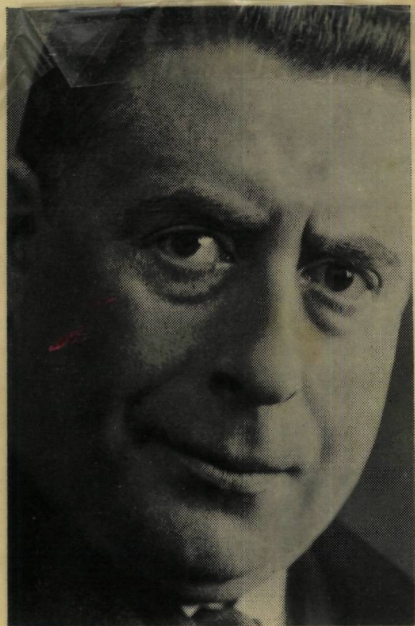

Herman Heijermans Kamertjes- zonde

Querido

Wij weten natuurlijk niet, hoeveel exemplaren van *Kamertjeszonde* hun functie in de uitleenbibliotheken nog vervullen. Wij weten ook niet, of zij nog met de R van 'realistisch' gemerkt zijn. Hoe het zij, er is in 1898 moed voor nodig geweest om de 'gedurfde' roman uit te geven. Er is jarenlang, in 'nette' kringen, alleen maar fluisterend (smiespelend moeten wij misschien zeggen) over gesproken. Toch staat vast, dat *Kamertjeszonde* een belangrijk boek is, een indrukwekkend tafereel van de Amsterdamse bohème in de jaren tachtig van de vorige eeuw, een interessant pamflet-van-bijna-400-bladzijden tegen het Vooroordeel. *Kamertjeszonde* is van een actuele zedenschildering een tijdsdocument geworden. Als zodanig is het onvergankelijk.

KAMERTJESZONDE

ANDER WERK VAN HERMAN HEIJERMANS

Op hoop van zegen (toneel, 1901)

Droomkoninkje (roman, 1924)

Vuurvlindertje (roman, 1925)

Droompaard en andere Falklandjes (verhalen, 1964)

Versterkende kip en andere Falklandjes (verhalen, 1965)

HERMAN HEIJERMANS

KAMERTJESZONDE

HERINNERINGEN VAN ALFRED SPIER

MET EEN VOORWOORD VAN H. S. F. HEIJERMANS

EN EEN NAWOORD VAN ALFRED KOSSMANN

AMSTERDAM

EM. QUERIDO'S UITGEVERIJ N.V.

MCMLXX

Eerste druk, 1898; eenentwintigste druk, 1966; tweeëntwintigste druk, 1970.

Copyright 1922 by Em. Querido's Uitgeverij N.V., Amsterdam. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publisher.

VOORWOORD

Als Herman Heijermans *Kamertjeszonde* schrijft, in 1896, is hij eenendertig jaar oud. Drie jaar is hij journalist geweest; hij schreef zijn eerste roman, zijn eerste toneelstuk. Nog tast hij naar eigen mogelijkheden: 'ik ben aan het zoeken; aan het ruien,' zegt zijn alter ego Alfred Spier. Hij is in opstand gekomen tegen de maatschappij van zijn dagen, tegen de schrijnende armoede, tegen de willekeur en de schijnheilige moraal van de 'bourgeoisie'. Het socialistische geloof in een betere wereld zal hem niet meer verlaten; de bitterheid tegen de zelfvoldane rijken is nog niet getemperd door de meer wijsgerige blik van latere jaren. Met felheid en kwajongensachtig plezier om te choqueren schrijft en scheldt hij erop los, niemand sparend, ook de 'bourgeois'-joden niet, al is hij zelf van joodse afkomst, of misschien juist hierom feller tegen hen, eerder geneigd tot antipathie en sympathie.

Heijermans heeft in zijn eerste schrijversjaren meer dan eens de jonge jood, die zich van oude banden bevrijdt om vrij mens te worden in een vrije maatschappij, tegenover ouderen, die in een geestelijk getto opgesloten bleven, gesteld; hij haat de oude vormen, die de menselijkheid soms overwoekeren. Over het antisemitisme haalt hij medelijdend de schouders op. De genegenheid voor eenvoudige joodse mensen komt ons, soms met een knipoog, uit menig 'Falklandje' tegemoet.

De drift waarmee *Kamertjeszonde* geschreven is doet het nu nog boeiend zijn. Heijermans noemde het later in een van zijn vele voorwoorden een 'zeer onvolkomen boek,' maar het leven van de bohémiens van de 'Pijp' móét zo geweest zijn, en Georgine, Doedelaar en zo veel anderen zijn levende figuren gebleven, terwijl wij soms al even de schrijver van *Uitkomst*, van *Duczika* aan het woord horen.

Het is een boek met een sterk autobiografische inslag, al was Heijermans ook toen al te veel schrijver, om geen werkelijkheid met fantasie te vermengen. Hoe het 'werkelijk' toegegaan is schreef 'Karel' na lange jaren op (zie: L. de Leeuwe, *De Vrijdenker*, 27 oktober 1945).

H. S. F. Heijermans

I GESTOORDE MELANCHOLIE

Op die september-namiddag had ik het boek neergesmeten. Ik kon niet meer. Benauwing van kamertjesleven snikte in mij op. Een der ouwe aanvallen van melancholie. Al zonnigs, kleurigs, warms, vaagde weg in het zwart achter de oogleden, als grijze-meeuwen gescheer over grauwe branding van zee. Ik lag languit in de stoel, het hoofd achterover—liet de dingen *gebeuren*. De kat kromde zich langs mijn afhangende hand, opschurkend het rugje. Regen tikkerde op de vensterbanken.

O, wat was het leven plagelijk leeg—hoe diepte de ruimte rondom zonder houvast, zonder één enkele steun—alles zwart, alles grauwwaars, alles *vér*, alles ellendig bij de *voéling* van je eigen *stéúnloos* hersenbeweeg.

Zo had ik kunnen sterven, *kálm* kunnen sterven, als mij niet juist in dat ogenblik de visie gekweld had, de scherpe ziening van vol, woelig, lawaaiend *stádsleven*. Ik weet niet of anderen het zo hebben, of anderen dit kunnen meevoelen: mij gaat het zo, dat in momenten van wat ik noemen wil—innig weg-zijn van leven—ik mijzelf voel als iets vaag-triestigs, iets slapend in nevel, vormloos ding dat uit me gekropen is, dat ik niet *zélf* ben—en dat ding gevoel-loos begraven in *vréemde* aarde, aarde, waarin riolen zijn, gasbuizen takken, telefoondraden netten, aarde waarop hard asfalt gestold is. Ja, *zó* is wel ongeveer de visie: een triestig, verlaten, vergeten iets, een moe smartelijk iets en er boven karrengedreun, tramwielen knoersend in bochten van rails, gladdig suizen van fietsen langs asfalt, mensengepraat, lach. Zo voel ik het nevelige, pijnlijke ding bij dag—en ik fantaseer er de avond bij, *zónder* stadslawaai, *mét* eentonig gestap van een politieagent over het hard, naschokkend asfalt, waaronder ik lig—ik niet: het vergeten, smartelijk-mal iets.

Op die septembervernamiddag *hád* ik zulk een benauwing, zulk een aan-schimming van dood, lag ik in de stoel met de smartelijke bekruijing alléén in de wereld te zijn, *áltijd* alléén te zullen blijven. Ze zijn verdoemelijk die uren van melancholie. Ik dacht aan de oudelui, de zusters, zag ze in de huiskamer, bij avond, rondom de tafel. Een voor een noemde ik de namen, *zág* ze, flauw, schimmig, weggeveeld in lusteloze herinnering.—Dan zocht ik verder, zonder inspanning, zonder wakkere bewustheid naar *ándere* bekende gezichten, zag ze, *zág* ze, wegwijnend in de nacht van mijn hoofd waarin triestigheid blindastend rondging, zag ze... Karel... Van Leeuwen... Scherpenzaal... *én... én...* mensen die ik *héétte* te kennen, die vriendschappelijke handen gaven... die me nu *vréemd* waren, die ik *nóóit* meer verlangde te zien, nooit meer, nooit meer. Want in niets van hen stelde ik belang. Wat waren zij voor me? Vreemden. Wat ik

voor hen? Vreemde. Zij zouden meepraten, meelachen boven het asfalt, als mijn triestig, smartelijk iets er lag. Je zag ze zitten bij Mast, bij cognacgrosjes en bier—en je hoorde... Jammer... jammer... Zo'n goeie kerel... An wat zou die zo in-eens gestorven zijn?... Jammer. Jammer... Jammer, jammer... Jammer, jammer... Daar zat ie altijd... Jammer, jammer... Nee, zo heel spraakzaam was ie nooit... Jammer, jammer... Jammer, jammer... Aan... neme!... Aanneme!... Je zag ze... zitten... Karel, links... Van Leeuwen bij de spiegel...

Dan zócht je weer verder naar anderen die verdriet zouden hebben... Verdriet? Wie, verdriet? Wat, verdriet?... Je hoorde vader zijn neus snuiten, een paar maal hard, zoals hij meer deed als hij last of verdriet van zijn kinderen had... Je zag moeder zitten in de grote stoel voor het raam bij het spionnetje en Coba en Gerda, bij de tafel, allemaal stil voor twee, drie dagen en een porseleinen visitekaartjesbak, vol, vol, vól met P.C.'s...

De volgende dag aten ze waterbaars met botersaus... rijst met aalbesse-sap... Het wasemde álles weg... Niemand kón smart hebben, als je zo stilletjes dood bleef... Het kon niet, het kón niet. In je triestigheid voelde je wreed, maar zeker, dat er niet iemands smart was, die je weldadig aan-deed of meelijdende denking gaf. In zulke momenten hield je van geen sterveling, van God niet, van mensen niet, van beesten niet.

Ik weet niet hoe lánɡ het duurde, hoe lang de lusteloosheid me deed liggen. Smarten zijn dikwijls als dromen, in schijn onmetelijk, onpeilbaar. Er werd gescheld, eenmaal, tweemaal, vinnig. Ik dacht er niet aan open te maken. Het was me absoluut onverschillig wie daar zijn kon, een boodschap, een vriend, een heer. Bel maar!—Gek—zelfs in je lusteloosheid, in je moeheid geeft het je een klein, kinderachtig genoegen als je het doen kúnt—gebroken blijven liggen en maar *laten* bellen, bellen, béllen, onverschillig, passief. Wie buiten staat, kookt van kwaadaardigheid. Genoeg-lijk. Maar de bel tjinkelde zo patserig-vijandig, schokte zo heftig tegen de binnenmuur, dat ik kalk hoorde vallen. Toen, inééns, in een grote drift omdat die kerel, buiten, zo brutaal aan het luien was en het me zéér deed in mijn slappe stemming, dat getjinkel, dat gehagel van gele klan-ken—schoot ik op, openrukkend de binnendeur, stond woedend voor de man, die net wou heengaan.

'Nou, wat mot je, kerel!'

'Kwitantie van...'

Zijn vingers begonnen een lange portefeuille te doorgrabbelen.

'Mot je verdomme daarom 't huis inluien?... Denk je dat ik met het geld op de loep zal gaan!... Als je weer zo belt zal ik es an je baas klagen!...

Brutale vlegel!

‘Me baas het geseid...’

‘Stik jij en je baas.’

Dicht dreunde de deur. Weer viel kalk af. Nog lag ik niet in mijn stoel of de bel begon vinniger dan straks. De vervloekte ploert! In blinde woede rukte ik de buitendeur open, zette de duimen in de broekzakken, zei ingehouden, afgemeten:

‘Kom jij nou nog es an me bel!’

‘Dan mot je maar betale!’

‘Nou zul je nog drie maanden wachten!’

‘Dat salle we sien!’ t Geld of ik ga niet van de stoep!’

‘Voor mijn part blijf je er je hele leven!’

‘Oplichter!’

‘Dat mag jij me zeggen!’

Na dit banale gesprek smeed ik de deur opnieuw dicht, posteerde me achter de tochtdeur.

Ring! Ring-ring-ring-ring!

In een wip was ik buiten, gaf hem een stevige mep op zijn oog. Eerst was hij werkelijk beduusd, toen, nog voor hij kwaad werd zei hij nuchter-overredend: ‘Wil je goddome met je klauwe van me lijf blijve! Hé! Hé?’ maar vervolgens—het was een vrij zonderlinge superlatief—begon hij, omdat hij blijkbaar geen heil in het vuistrecht zag, op ónaangenaam *harde* manier allerlei dingen te beweren, om indruk te maken op de burens, die natuurlijk van alle kanten op de loer lagen. De overbuurvrouw-met-de-scheve-nek liet haar smoezig zoontje in de steek, om genoemde nek giraffelijk uit te rekken—de juffrouw-van-boven, die me toch elk ogenblik hels maakte met haar kouwe aardappelen, lege eierschillen en korstjes brood, die ze naar beneden in *mijn* tuin smeed, uit liefdadigheid en barmhartigheid voor poezen en mussen, kwam juist thuis met een boodschappenmandje voor haar dikke buik, zei dat het méér dan ongehoord, méér dan dit, méér dan dat was—Van Maurik zou dit lief uitwerken—om iemand te slaan die geld van je moest hebben.

‘Zo’n rotte stinklap!’ klaaghuilde de man.

‘Je bent de enige niet, die geld van ’m mot hebbe... Ga maar es bij de bakker op het hoekie en bij de kruidenier... Die lope al máánde...’

‘Waar bemoei jij je mee? Bemoei je met je eigen zaken! Laat je plee liever doorsteken, die het hele huis verpest!’ hoorde ik.

‘Dát sal je me bewijse! Daar neem ik getuiges van!’ schreeuwde zij woedend. ‘Kale sodemieter! Kale flikker!’

Kalm smeed ik de deur voor de derde maal dicht, ging naar de voorkamer,

gluurde door de balletjes van het neergelaten gordijn. De juffrouw-van-boven, de juffrouw-met-de-scheve-nek, de juffrouw-van-drie-hoog, de wasvrouw én de dikke vrouw van no. 43, van wie mén vertelde—ja, nou hoor je es!—dat ze zéven kinderen had van een mán met wie ze níét getrouwd was, stonden te redeneren, te kletsen, te konkelen met de loper (die ik tussen haakjes inderdaad geméén behandeld had).

Kokend luisterde ik toe. Láter kun je wel om zulke gebeurtenissen lachen maar op het ogenblik zelf, in een prikkelbare bui, zou je graag zo'n lieve bende met een straal van de waterleiding uit elkaar spuiten.

De loper haalde uit z'n portefeuille *mijn* kwitantie. Daar ging mijn reputatie nóg meer.

'Hier sie je 't... Een hoed van jannewarie.'

'Van jannewarie! Die afsetter!' zei no. 43.

'God, god van jannewarie!... De mense bij het jaar late lope om vijf guldes!'

'Waarvoor betaalt ie je nóú niet!'

'D'r is d'r een, die belt alle morges om tien uur... alle morges! Die laat ie maar bélle!' zei de juffrouw-van-de-volle-plee, en vervolgde ze halfschreeuwend tot de scheve nek:

'Wil jij nou goddómmes es ruike of ik me plee mot late doorsteke?... Elleke morgen en elleke avond gooi ik d'r twee emmers water door!... Jij hebt het gehóórd, niet?'

'Kom, mens, wees wijzer! Daar ken je 'm niks voor doen. Een plee da's geen buregeruch.'

'Bel nóg maar es... As die het lef heit om z'n pote nog es uit te steke neem je getuige...'

'De bakker mot over de feertig gulde van 'm hebbe. Die afsetter! Afsetterr!'

'Nou, en de kruienier? Twee maanden lang het ie niks dan blikkies sallem en serdientjes gefrete! Ga maar es hore bij De Haan. Die wacht een ferreljaar!... Sallem en serdientjes! Warrem freten freet ie niet!'

'Kom, ben jij nou een kerel? Ik sal es voor je belle! En as die weer slaat dan sla je 'm werom op zijn smoel!'

Ring! Ring-ring-ring-ring!

Ringringring!

Ring-ring-ring-ring-ring! O! O! Dat géle hatelijke gelui!

Dat is het wijf van drie-hoog met het smalle, bleke gezicht en het vlas-haar.

'Nou sal die sich wel koest houe!'

'Bel nog es, Trui! So'n sodemieter!'

Ringringringringring! Ringring!

'So'n stuk fulnis!'

'Nege maande om een hoed late lope! En de mense blauwe oge slaan!'

'Flessetrekkerrr!'

Ringringringring.

Ringring! O, om gék te worden!

Maar uit met mijn geduld. Wéér ga ik naar de deur, betrap de zwangere vrouw van no. 43 (de vrouw van de zeven 'onechte').

'Mot jij wat?' snauw ik kwaadaardig. Zij schrikt zich dood—wat voor zwangere vrouwen niet goed moet zijn.

'Ik moet niks! Hij mot wat!' retireert ze.

'Geef hem z'n cente!' drenst die van de volle plee.

Ik kan bezwéren dát haar plee vol is. Soms loopt hij over.

'Sla jij nou nog es! Nou! Nou!' sart de loper, dapper door zijn gevolg.

De held van straks komt vlak voor me staan, opdringerig, warmgelopen door de juffrouw-met-de-scheve-nek, de juffrouw-van-boven, de juffrouw van-drie-hoog, de wasvrouw, de zwangere juffrouw van 43 en véle andere mensen uit de buurt.

'Raak me nou nog es an, verdommisse ploert! Doe het nog es! Nou, dat ik getuige heb! Nou! Nou! Heb nou nóg es het lef! Nou! Dan sal ik jou een kink op je oog geve, die je heuge sel! Kwartjesvinder! Vuilik! Mot jij hoeje dragen die je niet betalen kan! Sla d'r nou gofferdomme nog es! Nou! Kom d'r es uit as je durref: Kom d'r es uit sodemieterstraal! Pestkerel!'

'Haal d'r pelisie bij,' zegt die van drie-hoog-met het-vlashaar! 'Das me godbeter een meneer!'

'Wil jij nou oprukke? Wil je van me stoep af?' zeg ik, spichtigbleek. Soms voel je precies hoe je er uitziet.

'Eerst me cente!' zegt hij.

'Wil je d'r af?'

'De stoep is vrij! Eérs me cente!'

'Morgen kun je komen tussen twaalf en een.' Ik had nét zo goed kunnen zeggen: 'Vies weer vin u niet?'

'Ik ga niet weg voor ik me cente heb,' sart hij.

'Jij sal mijn bewijse van me plee,' begint ook de juffrouw-van-boven, schreeuwerig, bek als een uitgeknepen mispel.

'Mens, val jij ondersteboven, jij en je plee!' vervloek ik.

Het geval is evenwel lastig geworden. Als ik de man in zijn nek neem, waartoe ik veel liefde gevoel, krijg je een vechtpartij, die alles behalve aanlokkelijk is in het bijzijn van het burentuig. Ook heb ik meelij met de

fletse looper, die waarschijnlijk minder sterk en geoefend is dan ik.

‘Man, nou raad ik je voor het laatst om op te hoepelen, als je niet op je gezicht wil hebben!’

‘Op me gezicht? Van wie? Van jóú? Van jóú-óú? Nou van jóú wil ik wel op me smoel hebbe!’

Net ben ik klaar óm hem dan maar van de deur te trappen, als Karel komt.

‘Verrek,’ zegt hij langzaam, ‘wat is hier te doen?’

‘Béértje,’ zeg ik.

‘Moet jij daarom zo’n spektakel maken?’ vraagt Karel de looper.

‘Da’s mijn saak. Ik heb met jou niks te maken! Ik mot me cente.’

‘Hoeveel is het?’ vraagt Karel zachtjes.

‘Vijf pop,’ zeg ik.

‘Héb je ze niet?’

‘Natuurlijk niet! Ik en vijf pop!’

‘Ik zal es kijken,’ zegt Karel weer en rommelt voorwaar in z’n portemonnaie.

‘Ik zal het morgen teruggeven,’ herneem ik blij.

‘Goed,’ zegt hij en roept de man vriendelijk binnen.

‘Wil u effen binnenkomen, mijnheer?’ vraagt hij beleefd en dan: ‘Kom, mensen, ga nou door! Wat hebben jullie d’r van nodig? Je pot brandt aan... Je kinderen verbranden misschien en het is hier zo tochtig.’

Hij sluit de deur, zegt innemend tot de man, die net zo verbluft kijkt als ik:

‘Wil u ásjeblieft de volgende week eens terugkomen? Maak nou geen verder spektakel vriend. Dit is voor je moeite. Je baas kan wachten, hé?’

‘Hij heit me geslage’ zegt de man flauw – het kwartje bekijkend.

‘Dat komt ook wel terecht. Hier heb je nog een duppie.’

‘Omdat u het ben meneer! Anders. Anders...’

‘Jawel, jawel. De volgende week, hoor je? Of over een dag of veertien!... Over een maand is ook goed.’

‘Jawel meneer,’ lacht de man goedig.

‘Wat een vlegel!’ zeg ik als de deur dichtvalt.

‘Wel nee,’ zegt Karel, ‘een máchtig verstandig mens! Hoe kun jij zo stom zijn. Ik heb nooit last van beertjes. Als je de bedienden fooien geeft, hoef je de bazen niet te betalen. Ik heb nóóit standjes aan de deur.’

‘Heb je ooit zulk vee gezien als mijn burenen?’ mopper ik na, denkend aan het achtste kind van no. 43 dat wel op *mij* lijken kan door de schrik van mama.

‘Wat kunnen jou die mensen schelen? Heb je bitter in huis?’

‘Er staat een fles *Hoppe* op de schoorsteen... Wil jij elixer halen?’

II EEN DINER. NOG MEER PESSIMISME. BIJ PROT

Karel lag in de leunstoel, ik op de sofa. – ‘Wil je blijven eten?’ vraag ik. – ‘Nee. M’n kostjuffrouw rekent op me.’ – ‘Wat hindert dat?’ – ‘Nee. Liever niet.’ – ‘Kom nou. Geen flauwe kul. Je blijft.’ – ‘Hoe laat is het?’ – ‘Half zes.’ – ‘Wat eet je?’ – ‘Dat weet ik zelf nog niet.’ – ‘Laat me nou maar liever?...’ – ‘Nee, je blijft. Ik heb de rijst al opgezet.’ – ‘Alweer rijst?’ – ‘Met krenten.’ – ‘Heb je alles in huis?’ – ‘Nee. Ga jij even naar de slager.’ – ‘Wat moet er zijn?’ – ‘Breng vier ons biefstuk mee.’ – ‘Anders niks?’ – ‘En loop even aan bij de grote kruienier, neem een blikkie doperwt en tweeëntwintig en een halve cent en een bus sardientjes van vijfenzestig cent.’ – ‘Heb je geld?’ – ‘Ik zal es zien.’

Ik rommel in mijn beurs, haal er een tramkaartje, een koperen knoop, een witte knoop van een onderbroek (nóóit gooi ik knopen weg), een reçu van een aangetekende brief, drie nieuwe pennen, een Turks geldstuk met een gaatje, vier centen, één twee-en-halve-centstuk en nog twee knopen uit. ‘Dat dácht ik wel,’ zegt Karel volkomen ernstig, ‘ik snapte natuurlijk niet waarom je zo aandrong om bij jou te blijven dineren.’ – ‘Schiet maar zolang voor, ouwe jongen.’ – ‘Mot ik álles betalen?’ – ‘Nee. Wél de slager. De erwten en de sardines haal je op de pof.’ – ‘Geef ie ’t mee? Laat je me er niet inlopen?’ – ‘Dat dénk ik wel. Anders geef je hem een uitbrander. Hé! Wacht nog even. Haal ook nog een ons gesmolten vet bij de slager.’ – Als hij weg is, merk ik dat er geen brood meer is. Ik loop zelf naar de bakker, koop een pondje, haal bij de melkboer op krediet (ik heb enórm krediet in de straat) een blikje melk. We komen zowat gelijk thuis. ‘De slager vroeg of ik het voor jóú haalde.’

‘Wat heb je gezegd?’

‘Ik zei ja. – Of je er an denken wou dat je hem al tienmaal belóófd hebt...’

‘Ja, ja! – is dat ál biefstuk?’

‘Ja.’

‘Dan heeft hij je weer bestolen, de gauwdief.’

‘Laat eens voelen?’

‘Dat kun je toch zo wel zien!’

‘Nou, het zijn móóie lapjes.’

‘Zei de kruienier niks?’

‘Nee.’

‘Dat valt mee.’

Karel haalt de bitterfles naar de keuken en ik begin de boel klaar te maken, te kókken.

Er is één petroleumstel, één verroest gasstel. Er is een kleine steelpan, waarin de rijst opstaat en een kleine ommeletpan. De rijst ziet er vandaag niet smakelijk uit. Ik heb vergeten de krenten te wassen door de herrie van straks.

‘Wil ik es proeven of ze gaar is?’ vraagt Karel.

Ik heb het zéér druk met het afspoelen van de biefstuk, waaraan krantenpapier kleeft, zeg ‘ga je gang’. Natuurlijk brandt hij zich. – ‘Verdikkeme wat is ze heet!’ – ‘Blázen!’ – ‘Wat doet dat een goddeloze pijn!’ – ‘Blazen!... Is ze gaar?’ – ‘D’r zijn harde korrels bij.’ – ‘Leg de lepel er nou weer niet in, vuilik!’ – Op het gezicht af zout en peper ik het vlees, doe een klont vet in de ommeletpan, begin de bus van de erwten open te steken – ’t dagelijkse werk. – ‘Hangt het je nou niet de keel uit om zelf te koken?’ vraagt Karel, bitterrend. – ‘Het is een boel goedkoper,’ zeg ik. – ‘Goedkoper? Hahahaha! Nee, die is goed! Vierenzeventig cent vlees en vijfenzestig van de sardines en tweeëntwintig en een half van de erwtjes en je brood én je boter én je licht!’

‘Dat komt omdat ik visite heb, anders kost het me geen zestig bij elkaar.’

‘Ik begrijp niks van jouw huishouden!’ lacht hij.

‘Wat is er ónbegrijpelijs an?’

‘Wel, volgens jou leef je zo spotgoedkoop en je verrekt van de beertjes.’

‘Dat begrijp ik zelf ook niet. Pas op voor het spatten van het vet!’

De biefstuk komt in het kokend vet. Dadelijk een lekkere lucht, die prikkelt na het bitteren.

Karel houdt de ommeletpan bij de steel. Anders glibbert ze van het verroeste gasstel. ’t Is me *minstens* een dozijn maal gebeurd en het geeft een zwijnige morsboel. Terwijl *prik* ik. Wanneer je biefstuk niet prikt, als ze aan het bakken is, krijg je lerelappen. Moeder heeft me dat geschreven met méérdere moederlijke wenken. Ik heb het druk. De rijst begint benauwd te ruiken. Als ik ze gauw op een schotel doe, zit er een dikke, bruine laag in het pannetje, die veel op bedorven schoensmeer lijkt.

‘Maak jij de pan even schoon onder de waterleiding,’ zeg ik.

Karel legt zijn manchetten op de keukentafel, begint met het mes de taaie schoensmeer van het email te schrappen. Ik *keer* de biefstuk. Het scheelt weinig of de ommeletpan duikelt. Het vet plast over de rand, geeft een belabberde stank als het in het vuur valt. Dan houdt Karel de steel weer vast, doe ik de erwtjes in het nog aangebakken rijstpannetje, dat op de bodem een log zwart spinweb van niet los te bikken vuilheden heeft en wéér met overleg aan het prikken.

Nou zal ik even klaar zetten. Pas op de biefstuk,' zeg ik ijverig.

Tafellakens zijn er niet meer. De wasvrouw heeft een was van vier, vijf weken, die ze al drie weken in haar bezit houdt, omdat ze nog geld van zeven vorige weken krijgt. Kranten zijn veel geschikter. Als je morst komt het er niet op aan en je kunt elke dag schone nemen. Netjes leg ik een *Telegraaf* naast twee *Nieuws van den Dags*, zet de kaasstolp in het midden. Rechts, de éne lepel die over is—de andere steekt in de rijst—links een busje sardines. Opzij de broodbak. Dan voor ieder twee borden, een vork en een mes, waarvan de heften door een jonge hond, die ik veertien dagen hield, zijn afgekloven. Bij Karels bord een in tweeën gespleten glazen peper-en-zout-bakje. Bij het mijne de keulse pot met boter. Als de rijst en de erwtjes én de biefstuk nu nog *slordig* daar tussendoor staan, krijg je eetlust, zó gezellig en comfortabel als de tafel er uitziet.

'Is er geen bier?' vraagt Karel.

'Kijk maar es in het kastje onder de gootsteen.'

Nee. Er staan wél een paar dozijn lege en halfvolle flessen naast beschimmelde laarzen en vuile confituurpotten. 'Wil je er twee halen in de drankwinkel, Karel?'

'Betalen?'

'Nou, als je het hebt. Er staat nog een gulden of tien.'

Eindelijk zitten we. We beginnen met sardines en brood, vervolgens met de biefstuk, waarvan de saus op de borden stolt én met de erwtjes, gaan dan over tot het dessert, aangebrande rijst met krenten en kaas. Alles is goed klaargemaakt, wat vèt en wat flauw. De biefstuk lijkt taai, wat ook aan de afgekauwde messen kan liggen, die nooit geslepen worden. Afvegen aan een droge doek is véél handiger.

Het is gauw genoeg op.

'Eerst theedrinken of eerst afwassen?'

'Laat de vuile boel maar tot morgen staan,' verzoekt Karel.

'Dank je. Dan zit ik er morgenochtend mee. Het is in vijf minuten klaar. Neem jij de kaasstolp en het brood. Voorzichtig.'

Hij draagt het vaatwerk naar de keuken, ik veeg het vloerkleed, krab met een zakmesje de ingetrapte kruimels weg. Ik ben precies op m'n huishouding.

'Zou je niet wat warm water nemen voor de vette borden,' zegt Karel.

'Wel nee, het gaat best. Niks geen larie.'

Op de schaal van de biefstuk klettert de waterleiding in een bedding van tranige vetbobbels. Als de oude nagelschuijer, die het maandenlang doet, eraan te pas komt, loopt er langzaam een bleke, melkige bouillon in de

gootsteen.

'Afdrogen!' zeg ik. Karel is beroerd lui.

'Afdrogen? Al het vet zit nog aan de schaal.'

'Dat is niks. Dat moet je er verder met de doek afwrijven. Daar dient het afdrogen voor.'

'Waar hangt de doek?'

'Naast de bezem. Schiet nou wat op!'

'Daar ben ik te vies van. Die neem ik niet in mijn handen,' zegt hij vieze-
rig als een bakvisje.

'Hij is schóón van gister.'

'Het is een oud hemd. Dank je! Afdrogen met een ding dat voor je jonge-
heer gehangen heeft! Nee hoor!'

'Wat zou dat? Het is toch gewassen! Schiet op!'

'Wat bén jij toch een luizige smeerlap!'

'Droog maar af!'

Bij een van de mouwen pakt hij het hemd voorzichtig beet, begint te dro-
gen.

'Harder wrijven! Je laat de boel kletsnat.'

'Ik ben er vies van.'

'Je zult het je hele leven zo zindelijk hebben als hier, bakvis!' scheld ik.

In vijf minuten zijn we klaar, is álles opgeborgen in de keukenkast, zet ik
thee in een veelmaals gebarsten trekpots zonder oor, een trekpots om te
zoenen, een heerlijke, tááie trekpots, een grauwoede, zwart-dooraderde
trekpots die nooit leeg is, dadelijk weer gevuld wordt als het ouwe sop er
uitgaat, die thee van álle prijzen heeft gekend, meesjokte van de ene ka-
mer naar de andere, die je lief gaat krijgen om z'n lelijkheid, z'n gebro-
kenheid, een trekpots waarvan je in later jaren nog precies de vormen weet,
precies de grote zwarte scheuren, de bruine kneuzingen waar schilfers
hebben losgelaten, waarvan je je hele leven door, de zonderlinge herinne-
ring meeneemt aan iets dat ná heeft gestaan aan je levendste ogenblikken
van kamertjes-doen. Theeleuten begrijpen hier natuurlijk geen bliksem
van.

Bij de dampende koppen rusten we uit. Ik met een pijp, hij met een si-
gaar. Alle dingen hebben vage omtrekken in de zware avondschemering.
Méér massief lichten witte banden van boeken bij het raam. Een kind van
de zwangere buurvrouw—no. 43 (ik ken dat geluid)—grient met lange
drenzende nagalmen. Aan de overzij wordt door mensen van het heilsle-
ger bij een orgel gezongen. En wat jongens spelen in de straat.

Karel hangt achterover in zijn stoel. Ik zie de omtrek van zijn hoofd, wat

wittig vel, een boord, een vurig-lichtende, wegdooffende en weer roodborende sigarenpunt. Mijn pijp is vuil. Zwaar komt de nicotinesmaak in mijn mond en ik rook niet meer. Met de ogen dicht, krijg ik plots weer, iets, een lichte aanhuiving van de middagbenauwing, een wéér voelen van de grote, gróte leegte, die zo wonderlijk verstoord werd door het leven búten, het zich opdringende, bevuilende, stérke kruienersleven. Maar om niet toe te geven aan de melancholie, aan het triestige der dingen in avondschemering, aan de walming van zwart achter de oogleden, zeg ik vreemd-hard, bruut-hard:

‘Wat zullen we vanavond dóén?’

Het is of een ánder het vraagt, zo hol gaan de woorden *naast* mijn leven van het moment.

‘Wéét jij wat?’ vraagt hij hard.

‘Nee ik weet niks,’ zeg ik hárd, lomp.

‘Oho! Oho, wat is het leven verdomd lollig!’ geeuwt hij. Ik zie de witte randen van zijn manchetten in het duister oprekken omhoog. Buiten rommelt de wind door de blaren.

‘Zou je het licht niet opsteken?’ zegt hij weer.

‘Ja,’ zeg ik dof.

Maar ik blijf zitten met het hoofd in de handen. De pijp glijdt van de sofa op de grond, aan stukken. En dan kláág ik, uit smartelijke behoefte, om wát te zeggen, zelfs tot die vréemde, tot de goeie jongen die ik dagelijks zie, die me vréemd is, die me nú nóg vreemd is, minder vreemd lijkt in de avondschemering, die vormen en lijnen omschaduwet, als een vriendelijke sluier hangt over ogen die bij daglicht alle vertrouwen zouden afsnijden. ‘Wil je geloven... Karel... dat ik me bang begin te maken over mijn... over m’n schriklijke lusteloosheid...’

Hij schijnt in het donker te vóelen dat er iets mis is. Schemering brengt vreemden wonderlijk tot elkander.

‘Voel je je niet góéd,’ zegt hij met een pógen om de klank van mijn stem te vatten.

‘Nee, niet goed, niet goed...’

Hij zwijgt. Ik zwijg. Er is éven een goede stilte.

‘Jij ben toch vreemd, allemachtig raar, Alfred—het éne ogenblik spot je, lach je, ben je uitgelaten—het andere zit je stil—je moet wat minder aan jézélf denken, wat meer aan ánderen.’

‘Aan wélke anderen?’ zeg ik toonloos.

‘Aan je vrinden, aan ons bijvoorbeeld.’

‘Ik heb geen vrienden,’ zeg ik hárd.

‘Dank je,’ zegt hij gepikeerd.

'Je weet wel dat het zo is, ouwe jongen. In de grond zijn we niks voor elkaar. Jij hebt behoefte aan gezelligheid. En ik. Meer niet. Meer niet. Anders niet...'

'Je zult nog zo melancholiek worden, dat je je verzuipt,' zegt hij ruw-goedig.

'Ach nee,' zeg ik weer lusteloos en kijk onwillekeurig naar de revolver op de schoorsteen, waarvan de vernikkelde loop mat glimt in de schemering. Weer stilte.

'Je hebt me toch verdomd displezier gedaan met wat je daar zei, Alfred...'

'Met wát?'

'Dat je geen vrienden heb. Ik geloof toch dat ik...'

'Beste jongen, je begrijpt niet, je *voelt* niet wat ik bedoel. Wat mensen vriendschap noemen,' zeg ik, kijkend naar de vale avondschemer achter de tuinramen, 'dat hebben wij wel zowat, óf dik voor elkaar. We bitteren samen, doen elkaar confidenties, lenen elkaar geld, zonder boos te worden als we het niet op tijd teruggeven, we ontmoeten elkaar bij Mast, we bewijzen elkaar diensten, múdjes!—we weten van elkaars familiegeheimen. Ja, we zijn vrienden, dikke vrienden, dikke vrienden, dikke vrienden! Over de hele wereld gaan er zo, honderd in het dozijn. Word maar niet boos, klootje! De juffrouw met de scheve nek van de overzij is ook vriendin met de vrouw van de heilsoldaat er naast. Urenlang kletsen ze voor de deur over d'r mannen, over het eten, over een steenpuist van een neef, over de bureu. We zijn állemaal vrienden, állemaal dikke vrienden van, voor elkaar. D'r wordt een halve dag over je gepraat als je crepeert. En zo beliegen we elkaar het héle leven, dag aan dag, avond aan avond, uur aan uur. We beliegen elkaar achter masker van sym...pa...thie, ge-ne-gen-heid, vrindschap! Jij beliegt mij, ik belieg jou. D'r is niks van mijn leven dat ik jou zeg, of het moet zo es heel toevallig naar je toelijnen in zwakke, overgevoelige ogenblikken. Toch kruipen we naar elkaar, zijn we vrinden, dikke vrinden. We hebben elkaar nodig om de uren van verveling weg te kletsen, weg te bitteren, weg te cognakken. We zijn te zwak, te bang, te laf, te lam, te hulpeloos, te beroerd, te belazerd, om alléén door het leven te gaan. We hebben iets nodig, iets, iets, een hond, een kat, een papegaai, een tamme rat, een kanarievogel, een vriend, een vriend, een dikke vriend, een boezemvriend, een luis! Twintig vrinden heb ik gehad, zoals jij, twintig, dértig. Van de meesten weet ik niet waar ze gebleven zijn, heb ik de gezichten, alles vergeten. Mogelijk over één jaar, over twée, lopen wij elkaar voorbij in de Kalverstraat, zonder elkaar te groeten, denk jij: daar is die patser, die me dát heeft gelapt, krijg ik de flauwe herinnering aan een ruzie, een dit, een dat,

dat ik je nog geld schuldig ben, dat jij nog een van mijn boeken hebt. Maar nú zijn we vrinden. En nou ben je er misschien al nijdig om, dat ik me zo heb laten gáán, dat ik je zulke gekke dingen vierkant in je gezicht zeg...'

Het blijft na die radheid van woorden, die me zelf verbaast, even stil. In de schemering zie ik zijn wit boord, een wassen gezichtsvlak, de roodlichtende sigaar.

'Je ben een rare kwibus,' zegt hij tussen twee rookhalen door. Aan het hijgen van het vuur, merk ik dat hij geprikkeld of in gedachten is.

Zo blijven we tot er gebeld wordt. Op de vloermat hoor ik de krant vallen. Ik steek het licht op, lees de telegrammen. Hij damp, tipt netjes de as van zijn sigaar op het vloerkleed. Het gesprek is uit. Bij vól licht gaat het niet meer. Ik voel alleen dat er iets verkoeld is, bij hém. Mensen horen liever niet praten over dingen, die ze graag in evenwicht houden.

'Wil je roken,' vraagt hij, als hij de pijp in stukken ziet.

'Graag. Da's m'n éérste vandaag.'

'Als je klaar ben met de krant, wou ik wel opstappen. Het is hier benauwd.'

'Waar wou je heen?'

'Het kan me niet verdommen. Laten we ergens binnenlopen.'

'Ik blijf liever liggen.'

'Heb je geen idee in Prot?'

'Nee. In een theater voel ik me als in een lijkenhuisje.'

'Kom ga mee maar. Wat moet je met je hele avond doen? Bij Prot amuseer je je wel eens.'

'Wat geven ze?'

'Kijk maar eens in *De Telegraaf*.'

'Prot... Prot... *Het Beleg van Grenada*... Nee. Nee. Da's zeker weer zo'n moppenboel met veel kemiek-kemieke mensen. Laten we wat gaan plakken in de *Vic*.'

'De *Vic* kost geld en voor *Prot* heb ik vrijbiljetten.'

'Heb je geen geld meer?'

'Nog drie maffies.'

'Dan naar Prot.'

Ik kleed me aan, beborstel met ijver mijn glimmend pak, neem de laatste nieuwe boord, onderzoek of ik niks vergeten heb... Revolver, horloge, beurs, papieren... sluit de deur.

'Wil je me nóg één dubbeltje lenen, Karel? Ik heb een baard van vier dagen.'

'Ach je ziet er best uit. Elk dubbeltje is er één. Bij Prot zullen we wel

verteren en vanavond bij Mast. Laten we zuinig zijn met onze vijfenzeventig centen.'

We komen te zitten tweede rij stalletjes. De zaal is goed bezet. De mensen komen binnen voor een prikje. Net als wij.

Het begint. Na de eerste gesprekken kijk ik niet meer naar het toneel. Bij zo een walgelijk-weeë klucht is het aangenamer naar het publiek te kijken. Schuin over me, met het gezicht hálf naar me toegedraaid, zit een zwart diamantjoodje met zijn vrouw. Hij luistert met dichtgeknepen oogjes, opgetrokken lebbertkonden en een wijd-open vlezige lippenmond. De vette Iolgríjns komt niet van zijn gezicht af. Telkens rochelt een krakend slijmlachje uit zijn keel, schokken zijn aflopende schouders. Ik begriip niets van zijn pret, voel me alleen geíntregeerd door iets mals, iets volkomen-dwaas. Zijn ene lelijk-gevormd oor heeft een groot, duister hol, waaruit lange zwarte haren schieten. Die hinderen me. Werktuigelijk bepeuter ik mijn nagelschaartje. Ik zou graag die haren knippen. Het is een idiote gedachte, die aanhoudend opkomt, me doet grinniken.

'Waar heb je toch zo'n pret om?' vraagt Karel.

'Om niks.'

Naast het diamantjoodje wiebelt de vrouw. Telkens moet ze wat ánders van het toneel zien. Ze draagt een gladgeplakte *bandeau*, een hoed met gele, paarse, lichtblauwe, rode, groene bloemen. Als de hele zaal snurkt om een mop van een der toneelpoppen, buigt ze zich tot haar man, vraagt 'Wat zegt ze, Loewie?' of 'Wat zegt ie, Loewie?' waarop Loewie ongeduldig door zijn neus snottert en zij met een ingetrokken onderlip knikt en nálacht, tot woede van een kaalhoofdige meneer naast haar, die al een paar maal gesust heeft.

Maar ook het kijken naar die twée verveelt me en ik probeer te dutten, wat niet lukt.

'Geeuw toch goddome zo hard niet! Je stelt je zo an!' zegt Karel, die verplichtingen heeft, wegens de vrijbiljetten. Gelukkig is het bedrijf uit. Het diamantjoodje vóór me bestelt voor zichzelf een portie ijs, voor zijn vrouw een kop waterchocola. Ik gnuif. Bij elk lepeltje brándt ie zich aan het ijs, slobbert het rond in zijn mond, smakkend heen en weer, laat een schepje proeven aan de vrouw, die daarvoor expresselijk haar chocoladelippen aan een schone zakdoek veegt. Bij elk van zijn bewegingen lóer ik. Een harig diamantjoodje dat ijs consumeert is een uiterst komisch ding. 'Hé, dag Georgine!'

Karel is opgestaan, praat met een jonge vrouw in de zijstalletjes. Ik hoor haar lach, zie een tip van een bruine voile naast zijn rug. Hoe is het mo-

gelijk! Zo'n tenortje ontmoet overal kennissen. Nou lacht hij. Nou zij weer. Ik geeuw. En het tweede bedrijf begint.

'Wie heb je daar gesproken?'

'Een ouwe kennis.'

'Sist! Sust!' Dat is de kaalhoofdige meneer, die knorrig omkijkt.

'Nou heb maar zo'n drúkte niet,' zegt Karel.

'Ik heb óók voor me plaats betaald,' zegt de kaalhoofdige, vuurrood.

'Ja, dat zal wel,' zegt Karel kalm. Het diamantjoodje kijkt om en de vrouw met de paarse, groene, gele bloemen kijkt om. Maar de hele zaal lacht en gauw kijken ze weer allemaal naar het toneel.

Nu gluur ik uit verveling naar de zijstalles, om te zien met wé Karel sprak. Ze heeft haar voile opgeslagen en we kijken elkaar tegelijk aan, recht in de ogen, toevallig. Als ik dádelijk weer voor me kijk, weet ik dat zij gróte, grijze ogen heeft, aangename ogen. Ik probeer ze nog eens te zien, maar Karel zit anders. Zijn hoofd staat in de weg.

'Hoe heet die dame, waarmee je daar hebt gesproken,' fluister ik.

'Het is de zuster van Casper.'

'Van wie?'

'Van Casper, de pianist.'

'Sust! Sust!'

'Man, hou je bek!' brom ik tot het kale hoofd en volg voor een paar minuten de grimassen op het toneel. Nee, waarlijk, ik begrijp niets van het genoegen rondom. Op mijn manchet begin ik een paar noodzakelijke dingen aan te tekenen waarvoor ik morgen te zorgen heb en wéér ontmoet ik de grijze, gróte, eerlijke ogen. Ik hóú van die effen, strakke kleur. 'Had me nou maar een dubbeltje gegeven om me te laten scheren,' fluister ik weer.

'Waarom? 't Is niks erg.'

'Ik voel me zo vies.'

'Je bent mal.'

'O! Ooo!'

'Geeuw zo niet.'

Dan maar weer dútten. Het applausgeroffel maakt me wakker. Pauze. We gaan naar buiten, wandelen op en neer in de Plantage. Tweemaal bij een lantaren passeren we de jonge vrouw, die in gezelschap van een oud, verdroogd vrouwtje is.

'Je moet me toch eens voorstellen,' zeg ik.

'Aan wie?'

'Aan die juffrouw.'

'Aan Georgine Casper?'

‘Ja.’

‘Hoe kom je daar in eens op?’

‘Ik vind d’r gelóóf ik een mooie vrouw.’

‘Met plezier. Kom maar mee.’

‘Loopt ze met d’r moeder?’

‘Nee. Da’s een vreemde.’

‘Ze gaan weer naar binnen.’

‘Kom maar mee.’

De twee vrouwen zitten op een voorste rij stalles. Karel staat voor ze, zegt wat, wijst met zijn ogen naar mij. Ze kijken om, ik buig – houterig. ‘Juffrouw Casper – Meneer Spier, die met u kennis wou maken – Juffrouw...’ maar dan weet hij de naam van de oude vrouw niet.

‘Juffrouw Bok,’ zegt juffrouw Casper.

‘Juffrouw Bok... Meneer Spier.’

‘Aangenaam kennis te maken,’ buig ik.

We zitten achter de vrouwen en ik begin een lamkendig, wezenloos, hinderlijk, onbenullig gesprek met juffrouw Casper. Juffrouw Bok luistert met een slap, verlegen lachje op het flets burgervrouwtjesgezicht.

‘Amuseert u zich nogal?’

‘O jawel. Ik vin ’t erg moppig. U ook?’

‘Nou, ik heb ze wel es áárdiger gezien. ’t Is hier warrem, vin u niet?’

‘Ja de ventilatie laat wel te wensen over.’

‘Het is heel aardig bezet.’

‘Ja, een goeie zaal.’

Uit de knop van mijn stok zuig ik verdere belangrijkheden. En ik houd mijn gezicht in een vriendelijk-glimlachende spanning, die pijn doet. Als ze even voor zich kijkt, zakt de lach, voel ik harde, ouwelijke lijnen van vermoeienis.

‘Komt u dikwijls in de komedie?’

‘Zo af en toe.’

‘Die mevrouw Albregt speelt wel aardig, vin u niet!’

‘Ja, heel aardig.’

Er komt een gaping. Ik kán het niet – dat zwetsen over dingen waarover je niet denkt, die je zómaar zegt. Als ik nog láng zo gedwongen-vriendelijk kijk, krijg ik zenuwtrekkingen.

‘Mag ik u wat offreren?’

Karel trapt op mijn voet. Ik schrik, denk aan de drie kwartjes.

‘Ja, ik wil wel een kwast drinken.’

‘En u juffrouw?’ vraag ik verder – benepen.

Het flets burgervrouwtje schrikt op, zegt verlegen dat ze geen dórst

heeft, vraagt na enig aandringen bescheidenlijk een kogelflessie.

‘Jij wat, Karel?’

Hij bedankt natuurlijk. Ik bedank natuurlijk.

Het derde bedrijf begint. Slaperig kijk ik naar de haarknot van de jonge vrouw, waarin haarspelden een voile vasthouden. Het haar is lichtbruin. Nekhaartjes pluimen langs het kant der *ruche*. De oortjes dragen grote valse stenen. Als er iets grappigs gezegd wordt dat de mensen doet lachen, keert ze zich om, zie ik de staalgrauwe, grote ogen, lach ik uit idiote beleefdheid. Goddank, het is uit!

‘Kóm je vanavond nog ergens, Georgine?’ vraagt Karel.

‘Ja. In de *Slok*.’

‘Misschien komen wij er ook wel.’

‘Goed. Dag meneer.’

‘Dag juffrouw.’

‘Dag Karel.’

Zij gaan heen. Wij rekenen met de kelner af. Mét de fooi vijftig cent.

‘Da’s jouw schuld. Jij moet ook altijd royaal zijn. Wat een flauwe kul!’

‘Dat is niks. Ik zal wel ergens lenen. Het is een knappe vrouw, zeg.’

‘Ben je álweer verliefd?’

‘Verliefd! Stupiditeitje! – Hoe... ken jij er zo?’

‘O, al jaren. Ze zingt in café-chantants.’

‘Bij wie?’

‘Buiten de stad, op kermissen. Ze is getrouwd.’

‘Getróúwd?’

‘D’r man zit in Amerika.’

‘Laat ie ’r an d’r lot over?’

‘Het juiste weet ik niet. Ze heeft, geloof ik, twee of drie kinderen.’

‘Jammer.’

‘Waarom jammer?’

‘Nou, jammer.’

‘Ga je mee naar de *Groote Slok*?’

‘Nee, laten we naar Mast gaan. Daar poft de kelner, als ik geen kennis zie.’

III AVONDJE

Bij Mast zitten Scherpenzaal, Dirk van Leeuwen en Guus. Scherpenzaal, bleek in de hoek. Dirk en Guus naast elkaar. In de spiegel zien ze ons aankomen.

‘Bonsoir!’

Dirk was student in de medicijnen, toen kantoorklerk, toen niks, toen handelaar in aardappelen. Zij is actricetje. Met het groot sterk lichaam zit hij naast haar, zwaar twistend.

‘Je weet er de kloten van.’

‘Weet ik het niet? Ik geloof toch dat ik recht van meepraten heb.’

‘Je kletst.’

‘Nee jij kletst!’

‘Waarom klets ik nou?’

‘Je bent een verwaande idioot.’

‘Nee dat ben jij? Jij wil altijd het laatste woord!’

‘Ik zou niet weten waarom jij het moest hebben!’

‘Maken jullie nou geen ruzie,’ zegt Karel.

‘Dat schaap is onuitstaanbaar!’

‘Schaap,’ zegt Guus woedend, ‘je moeder is een schaap!’ – en ze gaat met haar rug naar hem toezitten.

‘Waarover hebben jullie het?’ vraag ik belangstellend.

‘Over niks!’

Dirk kijkt met het gezicht van een bulldog achter de brilleglazen naar zijn grokjes. Twintig keer op een avond hebben zij ruzie, maakt hij het weer goed. We zijn er aan gewoon.

Ik leen onder tafel op mijn ‘woord van eer’ een riks van Scherpenzaal. We drinken grokjes en om één uur stappen we op.

‘Gaan jullie met ons mee?’ vraagt Guus.

‘Dan wordt het weer zo laat.’

‘Heb je morgen wat bijzonders te doen!’

‘Ik wou graag aan het werk.’

‘Dan doe je het een dagje later.’

‘Kom zaniken jullie nou niet!’

Natuurlijk laten we ons overhalen. Elke avond, elke nacht onderhandelen we; elke nacht blijven we tot drie, vier uur plakken.

Met zijn vijven gaan we naar een viswinkel in de Van Wou. We zijn vaste klanten. Guus koopt twee dikke gerookte palingen en een potje garnalen in het zuur. Karel twee Engelse bokkingen, Scherp eet voor een stuiver augurken, ik neem een busje sardines. Bij de bakker aan de overzij haalt Dirk een vers, pásebakken brood. Dat zijn zowat de gewone avondinkopen.

Guus en Dirk wonen in bij Duif, een vijftigjarige toneelspeelster van de tiende rang, die een twaalfjarig dochttertje heeft van een acteur. Duif woont achter, Guus en Dirk vóór. De huishoudens zijn gescheiden. Al-

leen maken ze samen van de kleine keuken gebruik. Duif drinkt, slaapt de hele dag. Stientje, het dochttertje, zorgt voor het huishouden, voor het eten, verdient geld mee in kinderrollen. De voorkamer is klein, behangen met portretten van acteurs en actrices. Louis Bouwmeester hangt naast een stelletje van drie komieken, Moor is er levensgroot tussen reclameplaten van Van Houtens cacao.

Boven de ronde tafel, een slechtbrandende lamp. Guus en Dirk zitten op de sofa. Wij plakken in stoelen van diverse soort.

'Wil je bier of ouwe klare?'

'Nee geef maar bier.'

'Guus wat mot jij?'

Guus is nog altijd kwaad op Dirk.

'Geef maar brandewijn!' snauwt ze.

'Goeienavond.'

'Dag Duif!'

'Zo-dikke Duif.'

Niemand is er verwonderd over dat Duif 's nachts kwart voor twee op visite komt. Als ze glazen of bordengerinkel hoort, is ze er vanzelf bij, met de brutale vrijpostigheid van een komediant, die wel weet dat er geen aanmerking op gemaakt zal worden.

'Kom maar naast me zitten, Duif,' zegt Karel.

'Snoes, wat zie je d'r lekker uit vanavond,' antwoordt ze, lodderig-lief.

'Is Stien al naar bed, Duif?'

'Ze gaat net.'

'Nou laat 'r effen een stukkie paling eten.'

'Maken jullie d'r nou geen gewoonte van?'

'Stientje!'

'Stien!'

Het bleke kind, met zware zwarte kringen onder de ogen, komt verlegen binnen.

'Stien, een stukkie paling?'

'Asjeblief Guus.'

'Of wil je garnalen?'

'Nee, liever een stukkie paling. Van garnalen wor ik zo misselijk.'

'Moos'—dat is Scherpenzaal; ik noem hem Scherp—'Moos, jij zit het dichtst bij de kast. Geef es een mes aan!'

Scherp opent de kast. Op de bovenste plank liggen bokshandschoenen—Dirk is dol met boksen—lege sigarenkistjes, boeken; op de tweede, vuile afleveringen van *De Nieuwe Gids*, een paar Baedekers, een olie- en azijnstel, een hoededoos; op de derde, kousen, hemden, onderbroeken, wat

boeken, daarnaast een bord met een overgebleven stuk gehakt; op de vierde kopjes, schotels, borden, kaasstolp, toneelschoenen, een bel van een fiets—de rest van de kast is van mijn plaats niet te zien.

‘Waar liggen de messen?’

‘Op de derde plank.’

‘Ik zie niks.’

‘Kijk jij dan es Dirk!’

Dirk rommelt achter de boeken, achter de kousen, achter de Baedekers, begint tegen Duif te vloeken.

‘Jezus, Duif, wat ben jij toch een slordige verdommeling! Kan je nou niet zorgen dat de boel op z’n plaats leit?’

‘Nou maak niet zo’n kale kak... Stien heb ie d’r weer niet voor gezorgd, lui lak!’

Stien haalt een paar messen uit de keuken, Duif schenkt zich een glaasje brandewijn in, Guus hompt paling op een sigarenkistje. De tafel ziet er genoeglijk uit. Naast en op een bord liggen boterhammen van het warme dampende brood. Daarnaast op een dubbelgevouwen krant het opengestoken sardinebusje in een plas bruine olie. Dirk peutert met een theelepeltje garnalen uit de glazen pot. Duif kluift een Engelse bokking. Van haar vingers druipt vet op de japon, wat ze met haar mouw afveegt. Karel doet het netter. Met een zakmesje priemt hij stukjes uit zijn bokking, arrangeert ze op een warme boterham. Stientje, Scherp, Guus hebben een homp paling—ik eet een warm-kleffe boterham met vier sardines. Er wordt weinig gepraat. Duif is de enige, die met een volle bokkingmond doorslaat over allerlei dingen. Maar niet zodra zijn de vette vingers aan de zakdoeken drooggewreven of de gemoedelijkheid komt erin. Guus is aan haar derde brandewijntje. Ze kan er uitstekend tegen, vooral als ze haar korset heeft uitgetrokken, wat ze dadelijk na het souper doet. Meestal klaagt ze over maagpijn. Brandewijn is daar zo goed voor. Duif is het laatst klaar. Ze heeft van alles gegeten, bokking, garnalen, paling, sardines en vier warme boterhammen. Dan vindt ze dat het in de kamer zo w rm wordt, schuift Karel het raam op een kier. Duif heeft een beminnelijke maag. Voor een paar weken was ze jarig, ‘trakteerde’ zich in *De groote Slok*, ’s nachts twaalf uur op een bord erwtensoep, een gemarineerde haring en een kop waterchocola, om te bekomen van de katterigheid van een bitterfuif.

‘Stien, zou je nou niet naar je bed gaan?’

‘Nou laat ’r nog effen opblijven.’

‘Stien, doe Veltman nog es na.’

‘Nee, nou niet,’ zegt het kind verlegen.

‘Kom nou Stien! Je heb zo’n lekker stukkie paling gehad.’

’t Bleke kind kijkt met een schichtig glimlachje de kamer rond, die blauw van damp staat, loopt terug naar de deur, bootst de zwaar-ge-rekte stem met de eigenaardige intonatiën, het drukken op de en’s, het hoge terugspringen van de acteur na:... ‘De koningin... is... dood... Over twee minuten... ben ik vader... Volg mij Denise... naar het slaapvertrek!’ – We brullen allen van het lachen. Het kind krijgt een kleur van plezier, parodieert in een tweede holle frase: ‘... Dat waren jouw nachtelijke uit-gangén!... Ha!... Dat was dat kostelijk plan – ha! – om fortuin te maken – ha! – En als je nou niet al je geld had verbrast en verspeeld – ha! – Dan had je intijds naar een goede schoonzoon voor Nelly kunnen uitzien – ha! – Lelijke, ellendige, nietswaardige, erbarmelijke gggék...’ Duif ligt met gillen van lol achterover.

‘Wat een mirakel van een kind! Toe, Stien, doe Frits nou es na.’

‘Ja moeder.’

En van stem veranderend, gebaart ze precies als Frits Bouwmeester in een draak. Ze strekt de vijf vingers in een theatrale houding vooruit, zegt heftig... ‘De vier gebroeders Salwiati werden op het slagveld... onder de poden der baarden vertrabbeld... Alles verloren, mijn God, alles verloren!... Mijn arm geld, mijn arm gelletje, mijn arm gelletje!’

Ik lach net zo onbedaarlijk als de anderen. Onbewust doet het kind het zo inkomisch, dat de tranen uit mijn ogen lopen. Maar dan krijg ik op-eens het juiste gezicht op de kamer, de blauwvle rookwalmen, de glazen met bier, ouwe klare en brandewijn, op het bleek komediantenkind met de zwaar gekringde ogen en vraag of kwart over twee geen bedtijd voor het meisje is.

‘Eerst nog Ellenberger, Stien!’ lacht Duif en slobbert haar glaasje brande-wijn in één slok leeg. Het kind vouwt de handen en zegt: ‘O mijn God, gij zult een arme zondige moeder niet verstoten met haar arme bloedjes van kinderen! Die zijn onschuldig! Die zijn onschuldig!’

‘Wil je nog een glaasje bier, Stien?’

‘Nee dank u. De paling draait me al zo voor me hart. Al dat vét...’

‘Neem dan een slokkie brandewijn,’ zegt Guus.

‘Geef dat kind nou geen brandewijn.’

‘Nou één slokkie.’

Stien proeft van het glas, raakt aan het hoesten.

‘Kom, nóú naar je bed!’

‘Dag moe, dag Guus, dag Dirrek, dag meneer, dag meneer.’

‘Niet op mijn plekkie gaan leggen, hoor?’ snauwt mama Duif na.

‘Ja moe,’ antwoordt het kind zacht-gedwee.

‘Geef mijn nou nog een brandewijntje met véél suiker,’ zegt Duif dan weer lodderig. En het gesprek drenst.

‘Wil jij nog bier?’ – ‘D’r is geen bier meer. Haast je maar niet.’ – ‘Ouwe klare?’ – ‘Ja geef mij een glaassie.’ – ‘Stien ziet er niks goed uit.’ – ‘Meissies in de groei. Dat hebbie altijd. Toen ik zo oud was, was ik zo mager als een talhout.’ – ‘Je mag wel op d’r passen.’ – ‘Ach, lul niet. Laat d’r vader d’r wat meer geven,’ zegt Duif bot. ‘Vanmiddag zat ie bij Mast te vreten met een halve fles wijn. Meneer mot nódig wijn suipen! God zal ’m lazere! Stien gaat naar ’m toe en toen geeft ie ’r een kwártje! Nou vraag ik je! ’t Is toch goddome *sijn* kind! Ben ik z’n vrouw geweest, ja of nee! ’t Is een godsnakende schande! Zo’n vuile verdommeling! Enfin, ik zal d’r maar wat opzetten. Al dat gelul geeft niks, geen mieter!’

Er komt een stilte van ergernis en verveling. In de achterkamer horen we Stien scharrelen.

‘Nou,’ zegt Scherp eindelijk, dikwijls kan hij zo héél kalm uit zijn slof schieten, ‘zo héél erg ongelijk heeft ie niet.’

‘Wátte!’ zegt Duif, woedend, zich haast verslikkend.

‘Met permissie, jij verzúpt toch alles.’

‘Heb jij daar last van, jóód?’ snauwt Duif, geelbleek van ingehouden woede.

‘Niet schelden op mijn kamer,’ zegt Dirk sussend.

‘Ik lús me glaassie op z’n tijd,’ ratelt Duif, kwaadaardig, ‘dat wil ik goddome wel wete. Maar d’r vader laat zich mintenere, mintenere door een getrouwde vrouw. Daar vréét ie van, de vuilik. En ons laat ie verhongere. Mot ie bij Mast vrete met een halve fles wijn, as ik niet weet rond te kommen? Hij was an de zallem bezig, an de zallem, god zal ’m verdomme, met doperwtjes, heit het kind me verteld. Wij hebben het motten stellen met klapstuk! Zo’n vuilik! Zo’n lazermakker!’

‘Hij heeft het kind toch willen hebben en goed opvoeden, heeft ie me gezegd,’ merkt Scherp kalm op.

‘Smóés jij maar met ’m. Jullie kunne allebei de kouwe koorts krijge. Ik zal zo gek zijn om Stien an hém te geven! Ik zal verdomme zo gék zijn! Ze is van mijn, niet van hem! Ik heb er me gemak van. Ze hóéft het niet beter te hebben dan ik. Dát zou wat moois zijn.’

‘Ja. Ja. En het kind is er de dupe van,’ zegt Scherp, onnozel genoeg om met het wijf te willen redeneren.

‘Wel Jesus nog an toe, waar bemoei jij je mee, vuile jood! Bemoei ik me met jóú!’

‘Jij bent te stom om mij te beledigen,’ zegt Scherp, die wit om zijn neus wordt.

‘Maken jullie nou geen ruzie in de late nacht!’ vermaant Dirk.

‘Laat hem dan z’n smoel houwen, die snotneus!’

‘Wat zijn jullie vanavond verdomd vervelend! Heb je paardevlees gevreten, Duif?’ zegt Guus.

‘Nee, klapstuk, heb je toch al gehoord.’

Buiten wordt gefloten.

‘Daar zal je waarachtig Trees hebben!’

Dirk trekt het gordijn op, kijkt naar buiten, kan niets zien, door zijn bril die aanslaat. – ‘Wie is daar?’ roept hij. – ‘Goeienavond! Benne jullie nog op?’ – ‘Zie je wel, het is Trees! Wat heb ik je gezegd?’ – ‘Wil je bovenkomen?’ roept Dirk. – ‘Nee, we gaan naar bed.’ – ‘Met wie ben je?’ – ‘Met een hele pan. Ze wachten om het hoekie. Wil je an Guus zeggen dat er morgen om tien uur repetitie is.’ – ‘Om tien uur?’ – ‘Anders niks?’ – ‘Nee-ee-ee!’ – ‘Kom nou maar boven Tresie!’ – ‘Nee-ee-ee! Ik ga me rol in bed leggen leren! Dág! Ik kom morgen bitteren! Dá-á-ág!’ – ‘Dag!’ – ‘Dá-á-ág!’ Het gordijn ribbelt neer.

‘Geloof jij er wat van, dat ze d’r rol gaat leren?’ vraagt Duif. – ‘Wel nee!’ zegt Guus: ‘Ze gaat náútúrlíjk an de zwabber!’ – ‘Dat zal me een hoer worden, as ze ouwer is,’ meent Duif, brandewijn slurpend. – ‘Nou!’ wijsknikt Guus. – ‘Ze is goed begonnen. Voor een mooie rol zit iedereen er op. Met wie was ze nóú weer, Dirk?’ – ‘Nou, met je weet wel.’ – ‘O, met die? Daar kan ze plezier van hebben as z’n vrouw d’r achter komt.’ – ‘Hoe oud is ze?’ vraagt Karel. – ‘Achtien of negentien.’ – ‘Zónde voor zo’n mooi gezichtje,’ zegt Scherp. – ‘Het komiekste is wel dat ze ingénue-rollen speelt!’ meen ik. – ‘Dat is larie,’ zegt Guus, ‘als je zo redeneert kan níemand van ons een fatsoenlijke vrouwerol spelen.’ – ‘Nou maar,’ zegt Karel, ‘ik heb Duif bliksems mooi gevonden als de blinde wees in *De twee weezen*. En dan had je d’r moeten zien als de schone Indiaanse in het *Gebed der Schipbreukelingen*. Het was om je een kriek te lachen toen de graaf zei: ‘Mijn God wat is zij schoon!’

‘Stikken jullie maar,’ zegt Duif achter haar brandewijntje, ‘krijg allemaal een rotpest!’ De stemming wordt *geanimeerd*.

Tegen drie uur, door brandewijn en ouwe klare is het gezelschap meestal kiplekker, komt er leven in de brouwerij. Dirk doet verhalen van een avontuur te Parijs, toen hij merkte dat hij geen cent meer op zak had – Karel heeft moppen van levende en gestorven komedianten – Duif gilt er opmerkingen tussendoor – Scherp en Guus hebben het weer apart over een ouwe historie, waarbij zij elkaar in de rede vallen. Ik begin slaap te krijgen. – ‘Zouen we nou maar niet opstappen?’ – ‘Nou al? Hoe laat is het dan?’ – ‘Kwart voor drie.’ – ‘Zestien minuten voor drie.’ – ‘Nou tot drie

uur. Da's een fatsoenlijke tijd.' – 'Wat hebben jullie een haast!' zegt Guus gepikeerd. – 'Me dunkt dat het welletjes is.' – 'Jij ben de hele avond al zo verrekt saai en vervelend geweest!' – 'Hij is álweer verliefd!' lacht Karel, die schitterende oogjes heeft van de klare. – 'Zaag niet!' zeg ik, geeuwend. – 'Op wie is die nou weer verliefd?' – 'Op Georgine Casper.' – 'Waar hebben jullie die gezien?' – 'Bij *Prot.*' – 'Zo, is Georgine weer in de stad.' – 'Nou da's een knappe meid,' zegt Dirk. – 'Hoeveel maal ben jij al verliefd geweest,' lacht Scherp. – 'Jongens,' zeg ik inniger geeuwend, 'ik heb meer slaap dan verliefdheid. Ik denk er op het ogenblik alleen aan om lekker te gaan maffen.' – 'Het is gevaarlijk om iets an te halen met een getrouwde vrouw.' – 'Daar heb je maar lást mee.' – 'Sjorsjen? Sjorsjen? Wel zeker, die kén ik,' zegt Duif. 'Die d'r man is ommers naar Amerika gegaan, een jaar of drie geleden. Heit ze niet gehoord met Ba...' – 'Mens,' zeg ik, prikkelbaar in mijn slaperigheid, 'haal toch niet iedereen over je zatte tong. Wat gaat jou die en die en die an!' – 'Wat heb jij het goddomme op je heupe!' – 'Laten we nog een half uurtje banken,' zegt Guus. – 'Nee ik ga naar huis.' – 'Spier wat ben je ongezellig.' – 'Ik heb slaap.' – 'Meneer is vanmiddag om drie uur opgestaan!' – 'Gaat er iemand zover mee?' – 'Ik.' – 'Hè, jassus, hoe flauw van jou Moos!' – 'Ik moet morgen om tien uur op kantoor zijn.' – Guus heeft terwijl de kaarten uitgelegd. Met hun vieren blijven ze om de tafel. De lamp beschijnt zonderling hard de hoofden van Dirk, Duif, Guus en Karel, de vieze tafel, de glazen, de flessen, het leeg sardineblikje, de vellen van de paling, de homp brood. – 'Amuseer je! Dag Guus!' – 'Spelbrekers!' – 'Een kwartje!' – 'Vijfendertig cent!' – 'Goeienacht!' – 'Slaap wel!' – 'Veertig cent!' – 'Guus geef mijn nog een brandewijntje.' – 'Vijftig cent!' – 'Een gulden!'...

Op de trap horen we nog de logge, brutale stem van Duifje. Ik trek de buitendeur dicht. Flauwe lichtschemering fletst over de dakenrij. Een agent op de andere stoep kijkt naar de lichte ramen van Dirk en Guus. Het zijn de enig rood-vierkante gaten in de nauwe straat.

'Goeienavond,' zegt de man, rustig.

'Goeienavond,' zeggen wij.

De buitenlucht knapt op. We gaan naast elkaar zonder praten.

Na een héél eind lopen zeg ik moe: 'Wat een bénde!' – 'Ja, een zwijnetroep,' zegt Scherpenzaal.

Voetstappen dreunen, schaduwen bollen, rekken weg.

'Wat doen we er eigenlijk?' – 'Dat weet ik zelf niet.' – 'Was het niet beter om nou lekker op je nest te liggen?' – 'Of het! Van jou begrijp ik je het helemaal niet.' – 'Waarom niet van mij?' – 'Wel, jij verschooiert talent én je gezondheid.' – 'En jij dan?' zeg ik, moe, óp, licht-duizelig. –

‘Voor mij komt het er minder op an. Ik maal toch geen cent om het leven,’ antwoordt hij, ‘als je onder de plak zit van je ouwe heer, die je met geweld op kantoor houdt, terwijl je zoveel mooie dingen in je kop heb, dan kan het je ten slotte niks meer verdommen.’

‘Loop weg.’

‘Daar denk ik wel eens over,’ zegt hij, dof. ‘Maar m’n moeder houdt véél van me. Da’s een goed mens, zó’n erg goed mens. Ze praat wel telkens kleingeestig over een—ja, dat moet je d’r hóren zeggen, je lacht je er dood bij!—over een net, een beschaafd, én een welopgevoed jodenmeissie, meissie, mét geld, vóóral met geld—zo gaat het bij ons, Alf— maar van een moeder verdraag je een hoop, omdat ze je moeder is. Als zij er niet was, had ik hém al lang laten stikken!’—‘Ho! hoho!’—‘Nou het *is* zo! Ik kan er nietom liegen. Hij is gewoonweg een vreemde voor me, een lelijke vreemde, een vreemde die sjaggert, negotie drijft, niks voelt, niks weet van het leven... Ik zie geen onderscheid tussen hem en de klerken... Het zijn állemaal stomme idioten, die m’n vijanden zijn... Toen het eerste bedrijf van m’n treurspel af was, heeft hij het verscheurd... Ik weet wel dat het niks was, dat het vól zat van Kloos, Perk, maar er wáren mooie regels in en ik hield ervan... Dát vergeef ik hem nooit, al wordt ie honderd jaar! Dat was een ploertenstreek! Nou werk ik stiekem, als een jongen die snoept, verberg het manuscript dán hier, dán daar. Maar het gáát niet. Je véólt overal vijanden. An tafel is het elke dag ruzie, rotte toespelingen op *De Nieuwe Gids*. Dan maakt ie grapjes op de mosterd die ik neem.—Da’s nou bruin-bruine kloddergedodder zegt ie dan. En dan grinniken moe en Saar en hou ik m’n mond. Maar als ie me lang genoeg verveelt, word *ik* woedend, scheld hem uit voor stommeling, loop van tafel. Nou pest ik hem met láát thuiskomen, maak de smerigste bokken in effecten-nota’s, loop naar de kroegen. Jammer voor moeder. Da’s een góéd mens. Daar hou ik van en die maakt zich elke dag ongerust over de blauwe kringen onder m’n ogen... Ja-ja... Ja-ja... Dat kun je zo hebben... Ja-ja.’ Een poos lang lopen we weer zwijgend, dan zeg ik zeker en heel rustig: ‘Als je óóit moed genoeg heb, Scherp, om met hem te breken, kun je bij mij komen inwonen.’—‘Dank je Alfred. Weet je wát gek is? An jou heeft ie zo stierlijk het land. Iemand die zulke liederlijke boeken schrijft, zegt ie, is een gemeen individu.’—‘Dat kan wel,’ glimlach ik.

We zijn bij de Amstel.

‘Ik zal je nog een eindje brengen,’ zeg ik, wat opgeruimder door de nachtfrieste.

‘Zeg, Alfred,’ hij weer.—‘Ja.’—‘Waarom kom jij toch haast elke nacht bij die lui?’—‘Elke nacht is wat sterk.’—‘Zolang ik je ken, blijf je er na één

uur plakken.’ – ‘Dat is de schuld van Vening Meinesz.’ – ‘Wat is dat voor onzin?’ – ‘Vroeger ging ik om één uur naar de *Quelle*. Die bleef tot twee uur open. Na tweeën was ’t *Mosselenhuis* de sociëteit. Dan ging ik om drie uur naar huis.’ – ‘Zit je dan zo graag laat op?’ – ‘Vroeger niet. Maar als je laat gewerkt heb, bijvoorbeeld, tot twaalf, half een, wil je een luchtje scheppen, wat afleiding hebben. Ik heb wel gepróbeerd thuis te blijven. Dan zette ik koffie, stak een verse pijp op. Je kúnt niet naar bed gaan als je op je zenuwen drijft. Maar dan voelde ik me zo verdomd eenzaam, zó triestig, leek de hele dag me zo leeg en de nacht zo vréselijk lang. Vooral de komende morgen zie je ’s nachts zó grijs, zó vaal, zó weer-hetzelfde voor je. Er hoort meer resignatie toe dan ik heb om te werken áltijd op je kamer, áltijd het werk, het wérk, het wérk. Dat wordt vreugdeloos, dor, een marteling. Dat mat af. Dat vermoordt je. Als ik zo’n half uur bij mijn koffie, mijn pijp gezeten had, kleedde ik me an, liep de stad in, naar de Nes, naar de eerste de beste gelegenheid om er te kletsen over wát ze maar wouen, met de eerste de beste meid. Dat dee me genoeg. Dat gaf me veerkracht. Gek, hé? Mal, hé? Met zo’n meid praatte ik liever dan met een van de koffiehuis-kennissen. Later ontmoette ik Dirk. In zijn tijd was hij een gevoelige jongen, een die soms in goeie buien fragmenten uit *Mei* wérkelijk mooi kon voordragen. Nou is die abruti. Soms komt nog het ouwe in hem boven. Maar als je zit in de vuilniskar van zo’n passie, ben je voor de haaien. Dirk inviteerde me. Dirk was óók een nachtuil. Nou dat weet je! En het was een bizarre wereld, het zoodje van de kabot-tijns, die samenhokten in *De groote Slok*, in de *Catacomben*. Je ziet er elke dag wat nieuws, wat anders, nog iets méér gemeens, liederlijks. Ik denk dat ik er eens een boek over schrijven zal. – Nou. Zo zie je me plakken hier en daar, omdat ik geen thuis heb, ’s nachts tóch niet slapen kan, mensen zien móét, onverschillig wát voor mensen het zijn. Gek, dat iemand voor z’n leven een dosis verveling bij ánderen nódig heeft. Ik voel me er niet ongezonder onder, al zie ik bleek. Nou – en de ouwe dag... God die óúwe dag... wat een ráár verschiets, als je je jong – zo oud en zo belabberd eenzaam voelt.’ – ‘Laat mij maar dikwijls bij je komen,’ zegt hij héél-vriendschappelijk. – ‘Als je wilt.’ – ‘Zou je niet naar huis gaan. Het wordt stinkend laat. Je moet het hele end nog terug lopen. En het begint weer te regenen.’ – ‘Ja je hebt gelijk. Dag kerel. Tot morgen.’ – ‘Slaap lekker!’

Loom, rustig lag de Amstel. Regen tikkerde in het water, op de bomen. In de verte, achter het plomp silhouet van het Badhuis, kromde een melkstreep van opkomende dag. Mat groende het water daar, glanzend tegen het brauwende zwart der donkere landen. Nog brandden lantaarns,

kopperrode priempuntjes, die in het water weerkaatsten tot gouden, draaiende, diepgaande zuilen. Vuriger boorde het purperen oog van het overzetveer. En naarmate de melkstreep in de verte fletser werd, wijdend over vreemde roetpluimingen, het kopergroen van het water strakker, vervaagden de rode priempuntjes tot dansende, schemerende stippels. Een melkboer klotste aan achter een kar, waarvoor honden wit-ademhijgend trokken. En klokken begonnen te luiden, zeer zachtjes, dompende, wiegende stoten in de kille, grauwe schemering. Eerst één klok langzaam, klagend, elke dreun gonzend-nazoemend. Dan een ander, vlugger als van een zoekende hamel op verre bergtoppen.

‘Overrrrr!’

‘Overrrrr!’

‘Halloooo! Hallo-óóó!’

Over het water komt de jolleman aangeleden. De riemen doorklokken het water.

‘Goeienavond meneer.’

‘Dag Tijs.’

‘Misselijk weertje, meneer.’

‘Ja. Niks lekker.’

Telkens een zwarte geul bij de riemen, wat schuim, en over het hele water de vinnige spetjes van regen, de gouden spiegelzuilen van de lantaarns. Ik ben koud geworden, huiverig, ben blij als ik thuis in de hangstoel lig. Door de ramen vaalt eerste daglicht. Alles lijkt lelijk, oud, hard. De krant ligt wijd-open, vertrapt op de grond. Waar Karel gezeten heeft is het rooie tapijt wit, goor en grijs ingelopen sigarenas. Het vuil theegerei staat op tafel. In mijn vermoeid hoofd is een onbestemd gevoel, dat ik omringd ben door wrede, dierlijk-gemene dingen en ik denk fláúw, met iets van zelfverwijt en iets van laat-alles-nou-maar-gebeure-d’r-kan-me-niks-schele—dat ik wonderlijk-ongelukkig ben.

IV IK REDENEER ONHEBBELIJK ZWAAR EN DRINK ZWARTE KOFFIE

‘Hoe laat heb je het?’ vraag ik ongeduldig.—‘Vijf minuten voor half elf,’ zegt Karel.—‘Ik, zeven.’—‘Je hoeft niet naar de klok te kijken. Zé komt zéker.’—‘Nou, het heeft er veel van of ze ons voor de gek houdt.’—‘Wacht nou maar.’—‘Wát heeft ze je gezegd?’—‘Gelóóf je me niet? Ze zei—zeg an Spier, an meneer Spier natuurlijk, dat ik om half elf in de *Slok* kom en of-

die me het genoeg wil doen d'r ook te kommen. - Hoeveel keer moet je het nou nóg horen? - 'Waar heb je 'r gezien?' - 'Ze liep in de Kalverstraat met nóg een dame. Je hebt de groeten van m'n vriend van Prot zei ik, om een praatje te maken.' 'Héb ik jou wat opgedragen?' - 'O, was het soms niet goed. Ik dacht nog wel héél goed te doen. Toen zei zij: wat is dat voor iemand? Toen heb ik je natuurlijk zwárt gemaakt. Toen zei zij dat ze je zo'n nette jongen vond en dat ze wel eens verder wou kennismaken. Kom dan vanavond in de *Slok* zei ik. Goed zei ze, om half elf. Als je me bedondert zeg ik, ben ik eeuwig kwaad op je.' - 'Nou 't is half elf.' - 'Het is d'r nog viér minuten voor. Wat ben jij ongeduldig. Kommen de vrouwen niet altijd te laat?' - 'Ik hou niet van wachten. Je moest voortaan zulke afspraakjes niet meer maken,' zeg ik uit mijn humeur. - 'Da's me dank! Heb je niet gezegd dat je d'r een móóie vrouw vond?' - 'Wat zegt dat? Je hoeft m'n woorden niet als goud te wegen!' - 'Word je nou nijdig, omdat zij er nog niet is?' - 'Nee, nee, nee! Maar ik doe niet graag móéite voor een vrouw. Als ze je voor niks laten komen, krijg je het gevoel van een Hogere-burgerschool-jongen, die aan het scharrelen is en door het dienstmeissie uitgelachen wordt.' - 'Jij ben in alles pedant.' - '... Wacht es! Is ze daar niet?' - 'Waar?' - 'Links van de leestafel. Met die gele hoed?' - 'Nee. Zo dik is ze niet.' - 'Laten we dan maar weggaan.' - 'Nog vijf minuten.' - 'Nee. Wachten is het beroerdste dat ik ken.' - 'Ik kan wel zien dat jij weinig afspraakjes maakt.' - 'Wel mogelijk. Ik begin er te oud voor te worden.' - 'Dát maakt je melancholiek.' - 'Beste jongen, word er nou niet kwaad om, maar van mijn melancholie snap jij geen bliksem.' - 'Ik snap er zo veel van,' zegt Karel, geprikkeld, 'dat als jij een vrouw had, je minder aan allerlei ónzin zou denken!' - Ik antwoord niet. Wat gaan mij zijn platte beschouwingen aan! Zenuwachtig kijk ik naar de klok, naar de deur, trommel met de vingers op tafel. - 'En of je je nou maar zo houdt,' zegt hij weer, 'jij wil wát graag verder kennis maken. Jij bent net zo ijdel als élk ander man. O zo.' - 'Ik geloof niet dat ik díé soort ijdelheid heb.' - 'Waarom had je er dan zoveel plezier in, toen ik je zei dat ze je een nétte jongen vond?' - 'D'r ligt me niet dát an gelegen. Voor mijn part vindt ze me een patser.' - 'Jij wil altijd anders!' - 'Ga je mee?' - 'Aan nemen!' - 'Uit ons humeur gaan we de *Slok* uit. Hij, omdat ie een mal figuur slaat met z'n afspraakje - ik, om de gebroken avond en óm, en óm, en óm ijdelheidsredenen. Dat voel ik wel. Als ik er buiten denk te staan, léég ik. - 'Ga je mee naar Mast?' - 'Nee. Strákjes. Ik heb om half twaalf een afspraak met Scherp, die me wat voor moet lezen.' - 'En áls Georgine gekomen was?' - 'Dan had ik hém laten wachten.' - 'Kom je zéker bij Mast?' - 'Ik denk het wel.' - 'Nou, tot straks dan.' - 'Adi.' In het hoekje achter de

deur van de *Bar* zit Scherpenzaal. – ‘Nou al grok?’ vraag ik verwonderd. – ‘Het is mijn *twééde*. Ik drink er nog *véél* meer. Ik heb weer zo’n goddelijke ruzie gehad! Jij ook grok?’ – ‘Nee! Laat die zwijnderij maar *stáán*! Je moet niet drinken. Da’s de grootste pest. Johan, breng maar twee kleintjes.’ – ‘Ik wil geen koffie!’ – ‘Nou en ik wil niet dat je grok blijft hijsen!’ – ‘Nou dan niks.’ – Maar als de koffie en de geslagen room voor hem staan, verandert hij van gedachte. – ‘Kom je van huis?’ – ‘Nee, van de *Slok*.’ – ‘Wat ben je *dáár* wezen doen?’ – ‘Afspraakjes met een vrouw wezen missen.’ – ‘Met een vrouw?’ – ‘Vin je dat zo wonderlijk?’ – ‘Ik vin jou te ernstig voor *geschárrél*.’ – ‘Ik wou d’r ogen nog wel eens zien. Ze heeft ogen, die je doen denken aan een kind.’ – ‘Waarom trouw je niet, Alfred? Je verdient genoeg. Je kon je thuis zo gezellig maken.’ – ‘Ik merk wel dat ik *óú*d word. De mensen beginnen me *állemaal* goeie raad te geven. Karel straks. Nou jij. Morgen weer een brief van mama!’ – ‘Nee, maar *zón*der gekheid!’ – ‘O, *zón*der gekheid! O, *zón*der gekheid! Jij bent jonger dan ik en al *hóú* je er niet van – toch ben je de hele dag in een burgerlijke omgeving met bezopen begrippen. Bij joden is de traditie *héél* sterk, niet?’ – ‘Ik weet niet waar je heen wil.’ – ‘Wat jullie en de hele beschaafde fatsoenlijke, gezeten – wat is er nog meer! Weet je nog *méér*! – ordelievende – *t*alala-wereld, huwelijk noemt, noem ik leugen. Dat is geen erg *niéúwe* ontdekking, wat? En nou breek ik liever mijn nek dan dat ik trouw!’ – ‘Je moet geen eed doen over zulke dingen. Niemand weet wat hij *mórgen* wil,’ zei Scherp, wijs als een wijze Griek. – ‘Onzin! Een *móó*i beginsel is voor je hele leven’ – meende ik *zéér* beginselvast. In een koffiehuis ben je dooreengenomen walgelijk sterk van principes. Ik geloof zelfs zeer pertinent dat vele dezer *mét* de koffiehuisen staan of vallen.

‘Waarom ben je zo woest *tégen* het huwelijk?’ vroeg hij weer, koffieslurpend. We zaten als twee knuffe leutjes – zo helemaal geschikt om te koffiekonkelen. ‘Ik ben niet tegen *het* huwelijk. Ik ben tegen *jú*llie huwelijk, tegen het *maatschappelijk* contract zoals bourgeois-heren dat ingepikt hebben,’ zei ik. – ‘Wat wou je dan?’ – ‘Wat ik wil weet ik zo net niet,’ zei ik vrij verstandig. ‘Voor *á*nderen zou ik het *nu* niet onder woorden kunnen brengen. Voor mezelf heb ik het *wél* overdacht, *wéét* ik wat ik doen moet.’ De koffie in de *Bar* is uitmuntend. – ‘Dat lijkt me bij eerste horen vreemd,’ opponeerde hij, ‘*áls* het goed is voor jezelf, waarom deugt het dan niet voor anderen?’ – ‘Omdat ik de anderen *zó* weinig ken en ze *zó* in leugens opgegroeid zijn, dat de *méést*-natuurlijke dingen niet meer voor ze passen,’ zei ik, ‘daarenboven, beste jongen, leven we in een tijd van *állemaal* *lósstaande* mensen. Er is in alles anarchie. Je kunt niets van

het leven opnoemen of je voelt en ziet erin de burgerlijke ondergang, het gedoe van individuen alléén. Ik kan in die benauwenis dus wel wéér iets ánders anarchistisch eens doen, om mezélf tijdelijk te helpen én een <revolutionaire> daad begaan door me schrap te zetten tegen een immo-reel contract, dat vastzit aan leugen en zo als álles aan bezit, maar voor anderen kan ik op dit moment níets dan wat ik noem <burgerlijke> raad-gevingen over hebben. Dat begrip je niet, wel? Ik bedoel dat het harmo-nieuze, eerlijke huwelijk, het huwelijk in onwrikbaar verband mét een eerlijke maatschappij én een eerlijke zedeleer eerst mogelijk zal zijn in een tijd als ze van ónze botjes alláng onderbroeksknoppen gemaakt zullen hebben. Vraag je me de beste raad vóór ánderen, dan zou ik zo zeggen: handel in je huwelijkszaken als anarchist, sluit je voor het óverige aan bij díé socialisten die de beste tactiek volgen. Want die en die alléén gaan af op de kern van ál het rotte. Het feministen-vereniginkje spelen en de rest is smurrie...'

Ik dronk mijn kopje leeg. Het spreekt vanzelf dat ik bovenstaande tirade níet sprak (ik spreek nooit zo schrikkelijk aan-een-stuk wijs), nóch het volgende zó zei. Het verveelt me zelfs enigszins dit onsmakelijk *tendens*-gesprek in te lassen. Maar mijn *berinneringen* zouden onvolledig en het relaas mijner historie onsamenhangend zijn, wilde ik een zo fameus gesprek *à la* Van Lennep, Potgieter of een dier andere discours-lurkers, couperen. En het hoort er zo bij, niet waar, om bij tijden—in een *Dagboek*—jezelf voor te stellen als een meneer die het bliksems goed weet en vóór-ál *wijze* dingen denkt. Dan hérlees je je eigen ik met genoegen, als je later het manuscript opneemt, vindt je jezelf een *beld*, een lang-niet-mis-se filosoof. Ik ga dus voort in die *sympatbieke* toon van kleintjes-koffie-drinkende jongelieden, die niets anders dan schóne gezegden formuleren en zó ik strakjes sentimenteel word, is dat voorzeker (voor driekwart) aan een ziekelijke fantasie te wijten, die uit een onnozel koffiehuis-ikje—al schrijvend en literatuur fabriekend—een romanheld met louter ge-voels- en denkpoenighedens distilleert. Ik ben bij lánge na zo niet. Nee, waarachtig niet.

Scherp had me natuurlijk *nadenkend* aangekeken, zei na een poos: 'Duide-lijk vind ik je niet. Hóé denk *jij* over het huwelijk?'—'Ik denk'—vervolg-de ik 'dat, zoals de zaken nú staan, zoals de boel nu *is*, dat wil zeggen, precies het omgekeerde van zo als het in álles behóórde te zijn, ik, als overtuigd socialist, geheel ánarchistisch te werk móét gaan, om niet mee te doen aan het liegen, het bedrog der burgerlijke anarchisten, die het tegenwoordig huwelijk bést vinden. Niemand op deze maatschappelijke mestvaalt heeft het recht *mijn* huwelijk te sluiten. Wanneer *ik* zeg: ik

neem jou, Marie, Anna of Trees *tot vrouw*, eenvoudig, eerlijk—dan heeft er iets heiligs plaats waarvoor geen pa's, ma's, ooms, tantes, géén rotte vormen, géén rot ceremonieel, géén bruiloft, géén onwaarheden nodig zijn.'—'Dus ben jij voor de vrije liefde?'—'Loop naar de hel met je vrije liefde. Ik weet niet wát vrije liefde is. Van vrije liefde—nee maar, godbetterme, kun jij je iets anders dan *vrije* liefde denken!—van wat je vrijgeesten, je verlichten, je zoodje anstellers *vrije liefde* noemen, heb ik nooit anders dan gore staaltjes én damesboeken-malligheden gezien. Dank je! Ik ken geen vrije, geen ónvrije liefde.'—'Zeg het dan duidelijker. Wat is er dan?—Wat dan?'—'D'r is... D'r is... Het is wat moeilijk om hier in de Bar achter een kleintje koffie, over dingen te kletsen die je voor jezelf in een geheimzinnigheid, in een mysterie, als iets érg sentimenteel-onbereikbaar voelt. Kijk, ik zal es aannemen dat ik verliefd ben, verliefd op een vrouw zoals ik me die droom (hier begon ik enigszins te delireren)—dat word ik wel nooit omdat er niet van zulke vrouwen zijn, omdat je je altijd een vrouw fantaseert, fantaseert, fantaséert zó ragfijn van leven, zo één met het teerste doen van je eigen gevoel, dat de werkelijkheid je fantasie bevuilen móét, als een zwaneveer die door modder geblazen wordt—maar, ik zal het es áánnemen en ook het geval stellen dat zo'n vrouw—lelijk mag ze niet zijn, nee, lelijk zou niet kúnnen—minder let op mijn ouwelijk bakkes, m'n rooie haren, m'n rooie snor—merk je de consequentie van m'n redenering?—dan op het frisse dat er misschien in mijn leven is, dús, óók verliefd op mij wordt—dan zou ik tot haar zeggen: <Marie, of Betsy of hoe heet je—wil je mijn vrouw worden?> Dan zou ze natuurlijk nee, dat zou zé níét—als ze dát dee, zou het ook inééns uit zijn; d'r is geen tussenweg—zou ze niet spreken van d'r vader, d'r moeder, of denken aan vriendinnen en po... po... positie, maar ze zou haar hand in mijn poot leggen, zonder meer, met eerlijk, prachtig vertrouwen kijken en we zouden arm in arm, zonder praten, zonder iets te zeggen naar mijn huis gaan. Wonderlijk van aandoening moet het zijn, wat? als de sleutel in de kou van 't slot rinkt, als de huisdeur dichtvalt... Dan zou ik alle gordijnen neerlaten, licht opsteken vóór, licht áchter, licht in de gang, licht in de keuken. Ik zou hoopjes kaarsen zetten om de spiegels, het licht weerkaatst zien in het glas. Ik zou al de bloempotjes uit de tuin halen, hyacinten, klimop, de twee potten rozen, al het *ever-green*—er weer kaarsen tussen zetten—overal groen, rustige vlammetjes, gróén, en we zouden zitten bij elkaar, stil, gelukkig met de grote, geweldige aandoening in onze kelen. Dan zou ik opstaan, wat zeggen, ik weet niet wat, iets dat in tranen verstikt, geen klanken meer zou hebben. Ik zou mijn handen leggen op haar hoofd, zacht betasten de haren. Ik zie het zó voor me—en

wat zeggen... wát... wát'... – Scherp zat stil, ik keek naar de grond. Toen nam ik een sentimenteel slokje koffie, moe van die literatoren-huwelijksvisie. 'Het is toch wel mál, Scherp, dat ik, hier, in een kroeg van zulke dingen spreek,' hernam ik na een poos. – 'Wat doet het ertoe,' zei hij. 'Ik zie niks van die ándere mensen. Zeg, dat zijn wel mooie gedachten. Maar het gebeurt nooit. Wat?' – We zaten als twee redenerende, jeugdige Werthertjes. 'Nee, het gebeurt nooit,' zei ik. 'D'r zijn geen krankzinnige nette-meisjes, d'r vergóóit zich geen vrouw – ze willen engagement, nou maar zo lóf, met engagementkaartjes verguld op snee én samen op een canapee met de gelukkige pa's, ma's, opoes erbij én staande recepties met sherry, maderá, schuimpjes, bitterkoekjes én mag-ik-u-feliciterens? én van-harte-dit, hartelijk-dat, én samen wandelen, dodderig-gelukkig, zo gelukkig, nee maar zo verliefd, zulke verliefde mensen, zo'n huwelijk-uit-liefde, met hoge hoed en glacéhandschoenen en voiletje en opgenomen sleep en dán vijf, zes maanden, een jaar, twéé jaar vrijen, stiekem in een donkere kamer, in een hoek van een gang – likken, lebben, voelen, vingeren tot het meisje vermagert en de jongen pijn in zijn rug krijgt – en als er ánderen bij zijn, zo fatsoenlijk, zo netjes, zo opgevoed, zo welopgevoed – en dan trouwen, rijen naar het stadhuis, daar liegen van gehoorzaamheid – volgen – onderhouden – voor een vreemde stadhuiskerel, voor een wildvreemde officiële idioot, foaien, bruiloftsherrie, de hele dag bekeken worden door glimlachende getrouwde familieleden, die stilletjes zwijgheden fluisteren, door publiek dat in de rijtuigen loert of het een knappe, lékkere meid is, de hele goddelijke dag geklets van zatte ooms aan de natafel, geestigheden van een verre neef die te veel gezopen heeft, pistaches-geknáp, amandelen-gekraak, liefhebberijkomedie met snoeperige toepasselijkheden van broers en zusters die zich verkleden, voordracht van een komieke vriend en dan stilletjes wegsluipen, nagekeken door glimlachende, glimlachende familie, geblér-accompagnement van schoonmama, naar een hotel, waar de kelners je vrouw beloeren – en zo de móóiste ogenblikken van je leven verdoen in gemene, burgerlijke patserij! Bah! Bah! Bah! Verbeel je: ik op zo'n canapee als een kelner – ik op het stadhuis, zo'n vent antwoord geven, ik condities-sjaggerend op zo'n dag, ik, aangekleed bougeois, in mijn uren van koninklijke extase, ik een handtekening zetten met zwarte inkt op wit papier als ik *gezegd* heb, gezegd met zwart van ogen in zwart van ogen: ik neem je tot vrouw! Nee. Dat gaat niet in déze tijd. Dat verdom ik! Het is om te bulken van 't lachen!' – 'Het is wél waar wat je zegt,' zei Scherp dromerig, 'ik herinner me de bruiloft van m'n zuster. Er zou kerkelijk ingezegend worden. Dat had ik nog nooit bijgewoond. Het gebeurde bij ons aan huis, in de eetkamer. In

de kerk hoeft het niet. M'n zwager smeed een glas stuk op ma d'r goeie tapijt en ze dronken kosjere wijn. Toen zongen de rabbijn en de voorzanger een mopje met d'r gezicht naar het buffet dat in een hoek stond. Ik zag niks dan d'r fluwelen kalotjes, die wiebelden voor de schalen met roomsoezen en wijnflessen. Ik was toen véél jonger, begon te gieren van het lachen. Een oom kneep me vinnig in m'n arm, keek me woest aan, viel mee in, in het gebed. Dat heb ik altijd onthouden. Later heb ik de symbolen begrepen, wel mooi gevonden, maar zulke symbolen worden zo gauw verkruienierd. Een joods galmgebed voor een buffet, da's iets als een mis in een spoelingsbak.' We bleven even in gesoes. 'Toch, geloof ik, Alfred, dat je héél zuiver zou kunnen doen, wat je zegt en voor-de-vorm naar het stadhuis gaan. D'r zijn eenmaal straatwegen, reglementen, politiebeambten, lui die het vuil aan je deur weghalen – waarom zou je geen formulier tekenen? Wordt je vrouw niet de dupe van alles?' – 'Als een vrouw een mán naast zich heeft, is ze sterk,' koffiehuis-redeneerde ik. 'Er zullen géén dupes meer zijn, als de stadhuis-eerbaarheid wéggetrapt wordt. Het meisje dat *in vertrouwen* mijn vrouw wordt staat duizendmaal hoger dan die andere, de fatsoenlijke-van-de-canapee.' – 'Anderen denken zo niet.' – 'Dat is stom genoeg van die ánderen. De komende tijd zal meelijdende verbazing over hebben voor dit stumperig ras, voor die verrekt-eerzame bourgeois die een maatregel van orde, een onnozel politiereglement, een peuterig bevolkingsregister dat op centjes en weerbaarheid baseert, verheven hebben tot je allerhoogste. Zet wat geraamtes naast elkaar, geraamtes van gehuwden en óngehuwden! Hahaha! Doet het jóú wat of twee skeletten op het stadhuis zijn geweest! Daar haal je je schouders bij op. Maar neem er twee, waarvan je wéét dat ze innig van elkaar gehouden hebben en deden wat zij meenden dat góéd was zonder zich te bekommeren om een stomme bourgeois-kliek – nou, krijg je daarbij geen heimwee, geen lust om te zingen? Wordt het niet tijd om hardop te zeggen dat er maar één huwelijk is, niet het officiële, niet het kerkelijke, niet het maatschappelijke, maar dát wat door eerlijke mensen in stille kamertjes gesloten wordt? Moeten wij nog langer dulden dat waarlijk-getrouwden nagekeken worden door gekoppeld-rot? Ik weet wel dat jij dit overdreven vindt. Maar ik voel het sterker, hartstochtelijker dan jij. Het is voor mij een simpele waarheid, dat het leven voor ons mannen eerst in zijn volrijpheid begint bij de vróúw. Ik ben daarin zó tot zekerheid gekomen, dat ik niet makkelijk álle argumenten inééns kan zeggen. Dat gaat zo altijd. Heb je wel opgelet hoe afgunstig – afgunstig is het woord niet – hoe afgunstig-kwaadaardig een gezeten koopmansvrouw een meid, een mintenee, een scharrel nakijkt, die met een man an

de rol is?' – 'Natuurlijk.' – 'Met wat een minachting ze praten over die <schepsels>, hoe bang ze zijn – als van een schurftig beest – voor een hoer?' – 'Natuurlijk.' – 'Vind je ze niet verdoemelijk stuitend, die trápjes van eerbaarheid! Is er bij het tegenwoordig contract éniĝ verschil tussen vrouw-zus, vrouw-zo?' – 'Da's weer een paradox!' – 'Nee, niks geen paradox. Alles wórdt gekocht of koopt. Je kunt de dingen in een rotte maatschappij niet uit d'r verband scheuren.' – 'Nou, nou, nou! Denk eens aan je moeder, je zusters.' – 'Jawel. Dat is me weer zo'n dooddouner van het jaar nul. Als ik wat de ploerten noemen: een onecht kind zou zijn, met vader of vaders onbekend, zou ik mijn moeder geen greintje minder respecteren en van mijn zusters zou ik gewoon als <broer> blijven houden als ze, om niet van hónger te creperen voor hoer zaten.' – 'Onzin! Nou sla je door. Nou klets je!' – 'Nee jij kletst! Geen vrouw is voor haar plezier hoer. Ze is ziek of ze doet het om te eten. Nietwaar?' – 'Of te lui, of te hysterisch!' – 'Het eerste is een burgermans-kletspraatje...' – 'Dank je.' – 'Hysterie is ziekte. Zieke mensen moet je niet minachten, als maatschappelijk toeval je zelf gezond bloed heeft gegeven. Blijft dus over de noodzakelijkheid om te eten, laten we zeggen te vreten. Is dat schánde? Wat is schandelijker: met een volle maag bij een hongerige hoer te komen, of je prostitueren uit honger?' – 'Het is allebei gemeen.' – 'Dat kan je híér gemakkelijk zeggen, kalfskop, hier in een aangename kroeg. Nee, papa, alles slaat terug op deze dierbare bourgeoisie die gebouwtjes van eer én schande heeft opgetrokken. Ik vind het verkopen van je lichaam, zie je, het verkópen, zo iets afschuwelijks, dat ik het grootst medelijden heb met hoeren en het noodlot van haar beetje arm leven. Maar als man heb ik hetzelfde <respect> voor ze, dat ik heb voor álle mercantiele vrouwen, voor vrouwen met uitzet, voor vrouwen die geld aanbrengen, voor vrouwen die verliefd raken op epauletten, voor vrouwen die hengelen naar een titel – je weet wel, *het* huwbare zoodje! Wat is er voor onderscheid? Wat? Is ontwikkeling niet aan geld gebonden, maatschappelijk toeval, maatschappelijk onrecht, maatschappelijke diefstal? Wordt de dochter van een erg-hoge, erg-rijke <meneer> verleid door een koloniaal, die over zes weken moet uitvaren? – Trouwt een kolonel (da's me een hoge!) met een keukenmeid die niet schrijven kan? Zit het hele huwelijk de hele eerbaarheid van vandaag niet vast aan de stinkende sociale toestanden, aan...' – 'Hahaha! Hahaha!' – 'Waarom lách je nou?' – 'Wel jij redeneert zo grappig! Van je ideaal-huwelijk, je kaarsen en bloempotten, ben je verzeild geraakt in je eeuwig socialisme. Wil je een grokkie? Aannemen! Twee grokkies!' – 'Of je er nou om lacht, stom, groen bourgeois-foetus, stommeling!' zei ik heftiger (o, als je in een koffiehuis begint te

redeneren, komt er geen eind aan), 'of je er om lacht, de redenering is juist. En als ik zo lang gekletst heb is het om jóu te overtuigen. Anders niet. Wat ik bewijzen wou, héb ik bewezen: er is géén huwelijk meer—er is een normale, geziene, erkende, eerbare koppeling, per contract op het stadhuis—verder zijn er egoïste, stompe, brute, dierlijke mannen, zieke vrouwen én vrouwen die haar jong lichaam moeten exploiteren tot de maag die ze dwóng, ze in de snijkamer brengt. Er zijn uitzonderingen, waarschijnlijk, maar *ik* ken er geen. In onze <stand> heb ik nooit ánders gezien, nooit, nooit, nooit! Jouw zuster heeft zeker ook een bruidsschat meegekregen?'—'Mijn zuster? Da's olie in jouw vuur. Die is gesjadjent, hahaha!'—'Wat is dat?'—'Wel, alles ging schriftelijk. Ze had m'n zwager nog nooit gezien. De oude lui bepaalden de condities, de koopsommen. Toen zagen ze elkaar, waren twee uur later geëngageerd, drie dagen later verliefd, twee maanden later getrouwd.'—'Nou zijn ze zeker érg gelukkig?'—'Jawel. Werkelijk gelukkig.'—'Natuurlijk. Dat lapt 'm de ongewoonte. Een wildvreemde duif en doffer paren ook opperbest.'—'Gek! Als een ander me zo iets zou zeggen, zou ik kwaad worden.'—'Ook uit gewoonte. We hebben werkelijk *moeite*, Scherp, om eerlijk te zijn. We zitten zo dik in de leugens.'—'Weet je wát ik zou doen, Alf, als ik over verschillende dingen dacht als jij?'—'Nou?'—'Dan zou ik me verdrinken.'—'Waarom?' lachte ik, verbaasd.—'Jij bent zo'n idealist, dat je dáárdor een ontzettende pessimist ben geworden.'—'Och, je bent krankzinnig!'—'Anderen vinden je een cynicus. Maar ik weet beter. Houden je ouders van je?'—'O jawel.'—'Praat je met hen wel eens zo?'—'Godbeware!'—'Ben je wel eens verliefd geweest?'—'Eens. Toen ik negentien was op de zuster van het meisje waarmee ik geëngageerd was.'—'Hahaha! Wat ben je toch een formidabel gékke kerel!'—'Nou haal ik over de dertig. Ja, jongen, ik word oud.'—'Zal ik je straks nog voorlezen wat ik geschreven heb?'—'Nee. Vanavond niet. Ik heb zo ónhebbelijk zwaar geredeneerd, dat ik moe ben.'—'Ja, je bent aan het doorslaan geweest.'—'Dat dénk je, ouwe jongen. Ik geloof een end op streek te zijn naar de wáárheid.'

En we bleven zo nog wat praten over koetjes en kalfjes.

V GEORGINE

Dagen na dit gesprek zat ik 's avonds laat bij Mast. Het lijkt wel zonderling, deze saamkoppeling van koffiehuis- én gesprekken-herinnering, maar die tijd hing samen aaneen van schrijven, werken, koffiehuis-in-en-uit en lome gesprekken. Is er iets ánders in het leven van jonge mannen die

zonder familie, rondgaan in de verveling van stoffige steden. Niemand van de vrienden, zelfs Scherp niet, had ik in dagen gezien. Een obscure bui, zoals Dirk het noemde.

Tien minuten voor één stootte Karel binnen. Eerst wat vragen aan een kelner, toen recht op me af. – ‘Zit jij hier? Waar heb je al die tijd gezeten? Zó, heb je gesoupeerd! Het zit er an! Drink gauw uit. We zijn állemaal in *De Slok*.’ – ‘Wie allemaal?’ vroeg ik. – ‘Guus, Dirk, Duif, Piet, Moos, een hele bende.’ – ‘Nee, ik kom strakjes wel bij Dirk. Nú nog naar *De Slok*!’ – ‘D’r is óók iemand die jou wou spreken,’ zei hij geheimzinnig glimlachend. – ‘Wie?’ – ‘Dat zal je wel zien.’ – ‘Nee, ik kom strakjes bij Dirk.’ – ‘Ga nou mee: d’r is heus iemand,’ herhaalde hij. – ‘Wie dan?’ – ‘Een dame.’ – ‘Nee, ik vlieg er niet in!’ – ‘Zij is er.’

In al die tijd had ik niet aan háár gedacht. Waarom ook? Maar ik *wist* in-ééns wie hij bedoelde. – ‘Is zij er? Wat kan mij dat schelen?’ zei ik onverschillig. – ‘Drink nou uit. Anders zijn ze weg!’ – ‘Laat me maar rustig zitten. Ik ben niet op ’r gesteld.’ – ‘Wees niet zo lomp. Ze heeft me gezegd dat ze het vergeten had. Ze heeft er zo’n spijt van.’ – ‘Doet me plezier. Ze kunnen me maar eens voor de gek houden.’ – ‘Zeven, acht keer,’ hield Karel aan, ‘heeft ze naar de deur gekeken om te zien of je niet kwam.’ – ‘Wel, wel wat een eer voor me!’ – ‘Ze heeft me gezonden om te zien, of je soms bij Mast zat.’ – ‘Ga dan maar terug en breng ’r m’n complimenten.’ – ‘Hé, wat doe je kinderachtig!’ – ‘Denk je dat ik me interesseer voor die juffrouw? Ik ben haar kwajongen niet.’ – ‘Zij laat jóú toch vragen! Ze heeft er toch spijt van!’ – ‘Zanik maar niet verder. Mijn nee is mijn nee,’ zei ik lusteloos. – ‘Laf!’ protesteerde Karel, schouderschokkend. – ‘Zeg je aan Dirk dat ik vanavond kom?’ – ‘Ja. Ja. Je bent kinderachtig hoor!’

Dat was netjes afgepoeierd. Díé zou tenminste weten dat ik geen afspraakjes maakte als een jóngen. En zo mal, om binnen te komen in *De Slok* als ieder er uitging en in het volle licht bedremmelde wissewasjes te zeggen – met Duif die toe zat te kijken en al de komedianten, die je kenden. Nou kon Karel net terug zijn. Dat was een ráke belediging. Als ze het maar voelde. Tegen lomphheid kon je alleen grofheid stellen. – ‘Een-uur-hee-ee-ee-re!’ – Daar had je de portier al. Opstappen. Wat nou? Langzaam opwandelen naar Dirk of even wachten? Als je wachtte liep je het hele gezelschap tegen het lijf, had je tóch wat je niet wou. Ja, maar wóú je het niet? Het was toch zo verschrikkelijk niet geweest. Als ze het heus vergeten had? Vergeten? Dát kwam juist niet te pas! Dát was wel het bewijs, dat ze er niks om maalde. Dan maar doorlopen. Als je het deed was de kennismaking voor goed uit. Wat een zwaar-op-de-hand geredeneer over een kleinigheid. Als ze niks om je maalde, had ze toch niet zes, ze-

ven maal naar de deur gekeken? Je moest de eer aan jezelf houden. Maar je kon *slim* zijn. Als je langzaam liep in de Utrechtsestraat, alsof je in niks erg had, moesten ze je inhalen. Dan beleefd groeten, praten met Guus en Duif, geen notitie van haar nemen, om het 'r nog méér te laten voelen. Zo, nou, nóg langzamer. Even schuilen in de donkere portiek van een manufacturenwinkel. Waar bleven ze nou? *De Slok* werd toch ook om één uur gesloten. Waren ze daar? Nee, dat waren ze niet. Daar hād je ze. Je hoorde de stem van Duif. Nou zachtjes doorlopen aan de andere kant. Nog langzamer. Nou stonden ze weer stil op een hoop. Zeker goeienavond zeggen aan die of die, die heenging. Misschien was *zij* al weg. Nou haalden ze je in. Wat schreeuwde die Duif weer ongemanierd. Daar had je het. Je hoorde Guus vragen of Spier daar niet liep. 'Loopt ie daar niet?' – 'Ja da's z'n loop!' – 'Spier!' – 'Alfredje!' – Ik verwonderd: 'Hé, zijn jullie daar? Waar komen jullie vandaan?' – 'Uit *De Slok*. Waarom ben je niet met Karel meegekomen?' – 'Ik had iemand bij me.' – 'Waar heb je gister en eergister gezeten?' – 'Gewerkt.' – Pratend liep ik op met Duif en Guus. Vlak achter me hoorde ik háár met Dirk en Karel. Nou geen notitie van 'r nemen – erg hard spreken met Guus, voorál lachen. Als je vrolijk was, hinderde je nog meer.

'Alfred! Hallo! Zeg kun je ons geen goeienavond zeggen?' schreeuwt Karel. Net iets van hem. – 'Bonsoir! Bonsoir!... Goeienavond juffrouw,' zeg ik koeltjes.

'Dag meneer.'

'Waar heb jij gezeten?'... Daar had je het álweer. Dat was driemaal. En dan liep je ineens alleen met haar. Ze deden het erom.

'Wat een lekker weer,' zegt zij mallig-verlegen.

'Ja. Zo zacht in de lucht,' zeg ik, onrustig.

'Wat lopen er nog een mense.'

'Ja. Het is hier altijd zo druk.'

Afgelopen. Het gesprek stokt. Duif en Guus lachen akelig hard-op.

'U moet me niet kwalijk nemen.'

'O nee. Da's niks. Ik denk er niet meer aan.'

'Ik had me – verslapen.'

'Verslapen?'

'Ja, ik slaap altijd na het eten.'

Nou jokt ze. Het klopt niet met wat Karel gezegd heeft.

'Was u niet érg kwaad?'

'Nou dat ging nogal,' glimlach ik. – 'Het spijt me heus.' – 'Mag ik u zover een arm geven?' – 'Asjeblief.' – Weer stokt het gesprek. Haar gehandschoende hand rust op mijn arm. Toch gezellig als je met een vrouw loopt.

– ‘Bent u in *De Slok* geweest?’ vraag ik, soezelig. – ‘We komen er net vandaan.’ – ‘Woont u ver hier vandaan?’ – ‘In de Albert Cuyp.’ – ‘Bij familie?’ – ‘Nee bij juffrouw Bok.’ – ‘Was dat die juffrouw van laatst?’ – ‘Ja.’ – ‘Hé! Daar is nog een slager open.’ – ‘Da’s altijd.’ – ‘O, is dat altijd? Nog nooit opgemerkt.’ – ‘Ja, die is nog om twee uur open.’ – ‘Zou die zo laat nog klanten krijgen?’ – ‘Dat denk ik wel.’ – ‘Da’s ook geen leven voor zulke mense.’ – ‘Nee, daar zou ik nou niet tegen kunnen.’ –

‘Ja, de bakkers die hebben ook geen prettig leven.’ – ‘Nee, allesbehalve...’ Krankzinnig zijn zulke gesprekken, waarbij je aan andere dingen denkt; ik over de hand op mijn arm, over het zachtzinnig-goede dat over je komt als je een vrouw naast je voelt – zij over weet-ik-wat. Gelukkig komt Karel naar ons toe.

‘Jongens, we gaan niet naar Dirk. Guus heeft een idee. D’r moet zo’n geméne sociëteit in de Pijp zijn. Gaan jullie mee een kijkje nemen?’ – ‘Nee, dat wordt mij te laat.’ – ‘Kom juffrouw.’ – ‘Nee, ik heb de huissleutel niet.’ – ‘Dan gaan we ’m effen halen.’ – ‘Nee, het wordt zo laat!’ – ‘Toe nou. Als ik het vraag?’ – ‘Nou dan een uurtje. Maar dan eerst langs de Albert Cuyp.’ – ‘Waar zit Sjorsjen!’ roept Duif. – ‘Die loopt achter met Alfred!’ – ‘Kom nou, niet achterblijven jullie twee? Geen gehoor hoor!’ – ‘Kalmpjes wat, Duif. Niet zulke aardigheden,’ zeg ik gepikeerd. – ‘Ben je weer op je teentjes getrapt? Pas maar op voor ’m Sjorsjen. Al die mense met gladde smoele zijn stiekemerds.’ – Georgine laat mijn arm los. gaat inlopen tussen Guus en Duif. Ze snappen en lachen. Ze heeft een mooie prettige, jonge lach.

‘Dag Alf,’ zegt Scherp, die opeens naast me komt. – ‘Hé, waar liep jij?’ – ‘Vlak achter je.’ – ‘Ik had je niet gezien.’ – ‘Nee, je leek wél in druk gesprek. D’r is groot nieuws.’ – ‘Wat dan?’ – ‘Ik ben weggelopen!’ – ‘Kom nou.’ – ‘Op mijn woord.’ – ‘Wanneer?’ vraag ik danig verbaasd. – ‘Gister.’ – ‘Waarom ben je dan niet bij me geweest?’ – ‘Gister heb ik tweemaal, vandaag driemaal gebeld. Je dee niet open.’ – ‘Ik maak principieel nooit open als er *gebeld* wordt. Je had tegen de ruit moeten tikken.’ – ‘Dat wist ik niet.’ – ‘Waar heb je vannacht dan geslapen?’ – ‘In het *Toenluchtsoord*. Ik moet zuinig zijn.’ – ‘Maar wát is er dan gebeurd?’ – ‘Dat kan ik je niet in een paar woorden zeggen. Hij heeft me de huissleutel afgenomen! Dat moest er nog bij komen. D’r was een ruzie! Een ruzie! Ik zal je vannacht alles vertellen. Ik moet bij je slapen.’ – ‘Uitstekend. We zullen loten canapee of bed.’ – ‘Ik zal de canapee wel nemen.’ – ‘Dekens zijn er genoeg. Maar lakens. Enfin, we zullen zien.’ – ‘Zeg er niks van aan de anderen, hoor je? Die hebben er niks mee nodig.’

We zijn in de Albert Cuyp. Beneden een tapperij. Boven wonen drie ge-

zinnen. Georgine belt aan. 'Ben u daar juffrouw Bok?' – 'Nee. Ik ben het. M'n vrouw is naar bed,' roept een mansstem. 'Wil u me de huissleutel es geven, meneer Bok. D'r is iemand jarig–of, wacht, nee–ik kom zelf effen boven.' – Ik wacht voor de straatdeur. Er slaan wat deuren, dan is ze er weer.

'Het spijt me toch dat ik me heb laten overhalen,' zegt ze bedrukt.

'Waarom? Hindert u iets?'

'Ik doe het nóóit zó laat.'

'Voor een éneke keer!' verontschuldigt ik.

'Het is al half twee. Als ik om drie uur thuiskom, maak ik het kind wakker. Ze lag zo lekker, die dot.'

'Wélk kind?' vraag ik–zelf wat bedrukt.

'Kaatje, m'n oudste.'

'Hébt u dan kinderen?' zeg ik weer.

'Twéé. De oudste woont bij me. De jongste, Toos–da's ook zo'n lekker dier–is bij mensen uitbested. Die is drie jaar.'

'Ben u dan héús getrouwd?'

'Nee maar da's een vraag! Wist u dat niet? Mijn man zit in het buitenland.'

'Ja zé hadden me zo iets verteld. Maar de mensen kletsen zovéél. Ik geloof nooit wat van ánderen.'

'In mei ga ik naar hem toe.'

'Vér hier vandaan?' vraag ik met even schimmende leegheid–leegheid van alleen-zijn-in kamer.

'Naar Amerika,' zegt ze praatlustig.

'In mei? Da's nog een héle tijd. In acht maanden kan een bóél gebeuren,' zeg ik.

'Wat lopen de anderen een end vooruit.'

'Ja,' praat ik. O, er is een heel-vreemde stroming in het gesprek, iets van lippen-intimiteit in het donker.

'Het wordt toch wat kóél,' vervolgt ze hard, in verwerende houding.

'Altijd in de late avond,' zeg ik mat. En weer pogen we elkaar met tastende woorden te benaderen.

'Hebt u familie hier in de stad?' vraagt ze na een zwijgen.

'Nee. Een enkele achternicht... Is uw man láng weg?'

'Drie jaar.'

'Drie jaar?'

'Ja.'

'Heeft hij zaken?'

'Hij is diamantslijper.'

'Zo.'

'Nóú verdient hij goed geld. In Amerika is het vak nog niet zo aan lager wal. In Amsterdam is het vet van de ketel.'

'Is het waar dat u in café-chantants zingt?'

'Ja. D'r was een tijd dat mijn man geen cent verdiende. Toen ben ik voor hem en de kinderen weer aan het zingen gegaan.'

'Wéér?'

'Ik dee het van mijn tiende jaar af. Ik zong in de *Vic* toen ik kennis aan hem kreeg. Mijn vader en moeder hebben altijd gereisd.'

'Vreemd. Ik heb uw naam nog nooit gehoord.'

'Na mijn trouwen heb ik in Amsterdam niet meer gezongen. In de provincie kennen ze me goed. Volgende week zing ik in het *Casino* in Den Haag.'

'Is dat geen hondebaantje?' vraag ik.

'Wel nee. Als je maar súcces hebt. En – wat doet ú voor de kost?'

Gekke vraag. Wat doe ik eigenlijk voor de kost? Ja wat? In deze zonderlinge tijd van amusementskunst, waarin je arbeid ongeveer gelijk staat met een boterbiesje voor literatuur slobberende bourgeois-jofferen – doe ik feitelijk niets anders dan wat een hipje uit de 'Nieuwe Pijp'... doet: flodderen, nútteloos morsen, literatuur-pietjē uithangen. – Ik ben aan het zoeken, aan het ruien. Wat doe ik voor de kost? Wat? Héél komieke vraag. Enigszins mal antwoord ik:

'Ik schrijf zo eens wat van tijd tot tijd.'

'Wátte?'

'Dan eens dit, dan eens dat. Ik ben aan een boek bezig.'

'Een boek? Hoe gaat dat, een boek schrijven?'

'Ja – als je dát kon zeggen,' praat ik diepzinnig.

'Zeker schrikkelijk moeilijk?'

'Zo-zo. Lala. Ik ben maar een broekje.'

'Ik had me een schrijver altijd ánders voorgesteld,' zegt zij teleurgesteld.

'Hoe dan?'

'Zo... Zó... Zó... ik weet niet... Zo...'

'Zo heel ánders dan ik?'

'Ja'

'Hahaha!'

'Heb ik iets dóms gezegd?'

'Wel nee.'

'Anders zou u niet lachen. Weet u wát een mooi boek is, een práchtig boek, een boek waarbij je zit te huilen – da's *De Blanke Slavin*.'

'Ken ik niet.'

'Kent u dat niet? Waarom lacht u nou weer? *De Blanke Slavin* kent toch

iedereen! Verzin u maar es. 't Speelt in Afrika. Dan heb ik gelezen de romans van Benno.'

'Wie is Benno?'

'Hebt u die óók niet gelezen? Benno schrijft als ie niks te doen heeft. Z'n zusters hebben een schiettent.'

'O,' zeg ik. Het is wel plezierig collega's in een schiettent te ontdekken. Een kluifje voor de Letteren-republiek van Janus ten Brink.

'Als ik lees vergeet ik alles.'

'Ik ook.'

'Ik hou van pikante boeken.'

'O, ja,' glimlach ik. Ik vind haar érg gezellig.

'Kent u *Het Land* van Zola?'

'Ja, zeker.'

'Dat heeft me eens een luitenant van de cavalerie in Den Bosch geleend. Da's een bóék, hé?'

'Ja, het is wél gemeen.'

'Ik heb het in ééns uitgelezen, achter elkaar tot 's morgens vijf uur.'

'Leest u veel?'

'Ik heb zo weinig tijd... En wat leest ú nou?'

'Van alles.' Grappig literair gesprek.

'Noem es wat op.'

'Dat gaat niet zo makkelijk. Ik hou veel van verzen.'

'Verzen? Ajazzus.'

'Waarom ajazzus?'

'Da's zo sentimenteel!'

'Sentimenteel?'

'Ik ken een komiek, die is óók zo gek. Die wil áltijd opzeggen. Nee, een man die van verzen houdt, vind ik verschrikkelijk.'

'Hebt u wel eens móóie verzen gehoord, van Vondel bijvoorbeeld, van Kloos, van... Als je bijvoorbeeld góéd hoort zeggen: 'O Agrippijn gemijtert met drie kronen, die zittende als op...'

'Schei nou ásjeblijf uit! Jássus! Wat vind ik dat ákelig voor een man, zo dweepziek. Een man mot niet sentimenteel zijn.'

'O.'

'Maak u zelf óók van die weeë dingen?'

'Soms. Slecht. En héél dun.'

'Zie je, dat dácht ik wel.'

'Waarom?'

'Nou—als u er niet kwaad om wordt—u ziet er zo... zo... hoe zal ik het zeggen?—zo dweepachtig uit.'

‘Dat ben ik ook,’ zeg ik lichtelijk-geïrriteerd.

‘Nou maar da’s niks voor een man,’ meent ze, heel zeker.

‘Zo.’

‘Nee niks. Een man mot een mán zijn.’

Ik hou mijn mond. Wat ze zegt klinkt komiek-bruut. Ik weet dat ik te hárd gewerkt heb, wat overgevoelig ben door vermoeidheid. Maar bij háár is het ’t ander uiterst, het alléén leven in uiterlijkheid. Wij zwijgen, lopen enigszins ráár, raar met die ouwe levens die niets van elkaar begrijpen. Ik zacht-denkend over haar grofheid. Zij vijandig tegenover het-geen dat zij niet vat, dat te ónwerkelijk is, te afwijkend van de bloed-lucht in een vleeshouwerswinkel. Ik zou haar wel willen loslaten. Inééns krijg ik het land. Net zo lief liep ik met zatte Duif.

‘Ben u kwaad, omdat ik dat...’ begint zij weer.

‘...Welnee.’

‘Da’s maar goed ook. Je moet elkaar de waarheid zeggen, nietwaar?’ Ze lacht. Door de bruine spikkeltjes der voile, zie ik het rond gezicht, zacht, zorgeloos. Ze is sterk geparfumeerd. Ik voel me óúd.

‘Waarom ben u zo stil?’

‘Ik word moe. ’t Is zo’n end.’

‘Guus! Gu-uus!’

‘Ja-a-a!’

‘Moeten we nog vér?’

‘We zijn er al!’ roept Guus.

Het is een laag huis. Tussen de ramen staat iets geschilderd. Dirk fluis-tert met een portier die rondkijkt of er geen politie in de buurt is. Dan gaan we binnen, door een nauwe gang in een langwerpige-kamer. Walm en warmte. Bij de dichtgeluikte ramen komen we om een lange tafel te zitten. Er zijn wat studenten, wat Duitsers; bij de piano drie vrouwen. Eén rookt een sigaret. Voor de piano dreunt een jongmens, dandy-achtig in het grijs. Zijn gezicht is gefaneerd, met een paar grote donkere melancholieke ogen.

Eerst zijn we allemaal stil. Guus heeft *boren* zeggen dat het zo’n gemene sociëteit is. We kijken rond. Duif begint natuurlijk het eerst, voert het hoogste woord.

‘Wat is dat hier voor een taaie lol!’ zegt ze. – ‘Hou nou je smoel,’ zegt Guus. ‘Die grijze dáár draagt van die vreselijk gemene dingen voor.’ – ‘Hoe wéét je dat?’ vraagt Dirk. – ‘Dat hebben ze me verteld.’ – ‘Wie <ze>?’ – ‘Ze.’ – ‘Ben je d’r soms meer geweest?’ – ‘Ikke, nee.’ – ‘Jij doet zo raar in de laatste tijd.’ – ‘Wát doe ik raar?’ – ‘Nou, dat weet ik niet.’ – ‘Hou dan je kop dicht!’ snauwt Guus.

‘Maken jullie álweer ruzie? Jessus wat benne jullie toch voor getrouwde mense!’ zegt Duif.

‘Hij is ook zó’n verdomde pestkop! Je moet begrijpen, Duif, dat ik vannacht thús most slapen,’ vertelt Guus. ‘Je begrijpt voor me broertjes en zussies staat het zo belabberd als ik élke nacht weg ben. Dat beviel meneer niet! Meneer heeft staan spioneren vannacht voor onze huisdeur van enen tot vieren. Meneer vertrouwt me niet!’ – ‘Maar je mot begrijpen, Duif, dat...’ valt Dirk haar in de rede.

‘Nou niet állebei tegelijk. Ik kan toch naar geen twéé luisteren!’ zegt Duif, gemoedelijk als een kantonrechter.

‘Tot vier uur heeft hij gewacht. Jij bent vannacht niet thuis geweest, zegt hij me vanmiddag met zó’n smoel. Nou moet je weten, dat ik al om twaalf uur in me bed lag met maagpijn...’

‘Wat wil je dan, Dirk? Jessus, wat ben jij toch een ongemakkelijke!’ oordeelt Duif.

‘Wat ik wil? Wat ik wil? Dat weet ik niet,’ zegt hij dof, met brandende ogen – de goeie beste trouwe kerel.

Er komt stilte. Hij verschuift woest wrevelig z’n ijzeren bril. Waarschijnlijk voelt iedereen dat er gelogen wordt. Karel maakt er een grapje van. ‘Hebben jullie gehoord, mensen, dat Guus om twáálf uur in d’r bed heeft gelegen? Dat moet in de krant! Is er geen krantenman in de buurt? Wat mot jij ziek zijn geweest Guus!’

‘Maak nou geen geintjes,’ zegt Guus vinnig. ‘Als ik zeg dat ik naar bed ben gegaan, dan is dat zo. Ik lieg nooit.’

‘Nee zij liegt nooit,’ gromt Dirk.

‘Wat zeg je?’ vraagt ze verwoed.

‘Dat je nooit liegt.’

‘Als je nog langer ouwehoert, ga ik er vandoor!’ dreigt ze.

‘Voor mijn part!’

‘Kom nou Dirk,’ zeg ik, meelijdend, ‘schei nou uit. Het is zo onplezierig voor ons om jullie kwesties aan te horen.’

‘Goed’ – zegt hij nors, ‘maar dát zeg ik jou, dat als je me... als je me ooit verneukt... ik je je hersens insla.’ In een driftige ruk drinkt hij z’n glas leeg.

‘Daar ben je laf genoeg voor,’ sard Guus.

‘Wat worde jullie tragisch,’ roept Duif, ‘Dirk, nou ben je precies Othello!’ ‘Othello met een bril!’ lacht Karel.

Zes hete cognacgrockies worden besteld. Koffie voor Georgine. Ze zit naast me. Haar voile heeft ze teruggeslagen. Voor het eerst zie ik van dichtbij haar werkelijk gezicht, dat wonderlijk veel kinderlijke trekken heeft.

‘Weet je waar die kelner op lijkt?’ zegt ze opeens. – ‘Nee,’ zegt Duif. – ‘Guus doet die kelner jou an niemand denken?’ – ‘Ja... an... an... een erg bekend gezicht.’ – ‘Op die graaf, vin je niet?’ – ‘Nou je het zegt ja. Precies de graaf.’ – ‘Wat is dat voor een graaf?’ vraagt ik. – ‘Ach, iemand die we graaf noemen.’ – ‘Zie je hem nog wel es, Georgine?’ vraagt Guus. – ‘Laatst is die nog in Arnhem achter geweest. Toen wou die met alle geweld chémpie geven.’ – ‘Was die weer dronken?’ – ‘Natuurlijk.’ – ‘Hahaha!’ – ‘Over wíe hebben jullie ’t toch?’ – ‘Over niemand.’ – ‘Ja, je hebt van die gekke lui,’ vertelt Georgine, ‘ik herinner me nog een ouwe baron, een baron met een kale kop en grijze bakkebaardjes. Die werd verliefd op me, zeg! Dat had je moeten bijwonen! Het was om je dood te lachen. Elke avond prachtige corbeilles en boeketten, zeg! Eens zat er een diamanten ring in, een echte, hóór. Van diamanten heb ik verstand. Dat begrijp je. Ik nam natuurlijk alles aan. Het is beter in de wijde wereld dan in een klein gaatje! Toen ben ik op een middag thuis, wordt er gebeld. Juffrouw Bok, roep ik: ik ben niet thuis. Maar ze had hem al boven gelaten en daar stond ie voor me in een herrie, in een vuile herrie. Ik was zowat net me bed uit. De waskom stond nog op de tafel, en Kaatje liep in d’r nachtponnetje rond. Aángenaam, áángenaam zegt hij met zo’n diepe buiging. Aángenaam – zeg ik, met het friseerijzer in m’n handen. Juffrouw Bok stond achter als gek te kijken. Mag ik u voorstellen: Juffrouw Bok, zeg ik. Aángenaam, áángenaam, zei hij weer, is het gepermitteerd u een visite te brengen? Meneer, zeg ik, het komt wel wat ongelegen. Mag ik dan vanavond terugkomen, zegt hij. Goed, zeg ik, blij dat ik hem kwijt was. Maar verbeeld je, zeg, daar wordt om negen uur gebeld, brengen ze zes dozijn oesters en twáálf flessen chémpie. Da’s verkeerd bezorgd, zegt juffrouw Bok. Laten we áánnemen wat we krijgen zeg ik. Juffrouw Bok en ik beginnen aan de oesters – zúlleke grote Zeeuwse! – maar daar wordt wéér gebeld. Draai gauw het licht af, zeg ik. Toen had je ons moeten zien – de oesters op tafel, de lamp op zo’n pit en wij aan het giechelen. Zes, zeven, acht maal ging de bel. Toen ree die weer weg, konden we verder eten.’

‘Wat hé-je met al die chémpie gedaan?’ vraagt Duif.

‘Nou, die heeft z’n weg gevonden,’ lacht Georgine.

Ik kijk Scherp aan. Hij mij.

‘Had je mijn maar een flessie gezonden!’

‘Weet je nog wel van...’ begint Guus.

‘Dames en heren.’

Het jongmens bij de piano staat op, zegt dat hij een paar *voordrachten* zal houden, Guus stoot Duif aan. Het wordt stil.

‘Eerst het *Lied van Tingeling*, dames en heren!’

De hoofden buigen naar de spreker. Sigaren walmen in nevel. Het geluid snort, gerekt, drenzend woord voor woord. Na het eerste vieze, gore couplet, couplet dat denken doet aan dronkemansgebral in een bordeel, kijken wij elkaar verlegen aan, Scherp, Dirk, ik. Karel klapt in de handen, lacht met lange hoholachen. Guus houdt het hoofd afgedraaid. Duif verwriemelt haar neus in een kapotte zakdoek. Georgine durf ik niet aankijken. Ik voel me afschuwelijk gegeneerd.

Bij de piano luistert de dikke, opgedirkte vrouw. De sigaret in de ringenvingers is tot haar knie gezakt. Ze volgt de woorden van het zingend jongmens met een brede lebbberglimlach op de witte pafkonen. De studenten glimlachen, roken. Altijd met de wreed ingebeten trek om zijn mond, zet het jongmens het tweede couplet in, sommige woorden uitsnauwend, dan weer lachend met een pruimemond. Harder, gemener, vuiler, drenst de liederlijkheid door de lage, warme kamer. Het is een rotte nabootsing van de rotte *Chat Noir*, gewild-smerig, gezegd met fluwelen tong, uitgespogen met de lust, alleen óm de lust van het spuwen. Een varken dat in een mesthoop wroet is smakelijker beest dan een man die avond aan avond voor zijn brood ploetert in erotische dierlijkheden—bij applaus van ploerten.

‘Hohoho! Hahaha!’

‘Bravo! Bravo!’

De woede van dát te horen, sámen met de vrouwen—niet met dé vrouwen—met dé vrouw die naast me zit, wie de vuilheid, ómdat zij vrouw is, bitsender in het gelaat, de ogen, de mond hagelen moet—maakt me strak, strak van gevoel om ogen en neus.

‘Aannemen!’ roep ik scherp.

De kelner die zoveel-op-de-graaf lijkt wenkt dat ie niet komt midden in een voordracht.

‘Aannemen,’ herhaal ik nijdig.

De *zanger* kijkt me *vernietigend* aan. Die voelt zich ook artiest. De Duitsers kijken om, de studenten, de vrouwen bij de piano.

‘Maak geen kwestie waar de vrouwen bij zijn,’ zegt Scherp zacht, die nét zo de goorheid, het vernederende van het luisteren naar dit bordeellied voelt.

Ik zie Duif giechelen—sluw-zachtjes, met een even opglinsteren der kleine ogen; Dirk zit met een doggengezicht. Het derde couplet is begonnen, zwijnt er op los als de andere.

‘...Zouen... we nou maar niet weggaan?’—Georgine zegt het. Méént ze het? Ik weet het niet. Ik *voel* het niet. Het doorflitst me dat ze het niet

zou gezegd hebben als ze met Guus en Duif alleen was geweest, dat ze wel zou *willen* lachen, onbedaarlijk lachen, als ze maar *dúrfde*, *dúrfde* voor ons, ons mannen, die stug kijken. En plots—*méér* geschiedt mij zulk een scherp *wákker* worden—terwijl de man zijn bordeellied eindigt, heb ik de náákte kijk op het kringetje, op Duif, Guus, Karel, Dirk, Scherp, Georgine, mezelve. *Zó* is het. We zijn een triestig verlopen zoodje bij elkaar. Die man heeft *het recht* ons te bevuilen, ons zijn drek in het gezicht te smijten. Als je met een vrouw samen zo'n ding heb aangehoord, is de vrouw erger dan je bijzit geweest, heeft er bestialiteit *plaats gehad*. Dat is geen verbeelding, geen verhitte gedachte. Je voelt het aan de laffe, bevende sluwheid waarmee je opkijkt, aan de gesprekloomheid als het laatste pianogepingel opgehouden heeft. Wél zitten we hier triestig en bevuild. O, als mijn eenvoudige moeder thuis, wier leven ingeschroefd ligt tussen opstandige dienstboden en slagers die niet precies op het gewicht zijn, als mijn eenvoudige moeder me hier zag zitten, 's nachts half drie in gezelschap van bijkans vreemden, vrouwen en mannen, bij hete grokkies onder de zeer droeve beschaming van zulk een macraudlied... *Zónder*linge sentimentaliteit. Ik die *wéinig* aan moeder denk. Ik die niet hou van zoetelijke braafheid.

'Aannemen!' roep ik vinniger. Nu komt de kelner.

'Wat krijg je?' vraag ik ingehouden-woedend.—'Gaan we ál weg?' zegt Duif.—'Wou jij die smeerlapperij nog langer aanhoren?'—'Nou, nétjes is het niet. Daar mot je hier ook niet voor kommen.'—'Zo'n vent verdient een pak rammel,' zegt Dirk kwaadaardig, 'zo'n ploert. Als ik me voor Guus niet inhield.'—'Eigenlijk is Guus de schuld van alles... Die heeft ons hierheen gehaald.'—'Ja geef mij nou maar de schuld. Alsof *ik* wist wat die zingen zou,' zegt Guus edel verontwaardigd.

'Dames en heren, ik zal vervolgen met de *Lellen*...'

Geraasmakend staan we op, gaan heen. Buiten wachten een paar aapjes. De koetsiers zitten geschurkt in de portiers. Het motregent.—'Gaan we naar huis?'—'Nee, nog niet naar huis! Het is nog zo vroeg!'—'Laten we nog een afzakkertje nemen.'—'Waar. D'r is niks meer open.'—'Jawel. *De Mijtelaar*. Da's vlak bij.'—'Wilt u niet liever naar huis?' vraag ik.—'Nee,' zegt ze—'nou we tóch eenmaal *uit* zijn.' En weer lopen we gearmd, zwiingend, verlegen.

'Walgelijk was dat. Het spijt me dat u erbij was,' zeg ik.

'Ja het was verschrikkelijk.'

Ik houd haar paraplu vast. Dicht lopen we bij elkaar.

'Hebt u er iets tegen dat we jij en jou-en?'

'Welnee. Zeg maar gerust Georgine.'

'Ik heet Alfred.'

'Ja—wat een sméér lap van een vent hé?'

'Bah! Laten we er niet meer over spreken.—Zeg eens... Georgine, reis je véél?'

'Het is nou juist de tijd in de zomer. Waarom dat zo?'

'Kommen er... Kommen er dikfels van die lui achter... in jullie kleedkamers.'

'In de kleedkamers? Hoe kom je dáárop!'

'Ik bedoel... Je sprak van een graaf die in Arnhem.'

'O díé. Die heeft mijn vriendin en mij op chémpie getrakteerd na afloop.'

'Wie is je vriendin?'

'Lisy. Die dresseert duiven en kippen. Het is een Duitse.'

'Laten jullie je zo maar trakteren?'

'Daar doe je je directeur een plezier mee.'

'Dat wist ik niet.'

'Je begrijpt díé hebben er persenten van.'

'Wat vin ik dat beroerd!'

'Watte? Wat?'

'Dat je je laat traktéren!'

'Je bent gek, zeg. Je doet het voor je bróódje. Voor je brood doe je érg er ook.'

'Erger? Erger?'

'Ja, érg er. Denk je dat de vrouwen die in de Warmoesstraat zingen van d'r gage leven?'

'Nee dát weet ik wel. Daar weet ik álles van. Alles.—Heb jij wel eens in de Warmoesstraat gezongen, bij Köhler of zo?'

'Nee, Goddank niet. Maar áls ik niet te eten had of mijn kinderen niet te eten hadden... Dan dee ik álles...'

'Dat dee je niet!'

'Dat dee ik wel. Jongen, het is zo hard als je kind van honger huilt.'

'Is... dat ooit voorgekomen?'

'Eens. O, wat een tijd was dat. Voor Kaatje leende ik een boterham van juffrouw Bok, die het zelf niet breed had. D'r man is korist. Ik zelf at een oubakken, verdroogde korst kaas. Die dag vergeet ik nóóit.'

'Was tóén maar die baron met zijn oesters en champagne gekomen,' zeg ik wreed-dom.

'Is dat aardig?' verwijt ze.

'Ik wil hélemaal niet aardig wezen,' hou ik stupide aan. 'Ik hoor je liever vertellen van honger en armoede,' dan van... Maar je mán dan?'

'Die, die,' zegt ze ruw, 'die had geen werk. Later, uit Amerika, zónd ie

wel eens wat, soms geregeld, soms ongeregeld. Nooit veel. Niet genoeg om van rond te komen met twee kinderen. Anders had ik alláng niet meer gezongen.'

'En je zei straks...'

'Ach jij! Wat ben jij alle-jezis zwaar op de hand. Je lijkt wel een ouwe man in je praten!'

'Vin jij het dan préttiger om met ploerten en leegkoppen te babbelen?'

'Als ze maar lóllig zijn. Je mot geen blikke dominee willen zijn.'

'Daar heb ik weinig aanleg voor. Ik vin het alleen maar beróórd dat je... dat je... Hóú je van je man?'

'Van me man?' zegt ze scherp, 'nee, niks. Niet zó véél! Voor mijn part zie ik hem nooit terug.'

'En je gaat naar Amerika?'

'Ik bén er nog niet,' praat ze luchtig.

'Was ie niet goed voor je?'

'Jawel. Jawel.'

Ik houd m'n mond. Vreemd, een uur geleden, haatte ik haar, haatte ik haar met al de heftigheid van opstijgend bloed, vond ik 'r een ruwe, plompe vrouw. Nu verplaats ik mijn melancholie óm haar, zet haar in een centrum van triestigheid, waaraan ze misschien zelf vreemd is.

Zwijgend lopen we. Haar arm leunt zwaar op de mijne.

'Wat een nátte boel, hè?' zegt ze verdrietig.

'Ja, náár weer.'

'Ik heb nog wel me lage schoentjes an.'

'Je hebt toch geen natte voeten?'

'Nou zo'n beetje.'

'We zullen wat anstappen.'

Het Sarphatipark ligt nors, schaduwzwart. Lichtplassen krimpen over de keien.

'Weet je wat toch wel gelukkig moet zijn?' - zegt ze, na een poos.

'Nou?'

'Als je goed en wel in je kist legt.'

'Hè, wat een inval!'

'Soms heb ik een walg van het leven.'

'Kom, onzin.'

Maar nu *is* het er, is het leugenpantser éven gebroken, wiegt een zachte sympathie, de éérste, tussen onze levens.

VI KABOTIJN-LEVEN

Zonder meer praten komen we bij *De Mijtelaar*, waar het vol is. Elk tafeltje van de nachtpittenkroeg is zowat bezet. Ze zijn niets verwonderd dat we kwart voor drie binnen wippen. De vrouwen hebben vluchtig bekijks. Er wordt onderling gesmoesd. Ze zien op van hun grokjes, wachten even met kaarten. Dan is de 'harmonie' er weer.

Zonderling gezelschap. Je leert ze langzamerhand kennen. Dát is de ouwe bankier, die verleden jaar zijn vrouw verloren heeft, nu scharrelt met juffrouwen van het ballet, kleine actricetjes en wat verder voor geld te hébben is. Dát is een jong schilder, sjaggeraar in stillevens, genrestukken voor het 'familiepubliek'. Op een der 'driejaarlijkse' heeft hij zo'n ding gehaald. Je weet wel zo'n ding. Zijn klanten zijn pásgetrouwde mensen die de weelde van een bruidsschat in contanten nog niet te boven zijn, een parvenudokter, die zijn sa-lons, zegge sa-lons, ar-tis-tiek, inricht, een hotelier, die elk jaar een nieuw vertrek in de kunstverf zet enz. Dát is Piet, lange Piet, bleke Piet, Puisten-Piet. Zijn moeder heeft geld. Hij maakt het op, zolang hij kan. Zó lang. Zijn ogen staan flets, zijn haar is uitgevallen—ingevreten kale plekken en wat stoppels op het achterhoofd. Hij is eenentwintig. De erfenis van zijn pa zit hem dwars. Door de dokters is hij opgegeven, vertelt hij zelf. Nou drinkt hij. Als hij gaat liggen, is het uit. Dát is 'die advocaat'. In zijn studententijd moet hij een eerste uitgaander geweest zijn. Nou kan hij nog maar niet tegen het gewone leven, tegen de nieuwe lessenaars van zijn kantoor, tegen zijn eerwaardigheid, tegen vroeg-naar-bed-gaan. Dát, die blonde, suikerzoete, Vlaamse jeune-premier, die met een getrouwde vrouw leeft. Dát is een kleine makelaar in assurantien. Dát de vrouw van een acteur, van wie Guus en Duif verhalen doen van nou-nou. Dát, een souffleur, die zijn vrouw mishandelt, als ze gewetensbezwaren heeft tegen zijn laat thuiskomen of wegblijven. Dát, een failliete behanger, nu redacteur van een *politiek* spotblad. Dát, een komiek die twee maanden getrouwd is en in scheiding ligt, omdat zij zich niet wil laten ranselen. Dát een diamantjoodje, die kennis heeft aan 'artiesten'. Dát een jonge componist, die veel vrienden bij de kranten schijnt te hebben. Er zitten er véél meer. Voor en achter. Ook een paar 'mintenees' uit de Pijp.

'Zo nachtpitten!' – 'Wel jezis, Piet, wat hè-je 'n mooie das an!' – 'Dag Guus.' – 'Dag liefje!' – 'Góverdomme daar hè-je dat ouwe kreng ook!' – 'Zo sallemander!' – 'Annemen!' 'Duif, hè-je 'm weer staan als een dief?' – 'Dag Guussie, dag kind.' – 'Wie geeft er!' – 'Annemen!' Er is nog één tafeltje voor ons. Grok. Grok. Grok. Grok. Duif eet een portie mosselen.

Guus een stuk gebakken vis. Georgine een broodje met vlees. Ze hebben wel allemaal in *De Slok* gesoupeerd, maar tegen drie krijg je trek, krijgen zij trek. Aan de grote tafel spelen Piet, de schilder, 'die advocaat', de *jeune-premier*, de souffleur, en het diamantjoodje.

'Jezus Mirande!' roept Guus: 'wat gokken die!' – De jeune-premier zit met een verhit gezicht achter de 'bank', zijn oogjes zijn klein. De blonde haren trillen op de papkonen. – 'Schoppenaas!... Ruitenboer!' – 'Nou dan! Nou!' – 'Daar gaat me riks!' – 'Klaverenvrouw!' – 'Wel Jezus Christus!' – 'Ik schei er uit!' – 'Da's godverdommis vuil!' – 'Wa's godverdommis vuil?' – 'Om uit te scheien met zoveel winst! Geef een ander dan ook een kans!' – 'Jij kan krijgen wat ik jóu wens! Ben jij belazerd! Gisteravond heb ik twintig gulden verloren!' – 'Dat lieg je! Jij wint altijd! Is het waar of niet!' – 'Nou ik verdóm het! Jij maakt altijd stront as je verliest!' – 'Kom nou, nog één bankie. Wees nou niet flauw Sjaak!' – 'Nee!' – 'Wat ben je een verdommeling! Kom nou Sjaak!' – 'Ik heb om tien uur repetitie.' – 'Hebbie dan niet an zes uur slaap genoeg?' – 'Kom nou Sjaak! Ik geef nog een rondje. Annemen!' – 'Die advocaat' houdt de bank. Ze steken verse sigaren op, beginnen weer. – 'Wat een gokkers,' zegt Duif, verontwaardigd. – 'Drink jij maar liever niet zoveel,' zegt Dirk. – 'Zeg es ik ben me daar een kind!' – 'Strakkies hebben we maar weer last met jou!' – 'Blijf nou van me glaassie af! Verrek nou, zeg!' – 'Parlementair blijven, Duifie!' – Duif zit er lodderig, ingezakt bij. Zij begint de 'hoogte' te krijgen. Thuis hindert dat niet. Hier zit je met 'r opgescheept. – 'Duif, schatje, zou je er maar niet uitscheien? Het is kort dag.' 'Wat wille jullie toch van me! Ik ben niet dronke zeg. Jessus wat benne jóllie toch voor mense!' – Het lawaai wordt weer sterker. 'Die advocaat' heeft ruzie met het diamantjoodje. – 'Jij kijkt verdomme onder de tafel!' – 'Ik sal dood blijfe as d'r een haar van me hoofd an dach!' – 'As d'r hier vals gespeeld wordt gooi ik de kaarten neer!' – 'Wie speelt er vals, sodeju!' – 'Wie wie zegt!' – 'As je me dat nog eens zeg, sla ik je vierkant op je smoel!' – 'Da's geen argument, góverdomme!' – 'Zullen we d'r dan maar uitscheie!' – 'Ik schei d'r uit! Jullie maken d'r een pan van!' – 'Natuurlijk! Jij wou al dadelijk niet meer.' – 'Ach vent, stik! Met jou speel ik toch nooit meer. Speel niet as je d'r niet tegen kan! Wat bliksem is dat!' – 'Eerst afspelen, asjeblijf! Wat is dat voor manier! Wat hebben wij met jullie stront te maken! Ik heb een gulden opgezet! Spelen we of spelen we niet?' – 'Nee. Ik ga d'r van door! Aannemen!' – 'Piet, jij mot nog betalen.' – 'Drie vijftendertig.' – 'Morgen bij Mast.' – 'Dag mense.' – 'Ik zal doodvallen vóór ik an jou nog een dubbeltje waag!' – 'Mot jij weten! Saluut!' – 'Saluut!' – 'Willen we doorspelen?' – 'Koos neem jij de bank. Vooruit nou!' – 'Aan-

nemen!' – 'Gerrit breng nog es vijf glaassies cognac!' – 'Schoppen tien, schoppen twee...' – 'Let nou op góverdomme!'

Om de tafel hokken ze. De schilder heeft een rooie kop, rood en moe. Piet, bleke Piet, naast hem, kijkt naar de kaarten met grote omkringde ogen. Zijn gezicht is vaalblauw, vies, verlept, mager. Zijn handen beven als hij zijn glas cognac omslaat. 'Die advocaat' met z'n dikke bolle konen is koortsachtig in al zijn doen, gejaagd bij het opgooien der kaarten. De souffleur zit in één gebogenheid van aandacht, diamantjoodje glimlacht. De ouwe bankier die al die tijd gebabbeld heeft met de vrouw van de acteur, is opgestaan, kijkt toe over de schouder van de souffleur. De redacteur van het *politiek* spotblad zit zwaar te beweren over *kunst* met de groenbleke komiek.

'Ibsen... da's een reus... da's een reus... Hebbie *Klein Eyolf* van hem gelezen?'

'Nee,' zegt het groenbleek komiekje, 'wat is dat voor een stuk?'

'Een stuk... een stuk moderne kunst zeg ik je... Ken je *Bouwmeester Solness*?'

'Nee,' zegt het groenbleek komiekje, érg klein achter zijn hete grok.

'Da's een práchtig stuk... Verdomme wat een werk!... Ken je *Rosmersholm*?'

'Nee,' zegt het groenbleek komiekje.

'Ibsen da's jé kraan, zie je... Ze zijn te stóm om hem te begrijpen... te stom, Ibsen is een reus, een reus... Ken je *Peer Gynt*?'

'Peergint? Wel es van gehoord,' zegt groenbleek komiekje, 'is dat niet die echtbreukgeschiedenis?'

'Nee! Wélnee. Da's...'

'Hahaha! Hohoho! Góverdomme! Haha! Hohoho!' – 'Nou heb maar niet zo'n lol as iemand verliest!' – 'Ik zet vijf gulden!' – 'Nou jonges, ik waag d'r een tientje an.' – 'Nee, nee, nee! Niet zo verdomd hoog!' – 'As de bankhouer wil, hebben jullie je bek te houden.' – 'Ik doe 'm!' – 'Jezis Christus!' – 'God zal me kraken!' – 'Hahaha!' – 'Da's een bof! Da's gewoonweg boffen!' – 'Wat heit die vrijer een geluk in 't spel!' – 'Dat kost je een rondje!' – 'Wat binne jullie een verdomde gokbeeste!' roept de vrouw van de acteur, – 'Drink je mee van het rondje, Sjanet?' – 'Geef mijn maar een residaatje,' zegt Jeannette. – Dan wordt er buiten gescheld. Drie uur. – 'Wel heb je nou ooit!' – 'Goeiemorgen Tresie!' – 'Dag Treesie!' – Trees, die laatst op straat stond te schreeuwen, toen we bij Dirk en Guus waren, komt binnen met een prettig jongmens. Ze ginnegap, fluistert zachtjes met Guus en Duif, terwijl het jongmens verlegen bij al dat rumoer naast een leeg tafeltje drementelt. – 'Dag Spier!' – 'Dag Trees!' – 'Dag Sjorsjen!' 'Kommie niet bij ons zitten, Trees?' – 'Nou... ik ben met iemand die jullie niet kennen.' – 'Kom maar zitten! Kom nou!' –

Trees vraagt het jongmens of hij kennis wil maken. Hij wil niet, is te verlegen. – ‘Wat een broekie heeft ze nou weer bij zich,’ kwaadspreekt Duif. – ‘Elke avond een ander,’ zegt Guus. – ‘Wat bestelt ze nou?’ – ‘Jessus, Jessus! Wat een kreng! Mevrouw mot kip hebbe!’ – ‘Wat een brutale bliksem! Wijn ook! Zij commandeert maar! Hè, wat een broekie! Hoe sjeneert ze zich niet!’ – Het jongmens zit verlegen over Trees, glimlacht, heeft kleine, zachte, schuwe bewegingen, houdt zijn nieuwe glacés aan. Trees leunt lacherig, druk, driest op het tafelblad, speelt met het jonge ventje, dat niet ouder dan zij, evenwel schrikkelijk groen lijkt bij het bleke, *wetende* meisje.

Wij kijken, babbelen, lachen. Georgine schatert om moppen van Karel; Guus en Dirk doen *akelig-lief* met elkaar, handjesdrukken, fluwelen woordjes; Duif drinkt, begint te stotteren; Scherp doet uitgelaten-vrolijk.

Van de speeltafel zoemen doorwarde schreeuwstemmen; de redacteur en komiek kletsen over de *Vic*; de bankier babbelt met de jonge ‘componist’, Geld rinkelt, lepeltjes tikken tegen glazen – een dikke lach drijvend op het vet lawaai – en een vogel bij het buffet die in het geschreeuw, gelach, gegons, in de stank van de kamer, in de rotting van tabakswalmen, snerpend helder, met aangehouden trillers, diepe melancholieke watergrondtonen, begint te fluiten.

‘Zouen we nou maar niet opstappe?’ – ‘Is het alwéér dag?’ – ‘Ja, Dirrek... het is bij vieren!’ – ‘Wel Jezus hoe laat!’ – ‘Dag Tresie!’ – ‘Ik ga zover mee!’ – ‘Vooruit dan!’ – ‘Dag Piet!’ – ‘Dag dikke sallemander!’...

Buiten is het dag. We zien er groenig-verfletst uit. Niemand heeft een normaal gezicht. De vrouwen lijken ziekelijk bleek, behalve Duif, die dronken is. Zij loopt met Karel vooruit. Hij, klein, tener met een kort zwart jasje en een lichtgrijze pantalon. Zij, dik, slobberig, met een scheef hangende hoed. Hij probeert op de rand van de stoep te lopen. Zij trekt hem er telkens af, rukt aan de schellen.

‘Duif, schei toch goddome uit!’

‘Lá-me nou me lol... Ik mot...’

‘Blijf d’r nou af! Maak nou goddome niet zo’n schandaal. Daar staat een smeris!’

‘Klabakkie!... Klabakkie! Wat hé-je een lekkere snor!...’

‘Hou toch je bek!’

‘Klabakkie!... Klabakkie-ie-ie!’

‘Wil je nou met alle geweld heibeltjes maken!’

‘Klabakkie-ie-ie!’

Dirk komt erbij.

‘Jesus Christus, Duif, hou nou je smoel!’

'Ik heb sin in die klabak sen snor! Klabakkie!'

De agent kijkt lachend het zoodje aan. Scherp geeft hem een sigaar. Verder gaat het langs het Sarphatipark. Het regent niet meer. Bleke, slappe plasjes liggen op de stoepen. Duif moddert erdoor. Haar sleep is kletsnat. Karel sjort haar vort. Onzeker lopen ze langs de huizenkant, langs de kille, natte, dooie huizen, de harde, wezenloze huizen, die te kniezen staan in de grauwe, doffe vroegmorgen.

'Zal ik nou es in die paal klimme?' schreeuwt Duif.

'Nee loop door!'

'Nou wil ik!'

'Wees toch niet zo verdomd lastig!'

'Ik mot in die paal wese.'

'Als je nou niet meeloopt, laat ik je zo staan!'

'Ga jij maar door!... Ik sal wel thuis komme!... Ik mot in die paal wese.'

'Kom nou!'

'Wat bé-je... toch... een... beroerling!... Wat bé-je... voor... een fluim zeg!... Ik mot...!'

'Scherp, help een handje!'

Met z'n tweeën sjouwen ze haar mee. Dronken, idioterig, lacherig om alles, laat ze zich slepen langs de huizen wier loden ruiten verleefd glazen in het kleurloos, lustloos, verleefd ochtendlicht.

Voor de huisdeur wil Duif niet naar binnen. Guus en Dirk slaperig, bleek, praten, doen, dreigen. Ze wil niet.

'Ik verdóm het... Ik wil nog een luchie scheppe!... Het is zo lekker weer!'

'Kom nou, Duif! Het is bij half vijf!'

'Zo schátje!... Zo lekker dier van me!'

'We gaan allemaal mee naar boven!'

Dirk wordt nijdig. - 'Jij zal mijn verneuke!'

'...As je nou denkt dat we voor jou niet op ons nest zullen komme, hè-je het glad mis!... Als je niet direkt naar boven gaat, doe ik de deur op het nachtslot!'

'Jij... dóé... maar!... Ik mot een luchie scheppe!'

'Zullen we d'r dragen!'

'D'r zit niks anders op!'

'Neem dan maar op het zoodje, jongens! Ene! Tweeë! Drieë! Hallooo!'

Duif giert het uit van het lachen.

'Wel Jessus nog toe!... Wel Jessus nog toe! Niet zo onder me arreme kiele! Ik pis in me broek! Hahaha!... La-me niet vallen! Hahaha!...'

Karel, Scherp, Dirk en het jongmens van Trees, dat plotseling heldhaftig wordt, dragen haar de trap op. Het gaat tot aan de bocht. Daar struikelt

Karel en begint zo onbedaarlijk, zo opgierend te lachen, dat de mensen in het huis wakker worden. Tweehoog gaat een raam op. Een man met verwarde haren, in zijn hemd, kijkt kwaadaardig naar Georgine, Guus, Trees, die op de stoep staan.

'Hoe-re! Hoe-re-tuig!' – schreeuwt ie en het raam bonst dicht. Kort en bondig.

'Gaan jullie onder het raam vandaan,' zegt Dirk wijsgerig op de trap. 'Strakkies smijt ie zwijnderij naar beneden!'

'As die 't hart het!'

'Mot ik hier nou blijve legge! Me ribbe breke! Hahaha!... Ik bepis me!... Hahaha!... Ik bepis me!'

'Kom nou Karel, trek op!'

'Ik ben d'r vlerk kwijt!'

'Nou pak an!'

'Nou dan Scherp! Zet af in jouw hoek!'

De laarzen bebonzen, betrommelen de trap. Karel lacht, vloekt, Duif giert, lalt als een krankzinnige.

'D'r knijpt er een in me kuite! Ze knijpe goddome... in... me... kuite!... Vuile schooiers!... Hahaha!'

Net als ze op het donker portaal ligt, wordt de achterdeur door Stientje geopend. Het kind staat in haar nachtpon op blote voetjes, zo uit het bed gesprongen.

'Is moe daar?' zegt ze slaperig.

'Kruip maar weer gauw in je nest,' zegt Dirk. 'Vooruit! Mot je zo in je hemd an de open deur kommen?'

'Leit moe daar op de grond?' vraagt ze nog eens.

'Góverdomme! Góverdomme! Ik ben geloof ik lazarus! Hahaha!' tiert Duif.

'O,' zegt Stientje, slaperig – zonder verwondering.

'Kom Duif, naar je bed!'

'Leg u d'r maar in bed, meneer. Als ze spoegt gaat het weer over. Ik zal wel op de canapee gaan leggen,' raadt het bleke kind.

'Hopfalderië, hopfaldera! Heisse! Heisse! Heisse!'... brult Duif.

'Hou nou je smóél!' zegt Dirk woest.

De man van tweehoog boven begint nog eens. Kort en krachtig roept-ie an de trap:

'Hóére!... Hoe-re-tuig!'

'Da's twéemaal!' schreeuwt Karel terug die het óók te pakken heeft. Eindelijk ligt Duif aangekleed op haar bed. Ze lalt, zingt nog, is te zat om er uit te komen.

‘Dag Stien!’ zeg ik, het kind op de koontjes tikkend.

‘Dag meneer!’

‘Kruip er maar weer gauw in, schaap.’

‘Wees voorzichtig, als je d’r uitgaat,’ waarschuwt Dirk – ‘voor die vent van twee hoog.’

‘Ajuus!’

‘Slaap lekker!’

Karel komt het laatst uit de deur, krijgt een klets stinkend water van tweehoog op zijn jas.

‘Ik zal je bekend maken!’ schreeuwt hij kwaadaardig tegen het dichte raam, ‘ik zal je bekend maken, vuilik! patser! Ik heb getuigen hoor!’

Raam open; hoofd: ‘Ik zal je leren van je nachtschandaal, kale studente!’ Raam dicht.

Karel: ‘Smeerlap! Kom d’r es uit! Kom d’r es uit!’

Raam open; hoofd: ‘As je wacht, zal ik me broek anschiete, lelijke sodemierter!’ Raam dicht.

Karel: ‘Ploert! Schooiër!’ En dan de anderen, langzaam aftrekkend in koor: ‘Schooiër! Schooiër!... Schooiër!’

Wakker geworden door al dat spektakel, helemaal nuchter, brengen Scherp en ik Georgine naar huis.

‘Ik geneer me voor juffrouw Bok,’ zegt ze.

‘Nou voor één keer,’ troost Scherp. – Bij de deur is het het gewone afscheid: ‘Goeienacht, Georgine.’ – ‘Zeg maar liever goeiemorgen.’ – ‘Zie ik je nog ergens vanavond?’ – ‘Nou, in *De Slok*.’ – ‘Hoe laat?’ – ‘Nou niet voor tien. Eerst het kind naar bed leggen, dan me moeder es opzoeken. Blijf nou niet zo lang staan voor de bureu.’ – ‘Dag Georgine. Slaap lekker.’ – ‘Da-a-a-a-g!’

Weer klotsen Scherp en ik naast elkaar. Er komt beweging in de straten. Melkboeren rijden, werklui gaan naar het werk. Ik voel me als een misdadiger, ellendig, vies, bleek, schrikkelijk moe.

‘Je weet toch dat ik bij je slaap?’ zegt Scherp. – ‘Natuurlijk. Ben jij ook zo óp?’ – ‘Ik nee.’ – ‘Wat is er eigenlijk met jou gebeurd?’ – ‘Dat zal ik je thuis vertellen.’ – ‘Begin nou maar vast, anders wordt het nóg later!’ – ‘...Ik geloof niet dat ik nou juist fris ben,’ zegt hij. ‘Wanneer is het gebeurd? Laat es kijken... Gister... Eergister. Het is eigenlijk komiek aangekomen. D’r was een oom overgekomen en een tante. We hadden gedineerd, waren aan de koffie, Saar was een paar dagen geleden jarig geweest. Ik had ’r wat rozen gekocht. Het is een goeie meid, al kan je weinig met ’r praten. Nou zit ik zo met een roos in me handen, bij het vuur – ze stoken al bij ons thuis en wáárachtig, op me woord – ik deed het niet om me an te

stellen – dat geloof je toch wel als ik het zeg, niet? – zonder erbij te denken zeg ik zo zachies:

*O. Rozen, droefen schoon, ik heb U uitgekozen,
Voor al mijn koude doôn, rode en witte rozen...*

God, je begrijpt toch wel, dat ik Kloos niet opzeg waar me tante bij is én me oom, die een groothandel heeft in pruimen, konfijtedalen, sinaas-appelen, rozijnen, én me vader, die nét zoveel weet wé Kloos is als die straatveger daar, én me moeder én Saar. Je begrijpt toch wel, dat je jezelf voor je kop slaat, eer je...?’

‘Jawel, jawel. Je doet het in gedachten.’

‘Natuurlijk. Nou opeens schrik ik op. Me vader, oom en tante lachen, nee maar lachen. Wat valt er nou te lachen, zeg ik nijdig. Je lijkt wel gék met je geleuter, zegt vader en meteen doet ie me na – Au rozen! Au! Zeg me liever wat de *Central Pacific* of de *Denver Rio's* vandaag gedaan hebben, lacht oom van de konfijtedalen. – Wat doe je met een roos? Zo is ie nou altijd, zegt vader. Die gekkigheid zal er wel uitgaan, zegt tante: niewaar Moos? – Au rozen! Au rozen! roept vader. Ik hou me mond. Wat mot je er op antwoorden? Maar toen werd ie giftig. Meneer houdt z'n mond zegt ie, meneer is beledigd, meneer staat te hóóg boven ons, meneer verácht ons, meneer leeft in hoger sferen, meneer zit altijd in de wolken, in de blauwe-blauwe, geel-groene paarsklontige wolken! Nou, ken je niks zeggen? Daar had je weer de gewone ruzie. Nou zal ik es níét kwaad worden, dacht ik. Welnee – zeg ik – u hebt groot gelijk. – Moet je me nog voor de gek houden ook, aap, kwajongen, snotneus! – Hou alsjeblief een beetje uw fatsoen waar oom en tante bij zijn, zeg ik. Toen kwam die eerst góéd los: Bliksemse aap, heb jij me wat te leren. Je oom heeft me een goeie raad vanmiddag gegeven. – O! Bemoeit oom zich óók al met mijn opvoeding? zeg ik. – Elkeen most zich met jou bemoeien! zegt ie woedend. Dat mot uit zijn met je fratsen! Je zult voortaan 's avonds niet meer uitgaan, en áls ik je weer betrap, áls je weer van die krankzinnigheden schrijft, van die dingen alsof je hersenverweking hebt, dan breek ik je je nek! Heb je me verstaan? Me moeder probeert hem te sussen, maar me goddelijke oom zegt dat ie gróót gelijk heeft, dat het schánde is om je tijd te verliederlijken met artiestenvolk, dat al m'n vrienden schoften zijn en jij een duivel, dat alleen me vader en me moeder het goed met me menen. Tante glimlacht er wijs bij. Dat schépsel heeft een *wijs* gezicht om erop te sláán. Je moet 'r *lief* zien lachen, wijs zien doen als ze een stomheid zegt! Moossie, luister nou naar je vader. Moossie, je vader

meent het best met je. Kom nou Moos, wees nou verstandig! Waar ken je het beter hebben dan bij je ouwers! Al die mensen die schrijven dat benne hongerlijers! Luister nou Moos! – Om vader z'n woede geef ik niks – om oom maal ik niet zoveel, maar die tante haalt iemand het bloed uit z'n vingers. Mens, zeg ik woest: hou toch je stommiten voor je, mispunt! – *Mispunt*, zegt oom woedend. Mispunt, tegen *mijn* zuster! – zegt vader, die er helemaal paf van is.'

'Hahaha! Hahaha!' schater ik.

'Stil nou! Het was nog niet gedaan. Já míspunt, míspunt, míspunt!' zeg ik. 'Ik heb d'r wijze geklets niet nodig. Ik maak geen kind an de meid!'

'Wat is dat voor onzin?' schater ik lachend.

'Je had de gezichten moeten zien!... Mijn neef Tobie heeft een half jaar geleden de meid thuis een kind gemaakt. Oom heeft 't toen afgekocht.'

'Afgekocht!'

'Voor honderd pop zou ze d'r mond houden! Maar toen kwam d'r vader tóch schandaal an de deur maken, moest de politie er an te pas komen. Toen hebben ze nóg es honderd pop afgeschoven.'

'God, god, wat een ploerten,' zeg ik dan uit grond van mijn hart.

'...Nóú toen ik dát zei van dat kind, had je oom en tante moeten zien. Oom werd rood, tante geel. Moe dee moeite om niet te lachen, Saar zat te plukken an het tafelkleed. – Tobie is in z'n pink fatsoendelijker dan jij in je hele lichaam, kwajongen, schreeuwde oom. Dat zit nog, zei ik. *Wat zit nog?* zegt vader en slaat met z'n vuist op de tafel dat een kommetje koffie over het tafelkleed viel, het goeie tafelkleed. Maak je nou niet zo driftig, zegt moeder. Maar het tafelkleed dee de deur dicht. Ruk naar je kamer, kwajongen, zegt vader woedend. Toen ik óók woedend. Wat bliksem, moest ik me als een kind laten behandelen! Nee, zeg ik: die tijd is voorbij, ik ben geen kind meer! Ik zou me liever in een hoekie zetten! – Een kind! Een kind! Je ben nog minder dan een aap, je ben een idioot, je mot onder curatele! Au rozen! Au rozen! Dat doet geen verstandig mens. Au rozen! Au rozen! Ga naar je kamer! – Jullie bent allemaal te stóm! te stóm! Al wou ik bij zo'n roos de gekste dingen zeggen, dan raakt het je geen zier! Nou weet je het! – Daar gáát je roos! schreeuwt vader – daar gaat ie kwajongen! Verbeeld je de gemeenheid om een roos in het vuur te smijten! Dat is toch het toppunt van wreedheid, niet? – D'r uit! Naar je kamer! Zal je gehoorzamen! D'r uit! D'r uit! – Toen werd ik bang dat hij een beroerte zou krijgen, ben ik vóór gaan zitten. Hij me na een paar minuten achterna. Waar is je huissleutel? zegt ie. Hier, zeg ik kalm. Geef op! Asjeblief zeg ik bedaard. Zo zegt ie: nou is je leventje uit, versta je! Ja, zeg ik kalm. Vanavond blijf je op kantoor, zegt ie – d'r ligt

in mijn lessenaar een circulaire, kun je adresseren an... an... Jawel, zeg ik. We zullen jou léren, meneer, we zullen jou de baas laten spelen, we zullen jou... Heb je me verstaan? – Jawel. Nou, toen ben ik rustig, een kwartier later uitgegaan.'

'En?' – 'Nou... én!' – 'Hé-je ze helemaal geen bericht gezonden?' – 'Nee.' 'Dat zou ik maar wél gedaan hebben!' – 'Ik heb heel gerust in het *Toevluchtsoord* geslapen.' – 'Heb je vandaag ook niks laten weten?' – 'Nee, geen woord. Welk hotel moest ik opgeven?' – 'Jongen, jongen, wat zullen ze ongerust zijn!' – 'Kan me niks schelen!' – 'Ze denken misschien wel dat je je verdrongen hebt of zo iets.' – 'Goed. Best.' – 'Je hebt kans dat je gesignaleerd wordt.' – 'Ik zal me baard laten staan,' lachte hij.

'Onzin! Je moet als je zo iets doet, het niet als een grapje beschouwen.'

'Ik heb er genoeg van! Ze hebben me lang genoeg gesard. Nou zal ik doen wat *ik* wil! Ik ben nou pas jong. Toen ik vannacht op me bed lag, al die haveloze kerels zag naast elkaar – wat heeft me dat een indruk gegeven! – je moet het gaan zien, het is luguber – én de eenzaamheid voelde van al die stakkerds én de schoenen voor de bedden zag en buiten de tram hoorde rinkinkelen – toen kwam er iets over me, zo een verdomde ontroering, zo een gevoel van wat-is-de-wereld rot, wat valt er nog álles in te doen, wat ben ik een geméne, stinkende, willoze bourgeois, wat moet ik een boel aan mezelf veranderen... Gisteravond ben ik een heel eind wakker geworden. Laten ze thuis maar vegeteren! Op géén sjabbestafel rust zegen zolang er toevluchtsoorden zijn. Wat? De wereld is een zwijnepan! Zolang er lui zijn die van honger verrekken, hoef je jezelf geen martelaar te vinden als je je lekkere burgerpot, je dagelijkse vleessie met groenten en aardappelen én nog wat na en nóg wat na, voor wat vrijheid inruilt, voor wat verzen, voor wat goddelijke verzen. Heb ik gelijk?'

'Als je meent naar je eigen geweten góéd te handelen, heb je natúúrlijk gelijk. Maar je moeder, zie je...'

'Voor die spijt het me. Da's een goeie vrouw.'

'Ik zou ze twee woorden schrijven.'

'Daar krijg jij de last van.'

'Ik? Ik kom er niet op an. Ik heb een dikke huid.'

We zijn er. De dikke vrouw van no. 43 gooit net een emmer water uit. Morgen weet de hele buurt hoe laat ik ben thuis gekomen.

'Ga jij nou maar in de alboof, Scherp.'

'Ben je gek! Ik lig al!' – 'Hier heb je een van de dekens.' – 'Weet je wel dat je heerlijk in je kleren maft, as je de knopen en banden losmaakt.'

'Best mogelijk.' – 'Jij zit ook niet in je vet.' – 'Nee. Botjeswinkel, hé?' – Ik sta in mijn tricot. – 'Wat is dat voor een vrouw, die Georgine – heet ze

zo niet?' zegt hij. – 'Nou een vrouw... een vrouw...' – 'Ze is verdomd mooi'. – 'Mooi is het woord niet... knap.' – 'Je mag je sokken wel es laten stoppen. Ik zie meer vlees dan sok.' – 'Leg je goed?' – 'Best! Heerlijk! Geef *Mei* es an.' – 'Ga je nog lezen!' – 'Effen... Wat is dat mooi, hé...'

*Een nieuwe lente en een nieuw geluid:
Ik wil dat dit lied klinkt als het gestuit,
Dat ik vaak hoorde voor een zomernacht,
In een oud stadje, langs de watergracht –
In huis was 't donker, maar de stille straat
Vergaarde schemer, aan de lucht blonk laat
Nog licht, er viel een gouden blanke schijn
Over de gevels in mijn raamkozijn.*

Ik zit met m'n benen hoog opgetrokken. Hij leest vrij goed. Na een regel of tien houdt ie op...

'Wil je geloven, dat ik zo moe ben, zó zenuwachtig, dat ik zou kunnen húllen!'

'Ga dan slapen, ouwe jongen.'

Ik stop de deken om z'n schouders, stap in bed. Gaar, óvermoe luister ik naar de vogels, soes met een loodzwaar gevoel in het hoofd. Vóór scharrelt hij.

'Wat heb je nou weer?' vraag ik ongerust.

'Niks.'

De klep van mijn inktkoker tikt neer. Wat doet die jongen een malligheden!

'Zou je niet gaan slapen, Scherp. Het is bij half zes!'

'Ja! Eén ogenblikkie!'

Ik kan haast niet geeuwen zó strak is mijn gezicht. O, wat heb ik een slaap.

'Slaap je al, Alf!'

'Nee. Wat mot je nou nog?'

'Zou het zó goed zijn?'

Wat een grappige jongen. In zijn hand houdt hij een brief en met zijn afgezakte broek staat hij dood-ernstig voor te lezen:

'Weledele Heer – da's me beroemde ouwe – Weledele Heer.

Deze is alleen dienend u te confirmeren, dat ik niet langer gebruik zal maken van uw gastvrijheid. Ik zal voortaan mijn leven inrichten zoals ik het wil. Ik woon samen met mijn vriend Alfred Spier, waarheen u mij gelieve te adresseren de hemden, de onderbroeken, kousen en flanel-

letjes, die in de kast van mijn kamer liggen. Van uw bezoeken verzoek ik verschoond te blijven. Als moeder mij wil opzoeken moet ze twee maal tegen het raam kloppen. Anders wordt hier niet opengedaan. Van de procuratiehouder heb ik twintig gulden geleend. Wilt zo beleefd zijn die seffens terug te betalen. In de handel ga ik *nooit* meer en u verlang ik nooit – tweemaal nooit, dat klinkt niet *hé*? – nooit meer te zien, daar ik nimmer vergeten zal, dat u het eerste bedrijf van mijn treurspel verscheurd heeft. Geef u tante Roosje in overweging een nacht in het *Toevluchtsoord* te gaan logeren. Daar vindt ze een hoop mensen die goede raad nodig hebben. Dag ouwe beste moeder! Van *jóu* hou ik. Aanvaard, Weledele Heer, de verzekering van mijn bijzondere hoogachting. Uw dienstwillige dienaar MOZES AÄRON SCHERPENZAAL.'

'Zo kun je hem niet wegdoen,' lach ik.

'Zo *dóé* ik hem weg. Goeie kantoorstijl, niet? Nou gooi ik hem ook dadelijk op de post.'

'Ga liever slapen. Schrijf morgen met een fris hoofd!'

'Nee! Morgen komt er niks van. Waar is de bus?'

'Om het hoekje. Doe het nou niet overijld!'

'Zo is die goed, uitstekend. Ik kom direct terug.'

Weg is hij. Ik lig soezerig, na-grinnikend om de malle brief. Bons! Daar is hij weer. 'Nou ga ik maffen!' – 'Na-a-acht!'

Ik hoor zijn geregeld, rustig ademen tegen het zeil van de canapee, hoor de vogels wild, druk fluiten, probeer mij iets te herinneren van de avond. Er ligt me wat koffiehuisdrukke, wat gonzig rumoer bij. Dan wil ik aan Georgine *denken*, aan Georgine. Maar ik ben te moe. Ik kan er niet toe komen... hoe ze er uitziet... hoe d'r ogen zijn... hoe d'r neus is. Ik *wéét* het niet meer. D'r haar zit zo. Maar d'r gezicht? D'r haar zit met golfjes... Maar d'r neus... Wat kraait die haan! Nou lekker slapen met je hoofd in de deuk van je kussen... Stene heeft ze in d'r oren... groen en wit... *zéker* valse... Wat lekker nou... Wat was die Duif bezope... bezope...

VII VOORSTELLING

Ik houd van haar.

Het is geen gróót-mooie verliefdheid, geen hartstocht.

Ik hóúd van haar.

Maandag, dinsdag, woensdag – hetzelfde. In gezelschap, in koffiehuisen

praten over dit, over dat, het brengen naar huis – een hand en de ouwe vragen! Zie ik je morgen? – morgen? – morgen?

Ik houd van haar. Ik weet niet waarom. Ik kan niet zeggen wat aan haar is, kán niet vaststellen het goede – het goede – het zeer goede – de rust die ik bij haar gevoel. Ook wil ik dat niet. Dwaas meen ik te mogen noemen degenen, die een genegenheid trachten te benaderen, die onnaspeurlijks willen ontleden, alsof het intellectueel hoofd grondsteen van alle mysterie is. Ik weet niets. Gij weet niets. Hij weet niets. Wij weten niets. Gij weet niets. Zij weten niets. Als ik anderen toch ontleed, verplaats ik mijn leven in hun uiterlijke omstandigheden, maak ik de dingen onderworpen aan mijn zien, mijn voelen, mijn horen der dingen. Zij *zijn* zo niet.

Ik houd van haar.

Morgen, overmorgen kan het uit zijn.

Ik weet het niet. Het komt mij voor dat ik zo wel eens meer van iets of iemand gehouden heb. Er is niets in mij ondersteboven. Ik werk de hele dag. 's Avonds kom ik dáár of dáár, zie haar in het oude kringetje – een bloem van haar hoed, of haar ogen ineens. Dan dénk ik met iets heel kalms: daar is ze, daar heb je haar. Ben ik te vroeg dan *is* er iets, iets dat geen verdriet veroorzaakt, geen grote spijt geeft, iets dat alleen een harmonie verbreekt. Ik ken méér van die ogenblikken van verstoord wankele evenwicht in mijn leven. Ik kan ze wel tellen, téllen in de wazen mijner herinneringen.

Die morgen op de duinen. De zee in de verre verte. Nóg verder nevel. De duinen, groen en bruin én groen, inklotsend op elkaar in de nevel. De wolken vaal. Wat zeemeeuwen. Een heel grote meeuw scherend op de wind.

De helmen wuiven. Ik hoor het ritsen, hoor het kalme gewaas van de zee. Bijna voel ik me gelukkig, bijna, door de stilte, de nevel, het groen, het bruin, het helmengewir, het gewaas van de zee. Maar benee over de weg loopt een man, zwartjes tussen het groen, met twee honden aan een touw. Je kijkt hem na tot hij weg is: hij de hoek om, de honden de hoek om. Even blijft hét weg. Hét. Je denkt aan de man, aan zijn honden. Twee puckjes. Puckjes. Je kijkt naar je laars die op het zand drukt, naar... de... koperen... pinnetjes... De wind waait strak tegen je hoofd. Je hoort weer de zee, het gewir van de helmen. Je ziet de duinen, plomp en log in de nevel, de zee grijs in de nevel, de meeuwen mat drijvend in de nevel. Je voelt het lieve leven der dingen – je weet dat die man wég is, wég met zijn puckjes, dat er een grote teerwonderlijke stroming is uit jezelf... uit.. je... zelf... naar de kuif-knorrende helmen, de schaduwglooingen van

bruin en groen, de nevelvlakte van zee. Het koude zand klamt tegen de palm van je steunende hand. En dán, dán, met een lichtelijke-opjuicing, terwijl je ónbewogen gehurkt blijft, onderga je plotseling een groot geluk, een onmeetbaar, wijd-uit-deinend geluk, geluk van teer-lila, kartelend-violet, geluk dat niet schokt, niet verbaast.

Of toen:

Die avond. Toen je wandelde langs de Amstel, heel eind weg... en neerzat in het gras bij het water... Maan vaagde achter wolken... witte wolkranden, vinnig-wit, als marmer in zonlicht... Wolken dreven haastig, opgestuwd, lopend, lópend... Water kirde tegen riet, tegen walkluiten in het donker. Dan wás de maan er weer, in melkwit tussen groezel-wolkjes, zag je de bomen aan de overzijde als legers in nacht met wuivende vanen, zág je de doezelige reflectietroep in golfjesgewiegl met een zilver maantje dat in het water bolde, te glijden scheen, zág je de biezen, de knikgende waterplanten – je knieën, je handen, wit tegen zwart... Dan was ze wéér weg, achter een wolk, een roetzwarte – zat je te soezen waar ze nu was, óf ze nog komen zou – of dat een gróte wolk was – of je wéér zou zien aan de overzij het gepluim van zwarte vanen, het golfjesgewiegl met bollend maantje – of je nog lánq wachten moest – in het donker – of ze haast kwám – of ze misschien wegbleef. – Nee. – Nee. – Daar kwam ze. – Dáár was geschemer, dáár wegzilverde het zwart, dreven roetvlokken over een transparant... Daar wás ze... Kwam er al gauw een andere wolk? – Nog niet. – Je zag er geen. – Het kan wel lang duren. – Je kon zo blijven zitten, met je handen om de knieën bij de lichtgeul, bij het sikkeltje in het water, bij de golfjes, bij de biezen, in de stilte... in... de... stilte... met aan weerszijden de schemering... het donker... aan de overzij de drommen van zwarte mensen en wuivende vanen... Hé, wat was dat zacht aangenaam, meegaand-vrindelijk, góéd... góéd... Hoe voelde je nu alles... het harmonieus verband van licht, stilte, schaduwen, fluisteringen... En wás het er weer. Hét; de enorm-schone wisselwerking, die zachtekens, rustig-sterk, uit je klein, hulpeloos lichaam groeide naar het sprakeloze zwart, naar het luidloze licht, naar het water en je voeling gaf van een niet broos, niet versterfbaar geluk.

Of toen:

Je zat voor het raam, keek naar het weiland met koeien. Achter in een bocht, werden de huisjes belicht, kalkachtig wit, tegen het groen van de wei. De zon speelde zo wat. Schaduwen kropen in lange lijnen over de pluizing van gras. Licht draafde erachter. Wat de koeien deden kon je wel horen. Gras scheurde rasperig tegen de tongen. Als nu die hond niet meer blafte. Die hond van de bakker. Die hond die buitengesloten was en

kermachtig jankte. Zou je hem geen trap geven? Hoor. Hoor. Wat prikkelt dat. Wat sláát dat de stilte van wei en groen. Ging niet de schel over? Jawel. Pieng, Pieng. De hond moest nu binnen wezen. O, wel mooi nu de stilte. Geen enkel afleidend geluid. Alles egaal. De tongen scheuren het gras zachtjes, zachtjes. De schaduwlijnen schuiven over de wei. De geveltjes verschieten van kalkachtig-wit tot stil-grijs. O, 'wat is hét nu verheugend, van een zacht inwikkende weemoed, van een luchtig-stille ziele-drijving naar het land, naar de luchten...

Ik hóú van haar.

Wanneer ik naast haar zit, luister ik naar de stemmen van dié en van díé, hoor hoe zij zelf praat, lacht, zie aan één trek van haar gelaat, dat ze iets zegt –zó maar, lach om wat dié zegt of díé, drink van mijn glas, praat over dit wat gebeurd is, dát wat ik gelezen heb – maar telkens, telkens – o, het is wel zeer zonderling – heb ik momenten van al het geleeft om mij heen te voelen als iets gekkerigs, iets dat zo behoort, klinken de woorden gedempt als achter dikke muren, dringt zich de visie op van een ander – die ik toch óók ben – van een ander, naast me, achter me, om me, in me, die gehurkt zit in een vriendelijk-zachte sfeer, die níéts meemaakt van het gepraat, gelach, gekijk, geleeft, die verwonderd-blij aan de zee rust, op de duinen – aan de Amstel, bij zwakkelend maanlicht – bij de wei... heel in de verte huisjes van kalkachtig wit; die alles ondergaat, géén bepaald verlangen heeft, geen drift, geen zorgen, geen passie. Als zij wat zegt luister ik met mijn verstand, wik het. Als zij aardigs praat, beoordeel ik, zou het dáár met een andere klemtoon gezegd hebben – zó niet, nee niet bepaald zó – en ik lách, zoals anderen lachen, achter een muur.

Soms dénk ik: wat doe je nu grof – wat héb je daar aan – wat neem je een suiker in je koffie – hoe kun je zo laat 's avonds éten – wat dráág je een aardige kant – wat staat die je lief: dat dénk ik, dénk ik, dénk ik – maar dan is die ánder, achter, voor, naast mij van een heel rustig ademen, van een stille overgeving, van een volkomen onderworpen vriendelijke weemoed, zoals bij de zee, bij de Amstel, bij de Amstel, bij de wei.

Ik hou van haar.

Misschien is zó de liefde van een oud man.

Dagen zijn evenwichtiger.

Elke dag heeft een rustplek, een klein thuis.

Ik weet niet óf dit liefde is.

O, neen, ik weet het niet.

Het is alles zónderling, wijd, vér.

In de trein had ik half-spijt. Wat ging ik er doen? Leek dat nu niet pre-

Om half zes zou ze wezen in de *Bodega*. Door de ruiten kijken. Nee. Toch al half zes. Zeker opgehouden. Even een glas port nemen. Was toch niet aardig als je de reis voor háár maakte. Nou naar het Casino. Niemand. – ‘Aannemen!... Zeg es – is juffrouw Casper hier geweest?’ – ‘Wie zegt u?’ – ‘Juffrouw Casper die hier vanavond zingt.’ – ‘Is dat zo’n dikke met zwart haar?’ – ‘Nee.’ – ‘Dan weet ik het niet.’ – ‘Hoe laat was de repetitie?’ – ‘De repetitie. Die was om half vier afgelopen.’ – ‘Waar logeren de dames en heren?’ – ‘Hier en overal. Ga u es bij Fryda.’

‘Hebbu juffrouw Casper gezegd?’ – ‘Jawel.’ – ‘Daar weten wij hier niks van.’ – ‘Nou da’s een beroerde boel... Hoe laat eten jullie hier?’ – ‘Om zes uur.’ – ‘Waar moet ik wezen?’ – ‘Hier meneer.’ – ‘Ze noemen dat in een hotel: Zitkamer of Leeskamer of *Salle de conversation*. Aan de lange tafel zate een commis-voyageur te schrijven. Voor het raam domineerden er wat. Zeker een reizigershotel. Wat een stad!’ – ‘Aannemen! Een bittertje!’ Nog twee uur vóór de voorstelling begon. Waar of ze zat? Zeker een ploert met veel geld tegengekomen. Vies volk die café-chantant-mensen. Altijd hadden ze wat bijzonders. Moest je daarvoor de reis maken, om je hier te vervelen, bij commis-voyageurs? Wat hadden ze een schik in d’r leven. Het leven was ook zo lolliig, hing aan mekaar van commissies, centen en borrelen. Hoe kwamen ze het door, hoe hadden ze niet liever lust om zich *en bloc* op te hangen.

70

Schud jij de stenen... Rebecca die wou net in d'r bed stappen, toen ze ruzie met Leip kreeg. Jij mot de kaars uitblazen zei Leipie. Als ik mesjogge ben zei Rebecca, da's jouw werk van iedere avond. Nou ik verdom 't, zei hij. Een kwartier lang scholden ze mekaar uit. Toen werd Rebecca zo nijdig, dat ze hem voor vlooienskapper uitmaakte. Vlooienskapper! Vlooienskapper! Zeg dat nou nog es, zei Leipie woedend. Vlooienskapper! Heb nou nog es het lef! Vlooienskapper! zij weer. Zal je je smoel houden? Vlooienskapper! Kwaadaardig smeed ie d'r van de trappen. Met een gebroke poot lee ze benejen. Zó, zei Leipie. Vlooienskapper! Vlooienskapper! Vlooienskapper! gilde Rebecca. Wil je je bek houden? riep Leip nog es. Vlooienskapper! Leipie holde de trap af, pakte d'r in d'r nek, smeed er op straat. Vlooienskapper! Vlooienskapper! Hou je je smoel, ja of nee, schreeuwde die. – Vlooienskapper! Vlooienskapper! Vlooienskapper! Wel-verdomd zei die. Razend sleepte die d'r bij d'r lurven naar het kanaal – ze woonden bij de Kanaalweg en gaf d'r een douw. Ze dreef eerst op d'r rokken en gilde: Vlooienskapper! Vlooienskapper! Vlooi-en-knap-perr! Toen zonk ze langzaam. D'r hoofd was nog boven water. Vlooienskapper. Hou je nou je bek? Vlooienskapp!... D'r hoofd zonk weg. D'r handen staken nog boven het water uit. En toen in d'r doodstuip knapte ze nog met de nagels van d'r duimen en nog es en nog es, tot ze helemaal zakte! – 'Héhéhé!' – 'Hahaha!' 'Hahahaha!' 'Héhehehe!' – Die het vertelde was een zwarte joden commis-voyageur met een verwarde, dichte kroeskop, een zinnelijk bleek gezicht en listige oogjes. Zijn verhaal dee die voor ál de mensen in de kamer en keek rond of ze lachten. Wat een gezellige mense om mee te tafelen, wat zouden d'r nog een moppies kommen! Wat een dólgezellige boel! – 'Dubbel zes'... – 'Zesblank.'.. – 'Zes vier'... – 'Mot ik weer kope! – Wat een pech!' – 'Kén je nou makkelijker kopen, Zak? Da's kope zonder betale!' – 'Ik pas.' 'Zes twee.' – Watte! Was dat niet háár stem. Was ze daar niet? Dat móést ze wezen. Aangenaam, rustig gevoel nu je haar wist achter de *deur*. Het raam uitkijken. Doen alsof je niks zag.

'Hee-ee!'

'Hee!'

'Gut, ben jij hier!'

'Ik eet hier.'

'Ben je voor mij overgekomen? Hé, wat overdreven!'

'Voor jou? Wel nee. Welnéé. Ik heb hier een vergadering...'

'Een vergadering?'

'...Toen ben ik om half zes even in de Bodega geweest om te zien...'

'De Bodega? Zou ik daar kommen?'

'Je zei zo iets...'

'Wat ben ik toch stom! Had ik helemaal vergeten. De repetitie heeft zo lang geduurd. Over vijf waren we d'r nog...'

'De bediende zei dat je om half vier...'

'Ach, wat weet die er van? Waren we d'r niet om kwart over vijven, Lisy?'

'Ja, natuurlijk, auf mein Ehrenwort.'

'Zou je me willen voorstellen?'

Ze stelt me voor aan een vrouw met een aangenaam gezicht en aan iemand, die komiek moet zijn.

'Me vriendin Lisy en onze komiek... meneer Spier, een vriend van me.'

'Ja,' zegt de komiek, 'we hebben gerippeteerd tot vijf uur.'

Waarom liegen ze alle drie? Zeker denken ze dat het zo hoort, dat ze Georgine er een plezier mee doen, dat ik zo'n meneer ben...

'Wist je dat ik hier logeerde?'

'Nee. Ik kwam hier bij toeval.'

'Blijf je hier vannacht?'

'Dat hangt er vanaf... van me vergadering.'

'Zanik niet met je vergadering. Wat een flauwsies! Je hoeft je voor hun niet te generen. Je komt natuurlijk kijken, hé?'

'Als ik tijd heb.'

Nou onverschillig doen.

'Meneer komt wél,' zegt de komiek wijs.

'Mag ik een bittertje offrenen?'

Wat zijn de commis-voyageurs stil geworden. Ze hebben namen gehoord, smoezen over ons.

'Krijg ik een boeket van je vanavond?'

Ik kijk haar verwonderd aan.

'Een boeket?'

'Daar kè-je me een dol plezier mee doen. As je me hart wil stelen...'

'Ik hou niet van die dingen.'

'O! Hij is weer zwaar op de hand! Da's nou toch zo'n zwaar op de hande, Piet. Jammer dat jij geen dominee geworden ben!'

'Met een boeket,' zegt de komiek en knipoogt glimlachend naar mijn kant, 'met wat blommen doe je ze altijd plezier. Ik steek liever het geld in me zak.'

'Toe nou. As je een jongen zendt naar de bloemenwinkel in de Hoogstraat kan d'r nog best een gemaakt worden. Wees nou es lief?'

'Nee. Ik hou niet van jouw soort lievigheid. Ik gooi liever het geld in het water.'

'Hé, wat aardig als een vrouw je wat vraagt!'

‘Wat heb je er an!’

‘Vraag maar an Lisy wat je eran heb!’

‘Ja, dat ies wahr,’ zegt de Duitse.

‘Zou het vol worden?’ vraag ik ontwijkend.

‘Goed. Goed,’ zegt de komiek.

‘Nou zul je es zien dat ik succes heb, zeg. Heb ik niet altijd succes, Piet? In Den Haag magge ze me wel. De laatste keer kwamen d’r kaartjes achter van baron Rengers en van luitenant Bol. Heb ik het tweede of derde nommer, Piet?’

‘Het tweede.’

‘Motten we nog niet eten?’

‘Bij zessen. D’r zal wel haast opgedaan worden.’

‘Als u bij ons achter wil komme,’ zegt de komiek, ‘ga u maar achterdoor en vraag naar me.’

‘Mag iedereen zo maar komme?’

‘Iedereen niet! Kan je begrijpen. Maar as vriend van Sjorsjien.’

‘Nou dat vin ik wel es aardig. Nog een bittertje?’

‘Je mot nooit afslaan heeft me moeder me geleerd.’

‘Dames en heren, de tafel is gedekt!’

We staan op. Georgine blijft wat achter.

‘As je me geen boeket zendt ben ik voor eeuwig kwaad.’

‘Wees toch niet kinderachtig. Ik doe het níét. Als ik een keer iets zeg.’

‘Doe het dan voor Lisy en Piet.’

‘Nee.’

‘Zo’n rare galant als jou heb ik nog nooit gezien!’

‘Ik ben jouw galant niet. Ik hou niet van kunstjes!’

‘Ansteller!’

Aan tafel is het heus gezellig. Net als ik dacht. De zwarte joden-commisvoyageur met de kroeskop lanceert moppen. Zakkie, de ander, aan de overkant zit stiekem o zo goochem af te luisteren wat ik spreek met Georgine en Lisy. Ze hebben in de gaten dat het ‘artiesten’ zijn, beginnen over het toneel te praten. Piet laat zich door Zakkie een glas bier offreren en brengt enige consternatie teweeg door de vraag aan zijn buurman – een heel nette handelaar in insektenpoeder – of die hem de zandsodemietertjes es wil doorgeven. ‘Wat zijn dat?’ vraagt Zakkie. – ‘Weet je niet wat zandsodemietertjes zijn? Zo noemen we in België de aardappelen.’ – ‘O. – O.’ – En ze grinniken zachtjes om Piet z’n droog-kemiekigheid. Madame Lisy heeft me in minder dan geen tijd honderd dingen verteld. Zij leeft met een man, die haar duiven, kippen en varkens dresseert. Hij schijnt haar ook te dressereren. Na de soep weet ik al dat hij haar ran-

selt. – ‘Wenn die Schweine nur erst dressiert sind, laat ick ihn stikken, den Scheiszdreck!’ Zij heeft alles in eigendom. ‘Geen rothen Heller ist von ihm, aber er verstaat die Dressur. Aber eine Frau zu hauen, so ein Schweinhund!’ Georgine is zenuwachtig-opgewonden. Zij lacht om alles. – ‘Wat heb je een ringen an,’ zeg ik. Ze draagt er drie met kleine en grote stenen.

‘Die heb ik van een kennis van me.’

‘En die?’

‘Die... Dat weet ik niet meer. Díé heb ik gekocht.’

‘Waar is je trouwring?’

‘Bij Ome Jan.’

‘Hahaha!’

‘Je most me es zo’n bracelet geven van verguld zilver. D’r liggen d’r zulke mooie in de Wagenstraat. Niet eens zo heel duur.’

‘Daar ben ik te arm voor.’

‘Maak mij dat wijs!’

‘Ik heb meer beren dan contanten.’

‘Nou ja.’

‘En ik hou er niet van om gevraagd dingen te geven.’

‘Jezus, wat mot je met jou voorzichtig zijn!’

‘Wor je daar kwaad om?’

‘Jij mot nog leren met vrouwen om te gaan. Zó zal nooit een vrouw van je houden.’

‘Dan maar niet, dan maar ongetrouwd.’

‘Die komt over om ruzie te zoeken!’

‘Ik zoek geen ruzie, Georgine.’

Ik zeg het waarschijnlijk enigszins melancholiek, want opeens begint ze weer vrolijk:

‘Nou zank maar niet meer. Geef de peren es an. Lisy waar zit je man?’

‘Der Scheiszdreck ist ien Amsterdam. Iek zal jou mijn Beine straks eens laten zien. Jij moet mal mijne blauwe plekken zien.’

Kwart over zeven loop ik in de Wagenstraat. Nog een ruim uur. Het vervelt me. Zat ik maar thuis. Wat een onzin, welk een volslagen krankzinnigheid om zo iets te doen. Een vrouw die je wel mag, die je in de grond hoogstens gezellig vindt, meer niet. Is het geen vies gescharrel, die gekkigheid met een chanteuse, waaraan niks te doen is, die van onder tot boven vastzit in het vuil van d’r métier. Nou had je thuis kunnen zitten werken bij je lamp, jezelf opwinden tot wat goed proza voor je boek. Zal ik gaan theedrinken bij m’n neef? Ach God nee! Weer geklets over thuis, over Coba en Gerda – en waarom je zo weinig overkomt – nee, liever

wandelen tot het acht uur is. En de laatste trein pakken – én het afmaken. – die ‘vriendschap’ – én werken, werken – al waren de avonden lang en zwart – Scherp was toch bij je – daar had je wat aan – aan zo’n gevoelige, intelligente jongen.

Om acht uur zit ik tweede rij Stalles het *Nieuws* te lezen. Als je je niet lekker voelt, moet je advertenties van het *Nieuws* lezen. Dat is onbehaarlijk komiek. Heel burgerlijk, klompenlopend winkeltjesversuffend Holland zie je dan. Een panorama van dienstmeiden, mannetjes met druppels aan d’r neus en een slip van een rooie zakdoek uit d’r zak, kerklopende boerinnen en vrouwen met dikke buiken die geen emotie kunnen verdragen. Het *Nieuws* is een kommetje troost. D’r is geen andere krant dan het *Nieuws*. Het orkest speelt *Hab ich nur deine Liebe*. – Daar lees je lekker bij. Rook dampt uit je mond, puf-puf... *Hab ich nur deine Liebe*... Amerikaanse tand- en nagelschuiers, waarvan de haren nooit uitvallen... *Die Treue brauch*... Particulier kapitaal beschikbaar voor de Eerste en Tweede hypo... *Ich nicht*... *Die Liebe*... Night-Cap puike oude Schieda... *ist die Knospe nur*... Het meest doeltreffend Malthusiaans middel, hoogst... *aus der Treue bricht*... eenvoudig zindelijk... *Drum sorget*... Agentschap gevraagd. Een degelijk en net persoon PG.... *für die Knospe*... Baarmoederspuiten... *das sie ja schön*... *gedeibt*. Wegens huwelijk van de tegenwoordige vraagt men te Arnhem... *auf das sie sich*... Geen koude of natte voeten meer... *in voller Gluth*... Gedurende zeven jaar ben ik kaalhoofdig geweest maar door aanwending van 4 flacons uwer haar... ontwik... kelings... balsem... is... thans... weder... ‘Schei uit met je meziek!’ brult een verstandig man van de gaanderij. Dat geeft aanleiding. Het schellinkje wordt onrustig.

Bij de laatste regels van het behaaglijk vers stampen ze... Klóp klóp klóp klóp! tot er een plotselinge stilte komt door het overgaan van het schelletje. De voorstelling begint. Twee muzikale clowns, Duitsers. Ze hebben en doen het gewone gedoetje, witte gezichten, groot-rode monden, platvoeten, naast een stoel neerzitten met een smak op de grond, oorvliegen... muziek... Om niet aan te zien, om zo weg te lopen. Welk een gruwelijke, jammerlijke, gedwongen, knechtse vernedering voor de mensen die het doen, voor de anderen die het uit verveling slikken. Het *Nieuws* lijkt enigszins op het uiterlijk leven zulker clowns. Ik zeg dit niet uit aardigheid, niet om de goeie mensen, die zo’n krant volschrijven, ook maar het minst onaangenaam te zijn. Ik geloof dat alle kranten zowat het zelfde zijn. Maar het *Nieuws* is in dit opzicht bijzonder gaaf, het *Nieuws* is het zuiverst spiegelbeeld van een vegeterend, passieloos, geduld natietje. Wanneer twee muzikale clowns aan het hannesen zijn, kun je zonder

inspanning, met zekere mate van tevredenheid een hoofdartikel lezen. De muziek Tètétè... hindert je niet. 't Hoort erbij:

WAT IS WAARHEID?

'Het is leerzaam, verschillende mensen te horen over een en hetzelfde feit. Geen redenaar of hij kan u verhalen van hoorders, die hem <Vader> laten zeggen, terwijl het woord <Moeder> door hem was uitgesproken. *Zwart* heeft de een gezien, terwijl de ander, die er ook zelf bij is geweest, bij het heil van zijn ziel volhoudt, dat het wit is geweest. Iedereen kan hiervan voorbeelden aanhalen, en het loont de moeite te onderzoeken waaraan dat verschillend horen en zien van dezelfde gebeurtenis, dat verschillend waarnemen van hetzelfde voorval te wijten is.

Vooreerst dienen wij de dwaling af te leggen, dat wij *onbevooroordeeld* zouden zijn. Dat er neutrale mensen zouden rondwandelen op aarde is een verzinzel.'

Zeker zou ik bij het neerschrijven dezer *Herinneringen*, die ik publiceren zal – ja zeker, ik schrijf ze geenszins om mezelf nou es gemeen-geniepig wijs te maken dat ik ze opzout voor mijn erfgenamen – nee, nee, *née*: ik wil er bij grijnslachen én glimlachen én strak-lachen en ketters vloeken als ze door de wereld rollen – zeker zou ik niet zolang geeuwen over advertenties en hoofdartikel, waarbij allicht aan pogen naar 'grappigheid' gedacht wordt, ware het niet dat ik die avond voor het eerst van mijn leven werkelijk een bladzijde *lás* en het geteem zonderling passend vond om me af te leiden van de stuitende vertoning op de planken (stuitend om het jammerlijk stuk brood dat die 'kunstenaars' dreef tot getrouwe nabootsing van zielszieken of minderwaardigheidsstypen), zonderling passend voor dit fatsoenlijk dorpjesvolk, zonderling passend voor een klasse zonder idealen. O, in een bui van opstandigheid, als muziek tjingelt en je nog wacht op een *café-chantant*-vrouw voor je teruggaat naar je kamertje om alleen, *alléén* in de wereld verder te arbeiden bij je pijp – is zo'n hoofdartikel van een *wél* vet, lomp, stinkend burgermans-bedrog. Wat een *mán* die zo iets te overdenken geeft. Die zit nooit scheef op de bril van z'n plee, die krabt zich niet in gezelschap als een vlo hem prikt op z'n bilvlak, die bepeutert niet de knoopjes van z'n gulp, die is wel wijs, die *ként* hét leven.

Eindelijk.

Daar heb je *háár*. Ze is in groen satijn met witte kanten. Mooie armen

heeft ze, mooie schouders. Ze doet als een Française, slaat de korte rokken vlug weg, lacht, kijkt rond, voelt zich volkomen thuis. Nee. Dat is zij niet. D'r gezicht is ánders, met gróte ogen, rooie lippen. Nou zingt ze...

*Zangeres in vriendenkringen,
Is mijn leven hoogst frappant,
Ik zing Hollands, Duits en Engels,
Reizend steeds van land tot land,
Minnend al d'artiestenvrienden,
't Zij een keizer of een vorst,
Of een kranig officier
Of een flinke adelborst.
In Chicago, Londen, Moskou
Overal een ideaal,
Want mijn liefde kent geen grenzen
Zij is internationaal!
Want mijn liefde kent geen grenzen
Zij is internationaal...*

Ik voel me ongelukkig, jammerlijk ongelukkig. De woorden drenzen op me toe, kleverig muf. Het is alsof een kast opengaat, waarin maandenlang vermot, beschimmeld goed heeft gelegen. God, God, hoe hopeloos! Waarom zit ik hier?... Wat is dat alles ónaangenaam... Rotte liedjes en deuntjes voor een geil bourgeois publiek... Wat doe ik hier? Die vrouw vind ik beroerd, misselijk, zou ik wel willen uitfluiten. Voor díé vrouw voel ik grote minachting dat ze er lúst in heeft zulke wezenloosheden te galmen met een glimlach hier en een liefdoen daar, met een berekend laten kijken van haar roze pantalon, omdat het er zo bijbehoort, omdat de mannen zo'n hete lol hebben als ze een stuk van een vrouwenbroek zien. Voor díé vrouw ben ik hier gekomen, ik die pedant ben, mezelf vóél, ik die iets moois in een vrouw zoek, ik, die een avond zo krankzinnig geweest ben om met haar te spreken over verzen, over Vondel nog wel, over Gorter nog wel. Nou is het uit. Goed uit... 'Want mijn liefde kent geen grenzen, zij is internationaal.' Daar spring je bij op. Dat vind je hopeloos, hopeloos, hopeloos. Dat zijn liedjes voor idioten. Een boeket geven! Een boeket geven! Rozen met pareldruppels over het voetlicht. Ik een boeket geven! Ik komen om haar 'succes,' haar kuitén, haar pantalon te zien! Het is om bij te huilen van triestigheid, dat ze niet vóél't dat elk van haar beschaafd-wulpse gebaren voor dit publiek je pijn doen, je hinderen,

je vijandig maken. Ze heeft succes, komt terug, ziet me, lacht, ik blijf strak, trots. Hier ben ik, *ik*, zij een chanteuse, die lol in haar bordeelvak heeft. *Hier* ben ik haar vijand. Hier doet ze me niks, vind ik haar lelijk met branderige ogen, ploertig van doen. Lachend, altijd-lachend begint ze weer, kijkt me aan, koketterend, en haar woorden bekruipen mij klam als natte wurmen een droge huid, geven de sensatie van iets zeer hinderlijks, zeer antipathieks.

*Trouwloos zijt gij alle mannen...
Gloof mij allen hier wat ik zeg,
Al de mannen bij elkander,
Zij zijn allen even slecht!
Al applaudisseert ge nog zo allen,
Geen van u kan mij bevallen
Want de mannen, ja de mannen
Trouwloos zijt gij allen –*

Bravo! Bravóóóó!

Mijn buurman slaat z'n knuistige handen op elkaar. Die zit met een zware verlang-grijns. Die heeft er schik in. Bij elk couplet lacht hij met schuddend nagerochel. Zo'n verdomd áárdige, lekkere meid, die die wel es een punt zou willen zetten! Ugúgúg! Ugúgúg!

*Heren 'k zal u eens wat vertellen,
'k Meen daar toch geen woordje van,
'k Wilde u maar even kwellen,
'k Zie toch graag een mooie man.
Daarom ge hoeft u niet te generen
Luid voor mij te applaudiseren
Want de mannen, ja de mannen
Trouweloos, zijn zij niet allen!...*

Bravóóóó! Bravóóóó! Tweemaal werd ze teruggeroepen. Twéemaal kijkt ze mijn kant uit, zit ik stroef, onbeweeglijk, vervreemd, haar niet ken-nend die chanteuse, die meid, die hoer.

Ik sta op. De rest kán ik niet meer zien. Kwart voor negen. Wat nou? Wat nou? Nog zo vroeg. Eindje opwandelen. Wég uit de straten. Wég van die mensen, weg van die belabberde drukte.

Op de Vijverberg – bij het water – ga ik op een bank zitten. Lieve God welk een bizarre leegte in mijn hoofd, welk een smartelijk opkruipen van

naamloze dingen. Als ik nu schreien kón, luiduit snikken op die eenzame bank. De bomen rondom kuiven de massale kroppen over het glazurig water, huizen silhouëtteren, gasvlammen broeien beneden de walkant. Dof kijk ik voor me uit. Er gaat een soldaat met een meid. Dichtbij staan ze stil, de buiken tegen elkaar, de monden vastgezogen. Zijn hand licht grijpend tussen haar billen – de buiken dringen op. En schommelend, dronken van verlangen, wandelen ze verder, zwart en stil onder de bomen langs het water, naar het Bosch. Lang zit ik in onzegbare smart, met starende ogen, hoofd dat niet denken wil. Het water heeft lichte zilversidderingen, het groen van het eiland donkert er boven. Dan plotseling zíc ik haar weer, zoals zij de rokken in draaiing terugsloeg van heup naar heup – en de roze kantenbroek met de benen erin, en ik kreun woest.

Lieve God, dat die hele bende daar nou zit in de warmte, in de sigarenwalm, in de peststank van burgerlijk plezier, kijkend naar kunstjes, naar een stuk van een vrouwenbroek, naar blote armen en borsten. Die bende! Die snol!... Nee niet schelden. Nou je hier zat, voelde je de dingen langzamerhand ánders, zakte de wrevel, de spijtigheid, het lege. Van wat ze gezongen had, wist je niks meer. D'r was alleen nog vaag meelij. Heel vaag. Was het niet stumperig dat ze onderging in dat baantje van fatsoenlijke hoer? Was de hele samenleving geen bourgeois-beul, die kocht, stal of vertrapte? Deden de mensen niet allemaal misselijkheden voor elkaar? Was het niet telkens de honger, de nood, die knechten maakte, hoeren, geprostitueerden? Was het goed, eerlijk, om nou heen te gaan, haar achter te laten in die modder? Zou je dan nooit iets doen, iets dat op een dáád geleek, iets om een ander mens tot léven te brengen, iets dat een offer vroeg van je egoïsme en gemakzucht? Had je geen mooie ogenblikken bij haar gehad... tóén in het Panopticum... toen ze sprak... en je in vriendelijke, rustige luistering gebogen zat... tóén in *De Slok* toen je het gevóél van de zee, het duingroen, het helmengerits had... Had ze niet tóén gezegd bij het Sarphatipark:... 'Soms heb ik een walg van het leven...' Had ze geen kindertrekken met grote eerlijke grijsgrauwe ogen... Je wist nou wel dat jij buiten háár kon... Je wist het zeker... Maar kon zij buiten jóú?... Had ze ooit iemand gekend, die eerlijk was, zónder bedoelingen, een die niet na een paar dagen met voorstellen kwam om te naaien, zoals de baron met zijn oesters en champagne? Wat gaf het of ze dit of dát maatschappelijk baantje had? In zulk een verkankerde maatschappij had geen enkel arbeidend individu schuld, onderging ieder het noodlot der omstandigheden, zij zogoed als ieder ander, was er geen sprake geweest van 'vrije wil' ten goede óf ten kwade. En al stond je mijlen van el-

kaar in het eigenlijk leven, het enige leven, het leven van je hart en je hoofd, moest je elkander met sterke handen steunen in het maatschappelijke. Het bourgeois-maatschappelijke was in niets wet. Je eerlijk zuiver voelen der dingen, het éne, ware. Anderen konden je niks opdringen. Elke zedenleer loog nu. Elke léér was vals. Wat hadden ze niet van Christus gemaakt, de pastoors, de dominees? Was het niet zeer zot zo'n gemeente in een kerk, met vergulde gebedenboekjes en een betaalde kerel op de kansel. Een bedelmonnik was iets. Maar een bakkerszoon, die van pa zijn zuurverdiende centjes gestudeerd had en nou zalfde over teksten uit Johannes of Lucas, was een allermiselijkst individu. Wat deed zo'n vent gek met z'n aangeleerde overtuiging naast Jezus... Wat een erbarmelijke droefenis: Ik ben de wijnstok én gij de ranken... gij, gij met uw teksten-gekibbel, gij met uw dure kerken, gij met uw innige bourgeois-maatschappelijke fatsoenlijkheden, gij met uw dor enthousiasme, gesalarieerde extase, gij bourgeois van gelukloze bourgeoisie.

Wat je afdwaalde... Hoe was je op dominees en pastoors gekomen?... Waaraan heb je het eerst gedacht? Aan wat?... Vreemd dat je zo soezerig kon afdwalen... naar dominees en pastoors... Hoe was de tussenweg geweest?... O ja... het Casino... d'r broek... de mensen, Georgine... dominees... het Casino... Komiek... wat een mooie avond...

Wat een rustig zitten bij de Vijverberg...

Zó ongeveer dacht ik die ogenblikken. ik zélf toen nog driekwart bourgeois in mijn denken, mijn doen. O, álles van die tijd lijkt mij benauwd, een nachtmerrie, vloek van zo vele geslachten die als bourgeois voor niets dan het verdomde eigen-ik geleefd hebben.

VIII AVOND

'Mag ik binnen?'

'Wie-ie-ie?'

'Ikke... Spier'...

'Lisy staat moederziel nakend... Effen wachten.'

'Lasz ien nur herein.'

'Goeienavond, dames.'

Georgine zit voor een kleine, aan weerszijden uitgelopen spiegel. Lisy staat in haar onderlijfje.

'Jij moet niet naar mijn kijke,' zegt Lisy.

'Waar heb jij gezeten?' vraagt Georgine.

'Ik ben even weg geweest.'
 'Effen. Dat noemt ie éffen.'
 'Heb je d'r zó'n notitie van genomen?'
 'Sie had telkens door het gaatje van den schirm gesucht.'
 'Waar ben je geweest?'
 'Ik heb een luchie geschept. Ik kreeg het zo benauwd. Wat een hette, hè?'
 'Ik mot daar dadelijk weer optreden. Succes gehad de eerste keer, hè?'
 'Jawel.'
 'Ga je weer in de zaal?'
 'Nee, ik blijf hier. 't Is hier aardiger.'
 'Wat zie jij bleek en wat heb jij een kringen onder je ogen?'
 'Ikke?'
 'Du bist verrückt. Hij ziet heel gut aus.'
 'Geneer je toch wat, Lisy. Doe je lijfje dicht.'
 'Ach was! D'r valt aan mijn nieks te keike...'
 'Je mot je effen omkeren, zeg. Ik mot me kostuum antrekken.'
 'Ja dát ies gut. Dan kan iek mijn ook umkleiden.'
 Ik keer een stoel naar de muur, zuig op de knoop van mijn stok. Terwijl ze praten hoor ik kleren ritselen. Het harde satijn kraakt, krast. Als ik mijn hoofd een beetje omdraai, kan ik in de spiegel zien. Dat zou gemeen zijn. Nee. De kamerlucht is zoetheet, met prikkelingen van odeur en poudre de riz. Zacht weeldegevoel komt over me – om zo bij in te slapen – lekker je hoofd achterover te laten glijden.
 'Waar zijn uw duiven?' vraag ik.
 'Sind schon oben... Vroeger heb iek ze wel in mein kleidkamer genomen, maar zij kakken zo.'
 Even in de spiegel glimpje van blote arm.
 'Maak eens dicht Lisy.'
 'Atem einhalten... Nog meer... Nog meer. Wat bien jij diek geworden.'
 'Is die er?'
 'Nog nicht... Ies das korset wohl gut geregen?'
 'Harder antrekken.'
 'Die wird so diek wie ein Schwein.'
 'Hé! Hé!'
 'Mag ik me omdraaien?'
 'Nee. Jij zit goed. Je hoorde helemaal niet hier.'
 'Gott! Genieren jullie je voor einander?'
 'Trek het nog een beetje af.'
 'So. Sitzt ganz net.'
 'Klaar?'

‘Keer je maar om.’

Ze is in roze baltoilet met opstaande kraag van geel satijn. Voor het spiegeltje zet ze de ogen met zwart aan, poedert zich. Lisy is in vleestricot, met een nauwsluitend maillot om het bovenlijf.

‘Wie seh iek aus?’

‘Uitstekend,’ zeg ik, kijk naar het aardig figuurtje.

‘En ik, Alf?’

Wat zegt ze dat Alf liéf.

‘Jij... Heel aardig... Ik heb er niet zoveel verstand van.’

Georgine blijft voor de spiegel zitten. Lisy scharrelt met armbanden en ringen. Ik kijk in het spiegелglas naar het vreemde gezicht met de geverfde ogen, lippen, oren. Wat is een vrouw zo lélijk.

‘Mag iek jou schmink eens gebruiken?’

‘Hier hebbie de doos.’

Lisy buigt in het volle licht van de gasbrander, strijkt onder de wimpers, over de wenkbrauwen. Het licht plast op het witte vlees van haar schouders en armen, op de rondingen der opbollende borsten. Ik vind haar zo wel fris met haar meisjesgezicht en haar zwarte ogen.

‘Blijf je hier vannacht, Alf?’ vraagt Georgine die in de spiegel mijn ogenlijn volgt.

Weer Alf. Waarom is ze zo vriendelijk?

‘Dat weet ik nog niet.’

‘Toe nou.’

‘Ik zal es zien.’

‘Wat zit je snor miserabel. Geef de vaseline es an, Lisy... Zit nou effen stil... Zo met punten... Ziet ie er zo niet duizendmaal beter uit?’

Ik kijk naar Lisy in de spiegel, wrijf het goed weg met mijn zakdoek.

‘Ik zie er uit als een kelner!’

‘Laat nou zitten!’

‘Voor geen geld,’ lach ik.

‘Narigheid!’

‘Maak u dát voor mijn eens vast, ásjebliéf.’

‘Ik probeer het openingetje van het gouden slot te vinden.

‘Nicht so kriebelen ien mijn nek.’

‘Vraag ’t hem dan ook niet,’ zegt Georgine bits.

‘Maag iek iem nicht vragen um...’

‘Nee. Da’s niet nodig. Ik hou niet van die kúnsten!’

‘Was kúnste? Bist ja rein verrúckt!’

‘Jij zal zo verrúckt zijn! An vrinden van mij heb jij niks te vragen. Ik vraag an jouw vrinden ook niks.’

'Ja! *Du* bist anständig! Hahaha!'
 'Daar kan jij een puntje an zuigen.'
 'Du bist ja frech! Zal iek mal vertellen...'
 'Vertel wat je wil! Jij heb hém niet te vragen je ketting vast te maken. Dat doet de ene vriendin niet met de ander.'
 'Hast *Du* nicht mit dem kleinen Offizier intrigirt? Du! Du! Jij heb mijn nieks te leren!'
 'Ik wíl niet dat je d'r helpt, Alf!'
 'Ik blijf er liever buiten, Georgine,' zeg ik glimlachend-verlegen.
 'Der Herr is viel zu anständig für dich!'
 'Dan toch zeker ook voor jou!'
 'Maken jullie nou geen ruzie om een kleinigheid.'
 'Iek maak kein roezie.'
 'Lisy! Lisy! Kom vooruit nou! Het doek is al neer! Vooruit! Vooruit!'
 'Ja, iek kom! Iek kom!'
 'Vooruit dan!' – schreeuwt Piet achter de deur.
 'Ja, iek kom!'
 'Zo'n échte moffin,' zegt Georgine. 'Zo'n typische moffin. Hè-je nou niet gemerkt dat ze je in wou palmen met d'r hoerenstreken... <Maak dat voor mijn eens vast alsjeblief...> met zo'n zoete pruimemond!... Ze zijn allemaal vals moffinnen... Je kunt ze geen van allen vertrouwen... Je mot voor d'r oppassen, hoor. Ze heeft laatst in een hotel zes zilveren lepeltjes gemoerd. En die kerel van d'r bedriegt ze met open ogen... Groot gelijk dat ie 'r slaat... Zo'n loeder!'
 'Waarom maak je je nou zo kwaad?'
 'Nou ja! Ik kan die kunsten niet zien... <Maak u dat voor mijn eens vast alsjeblief... <alsjeblief... En dan zo tegen je lachen in de spiegel met d'r valse tanden!... Hoe von je dat ik voordroeg?'
 'Je belletje zit los...'
 'Niet erg biezonder, hè? As d'r iemand van me kennissen in de zaal is, voel ik me altijd gegeneerd... Weet je wat ik dacht, toen ik je niet meer in de zaal zag, zeg?'
 'Nou?'
 'Dat je tóch naar een bloemenwinkel was gegaan... Heb ik goed gerajen?'
 'Nee. – Wat ben je wanhopig-kinderachtig, Georgine.'
 'Het is om duvels te worden met jou, zo'n hárde kop as je heb!'
 'Dank je.'
 'Waar ga je terwijl ik zing.'
 'Dat weet ik nog niet.'
 'Ga maar zolang bij Piet in de kleedkamer. Boven is toch geen plaats.'

‘O. Da’s zeker om me weg te hebben?’

‘Geef me handschoenen es an.’

Twee deuren verder kleepte Piet.

‘Kom binnen, kom binnen!’

Het was er vol. Piet zat te zesenzestigen met drie artiesten. Nog een paar keken toe. In de haast werd er voorgesteld... Herr die... Mister die... – ‘Vijfentwintig gulden kiet of dubbel!’ – Dat gaf een grote stilte. Zachtjes deunde de muziek, bromde het applaus uit de zaal. Bijna in volkomen stilte ritsten de kaarten op de tafel – ‘... En veertig!’ zei Piet, die met grote ogen, anders heel rustig, speelde. – ‘Jij b-b-b-boft,’ stotterde de kleinste. – ‘O, hij stottert alweer!’ – ‘Hahaha!’ – Allemaal lachten ze. Waarom begreep ik niet. Met zenuwachtige haast schudde de kleine de vette kaarten. ‘Wa’s troef?’ – ‘Klaveren’ – ‘Wel godverdomme! Nou trommelt ie alwээр!’ – ‘Troef aas!...’ – Weer die zonderlinge stilte met het gerits van de kaarten, het zwakjes aandrijven der muziek. Piet zat onbeweeglijk. Zijn ogen die tweemaal zo groot leken, waren in staag geflikker van de ene kaart naar de andere. De atleet naast hem keek met pijnlijke wegkrimping der ogen – een klein eindje sigaret smeulde tussen zijn dikke lippen. De Engelse muzikale clown rookte zijn meerschuijmen pijp, spuwde op de grond, smet kaarten bij met driftige rukjes. De kleine, zenuwachtig, rood, was telkens in bevende afwachting van de kaarten. – ‘En twintig!’ – ‘Knaven of clubs!’ – ‘Hè-je geen ruiten?’ – ‘No... Ace of hearts!’ – ‘Godverdomme... Wat een tegentippel!’ – ‘Nom de Dieu... Quelle chance!’ – ‘Il gagne toujours avec son air de petit Jésus!’ – ‘Een hartenheer! En hartenvrouw!’ – ‘Be quick! Be quick!’ – ‘K...k...k...an mijn niet v...v...v...v...verdomme...’ – ‘Kijk es hoe ver Lisy staat, Willem?’ – ‘Wa’s troef?’ – ‘Ten of diamonds! How do you say that in Dutch?’ – ‘Nou niet lúllen! Kom uit!’ – De kaarten schuren, klitten op elkaar. De muziek zoemt, soms met heel ver gestommel. De atleet hoest met het eindje sigaret in de mond. De as tippelt op zijn nieuwe das met de nieuwe doekspeld. De eerste slagen gaan in stilte. Klets, een kaart op tafel. Klets, een ander er bovenop. Tegen het eind, als ze het spel zowat overzien, worden ze luidruchtig, komt er woede over de gezichten. Piets ogen schitteren, de atleet zit rechtop, de clown buigt zich voorover, de kleine wrijft de vuile vingers over zijn kaarten. – ‘Queen of diamonds!’ – ‘Daar heb ik een heer voor!’ – ‘Nou niet zolang ouwehoeren! Smijt bij! Lisy mot haast klaar zijn!’ – ‘Allez! Allez!’ – ‘Merde!’ – ‘You are a clever fellow!... Knaven of spades!... Come on!’ – ‘Schoppenboer.’ – ‘Ruitennegen... Daar gaan jullie... Troef!... Héhéhé!... Dat smoel van die Hein is goud waard! Héhéhé!’ – ‘... Ve...v...v...v...errék jij! Dat k...k...k...k...

kost me een maand gage!' – 'Uitscheien?' – 'Nou geen zesenzestig meer... Dat duurt zo verdomd lang!... Hebben jullie lust in een bankie?' – 'Doe je mee zeg?' – 'Non merci. J'ai pas de galette!' – 'Ja wel. Dat kenne we! Pot jij maar!' – Ze beginnen te banken. Piet heeft net op een kaart gezet, als hij gewaarschuwd wordt. – 'Piet! Pie-iet!' – 'Is die lamstraal al klaar?' – 'Vooruit, vooruit!' – 'Eerst afbanken!' – 'Nee. Leg niet te donderjagen! Zit me pruik goed?... Gaan jullie mee?... Neem jij mijn kaarten Willem... Ik zal je wel wijzen!'...

Ik loop verwonderd mee. Da's zelfs voor mij wat nieuws. Op het trapje komen we Lisy tegen. Piet voelt haar in het voorbijgaan tussen de zweetende tricotbenen. – 'Pote thuis... du Schwein!' 'Klaar? Hálén!'

Als hij opkomt in zijn geruite broek, zijn nauw vestje, heeft zijn glad gezicht al applaus. Aan de overzij staat Georgine tussen de coulissen. Piet begint zijn voordracht. Je ziet niks van hem zo lang hij op de voorgrond blijft. Je begrijpt niet waarom ze om hem lachen. Telkens scharrelt hij naar de achtergrond, trekt malle gezichten boven zijn nauwe vestje, steekt een paar vingers op naar de kant der artiesten die beweeglijk samenhooken. Op een kist liggen de kaarten, met guldens en rijksdaalders in vier hoopjes. De atleet houdt 'de bank'. Willem speelt voor, Piet, koopt een kaart voor zoveel guldens als Piet vingers opsteekt. In de gele schijn van het voetlicht zingt hij. Zijn 'voordracht' is droog, handelt komiek-beschrijvend over 'tevredenheid'...

*Er is óóóóóvervloed van schulden,
Nou voor de ouwe dag gespaard...*

Niks is van hem te zien. Op de voorgrond staat hij met de handen in de zakken van zijn geruite pantalon. Het publiek lacht. Aan een van de lege zakken draait hij een punt. De kemiekert!

*Want 'n echte Nederlandse gulden,
Is veertig cent een gulden waard...
En koopt men soms een vaatje boter,
Krijg je er een toe de belst gróóóóóter,
Naar recht en niet uit vet bereid,
Dus slik bet maar in tevréééédenheid.*

De laatste regel bisseert hij, dribbelt altijd komiek met een langzame draai over het toneel, steekt grappig zijn vijf vingers schuin bij zijn neus of achter zijn oor en zegt glimlachend, langzaam met een slikkende bewe-

ging 'Dus... slik het maar in... te... vreeee.. denheid!'... Gerommel in de zaal. Piet vervolgt:

*Is bet vrouwtje niet te sprééééken
Of wel draaft ze verschríkkelijk door,
Om de eendracht niet te brééééken
Daar heb ik een remedie voor.
Klets dan de voordeur wíjdwaag open
En zet bet daarna op een lopen,
Kom 's nachts dan laat uit de sociëteit,
Dan láááácht ze van tevréééédenheid...*

neemt weer z'n komieke dribbeldraai, die de mensen doet proesten... zingt, áchter, langzaam-blerrend... 'Dan... láááácht... ze... van... te... vreeee... den... heid' – roept vlug, zachtjes tussen de coulissen... 'Zeg dan godverdomme hoe het staat!' – wijst tien gulden met zijn handen en zet weer genoeglijk lachend in:

'k Was laatst rond Neerbosch aan 't wandlen...

Bij z'n laatste te... vre... den... heid zakt het doek. Donker grommelt het applaus door de zaal. Piet staat bij de kist. – 'Hoeveel heb ik gewonne?' – 'Twaalf gulden.' – 'En ik heb je de laatste maal tien gewezen! Hoe kan dat nou?' – 'Wel godverdomme, denk je dat ik je belazer!' – 'Of jij nou godverdomme speelt, daar maal ik geen bliksem om... Ik hè-je gewezen tien gulden in te zette...'

Weg is hij om voor het publiek te buigen, komt buiten de coulissen lachend en komiek-doend terug en vervolgt...

'Hoe zit dat nou met die tien gulden?'

'Ik heb maar een poot van je gezien.'

'Dat lieg je!'

'Is het niet waar, Williams?'

'Yes. Certainly. He only noted five guilders...'

'Ik geloof dat jullie me allemaal verneuke... Zó dee ik het...'

Weg is hij. Het gerommel houdt aan, tot de muziek invalt en zijn kurkachtige stem het populair kermislied inzet...

*'k Heb een nichtje ze beet Adèl,
'n Aardig lief meisje, je kent haar wel,
Beetje sceel maar dat bindert niet,*

*Verliefd wordt ge daadlijk als ge haar ziet,
'k Zou met haar naar de kermis gaan
Doch die grap kwam me duur te staan.
Ach sprak Adèle, ik durf baast niet
Als men mijne ogen ziet.*

*Adèle, Adèle,
Niemand die op je ogen let,
Wij klinken, wij drinken
Met kermis heeft iedereen pret!*

‘Nou allemaal!’ schreeuwt Piet in de zaal. Dát heeft succes. Dat is iets voor het publiek. Adèle! Adèle! – brullen ze in koor, terwijl Piet op z’n gemak met Willem spreekt.

‘Hè-je vijf voor mijn ingezet?’

‘Ja!’

‘Als ik win verdubbel je, hoor? Anders een riks!’

*Zo gingen wij naar de schouwburg heen
Adèle was niet erg vlug ter been.*

Weer heeft hij succes. Hij zingt goede platte liedjes, verstaat zijn vak. Het doek is nog niet gezakt of hij is bij de spelers. Het publiek stampet en roept. – ‘Nee, ik verdom het. Twee nummers is genoeg.’ Toch geeft hij een biscouplet. Dan gaan ze terug naar de kleedkamer, wordt er gescheld, treedt Georgine voor de tweede maal op.

Door een gaatje in de voorste coulis kijk ik toe, zie haar bewegen, flirten voor het voetlicht. Ze heeft geen of een ráár soort succes. Als ze aan haar refrein toe is en een hoge noot uithaalt, begint er een op de gaanderij mee te gillen. Oe-oe-oe! wat het sein is voor de anderen om het refrein over te nemen en er lollig op los te gillen.

‘Wat een pestpubliek!’ zegt Georgine tot de man van het touw.

‘Nou! Zulleke sekrete,’ knikt de man, inniglijk verontwaardigd. – ‘Da’s nou jé schuim,’ zegt hij, terwijl hij pruimsop tot bij mijn voeten neersiept – ‘Je zou ze d’r afsodemietere!’

‘Sigaar opsteken?’ vraag ik.

‘Nou alsjeblief.’

Ook het tweede couplet heeft een even groot succes. Oe! Oe! Oei! – gillen ze, als ze weer aan haar hoge noot is. Vreemd dat ruwe mannen geïrriteerd worden door een hoge vrouwenstem.

‘Ik zal maar late zakke,’ zegt de toneelknecht, wijsgerig.

Georgine is woedend.

'Da's nou Piet z'n schuld. Die bederft het altijd voor een ander... Zullek veel!'

In de zaal klappen ze zo, dat de man van het doek meent te moeten 'halen'.

'Nee! Ik ga niet meer op! Da's me nou nog nooit gebeurd! Wat een pest-publiek, hé?'

'Ga nog maar es op,' zeg ik. 'Ze roepen je toch!'

'Nee. Ze kenne allemaal doodvallen.'

'Ja het binne sekrete, nog te beroerd om verzope te worde,' zegt de man.

'Wat is d'r nou? Wat is d'r nou? Wat is d'r?' roept Piet, die in een paar sprongen het trapje opkomt... 'Waarom zing je niet?'

'Ze gillen mee!'

'Wat kan jou dat verdommen! Allo, halen! Wat is dat voor gebliksem hier! Halen! Kom maak nou geen haarlemmerdijkies!... Donder godverdomme niet! Vooruit!'

Lachend, lief lachend wipt Georgine het toneel weer op, begint een nieuwe serie.

'Lastig volk, die artieste,' zegt Piet, 'ik heb liever dat de baas zelf meegaat. Het is godverdomme of ze voor het eerst op de planken staat. Allemaal ánstellerij as er vreemden bij zijn.'

'Nou aangenaam lijkt het niet...'

'Ach wat! Je doet het om te vréten! Hoor nou maar es hoe ze meezingen!'

Georgine zingt het refrein: 'En al te saam maar meegezongen, hiep, hiep, hoera, hiep, hiep, hoera!' dat gul meegeliederlijk wordt.

'Hoeveel nummers komen er nog?'

'De Amors en de muzikale clowns.'

'Piet! Pie-iet – kommie niet af?'

'Ja! Hou je smoel een beetje!'

'Die kleine kan zeker niet tegen verliezen?' vraag ik.

'Jawel, jawel. We lachen ons altijd een bároerte om hem. As die verliest stottert ie. 't Is een komieke kerel. Daarnet heeft ie zijn horloge verloren.

Toen heeft ie zo gestotterd, dat ik me een breuk heb gelachen. Héhéhé!

Jezus, wat maakt de zaal vanavond een spektakel. Pst! Pst! Georgine!...

Na je derde maar uitscheien hoor!... Ik bof van avond. Dat kan je zo hebbe met het spel, hé? Verlejen week was ik me gage van de hele kermis

achter, was ik me ringe kwijt en had van Georgine drie-vijftig geleend...

Héhéhé! Het kan flikkers gek lope met spel... Ik heb het wel bijgewoond dat er op één nacht vierhonderd gulden gewonnen werd.'

'Nou, da's gókken!'

‘Wil je nou gelove dat as Hein morgen thuiskomt z’n vrouw hem op z’n verdommenis slaat... Eens heb ik het bijgewoond, dat ze een pook op hem kromsloeg, omdat ie zonder een cent thuiskwam. Da’s me een huishouen. Da’s me een huishouen. Zakken maar! Zakken!... Goed zo, Georgine! Vooruit! Halen! Halen! Afgelopen. Waar zijn de Amors! Godverdomme waar zijn de Amors! Kleed leggen! De gewichten! Waar is de honderd-zestiger! Kè-je dat ding godverdomme niet alleen sjouwen! Waar zijn de Amors! Sind Sie fertig? Sie sind zu spät! Halen! Weg nou jij!’

Tetterettette! Tetteretetteté!

‘Ben je moe, Georgine?’

‘Moe? Helemaal niet! Ik heb hún de centen laten verdienen! Heb je al die tijd hier met Piet staan kletse? Als je maar geen woord geloof van het-geen die zegt. Die spreekt kwaad van de duivel en z’n moer. Wat het ie je van mijn verteld?’

‘Niks.’

‘Nou. Dat verwondert me. Ga je mee?’

Lisy is al aangekleed.

‘Zal iek op jou wachten?’

‘Da’s goed. Keer je om, Alf.’

En tien minuten zit ik te kijken naar handtekeningen en inscripties op de muur. Lisy en Georgine praten over het Haags publiek dat zo lastig moet zijn, over Piet die zo’n gokker is, over de ene muzikale clown die zijn kinderen zo’n goeie opvoeding geeft, over een meneer, links met een bruine snor, die, die... dat hoor ik niet... over goedkoop graslinnen, over rozijnen die zo goed moeten zijn voor navelbreukjes bij kinderen, over de vrouw van een zekere meneer, die drie maanden kraams was en nog d’r zog niet houwen kon.

Om twaalf uur zitten we voor ‘Centraal’. Piet doet verhalen. Lisy en Georgine lachen. Ik ‘betaal’.

‘Wat kun je hier na één uur doen?’

‘Naar bed gaan.’

‘Is er nergens iets open?’

‘Nee. Laten wij bij Fryda wat blijven opzitten.’

‘Ook niet gezellig.’

‘Nou ik ben honds moe.’

Ik loop met Georgine gearmd. Vlak voor ons Lisy en Piet. Ze is vriendelijk en aardig, babbelt gezelligjes, spreekt me telkens aan met Alf. Even heb ik weer dát gevoel, de gelukkige wieging van rust.

‘Ik wou je kleintje toch wel es zien, Georgine.’

‘Me Kaatje. Die lekkere dot.’

'Wie past op er als je op reis ben?'
 'Juffrouw Bok. Ze speelt de hele dag op straat. Het is zo'n zacht kind.'
 'Gaaf ze op school?'
 'Nee. Dat kan ik niet betalen.'
 'Ik wou d'r wel es zien.'
 'Kom es bij me eten.'
 'Nee da's te lastig voor je.'
 'Zeg maar liever dat je d'r geen idee in heb.'
 'Wanneer wil je?'
 'Nou wanneer jij wil.'
 'Het kan me niet schelen.'
 'Zaterdag?'
 'Goed.'
 'Zeg, Alf – je moest toch es een andere hoed kopen. Die staat je niet. En die jas van je... Hoeveel keer in het jaar borstel je die?... Ik heb me geërgerd omdat zij er naar keek.'
 'Ja, dié moet naar anderen kijken! Ik zag d'r strakjes d'r kam vól haren in d'r tas pakken,' kwaadsprek ik.
 'Op d'r lijf is ze ook zo vies. Je mot d'r stootkante eens zien... Waarom heb je je niet eerst laten scheren in Amsterdam? Hoe kan een heer met zo'n baard lopen!'
 'Nou zo erg is het niet.'
 'Je zal wel zeggen dat ik een hoop aanmerkingen heb, maar je broek is an een pijp van achter afgetrapt. Toen je op je stoel zat met je rug naar ons toe, zag je zúlleke drajen.'
 'Ik zal ze morgen afknippen.'
 'Toe koop nou es een nieuw pak.'
 'Ik heb al zo'n rekening bij mijn kleermaker.'
 'Dan laat je hem maar wachten en koopt er een contant bij een ander.'
 'Heb je nog meer?'
 'Nou... nou... Je mag je laarzen ook wel es laten reparere. Wat loop jij je hakken scheef!'
 'Nog meer?'
 'Nou ben ik uitgesmoesd. Een nieuwe das zal ik je morgen kopen.'
 'Dat zal je wel laten.'
 'Daar heb ik nou plezier in.'
 Bij Fryda zitten de commis-voyageurs, de jodenman met de kroeskop, Zakkie en de anderen. Ze hebben een kaartje gelegd, grokken wat na.
 'Veel succes gehad?' vraagt Zakkie.
 'Ja, ja,' zegt Piet, 'wij werken niet zonder succes.'

Dan komt de kroeskop weer op dreef, doet een zéér grappig verhaal van hoe die eens meegedaan heeft in een rederijkerskamer.

'Ik was Othello of zo iets en swaitte so – het was in het laatst van augustus – dat het swarte swait op me hande viel.'

'Héhéhé!'

'Toen ik voor dood lag smet er een van de gaanderij een rotte sinaasappel op me gesich. So ies mot je overkomme! Verrek! schreeuw ik boven: hou je vulnis bij je! En toen weer voor dood legge! Hahaha!'

'As ik je staaltjes most vertelle,' zegt Piet... 'Ik herinner me in Breda. We voerden op – ik was toen nog an het theater – een draak met zeven dooien. Ik was er een. Boven m'n hoofd hing een luster met kaarsen – het was in de kerk mot je weten. – Wel goddome denk ik, wat is dat toch! Klets. Nog es klets. De kaarsen waren an het druipen. Ik verzekeer je dat ik me lachen hóúen kon. – Een andere keer was ik weer dood en wou het doek niet naar beneden. Stel je es voor! Het was om een beroerte van het lachen te krijge. D'r was niks an te doen. Ik most opstaan. Zulke dingen gebeuren dikkels.'

'Op de reis gebeurt je ook wát! Ik kan je staaltjes vertelle!'

'Ken je die mop van die officier en die boeremeid?'

'Geen gemene moppen waar dames bij zijn!'

Ik zit tussen Georgine en Lisy aan de grote tafel. Lisy babbelt en Georgine knie rust tegen de mijne. Dát en de ouwe klare maken me wonderlijk opgewekt. Ik doe hélemaal mee, ben luidruchtig, druk, vertel rotte moppen en zoek ruzie met de kroeskop, dat wil zeggen – ik zeg hem nonsens dingen, die hij niet begrijpt.

'Die mop... Die vin je al bij Aristoteles!'

'Bij wie?'

'Bij Aristoteles. Kent u Aristoteles niet? Die had vroeger een zaakje in pepermunt en boterbiesjes op het hoekje van de groentenmarkt. Heb u niet gelezen z'n *Vrouw met de zeven corsetten*? Nee? Een prachtig werk. Voor vijf cent kun je het huren in elke apotheek.'

'Merk je nou niet dat meneer je verneukt?'

'Pardon, mijnheer!... Heb u wel es gehoord van de formule voor fosforbereiding?... Nee in alle ernst?'

'Waar wil u naar toe, héhéhé!'

'Nooit van gehoord? Dan moet u nooit fosforlucifers gebruiken. Je zou het kunnen treffen je sigaar op te steken aan de botjes van je grootpa. Was uw grootpa ook in de handel?'

Georgine trapt op mijn voet. De reiziger lacht flauwtjes. Ik flap er de reddeloze onzin zo serieus uit, dat hij niet kwaad kan worden.

'Ik heb nooit een grootpa gehad,' lacht hij met een lach van-wat-zeggie-van-me-goeie mop.

'Da's niet vleierend voor uw grootma.'

'Héhéhé!'

'Heeft u niet een wijsgeer of een dichter in uw familie?'

'Voor zover ik weet niet.'

'Hé, dát verwondert me. Mag ik vragen waarin u handelt?'

'Schoenmakersgarnituren.'

'U moet zien de klandizie van Huijsmans en Ibsen te krijgen. Verkoopt u veters voor rijglaarzen? Een mooi vak niet? Wie verslijten meer schoenen, wij of onze antipoden?'

'Als u mijn wil oetzen, mot u vroeger opstaan.'

'Wat oetzen? Studie van schoenmakersgarnituren in verband met de wetten van de zwaartekracht en de aswenteling der aarde moet interessant zijn. Da's hóge ernst, mijnheer! Wat drommel denk je dat zonder zwaartekracht een mens zou kunnen lopen? D'r hoeft maar een kleine verstoring plaats te hebben en de mensen zweven als de vogels. Dan ligt jullie zaak in schoenmakersgarnituren! Als je niet studeert, mijnheer, kom je tot niks. Heb je wel eens nagedacht over de schoenmakers op Mercurius? Die moeten heel wat beter waar leveren of denk je dat een zesde meer aan dichtheid en soortelijk gewicht niet meetelt! Kepler...'

'Oets je mijn, oets je m'n togus,' zegt de reiziger nijdig.

Even is er een gaping. Ik voel dat ik niet 'moppig' ben, dat ze er niks mee ophebben. Kan me niks schelen. Ik lijk wel tien jaar jonger zo kwajongensachtig als ik me voel. Wat is dat lóllig zo'n stemming van kattenkwaad.

'Willen jullie nog wat drinken?'

'Om nog es op het theater terug te kommen,' zegt Piet, wijs - om de mensen weer aan het praten te krijgen, 'ik heb het eens bijgewoond dat een van je eerste spelers op de planken stond en z'n broek begon af te zakken... Hahaha!... Dat was goddome een spektakel... hahaha!' Ik fluister met Georgine en Lisy over de neus van Zakkie. Ze proesten zachies. Georgines knie rust altijd tegen de mijne. Als ze zich naar Lisy voorover buigt, klopt het bloed naar mijn keel. Nog nooit heeft ze zo vertrouwelijk tegen me aangeleund. Ik drink ouwe klare, word hoe langer hoe vrolijker. Als ik me beweeg voel ik de smijdigheid van haar japon. Een keer legt ze, lachend, haar zachte hand op mijn knie, voel ik haar volle handwarmte. Het maakt me gek van jeugd én verlangen. Zo wakker geraak ik, dat ik het gehele gezelschap doe schateren om een zot verhaal - ik weet niet meer wat - meelach om een reizigersmop van de kroes-

kop, me één voel met allen zo ze daar zitten. Wat een aardige mensen! Wat een gezellige nacht!... Wat heb ik strakjes een malligheden gedacht bij de Vijverberg!... Is het leven niet verduiveld beminlijk als je vrolijk bent en meedoet aan het plezier van anderen!... Zo moest je altijd zitten, zo goddelijk-abruti, zo fris, zo raak en stupide in je spot, zo zeker van toon om een mop voor commis-voyageurs te vertellen. De nacht moest kunnen duren, dúren... Maar Lisy is moe en gaat naar boven. Zakkie en nog een vragen kaarsen. Piet, Georgine, de kroeskop en ik plakken. De portier draait een van de gasarmen af. In halflicht blijven we kletsen. Georgine wordt slaperig. Haar knie voel ik niet meer. Als ik dichterbij schuif trekt zij weg, doet stug. Ik begin te begrijpen. Ze doet zo lief, zo aanhalig als Lisy erbij is, om te tonen dat ik van háár ben. Daar heb je het! Strakjes was het Alf voor, Alf na. Nou zegt ze: 'Spier, schenk me nog es een half glaassie in.' Piet vertelt van andere acteurs, van dingen die daar en daar gebeurd zijn, van een zangeres die tussen de coulissen van een dood kind beviel. De jodenkroeskop komt los over het socialisme, zegt dat het krankzinnigheid van die lui is, dat je je toch niet wil uitkleden voor je naar bed gaat voor vreemde mense – ik ben stom genoeg om de man tegen te spreken en we krijgen heus ruzie...

'Je mot niet meespreken van dingen, waarvan je niks weet, mijnheer!'

'Watte? Da's nog de vrág of ik er niks van weet! Wie wil nou zo gek zijn om z'n boeltje af te staan? Als ik hard sappel.'

'Je weet van socialisme net zoveel als dat glas!'

'Ik zeg dat werklui d'r geld in de kroeg verzuipen!'

'Dat doe jij toch ook? Je heb hier meer zitten drinken dan een werkmán in een hele week.'

'Als u grof wordt...'

'Ik zeg je de waarheid, man.'

'Ik wil geen ruzie maken op de late nacht. U kunt zeker niet tegen een glaassie...'

'Ach man, stik!'

'Ik zal de wijste zijn.'

'Lul nou niet,' zegt Piet, 'wat een onzin om ruzie te krijgen over de socialen. Ik wil wel weten dat ik graag sociaolder wil worden met een hoop centen, hahaha!'

'Ik ook,' lacht Georgine.

De kroeskop vertelt nog een mop, Piet rakelt grappen op, maar de aardigheid is er af. Ik ben stil geworden. De zaal met haar halfduister is ongezellig. Georgine praat weinig, neemt geen notitie van me, lacht om de kroeskop en om Piet.

‘Zullen we naar bed gaan?’

‘Wel te rusten,’ zegt de kroeskop.

In de kouwe gang krijgen we blakers en kaarsen. De portier loopt vooruit de trap op. Op het eerste portaal slaat nachtklamheid me tegen.

‘Wacht u effen hier,’ zegt de portier – ‘uw kamer is an de voorkant.’

‘Goeiennacht, Georgine.’

‘Goeienacht.’

‘Slaap lekker,’ zegt Piet.

Ik ga zitten op de trap met de blaker in de handen, zie ze de gang aflopen een hoek omslaan. Een, twee minuten, alleen in de gang met de wuivende kaarsvlam. Dan het neersmijten van een paar schoenen, het dichtslaan van deuren.

‘Hier ben ik al meneer.’

Sufferig, moe, loop ik mee. Ik kán de laagheid niet onder me houden.

‘Welke nummers hebben die dames en die heer?’

‘Eenendertig en drieëndertig.’

‘Náást elkáár?’

‘Ja meneer. Da’s uw kamer. Hoe laat moet u morgen gewekt worden?’

‘Wek maar niet.’

Ik zet de kaars op het nachttafeltje, wind mijn horloge op, trek mijn jas uit, zit even op het bed te soezen. Een voor een schop ik de laarzen uit, kijk naar de scheefgelopen hakken, doe de deur open, zet de laarzen op de mat, luister. Geen geluid. Op mijn kousen loop ik schuw de gang in, voor bij de schoenen en laarzen van élke deur, blijf schokkend van angst staan, omdat de portier beneden wat scharrelt, slip verder, zachtjes, zachtjes, als een dief, gluur om de hoek... nummer eenendertig... met twee manslaarzen... nummer drieëndertig... met twee bottines... Geen geluid. Niks. Huiverend met een zenuwachtig klappen der tanden, loop ik terug, mijn kamer in. De deur op slot. Tik-tik. Uitkleden. In het koude, kille bed kruipen. De kaars uit... En voor het eerst sinds héél lange tijd, begin ik te huilen, te snikken, voel met dierlijk plezier de brandende tranen langs mijn neus glijden, pers mijn hoofd in de kille lakens.

IX SCHEVENINGEN EN NOG WAT

Voor mijn doen vroeg – half tien – sta ik op, gekookt, koortsig. Ik zie bleek, heb blauwe kringen onder de ogen. Vlug ontbijten en naar Amsterdam terug, naar Scherp. In de ontbijtzaal is gelukkig niemand. De krant lezen en wég, wég zonder haar goeiendag te zeggen. Ik wacht op de thee.

Niks geen nieuws in de krant. Wat paskwillige boekbeoordelingen, wat...

'Gociemorgen.'

'Gociemorgen.'

'Goed geslapen!'

'Best.'

Ik lees. Zij neemt een krant op. We kunnen elkander niet zien. Hoe háát ik haar nu. Wat gaat er een gevoel van vijandschap van mij naar haar, van haar naar mij.

'Staat er wat in jóúw krant?'

'Nee.'

'Heb je al ontbeten?'

'Nee.'

'Owo! Owo! Wat heb ik nog een slaap!'

Het zonlicht streept over mijn servet, over mijn bord. Ik tracht de boekbeoordeling te lezen, heb moeite de wijze frases te begrijpen. Maar dan is de thee er, leg ik de krant neer, begin te ontbijten.

'Je mag je wel laten scheren.'

'Strakkies.'

'Wat hè-je een baard!'

'Vin je?'

'Hè-je 'm al es laten staan?'

'Nee. Hij is rood.'

'Je mag je snor ook wel es bijknippen.'

'Is Piet al op?'

'Die is al weg.'

'Nou al?'

'Voor de bagage. Lisy is met hem mee.'

'Kommen ze nog hier terug?'

'Nee. Ze gaan een trein vroeger.'

'Hoe laat ga jij?'

'Hallef ellef, zowat.'

Naast mijn bord lees ik in de krant. Zij snuffelt in het *Nieuws*.

Wat zijn we vreemd, nou we pas uit het bed komen, vréemd in de friste van morgen.

'Thee of koffie, juffrouw?'

'Geef maar koffie.'

Stilte.

'Wil je de boter es angeven?'

'Asjeblief.'

'Koud hé?'

‘Het gaat nogal.’

‘Ik heb kouwe voeten. Trekt die deur zo?’

‘Nee. Da’s meer ’s morgens.’

‘Zou je je krant niet laten?’

‘Met plezier.’

‘Scheelt er wat an?’

‘Nee. Niks.’

‘Zet dan een ander gezicht, kreng.’

‘Ik ben gewoon.’

‘Wat ben jij toch een rare, Alf.’

Ja dat vind ik nou ook wel, nou zij het zo zegt. Zaten we vannacht niet gezellig? Hebben we kwéstie gehad? Hoe kóm ik aan zo’n komiek humeur. Zesendertig buien in het uur. Zij blijft zichzelf precies gelijk. Wat wil ik dan toch? Waarom zanik ik zo, altijd met melancholieke buien en zwaar-op-de-hande redeneringen? Kijk de zon es schijnen op je bord. Moet je je jeugd laten voorbijgaan? Ben je een ouwe kerel of een jonge man? Het leven! Allo, het léven! Hét aanpakken met onbezorgdheid, niet prakkizeren, niet tobben. Hét leven! De zon bij je ontbijt! Zing dan ook es uitgelaten. Draaf en hol en stoei dat er kleur komt op je gezicht, dat de kringen van vermoeienis en nadenken onder je ogen weglachen! Ligt thuis niet het werk, dat veerkracht nodig heeft? Het leven! Pák het dan aan, dol ermee, neemt het in je armen, wees krankzinnig, trap in de riolen, verknuffel je in de zon, duikel in het gras, hap lucht, lách, schater om de dingen. Wat kan je gebeuren? Niks. Moet je dan zot zitten versuffen! Lách, lách erom! De zon smelt de boter op de broodje. Haha! Het léven! Je jeugd! Je kostelijke jeugd!

Het is vreemd, onzinnig, maar het is zo. – Dat ‘wat ben jij toch een rare – Alf – Alf – Alf’ – losjesweg door haar gezegd én de zonnelijkheid op mijn bord, jagen een tintelende lust om te leven van mijn hart naar mijn hoofd, bonzen inééns een jeugdige lichtheid op, alsof iets vrolijks gebeurd is. Ik herhaal een paar maal... rare... rare... hap in het broodje, zet het in de gulle, lichtende witheid van het bord, ben blij om mijn blijdschap, zenuwachtig-blij dat het brood me niet smaakt, de thee bitter lijkt. – Wat ben jij toch een rare, een rare, een rare – Alf. Alf. Alf. Welk een luchtigheid, welk een ópluchting, welk een wegglijden van het drukkend gevoel in mijn hoofd. Ik weet niet dadelijk wat te zeggen. Maar dan vraag ik haar – nee geen seconde vroeger had ik eraan gedacht:

‘Willen we es gaan toeren naar Scheveningen in een open bakkie?’

‘Zou het niet te koud zijn?’ ‘Wel nee. Wéneee.’

‘Hoe laat wou je dan naar huis?’

‘Dat zullen we wel zien.’

‘Laat je dan eerst scheren.’

Een half uur later nemen we op het Buitenhof een open rijtuig. We maken een omweg door de bosjes, praten. Dat is het eerste bétère gesprek, het éérste rústige, buiten tabakswalm, buiten drankopwekking. Soms wapperen de bláren tegen de kap van het rijtuig, zitten we midden in het groen, in goudgroen, in zeegroen, in fluwelen bundels van groen en wéér fel groen en soepel groen. Zij praat, babbelt, lacht, is bij buien kinderlijk-natuurlijk, heeft dan niets van de drukke, komediespelende, valsdoende chanteuse.

‘Mooi-hè’ – zegt ze. Het paard klotst, de blaren wrijven mijn hand langs. De bovenste boomtoppen wiegelen in de wind, de wielen knoersen over de kiezels.

‘Hé – wat is dat mooi. Wor je er ook stil onder?’

‘Strakjes zie je de zee. Da’s véél mooier.’

‘Daar zijn zoveel mensen. Ik hou niet van het strand.’

‘Ik ook niet.’

Zoetelijk-heerlijk is de geur van het groen, de wierook van sparre- en eikelooft. Het wasemt over het land in een dronken vreugde, louter verrukking.

‘Zit je zo goed? Wil je me jas achter je rug?’

‘Nee. Ik zit héérlijk. Nog nooit heb ik zo heerlijk gerejen.’

‘Als je nou denkt aan gister, aan...’ t Ca... si... no.’

‘Verstoort het niet. Toe wees nou stil.’

‘An je succès...’

‘Toe nou!... Toe nou... Denk je dan dat ik niks vóél.’

‘Begrijp je waarom ik het Toneel haat én jouw café-chantant én de hele stinkende rommel?... Ruik je het groen? Wat een geluk, hé, om het zo op te snuiven... Da’s heerlijk, hè?... Wat je dat krachtig maakt... Wat je er gelukkig onder wordt... Ik heb het óók zo weinig... zo weinig... Ruik je?... Hè!’

‘Wat jammer dat me Kaatje niet bij me is.’

‘Ja da’s jammer. Lijkt ze op je?’

‘Sprekend.’

‘Ik moet er es zien. Ik moet er es zien.’

‘Nou heb ik nog je das vergeten.’

‘Da’s niks. We zullen elkaar nog lang genoeg zien, niet?’

Voor het eerst kijken we elkaar eerlijk, met iets anders dan gewone vriendschappelijkheid in de ogen. Welk een heerlijke septemberdag. Het groen ritselt, zwangert lichte zilvergeluidjes. Elk blad is een bekken trillend in

de wind, zilverwit, groen. Langs het rijtuig raketten de takken, wuivend in zonlicht. Telkens is het nieuw, anders, ravotten de blaren, groeten statig de verende pluimen. En telkens is er ánder zonlicht, frons het groen van geluw naar koperbrons. En telkens is ánders het verre gesjilp van vogels. O, 't is zo wel – gelukkig.

‘Jij ben een goed mens, Alfred.’

‘Wat noem je goed?’

‘Nou, ik weet niet.’

‘Ik ben helemaal niet goed.’

‘Ja, jij ben goed. Dat voel ik.’

‘Je kunt wel es verkeerd voelen,’ lach ik, mallig.

‘Nee. Híér niet.’

Mooi zegt ze dat. Kán ze slecht, lelijk zijn als ze zulke zuiver-gevoelde dingen denkt? Nee. Ze is ziek geweest. Al de mensen in de stad, in de stad van straten, huizen, stof, verstikking zijn ziek. Buiten, in het groen, in de zuiging van de wind, komt er leven in hun longen, in hun ziek gevoel, in hun gedood denken. Wij zijn beiden ziek geweest. Wij zitten als twee herstellenden, met heerlijk vóórvoelen van aankomend leven, met nog krachteloos geleund-hangen tegen de kussens, met slap bewegen van witte ziekenhanden, met stille schuwheid voor het wat felle zonlicht, met langzaam, diep gorglend ademhalen. Wij zijn nog zwak, nog bleek, nog wat verschrikt. Maar we kómen er, in het groen, in het zacht groen, in de helder aanlokkende wind, in de streling van zon.

‘Hou je een beetje van me?’ zeg ik – zo maar.

‘Ja, ik mag jou wel. Als je maar niet zo érnstig ben.’

‘Ik zal niet meer ernstig zijn.’

‘Je kunt me zo ankijken, soms, zo akelig-ernstig. Daar kan ik niet tegen. Je moet een beetje doen zoals anderen.’

‘Ik probeer eerlijk te zijn,’ zeg ik wéér zwaar-op-de-hand.

‘Ben ik dat dan niet?’

‘Nee.’

‘Zie je, daar heb je nou zo iets.’

‘Je liegt dikwijls. En vóél je dat ik het merk.’

‘Ik lieg nooit... Ik praat eerder mijn mond voorbij... Hoe kun je een vrouw zo iets loms zeggen...’

‘Nee... Je moet daar niet kwaad om worden... Je moet ook niet denken dat ik je hatelijke dingen wil zeggen... We liegen állemaal... Denk er es over na... Maar ik bedoel bij jou dát liegen, dát oneerlijk-zijn, dat zo opzettelijk gebeurt, zo grof is, dat je niet goed vol kunt houden als een ander je in je ogen kijkt.’

'Schei nou uit met je geklets. Zijn we gaan rijden om ruzie...'
 'We krijgen geen ruzie. Vin je het zelf niet lam als je nooit met elkaar uitpraat?'
 'Nou ja! Maar je mot ook niet zeggen dat ik lieg.'
 'Ik kan het zo moeilijk bewijzen. Ik zou wel kunnen zeggen dat je verhaal van die baron met z'n oesters en champagne – weet je nog wel van de Mijtelaar.'
 'Nee daar herinner ik me niks van.'
 'Dat verhaal was enkel opsnijsnijf of je vertelde de helft... Dat doe je dikwijls... Daar wil ik niet eens bij stilstaan.'
 'Het lijkt wel of ik vol gebreken zit!'
 'Dát beweer ik niet... – waarachtig ik zeg het niet om je onaangenaam te zijn – zo schrikkelijk dikwijls als je praat merk ik aan een lach van je, aan een kijken van je ogen, aan een gebaar, aan hónderd dingen die je niet noemen kan, dat het niet waar is wat je zegt.'
 'Jij ben de eerste die me zo iets zegt!'
 'Dat kan wel. Jouw vrienden doen net zo als jij. Die zijn alleen wat handiger. Die liegen béter.'
 'Noem dan es een voorbeeld – met je onzin!'
 'Da's niet gemakkelijk. Je fantaseert terwijl je babbelt en gelooft zelf wat je verhaalt.'
 'Wat wor je weer verdomd vervelend,' zegt zij uit de grond van haar hart.
 'Kijk nou bijvoorbeeld es naar je ringen.'
 'Nou?'
 'Die moest je toch niet dragen.'
 'Wel, alle-jezis!... Mag ik geen ringen dragen die ik zelf gekocht heb?'
 'Je hebt ze niet gekocht.'
 'Wil ik er een vloek op doen?'
 'Doe dat niet. Want ik zou je toch niet geloven.'
 'Bij mijn zaligheid dat ik deze ring gekocht heb op de kermis in Den Helder.'
 'Dat kan wel. Die heeft ook een valse steen. Da's net de aardigste. Ik wou dat je die alleen aan had.'
 'En die heb ik ook gekocht.'
 'Zo. En die gouden met het pareltje? Word nou niet kwaad. Is daar reden voor?'
 'Strakkies zal je nog beweren dat me knoppen...'
 'Die moest je ook niet dragen. Dat dacht ik al die eerste avond bij Prot, toen ik achter je zat. Waarom draag je zulke valse prullen? Wil ik je es wat zeggen? Die twee gouwe ringen heb je van patsers – de knoppen van

een arme bliksem.'

'Dat lieg je!'

'Dank je.'

'Ik heb alles van me eigen geld gekocht.'

'Als dat zo was, zou je gister niet gezegd hebben, dat je dié van een kennis heb gekregen.'

'Dat heb ik niet gezegd.'

'En als je ze met je éígen geld gekocht heb, dan moet er een smerig luchtje aan dat geld zitten.'

'Nou wor je beledigend. Ik ga net zo lief het rijtuig uit.'

'Zie je – nou heb ik over één leugen áágehouden. Wees toch niet kwaad groot kind. Kijk es naar de lucht, naar de blaren, naar het groen. Vóél je niet dat ik gelijk heb, dat je jezelf wijs maakt dat je je kwaad moet houden?'

'Nee. Dat voel ik niet.'

'Dat voel je wel. Kijk me maar es an.'

'Ach loop heen! Wat gaat 't jou ook an!'

'Méén je dát?'

'Natuurlijk! Ik ben me eigen baas en meester.'

'Doe mij een plezier en draag ze niet meer.'

'Hou je nou op met je gesappel? Blikken dominee!'

'Waarom speel je nou zo'n komedie? Vind je het zo vreemd dat iemand openhartig met je praat?... Je hebt me al een paar maal voor dominee uitgemaakt... Wat moet jij nog bar-gek over me denken!... Ik maal om niks, om niks waar een hoop andere mensen om malen... Voor mijn part doet iemand de meest bezopen dingen! Een dief vind ik niet om te verachten, voor de grootste hoer van de wereld kan ik respect hebben – máár liegen, liegen, jezelf beliegen, iets doen dat je als een leugen vóélt, da's walgelijk, da's godsgruwelijk, da's 't érgste. Lach je daar nou om?'

'Waarom hè-je je snor niet laten knippen, zoals ik je gezegd heb!' viel ze me lachend in de rede.

'Weet je wat je ben?' lachte ik terug.

'Nee.'

'Een kreng.'

'Dankie.'

'Wil je ze niet meer dragen, die dingen?'

'Wat bén jij een taaie bloedzuiger!'

'Zeg nou ja.'

'Als *jij* me er een geeft, zal ik ze wegdoen.'

'Op je woord?'

'Op me woord.'

'Dan zal ik je d'r een kopen. Een dure krijg je niet.'
 'Dat kan me niet schelen.'
 'Nou hou ik nog eens zoveel van je.'
 'Daar doe ik wat mee!'
 'Ben je dan zo onverschillig?'
 'Als je me onverschillig was zat ik niet met je in een bakkie.'
 'Dat héb je met Jan en alleman gedaan.'
 'O Jezis ben je jaloers?'
 'Ik heb geen rechten om jaloers te zijn.'
 'Wat zou jij doen als je réchten had?'
 'Ik zou je niet meer laten zingen.'
 'Zou je dat heus niet?'
 'Nee.'
 'Ik wou dat me man dat zeven jaar geleden gezegd had.'
 'Wou jij dan niet?'
 'Nee. M'n moeder heeft hem óók nog gewaarschuwd. De vuilik vrát mee van cente, die ik van here gezonden kreeg. Eens heeft hij een couvert opengemaakt en er een bankie uit genomen dat er in lee.'
 'Van wie kreeg je dat geld?'
 'Van... van... Wat doet dat er toe?'
 'Zeg je het liever niet?'
 'Van een goeie kennis... Je hoeft me niet zo an te kijken... Het was van een doodfatsoenlijke jongen... D'r heeft niks tussen ons bestaan... Die wist dat ik armoe had.'
 'Wanneer ga je naar Amerika?'
 'Ik ga d'r niet heen.'
 'En als *bij* wil?'
 'Ik heb zo de pest an die jood, hé!'
 'Is het een jood?'
 'Ja. En wat een! We zijn alleen maar burgerlijk getrouwd. Kerkelijk, dat ging niet. Dan had ik jodin motten worden. Zeg, stel je es voor... een bad nemen met een hoop rabbies erbij... Wat een instelling, hé?'
 'Gaaf dat zo?'
 'Dat hebben ze me gezegd... Nou je kan begrijpen wat voor een leven dat gaf met me schoonmoeder. Die heeft me eens in me gezicht gespoegd toen ze me op straat tegenkwam. Die smerige smousin, een vrouw te spoegen die zwanger is!'
 'Vond je man dat allemaal goed?'
 'Die was bang voor d'r. Die hing altijd an de kant van z'n familie. Ik denk dat ik tóch naar Amerika ga om de kinderen bij hém te brengen. Dan

ga ik er met een rijke Amerikaan vandoor. D'r zal wel d'r zo een te vinden zijn. In Amerika zijn ze dol op blonde vrouwen. Nog beter de hoer spelen dan zo'n...' zei ze bijna woest.

'Spreek toch wat zachter voor de koetsier!... Als je van je kinderen hield, zou je zo iets niet zeggen.'

'Ik hóú veel van ze. Ik sappel alléén voor me kinderen... Maar wat heb ik an me leven?... Hoe mot het gaan as ze ouwer zijn?... Hij verdient goed geld... Met mij gaan ze, gaan ze... een beroerde toekomst in... Zie je nou wel! Als ik met jóú een kwartier spreek, wor ik altijd zo triestig, dat ik wel dood zou willen wezen!'

'Wil je geloven dat ik blij ben als je me dat zegt?'

'Daar begrijp ik weer niks van, dominee.'

'Ik zie je graag zó, zoals je nóú over me zit. Zó met je verdriet en ik als je vrind.'

'Je bent een goeie vent. Je bent niet mooi, maar ik mag je wel,' knikte ze. En zo praatten we door, rustig, vriéndelijk, met vlagen van ruzie, snuffelend als vreemden, die elkaars leven trachten te benaderen.

Aan het strand was het vol. Heel vervloekt-mondain Haagje luierde in badstoelen. Je had er geldpatsters, deftige Geheimraths, jodenfamilies met jodenpa, jodenma en een half dozijn bij-de-pinken jodenkindjes, je had er Frans pratende referendarisdochters, lorgnettende Duitse patroonszootjes, rijk geworden slagers, in één woord het gewone strandproletariaat, dat voor dure centen lucht koopt. De zee ziet er verrassend-bourgeois uit, met zo'n verzameling op de voorgrond, als een ouwe leeuw die last van wurmen, als een kleffe burgerjuffrouw, die een lavement nodig heeft. Bij de zee voel ik twee dingen, breedheid en wijsheid. Maar breedheid en wijsheid worden verdrongen door mijn gróte haat voor dát volk, voor dat minne volk van korsetten, haklaarzen, hoge boorden, voor dat schuim, dat de aarde verpest in liefdeloze koestering van buik- en buik-aanhangsels. Alle breedheid, alle wijsheid van zee verstikken in je walg voor dit geaffecteerd geld-zootje, voor het heidens, zelfzuchtig tuig, dat gedrochtelijk grootgegroeid, zijn leven verstuiptrekt in stadszwijnderij, in geluk van een titel, in verrukking van geld, dat liefdadige instellingen beheert en arme kraamvrouwen een soepje zendt, dat bestuurslid en vorstje speelt bij een kliek dooie stumpers, dat legaten nalaat aan kerken en hofjes sticht, dat zich koestert en verlekkert aan een stervend feodaal systeem, dat d'r werkluï en meiden fatsoenlijk laat verrekken – daar benen ze arbeiders, meiden voor – dat er op los hoert en koopt, vlees en arbeid, dat warm en geil in de zon te braden ligt, in hún zand, hún zon, voor hún badhuis en zwetst en kletst met d'r arme, lege hersenloze hoof-

den en d'r stomme minachting toont voor wat árm is, voor wat kijkt naar een verre horizon van blauw en wit, voor wat zich niet buigt, voor wat arbeidershanden heeft, voor wat niet blijft te springen als clown, door hún hoepel van rottende, stinkende doodskoppen, waaruit maaïen kruipen, maaïen van vet en bloed. Als ik profeet was zou ik mijn woord dónderen op hun hoofden, in hun kleine, vergroeiende hersens, zou ik ze om d'r oren slaan met hun testamenten, de huichelaars, de turfuitdelers, de godheidjes van toevluchtsoorden, de góeie christenen, die voor erwtensoep zorgen, voor ééns in de week erwten met speksaus, en ouwehoeren in doorgangshuizen met een bijbel in d'r ene en een traktaatje in d'r andere hand, die in de regentenbank zitten en schilderijen schenken aan de kerk en lid zijn van *Liefdadigheid naar vermogen* – die de aarde versjaggerd hebben onder elkaar, de aarde, het groen, de kolen, het licht, de lucht, de vrouwen. Ik zou ze... Lieve God... is het niet om luid uit te lachen, lúfd-uit aan het strand, waar watergeraas alle klank dooft – luiduit bij zo'n vette patstersbuik, die máger moet worden, bij anemische maagden die naar een ge-dis-tin-geer-de verzwabberde jongeling zoeken, bij rooie parasols met kanten, bij gelakte laarzen, bij huwbare, stiekem-verlangende meisjes, bij dit verfoeilijk uitschot van een werkende maatschappij. – O, wat heb ik nog veel aan *mijzelf* te veranderen!

Nagekeken, begluurd liepen we langs de badstoelen.

'Willen we boven op de duinen gaan zitten?'

'As ik me goeie japon niet an had.'

'Zand bederft niet.'

'Nee, geef mij maar een badstoel.'

Zo ver mogelijk wég, met de ruggen naar mondain Haagje, zaten we, soezend, kijkend. Moe van het vroegop zijn hing ik achterover, half-in-duttend. Zij deed het zelfde. Ik geloof dat we allebei geslapen hebben.

'Zeg, Alf.'

'Hé!'

'Ik heb zo'n dorst.'

'Wil ik wat druiven voor je gaan halen?'

'Graag.'

Gauw een half pond kopen, en gáuw weer terug. Hé! Met wie is ze nou? Wat is dat! Als ze met mij uit is, komt het dan te pas...

'Nou, bonjour!'

'Dag Georgine.'

'Wie was dat?' – vraag ik verwonderd.

'Een kennis van me.'

'Daar hou ik níks van.'

‘Wat heb je nou weer!’

‘Als ik bij je ben, wil ik niet dat je met zulke proleten spreekt.’

‘Wat ben je toch een vervélende vent! Mág ik niet spreken met Jonkheer...’

‘Ik wil zijn naam niet weten. Zeker een van die ploerten die achter komen, hé?... Dat laat je nou maar, hoor!’

‘Toe commandeer je hond en blaf zelf! Heb ik hém angesproken?’

‘Dat kan me niet schelen. Ik blijf d’r niet als schoppen zeven bij te staan.’

‘Doe het niet!’

‘Wil je liever dat ik wegga?’

‘Mot je zélf weten! Dat ééuwig gesappel!’

Vier, vijf minuten zitten we nijdig. D’r valt niet op te schieten met die méid... Ze doet wat ze zélf wil... En wat een krengig humeur als je er het minste zegt... Wat heeft ze te spreken met zo’n ploert, zo’n mooi aangeklede ellendeling met blonde pommadesnorren... zo’n stuk vuil!... Als ze denkt dat ik een kwajongen ben, heeft ze het mis... Maar dan effen omkijken en d’r haren zien dansen op d’r voorhoofd... en de valse stenen in d’r oren... zo’n straatmeid, die nóóit een pretje heeft... nóóit aan zee is... altijd achter de gore, vieze coulissen... nooit aan zéé...

‘Hier heb je de druiven.’

‘Eet ze zélf maar.’

‘Nou! Nou-nou-nou! Heb ik zo erg misdaan?’

‘Je zult me nog gek maken, jij!’

‘Laten we maar weer goeie vrienden worden, hé!’

‘Vervelend schááp!’

‘Zijn ze lekker? Nee, ik wil er geen. Ik hou er niet van.’

‘Als ik hem je geef?’

‘Eéntje maar.’

Dán soezen we weer...

‘Weet je wat ik zou willen. Alf?... Boven op zo’n duin liggen... Wat mot dat heerlijk zijn... Wat een akelig idee in zo’n stad te leggen... vlak bij de huizen... vlak bij de mensen... Vin je niet?... Waarom kijk je me nou zo... ik kan het niet zeggen... zo ráár an? Dat mot je niet doen... Dat maakt me verlegen...’

‘Ik ben blij als je zo iets zegt,’ zeg ik, lief vindend die sentimentaliteit.

‘Dat zei je straks ook in het rijtuig.’

‘Ik hoor je zó graag... Kan je niet zeggen waarom.’

‘Heb ik wat dóms gezegd?’

‘Helemaal niet.’

‘Ik weet wel dat ik dóm ben... Jij ben veel te geleerd voor me... Ik weet

niks...'

'Ik weet ook niks... Dat past goed bij elkaar, hé?'

'Méén je dat nou?'

'Denk je dat ik je voor de mal hou?'

'Nou ja júllie liegen altijd.'

'Wie jullie! Wát jullie!'

'Hè, wat stuif je op!'

'Maak me dan niet voor leugenaar uit! Denk je dat ik ben als die ánderen!'

'Nou dan, níét jullie... Wat ben je ónaangenaam. Ik bedoelde het zo niet.

Zie je wel dat ik te dom voor je ben?'

'Je bent niet te dom voor me. Ik ben een gewone jongen, met niks buitengewoons aan me.'

'Is dat nou niet zo'n beetje...' lachte ze.

'Georgine!'

'God, gód wat ben je ongeduldig. Zou jij me getrouwd hebben, toen ik nog in de *Vic* zong?'

'Tóén zeker niet. Toen was ik zo'n gewone ellendeling... als díé daar.'

'Maar nou?'

'Nou? Née. Ik trouw niet.'

'O.'

'Waarom zeg je O?'

'Je valt me tegen, hoor. Heb jij nou ook van die foefies?'

'Wát zeg je?'

'Da's toch goddome sterk!'

'Watte?'

'Júllie hebben allemaal het zelfde smoesje... Júllie trouwt geen van allen! Als je maar eerst uitgeboemeld ben, hè?... Met óns schárrelen jullie maar, hé?'

Ik hield mijn mond. Een blinde, kwaadaardige woede schokte in me op, een woede om iets neer te slaan. Júllie... Júllie... Júllie... saamgekoppeld met het uitschot achter me, met de gehate, perverse, liederlijke bent... Júllie...! Maar in mijn woede kwam het verstand faulieren... Je kan het 'r niet kwalijk nemen... Ze heeft nóóit anders dan schooiers gekend... Ze begrijpt niks van je. Je moet 'r overtuigen... Je moet het 'r nou es góód zéggen... dat het je niet om smeerlapperij te doen is... En dan práátte ik weer:

'Ik scharrel allang niet meer, Georgine... Ik bóémel niet.'

'Je mot me niet kwalijk nemen, Alf, maar ik ben zó'n óuwe rot.'

'Als je nog één woord zeg, sta ik op, zie je me nóóit meer. Heb je me verstaán? Ik geef je mijn woord, *mijn* woord, dat ik níét lieg, geen foefies ge-

bruik, geen smerige leugens om... wat van jou <gedaan> te krijgen. Je kent me zo weinig. Bij alles sta je met wantrouwen klaar. Je moet me gelóven. Als je me niet geloven wil, zal-ik er geen woord meer over vuil maken.'

'Zou jij dan zo'n wónderman zijn?' – zei ze glimlachend, superieur door ondervinding.

'Hélemaal niet kind. Ik heb zes, zévenmaal kunnen trouwen. Ik kán toch een vrouw onderhouden als het nodig is. Denk je dat er niet hopen meisjes met geld klaarstaàn? Maar ik dóé het niet. Ik wil niet. Ik heb er mijn reden voor. Te veel om jóú te zeggen. De hoofdzak is – lach jij maar – dat trouwen geen handelszaak is, waarvoor je een contract moet maken – dat er in de eerste plaats vertrouwen moet zijn. Als je een man niet volkomen vertrouwt, móét je niet met hem trouwen. Is het niet beter dat je uit vrije wil bij elkaar blijft, dan dat je je verkoopt? Het blijft nou toch altijd een koop, niet? – een koop voor een mooi gezichtje, voor een bomcenten, voor een naam, voor een titel! Ik trouw niet om kinderen te maken voor het dierbaar vaderland, voor het leger, voor de belasting. Ik trouw als ik van een vrouw hóú. Als ze bang is dat ik 'r in de steek zal laten moet ze maar verrékken! Excuseer mijn lieve uitval! – De maatschappij is bijzaak als ik een vrouw in me armen heb. En mijn kinderen – die trap ik dood als ze neerzien op d'r moeder, omdat de mensen rondom zo stom zijn! In díé dingen zal ik mijn leven inrichten, zoals ik het wil.'

'Dus jij wou enkel een mintenee hebben?' Dat woord sloeg me als koud water.

'Nee, een vróúw.'

'Zo'n meissie uit jouw stand ziet je kómmen!' lachte ze.

'Ik spreek niet van stand. Mijn stand verkoop ik voor één seconde geluk. Waarom wil jij van je man af?'

'Omdat ik de pest an hem heb.'

'Wat heeft hij dan an z'n contract?'

'Da's waar.'

'Als jij van hem hield, zou je hem niet bedriegen.'

'Ik bedrieg hem niet.'

'Nee, ga nou maar niet door. Da's bijzaak. Ik wou je alleen maar overtuigen dat Stadhuis onzin is voor éérlijke mensen die van elkaar houden. Wie denk je dat elkaar bedriegen, de getrouwde met een kontrakkie of de lui die samenleven?'

'Nou, wat ik er van weet kommen de mannen veel meer bij d'r mintenee.'

'Schei toch godverdomme uit met je geminteneer!'

'Vloek zo niet, driftkop. Dus jij zou nooit trouwen?' vroeg ze weer met

betwetende spot, armeljik-wijs door café-chantant ondervinding.
 'Nóóit.'

'Oók niet als je verliefd werd op een meisje die niet anders wou?'

'Nee.'

'Oók niet als ze veel geld had?'

'Wat heeft dat er nou in godsnaam mee te maken?'

'Nou – ik vrág maar – zou jij zo'n vrouw waarmee je samenwoonde nooit in de steek laten? – Nooit?'

'Nooit.'

'En as ze een lam humeur had, of elke middag je eten bedierf of je boel verwaarloosde.'

'Hahaha!'

'Wat lach ie nou?... Wat vin ik dat hátelijk dat lachen!'

'Nou ja.'

'Wát nou ja... Daar mot je toch allemaal an denken... En als je tussentijds op een ander verliefd raakt?'

'Dat is een ding waarover je niks kan zeggen, niks kan voornemen. Maar het zou nooit een reden zijn om een laagheid tegenover je vrouw te doen.'

'En as je niet meer van elkander houdt?'

'Dan ga je natuurlijk van elkaar af.'

'En mot zo'n vrouw dan maar omkomen?'

'Wel nee. Dan blijf je eerlijk opdelen.'

'En als jij niet meer van haar houdt en zij wél van jou?'

'Dan denk je... dan rómmel je wat in ouwe herinneringen... Hahaha!... Maar wat wil je nou feitelijk, ganzekop!... Blijven die vragen niet net hetzelfde voor mensen mét een kontrakkie?... Kan een trouwklerk op het stadhuis er antwoord op geven? Denk je dat een man van je houden blijft, omdat hij an je vastgebakken is? Huwelijk is huwelijk. Een papier kan er niks aan doen.'

'Dus jij zou zo'n vrouw trouw blijven?'

'Ja.'

'Dan ben jij wel een uitzondering... En... als ze kinderen had.'

'Nou. Die bracht ze mee.'

'Meen je dat héús?'

'Op *mijn* woord, dat wil zeggen: mijn woord *is* mijn woord.'

'God-God – als dat allemaal waar is – nee toe, wor nou niet boos – wat ben jij dan een gócie vent. En je liegt niet. Je heb zulleke – hoe zal ik het zeggen – zulleke ogen waarin je kan kijken.'

'Ik belieg je niet, Georgine.'

'Koop je strakkies nou een andere hoed?' – zei ze plots zonderling opge-

wekt.

‘Hindert hij je zo?’

‘Nou, hij maakt je ónknop en je ben wél een knappe vent.’

De hele middag bleven we hangen in de badstoelen, dineerden bij Altenburg met een halve fles wijn sámen en zaten om zeven uur in de trein, in een volle coupé.

In de dommelige schemering sliepen de meeste reizigers. De wagen reutelde schor. Stilletjes nam ik haar hand, drukte die zachtjes, hield ’r vast. Zoet-weëig voelde het warme glacé, met het éne ánders-warme open velkringetje. En ik bleef zo, rustig zónder nadenken in wiegend gesoezel. Zij sliep.

Door de voile, in de wagenschemering, zag ik haar meisjesgezicht, het gelijk-gladde neusje, de ronding der konen. Als ik zelf mijn ogen sloot, wákker, toch niet denkend, en het glacé voelde in de handwarmte, zág ik het komend leven als een vlakke met niet hinderend, niet schelgroen, passieloos licht, een vlakke om in te liggen met dichte ogen en een mond wijd open met in- en uitstotinkjes van adem. D’r ontbrak niets. Het was vólkomen. Vólkomen van wijde, zacht-grociende vreugd. Als je de ogen open deed, zag je de mensen aan de overkant met hoofden schuin-weggezakt en open-ademende monden, het mat glimmen van een bril, het bagagerek, keek je naar het biljet van ‘Niet roken’... *Smoking is prohib...* *Il est défendu...* naar de knop van een stok... zei je tot jezelf, zónder het te zeggen, dat het allemaal goeie lui waren, met gezellige gezichten... sloot je de ogen weer... voelend het glacé, dat warm werd en het open velkringetje waarin je wel een zoen zou willen geven... én het brede, het onbelijnde, het groot-wijde, waarin je je adem hoorde.

Tot aan de deur van de Albert Cuyp liep ik mee.

‘Wil je niet effen boven komen?’

‘Mag ik?’

‘Dan kan je me éne kind zien.’

Een trap op. Een klein portaal. Een gescharrel bij de deur. Dan een kamer in donker met flauwe raamschemeringen.

‘Juffrou!... Juffrou-ou!’

Achter scharnierde een deur.

‘Ben u d’r?’

‘Waar is me lamp?’

‘O. Die zal ik zo dadelijk brengen.’

‘Ga zo lang zitten, Alf. Hier staat de canapé.’

In het donker ging ik op iets hardes zitten.

'Ik geloof dat ik op wat zit.'

'Dat zal een veer zijn. Je mot vlak tegen de rug aanleunen. Anders kun je er niet op zitten.'

'Het lijkt een grote kamer, hé?'

'Dat verdómd mens! Altijd dat beroerde gezeur met me lamp! Juffrou! Juffrou-ou! Mot ik nou nóg langer wachten?'

'Ik kó-ó-m!'

Met de fel lichtende lamp voor het flets burgervrouwtjesgezicht kwam ze binnen.

'Ik most er olie indoen.'

'Niks voor me geweest?'

'Uw vader was vanmorgen hier.'

'Geen boodschappen?'

'De naaister.'

'Was ze er alweer?'

'En wát een brutale bek! Ze liep niet langer zei ze. Dan mot je maar rijen zei ik. Ik heb de deur voor d'r neus dichtgesmeten... O... Zit daar een héér... Ik had meneer helemaal niet gezien.'

'Da's meneer Spier die u bij Prot gezien heb... weet u niet meer?'

'Jawel, jawel... Wil u soms thee drinken?'

'Da's een idee. Met twee koppen, juffrouw!'

'Meneer mot niet na me servies kijken... De kinderen breken alles, hé-hé-hé.'

'Kijk nou es wat een rommel!' – zegt Georgine als juffrouw Bok weg is – 'wat een godverdommisse beestenboel. Alles laat ze achter d'r kont slingeren. Ik sjeneer me voor jou.'

'Toe, ga nou niet opruimen! Wat komt het er op aan!'

'Ik kan toch niet zo de po voor je neus laten staan. Kijk nou es an! De natte kringen zo op het zeil. Je zou goddome het huis uitlopen!'

In de werkelijk enigszins onappetijtelijke kamer begon ze woedend met hoed en mantel aan, te ruimen, zette de po in de alkoof, raapte kinderkleertjes van de grond, wreef de tafel, die pap van kruimels en koffie was, stopte het brood, het mes, de borden in een grote kast, waar alles lag, nam een kam en een borstel van de schoorsteen en liet de gordijnen neer. 'Juffrou-ou!'

'Joe-oe!'

'Hebbu nog hout?'

'Hout? Nee, niks meer! Mag het een lange turref zijn?'

'Geef maar op!'

'Ga je nog je kachel anleggen?' vraag ik.

'Nou, het is hier aardig kil. Ik stook al een week. Staat er niet een sigarenkistje achter je? Zó. Zo helpen wij ons.'

Vlak onder het licht van de lamp sneed ze het sigarenkistje aan repen.

'Dat brandt niet,' zeg ik.

'Je mot me nodig leren een kachel anleggen.'

'Een beetje petroleum op de turf is veel beter,' adviseer ik.

'Daar zég je zo iets. Juffrou-ou! Breng de petroleum es mee!'

'Joe-oe!'

Juffrouw Bok draagt op een oud, roestig blad een grote witte kop en een kleinere gebloemde. Aan d'r pink bengelt de petroleumkan.

'Ik hè-d'r zelf maar suiker en melk in gedaan. Mot u nog meer turref?'

'Geef u nog een paar zware... Toe Alf, stel je nou niet zo an! Blijf jij nou van de kachel af... Wat een rare ben jij toch! Niet zovéél olie op de turf!...

Voorzichtig... Wees nou voorzichtig... Laat de vlam niet in je gezicht slaan... Kijk je nou es een handen hebben... Hier hè-je mijn zakdoek... Ik heb d'r mijn neus nog niet in geveegd.'

'Zie je – zó maak ik mijn kachel an. Zo brandt ie in een wip,' zeg ik.

'Drink nou je thee.'

'Als je aan tafel komt zitten en je hoed en je mantel uitdoet.'

'Is het zó naar je zin?... Nou is het hier wel gezellig hè?... Hoe is de thee?

Jezis Christus wat een gotewater... Wat een beroerde smaak is eran, hé?...'

Je kan niks an dat mens overlaten. Laat hem maar staan... Drink hem nou maar niet om mij een plezier te doen!... Wil je wat anders?'

'Nee. Doe geen moeite,' zeg ik, terwijl ik theevuil en bruine suiker uit het lauwe water bagger.

'Ik zal je een konjakkie geven.'

'Blijf nou zitten.'

'Wel allemachtig!... D'r was toch nog in de fles... Daar durf ik een eed op te doen! Juffrou-ou!'

'Joe-oe!'

Weer sloft juffrouw Bok door de gang met een zware turf in elke hand.

'Is er iemand an me konjak geweest?'

'Zover ik weet niet.'

'Nou, maar d'r is van gesnoept!'

'Daar zal ik niet néé op zeggen... Uw vader is de enige die hier was.'

'O, is me vader hier geweest? Kan de kleine meid effen een maatje halen?'

'Ik zal d'r hier zenden.'

'Haal het nou niet voor mij,' zeg ik nog eens.

'Hé, zanik zo niet!'

Op het gegil van juffrouw Bok, die de vuile, kleffe handen aan haar voor-

schoot op de drempel staat af te vegen, komt een meisje van een jaar of twaalf, met een ondeugend pittig gezichtje en zwart gefladder van haren boven zwarte oogjes.

‘Annetje ga jij es gauw een maatje konjak halen!’

‘Mot ik poffen, moe?’

‘Nee. Hier hebbie geld.’

‘Mot het béste wezen?’

‘Ja. Loop nou gauw! Neem de fles mee. Val niet hoor! ... Wat een bij-de-hand nest, hè?... Kaatje lee d’r om half acht in, juffrouw.’

‘Heeft het kind zich alleen uitgetkleed?’

‘Welnee. Ik ben d’r zelvrs bijgebleven.’

‘Nou, dan heb u een rare manier om op zo’n schaaap te letten! De po midden in de kamer en de kleertjes op de grond.’

‘Ik was net met d’r bezig toen Piet en Pauline ruzie kregen. Ze hebben me hele olie- en azijnstel afgesmeten. Ik heb ze voor een duit gegeven!... U mot me tafel es zien.’

‘Heeft Kaatje de hele dag op straat gelopen?’

‘Nee, het motregende zo. Ik heb d’r hier laten spelen met de kinderen.’

‘Ja, dat kan ik zien. Kijk me dat garen van de naaimachine is... Jezis nog toe. Me hele machine verúniweren ze!’

‘Hier is de konjak, juffrouw,’ roept Annetje.

‘Dánk je Annetje. Die centen zijn voor jou. Ook een glaassie, juffrouw?’

‘Asjeblief. Dan zal ik het mee naar achter nemen.’

‘Zo. Goddank. Ze is weg,’ puft Georgine. – ‘Die heeft nou op een glaassie staan wáchten, die vuile slobber.’

‘Waarom spreek je zo zachjes?’

‘Je mot voorzichtig praten as de deur dicht is. Anders horen ze álles door de alkoof.’

‘Ga nou zitten, kind.’

‘Wil je suiker... Da’s de eerste maal dat je hier ben... Proost.... Jouw kamers zien er zeker beter uit, hè?... Ik ben maar een árreme chanteuse, hoor... Zie je dát portret op de schoorsteen?... Da’s me man... Die d’r naast is me zwager... Hoe vin je dattie er uitziet?’

‘Is dát je man?’

Zonderling die ogen van een lief-glimlachende man met hoog puntboord, mooie das en haar netjes geplakt om het vierkant hoofd. Op mijn schouder leunend, vertrouwelijk tegen me angedrukt, kijkt ze mee.

‘Een knap gezicht, niet?’

‘Hij ziet er héél fatsoenlijk uit.’

‘Zolang die zijn mond houdt is ie knap, maar als ie praat... een echt joden

spoegsprakie.'

'Wás je verliefd op hem?'

'Dat wéét ik niet... ik was zestien.'

'Dus, da's de man-met-het-contrak?'

'Wát zeg je?'

'En dát je zwager?'

'Ja.'

'Heb je nog meer familie hier?'

'Nee. Daar heb je Daisy. Da's een gewezen vriendin van me. Mooi koppie, hé? Wat een mooi figuur. Dat was nou wat je noemt een mooi gebouwde vrouw. Dát zijn drie chanteuses, Deense, met wie ik op één kamer kleedde. Da's die komiek. Ken je hem niet? Nou en die ken je natuurlijk, da's Chretienni. Chris noemen we hem. Zet nou het portret van me man weer op zijn plaats. Ik had hem állang weggedaan... Maar me schoon-zuster komt wel es hier.'

'Hoe heet hij eigenlijk?'

'Isaac. Lelijke naam, hé?'

'Wat een slaperige ogen heeft hij.'

'O, het was zo'n suffice... Draai je nou effen om, zeg. Ik mot me korset uit-trekken. Ik krijg het zo benauwd op me maag.'

Ik keerde me om, keek naar een kleurige prent uit de opera *Faust*, met het mooie onderschrift: 'Soll ich Dir, Flammenbildung, weichen? Ich bin's, bin Faust, bin deines Gleichen', hoorde de haken van het corset een voor een knappen.

'Hè! Dat lucht op. Keer je nou maar weer om... Nou zal ik je me Kaatje es laten zien.'

Uit de donkere alkoof nam ze een mooi, vuil kind, dat in z'n slaap de armen om haar heen sloeg en het blonde hoofdje heerlijk angstig te huilen lei tegen de felle overgang in het licht.

'Dat is ze nou! Dat is ze nou! Zo'n grote meid, zo'n lekkere dikkerd!'

Vertroetelend pakte ze het meisje om de vette biljetjes, zoende haar, probeerde de handjes los te maken.

'Kóm nou Ka. D'r is een ome van je. Da's nou óme Alf.'

Schichtig, schuw, met dichtgeknepen oogjes keek het kind naar de zij van de lamp, schokte weer weg met het hoofdje in Georgines hals.

'Hé, Ka, wat ben je kinderachtig. Wil je nou wel es zeggen: Dag ome.'

'Het schaap is blind van de slaap. Ze kan niet in het licht kijken!'

'Ben ik je mamma, snoes?'

Krampachtig wrong het kind zich tegen haar aan, om van het licht weg te komen.

‘Kaatje! Kaatje-dot!... Hé, domme meid, ben je je tong verloren... Ze het geen tong meer! Sliep uit! Ik zal es voelen waar je tong zit!... Ze het geen tong meer! Hé! Hé! Sliep uit!’

Met de oogjes stijf-dicht gerimpeld, stak het kind bleekjes-lachend het tongspitsje uit.

‘Wil je van mij een stukkie koek?... Dat heb ik voor der gegapt bij Altenburg... Lekker hè?... Lekker?... Niet zulleke happen... Zeg ie nou niks?’ Langzaam wende Ka aan het licht, keek me aan met gezwollen oogjes en een kinderlijk verrast-verlegen lachje. Ze was sprekend Georgine, spré-kend de neus, de snit van het gezicht, de inplanting van het zelfde blonde haar, sprekend de ogen, die wat jonger-grijs, op blauw af, waren.

‘Dag Kaatje. Krijg ik een handje?’

‘Nou, geef je ome geen hand?’

Het vuile, mollige pootje, met de zwarte, scherpe nageltjes lei in mijn hand.

‘Ben je bang voor me?’

‘Welnee. Ze is niet bang. Zo’n grote meid. Zeg nou es: Dag ome Alfred.’

‘Dag... ome...’

‘Nee: ome Alfred!’

‘Dag ome Alfred.’

‘Dag snoet. Mag ik ’r effen op me schoot nemen?... Zo... Zo... Ze doet toch geen vuil, hé?’

‘Hahaha! Da’s weer iets van jou! Een kind van vijf jaar!’

‘Nou, je kunt nooit weten. Wil je mijn horloge eens horen. Ka?... Tik... Tik... Tik-tik... mooi hè?’

‘Niet in d’r handen geven.’

‘Zal ik je een cadeau meebrengen, als ik terugkom, heerlijke snoet?’

‘Watte?’ vroeg zij nieuwsgierig.

‘Zeg maar wat je wil.’

‘Ome Piet heit me een pop beloofd.’

‘Da’s Piet... je weet wel.’

‘Wat zal ik je nou es meebrengen!’

‘Zo’n pienpien as Pauline het...’

‘Wat is een pienpien?’

‘Nee asjeblief geen pienpien, Alfred. Daar bedoelt ze een tol met muziek mee, zoas de kinderen hiernaast hebben. Da’s om dol te worden.’

‘Goed... een pienpien... en wat nog meer?’

Een se viesje met koppies... enne bakkies... enne een theeketel... enne een suikerpot... enne een lichie... enne een melkkan.’

‘Zal je het heus niet breken?’

'Nee, ome.'

'En wil je een keuken hebben?'

'...Met een kachel?'

'Ja.'

'En met een... pan?'

'Met alles erin.'

'Alles, álles... helemaal álles?'

'Alles.'

'En mag ik erin eten?'

'Wat je maar wil... Eerst soep van suiker en melk... Dan vlees van chocola... met aardappelen van koek, hè?... Dan taart met pruimen en sjelij... Dan weer chocola... Dan krenten en rozijnen met stroop... Dan... Dan... Dan...'

'Je maakt me misselijk zeg!' lachte Georgine.

'Dán suikerboontjes, hé, ome?'

'En dan pannekoeken, hè?'

Met oogjes, schitterend van leven en werkende verbeelding, zat ze in de lamp te kijken.

'Nou Ka, nou weer naar je bed. Geef ome een zoentje.'

'Dag ome.'

'Dag snoetje.'

Op de heerlijke, bleke, vuile koontjes gaf ik een zoen, nog een, nog een.

'Nou mamma.'

En Georgine zoende het kind op het mondje, op de oogjes, lei het te bed.

'Mamma, een beetje water.'

'Dan slapen gaan, hoor je?'

'Ik mot nog zo piesen!'

'Mag je dat zeggen, hé?'

'Nee mamma.'

'Wat mot je dan zeggen?'

'Ik mot zo pipi.'

'Goed zo. Piesen is geméén.'

Met de blote, malse beentjes zat ze over de po.

'Mama... opa het gesnoept.'

'Wat het ie gesnoept?'

'Van de konjak.'

'Toe schiet nou een beetje op.'

'Nou ik druk al.'

'Hahaha! Hahaha!'

'Lach er nou niet om. Anders denkt ze nog dat ze aardig is.'

'Opa het gezeid, dat ik het niet zeggen most... Maar je mag niet snoepen, wel, mamma?'

'Nee, lekker dier. Ben je klaar?'

'Heb u een stukkie papier, mamma?'

'Doe 't maar met je hemmetje, nest.'

Eindelijk lag ze in de alkoof.

'Mamma!'

'Ja, wat is er nou ? Ga nou slapen!'

'U heb me niet gezoend.'

'Daar dan!'

'Nou. - Hoe vin je d'r?' - vroeg Georgine zacht.

'Een schat. Wat een goddelijk kind.'

'Op wie lijkt ze? Op mij of op hém?'

'Op jou. Enkel op jou.'

'Drink je je konjak niet uit?'

'Ja zeker.'

'Mamma!' - riep Ka nog eens uit de alkoof.

'Nee. Nou mot je slápen hoor. Anders wor ik boos.'

'Ik heb zo'n jeuk.'

'Krab je dan maar!'

'Nou-ou! D'r springt een vlo. Kom nou effen krabben.'

'Is het zo goed? Nou slapies doen.'

'Ben u boos! U ben altijd boos op me.'

'Nee. Ik ben niet boos. Ga nou slapen? Dag!'

'Da-aaag!'

'Wil jij niet op de canapé liggen?' vroeg ik Georgine. 'Ben je moe?'

'Dood op. Ik weet niet van wat.'

'Van de zeelucht.'

'Kom je bij mij nou ook es?'

'Zachies wat. Ze kunnen achter de alkoof alles horen.'

'Je ziet bleek. Ik zal maar heengaan, hé?'

'Liever wel. Ik heb 's avonds weinig visite. Zulleke mensen zoeken overal wat achter... Zet je kraag op... Het is buiten koud... Wil je nog niet eerst een konjakkie?'

'Nee.'

'Dag Alf.'

'Dag Georgine.'

'Waarom kijk je me zo an... Wil je me... Wil je me...'

Half knielend om bij haar mond te komen, gaf ik haar een zoen, een verlegen zoen op kouwe lippen.

‘Nee niet meer... Pas op voor het kind.’

‘Dag Georgine, dag engel.’

‘Dag Alf... Kun je er alleen uit? Laat de deur maar open... Zet nou je kraag op, dwarskop... Als je in de gang ben, zeg dan hárdop goeienavond. Dan hóren ze je weggaan.’

Met de voeten klotsend in het portaal, riep ik nog eens hárdop ‘Goeie-nacht... Slaap lekker!’ – ‘Dag!’ riep Georgine en het kind in de alkoof, deed het ook met heldere kinderstem... ‘Da-ág... ome... Alfred!’

X MOOSVERLOOFT ZICH

Zaterdagmorgen. De bel rinkelt me wakker. Mijn horloge staat op elf uur. Wie er weer zo onhebbelijk blijft luien! Wat bliksem, als ze zien dat je niet thuis bent, waarom hoepelen ze dan niet op?

‘Scherp! Ben je wakker?’ – ‘Wat is er!’ – ‘Morgen.’ – ‘Morgen.’ – ‘Zou je niet es kijken!’ – ‘Als ze wat van je nodig hebben, komen ze wel terug.’ – ‘Hoe laat ben je thuis gekomen vannacht?’ – ‘Half drie.’ – ‘Bij wie was je?’ – ‘Bij niemand. Ik ben met Trees uitgeweest.’ – ‘Met Trees?’ – ‘Ja... we hebben tot kwart voor twee in het Mosselenhuis gezeten.’ – ‘In het Mosselenhuis... Godverdomme, is het nou uit met dat gebel...! Hoe kwam jij aan Trees?’ – ‘Ik zag er in *De Slok*... Wat is dát een engel, zeg... Ik verzeker je dat ze hélemaal niet bedorven is... Ik heb er sonnetten van mezelf voorgelezen... toen heeft zij er ook een gelezen, zó verdomd mooi... Ik wist niet dat het zó mooi was... Hoor die kerel nou es bellen... Hoor nou es!... Hoor nou es!’... ‘Wat je dat zenuwachtig maakt, hè?... Nou heb ik moeite om er niet uit te vliegen... Zo. Nou zal die wel weggaan... Die Trees is anders...’

‘Nee, je moet geen kwaad van ’r spreken... Ik ben gewoon verliefd... Ja, lach jij maar... Ik zeg je, die wordt jé eerste actrice... Hebben we er een die verzen kan zeggen?... Ze komt koffiedrinken, zeg.’

‘Moet álles gehaald worden?’

‘Alles. D’r is geen brood, geen boter, geen melk... Wel godverdomme!... Nou staat hij er nog! Wacht es even!’

In mijn hemd ruk ik de deur open, de buitendeur, schreeuw door de kier: ‘Als je godverdomme *Afwezig* op de deur ziet staan, heb je van de bel af te blijven! Versta je!’

‘Ik mot meneer Scherpenzaal...’

Meer hoor ik niet. Scherpenzaal? Scherp? Goeie hemel, als dat zijn vader eens was... Weer de deur op een kier...

'Wíé mot u?'
 'Moos Scherpenzaal, woont die hier?'
 'Wacht u effen.'
 Gehol naar binnen op mijn blote voeten.
 'Scherp! Scherp! Sta op! D'r uit! Daar is je vader!'
 In een ommezien staat Scherp in zijn hemd op het zeil.
 'Ben je bedonderd?'
 'Op me woord! Het is je ouweheer.'
 'Hoe ziet hij er uit?'
 'Een gouwe lorgnet.'
 'Je ben dol... Da's me ouwe niet.'
 'Nou maak dan zelf maar open. Dan is het een ander. Hij mot jóú hebben.'
 'Wie kan dat zijn? Me oom?... De boekhouer?'
 'Klee je maar an!'
 'Zeg hem dattie terug mot kommen.'
 'Je kan toch niet weten wat ze te zeggen hebben. Ik zal hem zolang voor laten.'
 In mijn sjamberloek, mijn blote voeten in pantoffels, ga ik nog eens naar de deur.
 'Mot u Scherpenzaal spreken?'
 'Jawel. Moos Scherpenzaal.'
 'Wie kan ik zeggen.'
 'Dat doet er niet toe.'
 'Ik moet uw naam weten, anders heeft meneer belet.'
 'Mijn naam is Kaan.'
 'Komt u soms met een kwitantie?' vraag ik angstig.
 'Nee, meneer.'
 'Wilt u dan maar meegaan. Eerste deur links. Meneer komt dadelijk bij u.' Ik laat hem in de voorkamer, neem alle papieren van Scherp mee. Je kunt niet weten. Hopen mensen gappen brieven van een 'dichter'.
 'Scherp, daar is ene Kaan.'
 'Kaan? Me oom! Wat mot die lamstraal?'
 Voor de keukenspiegel droogt hij zijn hoofd, haalt een kam door zijn haren, gaat naar de voorkamer. Ik lig languit op de canapé. Lees *De Telegraaf*.
 'Alf! Kom es hier!'
 'Wat is er?'
 'Kom maar binnen. Me neef wou zo graag met je kennis maken.'
 'Ik wist niet meneer, toen u de deur openmaakte, dat ú meneer Spier ben.'
 'Wilt u asjeblijf niet naar me toilet kijken... Ik kom pas uit me bed.'

'Ja, dat heb ik straks gemerkt, hihhi!'

'Da's nou me neef Tobie... van wie ik je wel es verteld heb... herinner je je niet meer?'

Neef Tobie wrijft zijn brilleglazen in zijn zakdoek.

'Het doet me genoegen, meneer Spier, dat ik es met u kennis kan maken... Uw laatste boek heb ik met wérkelijk genoegen gelezen.'

'Zeg, Tobie, hou nou maar op met je flauwsies. Je doet hém er geen plezier mee. Zeg maar ineens waarom je hier ben gekomen.'

Neef Tobie wrijft nog altijd de brilleglazen, met voorzichtige, zachte bewegingen, glimlacht dierbaar.

'Wees nou een beetje kálm, Moos... Jij ben altijd zo zenuwachtig... Vin u ook niet, meneer Spier?'

'Hum-hum,' met een knikje.

'Ik hoor overal goeds van uw roman zeggen.'

'Hum-hum...' met een knikje.

'Dat zegt hij Alf om niet met de deur in huis te vallen,' knipoogt Scherp.

'Wat ben jij lomp, Moos!' meent Tobias Kaan.

'Dat kan wel. Je bent hier niet op de beurs om commissies op te nemen. Z'n roman was verdomd-rot. Dat weet hij zelf wel, al heb jij bij gemene passages zitten geilen.'

'Hihhi! Wat ben jij toch nog een jónge! Hou ik u niet op, meneer Spier? Dan wou ik wel eens kalm' – rustig zet hij zijn gouden lorgnet op – 'over... een en ander praten.'

'Ik heb de tijd.'

'Voor wie kom je?' vraagt Scherp.

'Ik kom namens de familie.'

'Dan kun je wel weer ophoepelen. Ik heb niks met jouw familie te maken.'

'Ik spreek tegen meneer Spier, niet met jou,' antwoordt neef glimlachend.

'Wel godverdomme – als jij denkt me op zo'n manier te behandelen, dan heb je het mis hoor! Ik heb voor hém geen geheimen. Maar jouw kakkie om me te negeren, dat gaat hier niet op! Versta je me?'

'Wie zegt er nou wat tegen je? Waarom wind je je zo op? Kun je niet fatsoenlijk blijven?... Meneer Spier, ik beschouw u als een net man... Ik kan niet geloven dat u met vóórwetenschap mijn neef die ziek is...'

'Ben ik ziek? Hahaha!' als een malloot springt Scherp door de kamer.

'Die ziek is... steunt in zijn dwaze handelwijze... U is een net man, mijnheer Spier... Ik persoonlijk...'

'Jawél. Jawél, meneer...' zeg ik ongeduldig.

'Ik kan niet aannemen... dat u een jongen, die een mooie positie...'

'Hahaha!' brult Scherp.

‘...Een mooie positie kan bekleden, die alleen maar wat zenuwachtig en overspannen is, zoudt willen sterken... U heeft zeker wat gebeurd is, op eenzijdige wijze horen verhalen... We hadden allen het beste met hem voor... Moet dit nu zo doorgaan?’

‘Ik bemoei mij met niets, mijnheer. Als Moos meent goed te doen hier te werken, dan kan hij blijven.’

‘Moos méént... Moos méént... Moos hééft niks te menen... Zijn vader heeft alles voor hem gedaan... Zijn moeder... De familie Scherpenzaal heeft zich altijd behoorlijk gedragen... Ik verzeker u dat het voor de ouders een slag is...’

‘En wat wou jij nou hebben? Dat Spier met de deur uitzette? Is dat je goocheme toelig? Denk je leep te doen met jouw rotte jodenstreekjes.’

‘Jij moest in het bijzijn van meneer niet voor jood schelden. Ben jij soms geen jood?’ zegt neef gepikeerd.

‘Om de bliksem niet!’

‘Nou hoort u meneer, hoe schrikkelijk zenuwachtig de jongen is.’

‘Denk je dat ik me jood voel zoals jij? Al is me vader honderd maal parnas, al was ik duizendmaal besnéden, dan ben ik het nog niet! Daar snap jij de ballen van! Ik verdom het! Ik wil geen jood zijn! Ik heb genoeg van jullie zwijnderij, van jullie geknoei! *Jij* bent een jood, *jij jij jij*... jij met je honderd pop om je eigen kind te versjaggen! Dat wil hier de les lezen! Meneer heeft z’n kind voor geld verpatst! Denk je dat ik in jouw schaduw wil staan, smous! En als je nog ééns zo lief lacht gooi ik je wat in je smoel! Je hebt met geen gek te doen, hoor jij?’

‘Nee, dat weet ik wel. Hou je toch kalm. Ben ik zo opgewonden? Is mijnheer Spier zo opgewonden? Je moet nog een boel leren voor je zo ben als mijnheer Spier. Is het niet onzinnig van hem, mijnheer, om te beweren dat hij geen jood is... Zeg u dat nu es as chris...’

‘Spier heeft niks te zeggen... Ik zeg je dat ik geen jood ben, geen jood wil wezen. In twee woorden van de *Bergrede* staat meer, dan in heel jullie gekwij! Maar jij ben te stom om te begrijpen – al ben je nog zo’n branie op de beurs – dat het uit is met de kerken, uit met de synagogen, uit met de hele oudroestwinkel van vormen en vormenleugens! Stik in je doodshemd! Jij liegt in jouw kerk zo hard als op je kantoor. Jodengod mot een stuip krijgen als ie jou op je duur betaalde kerkplaats ziet met je vader en me wijze tante Roosje! Smeerlappen! Jodentuig! Blijven jullie maar lurken aan je tradities! Het duurt zo lang niet meer, godzalige Tobias Salomon Kaan!’

‘Scherp wor een beetje kalm,’ vermaande ik op mijn lippen bijtend.

‘Hoor je dat mijnheer het óók zegt?’

‘Hij en jij is wat ánders. Nou kun je thuis zeggen, dat ik geen jood ben.’
‘Goed dan. Geen jood. Hihhihi! Geen jood... Ik heb geen baantje, hier, mijnheer Spier. Als ik het niet dee voor mijn oom, dan verzeker ik u, dat ik me helemaal niet met hem bemoeide. Het spijt me voor ú, dat zulke scènes... Zou ú zo beleefd willen zijn eens aan te komen bij oom?’

‘Nee. Dat doe ik niet,’ zei ik ruw.

‘Ziet u – oom zou zo graag...’

‘Nee. Daar dank ik voor,’ herhaalde ik beslist.

‘Als ú als bemiddelaar...’

‘Nee, mijnheer. Ik sta in mijn sympathie aan de kant van mijn vriend. Wil uw oom hier komen, dan ben ik ’s middags thuis.’

‘U zult toch moeten toegeven – u is een ontwikkeld man – dat het geen pas geeft weg te lopen en een vreemde – u permitteert mij de uitdrukking? – boven de ouders te stellen.’

‘Daar blief ik me niet over uit te laten.’

‘Ik merk wel dat u inziet dat ouders rechten hebben... Het gaat toch niet aan dat onze neef op uw zak blijft teren.’

‘Wat raakt jou dat?’ viel Moos uit.

‘Dat kan voor een paar maanden goed gaan...’ vervolgde Tobie onverstoord – ‘maar later, nietwaar mijnheer Spier? Het leven stelt zijn eisen, nietwaar?... Verzen maken is heel goed. Ik houd er wel van, al begrijp ik niet veel van die nieuwe school... Maar je kunt toch niet van de wind leven. Vindt u niet mijnheer Spier? Heb ik daar ongelijk mee?... Is dat onredelijk gesproken?’

‘Nou zal ik jou één ding zeggen?’ barstte Moos los. ‘Ik heb genoeg van jouw geouwehoer! Ik heb van jóu niks te leren. Als je eerst je schooiersreek met dat wurm van een kind goed gemaakt hebt, geniepige ploert, kun je weer es bij me komme. Ben ik baas op me eigen kamer, Alf – ja of nee?’

‘Ik ben bij jou op visite,’ zei ik.

‘Dan heb jij op te donderen, verwaande kwast!’

‘Ik verzoek je fatsoenlijk te blijven. Van mij heb je nog geen onvertogen woord gehoord,’ zei Tobie sussend.

‘Ik wil van jóu niks horen, niks vertogens, niks onvertogens. Donder op! Jij bent een sjaggeneraar. Ik een dichter. Dat heeft niks met elkaar gemeen. Grabbel jij in je Sjares! Verneuk de kluit voor mijn part! Jij komt toch op je pootjes terecht in het leven. Ik nooit! Toe, donder op, of ik pak je in je kraag!’

‘Scherp!’ vermaande ik.

‘Als u met handtastelijkheden dreigt...’ zei Tobias opstaand.

'Ik heb lang de pest an jóú gehad, verdomde eerzame neef. Die is godbeterme geëngageerd! Ongeluk!' schold Moos.

'Je bent me te min om je te antwoorden. Ik heb geen moeder die de hele dag om me huilt!' zei Tobie wit wordend.

'Jouw moeder is het doodtrappen niet waard!' vloekte Moos.

'Zeg dat nóg es!'

'Jouw moeder? Heb jij óóit een móéder gehad? Als ze niet an je vader gesjaddend was, bij toeval, zou ze je moeder niet geweest zijn. Jij bent een kapitalistische foetus!'

Mijn blote benen kneep ik tegen mekaar om het bij dit schone beeld niet uit te schateren.

'Meneer,' zei Tobie bleek, 'ménéér, ik trek me handen van je af. Ik ken je niet meer. Mijnheer Spier – het zal me altijd aangenaam zijn. Als u nog eens langs komt, houd ik me voor een bezoek aanbevolen.' Bleek, geheel ontdaan ging hij heen.

'Je bent wel wat ruw geweest, Scherp,' zei ik.

'Niks te ruw. Je kent hem niet. Da's een gewetenloze patser, die neef van me! Eerst een meid een kind maken! Dan zich netjes engageren! En hoe netjes! D'r gaat geen week voorbij of de vuilik loopt naar een hoerenkast. Z'n laatste confidentie was dat ie me het adres vroeg van een specialist in huidziekten. Dat gaat trouwen! Dat mot ras geven! Kleine joden Tobietjes met lopende ogen en klieren! Dat wil mij op de goede weg helpen! Is me ouwe heer niet krankzinnig of rijp voor Meerenberg, dat ie me zó'n vuns als zedenmeester zendt?'

'Je ouwe heer zal hem niet kennen.'

'Niet kennen? Ze hadden hem eerst met me zuster willen sjadden. Toen heb ik gewaarschuwd. Van het kind spraken ze niet. Dat vonden ze helemaal niet erg. Maar in een schoonzoon met sief zagen ze niks.'

'En is die nou tóch geëngageerd?'

'Jawel. Met een mooi meisje. Die is verliefd op hem. Nou vraag ik je. De wereld is enkel zwijnderij.'

'Wat een ploert!' zei ik, wéér over het ongehoorde denkend dat een zieke man een gezonde vrouw trouwen mag.

'Ja, hé?'

'En is de vader van het meisje niet gewaarschuwd?'

'Zeker. Maar die is te stom of hij wíl niet begrijpen.'

'Wil je geloven dat je me misselijk gemaakt hebt. Ik ga mijn bad nemen,' zei ik opstaand, onlekker door de vroege herrie.

'Haast je een beetje vóór Trees komt.'

'Ja... Weet je wat zo triestig-grappig, zo woest-moppig is?' zei ik me uit-

rekkend – ‘De gedachte aan een boek als *Manon Lescaut* of *Marguerite Gautier* of dat ding van Daudet... *Sapbo*... Heb je daar wel eens over gesoed?’

‘Hoe bedoel je?’ vroeg hij.

‘Is het niet goddelijk,’ zei ik, languit liggend op de sofa, ‘dat in al die boeken het gerangeerd, uitgezwabberd jongmens tot de gratie van gods bourgeoisie kan terugkeren? Manon is een hoer. Al de fatsoenlijke burgerjuffies grienen om Manon. Ze wouen allemaal een Manonnetje zijn met een ridder Des Grieux om ze te begraven in een woestijn. Stel je de gezichten eens voor als een Manon, een échte Manon op een Hollandse burgermansbruiloft of op een nét bal geïntroduceerd werd! Wat hebben ze een meelij met het gehoor in boeken, wat spoegen ze op het andere waarvan ze niks weten! Gooi Manon es op!’

‘Waar staat het?’ vroeg hij bij de boeken zoekend.

‘Naast de gele bandjes. Néé, dáár. Wacht ik zal je eens een klein stukje voorlezen.’

‘Zou je nou maar niet eerst een bad nemen? Trees kan elk ogenblik...’

‘Ik geneer me niks voor Trees. Hier heb je zo’n stukje, het eerste het beste als Manon dood is en Des Grieux zijn oude vriend Tiberge ontmoet: <Je lui déclarai que les sémences de vertu qu’il avait jetées autrefois dans mon coeur commençaient à produire des fruits dont il allait être satisfait.> Zie je, nou is de hoer Manon opzij gesmeten, wordt Des Grieux een braaf burger. In onze tijd zou Des Grieux gerust om de hand van een kuise burgerdochter kunnen komen. Die is gerangeerd zouden ze zeggen. En de hoer Marguerite Gautier? Je moet een heel schouwburgpubliek zien bléren bij het onderhoud tussen haar en en de pa van Armand. Ze doen haast in d’r broek van meelij met Marguerite. Ze zouden d’r zo graag zien ‘trouwen’ met Armand. En als ze in de pauze in de foyer een Marguerite zien zitten, kruipen ze schuw in d’r schulp van eerbaarheid, fatsoen, kijken ze zo’n vrouw aan met al de minachting van verwaten, achtenswaardige, nette burgers, om strakjes weer bij de dood van de hoer Marguerite te zitten snotteren en huilen. Je kunt er de donder op zeggen dat Armand Duval later een bliksems nette burgerman wordt met een hele scheut ingepende nuffies en op hún beurt zwabberende poentjes tot kroost! Da’s het slot van een hoeren-idylle. En wat vin je in *Sapbo*? Is het al weer niet het gedonderjaag, de tragische strijd, hahaha! tussen zalig bourgeoisie en wat ze noemen een maîtres? Spreekt Des Grieux niet van zijn maîtres? Spreekt Duval niet van zijn maîtres? Als je dat van jouw neef in een boek beschrijft, zeggen ze: wat een gemene kerel, wát een arreme dienstmeid met d’r kind, wát een fieltenstreek om te trou-

wen als je sief hebt, en als je het dik pathetisch vertelt grienen ze, de burgerjuffies, snóttieren ze, de burgerjuffies. Maar in het gewone leven ste-nigt het bourgeoisrapalje een meid met een kind, alsof een dikke buik een natuurschande is, drijft zo'n stumper het water in, alsof eer léts te ma-ken heeft met een dikke buik! – en de Tobietjes, de sief-Tobietjes met d'r toringachtige, rotte nakomelingen worden gezet in wierook van fat-soen, worden en blijven deftige, geziene mensen. Een mesthoop mijn christen- en jouw jodendom! Het christendom is alleen christelijk bij sen-timenteale dingen in boeken en op het toneel. In de werkelijkheid van álle dag doen ze als ruwe stommelingen, verpesten het leven van ande-ren of geven Jezus-Christusparodieën en Jezus-Christuskluchten in ver-enigingen van uitgepieterde huichelaars, of in tehuizen, waar ze met de bijbel sollen en een vrouw jaren en jaren voorleuter en dat ze gevallen is. Godverdomme! Wát is een gevallen vrouw? Spreken ze ooit van een gevallen man? Is een vrouw gevallen omdat zij het zaad ontvangt, dat een man haar geeft? Is een dikke buik een oneerlijk óf een gemeen óf een leugenachtig iets? Als een man dan raak mag naaien, als ie het maar stiekem doet en niet te veel aanstoot geeft – tel ze op de vingers van je hand, de kuise jongelingen die d'r maagdom meebrengen in het hu-welijksnest! – is een vrouw dan gevallen, omdat ze een foetus heeft, zonder foaien op het stadhuis te hebben gegeven. An jouw neef Tobie is niks bijzonders. Da's een monster dat je trekt uit een partij stront! De hele boel is rot, rot van a tot z, rot door een alles verpestende, door rótte toestanden verkankerde moraal. De natuur is prachtig. De natuur geeft het kind door de eikel van de moeder, door de spermatozoïde van de vader. Maar ze kijken niet meer naar luchten van violet, ze horen niet meer het lied van de blaren, ze maken moraal, lullen over Tolstoi en kopen ka-potjes. Ze jagen de vrouwen op, die een ongereguleerde dikke buik hebben, de honden, de godvrezenden! Was Abram, die zijn vrouw Sara met Farao liet slapen en uit Egypte trok met een schat schapen, runde-ren, ezelen, knechten, kamelen geen wijs bourgeois? Is Sara die Hagar bij d'r lieve Bram in het bed stopt een hoerenwaardin, om het plát te zeg-gen? Is jouw tante geen modérne Sara als ze de dienstmeid die zwanger is van haar zoon met de politie het huis uitzet? En de zwangere doch-ters van Lot? In vroeger tijden zei jullie god (er zijn sóorten godjes, beste jongen!): 'Zie naar de hemel en tel de sterren, zo gij ze tellen kunt – zo zal uw zaad zijn.' Tegenwoordig zou je iemand zo iets moeten beloven! Nee, stel je es even voor! Tegenwoordig stoppen 'ongetrouwde' meiden d'r... schánde... in een privaat of verzuipen zich, terwijl de verleidende Abra-ham zich rangeert! – ik rangeer me nooit. Ik crepeer wild!' In ouwe woede

liep ik de kamer op en neer, stappend met de blote voeten over het zeil.
'Hahaha! Hahaha! Hahaha!' lachte Moos onbedaarlijk over deze lange oratie.

'Waarom lach je als een idioot?'

'Wel je bent zo luizig vermakelijk... Je moet je zelf eens zien als je op een stokpaardje rijdt... Van het een kom je op het andere... Je bent zo om uit te knippen met je slip van je hemd uit je sjamberloek, met je blote voeten en je verwarde haren... Hahaha!... Je moest in dat kostuum eens optreden... goeie kérel!... Hahaha!'

Na mijn schone rede begon ik zelf te glimlachen. Scherp nam aldoor lachend het ontbijtgeld van de schrijftafel, keek naar een paar boeken, kreeg weer een stuiplach.

'Schei nou uit! Wat heb je nou weer?'

'Da's om een beroerte te krijgen! Meneer studeert! Heb je nou ooit wat een combinatie! Hahaha! Hahaha!'

Ik keek, begon zelf te schudden van het lachen. Schuins over elkaar, in tedere aanwrijving der kaften, lagen *Genesis* en de laatste *Almanach du Père Peinard*.

'Heb je ooit zo iets geks gezien?'

'Hahaha! Hahaha!'

'Wat bén jij een idioot, hahaha!'

'Hahaha! Hahaha! Mozes en de Père Peinard! Hahaha!'

Nog lachten we, toen er gebeld werd.

'Ga je nou wassen! Daar heb je Trees!'

'Kom maar binnen Treesje! Ik moet nog in bad,' schreeuwde ik achter de keukendeur.

'Wel jezis, wat een luie bliksem!' klonk haar frisse stem.

Het bad liep vol. Het water maakte zo'n spektakel dat ik moest schreeuwen om te praten.

'Is die kip je laatst wel gekomen?'

'Welleke kip?' schreeuwde ze achter het beschot.

'Bij de Mijtelaar, toen je met dat broekie was!'

'O, lekker!' klakte ze.

'Tuig!' schold ik.

'Wat zeg je?'

'Tuig! Ik geloof dat jij iedereen afzet!'

'Toe maar! Netjes!... Waar is Scherp zo gauw gebleven?'

'Die is brood gaan halen en worst en sardientjes. Anders krijg je niks. Wij geven geen kip en geen wijn!'

‘Hé-jassus, schei nou uit met je gepest! Doe ik jóú wat dat je me altijd pest!’

Het bad was vol. Ik kleepte me uit.

‘Nee... mij doe je niks... maar ik denk zo dat je Scherp net zo hard voor de gek houdt als de anderen...’

‘Sjongen wat sloof jij je uit vanmorgen!’

‘Als jij maar geen lolletjes uithaalt met die goeie jongen. Ik verzeker je dat ik het je inpeper,’ zei ik, me inzepend.

‘Zeg bemoei je met je eigen zaken! Jij bent een fijn lid! Dat scharrelt met getrouwde vrouwen en wil anderen de les lezen... Haha! Hahaha!... Wat voer je uit in de keuken?’

‘Ik stap net in me bad... brr!... Poe!... Poe!... Poe!...’

‘Neem je een héél koud bad?... Goed om dood te gaan van kou!’

‘Hou effen je mond... ik ga onder.’

‘Bén je al boven?’

‘Ja... bliksems koud!’

‘...Ik ga Ophelia spelen, zeg...’

‘Wees toch wijzer.’

‘Wat zég je?’

‘Daar breng je niks van terecht! Voor wie ben je nou weer lief geweest, dat ze je zó’n rol geven?’

‘Ach, val dood jij!’

‘Jij, Ophelia? Nou, dat kan goed worden!’

‘Hatelijk kreng!’

‘Shakespeare draait zich om in z’n graf, als jij Ophelia verkracht.’

‘Als je nog één woord zeg, ga ik weg.’

‘Je bent toch niet voor mij gekomen?... Jij scharrelt veel te veel met iedereen om ooit wat goeds te kunnen doen. Ben je nijdig, Treesje-lief!... Ja, nou is ze nijdig... anders zou ze d’r mond niet houden... Niet in me papieren snuffelen, Treesje-lief!... Ik weet precies hoe ze liggen, hoor... Als jij je mond houdt, vertrouw ik je helemaal niet... Wie speelt Laërtes, Treesje-lief?’

‘Dat gaat je niet an!’

‘Wie was die fijne diamantsmous met wie ik je laatst heb gezien bij Carré?’

‘Dat zijn mijn zaken. Hoe gaat het met je lieve Georgine en d’r kinderen?’

‘Dank je. Uitstekend.’

‘Gemakkelijk, hè, als de man op reis is?’

‘Dat vind ik júíst zo gezellig.’

‘Die zit midden in de jonge meiden en gaat het met een getrouwde vrouw anleggen!’

‘Wat doe je al niet als de jonge meiden van rechts naar links dweilen.’

‘Dat lieg je!’

‘Wát lieg ik?’

‘Ik dweil niet van links naar rechts.’

‘Heb ik jouw naam genoemd, Ophelia?’

‘Krijg voor mijn part...’

Haar vriendelijke verwensing hoorde ik niet. Scherp sloeg de huisdeur dicht, kwam de keuken binnen met een hoop pakjes. Ik was net klaar.

Trees zat voor het tuinraam, bleekjes, spijtig. Haar frisse bloemenhoedje had ze nog op het hoofd. Ze was wel mooi met haar grote, zwarte ogen en het bleek, effen-belijnd gezicht, al was het wat ouwelijk voor achttien.

‘Goeimorgen, lieve Trees.’

‘Verrek maar!’

‘Hebben jullie nou al ruzie,’ vroeg Scherp, lachend.

‘Groter pestkop mot er nog geboren worden! Die heeft al die tijd niks anders gedaan dan hatelijkheden zeggen.’

‘Nou – ik vraag je om vergiffenis, lieve, l  ve Trees. Is dat een goeie manier om op het toneel te knielen?’

‘Tóch ben je een pestkop! Ik heb je nog nooit   rdig gezien.’

‘Laat Scherp het dan maar es afzoenen.’

‘Zo familiaar zijn we niet met elkaar.’

‘O.’

Ik hielp dekken, ging zelf op de pof – Scherp kenden ze niet zo in de buurt – een fles bessenwijn van veertig cent halen en na tien minuten zaten we koffie te drinken. Middenin werden we gestoord door een pakketje dat gebracht werd. Die goeie moeder van Scherp! Ze zond hem een lief, zacht briefje v  l spelfouten, een lapje van vijftientig pop, drie paar sokken, een hemd, een doosje tandpoeder, een flanel, een tandenborstel, een tricot, zes zakdoeken, een kosjere – of ik dat goed schrijf weet ik niet – worst en een stuk ‘eigen’ gebakken boterkoek. De knecht was er drie-maal mee geweest, werd nooit opengedaan. En dan eindigde het briefje met een echte moedertjeszin ‘...dat je nou maar weer gau vrede sluit en volgende Sjabbes weer thuis moge zijn is de wens van – je moeder’.

Trees was eerst stilletjes, klaarde op na een paar glazen ‘wijn’. Ze vond de kamers heerlijk, het jongelui-leven dol. Wat klonk haar lach vrolijk, kinderlijk door de kamer, toen ik op mijn knieën lag om de vloer te vegen. Zij waste kopjes, bakjes, glazen. Ik droogde met het kapotte hemd. Toen bleven we babbelen. Zij op de klassieke sofa, ik in de luierstool. En Scherp las een gedicht voor, een zonderling vers, een lelijk vers, mooi door de bedoeling, ook wel mooi door het vuur waarmee hij het zei.

Ik vond er goeds, veel onrijps in. Trees was er ontzettend mee ingenomen. Ze zat hem ernstig aan te kijken met grote ogen, wou het zelf nóg eens overlezen, bladerde in het schrift.

Ze werd stil-sympathiek. Had het kind dan een hartelijke, levende achtergrond? Wat zat ze aardig naast hem met de gemeente bewondering voor de grappig eerlijke jongen.

'Zeg nou es eerlijk Spier, zou ik wat van Ophelia terecht brengen?' zei ze opeens weer.

'Dat weet ik niet. Je zegt verzen wel aardig. Voor mij kun je nóóit een goeie Ophelia zijn.'

'Schei nou toch eens uit met je pesterij,' zei ze bits.

'Ik pest je volstrekt niet. Mogelijk dat anderen het goed of verdienstelijk van je zullen vinden; ik kom zeker niet kijken als jij Ophelia speelt.'

'Waarom dan niet? Ben ik dan zó'n prul in je ogen? Je heb toch zelf straks gezegd, dat ik verzen zuiver zeg!'

'Dat heeft er niks mee te maken. Als ik je niet persoonlijk kende, zou ik misschien genoeg in je Ophelia of in een van je ingénuerollen – tussen haakjes: een ingénue is jé symbool van gruttersidealen – vinden. Maar ik kén je en nou kan ik niks van je zien.'

'Maar wáárom dan? Wáárom? Wat bedoel je toch!' hield ze geërgerd aan.

'Als ik jou voor onschuld zie spelen, denk ik altijd... die heb ik tóén dronken gezien... en tóén met een geldpatser bij de Mijtelaar... en tóén weer getrakteerd door een ouwe bankier bij Riche... en tóén met een diamantjoodje bij Carré... en ze heeft het gehouden met die regisseur om een mooie rol te krijgen... en ze vertellen... Enfin, nou weet je waarom...'

Er kwam een ongezellige stilte in de kamer.

'Je doet me geen plezier met zulke dingen te zeggen,' zei Scherp die bleek om z'n neus werd. Hij was zo jammerlijk verliefd.

'Beste jongen, als ik jouw vriend ben en jij Trees tot jouw vriendin máákt door d'r je verzen voor te lezen, waarmee je anders zo happig niet bent, dan mag er onder vrinden toch wel wat openhartigheid zijn, niet? Ik zeg Trees geen gemeenheden. Ik zeg er wat ik éérlijk denk en er is geen mens die zich van zulke dingen kan losmaken.'

'Goed. Maar je kan ook te vér gaan,' zei hij.

'Als ik te ver ga, doe ik dat met goeie bedoeling. Wat zeg jij, Trees?'

Trees zei niks. Met het verzenschrift op haar schoot begon ze zachtjes te huilen. Voor het eerst zag ik Scherp woedend.

'Dat heb je er nou godverdomme van! Je hoeft toch niet alles te zeggen wat je denkt!'

‘Kalmeer je wat,’ zei ik rustig.

‘Nee ik kalmeer me niet! Je moest zulke dingen niet zeggen, waar ik bij ben!’

‘Waarom maak je je zo dik? Wat ik gezegd heb wist jij net zo goed als ik.’

‘Dat dondert niet!’

‘Maken jullie maar geen ruzie,’ zei Trees, met veel getoeter van het mooie neusje. ‘Het kan me niks schelen wat ie zegt!’

‘Zoveel te beter,’ glimlachte ik.

‘...Met z’n krankzinnige klets! Met z’n flauwe kul!... Een artiest is geen burgermens!... Op wie is d’r niks te zeggen?... Noem d’r es een op!’

‘Dat bewijst niet zóveel,’ hield ik vol, ‘ik heb me laatst dood geërgerd aan een van je collega’s. Die speelde voor bedrogen jonge echtgenote met een overtuiging en een gehuil!... En een onschuld!... En een aanroepen van God!... Twee maanden te voren was ze weggelopen van d’r man die ze voor d’r contractbreuk had laten opdraaien... Een vrouw van veertig op de loop met een studentje van achttien!... En al het goed van de man verpatst terwijl die op reis was!... Of laatst... toen een <gelukkig> jong paar werd voorgesteld door twee wat-je-noemt-artiesten, een heus getrouwd paar, waarvan de man met een kwaje liep en de vrouw moest bevallen van een ander!... Denk je dat ik me verplaatsen kan in de leugens van die mensen! Toneel is Heilige-dienst. Als jij Ophelia speelt en Ophelia voelt, moet je niet kunnen uitgaan met een rijke smous, die jou wat weelde geeft! Zeg nou zelf, Scherp! Wees niet kinderachtig of onlogisch omdat je Trees mag.’

Scherp zat stil, mokkend in de ene hoek van de sofa. Trees frommelde nijdig het schrift heen en weer.

‘Mag ik het schrift eens van je hebben?’ vroeg ik.

‘Wat ga je doen?’ vroeg hij.

‘Ik wou óók iets van je voorlezen.’

‘Nee. Dat verdom ik!’

‘Dat éne scheldsonnet.’

‘Nee. Nou niet!’

‘Ben je nou éérlijk, Scherp?’

‘Wat heb je eran!’ zei hij kregel.

‘Mag ik?’

Hij hield zijn mond. En gemoedelijk las ik de eerste regels van een sonnet dat hij eens gemaakt had – à l’instar van Kloos – toen hij ’t volmaakt met me eens was, dat het toneel, het wérkelijk toneel Heilige-dienst is, dat wil zeggen: Dienst uit-Liefde, dienst uit geluk voor een ideaal – een sonnet waarin hij alle acteurs huichelaars, judassen noemde. ‘Schoeljes half en

leugenaars heel, wie strijd en liefde vreemd zijn,' eindigend met de liefelijke verwensing: 'Stik in je vuil, o kunstenaars van de mesthoop!'

'Is dat van jou?' vroeg Treesje gepikeerd. – 'Ja,' zei Scherp. – 'Meen je dat heus?' – 'Dat wil zeggen...'

'Scherp, Scherp, wat val je me tegen met je geschipper!' riep ik óók geprikkeld.

'Zou je me eerst laten uitspreken?'

'Je weet drommels goed dat je Trees nét zo goed bedoeld heb als de anderen!'

'Da's niet waar.'

'Da's wél waar.'

'In elk geval denk ik nou anders over haar.'

'Nou – en ik niet. Bruis maar niet op! Als ik het haar vierkant in d'r gezicht zeg, doe ik het met opzet. Dan weet ze wat ze an ons heeft, aan jou en an mij – arme luizen, zonder diamanten ringen, maar mét eerlijk denken over de dingen. Nou lopen ze je achterna, Treesje, om je mooie gezicht. Over een jaar of tien ben je het kwijt, sta je op straat. Of je moest een rijke koopman vinden, die je wat langer mainteneert! D'r is een plaats open aan het toneel, Trees; het hele toneel ligt braak. Wat bliksem, heb jij dan geen kracht, als je het meent met je vak, om je los te maken van die drek? Wat?'

'Ik zou wel willen,' zei ze zachjes.

'An Scherp heb je een goeie vriend.'

'Ik heb wel meer wat beters gewild... Maar jullie weet niks... Als je pas van de Toneelschool komt... ben je zo blij als een directeur of een acteur vriendelijk voor je is... Ik was smoor op je-weet-wel... Die heeft me laten zitten... heb ik gedacht nou kan me niks meer verdommen... En ik hou van weelde... Ik mót mooie dingen om me hebben... Als Guus wat heeft of een ander, steekt het me de ogen uit! Lach me maar uit, het is zo... Ik vín het zelf treurig... Soms krijg ik een gevoel van viesheid over me... Bij jullie is het net of ik een ander mens wor, al snauw jij me ook af, hatelijk kreng... Als ik altijd bij jullie was zou ik helemaal veranderen, geen mooie dingen nodig hebben... Maar als ik strakjes de deur uitga... Strakjes natuurlijk niet, da's bij wijze van zeggen... morgen, overmorgen en ik kom Druif tegen, die me zegt ga je es mee dineren bij Van Laar of bij Riche... dan zie ik het tapijt, de koperen traproepen, het witte tafelkleed – op me woord, ik zie het – ik zie het precies met de blokjes erin, en het tafelsilver en de groene glazen en de witte glazen en de lusters met kaarsen en de rijnwijnflessen – zijn jullie ook zo dol met rijnwijn, jongens? – en de champagnefles met de afgesnejen touwtjes – als ik champagne

drink wor ik gek! – en de koffie in kleine koppies en de cognac in een kristal flesje en de rook van Druif z'n sigaar – die rookt sigaren van een kwartje, zeg! – die in zulleke leuke spiraaltjes naar de kaarsen gaat en de heerlijke stemming van al die rijke mensen en het gepraat en de eerbied van de kelners – jongens, zo'n fijn diner met wijn, met veel wijn is zo verrekt lekker! – als ik eran denk zou ik dadelijk wel willen! – waar wás ik ook weer – o ja – als ik Druif tegenkom, die me inviteert, dan denk ik an de kouwe rollende thuis – we doen een héle week met een kouwe rollende van drie pond – en ik ga met hem mee. Dan kan me niks bommen! En Jezis, jongens, als je een vijftig pop in je zak heb en swiet kan slaan! Da's om bij te sterven zo lolli! Met een bankie van veertig in een winkel kommen – en af laten houden... En zo verdomd netjes als ze je uitlaten... En Guus die an je vraagt: hoe kom je an die ruche... of Betsy met d'r zure smoel as ik wéér nieuwe toneellaarzen heb... of Marie, nee, zeg, die barstte van nijd toen ik een rotonde had met bont gevoerd... God, da's zo heerlijk, zo echt, zo plezierig! Daar begripen jullie niks van! Daar moet je vrouw voor zijn!... Maar als ik altijd hier was... bij jullie... zou ik je huishouden doen... Ik weet niet, het ziet er bij jullie zo gezellig uit, al staat er niks moois.'

'Kom dan bij ons,' zei Moos. 'We zouden een heel ander mens van je maken.'

'En me moeder? En me vier broertjes en zusjes?... Die leven van mijn centen... Ik zou dolgraag willen... Jullie bent niet zulke smeerlappen... Jullie praat heel anders, al pest jij me ook, kréng!'

'Kom dikwijls hier,' lachte ik.

'Graag,' zei ze opgewekt.

'En 's avonds zal ik je afhalen,' zei Moos.

'Geef me nou maar een zoen, dichter. Da's nou mijn dichter, kréng!'

Ik lachte om de grappige verloving, om de twee kinderen op de klassieke sofa, vooral om Scherp, die er niet smakelijk uitzag met zijn baard van een dag of veertien.

'Zul je me alles voorlezen, Moos?'

'Alles.'

'Zul je me trouw zijn en niet naar andere vrouwen kijken? Op je woord van eer?'

'Op me woord van eer. En jij?'

'Op me woord van waarachtig.'

'Mevrouw, mijnheer, gelukgewenst... Amo, Amas, Amat, Amamus, Amatis, Amant,' lachte ik.

'Daar meen jij niks van kreng! Jij heb altijd een hekel an me gehad.'

En 't gesprek begon wéér over het toneel, over allemaal andere dingen.

Tegen vier uur zei ik dat ik niet thuis at. Wat een vrouw toch dádelijk mannen van elkaar haalt. Scherp vroeg niet eens waaróm. Er lag iets van een wel blij-zijn in zijn ogen, toen ik wegging. Dat hinderde me nog toen ik buiten liep. Was die jongen niet door en door dom, door zich te laten inpalmen door Treesje, pervers-Treesje die niet meer op te halen was uit geldmodder? Niet mee bemoeien... Bemoeien met vrouwenzaken was altijd verkeerd. Als hij verdriet had, zou hij wel terugkomen...

XI EERSTE DINER BIJ GEORGINE

Langzaam opwandeland, slenterde ik de Galerij door, bleef kijken voor de uitstalkast van Citroen. Zou ik haar een ringetje... een heel goedkoop ringetje?... Maar het geld?... Zou hij me op krediet?... Zo'n man kende je helemaal niet... Toch es vragen... Of ik Spier was, de schrijver?... Wat je al bekend werd... moppig, hè?... Ja, die schrijver was ik... Nou, dan wou hij het wel op een maand geven... Wat of díé kostte?... Dertien gulden... Dertien?... Nee, geen ongeluksgetal... Wat of dát kettinkje deed?... Veertien... Nou die was goed. Met het gladde, kleine doosje in m'n hand, belde ik aan in de Albert Cuyp.

'Wie daar?'

'Ikke, juffrouw Bok.'

'Wie?'

'Is juffrouw Casper thuis?'

'Kom u maar boven. Ze leit te slapen.'

Voorzichtig sjokte ik de donkere trap op, trappend op stukken steenkool, die met een knap vergruisden. In het donkere portaal, vol van een nattig-zoete bloemkoolstank, waren de schemervormen van een paar glurende kinderen.

'O, is ú het, meneer Spier. Het is smerig weertje vin u niet?'

'Slaapt de juffrouw?' vroeg ik.

'Strakkies lei ze op de canapé.'

'Waar is het kind?'

'Bij mijn achter... Mot u d'r hebbe?'

'Ja. Heel graag.'

'Kaatje, Kaatje!' riep juffrouw Bok.

'Dag Ka. Ken je me niet meer? Ga je mee naar mamma?'

Bang in het donker voor de vreemde heer, lei ze een kleverig klef handje in mijn hand. Zo kwamen we in de kamer.

'Slaap je, Georgine?' vroeg ik, lachend.

‘Wa-át?’ zei ze half suffend.

‘Slaap je?’

‘Wie is daar?’

‘Ik.’

‘Is dat schrikken! Juffrou-ou! Juffrouw Bo-ok?’

‘Joe!’

‘Waar is de lamp nou weer?’

‘De lamp? Die mot ik nog vulle...’

‘Haast u dan wat asjeblief. Waarom lach je?’

‘Om dat typische mens! Toen ik de eerste keer hier kwam, moest ze de lamp ook nog vullen. Nou weer. Zo’n echte pijploertin!’

‘Zachjes toch! Denk an de alkoof.’

‘O ja.’

‘Mamma, ik heb zo’n honger!’

‘We gaan dadelijk an tafel.’

‘Ze heeft me nog niet eens goeiendag gezegd!’ zei ik.

‘Heb je ome nog niet goeiedag gezegd, lompe meid?’

‘Ik weet niet wélleke ome ’t is. Ik kan toch niet in het donker zien!’ verontschuldigde Ka zich.

‘Ome Alfred.’

‘O!... Ome Alfred... Is dat die met het róóie haar?’ vroeg ze.

‘Ja,’ lachte ik.

‘Kom es hier, nest.’

Ik zit in het donker naast Georgine op de canapé met de stukkende veren. Juffrouw Bok blijft lang weg. Het kind staat voor het raam, slaat zwakke adem tegen de ruit, tekent er met het vingertje figuurtjes in. Net een ogenblikje voor een verrassing. Zacht dwing ik Georgines hand naar me toe.

Nee. Dat is de ringenhand niet:

‘Waar is je andere hand?’

‘Hier.’

Ook geen ringen. Waar zijn de ringen, de oneerlijke ringen? God, wat een gelukkig iets, de twee mollige handen zónder ringen. ‘Waar zijn je ringen?’ vraag ik blij.

‘Weg.’

‘Helemaal weg?’

‘Helemaal... weg.’

‘Heb je dat voor mij gedaan?’

‘Pas op voor het kind...’

Met de ene hand hou ik haar rechterhand vast, met de andere grabbel ik

in mijn zak, tussen de sleutels, de beurs en mijn zakdoek om het doosje te vinden... Nou stilletjes... Wat vréémd... Die zachte vinger... het zachte glijden van het kouwe goed in het donker... en ineens haar verrassing-gilletje... en weer de stilte voor het kind bij het raam... het zwijgend zitten in het donker... met het gladde ketting-ringetje tussen onze warme handen... Dan lichtschemer in het portaal en het flets, gefaneerd burger-vrouwje met de walmende lamp.

‘Wil je een bittertje, Alf?’ zegt Georgine, haastig opstaand.

‘Alsjeblief.’

Op tafel heeft ze het klaar gezet, heel netjes, twee glaasjes en wat bitter in een eau-de-colognefles.

Kaatje is bij me geklommen op de canapé.

‘Gaat ze wel genoeg uit?’

‘O jee. Die stoeit de hele dag op straat.’

‘Ze heeft zulke kringetjes onder de ogen.’

‘Dat komt van het snoepen. Wat heb je nou weer gesnoept voor het eten?’

‘Niks, mamma.’

‘Jok je niet?’

‘Heus niet mamma.’

‘O, zo’n kleine jokkenaarster,’ zegt juffrouw Bok, ‘heb je straks niet mee-gegeten van de erretesoep?’

‘Nou-ou ja!... Soep is geen snoepe, wel mamma?’

‘Hou je mond nest! Een bittertje, Juffrouw Bok?’

‘Asjeblieft, juffrouw.’

‘Daar stond ze weer op te wachten!’ zegt Georgine nijdig, als de deur dicht is.

‘Ome, waar is nou me servies en me keuken?’

‘Wil je wel es niet vragen!’

‘Ome het ’t toch beloofd!’

‘Dan mag je nóg niet vragen.’

‘Nou-ou! Dan mot ome niet beloven!... Ome Piet het ook een pop beloofd... Da’s wat moois!’

‘Hahaha!’

‘Lach nou toch niet! Ze is zo brutaal!’

Bij de lamp kijkt Georgine naar het ringetje.

‘Het is een koopje,’ zeg ik.

‘Ik vin hem erg lief. Ik zal hem an me middenvinger steken, anders verlies ik hem!’

‘Als ik es rijk wor, krijg je een dure...’

‘Malloot!’ lacht ze.

‘Voor mamma heb u wél wat meegebracht! ... Voor mijn niks!’

‘Kijk zo’n snuit eens snip kijken. Wil ik morgen ook wat moois voor je kopen?’

‘Dat doet u toch niet.’

‘Heus!’

‘Wat dan!’

Weer doe ik het verhaal van het paradijs van chocolade, suiker en taart.

‘Ga juffrouw Bok es zegge, dat ze de tafel komt dekken, Ka!’

Ze huppelt weg en Georgine geeft me een zoen, haar éérste.

‘Da’s voor je ring.’

‘Bevalt ie je?’

‘Ik heb altijd zo’n kettinkje willen hebben. Pas op...’

Juffrouw Bok begint te dekken. Op de ronde tafel legt ze een vuil tafellaken, met grote gaten, die ze handig bedekt met een bordje met kaas en een schaalje met peren. Annetje en Pauline helpen haar, dragen de borden an. De vuile vingertjes van de kinderen liggen stevig om het wit der borden. – ‘Haal jij nou nog es de vorreke as een knappe meid,’ bedisselt juffrouw Bok. Pauline, een kind van zeven jaar, met een aangebakken, groene neus en waterige oogjes, lacht verlegen om de meneer die d’r aankijkt, holt op de kapotte kousjes naar achter. Annetje wordt uitgestuurd om twee centen mosterd in een kopje. ‘Hier binnen de vorreke, moe.’ – ‘Goed zo, knappe meid. Nou mot je d’r nog een halen. D’r motten d’r drie wese.’ Paulientje legt de vorken, die ze bij de tanden in de zweetknuistjes vasthoudt op tafel en holt weer weg. Terwijl komt Annetje met de brutale gitoogjes binnen, zet het kopje met mosterd neer, telt acht warme centen uit op een van de borden. ‘Nou mot je nog effen voor twee en een halleve cent azijn halen. Gauw nou wat... Wat een bij-de-hande kindere, vin u niet meneer?... O, ik hè d’r so’n plesier van,’ zegt juffrouw Bok, flets grutjesbleek, achter de lamp. Ze veegt de glazen nóg eens droog met haar voorschoot, ploft haar adem in het een, dat vetting blijft, droogt nog eens en nog eens... ‘Moe-oe!... D’r is geen vorrek meer.’ – ‘Domme meid.’ – ‘Nou d’r leit er geen meer. – ‘Wellis,’ zegt Kaatje, die van mijn knie springt. ‘Kom maar mee: ik weet het wel.’ – ‘Mot er bier wese?’ vraagt juffrouw Bok. – ‘Drink jij bier, Alfred?’ – ‘Ja, ik drink bier.’ – ‘Hoeveel flessies mot u hebbe?’ – ‘Geef d’r maar drie.’ – ‘Mot ik het op het boekie zette?’ – ‘Nee, hier is een kwartje.’ – Met kleine, flauwe oogjes in het grutjes-gezicht, kijkt juffrouw Bok in de stomende lamp: – ‘Die heb ik nou só goed schoongemaakt.’ Eerst probeert ze het hete glas beet te pakken, brandt zich met een pijnlijk, laf trekje op het smal gezicht: –

‘Wat is zo’n glas heet – hé!...’ neemt een verfrommeld, kapot, zwart doekje uit haar zak – zakdoek uit lang geleden dagen – draait het voorzichtig om het glas, licht het eruit en scharrelt aan het kousje met een haarspeld. – ‘Jeetje!’ De haarspeld, rood geworden, valt uit haar hand, maar wijs en zoetjes-lachend stopt ze twee vingers in haar mond, pakt met de natte toppen de haarspeld nóg eens aan, morrelt opnieuw in de vonkjes-spattende kous. Dan begint ze op de voeten te dribbelen, alsof ze hoge nood heeft. In de linkerhand smeult het zakdoekje uit láng geleden dagen, uit de rechter laat ze de hete haarspeld weer vallen. – ‘Jeetje! Jemineetje!... Wat is dat heet!’ Angstig-haastig zet ze het glas op het tafelkleed, dat lichtbruin kringt, wrijft met een zenuwachtig gekriebel de gebrande vingertoppen... ‘Wa’s dat heet!’ – ‘Moe, het tafelkleed brandt,’ zegt Paulientje die met volle neusgaatjes mee in de lamp heeft staan kijken. – ‘Hè-je de vorrek?’ – ‘Ja, juffrouw, ik heb ’m gevonden onder de kast.’ – Het glas staat weer in de lamp. Juffrouw Bok doet de zakdoek uit lang geleden dagen in haar zak, steekt de haarspeld in de blonde haarknot, zendt Paulientje om de messen. Annetje, brutaal, alles bekijkend draaft de trap op met de azijn. ‘Wil je nou nog effen bier gaan halen, Annetje?’ Annetje kijkt naar de peren, vraagt: ‘Piels of Lager?’ – ‘Lager,’ zegt Georgine. Rom-rom-rom, zij de trap af. – ‘Wat een handig kind, hè? Je ken d’r alles laten doen, nie-waar juffrouw?... Hebbie daar de messen, knappe meid?... Mot je ze nou zo dragen?... Da’s goed om je te snijen!... Kom es hier dat ik je neus es veeg... Foei, wat een vieze meid...’ De verschroeide, proppige zakdoek uit lang geleden dagen, plet ze om het groene neusje. Het kind knijpt de oogjes dicht, rukt het hoofdje weg. ‘Kom nou... Je kan toch niet zo met een snotneus blijve lopen...’ Weer plet het bruine lapje het roodgeknepen neusje. ‘Au!... Au!’ – ‘Goed zo, knappe meid.’ – Babbelend, klefjes pratend, alles met stille, kwijnende glimlachjes op het grutjesgezicht, soms sufjes kijkend in de lamp, wrijft ze de messen aan het voorschoot, zendt Paulientje weg om een schoon servet voor meneer en Annetje voor twee zachte broodjes, loopt naar de keuken om een servet te halen die het kind niet vinden kan, blijft drenten, slof dribbelen tot Annetje met de twee broodjes in de handen komt en gaat dunnetjes-lacherig, met veel lichtschuwheid, veel weke aarzeling in haar bewegingen naar de achterkamer. ‘Wat zat jij d’r an te kijken!’ lacht Georgine. ‘Wat een typische slobber, hè!’

‘Zeker een gevaarlijk vrouwtje?’ vraag ik.

‘Wel nee. Ze is vuil. Maar je kunt over d’r lopen.’

‘Ja. Ik ken dat soort. Pas op dat je geen ruzie met ’r krijgt. Da’s jé habaai

bij de minste kwestie.'

De gordijnen hangen voor de ramen. Het gele lamplicht slaat glimplekken, scherp-zwarte schaduwen op de tafel, op de nattiglichtende borden, op de vorken met zilverspatten, op de hoekige glazen, op de witte dopjes der bierflessen. Op de schoorsteen in zijn zwart portretlijstje, schuin achterover, nét nog in de lichtkring der lamp glimlacht-lief de man met de hoge puntboorden, de mooie das, het gladde geplakte haar op het vierkant hoofd.

'Heb je trek?' vraagt Georgine.

'Ja, ik heb wel trek.'

'Je krijgt niks meer dan een burgerpot.'

'Als het maar lekker is.'

'Ik heb zelf niet gekookt.'

'Mamma... ik heb zo'n honger!' begint ook Kaatje.

'Wordt daar niet gebeld?' schrikt Georgine.

'Mamma... mamma!'

'Wil je je mond houden!' Vinnig rukt Georgine het kind aan een armpje en we luisteren naar de geluiden van het portaal. Kinderklotsen klokken op het hout van de gang. Een touw sliert tegen de muur.

'Wie is daar?'

Bons de benedendeur dicht.

'Juffrouw Casper is zeker thuis, hé?' wordt beneden geroepen.

'Wel allemachtig, dát beroerde wijf!' zegt Georgine gejaagd, 'zo'n stom kind om niet eerst te vragen of ik thuis ben!'

'Wie is het?' vraag 'k.

'Zet gauw je hoed op, gauw, gauw.'

'Waarvoor?'

'Zet dan je hoed op, ezel, en neem je stok in je hand!'

Met enige verbluffing doe ik het. De deur wordt zonder kloppen geopend. Glimlachend komt een burgerjuffrouw binnen. Haar gezicht is hoekig, smal, erg lang, met een dunne spitse, wat blauwe neus. De mond is een gleufje tussen spitsige sneetjes-lippen. De ogen zijn grijs, onzeker van bewegen, kijkend náást de dingen die ze zien. Het haar is in tweeën geplakt over het voorhoofd. Ze lacht telkens, met een sterke opbobbeling van vel om de blauwe neus, met een expressie van alles wel vies te vinden. Vaalbleek is het gezicht, grijs-wit, huisjes- en aardappelkleur van lange jaren. Ze gaat zitten, beweegt niet, maar de onzeker-dolende ogen in het grauwe vel zien alles en de magere, uitstekende oren lijken zónderling goed te horen.

'Wel, dág juffrouw Stengevis,' zegt Georgine lief.

‘Dag Sorsien. Dag meheir.’

Georgine is zo beleefd om niet voor te stellen, wat ik haar in het geheel niet kwalijk neem. Het moet wel onaangenaam zijn beleefdheidshalve in zulke sluipende, altijd wégge ogen te kijken.

‘Tk dacht, ik sal maar es ankommen.’

‘Da’s net goed van u. Het geld leit klaar.’

‘Wel nee, Sorsien, ik kom niet om het geld... het geld kan wel wachte... ik há-je in so’n tijd niet gesien... Waar hè-je toch gesete?... Me man seit, je mot es angaan.’

‘Hoe gaat het met Toosje?’ – tegen mij: ‘Da’s nou de juffrouw bij wie me andere kind al twee jaar is.’

‘Toossie maakt het best... Nog altijd hoeste... Maar dat houe se lang van de kinkhoes... Kom je me niet es goeiendag segge, Ka... Kè-je me niet meer?... Wat wordt die meid groot!... Je sou d’r haast niet meer kenne.’

‘Dag moeder,’ zegt Kaatje.

Georgine scharrelt in de kast, achter een hoededoos, komt met een mosterdpotje, waarin ze klein geld, guldens en rijksdaalders heeft.

‘Krijgt u niet drie weken?’

‘La’s kijke... Ja da’s vandaag drie weke, gerekend van saterdag op saterdag...’

‘Da’s dan twaalf gulden, niet? Of krijg u nóg wat van me?’

‘Nog één vijfenzeventig. Maar je hoeft je d’r niks mee te haaste. Het loopt niet weg hoor...’

‘Van wát één vijfenzeventig? D’r stond toch niks meer?’

‘D’r laarsies ware zo kapot... Da-was een gulden van maakloon... en koussies most ze ook hebbe... Maar as je het niet gelegen komt, rekene we het wel een andere keer af...’

‘Of ie nou van de hond of van de kat gebeten wordt... Hoeveel is dat? Dat is tien... dat is elf, twaalf... Is er het zo niet?’

‘Precies.’

De lange, magere, kraakbenige vingers met lange dunne blauwige nagels stoppen het geld in een versleten beursje.

‘So. Nou kenne wij ook weer onse huur betale... Waarom ben je in geen weken angekommen, Sorsien... We waren ongerust... Hè-je geen nieuws van je man?’

‘Van me man, nee. Is d’r bij jullie geen brief gekommen?’

‘Bij ons... Dan sou ik hem wel hebbe meegebracht... Wat een lamme kerel om je in geen drie weke wat te sende... ’t Is toch ongepermitteerd... Wanneer hettie je ’t laatst gesonde?’

‘Nou, da’s zeker drie weken geleden. Dat weet u toch wel. Ik heb u toch

dadelijk de postwissel afgedragen.'

'Ja. Ja. Het is een rare zwabber denk ik so dikwijls. As jij toch niks verdiende, soue die arreme schapen niet te vrete hebbe, hé!... Weet je wie gisteren bij me was... Vermeulen.'

'Vermeulen? Wat most ie?'

'Dat kan ik je so niet segge.'

'Wil ik even heengaan?' vraag ik.

'Wel nee meheir – so'n haast het 't niet.'

'Zeg het maar zachies,' zegt Georgine.

De blauwige, scherpe vouwbeen-neus van juffrouw Stengevis boort in de blonde pluisharen van Georgine. De dunne sneetjeslippen mummelen radjes.

'Nee. Dat verdóm ik!' zegt Georgine kregel.

'Ik hou me d'r buiten. Ik zal me salig d'r buiten houe... Maar voor je kindere sie je... So iets gebeurt je je leven nieuwe... En só'n man is maar ééns kranksinnig, sie je... Het is een man op leeftijd... Daar kan je altijd vertrouwen in hebbe, seg ik maar... Maar je mot het selvers wete... Dat heb ik hem ook gesegd... Hij wou je adres... Nee, dat doe ik niet, zeg ik.' Weer priemt ze de blauwige neus in Georgines mooi pluishaar, lacht zachtjes met het vies trekje om de neus.

'Nou, als u hem morgen ziet, kun je hem gerust zeggen, dat ie kan doodvallen,' zegt Georgine opgewonden:

'Wat zeg jij, Spier – meneer Spier is een goeie bekende van me: d'r is een rijke Indische vent, die de volgende maand naar Indië gaat en die me mee wil hebben als huishoudster... Vijftig duizend gulden wil ie voor me vaststellen bij een bank, als ik het doe...'

'En wat verdient de juffrouw?' vraag ik.

'Ikke? Wel niet soveel. Ik sal op me stoel doodblijfje as die een woord over geldsake met mijn gesproken het. Meheir schijnt ook geen hoge dunk van mijn te hebbe, hé Sorsien.'

Met een vals dwalen der ogen, lacht ze, alsof ik een aardigheid gezegd heb.

'Nou maar, ik denk er niet an, hoor!'

'Groot gelijk, Sorsien, gróót gelijk... Wel Jesus zeg ik tegen hem... Je weet toch dat ze getrouwd is... Ja, seit ie, maar ik hep alleen het goeie met er voor... Se sal d'r nooit berouw van hebbe... Nou seg ik – sulleke boodschappe breng ik niet over... Juffrouw Casper is een veel te fatsoenlijke vrouw... Maar ik dacht daarnet, voor de aardigheid, ik sal het er tóch maar es segge... Wat je toch voor een gekke mense op de wereld heb... Da's nou een heel sjieke vent – resident is ie – of so iets – en schat-

rijk – je mot sien wattie voor een briljante in sijn overhemp het – en die is nog wel getrouwd ook – ja, die is getrouwd volges de Hollandse wet met een zwarte – Jesus wat een lelijke vrouw met so’n platte neus as die peer daar – en die wil Sorsien meeneme en voor de kindere Sorge... wat een gekke mense hebbie toch! Heb u nooit sijn naam gehoord, meheir? Vermeulen hiet ie...’

‘Nee.’

‘En wanneer kom jij nou weer es bij me op visite, dikke Ka.’

‘Morrege,’ zegt het kind, vertrouwelijk opklimmend tot bij het grauwbeklede gezicht en de oorbelletjes betastend.

‘Je sussie het na je gevraagd.’

‘Magge we dan de hele dag samen spelen, moeder?’

‘Seker, zeker... Dat die kindere me nou nog altijd moeder blijfe noeme...

Ik heb es een nefie gehad, die noemde we toen ie só klein was... Krentebol... en wil je wel gelofe, dat ie nóg Krentebol hiette toen ie op sterreve lee? Há-je nog niet gegeten, Sorsien?’

Haar duidelijke toelag is om zo lang te blijven praten tot ze weet wie er mee eten, welke drie en wát of er gegeten wordt.

‘Nee,’ zegt Georgine.

‘Eet er iemand bij je?’

‘Me broer.’

‘Nietes, nietes, mamma jókt,’ zegt Kaatje.

‘Wát jocht mamma,’ zegt Georgine woedend en kijkt het kind met zulke lichtende ogen aan, dat het stil, met een huiltrekje om de ogen op de schoot van juffrouw Stengevis blijft zitten.

‘Mag je segge dat mamma jocht,’ zegt juffrouw Stengevis, die ’n falsetje aanslaat om lieverig de kindertoon te pakken, ‘mág je dat segge?’

‘Nou-ou...’ zegt Ka, met haar lekkere ogen naar mij kijkend.

‘Kom es hier, Ka!’ roep ik lachend. ‘Ik heb wat voor je.’ Ik geef het kind een hele verzameling ouwe tramkaartjes.

‘Ik geloof dat we regen zullen krijgen,’ zegt Georgine insinuerend.

‘O, ik heb me paraplu in de gang geset... Het is hier toch wel een liefe kamer.’

‘Zal ik het eten maar opdoen?’ vraagt juffrouw Bok om het hoekje.

‘Wel, dag juffrouw,’ zegt juffrouw Stengevis.

‘Dág juffrouw. Hoe maakt u het?’ antwoordt juffrouw Bok.

‘O dank u... U mot maar niet na me kijke... Ik ben so midden in me huis-houwen... Sal ik nog effe wachten?’

‘Ja, wacht u nog maar effen,’ zegt Georgine.

‘Nou, dag juffrouw.’

‘Dág juffrouw.’

De fletse, de grauwwitte burgerjuffrouwen glimlachen, glím-lachen, glim-lachen. Tussen twee van zúlke glimlachen ligt een stinksloot van kamertjesmufheid. En een korte stilte van ingehouden woede volgt. Juffrouw Stengevis heeft de kalkhanden in de schoot gelegd om het versleten beursje, knuffelt er geduldig op los. Ze wil nou eens weten wat er omgaat. Georgine, zenuwachtig opgehitst, antwoordt, met een gejaagd bibberen van de ene knie. Ik, eerst kwaadaardig, voel me sarrend-gemoe-delijk, draai de stok in de handen, als heer die op visite is, durf niet te veel zeggen, om Georgine niet in de wielen te rijden. Ik krijg het gevoel dat Georgine bang is voor die vrouw. In toon en houding heeft ze iets vreemds-onderworpens, als juffrouw Stengevis haar lauwtjes aankijkt. Bij tijden zijn er brede gapingen, waarin het mens wel voelen moet, dat ze de deur wordt uitgekeken. Maar ze voelt het niet. Ze wil niks voelen. Ze draait rustig het beursje in haar schoot, lijmt het ene gesprek aan het andere, heeft telkens wat nieuws. Ze wil nou eens weten wát er gaande is, lacht met vies velgerimpel om de neus, kijkt alles en niemand aan. ‘Hè-je hier helemaal van de bovenburen geen last?’ vraagt ze na een pauze.

‘Nee, niks.’

‘Bij mij thuis valt de kalk zo van het plafon. Elk ogenblik kan je vegen. O, je hét hier geen plafon?’

‘Nee.’

‘Ik hou je toch niet op van je eten? Begin maar gerust. Seneer je maar niet.’

‘Ik wacht op me broer.’

‘Wat komt ie laat, hè?’

‘Zeker opgehouden.’

‘Wat je man toch sprekend lijkt! hè?’

‘Ja... het is een goed portret.’

‘Bij wie het ie het laten maken?’

‘Bij Greiner.’

‘Bij Greiner. Is dat niet op de Nieuwendijk?’

‘Ja.’

‘Ruikt het niet na kattepis.’

‘Ik ruik niks.’

‘Nou dan sit het bij mijn in de buurt.’

‘Nou, dat kan wel verbeelding zijn.’

‘Jesis mens, ruik ie nou niet dat er kattepis in de kamer is?’

‘Nee, ik ruik niks.’

‘Dan ben je verkouwen.’

‘Dat kan wel.’

De lamp stoomt weer. Ik sta op, draai haar af. Lome stilte is in de kamer en ik ga weer zitten.

‘Hoe laat sou het zijn?’

Ik kijk op mijn horloge, lieg kalmpjes-weg vijf kwartier.

‘Precies kwart over zeven.’

‘Kwart óver zeven.’

‘Zestien minuten over zeven.’

‘Wel Jeses, wat die tijd vliegt. Het was half zes toen ik op de Dam in de tram stapte.’

‘Ja,’ zeg ik, ‘als je gezéllig zit te praten, vliegt de tijd.’

‘Vin u niet?’

‘Ik hou dól van babbelen...’

Maar Georgine valt me in de rede. Waarom laat ze me niet aan het woord?

‘Hoe gaat het met uw man?’ vraagt ze.

Dat is weer een chapitre voor het lieve mens. Daar kan ze op doorgaan. Ze vertelt van haar man die aambeien heeft, van een dochter die een lint-wurm kwijt geraakt is, ze vertroetelt het beursje in de kalkachtige handen, lacht zure lachjes, kijkt naar de kaas, de portretten, de kachel.

‘Hé, Sorsien, waar is je maschien?’

Even hakkelt Georgine.

‘Me naaimachien... Me naaimachien... Die heb ik uitgeleend aan een vriendin.’

‘Daar maggie wel voorzichtig mee zijn. As de controleur van Singer komt, mot je hem laten sien.’

‘Die komt nooit boven.’

‘Hè-je hem al afbetaald?’

‘Nou, dat zal nog wel een dertig gulden schelen.’

‘Wat een gemak, hé, so’n maschien op afbetaling?’

‘Ja, vreselijk.’

‘Ga nou eten. Je broer kómp niet. Seneer je niet voor mijn.’

‘Nee, we zullen wel zolang wachten.’

Dat is toch vrij duidelijk zo’n vingerwijzing. Maar ze begrijpt niet. Ze wil nou eens wéten.

‘Mamma, ik heb zo’n honger!’

‘Dat schaap ziet wit van de honger. Ga nou éten.’

‘Nee, we hebben de hele avond voor ons.’

Juffrouw Stengevis legt het beursje uit de handen, wriemelt in haar zak, veegt de neus, neemt het beursje weer op, glimlachert door de kamer. Ik krijg meelij met Georgine.

‘Toossie heb ik van de week een heel koud bad gegeven. Wat me dat kind spartelde... Ze dee maar niks anders dan moeder roepen. Toen lekkertjes afgedroogd en in bed. Me man seit dat het so goed is... Mot je volgende week nog ergens optrejen?’

‘Da-weet ik nog niet.’

‘Nou, Georgine,’ zeg ik ineens opstaand, ‘ik merk wel dat je uit beleefdheid wacht tot we weggaan. Eet maar smakelijk. Ga u zover mee, juffrouw?’

Nóg aarzelt het mens.

‘Ja, da’s goed,’ zegt Georgine, ‘en ik ga wat op bed leggen. Ik heb hoofdpijn.’

‘Ja. Erg.’

‘Nou, dan ga ik zover met meneer mee. Wat een jammer dat je broer zo wegblijft... Nou dag Kaatje... Kom maar es gauw spelen met Tosie... Dag Sorsien... Beterschap... Kom ie d’r es gauw oploope... Tosie vraagt zo dikwijls naar je.’

‘Dag Georgine. Dag Kaatje... Hier staat uw paraplu, juffrouw... Wees u voorzichtig voor de trap,’ zeg ik beleefd.

‘Mamma, gaat ome Alfred nou weg.’

‘Stil!’ sust Georgine.

Op straat loop ik héél beleefd tien huizen mee met het lieve mens, neem beleefd mijn hoed af, trek aan een bel en zeg: ‘Hier ben ik thuis. Dag juffrouw.’ Even probeert ze de naam op de deur te lezen, zegt dan zoetjes ‘Dag meneer’ en loopt door.

De deur wordt opengetrokken. Ik roep even naar boven of meneer Bol er woont. Nee roepen ze natuurlijk, die is hier onbekend en in een halve minuut ben ik weer bij Georgine. Woedend loopt ze in de kamer.

‘Dat beroerde wijf! Dat pestwijf! Zou je d’r niet anvliegen? Nou kan ik geen stuk meer eten zo zenuwachtig als ze me heeft gemaakt. Die zat nou maar te wachten om te kijken of jij bleef eten. Dat misselijke wijf!’

‘Waarom heb je er dan niet ronduit gezegd om op te hoepelen?’

‘Dat kán ik niet. Je mot niet vergeten dat me andere kind bij d’r is.’

‘Anders niet?’

‘Nee, natuurlijk anders niet! Zit niet aan de kaas te peuteren, Ka! – Wat een sar! Wat een Judas! Dat dee ze opzettelijk. Je mot er kennen. Nou is me hele maaltijd bedorven.’

‘Nou! Nou!’

‘Hoe ben je d’r kwijt geraakt?’

Ik vertel en ze lacht.

‘Zie je, ik wou niet weten dat je hier bleef. Ze is in staat alles an me man

te schrijven wat ze ziet.'

'Steekt er dan kwaad in?' vraag ik met verwondering, bang voor geniepigheden.

'Nee. Maar met dat mens mot je zo voorzichtig zijn... Juffrouw Bok!'

'Joe!'

'Ze is goed voor het kind... Je ziet wel dat de kinderen van d'r houden... Ze noemen d'r moeder... Maar as het dát niet was, as het dát niet was... Ik had moeite om d'r niet een bord naar d'r kop te smijten. Zo iets maakt me zó zenuwachtig, hé! Ik zou wel kunnen huilen!'

Juffrouw Bok dient een schotel met biefstuk op, vastgeklemd tussen twee vuile doeken. Peinzend-glimlachend, met het onsterfelijk lachje op het grutjesgezicht, let ze op dat de saus niet over de rand plast. Dan blijft ze staan met in elke hand een vuile doek, op de hoogte van een uitwippende balein en zegt: 'Ze was zeker weer niet weg te krijgen?' – 'Nee,' zegt Georgine. – 'Ja, ik had het wel in de spieze. Zo'n labberkakkig mens... zo'n fijne roomse jезewiet... al die roomse benne eender... dat hangt as een klit an mekaar... net allemaal loopse hondjes achter een tefie.' – 'Die wou nou weten watte we eten. Als je toch een beetje fatsoen in je lijf heb, ga je toch weg, as je ziet dat de mense wachten, niewaar? Nee, zij verdomt het... As ik maar iemand anders wist voor me kind.' – 'Nou d'r benne mense genoeg,' insinueert Bok. – 'Ja maar, goeie is moeilijk.' – 'Annetje, waar blijf ie nou?' – 'Ja moe, ik schep op.' Met de vuile doeken in de handen, blijft juffrouw Bok wachten, vriendelijk-begaan meepratend tot Annetje komt met een schaal aardappelen zonder deksel en Paulientje met een groot bord met fijn gehakte andijvie. 'Motte de pannekoeken ook meteen komme?' vraagt Annetje. – 'Nee, wel?' zegt juffrouw Bok. – 'Nee, die zalle we strakkies eten.' Eindelijk – wél eindelijk gaat de deur toe. Mijn eetlust is weg. De grutjesgeest van juffrouw Bok spookt om de tafel. Ik ben vies van alles, vies van de borden, de glazen, de vorken, het eten. De zoete bloemkoollucht, die in het huis hing bij het binnenkomen, zit dik aan alles in deze kamer. Wat een gelukloze, dompige, vale burgermansboel, wat een benauwende leefhoek. Georgine schept op – Kaatje met het knietje tegen me aan, bleek onder de hoog hangende lamp, kijkt met gulzige oogjes naar de porties vlees die mamma verdeelt. We eten zonder gepraat. Ik breek een aardappel in de gestolde vetsaus, snij het taaie vlees. De glimlachende man met de hoge puntboorden, de mooie das en het geplakte haar gluurt vriendelijk-tevreden van de schoorsteen naar mijn bord. En ik neem mijn eerste hap in Georgines huis, een stuk zoete aardappel met een stuk taai vlees, slik het met geweld, naspoelend met bier. De te hoge lamp, schel van licht op de ogen,

bleekmakend door de altijd bevende, stroeve gloeilijn, schijnt op de hoofden, op het verwarde vlaskopje van het kind. De vorken glimmen op en neer, van het kind het vlugst. Het wekkertje op de schoorsteen naast de vriendelijke, gelukkig-lachende man, tikt gejaagd-snel. En ik breek een andere aardappel in de vetstolling, wrijf tot een nat brijtje komt, kauw, voel het schelle licht de randen om mijn ogen aftekenen, vind het wit van mijn bord te wit, het wit van het tafelkleed te fel, het schamplichten op de vork hinderlijk – ‘Mamma, mag ik asjeblief nog een beetje saus?’ – En dan tref ik weer een zoete aardappel... vind dit eten van een griezelige natte-voetenachtige onlekkerheid.

‘Smaakt het je niet? Wat zit je te kieskauwen,’ zegt Georgine.

‘Kieskauwen? Ik kieskauw helemaal niet.’

‘Nou als jij dat geen kieskauwen noemt, dan weet ik niet wat kieskauwen is.’

‘Ik vind het heel lekker. Ik hou wel van biefstuk en andijvie.’

‘Wat scheelt je?’

‘Niks.’

‘D’r scheelt je wél wat.’

‘Mag ik... mag ik?’... Ik kan het niet inhouden, móét de hap op de rand van mijn bord leggen – ‘neem me niet kwalijk – neem me asjeblief niet kwalijk – hé, wat was dat beroerd... Zó’n lange haar in de andijvie...’

‘Hè – jessus, nou kan ik geen hap meer eten,’ zegt Georgine.

‘Nou d’r zullen er wel geen dozijn in zijn,’ meen ik.

‘Dat vuile mens... dat vieze stuk schorremorrie... Laat ze d’r haar niet kammen in de keuken... Ik betaal er toch voor.’

‘Nou één haar kan iedereen gebeuren.’

‘Gisteren lag er ook een in de sla... Me moeder zegt altijd: kom nooit met je haren bij de groenten. Die krijg je d’r nooit meer uit...’

‘Nou maar ik vin het heus lekker, Georgine.’

‘Dat zeggie maar om mijn plezier te doen. Ik kook béter, hoor. Toen me man nog hier was, zei die wel es, dat ik zo goed kookte as een van zijn eigen geloof en de joden die koken nog beter dan de Duitsers.’

‘Mamma...’

‘Wil je nog een paar warreme aardappelen, Alf?’

‘Nee dank je.’

‘Mamma...’

‘Neem je geen mosterd?’

‘Mamma...’

‘Waar staat ze?’

‘Hier in het koppie.’

'Mamma...'

'Ben je nou klaar met je gezaag? Wat mot je nou?'

'Nog een beetje saus mamma.'

'Je drinkt saus, jij!'

'Mag je met je handjes eten, Ka?'

'Eet ze met d'r handen? Hoeveel keer heb ik je nou al niet gezegd om niet met de handen te eten?'

'Nou-ou die vorrek stinkt zo.'

'Wat stinkt zo?'

'Me vorrek... Ruik maar es.'

'Ruik nou zo'n vork es! Die heeft ze voor de uien van d'r erwtensoepp gebruikt, en die veegt ze zo maar af an d'r schort! Wat een ontieg mens! Heb je wéér een haar?'

'Nee. Goddank niet. Maar, als je er niet kwaad om wordt, zulleke biefstuk heb ik nog nooit gegeten. Die's uitgezocht! Hahaha! Ik kauw een uur over een hap...'

'Ik heb 't wel in de gaten... Ik heb d'r geld gegeven voor een pond biefstuk – as je d'r geen centen geeft, haalt ze niks – achttien stuivers – daar krijg je toch eerste kwaliteit vlees voor, niet – weet je wat dit is?'

'Nee. Zoveel verstand heb ik er niet van.'

'Da's gewoon een lappie mager vlees van een stuiver of acht – de rest gapt ze.'

'Wat een kruimeldievegge!'

'Pas toch op! Jij zegt alles zo hard. Achter de alkoof kun je alles horen, als je hard spreekt. Kom nou, Ka! Eet je je vlees niet op?'

'Ik lus niet meer mamma.'

'Opeten, anders krijg je geen peer.'

'Nou-ou! Ik lus niet meer!'

'Zal je het opeten?'

'Nou-ou! Nou-ou!'

'Hoor je me niet? Zul je eten?'

Ka blijft met een pruilend donker gezichtje naar d'r bord kijken.

'Kom nou. Kaatje eet nou je vlees. Dan wor je zó groot.'

Geen effect.

'Als je nou niet eet, koppig nest, roep ik een agent van politie!'

'Uhu! Uhuu-u-u!' het kleine mondje trekt samen, dikke tranen vallen op het bord.

'Wel heb je nou ooit zo'n schaap van een kind! Hou je op met je gegrien!'

'Ik lus het niet!'

'Dan laat je het maar staan! Is het uit! Hóór je niet!'

‘Uhu-Uhuu-u-u!’

‘As je nog even kikt ga je van tafel!... Is het gedaan? Ben je mamma’s kindje? Ben je mamma’s kind? Hier heb je een peer. Niet met schil en al opeten. Vraag an ome om hem te schillen.’

‘Ome, wil u asjeblief es schillen.’

Bons! Ineens de deur open. Annetje en Paulientje en een jongetje van een jaar of vijf met een smerig gezichtje, welig-lopemde neus en afgezakte kousjes, half in de kamer, half in het portaal.

‘Ik mot het vragen!’

‘Moe het het mijn gezeid!’

‘Dat lieg je, vuile viezerik!’

‘Moe-oe! Moe-oe! Die Piet knijpt me!’

‘Moe-oe! Moe-oe! Dat liegt ze! Zij het mij het eerst geschopt!’

‘Wille jullie oprukke!’ zegt Georgine, woedend.

‘Nou, moe stuurt me!’

‘Dat liegt ze, juffrouw – moe het ’t mijn gezeid!’

‘Lelijke dief!’

‘Snottebel!’

‘Jezis, Jezis, wat benne jullie weer lastig – ik heb ’t an Piet gezeid... Allo, wil je naar achter gaan, grote lummels, om je broertje te plagen!’ zegt juffrouw Bok die er bij komt.

‘Hihi-Ehihi! Ahihi!... U het ’t mijn gezeid!’

‘Wil je je bek houden! – Hé? Piet zeg jij het.’

Pietje blijft – nou hij alleen in de deuropening staat, de lamp aankijken, peutert in zijn neus, zegt dan:

‘...Moe vraagt of die pannekoeke... of die pannekoeke... of die pannekoeke... nog langer motte wachte.’

‘Zeg an je moe of ze hier eerst wil kommen afruimen.’

‘Mochoe – eerst afruime!’

Juffrouw Bok is er dadelijk, zoetjes-lachend – haar lach is als een weeë deuk in het grutjesgezicht – zet de vuile borden bij elkaar, vraagt of het gesmaakt heeft, zegt dat ze zo’n last heeft met Annetje, Paulientje en Piet, die als ze d’r niet op let de randjes van de pannekoeken pulken en sloft weg om genoemde koeken te halen. Het is een hele stapel. Wel twintig liggen er op het bord. Georgine is zo verstandig om de bovenste zes apart te zetten. Dan komt Paulientje nog eens binnenhollen met een kopje bruine suiker. Met grote moeite, om Georgine te plezieren, eet ik er een, voel me het veiligst bij een geschildre peer. Terwijl ze een stukje brood voor me smeert en met kaas belegt, wordt er weer gescheld.

Georgine springt op, luistert aan de deur. Dezelfde geluiden van straks, dan een vrouwenstem...

‘Is me dochter thuis?’

‘Nou da’s me ook ongelegen,’ schrikt Georgine, ‘afijn het kan me niks schelen.’

Haar moeder is niet alleen. Ik word voorgesteld aan de vader ook. Moeder ziet er uit als een pienter burgervrouwje, klein, gezet, wiegelend. Op het wippend neusje dribbelt een lorgnet, telkens op-vallen-af. De zwarte, bij de-pinken álles oplettende oogjes slapen bedrieglijk-stil achter de brilleglazen. Niks ontgaat er aan. Op het wollig, roezig haar schommelt een notedophoedje van zwarte kraaltjes en blauwe blommetjes. Mama Casper maakt zo de indruk van een niet kwaad, toch-wel-geslepen, zeer voorzichtigjes-berekenend vrouwje. De man lijkt wel twintig jaar jonger, lang, schitterend zwart van haar en snor. De kleur van zijn gezicht is blauw, op het paarse af. Hij heeft donkerbruine, te grote ogen, ogen met zwarte flikkeringen, ogen die minuten star in één richting zoeken. Nog voor ik één woord van hem gehoord heb, weet ik dat hij aan de drank is. Als zijn dochter hem voorstelt, neemt hij even zijn zwarte, verkleurde fantasiehoed af voor een paar seconden, gaat in een donkere hoek bij het raam zitten, de hoed op het hoofd, de pijp in de mond.

‘Waar sit jij toch tegenwoordig. We siene je helemaal niet meer.’

‘Veel op reis geweest,’ zegt Georgine.

‘So.’

De zwarte slaperige oogjes kijken achter de brilleglazen van de tafel naar mij, van mij naar de tafel.

‘Da’s meneer Spier, de schrijver.’

‘O so.’

Ze kent me natuurlijk niet, maar de man neemt de pijp uit zijn mond en zegt, bijna bedrukt:

‘Zo. Ben u die. Ik heb een boek van u gelezen.’

‘Van mij?’

‘Ja. Als u dat tenminste is. Hoe hiette het ook weer. Het was de geschiedenis van een jonge meid die de verkeerde weg opgaat... Ja, dat wás het. De bassist had het te leen van de eerste violist.’

‘O dát... Is u musicus?’

‘Pistonist.’

Nog altijd wippen moeders pikzwarte oogjes van de tafel – van het bord met het onopgegeten stukje brood met kaas – naar mij.

‘Mamma, mag ik ook een stukkie kaas?’

‘Je mag niet vragen. Hier hebbie een hompie.’

‘Dat mot je d’r niet geven,’ zegt grootmoeder, ‘dat geeft allemaal brand. Het kind is toch so branderig.’

‘Ka branderig? Nee, dát hoor ik voor het eerst.’

‘As ze niet branderig is, dan máák je d’r branderig.’

‘Tussen branderig worden en branderig zijn is nog een onderscheid.’

‘Wat ben jij van avond precies uitgevalle. Nou! Heeft meneer hier gegeten?’

‘Ja. Meneer is een vrind van me.’

‘So. Soso.’

‘Hoe maakt Jan het? Waarom is die niet meegekomen?’ vraagt Georgine.

‘Die geeft les en as die les het gegeven sien we hem niet voor vannacht as die thuis komt. Da’s so’n rare scharrelaar.’

‘Wil u een koppie thee meedrinken?’

‘Ik heb wel net thee gedronken, maar thee kan er altijd bij.’

‘Vader u ook een koppie?’

‘Nee dank je.’

‘Liever een glas bier?’

‘As je het in huis heb, ja.’

‘Waar sijne al je ringe Georgine? – Wat hè-je daar weer voor een nieuwe ring?’

‘Da’s geen nieuwe – da’s een ouwetje.’

‘Niewaar. Die het mamma van ome Alfred,’ zegt Kaatje.

‘Wie is ome Alfred,’ vraagt grootmoeder.

‘Da’s...’

Pats. Georgine geeft het kind een draai om de oren.

‘Heb ik gelijk moeder, of niet? Dat kind bemoeit zich overal mee. Het is op zo’n manier niet uit te houden!’

‘Ja, ze heeft gelijk,’ zegt de moeder.

‘Kom jij maar hier, Ka,’ troost de man in de hoek.

‘Ja, u mot er maar meer bederreve! Strakkies is juffrouw Stengevis, dat kreng, hier en heb ik me ook zo geërgerd. Je kan niks zeggen of ze steekt er d’r neus in. Vanmorgen is de naaister om d’r geld geweest. Kom u de volgende week maar es terug, zeg ik – ik heb nou geen geld. – En u heb toch pas het geld van de naaimachine gekrege, mamma, zegt het brutale nest. – Ja lach u maar! Het is heel aardig as je het hoort, maar op zo’n ogenblik weet je je niet te redden.’

‘Hoeveel hè-je voor de machien gekrege?’ vraagt de moeder.

‘Vijftien gulden.’

‘t Was me een vrachie,’ zegt de vader, ‘me hemd plakte an me lijf. Heb ik

je het reëutje al gegeven?’

‘Nee.’

‘Vijftien gulden! Da’s me een schijntje voor een machien van over de vijftig! Die vuile jode! Elke maand voor een gulden vijf cent tóébetalen en dan nog zo’n voorschot van lik-me-veessie.’

‘As je het maar niet vergeet in te lossen. As Singer d’r achter komt!... Vergeet het toch in gosnaam niet!’

‘Ach nee! Het is toch niet de eerste keer, dat ik goed bij ome Jan gebracht heb!’

‘Ome Jan en sulleke jodenmense da’s een onderscheid. Hoeveel tijd hè-je?’

‘Heb u daar het reëutje vader? Hoeveel tijd is d’r voor?’

‘Ach je moeder zanikt, het zijn héle fatsoenlijke mense. Ik heb nog nooit last met ze gehad.’

‘Als me man op tijd geld stuurde, zou ik toch zulleke dingen niet hoeve te doen. Daarnet heb ik an juffrouw Stengevis dertien gulden vijfenzeventig betaald en ik mot toch zellef ook leven... Nou kan u narekenen wat ik overgehouden heb.’

‘Stuurt ie je niks?’

‘Drie weken gelejen zond ie vijftien gulden... Hij kan toch maar niet weten of ik zelf wat verdien, die vuile jood!’

‘Nou-ou-ou! Het is altijd je man, al is ie een jood. Je mot je man niet voor jood uitschelden. Da’s niet in de haak.’

‘Hét ze dan geen gelijk,’ zegt de vader – terwijl hij zijn bier slurpt. – ‘Hebbe we niet gehoord van Walpurga, die verlejen week met de *Werkendam* is teruggekomen, dat het hem best gaat, dat ie weken van zestig en tachtig gulden het! Mottie dan goddome z’n vrouw en z’n kinderen late verrekke!’

‘Doe me nou het genoeg, Casper, en vlóék niet,’ zegt de moeder, ‘je kan de dingen best zónder vloeken zeggen. Dat eeuwige gevloek van jullie mannen! Al het ze nou hondermaal gelijk, mot ze niet voor jood schelden. Isaac kan niet hellepe dattie een jood is. En weet jij wattie ginder nodig hééft?’

‘Mens doe nou toch niet zo stom,’ zegt de vader, ‘denk je dat een gezonde man in Amerika niet net zo hard na de hoeren loopt, as hier?’

‘Hei! Hei!... Denk es een beetje an het kind!’ kopschudt moeder.

‘Nou ja. Leg dan ook niet te zeiken!’ zegt hij knorrig.

‘Netjes. Netjes. We sijne niet onder ons. D’r is een heer in het gezelschap.’

‘Verdiene ze zóveel geld in Amerika?’ vraag ik vlug.

‘Of ze. Ze kommen gewoon met een paar lappies van duizend terug en gaan voor baas zitten.’

Juffrouw Bok brengt de thee, dezelfde koppen van de vorige keer, twee witte, een gebloemde. Met een behagelijke uitstroming van vriendelijke lachjes en grote belangstelling voor elkaar, praten de vrouwen.

'Wel juffrouw, wat sie u d'r veel beter uit.'

'Ja vin u niet?'

'Mot u man weer optreje?'

'Ze geve van avond Lohengrien in Arnhem. Ja die koriste hebben weinig rust. Rippetere en optreje, anders niks. – En dat voor zo'n geld!... Daar bè-je nou arties voor.'

'Nou hij het tenminste geregeld werk... Maar mijn man... Nou Carré weg is, is het scharrele... Ja, het is suur, het is wel suur...'

'Ja, seg u dat wel.'

'Een arties kan zich z'n hele leven doodsappele voor andere... Amsterdam is niks meer tegenwoordig... Al het geld kwam van de diamante... Ja-ja... Ja-ja.'

'Nou maar het sal wel es beter worre.'

'Dat segge se al so lang.'

'Je mot je hoofd nooit late hange.'

'Nee dat doe ik ook niet.'

'Het sal wel beter worre. Ik zeg maar als het niet slechter worren kan, wordt het licht beter, niewaar?'

'Nou, dat sal ik niet tegenspreke. Da's wel waar.'

Langzaam de handen afdrogend aan het schort, gaat Juffrouw Bok weer weg, kipperend met het hoofd, en met de ingevreten lach op het grutjesgezicht.

'Je mot zo'n boel niet loslate,' zegt vader.

'Seg ik nou wat? Mag ik vanavond weer niks segge?' snauwt moeder.

'Wat het dat wijf d'r mee nodig of ik werk heb of niet... Daar maakt ze maar napraat van.'

'Nog een flessie bier, vader?'

'Nee dankje. Liever een konjakkie.'

Ik presenteer papa Casper een sigaar en het gesprek wordt – wat je noemt – algemeen. Mama kijkt me met minder wantrouwige oogjes aan, laat wat los van haar zorg over zoon Jan, die tegenwoordig zo'n rare scharrelaar is. De man met de hoge puntboorden, de mooie das en het gladgestreken haar op de schoorsteen glimlacht gelukkig-tevreden.

'Nou mot je wete Georgine wat ons vannacht overkomme is. – Watte Arie? – As ik het je vertel, sal je lache.'

'Je moeder het weer iets biezonders uitgehaald... Zo'n ouwetje en nog altijd jaloers?'

Het glaasje cognac knapt hem op – zijn donkere ogen beginnen te gitten.

‘Zo’n óúwetje... Die wil altijd jong blijve!... Hoeveel schele we, hè?’

‘Nou vertel deur.’

‘Ze hadde me geseid as je wat van je man wil wete, mot je hem as die slaap een lepel in zijn hande geve.’

‘Nou kan jij es begrippe meneer, hoe die wijve onder mekaar lulle!’

‘Vannacht komt ie thuis – ik zel het maar zachies zegge...’

‘Zeg het maar hard!’

‘...dattie niet goed op z’n bene kon staan... ik denk: nou sal ik es niks segge en laat ’m naar bed gaan. Nog geen vijf minute leit ie of ie snurkt als een os en ik geef ’m de pollepel in zijn hand... Arie waar ben je vanavond geweest? – vraag ik. Hij snurrekt door. Arie wat hè-je uitgevoerd? – Geen asem. Nou denk ik: ik sal het effen laten inwerke. Wat wil het geval, ik val sellef in slaap. Vanmorrege wordt ie wakker en begint me te vloeken – jesis, meneer as dát heer begint, wordt de hele vismarkt bang van hem – wat is dat potverdikkie hier en daar! Ben ik je kwajongen! Wat is er dan, seg ik. En toe sie ik hem met de pollepel in zijn hand sitte.. met permissie, ik heb in me bed gepiest van het lache...’

‘Nou mot je begrippe,’ vertelt de vader verder, ‘wat een bezope gezicht as je wakker wordt met een pollepel in je pote, ik denk bij mezelf – wel goddome wat is me dat – als je pas wakker wor kè-je nog zo goed niet zien bij ons in die donkere alkoof – veel donkerder nog as hier – wel goddome wat is me dat! Toen begint zij te lachen en ik heb er met de pollepel op der blote...’

‘Nou, nou, nou!’ lacht moeder, die in hikkende giechelschudding van het kleine lijfje zit en telkens de handen naar het lorgnet moet brengen, zó als die op haar neus dribbelt.

‘...kont geslagen!... Hahaha!... Nou zal ze wel geen pollepels meer in me pote stoppe! Hahaha! Dat wijvenvolk! Hahaha!’

Moeder schokt nog altijd van lol. Haar dunne lipjes zijn tot een kindermondje saamgerimpeld, de mollige, vette handen wiebelen op de neus bij het lorgnet. Het hartelijkst lacht het kind. Met overdreven lawaai schettert ze: ‘Opoe het op d’r bille gehad!’ lacht hardop, blij dat ze es los mag komen, schettert nóg eens: ‘Opoe... het op d’r bille gehad!’ doet druk, vals-nalachend, overdreven-gillend. Georgine lacht ook, wordt midden in kwaad op het kind.

‘Bè-je klaar met je valse gelach!’

‘Nou... opoe...’

‘Ja, nou weten we het wel. Pas op as je wat an juffrouw Bok zegt hoor! Die vertelt alles over wat ze ziet!’

‘Ja-ja-ja,’ schoklacht moeder, ‘ouwe mense doen soms nog net of se jong sijn.’

‘Dattie Jan nog niet trouwen gaat, hé,’ zegt Georgine.

‘Ach so’n rare scharrelaar,’ herhaalt moeder voor de derde maal, ‘die’s nou weer geëngageerd voor de... voor de... já voor de hoeveelste maal?... Hoeveel maal is die nou al niet geëngageerd geweest?... Weet jij het, weet ik het?... Nou weer met een naaister... en lelijk...! Wattie in d’r siet mag god wete... Donderdag is ze bij me wese theedrinke... Se leve al same. Jawel. Hij het een kamer voor d’r gemeubeleerd... Je mot es sien wat een prachtige meubels... Ik verseker je da-je d’r na kijke mag.’

‘Ben u dan bij ze geweest?’

‘Gistere. Ik kon het niet afslaan. Wat een meubele!... Niewaar, Arie?... Je ben helemaal kranksinnig, seg ik tegen Jan... Mot jij je geld so weg-smijte?... Doe je niet beter ons wat meer in de week te betale?... wij die toch ons hele leven voor je gesappeld hebbe!... Is het waar of niet? Seg nou sellef... Weet je wattie seit – nou dat was nog so onverstandig niet: meubels die komme altijd te pas... Ben je het dan ménes met dat meissie seg ik. Nou toe lacht ie... Ga je met d’r trouwe?... Toe lacht ie weer en segt nog es: meubels daar hè-je voor je hele leve an. – As ze dan maar op jouw naam staan, seg ik. – Nou nee, segt ie. Wat een rare, hé?... Net so’n swabber as sijn vader in sijn tijd was!’

‘En ik zeg je dat ze zwanger van hem is,’ zegt de vader.

‘Ach je ben gek! D’r korset wipt op in d’r rokke. Swanger! Swanger, dat sal Jan niet overkomme!’

‘Nou ze is zwanger.’

‘Wat hè-jij nou voor verstand van swangere vrouwe? Ik seggie dat ze niet swanger is. Jan sal wel voorsichtiger sijn. Swanger! Dat sal hem niet overkomme!’

‘Hoe hiet ze?’

‘Door... Door... Nou hoe hiet ze?’

‘Door Rabbe... zo’n lange naam.’

‘Nee niet Rabbe... Hoe kommie an sulleke onsin... Door... Door Salle... Door Valde...’

‘Valderappus,’ snurkt-lacht vader in de hoek.

‘Wat bè-je aardig! Wat bè-je uit vanavond!... Door... Door...Affijn... d’r achternaam weet ik niet meer... Het sal me ook me sorg zijn... As ik al de name most wete van Jan sijn meissies had ik wel dagwerk!... Mot Ka nog niet na bed?’

‘Nou laat ze nog maar effen opblijve.’

‘Zulle wij nou niet es opstappe?’

‘Hoe laat is het?’

‘Hallef negen. Je wou toch nog op de Nieuwendijk wese.’

‘Nou dag Georgien. Kommie morrege es? Op sondag hebbie toch niks te doen. Als meneer ons de eer wil aandoen... We sijne maar burgermense, hoor... San sjen... hoor.’

‘Dag mevrouw.’

‘Ajuus meneer.’ Voor de tweede maal wippert de fantasiehoed van het hoofd van de vader.

‘Kan u d’r afkomme? Wees u voorzichtig moe. Alf strijk jij es een lucifer-tje af. Kan u zo zien?... Wacht ik zal de deur opentrekke.’

‘Dag schoonmama. Dag schoonpapa,’ zeg ik zachtjes lachend, terwijl de huisdeur dicht dreunt.

‘Hou die ouwe mense nou niet voor de gek,’ zegt Georgine ongemakkelijk. Ze begint het kind uit te kleden dat met heerlijke rode koontjes doorslaat over allemaal goddelijke kinderdingen, over haar broek die zo afzakt, over opoe die van opa op haar bille gehad heeft. Dan draagt Georgine haar naar me toe. Het kind slaat de blote fluwelen armpjes om mijn hals, zoent me met warme lippen, links en rechts. In de alkoof kijk ik toe, hoe Georgine het molletje instopt, haar laat bidden van ‘Onze lieve God in de hemelen...’

XII BIECHT

‘Our public opinion, our literature, our customs, our laws, are saturated with the notion of the uncleanness of Sex and are so making the conditions of its cleanness more and more difficult. Our children, as said, have to pick up their intelligence on the subject in the gutter... Till this dirty and dismal sentiment with regard to the human body is removed, there can be little hope of anything like a free and gracious public life. With the regeneration of our social ideas the whole conception of Sex as a thing covert and to be ashamed of, marketable and unclean, will have to be regenerated. That inestimable freedom and pride which is the basis of all true manhood and womanhood will have to enter into this most intimate relation to preserve it frank and pure – pure from the damnable commercialism which buys and sells all human things, and from the religious hypocrisy which covers and conceals; and a healthy delight in and cultivation of the body and all its natural functions and a determination to keep them pure and beautiful, open and sane and free, will have to become a recognised part of national life.’ EDW. CARPENTER, *Sex-Love, and its place in a free society.*

Levendig herinner ik mij een avond uit het begin van onze verhouding. Wij lagen te bed in de weldadige narust van genoten gemeenschap, als het lichaam zich krachtig, verjongd gevoelt en het hoofd het leven fris-weelderig aanziet. Er was lampeschemer in de kamer. Ik had haar vroeger wel meer willen vragen van het verleden: ze had het ontweken. Die avond kwamen de dingen vanzelf.

We hadden geruzied over malligheden. Ik wilde het goedmaken. Zij bleef koppen. Maar zachtjes gingen mijn armen om haar heen, zoende ik haar op het oor, wat ze niet hebben kon, wat haar deed gillen zo wée als ze 't vond.

'Judas! Met je gezoen op me oor. Hé, het klinkt me nog door me hersens!... Nee toe, Alf doe het niet meer.'

'Zul je dan zoet zijn, Mol... anders begin ik te bijten!' Mol was haar bijnaam geworden.

'Wat ben jij lastig in bed. Zo'n lastige...' Ineens hield ze op.

'Ga maar door.'

'Wat door?'

'Wat je verder wou zeggen.'

'Verder zegge – ik wou niks verder zegge.'

'Je wou wél verder zeggen.'

'Op me woord niet.'

'Wou jij niet zeggen: zo'n lastige heb ik nog nooit ontmoet?' – in bed, dacht ik erbij.

'Hé, wat vies.'

'Hoe – vies?'

'Om zó iets te zegge. Over die dinge moest je niet spreke, als je een beetje kies was.'

'O – vin je dat?'

'Ja, natuurlijk.'

'Wil je je wel eens gauw omdraaien, Mol?'

'Nee.'

'Draai je je om, ja of nee?'

'Nee.'

'Denk je dat ik je warme billen voor plezier in me schoot heb? Draai je je om, of ik knijp!'

'Nee!... Hè wat ben je geméén!... Wat ben jij ruw met een vrouw!... Me armen zitten vol blauwe vlekken... Netjes voor de artieste als ik gedecolleteerd ben!'

'Reden om je in je billen te blijven knijpen!'

'Nou, is het gedáán! Wat ben jij een sar... Wil ik jou es knijpe, als je het

zo prettig vin?’

‘Hier is me arm. Knijp maar raak.’

In mijn opgezette biceps probeerde ze te knijpen. Het ging niet.

‘Hè, wat is dat eng-hard. Wacht, voel je niks?’

‘Nou, maak ik zo’n spektakel?’

‘Doet je dat heus geen pijn?’

‘Nee.’

Het doet wél pijn. Terwijl we verder praten gloeien de scherpe nagels in de huid, alsof een hete naald me gebrand heeft – en ál pratend is er een chagrinerende onderstroming in mijn gedachten, dat ze niet zo vinnig zou dóórgeknepen hebben, zo indrukkelijk de nagels, als ze van me hield. En zolang de natinteling duurt is er een gemelijkheid in me, ben ik stiller, soes ik tússten de woorden door over de waarheid dat een man staat tot een vrouw als een manneknijp tot een vrouweknijp. Maar met het gloeien verdwijnt geïrriteerdheid, denk ik me in – in bed zaag je wonderlijk-helder over de kleinste dingen – in haar nijdigheidsgevoel over de twee knepen in de bil en word weer opgewekt. Zo doet een wijsgeer.

‘Wat hè-jij een boeken! Kolossaal. Hè-je die allemaal gelezen?... Nee wel? Dat lees je in geen eeuw uit... Strakkies mot je een érg gemeen, een erreg gemeen uitzoeke voor me.’

‘D’r is niet één gemeen bij... Die ik had, heb ik allemaal an Kokernoot verpatst, als ik geld nodig had.’

‘Nou er zal d’r wel één gemeen – érrég pikant bij zijn. Niet?’

‘Nee.’

‘Dat zeg je maar om ze mij niet te late leze! Ik kan je d’r zó een uitpikke, dat ik zag staan.’

‘Dan ben jij een knáppe Mol.’

‘Zo, dat zulle we zien.’

Ze springt het bed uit, neemt van de derde plank een wit-zwart boek.

‘En dát dan?’

‘Breng het maar mee.’

Ze kruipt weer in bed met... *Jobannes Viator*.

‘Nou?’

‘Ganzekop, háhaha! háhaha! Dat moest Van Eeden eens horen! háhaha!’

‘Wat lach je nou! Wat is er nou te lachen!... Laat mij het maar leze...’

‘Goed lees jij het maar.’

‘*Jobannes Viator... Het Boek van de Liefde... Zeker erreg-vuil, niet?*’

‘Háhaha! Hahaha!’

‘Jij kan zo beledigend lachen!’

‘Lieve snoet – ik lach om je moppigheid – ik geef je mijn woord dat ik geen

één vuil boek heb, geen enkele roman en' – hier scherpt m'n tong tot een nijdigheidje – 'je hoef me ook nooit om zo'n boek te vragen. Ik heb een schrikkelijke puist an gemene lectuur.'

'Ik niet. Als kind von ik het al heerlijk. Hoe pikanter, hoe echter. Hè-je van Paul de Kock gelezen *Laura of het ophaalgordijntje*? Nee? Of *Gustaaf de losbol*? Ik herinner me nog zó die scène as die ónder het bed van jonggetrouwde mensen ligt en het bed hoort krake.'

'Ja – je heb het me al eens verteld – weet je niet meer: die avond toen we naar *Apollo* gingen, dat je dol ben op zulke vuiligheid. Als ik ooit zo'n boek in je handen zie, verscheur ik het.'

'Dat zal je wel late.'

'Nee dat zal ik niet. Ik wil het niet.'

'Nou je wilt niet! Jij wilt niet. Ik heb toch ook een wil. Mag ik niet leze wat ik wil?'

'Nee. Ik zal wel voor je uitkiezen...'

'Onzin. Ik ben geen meissie van veertien jaar.'

'Hou je nou op of niet! Ik zeg je dat ik elk vies boek dat ik bij je vin verscheur.'

'Welzeker! En me gulden statiegeld van de leesbibliotheek?'

'Dat kan me niet schelen.'

'Dat kan jou niet schelen? Je mot nou niet zo'n toon anslaan. Dat kan jou niet schelen! Wat een onzin! Da's kinderpraat.'

'Nou-én je doet het niet meer!'

'Wat vlieg je toch op! Ik schrik ervan, zo hard als je schreeuwt. Jij bent net zo opvliegend als...'

'Als wie?'

'Als niemand.'

Stil liggen we naast elkaar met *Johannes Viator* boven op de deken. Dat ze zo verduiveld koppig is – dat ze alles beter wil weten – wat is dat hatelijk van d'r – en stom van d'r – en wat beroerd om over zo'n misselijk onderwerp ruzie te krijgen. Warm, donzig-warm drukt haar dij tegen mijn been, glad vlees tegen glad vlees met haartjes zacht-warm er tussen. – Je ben net zo opvliegend – als wie? – als wie? – als wie: heeft die wie ook zo gelegen met z'n been langs het glad-warme vlees in de stilte na een ruzie – als wie? – als niemand. – Dat liegt ze. – Als d'r vader? Als d'r broer? – Nee, dan zou ze het wel zeggen. – Als d'r man? Hè jassus hoe misselijk, om van te kotsen, om aan je man te denken. – Nee niet aan d'r man. – Wie dan? – Wie dan? – Wat een koppig schepsel. – Nou es kijken wie het eerst z'n mond open doet. – Even anwrijven met je been. – Wat is ze toch vet. – Nou wegtrekken je been. – Ze verdomt het. – Nog es

andouwen. – Nou trekt ze d'r dij weg. – Hè, wat haatdragend, – nog es andouwen – even d'r kiewelen, onder d'r voet...

'Nou! Begin je weer, sar!'

'Kom laten we elkaar maar weer afzoenen.'

'Nee.'

'Toe, nou, Mol' – en de lippen plakken op elkaar, met een zacht gestoot van adems, met een licht gekietel van pluimhaar over mijn voorhoofd.

'Als wie ben ik zo opvliegend?' zeg ik dan, hou haar vast in mijn armen.

'Als niemand.'

'Jok nou niet.'

'Ik jok niet.'

'Denk je nog wel eens aan andere mannen.'

'Zeg, ben je...'

'Nou ja... We leven al veertien dagen als man en vrouw... waarom zou je me niet álles zeggen?'

'Watte?'

'Van vroeger.'

'Dat wéét je.'

'Nee, dat weet ik niet.'

'Van me man heb ik je verteld.'

'Jawel.'

'Wat wil je dan nog van me.'

'Niks.'

'Geloof je dat ik...'

'Ik geloof niks. Ik vráág.'

'Wat kan 't jou schele.'

'Van me vróúw wil ik alles weten.'

'Van je vrouw? Hou me maar voor de gek. Ik voel wel dat ik hier leg als... als een hoer.'

'Georgine!'

'Denk je dat ik het niet méér voel dan ik het zegge kan, wát ik ben, nou ik hier mág zijn om een caprice bij een vrijgezel.'

'Wil je je mond houden!'

'Denk je dat het niet schrikkelijk voor me is... als ik erover nadenk... dat ik een gevallen vrouw ben... een gewone hóér!... Gotogot... Wat is dat geméén van je?'

Haar hete tranen glijden met stotende glijdinkjes over de haren van mijn borst; elk van haar snikjes schokt tegen de warmte van mijn lichaam.

'Kom, snoetje.'

'Niks begripen jullie. Niks! Ik schaam me dood op je stoep, als de buren

naar me kijke... En dan kom jij door je gang ansloffe... zien ze me binnen gaan... Strakkies mot jij weer uitkijke of er niemand in de straat is... kan ik wegslupe langs de huizenkant... Ik ben maar je tijdverdrijf... Anders niks! Anders niks!

'Toe, schei nou uit met je lasheden,' zeg ik boos wordend.

'Daarnet heb je ook zo iets vies gevraagd, alsof ik een snol ben... Je heb nou al minachting voor me omdat ik gevallen ben... Daar begint het mee! Toen je de eerste keer met me naar bed ging was je ook zo – zonder respect – heb je me behandeld als een publieke vrouw.'

'Georgine, bedaar toch malle meid.'

'Nee! Ik zal je álles zegge... Het heeft me lang dwars gezete, dat je toen je hemd heb uitgetrokke – zo spiernaakt in bed te komme – dat was een belediging voor me – zo iets doe je niet bij een vrouw die je respecteert... dat doen jullie in bordele!'

'Luister nu eens, mal, opgewonden kind. Luister eens goed. Ik bezweer je nóg eens bij mijn heilige fantasie van God, dat ik niet anders denk dan dat je mijn vrouw ben, dat ik je als mijn vrouw zal behandelen en voor de mensen zal tonen dat je mijn vrouw...'

'Dat kan toch niet! Ik ben toch getrouwd... Doen we nou niet alles stiekem?... En als me man uit Amerika komt...'

'Jouw man?... Ha-ha! Dát wil ik wel zien, wie recht heeft, de man met het-kontract óf de man van je vrije wil...'

'En me kindere?'

'Die zijn van jou. Daar ben jij beter voor geweest dan hij. Die neem jij. Die zijn jóúw eigendom. Ik zal voor ze zorgen.'

'Maar als die me doodsteekt.'

'Ach schaap – je weet toch wel dat het verboden is wapenen te dragen... An vijftientig gulden boete waagt iemand zich zo gauw niet.'

'Jij hebt makkelijk spotten.'

'Je heb op één ding antwoord te geven, lieve Georgine: hou ik van hém of van hém? Hou je van hém dan bedrieg hem niet, dan zondig je niet tegen z'n contract. Van wie hou je, volgens je geweten, zó dat je erg lúchtig voelt als je het zegt?'

'Van jou natuurlijk. An hém denk ik helemaal niet.'

'Praat dan ook niet verder over die vreemde man, die ons geen van twee interesseert. Vertrouw je me? Kijk me goed an – recht in de ogen – vrouw, vróúw – vertrouw je me helemaal?'

'Als je zo spreekt vertrouw ik je hélemaal, voel ik me goddelijk-gelukkig.'

'En wie was nou die iemand die óók zo opvliegend was?' vraag ik glimlachend.

‘Nee – nu niet Alf.’

‘An je man moet je álles zeggen – anders krijg je nooit een huwelijk. – Wie was de... éérste?’

‘Nee... nee, lieve Alf.’

‘Ik vraag niet uit nieuwsgierigheid – God nee! – en ik zal niet vreemd opkijken – al zeg je me de ergste dingen, ik hecht er níét aan; ik hecht er níets aan – maar ik zou het je nooit vergeven als je nu maar éven liegen kon. – Met alles te zeggen maak je schoon schip, met te verzwijgen blijf je, wór je gevallen vrouw. Nou kindje?’

‘Ach God, het is zo moeilijk...’

‘Zet niet een gezicht als de boetende Magdalena, lieve vrouw. Ik hou niet van boetende zondaars. Magdalena vin ik een schááp... Zeg nou álles.’

‘Alles?’

‘Alles, als ik álles weet, is het geen schande meer voor jou, kun je me altijd in de ogen zien – ben je volkomen, voor-goed éérbare vrouw geworden. Mijn fantasie van God is zo volkomen ánders dan die van heel-brave lui. Voor God eerbaar kun je nu worden! Voel je dat?’

‘Ik voel dat jij goed ben... lieve jongen.’

Met de natte ogen bleef ze me aankijken, de minste uitdrukking in de mijne bespiedend, oog in oog, soms even ophoudend, met een angst dat ik iets zeggen zou, soms aarzelend, schipperend met wóórden om te verzachten of te verbergen.

‘Ik ben niet altijd zo geweest, Alf... Als jong meisje was ik fatsoenlijk – op mijn woord van waarachtig – vraag dat maar an m’n moeder... En ik ben toch wel in verleiding geweest... – Kijk me nu maar niet zo constant an! Toe! – Je mot de mense in België kenne... we reisden toen... me vader. me moeder, me broer en ik – hoe lang is dat wel geleje?... een jaar of vijf na de Frans-Duitse oorlog... ik herinner me nog best hoe Metz er uitzag... Als kind van twalef jaar keke de manne al naar me... Ik herinner me in Antwerpen – daar had ik gezonge, toen d’r een heer naar me toekwam, die me tien franke beloofde as ik effen met hem meeinging achter de deur – om wat te doen? zei ik – Nou dat zal je wel zien zei die – ik zal het effen an me moeder zegge dat ik mee ga zei ik en toen was die al weg. Je kan begriipe hoe woedend me vader was. – Een andere keer, o, het zijn zulke vuilike, zulke schobbers in België, bood er een tweehonderd franke an me moeder en dan zou die me broer ook een goeie opvoeding geve... Is me moeder dan geen brave vrouw, hé, dat ze met al d’r armoe al die schooiers van me lijf het gehoue. As kind begreep ik er niks van. – Eens heb ik de artieste zo doen lache, toen d’r een vroeg of ik al wist hóé de kin-

deren kwamme. – Ik wou toen erg wijs zijn en zei: de mense doen net as de hondjes. – Zóveel wist ik toen, zég – op me woord van waarachtig. Ik was een mooi kind hoor, vraag dat maar an me moeder – net zullek dik haar as nou en veel blonder – verleje jaar heb ik het geverfd en dat zit nog in me haar – zie je wel an de puntjes? Op me twaalfde jaar droeg ik al lange rokke en zagen ze me voor zestien an... Nou van de zake hoef ik je niks van te vertelle wat een schrik of dat was... Hoe oud was ik toen?... Dertien... Ja dertien... Ik an het huile van de schrik... Ik dacht niet anders of ik was ziek... Me moeder an het lache! Wat heeft me dat mens gelache! Da's niks zei ze: dat heeft ellek jong meissie. – Nou maar wat is het dan, vroeg ik huilend. – Ach niks, de prins is jarig. – De prins is jarig? vroeg ik. – Ja, de prins is jarig, zo noeme ze dat in België as een vrouw de regels heeft. – Nou toen me vader thuiskwam, lag ik uit het raam en riep met zo'n blij gezicht: vader, de prins is jarig! – Wat heb ik toen op me gezicht gehad! 's Avonds toen zei moeder tegen me: nou zal ik je nog es wat zeggen: als de prins bij een meissie jarig is geweest, dan mot ze erreg oppasse anders krijgt ze een kind. Als een man je nou aanraakt of ankijkt, krijg je een kind, hóór. – Dus je past op hóór en je laat je door geen man aanrake of aankijke. – Wil je gelove dat ik tot me vijftiende jaar wegliep van me stoel op het toneel – we zatte toen nog allemaal in een kringetje op stoele – as d'r een láng naar me keek – Dat geloof je nou niet, wel? Vraag het maar gerust an me moeder, dat ik niet lieg.'

'Nee, ik gelóóf je wel, kind.'

'In de *Vic* kreeg ik kennis an me man – ik zal sterreve as ik lieg: de eerste nacht heeft ie niks bij me gedaan... Begrijp jij zo iets?... Toen ik het an me moeder zei, wou ze het niet gelove... Het ís ook niet om te gelove... God, god, wat was dat een koele... Eens in de veertien dagen dee die wat... en dan moest je hem nog anhale... Was dat nou een man om te trouwe?... Mot een man trouwe as die óp is?... Je trouwt wel niet om de hele dag in bed te legge, maar een blok steen, da's toch ook niet plezierig voor een jonge vrouw, wat?... En zo vies as die was in bed... Een heel bad nam die nooit... z'n voete gaf die eens in een winter een beurt... Lekker, hé? En altijd spoege op de grond. Zó had ik de grond gedweild, zo lag d'r spoeg van hem... Maar die éérste nacht, die eerste nacht, toen ik lag te wachte en niks zegge dorst... en toen die slape ging omdat de wijn hem naar zijn kop gestegen was... en ik niet inslape kon, omdat ik het zo vreemd von, die zwetende man in me bed... Wat heb ik de volgende dag gehuild... Verbeel je: – dat schiet me nou te binne – ik zal geen gezond uur meer hebbe als ik lieg – dat vloeke heb ik van hém, zeg, ik zfé wel dat je lacht... ik was zo nijdig op hem dat ik de trouwacte verscheurde om

het uit te make. Me moeder was erbij... Isaac en zij an het lache!... Wat was ik toen nog onnozel, hè?... Net een gans! al had ik al zes jaar in een café-chantant gezonge... Om kort te gaan ik kreeg eerst Kaatje. – De weeën begonnen toen die 's morgens naar de fabriek ging – thuisblijve dee die niet – wat die man nou kon verdomme weet ik nog niet – en toedie thuis kwam ete, was de dokter net zo wat klaar. Hij wou het kind Sarah noeme, naar zijn grootmoeder. Dat heeft toen nog wat ruzie gegeve, maar me moeder was d'r ook bij. Zeg, stel je nou es voor: <Sarah je rok zak af, moeder ik draag een sleep!> Hahaha! Hahaha! Ik kreeg me zin. En toen het kind een half jaar oud was, had ie geen werk, liep ie te slentere over straat met z'n sabbatjas an. Zo bang as die was, hé! Dat schiet me nou ook te binne. – Eens had ie kwestie met de bewoner van beneje – wij woonden twee hoog. – Dat was op een zaterdag. – <As je de trap afkomt vuile jood, breek ik je je nek!> – schreeuwde die, die man natuurlijk. Denk je dattie naar beneje dorst? Tot 's middags vijf uur bleef die boven draaie. Toen kwammen me vader en me broer en werd ie dapper. En de deur most op slot blijve zeg! Hahaha! – Nou, hij verdiende geen cent. Als jij weer es zinge ging zei die. Nou daar had ik de pest an. As je eenmaal uit het vak ben, kom je d'r liever niet in terug. Me moeder waarschouwde hem – je kunt het er vrage. Maar de nood, zie je en daar zal ik hem geen ongelijk in geve. Ik heb toen tóch staan te zingen, zeg, met Toosje op de komst, dat ik me korset niet an kon houe en zó hartklopping kreeg... En toen maakte ik kennis met Barend... van het *Salon* en daar wer ik verliefd op... Ze zeggen dat Toosje op hem lijkt, maar dat liegen ze... het kind is eerlijk van hém... Ben je boos omdat ik op Barend verliefd was?

‘Wel néé, kindje.’

‘Zie je, die wist met me om te gaan, die was zo lief – die had zulleke aardige maniere – die wist je zo in te palme – die had altijd van die aardige attenties, die was zo gesoigneerd met nét zulleke witte tanden as jij en die had sulleke mooie handen... en zulke maantjes op z'n nagels – wat kijk je nou raar? Wil ik liever ophoue? Nee?... – en die bracht me's avonds een eind weg. Van Toosje beviel ik wéér alleen, zonder dat iemand erbij was – ik dacht dat ik stierf. – Een paar maande later, nou, toen was het erdoor – toen gingen we eerst naar een rendez-vous, maar ik geneerde me niks en kwam bij hem op z'n kamer. – Gotogot wat een tijd was dat, zeg – as me man an me lijf kwam was ik vies van hem. As die zich's avonds uitkleedde en in z'n hemd stond met z'n vuile voeten, dan had ik zo wel weg kenne lope... En as die dan wat doen wou... dan was het een marteeling... dan hield ik m'n ogen dicht om hem niet te zien en as die klaarge-

komme was – ik kon niet meer bij hem klaarkomme – dan veegde ik me mond af, zo’n walg had ik van hem. Gotogot wa’s dat verschrikkelijk voor een vrouw om in bed te leggen met een man waarvan ze niet houdt, zeg!... As de manne dát es konde voele... Een avond dacht ik dat ie me vermoorden zou – stop het dek es achter me rug. – As die het gedaan had, had ik respect voor hem gehad. Ook een onzin om zoiets te zeggen, hé? alsof je het zal navertellen! Hahaha! Toen bracht Barend me tot an de deur en was zo stom om me te zoene. Isaac had uit het raam gelege. Jesis wat had ie een gezicht toen ik boven kwam. Ik schrok ervan, de schrik sloeg me in me bene, zo wit as die was. Nou, dacht ik – wat ken je gauw denke, as je in de rats zit hè, net tienmaal zo gauw as anders, hé? – nou vermoordt ie me en da’s maar goed ook, want zo’n leven hou ik niet vol – <Me vrouw is een hoer geworde! Me vrouw is een hoer geworde!> schreeuwde die. Toen vloog ie me an naar me keel. Wat von ik dat héérlijk, héérlijk toen zijn nagels in me strot stonde. Niks bang was ik. Maar toen liet ie me weer los en zei – dat hoor ik hem nóg zegge: <Ik zal me handen niet an je vuil make. Ik verdom het om voor jou de kast in te gaan.> Zo was die nou. Van de eerste schrik kreeg ik een miskraam. Daar ben ik zes weke mooi mee geweest. Ze dachte dat ik doodbloeide... Zeker had ie alles an z’n moeder verteld, want dat beest – ik heb je toch verteld dat ze me eens op straat tegenkwam en me in me gezicht spoegde, omdat d’r zoon met me getrouwd en ik niet van d’r geloof was – was niet van de kamer af te slaan in die dagen. Die hoopte dat ik krepere zou. En Isaac was zó goed voor me. As die nijdig was gebleve had ik nog van hem gehoue. Maar een goeie man, een poes-lieve man... o, het was zo’n aterling poes-lief te zijn, omdat ik het geld verdiende. De grootste ellende kwam nog. Toen ik beter was en uitging, naar de kamer van Barend, zei díé schooier dat het maar uit most weze, dat ie toch in de eerste zes maande niks bij me doen kon, omdat ie wat opgelope had bij een del. Daar maal ik niks om, zei ik – zo dol was ik toen op hem, zo weinig begreep ik van die dinge! dan zal ik wel wachte... Ik hou niet enkel van je omdat... Maar hij wou van me af zijn... Dat merkte ik wel. Dat zei die ook... Toen ben ik van hem weggelope... Da’s een hárde tijd geweest, Alf. Een paar maal heb ik me wille verdrinke – an me kindere dacht ik helemaal niet – een verliefde vrouw is zo kránkzinnig! – maar ik dorst niet. As ik bij het water stond, werd ik bang, god zo bang – eens wou ik op de rails gaan legge – maar ik dorst niet, ik dorst niet. Ik was bang om dood te gaan, dood te gaan. Een avond liep ik in de regen naar het huis waar Barend woonde, zag het licht in zijn kamer, zijn schaduw die telkens heen en weer ging. Zeker studeerde die een rol in. En dan kwam

m'n haat boven, vloekte ik hem, vloekte ik hem als de pest van me leven. Een avond liep ik de kerk in – gek hé? – hoe kwam ik er toe? – probeerde te bidden, te bidden. Een avond dronk ik zoveel cognac dat ik twee dagen lang ziek was. D'r was niks meer in me leven. Niks. Thuis kon ik niet blijven; die kerel lag meestal te slape. Als ik hem bij me voelde wer ik koud. O wat een straf waren die dagen, die dágen, die donkere avonde. Wat zijn de avonde donker, hé, as je verdriet heb en wat dure die nachte!... Vin je niet? Vin je niet? Soms lag ik úre te snikke, heel-zachies, dat me man het niet zou hore... Dan bad ik God... Ik weet zelf niet wat... ik bad maar raak om an iets anders te denke dan an die vuile komediant... En as ik zijn naam las in de krante, dat ie wat moois gespeeld had, dan had ik het wel van de dake kenne schreeuwe: die mán is een vuilik, een schooier, jullie motte zijn naam niet in de krante zette! – Gek, hé? – Ja, zo doe je. Dat ik toen niet dood gegaan ben verwondert me nog... O lieve, lieve Alf bedrieg me niet, bedrieg me niet, bedrieg me niet... Denk es an dat ik zo alléén op de wereld ben, dat de wereld zo leeg is als je van niemand houdt? 'Ik zal je nóóit bedriegen, kind, nooit,' zei ik na een kleine stilte. 'En toen?... En verder?'

'Wát verder?'

'Van ánderen.'

'Van ánderen... moet je álles, álles wete?'

'Alles... Je moet nu niks overslaan, al je herinneringen zeggen alsof ik een heel goede vriend, je beste vriend ben... hoor je kindje?'

'Toen... toen – ik zal éérlijk alles zegge... toen kreeg ik kennis an een zoon van een bankier – die jongen was dol met me – maar d'r heeft nooit wat tussen ons bestaan – als ik je dát zeg is dat zo – die jongen was gek op me, zond me de prachtigste cadeaus en Isaac wist ervan. Dat vond ie heel goed. Soms kwam er een bankie van twee honderd gulden as ik geklaagd had dat ik hêt zo arm had en dan most je Isaacs lief zien, dat vond ie allemaal best en in bed liet ie me gelukkig met rust. Daar had ik hem wel voor kunne zoene. Die kennis van me was een nette jonge. Voor z'n vader most ie naar het zuien van Frankrijk omdat ie zo teringachtig was en bloed opgaf. Toen die wegging zei die: dag Georgientje. Mag ik je een zoen geve? Die heb ik hem natuurlijk niet geweigerd. Het was een lelijke jongen, zo bleek, zo mager. Nog ééns heeft ie me geschreve dattie niks vooruitging en toen heb ik verder niks meer van hem gehoord. – Die arreme stakker. – Toen heb ik drie weke geleefd met een officier van de marine... Daar herinner ik me zo goed als niks van... Het was geloof ik wel een gezellige vent... maar altijd met z'n vrinde an het klesse over dienst en over het ministerie en over de schepe... nee hoor... Drie weke was ik

met hem op reis natuurlijk... In Amsterdam zou het niet mogelijk geweest zijn... Ik ben hem helemaal kwijt geraakt... Ik geloof dattie in Indië zit... Eens had ik hem wat geld te leen gevraagd en had Isaac de brief open-gemaakt en er het geld uitgenome. Hoe vin je zo iets?... Wat verdomd smerig, hé?... En dan zei die wel es tegen me... je mot niks afslaan, als de here je wat geve wille... Op een dag wou die naar Amerika... Daar moest zoveel geld verdiend worde... Ik blij... Ik voor hem an het werk om hem an passagegeld en aan klere te helpe. Me laatste cente heb ik hem gegeve. Je had hem es motte zien weggaan als een heer met een nieuwe jas met een bonte kraag en met zes nieuwe tricot-broeke en met twaalf paar sok-ke en met nog veertig gulde zakgeld... Ik heb hem met de kindere wegge-bracht tot an de boot. Gek toch, hé – toen de boot wegging stond hij te huile en most ik ook huile. – Hoe zou dat nou komme bij twee mensen, die elkaar niet zien magge?... Zó had ik me uitgekleeed dat ik niet eens die week cente had om me bakker en me groenteboer te betale. Nou toen heb ik hoe langer hoe meer de beest gespeeld. Samengeleefd heb ik nooit meer. Jij bent de eerste. Maar ik heb veel gescharreld met kerels waarvan ik de naam niet meer weet, ik heb veel champagne gezope om me direc-teure te pleziere en ik ben dikkels 's morgens zes, zeven, acht uur op me bed gekomme.'

'Heb je met Piet ook?'

'Met welleke Piet?'

'Met die komiek uit Den Haag?'

'Nee, bij God niet. Hoe kom je dáártoe?'

'Nou – ik dacht het zo.'

'Nee, nooit. Met dát soort lui heb ik me nooit afgegeve.'

'Is dat alles?'

'Da's alles... Je wil toch niet dat ik je die gewone scharrelerijtjes vertel?'

'Nee.'

'Nou hè-je zeker een grote minachting voor me?'

'Nee. Nóú hou ik meer van je. Voel je het verleden nu niet als een gróte rust... nu ik álles weet.'

'Als je maar niet boos op me ben.'

'Boos? Waarom?'

'Ben ik dan geen slechte vrouw?'

'Als je van me houdt ben je geen slechte vrouw meer, haal ik jou naar boven, jij mij.'

'Ik jóú?'

'Jij mij.'

'Jij heb toch niks op je gewete?'

'Jarenlang... toen ik jonger was, minder nadacht over de dingen, was ik een bordeelloper, kind... lei ik m'n geld neer, net als andere manne... Ze doen het allemaal, of ze doen érger... of ze scharrelen met dienstmeissies... of ze nemen een mentenee...'

'Nou, dat vin ik zo erreg niet, zolang je ongetrouwd ben. Jullie hebbe toch ook je behoefte.'

'As er voor een vrouw schande is, is er ook schande voor ons. Over wat ik toen gestoeid heb met vrouwen en meisjes, die me wel mochten en die ik wel mocht heb ik geen spijt. Dát was jong bloed, gaf geen voordeel, geen verdriet. Maar toen ik ouwer werd, ouwer in me gezicht door het werken, het studeren en dan 's avonds idee kreeg om wat te gaan doen en dan éérst na die kast, met voorzichtig uitkijken of er niemand in de buurt was en dan anbellen en achter het loketje de stem van de gouvernante – zo noemen ze zo'n mens – en dan binnenkomen in een gang met zoete lucht en doorlopen naar het salon en dan uitzoeken een van die vrouwen, die allemaal naar je kijken, allemaal lachen en dan na een poosje gevraagd of je geen fles geeft. – O, mijn God, wat was dat een tijd! – en dan je kunstmatig lachen en gewild-luidruchtig spreken en de verzwabberde uithangen en dan eindelijk vragen of er geen andere dames zijn, omdat je er geen naar je keus kan vinden, omdat je trek weg is en je voor geen goud wat zou kunnen doen en dan opstaan en weggaan en nagekeken en wat lachjes en dan weer buiten op de donkere gracht je gevoel van misselijke eenzaamheid. Ik heb zo'n meelij met de meeste mannen, omdat ik er zelf zo een geweest ben. En als je dan buiten stond dan dacht je: wat nou? Zal ik naar Mast gaan of naar een tjingeltangel of zal ik gaan naar die of die meid waar ik wel es meer kom. Maar dan dacht je: nee in die heb ik nou geen trek, die kén ik zo, die zuigt altijd het bloed uit je vel en het ruikt zo zuur op d'r kamer – nee. Wat dan? Dan liep je te soezen langs de natige waterkant en te kijken naar de lantaarns in het water en dan dacht je... nou ik zal het nog es bij Weinthal probere... ik mot het nou maar doen... Wel Jezis ben ik geen jónge man? – Zo liep je jezelf op te warmen... O, het was triestig en zo doen ze het allemaal, de stakkers... Dan kwam je bij Weinthal, stond er zo'n man in het portiek van het *Nieuws* en dacht je: ik zal maar weer heengáán... maar dan dacht je dadelijk weer: wel nee: wat kan me die vent verdommen, heb ik wat om die vent te geven, ben ik vrij in me doen of laten, ja of nee en dan belde je weer an... En dan kwam de gouvernante en die zei <Ach sind-Sie-es, Herr George?> – je gaf d'r altijd een andere naam op – en dan rook je wéér de zoete lucht van poeder en parfumpjes en liep je nóg es door naar de achtersalon en ging je zitten voor een tafel met gebarsten spiegelglas en riep de gouvernante <Au

salon! Au salon!> en dan kwamen ze met d'r blote armen, blote borsten, zag je de vormen door de gazen kleren en japonnen en vroegen ze weer om wijn en zei je dat je een fles boven zou drinken en bleef je aarzelend zoeken... Het is niet na te vertellen, die triestigheid... Dan dacht je: zal ik die kleine nog es nemen – hoe hiet ze ook weer – maar dan zag je die grote met d'r zwarte ogen – daar wou je dan wel mee – maar dan dorst je weer niet voor die kleine blonde, die al naast je kwam zitten en je hand drukte tegen d'r benen – en dan dacht je weer: wat kan mij die blonde schelen: ik neem die zwarte, daar heb ik nou idee in vanavond – verveel ik je? Wil je het liever niet horen?

'Nee. En dan?'

'Maar dan dorst je toch niet voor die blonde... en dan ging je mee naar boven zonder zin, zonder het minste idee... En dan begon ze je daar te zoenen en ging je op de canapé zitten tot de gouvernante geweest was met de fles... en altijd hetzelfde gezanik om een doossie sigaretten en dan ging de deur op de knip... en dan dronk je een paar glazen en dan zei de kleine blonde... Geef ie nog een fles – het was een Franse – ik zeg het maar in het Hollands – nee, zei je dan, het zit er niet an – of zo iets. – Toe geef er nou maar een, dan mag ik langer boven blijven. – Nee, ik heb geen geld genoeg bij me... En dan ging zij naar boven om zich te wassen – ik zie het voor me alsof het nou gebeurt – en dan trok je je goed uit en zat je je zelf an te kijken in de voetspiegel, met zúlke schapige ogen en geeuwde eens en ging languit liggen op de canapé met niks geen idee, zo moe en zó down... En dan kwam ze in een zijzen hemd... en kwam bij je zitten en draaide an je snor en begon nog es te zaniken om een fles – dat ze zo'n dorst had – dat ze het anders niet twéemaal dee – en dan vertikte je het en dan ging ze op bed – alles vreugdeloos, ellendig en dan dacht je terwijl an ándere vrouwen – kneep je ogen dicht – met je ogen open zou je niet gekúnd hebben – dacht an een buurmeisje of an een vrouw die je wel es in de Kalverstraat in een winkel zag óf an een kennis uit je kindertjaren... Gemeen hé?... Maar het wás zo... Altijd dacht je an andere, zág je de andere, kwam je op die andere klaar... En als het gebeurd was, zelfs nog terwijl het gebeurde, kroop een triestigheid in je op, dat je iets ellendigs, iets onnoembaar-vuils had gedaan... en je bleef op er liggen, leeg an leven, leeg an opgewektheid, leeg an veerkracht... je lippen stil-tjes afwrijvend tegen het kussen... tot zij het eerst zij: willen we ons gaan wasse... Dan ging zij de deur uit, bleef je liggen, slaperig-vermoeid, met droge ogen kijkend in de gasvlam, luisterend naar de piano-aan rinkelingen van benee... Maar dan stond je op en begon je te wassen, góéd te wassen met zeep, bang om iets op te lopen. – God wat een verschrikke-

lijke dingen – spoelde je mond met wat wijn na... en dan kwam ze weer binnen met de kouwe kilheid van de gangen an d'r lijf, kroop weer in bed en zei: nou mot je hetes langzaam doen dat ik er ook wat an heb – of zo iets – en dan lei je stil naast er zonder verlangen, levenszat, vroeg hoe het met d'r zuster of d'r moeder ging – de verhalen van die stumpers! – en of de dokter nog altijd geregeld kwam voor de keuring – en dan kwam de gouvernante nijdig op de deur bonzen – of we nog niet klaar waren – dat er een heer beneden zat te wachten – of zo iets – en dan zei de kleine blonde: haast je dan wat! en dan ging het wéér, wond je je op, dacht an een meisje dat je járen, jaren geleden eens ontmoet had, of an een meisje dat je gekend had toen je nog op het gymnasium ging... en dan kwam zij klaar en begon te huilen, te snikken – zulk vreemde gevallen van hysterie – en dan lagen we, lágen we als twee klompen vlees naast elkaar, met de ogen gesloten op het kussen... kwam de gouvernante noges kloppen – dat ze d'r beboeten zou, dat de meneer benejen ongeduldig werd – en dan ging de kleine zich wassen, boven, op de Bazar, kleeedde je je an, twee-, drie-, viermaal je mond spoelend – en dan gaf je er een riks fooi voor haar, die ze in d'r kous liet glijen en betaalde je de gouvernante vijf gulden voor de kamer en vijf gulden voor de wijn en dan nog een fooi voor haar... en dan schreeuwde ze an de trap... Es kommt jemand... en dan gingen alle deuren toe... en dan wég, de straat op... de frisse nachtlucht en een steegje inschieten naar de Kalverstraat en met vreemde smart opkijken naar de hemel... en lachen... en een borrel pakken in de Bar... en ingehurkt zitten achter je glas... en alles háten... Zie je, zó en op die manier heb ik het een paar jaar volgehouden, met geld... Telkens het branderig erheen lopen en telkens de duffe, afschuwelijke terugslag – tot ik niet meer kón, tot m'n wil zo gegroeid was, dat ik niet meer wóú... tot ik in mijn melancholie zat als een kluizenaar. Dat zijn niet m'n gelukkigste, niet m'n slechtste jaren geweest... Nou weet je het... Later ben ik nog dikwijls naar zo'n bordeel gegaan of naar zo'n half bordeel, maar dan was het om toe te kijken, om m'n eigen melancholie te wrijven an de melancholie van de dingen... Dan kocht ik wel es een zes pond paling, ging die vrouwen trakteren... Dán hadden we geregelde soupers van paling, bier, en brood... ze vroegen me helemaal niet om mee naar boven te gaan... Een kwam er hier en leende boeken... Die was dol met Multatuli...'

'Nóú komt ze toch niet meer?' angstig-vroeg Georgine.

'Nee... Ze is dood. De studentjes hebben d'r armen, d'r handen, d'r benen, d'r hersens, d'r zenuwen geprepareerd.'

'Hé toe, hou op, hou op, Alf!'

'Dat is álles van mijn kant... Nee, niet alles... toen ik een kwajongen was, twaalf, dertien jaar geleden heb ik een tijd met een schaap an me arm gelopen, een burgernuffie, dat nou rijk getrouwd is... Ja nou heb ik je alles gezegd, niks verzwegen.'

'Ben ik de enige van wie je houdt?'

'De állerrenigste... Als ik nu terugdenk an die tijen... an 't gescharrel bij flessies bier... an de bordelen – is het me vreemd, niet-geleefd, nooit-geleefd... Ik voel me nou als an het strand met het koel rustig slaan van de golven, met de wind die in rukken anwaait... Het verleden is me een vërre benauwing in schroeïend hete binnenkamertjes, die me nou dood zouden maken.'

'Hou je van me?'

'Hou jij van mij?'

'Of ik van je hóú?... Ik heb nog nooit zó van iemand gehouden.'

'En als je ooit van een ander méér gaat houden... zul je het dan eerlijk zeggen... nooit iets in stilte, iets onoprechts doen?'

'Hé-jakkes, wat een onwijze praat! Ben jij dan soms van plan me de bons te geve, als je op een ander verliefd raakt?'

Maar dan pakte ik haar in mijn armen, bleven de monden op elkaar en als ze spreken wou zoende ik de woorden weg.

Tegen middernacht stonden we op, kleeadden ons aan, gingen uit. Het was een strak-koude, heldere novembernacht. De Amstel rustte op gouden zuilen. Een enkele gele lantaarn van een verlaat jolletje twinkte in de duisternis.

'Pas op, laat me arm los,' zei ze plots.

'Waarvoor?' vroeg ik verrast.

'Ik geloof dat – daar – god ja – dat was een kennis van me man. – Hé! – ik heb er hartkloppingen van... Waarom laat je me ook niet gauwer los? – Kijkt ie om?'

'Jawel... Wat kan jou dat schelen?'

'Nou. Da's ook een vraag van je... Als me schoonmoeder het hoort... Wat stóm ook om hier gearmd te lopen... Hè ...Ik ben er wee van geworden.'

'Wordt het nu geen tijd, kind, om een end te maken an die angsten? Denk je dat ik jearm wil loslaten als er iemand ankomt? Nog voor je eigen man niet, niet voor de duvel en z'n moer!'

'Jij heb makkelijk praten... Jij bent niet getrouwd...'

'Zo. Dat zal ik je dan es tonen. Ik wil dat je helemaal bij me komt inwonen; jij met het kind.'

'Nee, Alf. Dat gaat niet. Dat zou iedereen een klap in het gezicht...'

'Sla jij maar. Ik zal de klappen wel opvangen.'

‘Nee, dat gaat niet. Zolang ik getrouwd ben, gaat dat niet!’

‘Waarom gaat dat niet?’

‘Nee dát durf ik niet... En al jouw burens, die weten dat je niet getrouwd ben en het kind dat zo’n leven maakt, terwijl jij zit te schrijve en als de artieste me nodig hebben – wellek adres mot ik dan opgeve? – en het schandaal voor jouw deur als me man es mocht overkomen óf van z’n femelie hier in de stad – en zo’n vieze boel bij jou, hahaha! Mot ik koke op dat ene stel en in je twee pannetjes? En je afgeklome messe en je beschimmelde laarze in het gootsteenkastje en je kom waarin Scherp zich wast en waarin je de borden schoonmaakt en dat vuile hemd waarmee je afdroogt! Hahaha! Nee, inwone dat doe ik niet... Denk es an me ouwelui... en an me broer, die me toch al niet aanziet omdat ik met jou loop!’

‘Jouw broer! Vraagt ie of het naaistertje dat ie op een kamer gezet heeft, of die familie heeft? Waar bemoeit ie zich mee! Laat elk voor zich zorgen! Zoals we nu leven wil ik niet langer. Jij moet je niet voelen als een vrouw die iets verkeerds, iets slechts doet en ik wil niet zijn één in de rij van de ploerten die jij heb leren kennen. Begrijp je? Waar is je arm? Hóór je me niet, Mol. Ik wíl gearmd lopen.’

‘Nou-nou, driftkop!... Maar samenwone in jouw huis gaat niet, gaat nóg niet.’

‘Goed. Best. Maar dát binnensluipen in mijn huis wil ik niet meer. Jij moet je niet meer vernederen. Dan zie ik je voortaan liever alleen in gezelschap.’

‘Is dat een anopie om van me af te komme?’ vroeg ze ongerust.

‘Georgine, wees toch niet altijd zo klein!’

‘Dan moet je zulke dingen niet zegge. Wie zegt dat nou! Wil je liever van me af! Zeg het dan ruiterlijk!’

‘Daar dénk ik niet aan. Maar dat sluwe, bedekte gescharrel wil ik niet langer. Da’s toch wel een bewijs dat ik eerlijk ben, niet? Heb je strakjes niet zelf geklaagd over de juffrouw met de scheve nek, die jou door het spionnetje zit te beloere en over de bovenbuurtjes die uit d’r raam hangen? Jij bent mijn vróúw en mijn vrouw laat ik niet langer op de stoep staan.’

‘Goed en wel, maar dat doe ik nog liever dan inwonen... Wor d’r niet kwaad om, maar het geeft me zo’n gevoel van afhankelijkheid, zo’n gevoel dat je me met koffers en al op straat kan zetten als het jou blijft.’

Nee. Ik werd niet kwaad. Een grote triestigheid kwam over me, dat ze zo *niets* begreep, niets, niets, niets, van mijn verlangen, zo schrikkelijk vast zat aan kleine bedenkingen. Maar het zou wel komen. Ik had wil voor twee.

‘Zie je, nou loop je stil en denkt kwaad van me. Ik geloof wel dat jij het goed meent, maar de omstandigheden zie je... Wat moet ik, om nog es een voorbeeld te noemen, doen als je papa onverwacht overkomt – da’s toch zo ónmogelijk niet? – of je ma, of je zusters? Mot ik me dan zolang verstoppe in je kelder of stel je me voor als je huishoudster? – Of als – of als – ik wil d’r niet an denke – maar het kan toch gebeure – we zijn alle sterfelijk – of als je iets overkwam – heb ik dan recht om in jouw huis te blijve? – Weet je dat ik het eens heb bijgewoond met een vriendin van me, die nou lánɡ dood is – ze had tering – en die met een dokter leefde. – Toen ie later verliefd werd op een meisje uit zijn stand, heeft ie d’r met de politie uit zijn huis late zette... Wat een fielt hé? – nou is het een van je eerste lui uit de stad. – Als mij zo iets gebeurde, sprong ik de Amstel in...’ Dat was niet onjuist, die gedachte aan doodgaan, aan het overkomen van de ouwelui...

‘Hoe moet het dan, Georgine. – Bij jou kan ik toch niet komen inwónen – wat? – bij die zure juffrouw Bok?’

‘Nee. Maar ik zou kunnen verhuizen.’

‘Ja – jij zou kunnen verhuizen.’

‘En dan bij die mense de conditie maken, dat ik jou bij me op me kamer mag ontvange.’

‘Ben je gek! Dan denke ze dat je een scharrel ben.’

‘Nou – dan zegge we da-we getrouwd zijn.’

‘Nee. Ik lieg niet.’

‘Of dat ik in scheiding leg... en zolang...’

‘Nee. Ik huur gewoon een kamer voor ons samen en het kind en zeg da-we niet getrouwd zijn voor de wet – voor de wet, haha!’

‘Daar krijg je last mee. Je moet de mensen niet zo wijs maken, Alf.’

‘Ik zal ze naar mijn pijpen laten dansen,’ zei ik dwaas-sterk.

‘Jij bekijkt dikwijls de dingen zo rooskleurig – hoe zal ik het zeggen? – zo luchtig, met zo’n vertrouwen op de mense, die je nóóit vertrouwe kan, dat ik soms bang voor je wor.’

‘Bang?’

‘Bang voor je drift als ’t tegenloopt.’

‘Ik vertrouw de mensen niet, kind. Ik vertrouw op mijn voelen van God. God die groter, mooier is dan de mensen hem denken, God, die niet meet met hun maat, God, die ik zie als iets breedts, wijds, vér weg van het arme, stomme gewoel. Dat maakt me onbuigbaar.’

Ze stond stil, sloeg haar armen om mijn hals. In de schaduw der bomen, bij het water, omhelsden we elkaar als twee dwaze jonge verliefden in die strak-heldere, lichtende novembernacht.

XIII GEZELLIGE VERJAARSPARTIJ

Een paar dagen later aten we, liever: dineerden we, bij Karel. Runderlapjes, gestoofde rooie kool, blommige aardappelen, rijst met kaneel. Zijn kostjuffrouw, erg zindelijk, juffrouw van frisse gezetheid, glad van zeep-properheid, met glimmende haar-weilandjes, sneeuwslootjes daartussen en een bloedkoralen halsketting, vertelde toevallig dat ze een voorkamer met balkon leeg had staan. Ze had wel geen twee'persoonsbed, maar ze kon er voor zórgen en dan vond Karel het goed dat een ledikantje voor Kaatje in zijn kamer kwam te staan. Karel vertelde haar even 'apart' dat we niet getrouwd waren, loog haar voor – wat hij me later zei – dat het kind van óns was. Ze had niet de minste bezwaren. Alle geld was haar goed, zei ze. Ik huurde, betaalde tien gulden vooruit en we spraken af dat Georgine de volgende dag komen zou. Toen ze de deur uit was, maakte ik me boos op Karel. Waarom hij van het kind gelogen had? Maar Dirk kwam oplopen, druk, rood van het trappenklimmen. 'Wat een tref! Ik mot jullie juist allemaal hebbe! Guus is jarig – jullie komen vanavond, hè?'

Ik had er niet veel trek in. Georgine en ik waren in geen vier weken ergens geweest en nu weer dat geroezemoes, die lege pretmakerij. Maar hij hield aan. Of het aardig was? – vriendschappelijk wou ie helemaal niet zeggen – om me zo terug te trekken nou ik met Georgine was. Ik dee net alsof ik ze vroeger nódig had. Al was je getrouwd, hoefde je je vrinden toch niet als oud vuil te laten leggen. En dan zei Karel ook dat ik met de dag vervelender werd. Wat dat voor een oudbakken plezier was om altijd samen te zijn, altijd met z'n tweeën! Als je dat een drie maanden dee, kreeg je genoeg van mekaar. Georgine wou ook wel weer es bekende gezichten zien. Goed dan.

Als het maar geen nachtwerk werd. Nee. Laat zoun ze het niet maken. Trees en Moos Scherpenzaal kwamen ook. De ouwe bekenden.

Hij gaat met ons mee, als ik Georgine naar de Albert Cuyp breng. Ze heeft wat te naaien, moet het kind te bed leggen. Om tien uur zal ik haar afhalen. Dirk stapt met zware passen, z'n bril verzettend met de sterke, grote handen, praat geen woord. Als ik naast hem loop voel ik altijd mijn hoofd gróót, mijn lichaam kléín. Ik weet niet hoe het komt.

'Hoe gaat het met je aardappelenzaak?' zeg ik, om wat te zeggen.

'Beroerd.'

'Kopen ze niet?'

'Ik heb me pas weer in me vingers gesnejen. Het is een bedonderd artikel!'

Waarom lach je?’

‘...Om jouw gescharrel... Eerst in de medicijnen, dan op een kantoor, dan in aardappelen!... Waarom ben je maar niet in de medicijnen gebleven?’

‘Dat denk ik zelf ook wel es... Aardappelen is donderen. Verlejen week krijg ik een schip an, dat ik gekocht had franco Amsterdam, begrijp je?... Ik mot met Guus naar Greiner voor een fotografie – daar had ze zolang om gezanikt. – Ik zeg an me knecht: jij gaat erheen en goed uitkijke – of ze droog zijn. – Als ze zó van het land kommen rotten ze, begrijp je – ze motten eerst droge. – Tegen de avond kom ik in het pakhuis, stort een paar zakken – Wil je gelove dat de stommeling allemaal zwijnderij, nat, uitgelopen goed geaccepteerd had? Die krenge van boeren hadden er de helft kriel en middelslag tussen gestopt!’

‘Wat is kriel?’ vraag ik belangstellend.

‘Klein goed... Vól kriel zat het... Ik laat me hand afhakke dat ze me knecht omgekocht hebbe. Ik heb geen bewijs.’

‘Da’s lam.’

‘Het ware zandaardappele.’

‘O.’

‘Daar is bij tijden véél meer vraag naar dan naar kleiaardappelen als ze goed zijn... Ik verzeker je dat er een oppassen an is... An me eerste partij heb ik leergeld betaald... Die had ik in een vochtig pakhuis opgeslagen... Mis hoor!’

‘Magge ze geen vocht hebbe?’ vraag ik weer belangstellend.

‘Ben je bedonderd! Een aardappel mag niet droog legge, niet vochtig... As d’r broei bij komt loopt ie uit... en as ie bevriest is het donderjage.’

‘Komt er zóveel bij kijke?’

‘Dat zou je niet zegge, hé?... Ik sta nou in onderhandeling voor zoveel bunders duingrond... Als het wil, ga ik zelf poten.’

‘Dá’s een hele onderneming.’

‘En dan denk ik in kolen te gaan doen.’

‘Heb je dáár verstand van?’ glimlach ik.

‘Verstand... verstand... Als je relaties heb an de Ruhr... Jammer dat er zo’n geld in die dingge gaat zitte... En die Guus kost wat...’

‘Die heeft je pas weer een lading aardappele gekost, beste jongen...’

‘Da’s onzin. Dát moet je niet rekene. Als je zo rekent... Da’s een rekening van Lutjebroek!... Dat bedoel ik ook niet... Ze denkt dat ik rijk ben... Rijk!... Als ik nog vijfduizend gulden over heb van me moeders erfdeel zal het mooi zijn... Nou en dat zit vast, vast in voorschot an opkopers, in me voorraad, bij me klante... Soms zit ik zo hard dat ik niet weet hoe ik

me pakhuishuur betale mot... Dát van verlejen week met die stommiteit van me knecht heeft me een hoofd vol zorg gegeve... Wil je gelove dat ik in één jaar tienduizend gulden achteruit ben gegaan?... Bedonderd, hè?... Waar het hem in zit weet ik bij God niet... Ik geloof dat die knecht van me steelt als de rave... Maar ik lóér op hem... Ik lóér op hem... Als ik nou met de Ruhr begin, ben ik er weer een end bovenop... Met kolen verdien je alle-jezus-grof... Je mot es nagaan wát er an kolen verbruikt wordt in één winter... We zijn nou in november... De kou kan duren december, januari, februari, máárt nog wel.'

'Na, nog wel es lángr.'

'En wat gebruike de lui? Wat gebruike de lui? Van de Ruhr krijg je haardstukken en kachelkolen. Maar als je eenmaal met de Ruhrkolen begonnen ben, dan ga je natuurlijk door met Newcastlekolen, die zijn het duurst, en dan scharrel je vanzelf in neutjeskolen, in antraciet, in cokes, in briketten. De verbruiksartikelen zie je, da's jé toekomst. Dingen van dágelijks gebruik zoals kolen en aardappelen en meel en melk... Denk je niet dat Amsterdam voor miljoenen kolen verbruikt? Wat?'

'Nou... voor miljoenen?' redeneer ik vragenderwijs.

'Voor miljoenen... Hoeveel aardappelen denk je dat er jaarlijks omgezet worde...'

'Aardappele, ja. Die worde gegéte. Da's je kost.'

'Het is niet te benadere zeg ik je... dat loopt in duizendé tonnen... Zeeuwse jammen zijn d'r van het jaar ook héél wat verkocht.'

'Zo?'

'Zandaardappelen én kleiaardappelen én Zeeuwse jammen én Friese jammen, tel dat maar es bij elkaar. Heb ik de Duitse rooi al genoemd?'

'Nee...'

'En dan de blauwe... Hè-je nog nooit blauwe aardappelen gegeten?'

'Ik geloof van nee...'

'God – die zie je bij hoeveelheden, bij hoeveelheden! De schil is blauw.'

'O ja?'

'En dan de breiers.'

'De breiers?'

'Ja, de breiers – die zijn voor gestampde pot. Wil je gelove dat de beste aardappel bedorve kan worde door koken?'

'O ja?'

'D'r zijn er die geen seconde kunne afstaan.'

'O ja?'

'En andere mot je een vol half uur late koken.'

'O ja?'

'Koken van een goeie aardappel is niet gemakkelijk. Ik kan an een aardappel zien wattie nodig heeft als ie nog ráúw is.'

'O ja?'

'Je mot hem...'

Ineens breekt hij af, loopt plomp naast me, zegt na een poosje haast woedend 'Wat... Wat loop jij te o-já-en, verdommeling...'

Ik hou m'n mond. Dát begrijpt hij dan nog. Dát heeft hij níét vergeten, de ouwe manier om iemand die vervelend is, zijn mond te stoppen.

'Wat ben jij toch nog áltijd een dónderhond!' zegt hij na een poos met overtuiging.

'Herinner je je,' zeg ik lachend, 'hoe we eens samen hebben lopen te o-ja-en, niks anders dan o-ja-en met die assistent van de snijkamer die ons liep te verkrenge met zijn theoretje over bewustzijn en protoplasma?'

'Ja zeker.'

'Denk je nog wel es an die tijd, Dirk?'

'Ja zeker.'

'Ik zie jou nog komen oplopen, toen je flauw was gevallen in de snijkamer.'

'Of ik me dat herinner! Het was een vrouw met láng blond haar.'

'Wat wás je daar ondersteboven van.'

'Nóú... Later heb ik het nog eens gehad, weet je wel?'

'Bij wat was dat ook weer?'

'Op de kliniek, toen een kind d'r lip geopereerd werd.'

'Was je moeders erfdeel toen maar níét losgekomen, wat?'

'Ja, gek hé! Dan was ik nou misschien dokter geweest...'

'... liep je niet over aardappelen te leuteren.'

'Nou... leuteren is wat sterk.'

'Léés je nog wel eens wat?'

'Daar heb ik zo verdomd weinig tijd voor.'

'Als ik al die ouwe *Nieuwe Gidsen* in je kast zie staan, heb ik altijd meelij met je.'

'Jij héb gofferdomme geen meelij met me te hebbe!'

'Weet je nog, die avond bij Sal... Wat heb je toen mooi uit *Mei* voorge dragen. En wat was dat een móóie avond.'

Plomp traptén zijn grote voeten in de plassen. Het sterk, benig lichaam was iets gebogen, de ruwe hand duwde de bril tegen de ogen. Sterker kreeg ik die zonderlinge impressie van een heel groot hoofd en een heel klein lichaam te hebben. Dirk zei niets. De halve Vijzelstraat liep hij stug gepantserd in zijn zware benigheid. Toen begon hij weer:

'Als ik jou een raad mag geve... Maar je mot er niet nijdig om worde...

Dan, dan most jij met die vrouw van jou breke...'

'Waarom?'

'Anders loop jij na zóveel tijd, net zo belazerd als ik nou.'

'Nee, jongen.'

'Já, jongen.'

'Néé, jongen.'

'Al zeg je nou nog zo vast en zo zeker: néé – ik zeg je – ik zeg je – zulke vrouwe als Guus, Trees en Georgine hale een man naar beneje, takele hem af. – An het end blijft er niks van je over.'

'Dat zal wel van je eigen wil afhange.'

'Wil! Wát wil... Jij begínt pas. Ze slope je vóór je het merkt... Als je wat moois zegt láchte ze... Als je met een vrind praat over dinge, waarvan ze te vér afstaan... zitte ze erbij met zúlke lange smoelen, hebbe ze de pest in, omdat ze je niet begriipe... Strindberg heeft gelijk... Ze zijn vijande van de man... Ze hate in hem juist wat hem mooi maakt... Ze voele dat ze niet meetelle áls een man in extase is over dit of dat... Dat trappe ze wel uit je... en boedére én make kwestie... Dan lulle ze dat je niet mot late voele dat ze zo weinig wete... dat je niet meer van ze houdt, omdat je telkens met je gedachte bij ándere dingen ben... en áls je dan van d'r houdt en geen zuur smoel kan zien, ga je naar de verdommenis...'

'Als je dát voelt, moet je je schrap zette. Eer ik mijn *Mei* in aardappele begraaf moet er nog veel gebeure.'

'Jawél. Jawél. Later kom ik bij je!... Ik heb een paar maal geprobeerd 's avonds wat te leze... Dan ging ze alleen naar *De Slok*... Het hing 'r de keel uit... Ze verdómde het... Als ik de hele avond gewerkt heb, zegt ze – die stinkende rolletjes in een klucht noemt zij werreke! – mot ik wat ontspanning hebbe... En d'r waanwijsheid... Na drie, vier maande zijn ze zo wijs, pronke ze met de vere die ze van je gestole hebben... Ze bestéle je... Als je iets duidelijk maakt, wat ze nog niet wiste, luistere ze met een gezicht alsof je ze niks nieuws vertelt... Soms hebbe ze de onbeschaamdheid te zegge: Is dat nou álles?... En meestal – je mot het maar es probere – wille ze je later afluffe met je eigen gedachte, met gedachten die ze opgevange en hallef begrepe hebbe...! Bij tije heb ik lust Guus bij d'r strot te pakke, d'r te wurge... Maar de vrouwe palme je in als ze wille. Ze doen alles met je als ze wille. Als ze lief doen en zacht en aanhalig, vergeet je d'r stomheid, d'r krengerigheid en telkens weer gebeurt het dat je je gelukkig bij ze voelt, niks wil veranderd zien an de bascule waarop je te schommelen zit... Guus heeft fluweligs an zich als een kat... Als ze me zoent, is het soms alsof een kat langs me strijkt, een huispoes... Ze is me óngeluk... Of je daar met halve woorden op zinspeelt... Ik begriip het

zelf wel... Je hoeft het me niet te zegge... An mij zie jij jóúw voorland.'

'O?... Liever niet.'

'Je went an ze... Denk je dat het liefde is?... Liefde?... An me laars!... As je mot heb gehad, kruip je weer naar elkaar, voel je iets leegs... wil je ze weer hébbe... ben je blij dat het weer in orde is... Eens hébbe we twee dagen mot gehad – wou ik het uitmake, ben naar de hoere gelope – maar dat was zo luizig beroerd, dat het me weer voor een half jaar opfriste... Ik voel me niet op me gemak thuis, of ik mot me oud huisjassie an hebbe en een avond, een hele nacht zonder Guus... dat is... dat is... Ze wéét het wel. Tegenwoordig heeft ze een nieuwe treitermethode... een methode die me opvreet, die me nóg meer kapot maakt, nóg méér naar de kelder helpt, die het laatste beetje fut uit me donder haalt.'

'Zeg maar alles.'

'Was jij erbij – die avond bij de Mijtelaar toen ze an Duif vertelde dat ze een nacht thuis geslape had, omdat ze zich voor d'r broertjes en zusjes geneerde, die telkens an d'r moeder vroege waar Guus toch altijd zat – was jij erbij? Ja, niet. En dat ik die nacht tot vier uur 's morgens voor d'r deur op-en-neer gelope had, om d'r af te wachte? Duif gaf d'r gelijk, weet je wel? Dat grappie haalt ze nou telkens uit. Als we ruzie hebben blijft ze thuis slape. Slápe. Dat zegt ze. Slápe! Ik geloof er geen bliksem van. Ik sta nachte van twalef tot vijf in een portiek an de overkant, beloer het huis en de straat. Niks. De andere dag komt ze naar me toe, zegt dat ze om elf uur naar bed is gegaan met kramp, altijd met kramp. Ik geloof d'r niet maar ze beweert bij mijn en haar gezondheid en zoent me en pakt me. Verlejen week ben ik al om negen uur 's avonds over d'r deur gaan staan – om négen uur – en in die vervloekte kou heb ik gewacht tot half vijf... Ik heb 'r niet uit zien gaan, niet thuis zien komme... Anbelle durf ik niet. D'r moeder is op me gebete. Die geeft mij van alles de schuld en d'r zusjes, die 's avonds nog op zijn, kenne me. Van negen tot half vijf in de kou en met je gedachte alleen en denke an het gedonder met de aardappele, an je geld dat vastzit... en je de onmogelijkste dinge verbeelde – dat ze met een ander... Vannacht heb ik wéér een nachie gehad!... Bij de bitter kregen we gister stront – raai is over wat...'

'Nou?'

'Zij beweerde dat als honde maar klein genoeg zijn, je ze op je schoot mag houe in de trein... Da's pure onzin, niewaar? Heb je daar ooit van gehoord?'

'Nee, dat mag niet.'

'Niewaar? Zij woedend dat ik er niks van wist, dat ze laatst van Amsterdam naar Leiden – de leugen zit er zo dik bovenop, niewaar? – was ge-

weest met een moppie op d'r schoot en dat de conducteur d'r niks van gezegd had. – Ik zeg: dan zallie het niet gezien hebbe. ...Dat heeft ie wel, zegt ze: hij zei nog wat een lekker beesje heb u daar. Nou, zeg ik: dán was die vent bezope. Heb ik gelijk of niet? Toen begon het lieve leventje. Zij wóu gelijk hebbe. Zij móst gelijk hebbe. Trees had es met een fox op d'r schoot gereisd. Ik pisinjdig. Als Trees dat vertelt, zeg ik, liegt Trees net zo hard als jij, of al de conducteurs zijn bezope. Is dat waar of niet? Toen zij mij uitgescholde voor fluim, ik haar voor weet ik wat. Ik dacht: morgen ben je jarig – ik zal het maar eerst goedmake en ik ga d'r tegen half twaalf hale an de schouwburg. Guus weg. Ik naar *De Slok*, naar de *Quelle*. Guus nergens. An kennisse gevraagd. Niemand Guus gezien. En dan lache die beroeringe zo raar als ze je antwoorde, net alsof ze het wete en je niet verraje wille. Ik naar me kamer. Geen Guus. Naar d'r huis en wachte en uitkijke en me verstoppen in een portaal. O, goddóme, goddóme als ik 'r ooit betrap sla ik 'r met d'r hersens tegen de keien, bega ik een moord, een móórd, magge ze me voor me leve in de kast stoppe!' 'Zachies wat, Dirk.'

'Niks gezien hoor, niks, niks... Vanmorgen kwam ze om tien uur bij me, kroopin me bed om zich te warreme, zei... <weet je dat ik jarig ben, Dirrek>. En toen lag ik als een hond naast 'r, zoende 'r, was zo blij alof er niks gebeurd was. Al wat ze geschreven hebben over vrouwe is drék, drék... An een vrouw heb je geen houvast... Weet je wat een vrouw is! Een vrouw is een sprenkel. Met je poot zit je erin vast en kunt wachten tot je verrekt!' 'Haha! Hahaha! Da's Strindberg overtroffen.'

'En jóú spreek ik een jaar later.'

'Je vergeet beste jongen dat Georgine ánders is dan Guus en ik anders ben dan jij.'

'Larie. We zullen zien. Jij bent er nog niet. **Ze** zal je wel an een draadje binde, je late vliege zover als je wil... Als ik een jongen een meikever zie marte, denk ik altijd: zo is nou de vrouw.'

'Heb je nóg meer beelden, idioot?... Zou je niet beter doen met vérder te studere... Niet dat een titel zoveel béter is dan een aardappelzaakje, maar je leven lijkt wat welbesteder.'

'M'n kop staat er niet na.'

'Dan train je je een paar maande.'

'Dat gáát niet meer. Zeven jaar heb ik over me kandidaats gedaan, toen een jaar niks, toen op kantoor bij een neef, die me compagnon wou make als ik met die meid – zo noeme ze d'r – brak – toen twee jaar in de aardappele... Ik heb geen moed meer om alles te gaan bijwerke... Ik weet er geen bliksem meer van... Je raakt het zo gauw kwijt... Als ik nou weer

college ging lope, zou ik er de balle an hebbe... Het zenuwstelsel, de pathologie, weet ik wat!... Het is alles een kluif als je eruit ben... En wie heeft er wat an of er een brooddokter méér of minder in een koetsie rondrijdt, niewaar?

'Da's ook waar.'

'Nee – als dat met de Ruhr me er bovenop helpt, laat ik de aardappele schiete – en ik zal weer es wat boeken gaan kope. – Is er wat verschene in de laatste vier, vijf jaar?'

'Hahaha! Kom maar es bij me kijke.'

'Je moest me nog één ding belove.'

'Wat?'

'Jij ziet nog al veel lui, hè?'

'Zo-zo.'

'Jij moet mij belove...'

'Wat?'

'Je moet niet denke... 't is eigenlijk te beroerd om te vrage... Nee, ik zal het maar voor me houden.'

'Als ik je met iets van dienst kan zijn.'

'Nee. Niks. Wat is dat toch met die Scherp en Trees?'

'Ik weet het niet. Ik weet het niet.'

'Weet jij het niet? Als jij het niet weet, wie weet het dan?'

'Hij doet zo raar. Wil je geloven dat ik hem in geen drie weken gesproken heb? Hij heeft iets tegen me. Wát weet ik niet. Ik denk dat zij hém opstookt.'

'Nou maar, ze belazert hem lelijk. Ik heb 'r gister met Druif, kè-je die rijke smous? – op het Rokin zien lope.'

'Níét waar!'

'Op me woord.'

'Wel allemachtig! Heb je ze bij *Ricbe* zien binnengaan?'

'Daar heb ik niet op gelet.'

'Als ik zo iets merk, wáárschuw ik hem.'

'Zou jij een vrind waarschuwe, als je wat zág?'

'Me vrinde zeker.'

'Zou jij me waarschuwe... als...'

'Natuurlijk.'

'Dát is wat ik je straks vragen wou...'

'Moest ik je dát belove?'

'Ja... dát.'

'Als ik ooit iets van Guus merk, zal ik het jou én haar zegge – zonder er doekjes om te winde... Maar weet je wat er het gevolg van is – van zo'n

openhartigheid?’

‘Nou?’

‘Dat je dan breekt.’

‘Ben je dól? Breke als je een vrindschapsdienst bewijst?’

‘Je doet het uit een gevoel van eerlijkheid – maar als jullie – om jullie als voorbeeld te nemen – je later weer verzoent – is de waarschuwer het kind van de rekening en als je je niet verzoent, vergeef jij het nooit dat ik je met je poot uit je sprenkel getrokke heb! Hahaha!’

‘Bij God niet!’

‘Maar waarschuwe zóú ik je toch. Daar geef ik je m’n woord op.’

‘Daar ben ik je dankbaar voor,’ zegt hij stevig.

Guus zit in een opgeruimde kamer. De kachel brandt, de lamp hangt laag op de tafel. Moos en Trees zijn net gekomen. De vrouwen zoenen elkaar. Wij ‘feliciteren’. Trees heeft een cadeautje gekocht, een portemonnaie, die Guus snoezig vindt, op de schoorsteen legt, in een hoek. We beginnen met koffie. Guus is huiselijk vanavond. Nog nooit heb ik haar zo bedrijvig gezien. Zelf gaat ze naar de keuken, haalt kopjes, bedient ons met een air van zien-jullie-hoe-rot-huiselijk-ik-ben? Met z’n zessen – wel toevallig: drie paren – praten we over koetjes en kalfjes. Precies een knuffe burgermansvisite. Om twaalf uur komen Karel en Duif met Stientje, die een kinderrolletje gespeeld heeft. Duif en Karel brengen het lawaai mee.

‘Jesus, jessus,’ zegt Duif, ‘wat een tortelduive zitte d’r hier. – Karelkje, lekker beest, kom jij naast mijn zitte. Al dat gehoer kan ik niet aanzien. Ik heb óók geen vissebloed in me lijf! – Jesus, Jesus – Spier wat hè-jij een kringe onder je oge. Jij doet er te veel an, hoor!’

‘Ben je nou al dronke,’ vraagt Dirk.

‘Verrék jij! Het lijkt wel of je me vader ben!... Is d’r nog een plaassie op de canapé?’

‘Nee,’ zegt Karel, ‘daar kan jouw dikke kont niet tussen – kom maar náást me in de leunstoel.’

‘Dag moe, dag juffrouw...’ Stientje, het kind, wil schuw naar achter.

‘Wel-nee, lieve Stientje: d’r bij blijve, ik ben maar eens jarig. Vannacht mag ze hier zijn, hé, Duif?’ vraagt Guus.

‘Mij hindert ze niet... Maar het wordt anders een kréng van een meid... Verdienne doet ze het niet.’

‘Het kind werkt toch de hele dag! Wat wil je nog meer van d’r?’

‘Werrekt ze de hele dag?’ zegt Duif nijdig, ‘zit ik dan op me gat? Ze voert geen bliksem uit. Noem jij dat werreke in zo’n klein huishouden?...’

Toen ik om twalef uur opstond had ze nog niks gedaan, die luie vlerk...’ Stientje, beledigd door mama’s scheldwoorden, begint te huilen.

‘Ga maar naar je nest, kat! Mot je gaan blére!’

‘Je snauwt ’r ook zo af,’ zegt Trees, sussend.

‘Dat verdient ze... Da’s een stille, wat ik je smoes! Weet je wat ze vanmorgen zegt, die snotneus, omdat ik ’r verbie d’r vader achter z’n kont te lope?’

‘Nee,’ zegt Stientje snikkend, ‘dat hè-je me niet verboje: je het gezegd: je vader is een stinkerd...’

‘Hoor je d’r? Heb ik nou gelijk? Ze laat me nog niet eens fatsoenlijk uitprate... Wil jij je bek wel es houe as ik praat? Wie het jou geleerd ouwere mense in de rede te vallen?... ik verbie d’r d’r vader achter zijn kont te lope, die vuile stinkerd, zeg ik, die zich van een getrouwde vrouw laat mintenere—heb ik gelijk as ik het verbie?—toen zegt die brutale snothannes—nou raai es wát?—ik geef het je te raai—: van me vader heb ik tenminste nooit wat gezién!—Nou vraag ik je?—zou je d’r niet met de pook op d’r kop slaan?—Mot zij zo iets an d’r moeder segge, die het vrete uit d’r eigen mond spaart, om het haar toe te stoppen.—Heb ik gelijk, Guus?’

‘Nou,’ zegt Guus, ‘ze zal het zó niet bedoeld hebbe.’

‘Dan mot ze maar niet zegge dat vader een stinkerd is—van me vader heb ik’—hier houdt Stientje even op met haar gesnik—‘nóóit wat gezien. Van haar wél.’

‘Wel goddome, jou vuile salamander, wil je je bek houe. Doe je bek nog es ope!’ snauwt Duif woedend.

‘Nou nou, niet slaan Duif!’

‘Is dat gedonder nou uit op mijn kamer!’—bult Dirk in eens. ‘Je hebt je pote thuis te houe. Jij stelt je góverdomme an of ik jou kwajongen ben.’

‘Maak jij nou geen ruzie,’ zegt Guus kalmerend.

‘Ik zou toch denke,’ zegt Duif vinnig, ‘dat het mijn kamer is en mijn meubele—dus jij mot niet zo’n kakkie make.’

‘Jouw meubele,’ beweert Guus met een driftig anloopje voor Dirk partijtrekkend, ‘jouw meubele... d’r is geen stuk van jou... net of ik die kerel van de afbetaling niet elke week an je deur zie... Jouw meubele?... het is me wat sjijs!’

‘Is die spiegel niet van mijn? en die tafel?... Jessus, Jessus wát kè-jij liege.’

‘Nou Duif, hou nou je smoel... We zijn d’r niet om jouw ruzie an te hore.’

‘Ik zal d’r strakkies wel krije,’ dreigt Duif.

‘Kom maar hier Stien—wil je een koppie koffie,’ vraagt Guus, vrindelijk.

‘Asjeblijf juffrouw.’

‘Zo’n kreng van een meid!’ zanikt Duif nog eens na.

‘Duif,’ zegt Karel, ‘wat bè-je vervelend.’

‘Is me dat ook een dier van een meid... Met de dag krijg ik meer last met d’r... Ik weet niet wie dat kind tegen me opzet.’

‘...As ze het ’s morgens verdomt om op te staan, kan ik ’r nog zo hard met me slof op d’r gat slaan en ze verdomt het nóg. Precies de kop van d’r vader. Maar as je het er op toelegt, brutaal dier, om na je vader over te lopen, dan hè-je het mis hoor: Ik hé zo lang voor jou krom gelegen, dat jou tijd ook es ankomt!’

‘Godverdomme, Duif, hou nou je smoel!’ roept Karel weer.

‘Wel ja, wel ja. – Daar krijg je kindere voor! – Het zou me wat moois zijn, as hij recht op d’r had – die vuile makker.’

Karel schiet in de lach, druk, als altijd...

‘Da’s weer iets van Duif! Da’s weer nét iets van Duif! Wat is een makker? Hahaha! Hahaha! Wa’s een makker?’

‘Da’s het vrouwtje van een makreel,’ lacht Dirk, die weer over het geval heen is.

Stientje slurpt koffie. Bij het licht van de lamp wreden de roodbehuilde oogjes in het ernstig-wit gezichtje. Naar haar moeder durft ze niet kijken. Met de dunne bloedloze lipjes blaast ze in de koffie, lacht verlegen om Scherp, die Frans tegen haar spreekt en gezichten trekt.

‘Dag Scherp,’ zeg ik over de tafel heen.

‘Dag Alf,’ zegt hij, glimlachend.

‘Hoe staat het met het leven, jong?’

‘O, best,’ zegt hij flauwtjes.

‘Jullie doen of je elkaar in geen eeuwen gezien heb,’ zegt Trees.

‘Nou, we hebben elkaar in lang niet gezien, niewaar Scherp?’

Hij knikt. Er is iets in zijn ogen dat me niet bevalt, hetzelfde van die middag. Trees gaat er op door, maar hij wil niet. Een paar maal begint ze een apart gesprek, maar Georgine trapt op mijn voet, zegt zachtjes dat ze niet wil dat ik met Tréés praat.

‘Nou mot jij toch es zegge, Trees, of jij niet es met een fox op je schoot van Leeuwarden naar hier gereisd ben, zonder dat de conducteur er wat van zei?’

‘Met een fox... van Leeuwarden?’ vraagt Trees.

‘Zie je,’ zegt Dirk en wéér is er een taaie ruzie tussen Dirk over het reizen met hondjes, waarbij elkeen wat zegt en Guus in herhaling komt en wat Dirk gisterenavond beweerd heeft en Dirk, driftig, gezegden van Guus citeert. Guus heeft dát niet gezegd. Als ze dat gezegd zou hebbe... Nee maar. Hoe kán ze nou zo iets gezegd hebbe, Duif? – Jessus, nee – zo iets kan Guus niet gezegd hebbe. – Tegen haar had ze nog vóór een paar dage

gezegd. – Dan stoof Dirk weer op. – Hij wou d'r een eed op doen dát ze het gezegd had. – Had ze het niet gezegd, toen hij nog gezegd had: je mot voor een hond half geld betale. – Nou dan wist ie d'r ook niks van, zei Karel weer. – Het was gewoon vol tarief. – En Guus zei dat ze het toen niet gezegd had. – Maar hij had gezegd dat je een kanarie in een kooi. – Wel alle-jezus had ie dát gezegd? De woorden had ie niet in z'n mond gehad... Zo iets walgelijks stoms kón hij niet gezegd hebbe... Of die nou wéér begon? – Nee of zij weer begon? – Zij was begonnen. – Daar ware alle mense getuige van. – Zij was begonnen met an Trees te vrage of die niet es gereisd had met een fox op d'r schoot van Leeuwarden naar Amsterdam. Zo'n vervloekte pestkop as die Dirrek was...

'Jessus, Jessus,' zegt Duif, brandewijn slobberend. 'Jessus wat benne jul-lie toch voor mense. Schei nou es uit met je geouwehoer.' En dan in koor een algemeen gesus en een geroep dat ze vanavond geen ruzie mogen hebben. Guus dekt, Guus dékt. Algemene verwondering, dat je wel zien kan dat ze jarig is, dat ze niet lang meer zal leven. Guus *dekt*, legt een heus tafelkleed, haalt uit de veel-zaken-kast negen borden, negen vorken, negen messen, een pot Engelse pickles, een schotel met citroenvla, een bak met olijven. Enige verbazing over zoveel toebereidselen is over de mensen. Je kunt zien dat ze heeft willen uitpakken, dat ze haar best heeft gedaan. Maar een algemeen geschreeuw, een onbedaarlijk gebulk komt los, als Guus uit de keuken een grote rosbief en twee schalen met gebakken aardappelen haalt. Dirk, Karel, Moos en ik zitten in geblufte verwondering. Hoe ze hem dát gelapt heeft! Wel Jezis: dat is kranig. Da's nou es een verrassing. Da's beter dan warm klef brood met sardientjes. Nee maar ze leeft niet lang meer. Als ze een tafellaken legt met... vorken en... messen dan is ze driekwart dood. Dirk wordt even geleerd, spreekt van mentale 'aberratie'. Karel waarschuwt al die getróúwde mannen en vrouwen om niet te veel te eten op de late nacht, vooral niet te veel mosterd nemen. Duif kijkt met vette, saamgepieterde drankoogjes naar het robuuste stuk vlees. 'Hé wat sloven jullie je uit!' zegt Guus en Dirk begint in aandachtige stilte voor te snijden. Niet zo dik, zegt Guus. Met zijn kippige ogen zaagt hij sneden van een halve vinger dik. Terwijl begint Duif te brullen en te gillen alsof ze gekeeld wordt. Karel heeft haar een stukje citroenvla in de nek gestopt. 'Lamme beroerling! Lam kreng!' Ze wringt haar vinger achter het vuile kraagje, probeert het smeersel dat ze opdiept in Karels gezicht te wrijven. 'Hé, goddome, Duif, kijk nou uit! Met dat verdomde gebliksem!' – Duif zegt dat zij het glaasje niet omgesmeten heeft, dat Karel het gedaan heeft. Guus is nijdig. Daar is ze nou de halve avond voor thuisgebleven. Wat een aardigheid om het schone

laken te bederven. Da's niks. Scherp heeft een nieuwe ongebruikte zakdoek. Eerst een stukkie krant. Dan de zakdoek. Zo zie je er niks van. Wat is die rosbief taai, zegt Dirk, die haast met zijn gebrilde neus op het vlees ligt – Of die niet ziet dat ie op een zeen zaagt. Wat een zeen is? Dat woord heeft ie nooit gehoord – Heb je nooit van zeen gehoord? – Nee. Zeen is geen Hollands. – Je spreekt van pees. – Wat een strijkop! – Wie d'r nou niet van zeen gehoord heeft! – Nou, hij. – Die pees dán, die péés dan, die péés, hoor je, mottie d'r eerst uitsnijen. – Ja, morgen brengen! Daar zal hij wat van terecht brengen! – Kijk die nou es zagen op die zeen, het is om zenuwachtig bij te worden. – Je mot geen zeen zeggen. – Je mot pees zeggen. – Hahaha! Da's net zo iets als Duif d'r makkerom-makkeel! Dirk is eindelijk klaar. – Geven jullie nou maar door. – De pickles zo maar uit de pot. – D'r staat een vork in. – Nou, godverdomme Duif, niet met je pote an de olijve kommen. – Wat, niet met me pote? Olijve mag je met je pote anpakke an de fijnste diners. – Ja, daar heeft Duif gelijk in. – Wel sodeju, da's wat nieuws. Olijve met je pote anpakke! – Da's weer zo iets bijzonders. – Nou tóch doen ze het. – D'r legt nooit een vorrekje bij. – Karel vliegt weer lawaaiend, druk gillend op. – Die verdomde Duif om hem een pit in z'n nek te stoppe. – Da's lekker voor hem. – Straks heeft ie haar ook te pakke gehad. – Nou maar zo'n beroerde pit, die langs je rug glijdt en in je tricot gaat zitten! – Trees steekt een uitje uit de pickles op d'r vork, sart er Scherp mee, die drie-, viermaal hapt, laat het mij dan opeten, wat Georgine nijdig maakt, die niet meer met me spreken wil. 'Nou maalezij,' zegt Duif. – 'Bon appétit, messieurs, ministres intègres,' reciteert Trees. Dirk is al begonnen. Een hele snee rosbief wentelt hij om zijn vork, hapt het ineens op, praat dan met een mond zo vól dat er alleen wafgeluidjes te horen zijn. Bescheidenlijk, met stil bewegen der vuile handjes legt Stientje een reep vlees op een boterham, snijdt die in dobbelsteentjes, eet met een vriendelijk-verlegen lachen op het smalle gezichtje. Ze zit klein-gelukkig tussen de grote mensen. Guus kijkt met glinsterend-oplettende ogen naar de aardappelschaal, die Duif in de handen heeft. Duif pikt al de bruine aardappels uit, laat de bleke liggen. Trees ziet hoe Guus kijkt, kijkt mee en zegt: 'Duif, neem nóg een paar aardappeltjes.' – 'Houen jullie óók zo van korstjes?' vraagt Duif ongevoelig. Nou. Met zijn mond half vol vertelt Karel dat hij toen die klein was, altijd bij z'n moeder in de keuken stond te bedelen om de aardappelpan te mogen uitschrappen. Of z'n moeder nog leefde? Nee die was gestorven aan kanker. An kanker? An kanker? Daar was een ome van Trees ook an gestorreve. – Zijn tong hadden ze hem openge-snejen dat het bloed d'r uit sprong tot an de zoldering toe. – Of dat nou

verhalen waren om an tafel te doen? Wat een onzin, beweerde Karel; je kan mijn niks zo gek of zo vies opnoemen als ik an tafel zit of ik eet erbij door. Dat wou Dirk wel es zien. En als Karel dan een hap in zijn mond had, zei Dirk: nou mot je je verbeelden dat je kauwt op de grote teen van Duif, die ze in geen tién jaar gewassen heeft. – Wel wat een sloerie! Hij zou zulleke schone tenen hebbe, zegt Duif. Vraag maar an Stien. – Wat Stien bleekjes-blij dee zeggen dat ma elke week d'r voeten waste. – Nou dán op een rotte paardevijg vol slijm, zei Dirk. – Paardevijg is wát lekker met saus d'r over, zei dan Karel. – As ze niet ophielde met die vieze praatjes, zou Guus van tafel opstaan. – Zulleke vuilike. Ze maakten d'r misselijk. – As ze niet woue hebben dat ze ging spoege... – Of Moos nog niet goed was met z'n ouwe heer? – Nee. – 'Wat een toeval. Alf – toen ik vandaag met Trees gearmd liep op de Nieuwendijk, kwam ik me neef Tobie tegen, die ook gearmd liep! Wat een lol, hé! Je had z'n gezicht motte zien!' – Wat die Duif toch een lamme bliksem was om met de pitten van de olijven te gooien. Goed om je er later een ongeluk over te vallen. Guus at niet meer. Die had maagkramp. D'r korset moest uit. En een brandewijntje. – 'Ik begrijp niet wat jij voor last van je korset heb,' zei Trees, 'ik heb nummer zesenvieftig en niks geen last.' – Wat of dat nou voor liege was: ze had vijftig – Nou, daar déé ze wat om. – Wat of Georgine had? Tweënvijftig en altijd last. – En wat of Duif had – Zestig. – Nou als Duif geen vierenzestig had liet Guus zich hangen. De citroenvla ging in een wip op. Er werd mee geknoeid. Duif smeerde Karel in en Karel Duif. Of ze zich nou niet es ééns behoorlijk gedragen konden. En dan op eens een schrik. God, wat scheelt Stien? Stientje! Stie-ien! Zeker flauw gevallen van de hette. – Gáúw het raam opengooien. – Wel nee, niet van de hette. Ze kon niet tegen eten op de late avond. – Ga jij dan even water halen, Guus! – Ik kan niet met me open lijf door die kouwe gang! Ben jij dan góverdomme te lui om op te rijzen, Duif! – God, wat make jullie een kakkie om niks! Laat er maar stil legge. Ze komt van zelf bij. Het is niks! Ze het 't wel meer. Da's van het vreten. Dan het ze te véél gevrete.

Met doodswit gezichtje lag Stientje op de bruine canapé, het mondje half-open, het ogenwit zwakjes te zien. Duif wreef gele citroenvla op haar koon, stond met een verveeld gezicht bij het hoofdend. Trees klapte in het witte handje. Het kind geleek zo sprekend op het lijke van een verdronken meisje dat ik eens op een gracht had zien liggen, tussen een hoop nieuwsgierig volk. Karel was de enige die langzaam doorproefde van zijn vla, de enige aan de tafel, die in ruïne van vuile bemosterde borden, half-volle glazen stond.

'Leg d'r handjes in water,' zei Georgine. Scherp ging naar de keuken, kwam met een soepertierri met water. Het kind bleef bewusteloos.

'Hoe onplezierig voor jullie, dat ze je zo stoort,' zei Duif.

'Nou da's minder.'

'Daar wordt helemaal niet op gelet.'

'Wrijf d'r slaapjes met azijn.'

'Laat 'r maar stil legge,' zei Duif nog eens, 'al die drukte en die raadgevinge hellepe niks. Ik weet het toch beter! Het betekent geen zier. Zie je nou wel?'

Het kind kwam bij, keek met dronken oogjes rond, herkende de mensen, lachte flauwtjes omdat ze de algemene aandacht had.

'Is het beter Stientje?'

'Ja, juffrouw.'

'Was je weer zo raar om je hart?'

'Ja ma.'

'Laat ze nou maar naar bed gaan.'

'Ja da's het beste voor d'r.'

'Wil je naar bed, Stien?'

'Ja juffrouw.'

'Dag Stienje.'

Ze zei iedereen goeienacht – elk een verlegen handje, nam haar stukje citroenvla op een bordje mee naar achter. Of Guus 'r wou kommen toedekken? – Wel nee. – Wat er een kakkie van gemaakt werd van zo'n kleinigheid, protesteerde Duif. Nou... kakkie... kakkie – of ze niet zag dat het kind doodzwak was? Zwak, watte larie! Toen zij die leeftijd had kreeg zij ellek ogenblik een toeval, dat ze een uur weg was en zo blauw zag as... as... – As bevroren schelvis, lachte Karel. – Het was tóch goed om es met 'r naar een dokter te gaan. – Wie of dat betale most? Afschui-ve dee d'r vader niks. – D'r waren toch poliklinieken. – Ach wat, ach wat... meissies in de groei en niet gewend om 's avonds warm te ete... Je mot es rekene, het is over hallef twee. – Hè! dat was weer iets van Karel! – Uit z'n broekzakken haalde hij een berg okkernoten en olienootjes. – Hij had voor het 'dessert' willen zorgen. – Ze wisten wel dattie geen geld had, anders had ie wat voor Guus meegebracht. – Nou da's onzin. – Je hoeft elkaar toch geen cadeautjes te geve. – As ze nou maar niet mors-ten met de schillen. – Schillen van olienootjes waren niet van het tapijt te krijgen. – Trees vroeg dan aan Georgine of ze d'r haar nog verfde. – Wel nee. Dat kan je toch wel zien. – Nou an de punte. Ja an de punte is het nog wel rossig, hé? Da's de pest voor het haar, dat verve. – Weet je wat er goed voor is: vlechten. – Is vlechten zo goed voor het haar? – Of

het! Daar groeit het weer helemaal van an. – Nou, Trees was juist van plan d'r haar kort te gaan dragen, kort-gekruld. – Jessus, jessus, wat een plezier! Goed om een kou op je hersens te krijgje. Scherp wou het niet. Een vrouw met korte haren, dat vond ie net zo idioot als een ouwe heer met een pruik. – Die Duif had wel een paardegebit om die noten zó te kraken. – Lach zo es, Duif. – En dan lachte Duif met de noot tussen d'r kiezen en glinsterende spoegdraden van lip tot lip. – Als ze hem inslikte kon ze stikke. – Krak, daar ging die kapot. – Wanneer Trees Ophelia speelde? – Die was d'r weer afgenomen. – Hamlet verdomde het om met haar te spelen. – Of dat zo maar ging? – Natuurlijk. – D'r waren zoveel Hamletten niet en voor Ophelia kwamen er wel vier in aanmerking. Wat Kees op z'n gezicht had gehad in de kranten. – Die giftpissers! Die galblaasjes! – De krantenkritiek da-was nou je verlopendste baantje – meende Dirk. Duif zei dat die lui er de klote van wisten. Zij had zo'n kerel gekend, die gewoon in de schouwburg zat te slapen en an haar vroeg hoe het geweest was. – Trees verhaalde van een die 'r es gevraagd had om es met 'r naar bed te gaan. – Daar zou Scherp 'm voor op zijn smoel slaan als ie hem zag. – Wat een flauwe kul: dan had je dagwerk. – Die smous van *De Telegraaf* was het ergst. Die schreef met zo'n minachting over alles, dat je kregel werd als je het las. – Da's zo'n bleke jood, hé? – Ja, zo'n godverdommisse schreeuwer. – Nou maar die scharrelde tenminste niet. – Alsof je zo iets kon weten! – Dat zo'n vuile smous zo maar alles mocht schrijven en dat er nog lui zijn die hem gatlikken. – Nou, maar hij heeft toch wel es gelijk. – O, da's Scherp weer! – Natuurlijk Scherp! – Duif, je vreet je een dubbel besloten koliek. – Kijk nou maar naar je eigen bord. – Of ze die mop al gehoord hadden, maar de vrouwen moesten niet luisteren, het was een vuile. – Hou hem dan maar voor je! – Guus wou hem wel horen. Nee an Guus wou Karel hem niet vertellen. An Duif dat ging nog. En hij fluisterde in d'r oor en d'r dikke kwalkonen rimpelden op en d'r oogjes kregen een lolglans. En dan stond ze op en fluisterde het over aan Guus met zachte proestlachjes en zei Guus: O-o! – O-o! wát een gemene en proestte en zei nog es – O-o! wat een vuilé! en vertelde 'm weer zachjes an Dirk, die stilletjes lachte en dan achterover viel in zijn stoel en met Karel samen hardop schaterde. – Goed hé? – Hahaha – Hohoho! – En dan Trees die luisteren kwam bij Guus, met d'r arm om de hals van Guus en in aandacht naar beneden keek en gespannen luisterde en het ook uitgilde... Wat een geméne... Hé-jasses hoe vuil! – En dan Georgine ook bij Guus en nog eens het zachte fluisterverhaal en even glimlachen en een...: Is dat nou álles? Make jullie daar zo'n drukkij van? Die heb ik al voor een half jaar op de reis gehoord. – O maar jij! Jij ben zo door de wol

geverfd! – En dan Trees aan het vertellen aan Scherp en Georgine aan mijn oor... en de anderen aan het opletten wat wij voor gezichten trokken... en een gelispel in m'n oor, iets héél vuns, iets heel bed-plats en een nalachen van allemaal. – Hoe ze het toch verzinnen! – Wie of nou zo'n mop het eerst vertelt! – Zeker een fijn lid! – Duif verslikt zich in brandewijn, wordt paars-blauw, met benauwd-hese ophalingen. Karel klopt haar de vette rug. – Hé, daar zou je in stikke. – Uche, uché-oe-oe! – Stukkie droog brood slikken. – Wel nee, da's goed voor een graat! – Hé, ik dacht dat ik stikte. – Guus had dat ook eens gehad met azijn. Met azijn was het veel erreger. – Nou maar in champagne dan, zei Trees. – Da's nou niet iets waar je je dikwijls in kunt verslikken, zei Karel. – Weet je wat benauwd was? Als je lachen moest met een volle mond. Nee, niezen. – Niezen met een volle mond dat kwam nooit voor. – Zo? en als je verkouwen was? – Meijer, de vader van Stientje, die was altijd verkouwen, zei Duif. – Onzin, dat bestond niet. – Nou Meijer had altijd een natte neus. Ze moesten het maar es vragen an de mense waarmee die speelde. Ze wou op het toneel nooit van hem gezoend worde – zo vies as die was. – Wat Duif toch altijd een kwaad van Meijer sprak? Hij was toch de vader van d'r kind. – Ze kon het niet hellepe dat ze zo het zuur an hem had. Had-ie haar niet met d'r kind late zitte? – Dat dee Moos weer vlam vatten. – Waarom ze toch zo godsnakend zat te liegen. Een man liet z'n kind niet in de steek, als die het wou opvoeden. – Wel jessus, jessus wat een leuges. – En áls 't zo was? Most zij dan maar an de dijk gezet worde? – Als die smerige makkero haar een weekgeld gaf – verdiende die niet genoeg? Hè? – kon die het kind krije. – Niet zóveel maalde ze om het brutale kreng, dat nog geen woord dankie zei als zij het vrete uit d'r mond spaarde. – Och, óch, zei Scherp ineens vinnig: wat jij uit jouw mond spaart, daar zal het schaaap niet vet van worde! – Duif, bol opgewonden: Wat weet jij daar goddome van! – En dan Scherp: Nou we zijn niet blind. – Duif: d'r vader is een slampamper. Ik heb d'r dan tóch grootgebracht. Wat ze hét, het ze van mijn! – Dirk dan met z'n zware stem er tussen: Nou da's niet veel, en Scherp strak vinnig: als ik d'r vader was, gaf ik in jouw handen net-zo-min een rooie duit. Dan Duif weer krakelig-verhit: Maar jij ben d'r vader nou niet. Jij ziet er nogal naar uit om een kind te krijgen! – 'Wat zijn jullie vervelend vanavond,' zegt Guus. – 'Ik steek mijn opinie niet onder stoelen of banken,' zegt Scherp, die beledigd is omdat Duif hem niet op een kind taxeert, 'jij ben een hond voor Stientje.' – 'Wat die vuile jood toch altijd van mijn mot hebbe...!' – Scherp wordt woedend. – Als hij een jood is dan vindt ie zichzelf nog duizendmaal te goed om op háár een grote boodschap te doen – zo'n dronken loeder! –

zo'n ellendig stuk mispunt. – 'As je een man was,' zegt Duif rood-woedend, 'zou ik je op je smoel slaan.' – 'En nou zal ik je es één ding zegge, Dirk,' schreeuwt Scherp, 'zolang jij dat varken ontvangt, kom ik niet meer bij je.' – 'Da's ónzin,' beweerde Dirk: 'Kan ik er wat an doen als jullie ruzie hebbe. Jullie weet nou eenmaal dat Duif zich altijd onbehoorlijk gedraagt.' – 'Ik heb schijt aan jou én an jou,' plappert Duif met een dikke tong uit, 'jullie kenne me allemaal de botten kussen! Zijn jullie godverdomme belazerd!'

– Opgeblazen van drank, paarsrood in haar woede staat ze op, onvast, slaat de deur achter zich toe, gaat naar de achterkamer. Maar nog eens komt ze terug, smijt de deur open, raspt er uit: 'Stinkende vuile jood' – dat is tot Scherp – '...lélijke rotsmous... as je je weer es met mĳn zake bemoeit, krab ik je oge uit je smoel... Afsesodemierterde aap... Stomme snotneus!' Flap, de deur weer dicht en áchter het gestommel van een stoel die omvalt. Dirk zit kwaadaardig-ineengehurkt. Guus is woedend. – 'Is dát nou een verjaarspartij! – Waarvoor al die ruzie dient!' 'Heb ik je niet honderdmaal gezegd,' gromt Dirk, 'dat ik 'r niet over me vloer wil hebbe.' – 'Wel zeker, begin jij nou nog es met mĳn!' – 'Ik zeg 'r morgen de kamer op. Het hangt me de keel uit.' – 'Net zoals jij wilt.' 'Zo jĳ wilt, zo jĳ wilt. Het is alsof je bang voor d'r ben!' – 'Bang? Bang? Ik voor Duif bang: nee maar hóór je dat Trees! – Ik voor Duif bang! Ik geloof dat jij getikt ben.' En dan ruziën Dirk en Guus met meegepraat van Karel en Trees en Georgine en Scherp.

'Zeg 'r dan de huur op!'

'Nou dat zál ik ook doen!'

'As je maar weet dat ik dan 's avonds zo veel niet meer hier kom! Heb ik gelĳk Trees?'

'Wel goddóme!'

'Nou kan ik nog an me moeder zegge dat ik bij Duif ben – maar als we niet meer hier wonen en me moeder komt vragen of ik hier ben. – Nou, wat dan? Wat dan? Het ze het al niet een paar maal gedaan? Of jij nou stom doet met Duif: je het d'r nodig!'

'Nou en ik doe 't niet! Ik laat me vrinden niet uitschelden. Dat wijf voert hier het hoogste woord! Ze kost je elke avond een paar maatjes brandewijn.'

'Hè-je d'r je voordeel van?'

'Wil ik jou es wat zegge – of je kletst of niet: jij ben bang voor Duif?'

'Man je ben dol! Laat je uitlache!'

'Zij wéét wat van jou. Anders zou jij je niet zo'n boel laten welgevallen!'

'Laat ik me wat welgevallen? Ik? Ik?'

'Ja jij!'

'Wel álle-jezis!'

'Jij ben nogal een liefje om je zoveel te laten zeggen als er niet wat achter steekt!'

'Roep 'r dan binne! Roep 'r dan binne.'

'Dat zal ik wel late... Jullie smoezen de hele dag... Uit jullie gelieg is toch niet wijs te worden.'

'Líég ik? Líég ik? Dat zal je me niet tweemaal zegge!' zegt Guus, opvliegend.

'Hé, Guus, wees nou niet zo kinderachtig!'

'Hé, Guus, wat ben je flauw!'

'Zoene jullie elkaar nou af!'

Maar met een zenuwachtige, onaangename koppigheid, rommelt ze in de alkoof, trekt haar mantel aan, pent de hoed in het haar.

'Kom nou, Guus.'

Dirk zit half-gebogen, wat aangeschoten, op zijn stoel, als met een deuk in het zware lichaam, verroert zich niet. Karel probeert Guus tegen te houden, lacht, trekt de pen weer uit haar hoed... 'Maak nou geen geintjes, Karel... Laat me los... Die beroerde pestkop... Ik zal hem leren as die zegt dat ik lieg!... Ik liegen!... Je ziet me niet weer terug, hoor je!... Ik ben jouw kwaje meid niet... Stront voor dank!... Da's nou je dank, dat je zo gemierd heb voor een souper!... Da's voor je jaardag!... Als anderen d'r bij zijn heeft ie altijd wat... dúrft ie... dúrft ie... die lafbek... Ik ga weg... Bonjour!... Dag Trees!... Dag Spier!... Nee laat me hand los, Spier! Ik verdóm het! Het spijt me voor jullie... Bonjour!... Bonjour!'

'Kom hou d'r nou terug,' zegt Karel. 'Wees jij nou de wijste, Dirk.'

'Laat ze maar gaan,' zegt hij met een resolute magerte op zijn gezicht, met een walg in de ogen, terwijl de deur achter Guus dichtvalt... 'Ik ben beu van d'r herrie. Ze liegt en dat vóél ik. Zij en Duif verneuke me. En nou mot het maar uit zijn.'

'Voor één nacht,' lacht Karel, 'morgen koekeloeren jullie weer.'

'Wel ja,' zegt Trees, 'jullie benne nou wat moe en wat vervelend. Elk huis heeft zijn kruis. Je heb gelijk. Die Duif mot Moos niet uitschelden.'

'Nee,' zegt Dirk, 'nou *is* het uit. Als ik zeg dat het *uit* is, is het *uit*. Het komt van haar niet te pas om telkens weg te lopen,' en sterk door zoveel getuigen, sterk door het gesprek in de vooravond, vervolgt hij me aankijkend: 'Ik zal nou es tónen, goddome, dat ik wil heb. Laat ze nou maar bij d'r moeder blijven!'

'Hahaha!' lacht Karel, 'om zes kistjes sigaren wed ik dat ze morgen...'

'Nee!' schreeuwt Dirk inééns met een losbarsting van woede en om zich

sterker te maken slaat hij met zijn vuist op de tafel dat de borden en glazen rinkelen en een bord aan stukken op de grond valt: 'Nee! Het is uit!' 'Nou tóch om zes kistjes,' houdt Karel lacherig aan.

XIV JUFFROUW THOMAS KRIJGT EEN TOEVAL

Het was een huis in de Pijp, een gewóón Pijp-huis. De juffrouw heette Thomas. Maar elke beschrijving is overbodig. Het verband met het voorgaande volgt vanzelf.

'Wat hè-je daar?' – vraagt Georgine als ik tegen vier uur de woning betreed, waar voortaan mijn hoofdverblijf zal zijn. Het was de middag ná de gezellige verjaarspartij.

'Dat zul je zien,' zeg ik geheimzinnig en tot het kind: 'Dag lieve Ka.'

'Dag ome Alfred.'

'Je mag geen óme zegge,' zegt Georgine, vermanend.

'Mág ze geen ome zeggen?' vraag ik, verwonderd.

'Wel néé. Denk toch an de ménse.'

'Wá's dat nou? Moet het kind voor de mensen liegen? Zeg maar gerust óme, Ka, hoor je?'

'Wat ben je toch onverstandig, Alf!' houdt Georgine aan. 'Karel heeft nou eenmaal die juffrouw Thomas wijsgemaakt, dat Ka óns kind is...'

'Dat kan me niks schelen! Laat het kind óme zeggen. Dat heb je haar eenmaal geleerd.'

'Mamma wou dat ik páppa zei... óme,' zegt Ka, lachend.

'Nee, dat zei mamma maar voor de grap, niewaar, mamma?'

'Pappa zit in Amerika, níét, ome?'

'Ja, pappa zit in Amerika.'

'U ben me óme, niet? Nie-iet?'

'Ja, snoetje.'

'Da's pappa, niet?' vraagt ze, het portret van haar vader dat op de schoorsteen staat, aanwijzend.

'Nee, maar – die is goed, Mol!' lach ik. 'Heb je zijn portret op de schoorsteen gezet?'

En ik begin ook zo'n beetje op te ruimen, open het geheimzinnige pak, waarin platen van Chéret, etsen van Bauer en Veth. Terwijl vertelt Georgine van de verhuizing, van juffrouw Bok. 'En alles alleen ingepakt, Alf, en dat getob om een kruier te vinde en dat gedráái van die kruiers – en onderweg een koffer afgevalle – en hier trije – en uitpakke. – Hoor es, dat doe je niet voor je plezier... Kijk de linnenkast is. Netjes hé?... Da's

zo góddelek om van die stápels goed te hebbe... En da's de kast voor de klere. Zie je, jouw chamberloek hangt er en je toffels staan eronder. – Wat gezellig hé – Wat góddelijk gezellig. – Da's een rommelkast. Die hoeje-doze zal ik nog een ander plaatsje geve. – Maar je mot wat meer goed van je zende. Een bóél goed in de kaste staat zo gezellig. – Ik heb an de juffrouw gezegd dat jouw koffers nog ingepakt staan, begrijp je? Ze keek zo raar omdat ze geen goed van jóú zag. – Kijk nou de slaapkamer es. – Wat lekker, hé? Ik heb twee handdoeke voor jou gevraagd en een grote teil voor een zitbad. – Wat goddelek, om nou es een hele nacht bij elkaar te zijn – de éérste, hé? – de éérste nacht als man en vrouw, hélemaal. – Die juffrouw Thomas is een tref. Daar boffen we mee. Ze speelt mevrouw voor en mevrouw ná... Ik heb haar een nieuw lint van me gegeve. Da's wel goed, hé? om haar te vrind te houe...' –

'Niet zo hard van stapel lopen,' vermaan ik wijs, 'het is beter om Pijp-juffrouwe op een afstand te houden. Ze worden vanzelf wel eigen...'

Op de wiebelende trijpen stoel sta ik en licht een prachtige prent van wijlen juffrouw Thomas' papa uit de haak. Willem II en Willem III glimlachen zeer welwillend naast de schone inscriptie *Eerelid der Nederlandsche Boekbindersvereeniging*. Hare Majesteiten komen op de grond te staan en de plaat van Chéret: de *Juffrouw met de lamp* kleurt ineens de héle wand. Georgine kijkt op een afstand of hij recht hangt, Kaatje houdt het doosje met de punaises bij mijn kuit. 'Nee een beetje hoger. Nog een beetje. Nou hangt ie recht. Neem nou geen punaises in je mond, Alf. – Prik je niet. – Niet zo hard erop douwen. – Als ie doorschiet doet het een geméne pijn.'

Dan wordt de stoel verzet, die telkens in zijn achterste poten zwikken wil, houdt Georgine hem bij de leuning, mij bij een broekspijp en staat het kind erbij, heel voorzichtig met de punaises in de handjes en met grote droom-aandacht kijkend naar mijn bewegingen, naar de platen. Georgine is angstig omdat ik een smachtend-gelikte voorstelling van Rebecca, Rebecca met schoon-wassen voetjes én een kopje van een Franse modeplaat naast Willem II en Willem III op de grond zet. Of juffrouw Thomas er niet kwaad om zal zijn? De kamer begint er ánders uit te zien. Jammer dat vervloekte behang met misselijk roodbruine blommetsjes. Het pendant van Rebecca: Jozef in kuise houding Potifar ontvliedend, komt bij Willem II en Willem III en Rebecca op de grond te staan. Een kleurige prent van Steinlen, kerels en meiden uit het volk, die naar een liedjeszanger luisteren, doet er duizendmaal frisser. En wat meer van die burgermans vunzigheid, als twee herderinnetjes op een driehoekje, een lucifershanger van papier-maché, een grijs vaasje met een goedkoop

Makart-boeketje verzamel ik in een hoek van de kamer, telkens met protesten van Georgine, die bang is de 'juffrouw te beledigen'. Om half zes ben ik nog bezig, de kamer gezellig makend, met Georgine die mijn broekspijp vasthoudt en Kaatje die snappend en babbelend meeloopt met het doosje punaises. En bij elke plaat lopen we met z'n drieën achteruit, kijkend of hij recht hangt, of de wand niet te vol wordt en dan versjouw ik de glimmende linnenkast, die me dáár niet bevalt, maskeer de deur naar de alkoof met de andere plaat van Chéret.

Juffrouw Thomas komt terwijl de tafel dekken. – Wél herejee – ze zou d'r éigen kamer niet herkenne – wel watte mooie plate. – En de linnekas dáár? – Net zo as mevrouw wil. – O hield meneer niet van bijbelse platen? – Nou ze waren toch wel mooi. – Maar over smake most je niet twisten niewaar? – De een hield van dit, de ander van dát. – Na de eten zou ze ze weghale. – Die plaat was van d'r vader, die erelid was geweest van de boekbindersvereniging. – Daar had ze nog een krant van van het jaar '64. – Wou meneer de wasies ook niet? – Die had ze getrokke in een liefdadigheidsloterij. – Als ze mevrouw kon pleziere met 's avonds het *Nieuwsblad voor Nederland* – daar was ze op geabonneerd. Terwijl dekte ze, kwam Karel binnen, die ook wel een bittertje wou. 'Het bed zal nog wel zo best niet zijn, heb ik al an mevrouw gezegd – morrege komt er een spiksplinternieuw. – Da's het bed van me getrouwde dochter, dat ik voor één nacht geleend heb – dan weet ik tenminste wat ik in huis haal niewaar?' 'Wat ete we vanmiddag?' vraagt Karel, wéér erg druk.

'Schelvis.'

'Schelvis! Da's een féést voor me!'

'Schelvis met botersaus en aardappele.'

'Hoe kook u de vis?' vraagt Georgine en dat geeft een erg levendig-lief vriendinnengesprek over koken, dat je een stukkie soda moet doen bij erwten om ze gaar te krijge, dat je an boter, waarmee je bakt dadelijk kan zien of het margarine is en datte de groente zo duur ware. Kool was schrikkelijk duur. Ze liepe wel met zes rooie kole voor een dubbeltje, maar dat was énkél water. Daar had je niks an. Zolang d'r geen vorst was geweest over savooie kool deugde ze niet. Rijst? – Die most een paar uur langzaam prúttele... Hoe langer die stond hoe meer ze uitdijde... Juffrouw Thomas glunderig, helder met de zwarte haren vet spiegelen onder de lamp en de bloedkoralen ketting vinnig-vrolijk op het paarse schort, knikte bij alles vertrouwelijk als een kennis van lange jaren. De gulle-vriendinnentrek was geen ogenblik van haar gezicht. Ze tikte het kind op de koontjes, knipte langzaam-goedig de oogleden, wreef de borden en de glazen na met een propere doek en ging opdoen. Met de dampende witte

schilfervis, die bij de kieuwen zachtbruin kleurde kwam ze terug. Op het helderwit tafelkleed, waarvan de blokjes mat glansden, tussen de prope-re borden en het blinkend gerei pufte de vis brede ademblazen naar de lamp. De sauskom met bruin gebraden boter en het witporseleinen lepel-tje stond er knuf naast, naast het gewreven, blinkend olie- en azijnstel. Toen de aardappelen nog kwamen was het een feestelijk-huiselijk gezicht. Karel, Georgine, het kind en ik, met in de plooiën staande servetten en de wijde opdampingen uit de aardappelschotel en de dampkolkingen van de vis onder de lamp en het vergenoegde van zó bij elkaar te zitten en het kindervoetje rustend op mijn knie en de witglanzende, licht-tintelende rust over alles – dán de lichtspatjes-stuivende lepel en de zilverraketten-de vork van Georgines handen met het gouden ringetje en een nog sterker gedamp als de lepel en de vork de blanke visschilfers breken.

Wel héél gelukkig is dit. Er overkomt mij een zachte sensatie van weer opzitten na lange ziekte in ochtendzon met veel rust rondom – iets van zéér sterk voelen het wit van het tafelkleed, het gezilver van vorken en messen, het kopergespat van de lamp, het wuivend spiralen van de damp om het licht – iets dat als witte aangenaamheid zonder vormen-realiteit tot het bewustzijn slaat, een star moment van stille geluksgol-ving geeft, zó dat het tot geen verwondering zou schokken als er *geluid uit de dingen kwam*. ‘Wat een gezelligheid,’ zegt Karel. Op het wit van z’n bord kwalt een kwak mosterd. De gele saus druipt erbij en geraasmakend wrijft hij de mosterd door de saus: – ‘Wat een gezelligheid. Hou jij óók zo van vis! – Nee geef mij nou niet alles. ’t Kan toch terugkomme.’ Kaatje knoeit met de vingertjes om graten te zoeken. We eten zonder veel gepraat, vóélend het vriendelijk-rustige van zulk een tehuis. Bij het licht van de lamp zijn de hoofden gebogen, de vorken rinkelen tegen de bor-den en de mosterdsaus kleurt donker tegen de smijdlige schilfers van vis. – Wat is ze lekker, hé? Bij de vis hoort anders de léver. – Nou maar zúl-leke vis, die zo los van de graat laat. – Nog een beetje saus? Royaal boter hé? – O, het mens kookt zo goed. – Kaatje pas op de graten. – Karel wil je nog een stukkie van de kop. – Wat die Alf vandaag eet! – Maar over al de ge-sprekken heen het zilverwit, beierend waas van rust, het toevallig gekijk in de ogen van Georgine, het opletten van de gestijfelde blokjes van het tafelkleed, een gevoel van hinder dat een boterspetje in een der blokjes gedrongen is en soms het alleen horen der vorken, de rust in het huis, de rust buiten.

‘Wat een náre avond gister,’ zegt Karel.

‘Ja, dat was de láátste,’ zeg ik.

‘Hóé, de laatste?’ vraagt hij.

‘Nou, ik ga niet meer naar Dirk en naar zulke fuifjes.’

‘Ben je dan kwaad met hem?’ vraagt hij weer.

‘Helemaal niet. Ik mag Dirk. Maar ik heb genoeg van dat soort avonde... En jij Georgine?’

Over de strakke witheid der tafel, onder het licht van de lamp kijkt ze me aan.

‘Ik? Ik maal er helemaal niet om. Als ik me eigen boeltje heb kun je me Duif en Guus en Trees gestolen krijg. Zo gezellig gezeten als nou heb ik in jaren niet. Vin je dat óóit bij die mense?’

‘Ik denk dat ik voortaan thuis blijf’s avonds,’ zeg ik. ‘Het is hier best uit te houden. Dáár zal ik een tafel zetten, bij het raam en een lamp van thuis meebrengen en dan blijf ik rustig werken.’

‘Denk je dat jij dat uithoudt?’ lacht Karel. ‘Die nachtpit wil thuisblijve!... Over een paar weke zie ik jullie wéér in de koffiehuize, komme jullie wéér bij Guus en Dirk!’

‘Jawél!’ zeg ik rustig.

‘Verwed je ook zes kistjes?’

‘Drie dozijn als je wil.’

‘Nee, doen maar zes.’

‘Goed – als je mij en Georgine ziet boemelen – versta je: bóémelen avond aan avond – dan neem ik zes kistjes.’

‘Ik maak zaken!’ lacht Karel. ‘Da’s twaalfhonderd sigaren in twee dagen. – Zo’n nachtpit heeft het lef om te wedde!’

‘Mamma mag ik nog een beetje saus?’ vraagt Kaatje, heel zachtjes.

‘Zit je lekker, snoet, met je beentje tegen me an?’ vraag ik. Ik hou van het kind.

‘Nou-ou! Ik heb het hier wát goed, hé mamma?’

‘Geef me es een zoen.’

De glimmende boterlipjes houdt ze op en ik zoen haar.

‘Wat hè-je vandaag gedaan?’

‘Ik heb mamma gehollepe, niewaar mamma?’

‘Zo. Je ben een knappe meid, hoor.’

‘En ik heb met Kosie gespeeld.’

‘Wie is Kosie?’

‘Nou-ou, da’s Kosie Thomas. Die is niet zo ondeugend als Pietje Bok, wel mamma?’

‘Nee, da’s een zoete jonge.’

‘En wat hebbe jullie gespeeld?’

‘Nou-ou van alles.’

‘Volgende week ga je naar school, hoor!’

‘Ga ik naar school, mamma?’

‘Als ome het zegt.’

‘Ga ik dan leze?’

‘Nou! En schrijf!’

‘Ga ik dan een brief schrijven?’

‘Natuurlek.’

‘An wie?’

‘An opoe en an opa.’

‘En an pappa?’

‘Ja, een grote Engelse brief,’ lach ik, ‘da-we van middag schelvis gegete hebbe en...’

‘Hou nou op met je onzin!’ zegt Georgine, ‘ze zou het doen ook!...’

Juffrouw Thomas brengt een schotel bieten, helrood in de witte schaal.

‘Na de boter... en na de vette vis is zuur wel lekker, vin u niet mevrouw?’

‘O ja juffrouw, daar hou ik erreg van.’

‘... Lastig koke die biete – o zo lastig. De hele dag stonde ze op.’

‘Zo lang... ik koop ze altijd gekookt.’

‘Nou da’s wél verstandiger... As je een biet met een vorrek prikt loopt ie uit – wordt ie wit, kun je hem zo weggooi...’

‘Hé! dat wist ik niet.’

‘Je mot hem prikke met een stokkie – wist u dat? Met een vorrek kun je hem weggooi. Ik doe het met een lucifer – dan sluit het gaatje weer en dan nóg oppasse, dat de biet niet breekt, anders loopt ie wéér uit... Nou krijgt u nog grutte met rozijne na.’

Karel begint nog eens over dat ‘prachtige’ voornemen van ’s avonds thuis te blijven. Als je zo lang in koffiehuisen heb gezeten kún je er niet meer buiten en of we geen lollige avondjes gehad hebben? – Nou niet veel. – Da’s niet waar. Hoe dikkels hebbe we niet gebruld van het lachen! – Of ie, nou we zo rustig zitten bij het witte tafelkleed, niet misselijk wordt als ie bijvoorbeeld denkt an die nacht toen Georgine er ook bij was, an die nacht toen we van *Apollo* naar de Mijtelaar waren gegaan, toen Duif stomdronken naar boven moest worden gedragen? – Of ie zúlleke nachte niet voelde als een riool waarin je gelegen had? – Bah, als je an dát volk dacht van de Mijtelaar, an die bénde, an bleke Piet, Puisten-Piet, an de ouwe bankier, an ‘die advocaat’, an al de anderen, dan kreeg je behoefte je te wassen. – Nóú, bevestigt Georgine. – Maar Karel vindt dat overdreven kúl. Je mot léven. Anders niet. Of we denken dat hij er zo ernstig over geprakkizeerd heeft, toen ie ons lijmdé? Hahaha! – Ons lijmdé, óns lijmdé? Wat ie daarmee bedoelt? – Nou, nou die ons samen ziet als man en vrouw mot ie nog lachen om de moeite die die gedaan heeft om ons te

koppele, haha! Alf wou niet mee van Mast, was beledigd en Georgien zat honderd maal naar de deur te kijken in *De Slok*. Hij wóú toen dat het in orde kwam. Want die Spier was in die dagen zo godsluizig melancholiek! Of ik me nog herinnerde die avond thuis na het eten en het gelul over vrienden en vriendschap! Was hij geen goed vriend geweest? Had hij m'n melancholie niet weggebezemd? Hahaha! – en luidruchtig schaterde hij met een schijf rooie biet in zijn open mond.

Na het eten leggen we Kaatje te bed. Karel is naar Van Lier op een vrijkaartje. Da's wel aangenaam. Op het witte kussen ligt het blond hoofdje met de roodgloeiende koontjes. De oogjes glinsteren van genoeg.

'Blijft u nou de héle avond thuis, mamma?'

'Ja, hartje.'

'Ome Alfred óók?'

'Ja.'

'Ga u héús niet uit?'

'Nee heus niet.'

'Niet stilletjes ook?'

'Nee, we blijve thuis.'

'Hè wat gezellig. En slaapt ome Karel daar?'

'Ja.'

'En wie slaapt er bij u?'

'Niemand malle meid.'

'Waarom mag ik dan niet bij u slape?'

'Omdat het bed zo klein is.'

'En het is zo gró-óót.'

'Welnee. Het is veel kleiner dan bij juffrouw Bok.'

'Nietes, hè – nou jukt mamma, niet ome Alfred?'

'Nee mamma jukt nooit.'

'Mag ik mórrege bij u in bed komme, mamma?'

'Kom ga nou slape. Je ben toch niet bang wel? Mamma is vlak bij je – zie je: hier achter:... Grote kinderen motte in een groot bed alleen slape.'

'Wor ik dan groot?'

'Als je zoet slape gaat wor je hier zó'n grote meid.'

'Hoe groot?'

'Zo groot als ome Alfred.'

'De juffrou zegt dat ome Alfred bij u in bed legt.'

'Wélleke juffrouw?' zegt Georgine verschrikt.

'De juffrou van hier...'

'Wanneer het die je dat gezegd?'

‘Nou-ou vanmiddag toen ik met Kosie speelde.’

‘Malle meid, geloof je nou wat de juffrouw zegt? Die houdt je voor de gek... Ome Alfred gaat strakkijs weg en as je dan zoet slape gaat en niet huilt komt mamma je hale.’

‘Heeft ome Alfred een eigen huis?’

‘Natuurlek. – Ga nou slape. – Niet zoveel vrage!’

‘Ja mamma.’

‘Zeg nou je gebedje.’

Lachend naar ons kijkend begon ze: ‘Onze vader die in de hemelen zijt...’

Wat een pracht van een kind was het zo, met het kleurtje van opwinding, het gebrabbel van het gebed, terwijl de schitterende oogjes niet van ons af waren.

‘Zo goed mamma?’

‘Heel goed. Dag snoet.’

‘Dag mamma.’

En dan moest ik haar zoenen – nee zó niet – nét zoals mamma.

In de voorkamer maakte Georgine zich ongerust over het praten van het kind. – Als ze zo iets zei waar d'r moeder bij was of dat pestwif van Stengevis, had je de poppen an het dansen. Ik had makkelijk lache.

Juffrouw Thomas zette thee klaar, haalde Willem II, Willem III, Rebecca, Jozef en de vaasjes weg. Alléén in de stilte der kamer, over elkaar, bij de thee, die te zingen stond, alleen over háár, zo ze zat met goudpluimingen kransend om het hoofd, en met het brede verschiet van de lange avond, die als een lichtblauwe koepeling voor me lag, voelde ik voor het eerst in de leegte der jaren, dat ik lééfde, dat het leven én hoger én schooner was dan triestig-lange maanden van zwarte eenzelveigheid het gedroomd hadden. Na de thee werkte ik. De zinnen gleden zeker en rustig op het papier, uitvloeiend de lichte stemming van het ogenblik, wiegelend op klokjesgetik, op de licht-grijze, ver-wijde zee van geluk. Georgine las. Toen mijn bladzij vol was, keek ik over haar schouder, zag een hele reeks zinnen als: – *Arme onschuldige maagd... ik heb u in het verderf gestort... en dat alleen omdat gij mij niet bemindet.* – *Dan gloorde een straal van manbafstigheid in zijne ogen en vastberaden zeide hij: ‘Ik heb gezworen, ik zal mijn eed getrouw blijven. Ik zal trachten goed te maken wat ik zo laffelijk misdaan heb. Verder dus! O! al ben ik tbans alleen, ik zal mijn doel bereiken of...sterven.’* En weer een eindje verder: – *Hij boorde de ijselijke stem der wroeging in zijn binnenste roepen: Rampzalige, gij zult leven, geen genade voor u; wilt gij vergeven worden, vervolgdan uwe weg. En bij ging verder, maar in welke staat: Het hoofd naar de grond gebukt, stapte hij niet, maar sleepte zich voort. Bij tussenpozen beurde hij licht het hoofd op en, immer met betraande ogen, fluisterde hij: – Nog eens wil ik u*

wederzien, arm slachtoffer der jaloersheid, u op de knieën om genade smeken en dan, ba, dan mag ik van deze wereld scheiden.— Ik stoorde haar niet in haar lectuur, ging weer over haar zitten, óngestoord in het beetje ritmisch proza dat wonderlijk te gelukken schéén, wonderlijk soepel, geluidrijk werd. Dan weer na zóveel zinnen, luchtig op-en-neer wandelend, leunde ik achter haar stoel. — *Het ongelukkige meisje was binnen de kamer achter de veranda geplucht, menende misschien zich hierdoor aan de afschuwelijke tegenwoordigheid van Misri te onttrekken. Het opperhoofd heeft de vlucht bemerkt; een afgrijselijke grimlach plooit zijn lippen; men kan de woede op zijn terugstotend gelaat lezen...* Bij zijn verschijning werd de maagd geweldig geschokt; zij werd doodsbleek, het koude zweet brak haar uit; zij slaakte een tweede gil en deinsde achteruit tot in het diepste der kamer.

Tegen elf uur kwam juffrouw Thomas vragen of er nog iets nodig was — of ik de schoenen voor de deur wou zetten, wenste een aangename nachtrust. De stilte in de kamer werd volkómenier. De klok rikke-tikte, het dopje boven de lamp schommelde knerpend aan de haarspeld. Op een vierkant wit porceleinen komfoortje met lichtlijnen van herderinnetjes en schapen, klokte de koffie. De platen van Chéret, felrood, roze, blauw en eigeel, brandden op het bloemetjes-behang. De linnenkast properde in haar brede-vakken-geglim. Het boerinnetje van Jan Veth keek heldernaef naar de liedjeszanger van Steinlen, vlammend schitterden de nieuwe punaises.

Georgine altijd nog aandachtig gebukt over *De lotgevallen van de blanke slavin* of *De geheimzinnige drama's in Afrika's Wildernis*, schoof van tijd tot tijd, zonder op te kijken, de hand naar de koffie, kraste de kop over het bakje om de druppels van het voetbad te laten weglopen, nam een slok — doorlezend, doorlezend, schoof de kop weer naar het bakje, hield hem een paar minuten hálfweg, gestoord als ze werd door een pakkende zin, zette hem neer met een even zuchten van wakkerworden. Alleen het gekuif van het blonde haar en een tipje van de neus waren te zien. In de verte buiten, sloeg een hond aan en wat zwak stemgeschuifel lauwde van straat op. Als ik dan stil zat en probeerde de intimiteit, de nog vréemde intimiteit, van de kamervoorwerpen te doorvoelen, was er weinig vijandigs, weinig dat al niet ingeschaduwd stond in herinnering. Sommige ogenblikken leek het alsof ik méér zo gezeten had, alsof er niets nieuws was aan dit schrijven bij de lamp, met Georgine over me én de rust en de glimvlekken op de linnenkast én de trijpen stoelen én het klokjesgetik én het ritdelen van de lampdop aan de haarspeld én het schokjes-ploffen in de buik van de koffiekant. Sommige ogenblikken doorleefde ik het herhaaldelijk, was er zachtjes-krauwende warmte in mijn keel bij het herkennen

van dit en van dat, dat ik al zo l ng geleden gezien had. En ik werkte weer verder, zonder onaangename  pdringing van vreemde kamerzaken – geheel-evenwichtig, geheel in de overal  ven wijde, overal  ven brede cirkel van bewegingloze, zwevende dingen. Ik kan het niet anders uitdrukken. Er zijn voelingen die niet te beschrijven zijn. Ik weet bijvoorbeeld evenmin w t het is – als Georgine me kust, de lippen elkaar luchtig raken, dat ik heftig en scherp, in momenten van heel licht-denken, de visie heb van iets – j ren, j ren, j ren geleden, iets onnozels uit kindertijd... Het zitten op een trap, het kijken naar een kever... het staan op een stoel, het aangekleed worden voor de bewaarschool met een stijfseharde smul... of een plek kleigrond met mannen aan het heien, toen we nog woonden in het kleine huis bij het water...

Om twee uur – vr eg voor mijn doen – gingen we naar bed, zachtjes prattend voor het kind in de andere kamer. We lagen te fluisteren in de gezellige zwartte der alkoof. Vanuit het bed konden we de maan zien schijnen op het kleine balkon. Ja, het was hier een geschikte woning – morgen zou ik een kruier sturen met een kleiner werktafeltje en een staande lamp, ook wat meer kleren en een boekenhanger met studieboeken zou  ok geriefelijk zijn. Karel hoorden we thuiskomen en eerst tegen vieren gingen we slapen, zij veilig aangehurkt tegen mijn schouder. Ik bleef dommelen, onlekker liggend in een deuk van het bed. Wat ik deed om eruit te komen, het hielp niet en dan t ch de vreemdigheid van het huis, de nachteluiden waaraan ik nog niet gewend was... een licht kraken, het piepen van een scharnier... het woelen van Karel in zijn bed achter het houten beschot... en v r alles de weelderigheid van het eigen thuis. De warmte van Mol, die gerust te maffen lag op mijn ingeslapen prikkeligtintelende arm... Zou ik hem wegtrekken of niet?... Nee, niet wegtrekken: ze ligt zo gezellig... Maar dan l mer het gevoel in de arm en een koud snijden in de vingers... Zachtjes haar wegduwen... Zo... en nou een koel plekje op het kussen en tot honderd tellen... Maar dan kwam in gedachten het werk van de avond en die éne zin – lag ik onrustig te tobben of het beeld wel zuiver gevoeld was, of er geen h rdere beelden voor toorn waren... en dof van hoofd probeerde ik een krachtiger, niet-retorisch te vinden. Het ging niet. Wel schokte het getob me op tot klare lichtrode wakkerheid, tot gejaagde onrust, knorde Georgine in d'r slaap: 'Wat woel je toch, Ka... Leg toch stil.' Dan was ik een tijdje rustig, deed de ogen open, keek door de witte tulle naar het balkonnetje, tot de oogleden knipten en een dompe sluier over me kwam, die plots knapte als een mes dat in tweeën breekt, driftig als een ruit die in stilte aan scherven

rinkelt. Wat was het? Wát! De schrik gaf een kramp in de hersens, die te stollen leken in de kou van de benen pan. De ogen opengerukt herkennen niets. Het schelle rinkelgeluid hield aan... hield aan...

‘Wat is er?’ zei Georgine wakker schrikkend. Ik kon niet antwoorden, zó als mijn adem vastgeroest lag in de heesheid van de keel. Maar dan werden we allebei klaar wakker, begrepen dat het heftige schellen en het bonzen met een lat op de buitendeur van een porder moest zijn.

‘Wat een schrik,’ zei Georgine benauwd. ‘Ik droomde net van me man... van me man... die zag ik zó voor me... Hè wat een schrik.’

In elkaars armen, gelukkig dat we de oorzaak wisten, blij elkanders vlees-warmte te voelen in het weer verkoelde bed, sliepen we nu allebei in – ik met een wrevelig gesoes over de man met de hoge puntboorden, de welwillende-tevreden glimlach, de gladgeplakte haren op het vierkant hoofd... Als die zo eens geluid had... als die eens had staan trekken aan de bel met een hand in een bruine glacé en kamgaren strepen op het glacé en twee grote koperen knippen op het glacé en een witte rand manchets op het bruine glacé... en een parelmoeren manchetsknoop bij het bruine glacé... en het geruig, het wollen gepluis van de mouw van zijn winterjas... en de glacéhand met de witte manchetrans aan het trekken... aan het trekken... aan het trekken aan de vuile groenbeslagen schel... bij de geelgore deurpost... o zo... o zo... o zo... Nou maar lékker niet... Hé-hé... Lekker niet...

Vroeg wakker gemaakt door Kaatje en Kosie Thomas die op de gang aan het knikkeren waren. Hard snoerden de knikkers over het hout.

‘Nee jij doe vals Kosie... Jij staat over de streep.’

‘Niewaar, kijk maar naar me voet... Zie je nou wel?’

En het vinnig geloop van de knikker, die tegen de drempel plonsde. Georgien het bed uit.

‘Allemachtig pás half negen!’

Op de blote voeten liep ze naar de deur, draaide de sleutel om.

‘Dáág mamma!’

‘Dag juf-fóú,’ het volle-neus-stemmetje van Kosie.

‘Dag kindere... Niet zo’n leven make...’

‘Maggik binnekomme, mamma?’

‘Nee, snoet.’

‘Maggik nog effen bij u in bed komme?’

‘Nee!... Mamma wil alléén legge... Vraag an de juffrouw of ze je an wil kleje en of ze je een boterhammetje wil geve?’

‘Mag ik op straat spele, mamma?’

‘Nee... Strákkies komt Ome Alf... en maggie met díé spelen, hóór?’

‘Ja mamma.’

‘Nou niet meer knikkere.’

Georgine wéér in bed, haar kouwe voeten tegen mijn benen warmend.

Zacht-vingertjesgeklop.

‘Mamma!... Mám-ma!’

‘Ja-aa!’

‘Mamma me toffels staan bij u!’

Georgine het bed uit, kijkend onder de stoelen en de pantoffels aanreikend: ‘Hier.’ De deur op slot en zij weer in bed, bibberend van kou.

‘Mamma!’

‘Nou! Wat is er nou weer!’

‘Me kóúse legge d’r niet in!’

‘Kan je me dat niet dadelijk zegge!’

‘Nou-ou! Nou-ou, ik kan toch niet op me blote voeten naar beneje lopen!’

‘Hè! Lastig kind!’

Voor de derde maal springt ze het bed uit, zoekt naar de kousjes.

‘Nou mamma late legge, hóór!’

‘Ja mamma.’

We proberen nog wat te tukken. Het gaat niet. Het huis is wakker geworden. Telkens wordt er gescheld, horen we juffrouw Thomas aan de trap boodschappen opgeven an d’r kruidenier, groenteboer, vleeshouwer. Op straat schreeuwen de venters en bóven is een behanger bezig een zeil of een kleed spijkertje voor spijkertje vast te zetten. Wéér gescheld: ‘Niks nodig!’ en het dichtslaan der deur. Dan een man met kolen, die een zak naar boven draagt – plomp – plómp – plómp – en aanmanen om niet te morsen en de kinderen die weer beginnen te knikkeren en een geroep ‘Voddé. – Vohidde. – Vohidde!’ van een joodje en een orgel dat *Behüt dich Gott* piengelt.

Tot bij elven hou ik het uit in bed, gekookt, korzelig, niet gewend om vóór twaalf wakker gemaakt te worden. Het water frist op. Het water maakt me heerlijk fris, ákelig optimistisch, ákelig sterk van dag-voornemens. Georgine en juffrouw Thomas dekken de tafel – ik sta op het balkon, kijk over het grasveld naar een half opgebouwde kerk, naar morsige huisjes aan de ene zij en kazernehuizen aan de andere. De lucht is zachtblauw met zwanewit – boven de linkse daken helemaal sneeuwblank. Hier zullen we een gezellig hokje bebben, zonder overburen, zonder benauwende ramen, daken, gevels, gordijntjes, bloempotten. Dat is wel iets buitengewoons.

‘Wat een goed ontbijt, hé?’ zegt Georgine.

'Jongen, jongen... een juffrouw in de Pijp, die worst, koek, kaas en eieren geeft... da's wel wat verdacht... Zo Kaatje ben je daar eindelijk?'

'Dag ome... Kijk es wat een knikkers!'

'Van wie heb je die?'

'Van Kosie... Die maggik houe tot vanmiddag.'

'Wil ik es met je knikkere?'

Voor het eerst sinds jaren, eeuwen, hou ik een kalkige knikker tegen mijn duim, mik, raak hem natuurlijk niet. Knikkeren, algebra en jaartallen uit de geschiedenis verleer je gauw.

'Nee, ome... néé... néé-ée – zó mot u ze houe!'

'Zo?'

'Hé-jasses wat ben u toch stom!'

'Zo dan?'

'O mamma! O mamma kijk ome es... die kan niet knikkere... en Kosie wel!'

'Pas op Alf, schiet de ruiten niet stuk... Kommen jullie an tafel?'

'Jongen, jongen... wat zal er hier gauw ruzie komen: ... eieren, kaas, koek worst, brood, krentebrood!' herhaal ik. Georgine houdt niet van die malligheid. Als je met die dingen spót, zul je altijd zien, dát het gebeurt. Die juffrouw is een tréf – zo vin je d'r één op duizend – ze heeft vanmorgen het kind keurig netjes angekleed. – Jammer dat ze zich nou herinnert dat Kaatje stukkende kousen an had. – Wat het mens van d'r denken zal! – Een goddelijke kamer, hè?... Zo ruim, zo fris met die openslaande deuren. – Of Karel nou nog in z'n bed zou liggen? – Nee hij was op. – An z'n wastafel hoor je hem scharrelen. – Wat een zwabber om zo laat thuis te kommen. – Zeker weer bij Guus en Dirk en dronken Duif gezeten. – Gister had ie nog zo opgesneje dat ie 's morgens om zeven uur al an het werk was. – O, dat was zeker de man van de juffrouw die thuis kwam om koffie te drinken. – Wat of ik vanmiddag doen ging? – Werken natuurlijk en liever thuis. Overdag was hier te veel leven. – Of Georgine ook gelijk had, toen ze me gewaarschuwd had om niet samen te gaan wonen in mijn huis. – Hadden ze benejen geen ruzie? – Ja, ze hádden ruzie, Thomas en d'r man. – Hoe moppig om es te luisteren. – Nee, niet luisteren Georgine. – Je kon ook niks horen. Hij scheen woedend en haar hoorde je haast niet spreken. – Bom, nou sloeg die met z'n vuist op tafel. – Nou, maar ze moesten zich een beetje generen en ruzie maken als wij er niet waren. Wat drommel, betaalden we niet voor de kamer en voor wat rust? – Zeker z'n koffie niet naar z'n zin, zei Georgine: Wat heb ik een meelij met het goeie mens, dat zo gesappeld heeft de hele morgen en nou van zo'n vent de complimente mot afwachte. – Het werd weer stil. – Zeker was ie

uitgebromd. – Juffrouw Thomas kwam de trap op, klopte bij Karel an. – Of die effen bij d'r man wou kommen. – Zeker Karel z'n huur nog niet betaald. – Geweldig veel aten we alle drie van het smakelijke ontbijt. – Beneden was de ruzie nóg eens begonnen. – Onduidelijk klonken de stemmen van juffrouw Thomas, mijnheer Thomas en Karel. – Als ze elkaar maar niet te lijf gaan, zei Georgine. – Wat kan óns het ook schelen... 'Hè, wat heb ik vannacht beroerd geslapen. Je moet an d'r zeggen dat ik dat bed niet meer hebben wil.'

'Ja, wat een deuke, hé... en wat een schrik vanmorgen om half vijf...'

'Dat wil ik ook niet meer. Als ze wéér gewekt moeten worden, moet ze maar een bel naar d'r eigen kamer laten maken of een wekkertje kopen... Da's geen manier om mensen die je betalen uit d'r slaap te halen.'

'Heb u bij mama geslape, ome Alfed...' vroeg plots Kaatje weer.

'Wat zeur jij toch nest!' schrikte Georgine.

'Nou-óú.'

'Wat nou-óú! Je mot niet zo zangerig prate en niet zo dikkels nou-óú zegge!... Wie vertel je zulleke onzin?'

'Nou-óú... De laarze van ome stonde voor de deur... en toen zei de juffrouw... niet an de laarze van je pa komme... en toen zei ik: nou me pa zit in Amerika en van me ome hou ik véél meer dan van me pappa... Niet-e mamma!'

'Kind je ben kránkzinnig met je geklets! Praat nou nóg es met de juffrouw, hoor je! Jij groeit op voor de galg met je lange tong! Stoute meid!' knorde Georgine.

'Nou-ou... nou-ou!'

'Is het út met je lijzige nou-ou!'

Beneden klonk de ruzie gedempter.

'Het ze je nog meer gevraagd?'

'Nee-ée.'

'Gisteravond hè-je ook al met de juffrouw gebabbeld... Je mag niks van mamma vertelle!... Heeft ze je nog méér gevraagd?... Als je alles zegt krijg je een stukkie koek met boter...'

'...Nou ze zei... wie is je papa... toen zei ik me pappa heet Isaac Davidson, niewaar mamma?... En toen zei ze hoe hiet je zéllef... en toen zei ik, ikke hiet Kaatje Davidson, oud vijf jaar en ik woon bij juffrouw Bok, niewaar mamma...'

'Nou en vérder? Heeft ze niks méér gevraagd?'

'Nou-óú ze vroeg of die meneer... ome Alfed noemt ze die meneer, mamma, hoor u mamma wat gék hé, mamma?... Hoor u mamma!... Nou en toen...'

‘Wát en toen!... Kind wees toch niet zo stom!... Wat vroeg ze van ome Alfred?’

‘Van ome Alfred... niks mamma.’

‘Wát zei ze dan van een meneer... Denk nou es goed na, dan krijg je twee stukgies koek en een cent.’

‘Nou-ou of die meneer nie me pappa was.’

‘Dat weten we al.’

‘Nou-óú en toen... en toen vroeg ze of ik een jodinnetje was... Bén ik een jodinnetje mama? Néé-wél?... Ajassus, nee-wél?’

‘Anders niks?’

‘En toen zei ze dat Kosie véél mooier onderbroeke had. Dat jokt ze hé mamma... Ik heb veel mooier onderbroeke, niewaar mamma?’

‘Ja, ja.’

‘Enne ben ik nou een jodinnetje, mamma?’

‘Nee... En wat zei ze verder?’

‘Da-weet ik niet. Ben u nou boos? U ben altijd boos op me.’

‘Nee, ik ben niet boos. Maar als ze je weer wat vrage van mamma, hoor je, moet je zegge: ik weet niks van mamma, hóór je?’

‘Ja mamma.’

‘Als opoe je nou vraagt: wat doet mamma, wat zal je dan zegge?’

‘Ik weet niks van mamma, hé mamma?... en dan zal ik ’r zegge...’

‘Wat een onmogelijk kind toch, hè!’

‘Je bent een heerlijke snoet,’ schaterde ik.

‘Ja, jij heb precies de manier om kindere te bederve! Da’s toch ongepermitteerd dat ze achter je rug een kind uithore!’

‘Kom maar binnen Karel! Binnen!’ riep ik, daar er geklopt werd. Maar het was Karel niet, het was een heer met een kantoorklerkachtig gezicht. Van de haast van het ogenblik heb ik alleen onthouden dat hij vieze, zwarte, verteerde tandjes had.

‘Meneer Spier?’

‘Wat blijft u?’ vroeg ik verbaasd.

‘Ik kom u maar zegge dat de juffrouw’ – even kijkt hij Georgine aan – ‘vóór vanavond het huis uit mot.’

Een korte zonderlinge stilte – en bleek achteruit leunen van Georgine – een opkolking van dikke woede bij mij.

‘Wie ben jij godverdomme!’

‘Laten we allebei asjeblief fatsoenlijk blijve meneer en geen godverdomme spele... Mijn naam is Thomas... Mijn vrouw heeft u de kamer verhuurd zónder mijn voorkennis.’

‘Zo-zo. Zo-zo,’ zeg ik met ingehouden woede.

‘Ik wil de juffrouw niet beledige, maar zúlleke getrouwde mense als u, wil ik niet in mijn huis – en dus kort en bondig vóór vanavond.’

‘Wie heeft er hier wat te kommandere, jij of ik? Ik heb de kamer gehuurd voor een maand, heb tien gulde vooruit gegeve en daarmee basta.’

‘Mijn vrouw heeft geen recht...’

‘O gebruikt u zulke streekjes?’

‘Streekjes? Streekjes?... Ik weet niet of de mán van de juffrouw...’

‘Als je nog een woord zeg,’ adviseerde ik, ‘smijt ik je van de trappen, versta je!’

‘Hou je kálm Alf, hou je kalm,’ smeekt Georgine.

‘Ik ben niet degeen, meneer, die met grofheden begonnen is,’ zegt Thomas verstandig, ‘ik zeg u alleen de kamer op en uw tien gulden kunt u terug krijgen na aftrek van de kosten van gister en vandaag. Da’s nét en fatsoenlijk, nietwaar? Maar de koffers moeten vóór zés van de kamer.’

‘Zo? Nou daar denk ik niet an. Mijn vrouw en ik hebben gehuurd en we blijven. We hebben eerlijk aan uw vrouw gezegd hoe de verhouding was.

‘Nee mijnheer. Dat heb u niet en al hád u het, ik wil zo een schándelijke verhouding niet onder mijn dak.’

‘Daar zal ik toch geen notitie van nemen, waarde vriend. Als u denkt dat ik uw kwajongen ben, dan bedriegt u zich,’ zeg ik. De eerste woede is gaan liggen. Kalm, vriendelijk, sarrend begin ik hem te antwoorden.

‘Geweld is niet in uw belang,’ zegt hij nu driftiger.

‘Och goeie man dat zou ik je helemaal niet anraaien. Je ben hier ploertig komen binnenvallen en denkt mijn vrouw en mij af te blaffen, en dat lukt je niet.’

‘Dát zullen we eens zien. Vóór zés úúr heb ik gezegd.’

‘Je kunt mij de bout hachelen,’ zeg ik rustig.

Dit schone argot schijnt hij niet te begrijpen.

‘Ik zal gotbeterme van me huis een rendez-vous make!’

‘Mag ik u beleefd verzoeken op te rukken?’ inviteer ik, glimlachend.

‘Vóór zes uur of ik laat de juffrouw door de politie...’

‘D’r uit godverdomme! D’r uit, verdomde ploert!’

Hij was al buiten toen ik pas voorbij de stoel van Kaatje was. Georgine zat te huilen, verweet me dat ze me gewaarschuwd had, dat het mijn schuld was, dat ze binnen een uur d’r boel zou pakken.

‘Née. Dat zul je niet!’

‘Dat zal ik wel!’

‘Denk je dat ik voor zo’n kerel an de haal ga? Ik heb voor heter vuren gestaan. Verrekken kan die. En zijn dreigementen daar lach ik om. Ik heb Karel voor getuige en z’n vrouw zal ik op een eed vergen...’

‘Sla jij maar door, sla jij maar door,’ huilde zij, ‘en denk je dat ik in zo’n huis een seconde alleen wil blijve. Wil je hebben dat ze me beledigen, als jij niet thuis ben? Nee, ik blijf geen uur langer hier, geen half uur!’
‘Ik sta op mijn recht!’

‘Ach, wat doe je met récht! Ik als vrouw kom toch telkens met die vrouw en met die man in aanraking!’

Er viel weinig tegen te redeneren. De omstandigheden waren anders geworden. Ik moest aan háár denken. Als ik uit móést, wat dan? Nee, het was hier onmogelijk geworden. Die beroerde Karel! Die lammeling! Net klopte die an. Of ik nou maar niet wou opspelen, want Thomas had hem gezegd, dat ie geen ongetrouwde paren in huis nam al kon die d’r goud mee verdienen. En tegen zijn vrouw had ie zó’n bek opgezet, dat ze in een toeval lag. Je hoorde haar het hele huis door gillen!... Of die helpen wou an de koffers? Hij had zijn kamer ook opgezegd. Hij verdomde het ook bij zo’n lamstraal van een vent. Voor zijn part kreeg die Thomas een afgedriedubbelde kouwe koorts. Georgine lachte om de vervloeking. Voor háár part zonk die in de grond. En dan Karel weer: voor z’n part kreeg die een steenpuist op elk plekkie waar die op wou gaan zitten. Van de zolder sjouwden we de koffers naar beneden. Raar, nog geen vierentwintig uur hadden ze er gestaan. We dachten er niet aan áf te ontbijten. Op het bord van Georgine lag een boterham met één hap erin, op het mijne lag een half sneetje met kaas. Ka zat onbewogen hapjes te bijten uit het stukje koek. Ik nam het goed uit de linnenkast, Georgine lei het ordelijk in de gapende koffers.

‘Wat heb je een mooie broeken, Mol,’ schertste ik.

‘Maak nou geen gekheid... Pak die doos voorzichtig an. De bodem zit er los in... Heb je alles... Het kastpapier óók en de kastranden?’

‘Laat die maar liggen.’

‘Nog geen kruimel schenk ik ze.’

Karel hielp haar mee aan de andere kasten, terwijl ik de platen weer begon af te nemen – De Saxoléine dame van Chéret, de prenten, het boerinnetje van Veth, Steinlen. Kaatje stond naast me met het doosje, pakte de punaises an. Er kwam weer ruimte voor Willem II en Willem III in hun oorlogsgewaden, voor Rebecca met de schone voetjes, voor de heilige Jozef, de loopse Potifar, voor de lieve herderinnetjes, de lucifershanger en voor fatsoenlijke mensen.

‘Is er niks meer... niks?... O, de wastafel nog én je toffels onder het bed... Pak es an... Rol de zeep in een stukkie papier... Kijken jullie nou allemaal nog es rond... Niks vergeten?’ vroeg Georgine. Van benee krijste harder gegil der dame in toeval.

‘Nee niks...’

‘Wat een jammer dat ik haar een nieuw lint heb gegeve,’ zei Georgine...

‘van vijftien stuiver de el... Wat zit jij nou nog met die knikkers te spelen Ka? Van wie zijn die knikkers?’

‘Van Kosie Thomas...’

‘Weg met die knikkers van Kosie!’ schreeuwde driftig Georgine, ruw de knikkers van de tafel smijtend. Als zwaar hagelgekleetter striemden ze neer op de grond.

‘Nou-ou...’ zei Ka huilerig-verschrikt.

‘As je gaat húlle!... Pas op hoor!’

De zwarte koffer stond naast de grote mand die Karel aan het sluiten was met een dik pluistouw. Op de zwarte koffer lag een reisdeken met twee hoedendozen. Dat was alles.

‘Wat nou?’

‘Nou laten we het hele boeltje hier staan en gaan kamers zoeken.’ Van benee klonk met snerper lawaai het gegil.

‘En als we er geen vinden...’

‘We vinden er een,’ zei ik, kalmerend.

‘Zal ik me hoed opzetten?’

‘Ja?’

‘Kaatje, klee je an.’

‘Gaan we uit, mamma?’

‘Ja.’

‘En als ik nou tegen een uur of vijf een kruier zend – dan let jij wel op Karel, dat alles meegaat. Zie je: met de paraplu mee zés stuks.’

‘Ja.’

‘Jij blijft zeker thuis?’

‘Ja, ik ga nog wat werken.’

‘Dáág.’

‘Veel succes. Geef an de kruier het adres mee, dan kom ik je van avond opzoeken.’

Georgine en Kaatje gingen de trap af – even keerde ik me om bij de deur, zag de doodse wanorde, de tafel met de drie borden, de boterham met één hap, het sneetje met kaas, de linnenkast met openstaande deuren, een vuile handdoek, proppen papier en knikkers op de grond, de holle, lege bloemetjeswanden, stoelen met servetten over de leuning, de zwarte geeuwende alkoof met wit geschemer van kannen en een half volle po en de wit-ziltig triestige reflectie van het zwanendons der najaarslucht op de kleine stapel naast de tafel, op de zwarte koffer met de grauwe initialen G.C., op de mand met het pluistouw, op de reisdeken, de

ouwe hoedendozen, de schuinhangende parapluie.

Beneden wachtten Georgine en het kind. Op straat hoorden we nog het gegil, het drenzend lamenteren als van een vrouw die in weeën ligt.

‘Weet je waar ik de mééste spijt van heb,’ hérklaagde Georgine, ‘van dat nieuwe lint... een prachtig end van vijftien stuiver de el...’

Wij liepen de stad in – zij bleek-betrokken met het kind aan de hand – ik ernaast, als een heer die zo eens toevallig meeliiep – voor de ménsen, voor de ménsen...

XV BEZOEKEN.–IK VERZOEN ME MET SCHERP

‘Móрге mijnheer.’

‘Móрге.’

‘Lekker geslape?’

‘Jawel. Dank u – één keer gáuw is voldoende. Me vrouw wacht met het ontbijt.’

‘Hiendere die klante u niet als u op bed leit... Vanmorgen was d’r een, die praat altijd zo hard... Die ies doof weet u?... Da’s een koopman ien vee, ien varrekes die uit Van Woustraat... Warm of koud water?’

‘Koud.’

‘Neem u nou élke morgen een bad?’

‘Winter en zomer.’

‘U liever dan iek... Iek ben bang van het water... mein vrouw ook... Hebbu d’r hore huile vannacht?’

‘Nee... Niet zo záchies inzepe... dat vin ik zo wee...’

‘U kan het gedaan krije zoals u het hebbe wiel.’

‘Was uw vrouw ziek?’

‘Kiespijn mijnheer, kiespijn vanaf de eerste dag – dat wij getrouwd zijn. Ies dat niet om te lache?’

‘Jaja.’

‘Ze heeft nog een kies en die ies zo rot dattie ook getrokke moet worde... Dat kost een boel geld. Wiel u gelove? Als iek ál het geld nog had, wat die moend van mein vrouw mij gekost heeft, dan had ik nou een aardieg, een héééél aardieg spaarduitje... Mot uw haar ook niet gekniept worde?’

‘Nee – Eénmaal scheren.’

‘Vanmorgen ies er een mijnheer geweest – van de Sienger naaimachien of zo iets – voor de joeffrouw – iek heb iem gezeid dattie maar eens terug moest komme – en dan was er ook nog een kwitantie van een goelden of veertien van een rieng.’

‘Een kwitantie van een ring? – o ja – o ja.’

‘Iek heb gezeid dat u niet thuis was. Heb iek goed gezeid?’

‘Welnee – Laten ze maar ná enen komen. – Als ik tot drie uur werk, ben ik voor twaalf voor niemand te spreken.’

‘Dat ies recht. Heb u de bovenbuurman hore thuiskomme?’

‘Ja, die was weer smoordronken.’

‘Dat moet u mein niet kwálijk nemen. Iek kan er nieks aan doen. Iek heb er al zoveel an geprobird en de polizei erbij gehaald, maar bienenshuis kan de polizei geen end ans skandaal make.’

‘Hindert het u niet, als we’s nachts wat laat visite hebben?’

‘O volstrekt niet. Mijn vrouw zegt datte de twee kienderen maar samen moesten slapen. Die houen toch zoviel van elkander. Net twee zusjes, vien u niet?’

‘Ja. Netje is een lekker kind... Ik zal het eens an mijn vrouw vragen.’

‘Niewaar? Ze kunnen best samen slapen. Dan hebben ze het allebei warm en die kienderen zijn zo voor gezelligheid – Mein hoend moet over een paar weken joengen – Iek heb aan die joeffrouw een van die joengen beloofd.’

Hij wrijft het mes op zijn handvlakte en begint me te scheren. ‘...Iek denk, dat ik mein kiepen opruim... Tegen den wienter worden ze geregeld ziek... De tuin liegt op het noorden... De haan heeft nou al zó een diek gezwel aan zein kop en twee kiepen hebben het snot... noemen ze dat zo niet in het Hollands?... Even niet praten... Frietz wat sta jij nou bij het raam?... Gooi die kom eens uit... Die joenge ies nog zo lui mijneer... Niewaar Frietz?’

Frits, de barbiersjongen, lacht sullig in de spiegel aan de overkant.

‘Als die maar eerst naar die meiden geweest ies – zal die wel opknappe niewaar Frietz... die meiden zullen het foet er wel ienbrenge, niewaar Frietz?’...

‘Ik ben al bij de meiden geweest,’ zegt de jongen driest, nou zijn baas zo familiaar met hem spreekt.

‘Zo een broekie van vijftien jaar... Hoe hebbie het dan gedaan Frietz?... Effen stilzitten mijnheer.’

‘Nou níét zo as de hondjes,’ lacht de jongen in de spiegel, terwijl hij een zeepkwastje uitspoelt.

‘Héhéhééé! Zo aap van een joengen – hoor u dat mijneer... Bij oens ien Duisland fieken ze niet voor ze achttien zein.’

‘Nou – we binne hier niet in Moffrika’ – lacht Frits weer.

‘Nog eens óverscheren, mijneer?’

‘Nee – zo is ’t goed.’

'Most ie niet voor z'n broek hebbe, mijneer, dattie al naar die meiden geweest ies, mijneer?'

'Laat jij dat maar Frits – daar ben je nog te jong voor. Als je aangestoken raakt is het te laat,' zeg ik, kort.

'O zo – Dat zeg iek hem ook – een sjanker of een Spaanse kraag, niewaar Friezt?'

Verlegen – angstig, met een óngelovig betweterig gluren van de waterige ogen, kijkt Frits, die de grond schuiert en de haren met het stof op een hoopje veegt, zijn baas aan.

'Nou ja!'

'Wát nou ja?... Ies het niewaar, mijnheer Spier?... Geef de karettjestang ies an Friezt.'

Netjes drukt hij een gaatje in het abonnementsboekje.

'Vlammetje mijnheer?'

'Nee ik moet nog ontbijten. Mórge.'

'Mórge mijneer.'

In de achterkamer is Georgine bezig het bed in de alkoof af te halen. De tafel is gedekt, het kind is naar school.

'Weet je wel, Alf, dat we voorzichtig met prate moete zijn?'

'Hoezo?'

'Het is verschrikkelijk gehorig. Ik geloof dat ze in de winkel elk woord kunne verstaan, wat we 's morgens in bed spreke.'

'Dat weet ik wel. Ik waarschuw je dikwijls genoeg.'

'En benede kunne ze helemaal alles afluistere. Toen jij gister met Ka an tafel zat te prate en ik effen beneden was om wat water te hale, kon ik jullie duidelijk verstaan.'

'Ik praat altijd zachjes.'

'Onzin, jij vergeet het net zo dikwijls als ik.'

'Het is hier een prachtige inrichting. Kijk es hier. Begrijp je nou waarom je álles horen kan, wat ze in de barbierswinkel praten?'

Een stukje behang had ik met mijn zakmes opgelicht. Het behangsellinnen was voor twee glazen deuren gespannen. De winkel, de alkoof, de achterkamer waren drie kamers en suite. Heel handig hadden ze de deuren bedekt met behangsel.

'Ze zouden zó in de alkoof kunnen komen.'

'Wel nee. De deuren zijn op slot en an onze kant staat er een wastafel voor.'

'Toch niet heel veilig, vin je wel?'

'Malligheid. – Is de koffie klaar? – Hij vroeg of je d'r wat op tegen had, om de kinderen samen te laten slapen.'

'Samen?... Da's wel goed, hè?... Ze legt zo alleen in de gang en die Netje

is een zindelijk kind, niet?’

‘Nou – béter is het, als kinderen apart slapen, maar nou de juffrouw Ka toch elke morgen voor de school aankleedt, zal Ka minder kou vatten, als ze niet in d’r nachtopon over het portaaltje heen moet.’

‘Kom je zitten?’

‘En d’r is iemand van Singer geweest...’

‘Van Singer...O.’

Ze deed de alkoofdeur dicht en we begonnen te ontbijten. Een week ruim woonden we hier, zonder incidenten.

De barbier Jacob Doedelaar, praatziek en opdringerig-beleefd, had geen gewetensbezwaren gehad, toen ik hem ruiterlijk zei dat we niet getrouwd waren, dat Georgine van d’r man ging scheiden. – ‘Mein vrouw en iek,’ zei hij, ‘hebben drie jáár samen geleefd voor wij getrouwd zijn.’ Wij woonden de kamer en de alkoof, gelijkvloers, grenzend aan de winkel, zij de benedenverdieping. We hadden niets met elkaar te maken. Naast de kamer was een kleine keuken, die wij voor ons gebruik hadden. Zij kookten hun eigen potje, beneden. Beter kon het al niet. Vrijheid. Geen gescharrel van vreemde mensen over de vloer. Georgine, die ik nog niet anders gezien had dan als café-chantant-zangeres, was hier in die éne week zo reusachtig veranderd, dat ik haar haast niet herkende. Ze was weer net, zei ze, als in de eerste huwelijksmaanden met die ándere man, ze voelde zich typisch burgerlijk huismoedertje, maakte alles zelf schoon, de kamer, de alkoof, de keuken en kóókte zelf. Juffrouw Doedelaar mocht niets doen. Die wou ze niet zien. Ze ging met haar om als met een vriendelijk-babbelgrage buurvrouw, maar aan de keukenkast mocht zij niet komen. Ellek z’n eigen huishoude.... ellek voor zich... dat bleef ’t langst vrinde... Lachend zag ik alles gebeuren, die woedende ijver voor een blankgeboende keukenvloer – dat geplas met water – die vreemde kamerhelderheid – die grinnikende regelmaat van opstaan – op tijd eten – op tijd thee – op tijd koffie – op tijd naar bed. – De vierde dag beweerde Georgine dat ik dikker begon te worden en nooit sterker dan in die rustige dagen heb ik gevoeld de walg, die aan een vervettende hangbuik vastzit. Maar het wél verzorgde lui-leventje was zo kwaad niet. Voor een man is het héél gemakkelijk als een vrouw zijn dienstmeid is. De mannen hebben de vrouwen in de gócie richting opgeleid. Er is geen huisdier op de wereld béter gedresseerd dan de vrouw.¹ Bij dit al huiselijk gedoetje van schoonmaken, wrijven, poetsen, plassen was Georgine van een verwonderlijke gelukkige blijheid. Als ze op de grond lag met een boezelaar voor, een wit jak aan en ónopgemaakte haren – als ze de borstel in de pot met groene zeep stak en het houtwerk in een goorschuimend sop zette, zong ze met opklaterende,

luchtige vrolijkheid haar café-chantant-moppen. En dat deed me zo aan – als ik dacht dat ze het allemaal deed voor mij – dat ik soms naast haar ging zitten in het vuile sop en haar zoende tot ze het uitgilde. Eens heb ik een stuk gezien, waarin een patser-artiest voorkwam, die zijn neus optrok voor zijn vrouw, die naar water en groene zeep rook. Wat een gelogen stuk. Al wat een vrouw doet, waarvan je houdt is goed en mooi.

Nog terwijl we zaten koffie te drinken kwam Doedelaar zeggen, dat er iemand voor de joeffrouw was.

‘Wie?’

‘Ja, dat weet iek niet.’

‘Hoe ziet ie er uit?’

‘Ik ben het... ik ben het... mottik me tegenwoordig late ándiene?’

‘Hé, vader ben u het?’

Hij ziet er even blauw-paars uit, met dezelfde te grote belopen ogen. Zijn verschoten fantasiehoed houdt hij op het hoofd. Er is een ogenblik van drukkende stilte. Georgine vraagt wel gejaagd hoe moeder het maakt en wat voor weer het is en ik zeg wat en hij zegt wat, maar de stilte blijft drukkend als ondergrond voor lege woorden. Georgine denkt aan mijn chamberloek, aan mijn pantoffels, aan mijn boord en overhemd die op een stoel liggen, aan mijn laarzen, die bij de deur staan – ik denk eraan – hij denkt eraan. Wij denken alle drie aan dat ene, aan de pijnlijke hardheid van de ontmoeting: hij, een ‘heer’ aantreffend bij zijn getrouwde dochter. En over de pijnlijkheid wrokken we alle drie. Het is te zien. Het is te voelen, terwijl de lege woorden door de kamer drenzen.

‘Hoe vin u de kamers?’

‘Nou die zijn wel aardig.’

‘D’r is een keukentje ook bij.’

‘Zo is d’r een keuken bij.’

‘Lief uitzicht op de tuin vin u niet?’

‘Ja je zal het hier best kenne wenne.’

‘O ja, best... nieuwaar Spier!’

‘Wil u een sigaar opsteke?’ vraag ik.

‘Nee dank u. Ik rook een pijp.’

‘Kom vader steek u een sigaar op... het zijn lekkere.’

‘Nóú geef me d’r dan maar een.’

Georgine presenteert het kistje. Hij neemt er een, bijt ruw de punt af, zodat het dekblad aan zijn lippen blijft plakken, hecht het met wat speeksel en bedient zich van de lucifer die ik vasthoud.

‘Waar is Kaatje?’

‘Ka is naar school.’

‘Naar school?’

‘Naar een beste school voor jonge juffrouwe. Ik betaal vijf gulde in de maand.’

‘Waarom op zo’n dure school... Dat kan jij toch niet betale.’

‘O da’s niks... Wil u een glaasje ouwe klare?’

‘Nee. Da’s me te vroeg.’

‘Kom één glaasje... Het is buiten guur niet?’

Zenuwachtig scharrelt ze met fles en kurketrekker, rukt, maar de kurk wil niet. Ik moet haar helpen.

‘Lekkere klare, vader... Wil u soms een beetje elixer erbij?’

‘Sjongen je ben voorzien... Nee, geef maar enkel.’

Hij lept van het glaasje, dat dadelijk half leeg is en een trek van toch-wel-vergenoegd-zijn komt op zijn gezicht.

‘Geeft die barbierswinkel vóór geen last?’

‘O nee – niet veel, wél Spier?’

Ik eet verder, vraag hem of hij niet mee wil aanzitten. Nee, hij heeft al ontbeten.

‘Waarom heb je ons niet late wete, da-je niet meer bij die Bok ben? Ik heb een aardig gek figuur geslage, toen ik in de Van Wou kwam. Dáár ben je maar één nacht geweest, hè?’

‘Ben u éérst bij Thomas geweest?’

‘Ja. Wat heb je met die voorgedad? Toen ik vroeg: woont me dochter hier, toen zei ze, die is hier geen vierentwintig uur in huis geweest... Net kwam die tenor... hoe hiet ie ook weer... Karel Lammers, niet? – Ja, Karel Lammers – de trap af – die gaf me je adres op... Wat is er gebeurd?’

‘O niks... het mens was zo vuil. Het hele huis stonk van vuilheid.’

‘Waarom hore we niks van je? Het is net in de laatste maande of je niet meer bestaat.’

‘Nou, me huishoue mot u rekene.’

‘Ik kom je een commissie brenge... Piet Brams was vanmorge bij ons om naar je adres te informere... Hij heeft je hard nodig... Vier dage in tournee kan die je hebbe.’

‘Vier dage... da’s veertig gulden... Daar heb ik wel idee in.’

‘Ik heb het maar voor je angenome.’

‘O da’s wel goed.’

Ik kuch en kijk haar strak aan.

‘Niewaar?’

Kort schud ik van nées, terwijl haar vader naar de platen kijkt.

‘Nou da’s onzin,’ zegt ze vlug, ‘véertig guldèn...’

'Nee, nee, nee,' knik ik.

'Wanneer is het vader?'

'Nou... begin december, geloof ik.'

'Nee... dan kan het niet.'

'Waarom kan het niet? Piet was nijdig dat ie zo naar je zoeken moest...

Heb jij geld teveel?'

'Nou allesbehalve... maar... ik ben bezet...'

'Bij wie?'

'Bij Van Haarlem.'

'O... als je bezet ben is het wat anders... Ik zal hem je adres opgeven.'

'Da's goed... Voor later met plezier.'

'Je moeder komt ook hier. Daar zal je wel ruzie mee krijgen...'

'Zo... Waarom?... Wil u nog een halfje?'

'Nou... omdat Jan vanmorgen zo over jou opgespeeld het... Het ware weet ik niet.'

'Jan kan voor mijn part stikken... Ik bemoei me niet met zijn zaken... Laat hij zich niet met de mijne bemoeien.'

'Het is toch je broer.'

'Nou dat zit nog.'

'Hahaha! Je zegt daar wat moois,' lacht hij.

'Nou ja, ik bedoel dat ie net een vreemde voor me is.'

'Je ziet er een beetje betrokken uit.'

'Ikke?... Wat laat naar bed gegaan... Ik had visite van wat vriendin... en de juffrouw beneje lag zo te kerremet met kiespijn... Wat heeft dat mens geschreeuwd.'

'Ja,' zeg ik, onvoorzichtig. En dat ja-tje geeft weer een dikke gaping in het gesprek. Maar dan de vader weer met meer tact dan ik van hem verwachtte:

'Ja... kiespijn is lastig.'

'Ik heb er nog nooit last van gehad,' zegt Georgine.

'Nou maar ik wel' – de vader – 'ik heb eens een kieslate trekke – dat zal ik nooit vergeten... die knapte af – precies alsof er een kogel wer afgeschoten.'

'Nou dat zal wel pijn hebben gedaan.'

'Ik dacht dat ik door de grond zonk. – Lekt 't hier zo?'

'Wel god nog toe – kijk nou is, Alfred – da's toch verschrikkelijk met die vuile vent boven... die smerige dronkelap!... Net op de tafel... Roep Dodelaar es hier!... Dan kan die het net zien!... Wat een huishouden! Wat een huishouden!'

Ik aan het kloppen tegen het beschot.

‘Mijnheer Doedelaar... Hallo! Kom u es effen hier!’

Doedelaar met z’n wit-benige, gelige doodshoofdenkop, witter nog door de zware inplanting van zwarte wenkbrauwen, het zwart-rullig sikje en de blauwige tint van zijn geschoren gezicht – mee aan het kijken. Ja, nou zag hij het ook. – Dat was omdat die kerel nou nog op zijn nest lag en zijn hoenden – twee hoenden hield ie d’r op na – an het piesen waren. Hij zou hem es opbelle. Die schoeft, die schweinhund!... Als hij nijdig werd, was zijn Duits accent sterker.

‘Nog lekkerder! Hondepies op je ontbijttafel!... Da’s toch niet om uit te houe... Je mot hem zegge.’

Ze hield op voor d’r vader – om hem niet alles te laten begrijpen, alsof de man niet precies wist, hoe de vork in de steel zat.

Langzaam – ik móést om halfdrie ergens zijn – begon ik mijn laarzen aan te trekken, die Frits netjes gepoetst had. Bezig met het anrijgen van de ene, kwam mama Casper binnen, zag me in mijn chamberloek, en het overhemd op de stoel, en zei rustigjes: ‘Goeiemiddag.’ Weer sprak Georgine gejaagd-druk over ditjes en datjes, voelde ik haar onrust nu haar ouders getuigen waren van een huiselijke ochtendscène. Mama zat aan de ontbijttafel, smeerde zich een beschuitje, informeerde naar Kaatje, naar de mensen waar Georgine nu bij woonde, naar de brieven van haar schoonzoon uit Amerika en haar oogjes, haar zwarte bij-de-pinken, alles oplettende oogjes, volgden terwijl – achter het lorgnet-gedribbel – elke beweging van de vreemde mijnheer. Papa rookte zijn sigaar, hield zijn mond.

‘U neemt me niet kwalijk,’ zei ik erg beleefd, toch nu wel met een kietelende pret om het théâtre-libre-achtige van het geval, ‘u neemt me niet kwalijk dat ik me wat haast. Ik heb om half drie belet.’ En dan onder stilte van het gezelschap, reeg ik mijn tweede bottine, die de algemene aandacht had. Het strijken van de veters tegen de koperen pennetjes was te horen. Toen moest de chamberloek uit. In de alkoof was geen licht en op het gevoel kon ik mijn das niet strikken. Wat gaf het ook of ze me zagen bewegen als man... des... des... dés huizes? – Ze zouden wel aan meer wennen. Georgine wou afleiden, sprak van achttien vette tongscharren die ze voor zestien stuivers gekocht had – d’r moeder vond dat tien genoeg was – vroeg hoe ze haverhout moest klaarmaken – maar mama, knabbelend van een tweede beschuitje, hield het wipneusje niet van me af, beloerde met haar slaperige oogjes mijn front, mijn boord, mijn nieuwe das – van Georgine – mijn manchetten, de knopen van mijn vest, mijn horloge, mijn colbert en de borstel waarmee ik me schuierde.

‘Dag mevrouw,’ zei ik, toen ik klaar was.

'Dag mijnheer.'

'Dag mijnheer Casper,' hem dorst ik een hand geven.

'Dag mijnheer.'

Even moest ik Doedelaar nog aanhoren. Hij had vijf minuten aan de bel staan luiden. Toen had de 'schoeft' hem open gedaan – Ien zein hemd stond ie mijneer. – Weet u wat hij zei? – Jij kan verrekken – zei hij. – Zo'n schoeft. – Maar iek zal met die huisbaas reden. – Iek laat mein boel niet onderzoeken! Mama Casper liet zich uitleggen wat dat was. Georgine wees naar het piesplekje op het tafelkleed. Mama vond het ook een schande. En papa gaf de raad een pot zwavel een paar dagen onder het plafond te laten branden, dan zou die kerel het wel benauwd krijgen.

Thuis lag Scherp op de canapé in mijn kamer. Een kussen was onder zijn hoofd. Hij werd zelfs niet wakker toen ik binnenkwam, zag er bleek uit, met zware schellen onder de ogen.

'Scherrép!'

'Watte?'

'Ben je ziek?'

'Hè – watte?... O ben jij het?'

'Scheelt er wat an?'

'Nee... ik had wat koorts... Nou voel ik me al helemaal anders... Hoe laat breng je 't mee?'

'Half vijf.'

'Wat is het voor weer?'

'Ben je nog niet uit geweest?'

'Uit geweest?... Ik ben maar blijven doorslapen... Zou ik nog ontbijten?'

'Wil ik wat voor je halen?'

'Wil je?'

Ik ging even uit kocht wat broodjes en een haring. Dat zou hem wel opknappen.

Nog lag hij toen ik terugkwam, met zijn gezicht naar de canapéleuning.

'Hè Scherrép!... Ben je alweer gaan slapen!'

Geen antwoord.

'Scherrép!... Kom nou jongen... Het is zo laat.'

Nog geen antwoord.

'Wel jij luie kwibus! Wacht es even.'

Ik trok hem aan een been.

'Nee laat dat nou,' ze hij, zonder zich om te draaien. Aan zijn stem merkte ik dat hij hilde. Wat was dat lam om iemand zo grof te storen. Eerst hakelde ik. Toen begon ik te vloeken.

‘Wat is dat... Nou maar, wat is dat nou!... Neem me niet kwalijk... Wel godverdomme... Kom nou, godverdomme kerel, wat is er?’

‘Niks. Niks. La-me maar stil liggen.’

‘Wil ik de dokter laten kommen?’

Nee schudde hij en ik drong niet verder aan, dekte de tafel met een schone *Telegraaf*, waste één van de stapel vuile bordjes in de keuken, zette water op het stel, stak de lamp in de kamer aan, veegde de vloer, deed precies als een vrouw met kleine attente zorgjes voor de jongen op de canapé.

‘Je ontbijt staat klaar.’

Hij ging opzitten, keek de kamer rond, die er voor ons doen gezellig-opgeruimd uitzag, keek naar zijn ontbijt, zakte weer terug op het kussen met hortende snikken, uithuilend zonder een woord erbij te zeggen. Verlegen scharrelde ik aan de dingen op mijn schrijftafel. Een man die huilt is een lamentabel ding en het maakt me wanhopig-melancholiek.

‘Wat is d'r dan, Scherp? Toe nou.’

‘La-me maar gaan. La-me maar gaan.’

Stil bleef ik bladeren in een boek, tot zijn snikken bedaarde. Toen zei ik héél zeker:

‘Uit met Trees, nietwaar?’

‘Ja.’

Ik bladerde verder. Een weer ópkomende grote stroming van sympathie was in de kamer. Al de oude voorwerpen, de stoelen met hoge leuningen, de tafel, het bruime vloerkleed, de schilderijen lijnden vriendelijk in het wéér dagende goede gevoel voor elkaar. Het was een ogenblik van tére gevoeligheid, waaraan álles deel had, zo het er onbewogen én juist in die houding stond. Abrupt hield hij op met snikken, ging naar de keuken, waste zich onder de waterleiding. Met het haar in plakkende kleefriempjes kwam hij terug, begon te ontbijten.

‘Hoe gaat het met Georgine?’ vroeg hij na een rust.

‘Goed.’

‘Waar wone jullie ook weer?’

‘Zie je – hoe ráár onze verhouding geworden is, dat je dát nog niet weet.’

‘Dat zal nóú wel anders worden.’

‘Wat had je eigenlijk tegen me al die tijd?’

‘Niks.’

‘Ik heb me verbeeld...’

‘Onzin.’

‘Zoveel te beter.’

Een poosje stilte.

‘Maar ik líég... ik had wél wat tegen je...’

‘Was je soms gepikeerd over die middag... hier... weet je wel?’

‘Nee... Je was toen wél hard... Maar je was oprecht en je had ’t bij het rechte end... jij ben een eerlijke kerel... Ik ben een ondankbare stomme ploert geweest.’

‘Ik begrijp je niet.’

‘Ik nam jóu kwalijk. – Het is wél dol, als ik er nou an denk, ik geneer me om het te zeggen – ik nam jou kwalijk, dat zij telkens over jou sprak.’

‘Over mij?... Maar wat een wáánzin beste jongen!’

‘Anders let jij op alles. – Dát heb je niet opgelet. Ze maakte jou het hof.’

‘Wat een krankzinnigheden heb jij je in je hoofd gehaald!’

‘Dat vin ik nou ook wel – maar d’r waren zoveel kleinigheden – jóu keek ze telkens an – om jóúw aardigheden lachte ze – om jóúw oordeel maalde ze – telkens vroeg ze waar jij toch zat – en laatst nog bij Guus en Dirk an tafel... met dat uitje uit de pot met pickels waarmee ze mij sarde... en dat jij opat.’

‘Hahaha! Hahahá... wat een volmaakte idioot!’

‘Ja. Het is om te lachen – al zulke dingen zijn om te lachen, maar op het ogenblik zelf – heb je dat wel eens opgelet – op het eigen ogenblik prikkelen ze je en maken je hels... En jij ben toch altijd zo luizig goed voor me geweest en nóg... Weet je... dat ze nou met Druif is...’

Zachies, bijna terloops, zei hij het.

‘Met die smóús.’

‘Ja, met die smous.’

‘Zo.’

‘Jij had wel gelijk toen je d’r pervers-Treesje noemde.’

‘Héb ik er zo genoemd?’

‘...Toen je d’r uitschold – herinner je je nog? – toen ze Ophelia zou spelen... Het is nou alles uit... Ze kan niet buiten weelde... Met mij moest ze in de *Quelle* een glas bier van een dubbeltje drinken... Ze heeft het nog lang volgehouden, hé?... Wel heel lang.... Hoe lang heeft ’t geduurd?... De laatste avonden moest ze hier zitten omdat ik geen centen meer had – zaten we bij een koppie koffie... Nou, je begrijpt hé?... Dat vond ze vervelend, hé?... Dat hield ze niet uit, hé?... Daar droogde ze bij weg, hé?... Die hoereboel van het toneel!... Die hóe-re-boel!... Maar ik zal me niet kwaad maken, wat?... Wat helpt het?... Ik kan maar wat gebrekkige verzen stellen tegenover de diamanten van die smous!... Eén avond is ze hélemaal gelukkig met me geweest... Eén avond, zég... weet je wélleke?... Kan jij ’t niet nagaan? Die éérste avond... Weet je dat ik toen van me moeder een bankie gekregen had?... Tóén was ze in d’r sas... toen hebben we

gevreten, gevreten voor twintig gulden bij Van Laar, met koffie na, zeg... en groene chartreuse na, zeg... en ik met een sigaar met een bandje in me handen zeg... en een gulden fooi, zeg... en toen allebei halfdronken naar een rendez-vous dat zij wist in de Warmoesstraat... Ogotogot... Wat een wanhopige misère is het leven... Wat een rotte stinkboel!... Wat een drek! Wat een drek!

Opgewonden zat hij achter z'n bord, kijkend met rooie ogen in de schemerende lamp.

'Hoe lang is 't af?'

'Twee dagen... En we zijn nog góóie vrienden, begrijp je dat?... Vin je me niet goed voor Meerenberg?... We zijn nog goed met elkaar... Gister was ze nog hier... Vanmorgen bracht de post een briefje van d'r... Daar legt het. Kijk maar.'

Op het groen briefje met gouden randjes, stond heel-lief:

Beste Moos. Zend me nog wat mooie boeken van jou of van Spier en vergeet niet me de eerste akte van je treurspel te laten lezen, als je er mee klaar ben. Dag beste vriend. Je TREESJE.

'En doe je het?'

'Zeker... We zijn goed gebleven zeg ik je toch al... Ze heeft me niet bedrogen. Ze heeft ruiterlijk gezegd: ik hou van jou, maar ik kan geen armoe lijn en toen vertelde ze dat Druif een huis voor d'r zou huren, een heel huis en dattie vijftigduizend gulden op d'r hoofd zou vastzetten en dattied'r elke week honderd gulden zou geven... En toen vroeg ze me wat ra-je me?... Wat rá-je me, hoor je?... Wat rá-je me?... Dat was genoeg, niet?... Ik heb d'r natuurlijk Druif angerajen, toen begon ze te huilen, zei dat ze bij me wou blijven, dat het maar gekheid was, maar toen wou ik niet meer... voel je?... Nou ben ik op me woord d'r vriénd geworden... Ze heeft me angebojen om me wat te lenen. Hahaha! Zeg! Hoor je, zeg! Goed, zeg?... Ze had een lappie van honderd bij zich, zeg! Ze wou me vijftig pop lenen, zeg!... Hahaha! Ze had zo'n meelij met me, zeg!... Of ik geld van d'r wou, zeg!... En d'r haar heeft ze kort laten knippen, zeg!... Druif had er niks tegen zeg... Kort als een jongen, zeg... Hahaha... Een huis in het Sarphatipark, zeg...'

'Kom, wees nou een beetje kalm... je ben zo zenuwachtig.'

'Ben ik zenuwachtig? Ik ben volmaakt kalm. Ik ben er nou overheen... Een ding hindert me nog. Een enkel ding. Niet dát van haar. Niet dat ze nou in de armen van die smous legt – god nee – maar m'n willoosheid – me willoosheid... Ik dacht dat die éne nacht in het Toevluchtsoord me

sterk had gemaakt...' – altijd door gloeiden z'n rooie ogen in de richting van de lamp, als in een zien van de dingen – '... die ene nacht van wakker liggen... in die lange zaal... en die rijen van bedden met de kerels erop... en de schoenen... en het koue licht... en de vlammeende potkachel... en het gesnurk... en het nachtworden buiten... geen tramgerinkel meer op de brug en geen gestap... alleen het luien van de klokken... en de schrikkelijke eenzaamheid... en mijn eed toen – heb ik je verteld dat ik toen een eed gezworen heb. – Nee wel? – Heb ik je ooit van die nacht verteld?'

'Eens – een paar woorden.'

'Ja een paar woorden, dat zal wel... ik kon niet inslapen... de klok had drie geslagen... Ze lagen allemaal stil... Ik zat op in het bed, tobkend over de ruzie thuis... kijkend naar het slappe licht van de maan door de ruiten... Er zat een sonnet in mijn hoofd... dat maakte me kláár wakker, zo opgewonden wakker, dat ik er uit moest en bij het schijnen van de kachel het ding opschreef. De volgende morgen deugde er niks van, maar op dát ogenblik von ik het mooi, zat in een grote extase – een extase zo helblank, zo onmetelijk groot... Toen liep ik op me kousen langs de bedden... hoe was het?... Ja, in een grote verwondering over die mensen... Ik begon te voelen d'r gruwelijke eenzaamheid en in eens had ik een vlammeende haat tegen de stad, tegen de stad van daken en straten, tegen de stad die te slapen lag, die zo weldadig rechtschapen was om toevluchtsoorden te stichten... Met d'r zestigen sliepen ze. – Ik alleen was wakker – al de haat, al de wrok van die kerels groeide in me, dee me haast huilen van wóéde. – Me fris bed thuis stond nou leeg en *ik* was van die vervloekte stad, die ronkte op leugens en diefstal... Als ik toen de macht had gehad om de daken en straten en mensen met één slag te pletten had ik het gedaan – heeft God voor niet minder Sodom verwoest? – om de uitgestoten eenzaamheid van die zestig te wreken... Nieuwaar?... Een Toevluchtsoord is een getto in een kapitaalstad?... Nieuwaar? En hoe langer ik dacht, hoe meer ik keek naar de lompen op de bedden, naar de ruwe platgelopen schoenen, naar de rijen van bedden in de zwarte schemering... hoe meer ik kwam tot het extatisch geloven dat ik wat zijn zou voor die uitgestotten... Zo lucide-opgewonden was ik, dat ik ze wou wekken en tot ze wou spreken van liefde, van bloemen in meiluchten, van groen dat aan bomen stoeit, van zonnegoud op landen en water, van vogelgejubel, van geluk bij groen en zon – dat ze níét moesten wanhopen, dat ik bij ze zou blijven, ze zou opheffen met een blijde, onbreekbare wil, dat ze bij mij nooit zouden voelen de triestigheid van uitgeworpenheid – dat er weer eens een Christus zou komen, die alle mensen zou maken tot gelukkig hopen-den, blij verenigden... Zó sterk was ik toen. Alf... O God hoe prachtig

sterk was ik toen... en knielend terwijl zij sliepen, knielend naast de vuile slijkschoenen en mijn voorhoofd aandrukkend op de grond deed ik een eed dat ik zou leven voor hén, dat ik zou trachten die stumpers wat geluk te geven of zo ik me ziek stootte aan onmacht, dat ik in mijn kring, in mijn heel kleine kring zou leven, zou leven met het bloed uit m'n lichaam, met het licht uit m'n ogen, met de warmte van m'n hart voor het volk – geen begeren voor mezelf zou hebben. Dat lijkt alles mal opgewonden als ik het hier zo vertel, hé? Maar het was een eed voor een leven. – Ik ging hier werken, ik dacht altijd aan die zaal van smart daar boven, aan de nieuwe eenzaamheid van wéér andere verschopten – toen ik van haar ging hóúen... wéér bourgeois werd... voor twintig gulden in een uur vrát en chartreuse zoop en met een sigaar van tien stuivers in me pote zat... en haar achterna liep... en zorg had voor de avond om háár te drinken te geven... en me ongelukkig voelde toen we hier zaten over elkaar bij koffie... omdat ik geen centen meer had...'

Nog altijd gloeien zijn ogen, die groter geworden waren, bij het starre kijken naar de lamp. Er was iets heel smartelijks om hem, iets dat door de kamer waarde en de voorwerpen in triestigheid zette.

'Nou is het voorbij, is zij bij Druif... Kan ik me eigen weg weer gaan... God heb ik gesmeekt als een groot zondaar om vergiffenis... Maar die willoosheid drukt me, hitst me op, maakt me ongelukkig... Als je eenmaal struikelt wor je nooit meer sterk... Niewaar?... Niewaar?... Als ik nou maar eerst helemaal óver m'n verdrietigheid heen ben... niet meer zulke buien heb als straks, zal het wel gaan... maar zo'n bui breekt me, maakt me slap... Zeg eens eerlijk, oprecht... maar volkómen oprecht: gelóóf jij in me?'

'Ik geloof,' zei ik eenvoudig, toen ik hem zo zitten zag met de harde trekken in zijn jonge gezicht, '...dat jij beter zult leven dan anderen, dat je góeds zult doen, onverschillig hoe. Ik gelóóf in jou.'

'Dank je.'

Voor het eerst, sinds maanden, gaven we elkaar een hand van ouwe hartelijkheid.

'En hoe staat het met je familie?'

'Me moeder is ziek.'

'Is je moeder ziek?'

'Ze is bedlegerig.'

'Hoe weet je dat.'

'Van me zuster Saar. Die was ééns hier.'

'Hier?'

'Ja... toen moest ik Trees in de voorkamer stoppen... Vader is nog altijd

pisnijdig... Als ik weer in de zaak wil kommen – hij heeft er 't zuur an, dat Tobie alleen in de firma Kaan en Scherpenzaal blijft – wil ie me ontvangen... Saar heeft gesoebat, maar ik verdomde het... Ik vroeg an Saar of er niks tegen zou zijn als ik moeder an d'r ziekbed opzocht, maar ze zei dat de ouwe heer zó woedend wás, dat ze bang was voor een vechtpartij. Als d'r gevaar was, zou ze me een boodschap zenden. Het zal wel loslopen. Bij ons thuis leggen ze om de haverklap... Maar het is toch wel lam... Dat goeie ouwetje, altijd met d'r manie van een net jodenmeissie met geld... wel opgevoed... en beschaafd... Haha... Heb jij *De navolging van Christus* gelezen?

'...Van Thomas à Kempis...'

'...Veel moois, hè?... En dan ben ik Kant begonnen... Maar die kom ik niet door... Wat een zuurkool-ziel moet die vent gehad hebben! Kant kan ik me alleen voorstellen bij zuurkool met veel garstig spek en veel spek-worst... en dan nog een gestampde pot na en voor dessert een paar pond rijstebrij... Jij wil mij toch niet wijsmaken, dat je verder ben gekomen dan de inleiding?'

'Nou de kritiek van de *Reine Vernunft* heb ik doorgeworsteld.'

Hij ging mee eten. De huiselijkheid sloeg ons tegen in de kleine achterkamer. Georgine zat bij het raam en Kaatje holde op me toe. Haar molli-ge armpjes hingen om mijn hals en dan wou ze me niet loslaten.

'Nou-ou... u geef mamma veel meer zoene dan mijn!'

'Hier heb je d'r een dozijn... Tel maar es... Zo goed?'

Georgine was stil. Zeker mot met de ouwelui gehad. In het keukentje, apart, terwijl Scherp met Kaatje speelde, kwam het los, haast op huilen af. D'r moeder had haar zo bang gemaakt. Of ze wel wist wat ze dee om samen te gaan wonen met een vreemde man, die ze tóch niet vertrouwen kon. Wat het een herrie en een spektakel zou geven als Isaac er achterkwam. Daar kreeg je moord en doodslag van en de schande voor de mensen. Ze vond me wel een nette man, dat had ze dadelijk gevonden, maar wat voor staat kon je op iemand maken, met wie je niet getrouwd was en die niet van je stand was. Vroeg of laat werd zo iemand op een meisje van z'n eigen stand verliefd en zat zij met de kinderen. En die Jan die had zo opgespeeld! Wie of Jan was? Nou d'r broer natuurlijk. Die had de ouwelui opgezet. De collega's van het orkest waarin die meespeelde, nammen hem in de maling dat z'n zuster overal gezien werd met die Spier... Of z'n zuster van plan was een hoer te worden? – Dat waren z'n eigen woorden geweest. – Zo iets godverdommis brutaal van een getrouwde vrouw had ie nog nooit gezien. Alles zou die an Isaac schrijven. – Want al was

Isaac nou een jood en geen plezierig mens: hij verdomde het om 't mee an te zien dat z'n zwager zo verneukt werd. – En wat of zij an d'r moeder geantwoord had? – Zij had gezegd dat ze van me hield en dat het haar niks kon schelen wat Jan dee. – Maar wie boter op z'n hoofd had, die most niet in de zon gaan staan, had ze gezegd. – Want die Door die was zwanger van Jan en daar probeerde die nou van af te kommen. – Dat was wel waar had d'r moeder gezegd, maar Jan was in elk geval een vrije jongen en zij was een getrouwde vrouw met twee kinderen. – En of ze d'r zeker van was dat ze op me rekenen kon, als d'r wat gebeurde? – En toen had zij ja gezegd, maar die gesprekken hadden 'r zo zenuwachtig gemaakt en of ik het nou heus met d'r meende, en het geen scharrelarij van me was – want dan sprong ze de Amstel in. Ik zoende haar tot bedaren en met nog natte ogen, ging ze voort met het stampen van de boerenkool. Het was een heel rustig-gezellig middagmaal. De honden boven pies-ten niet en er kwam geen verstoring. Moos kalm-bleek had het over Thomas à Kempis. Kaatje snapte over haar vriendin Netje, die nou al elke avond d'r schoen voor Sinterklaas uit-zette. Georgine was ongerust over die man van Singer, die 's morgens geweest was. Ze had de Singer machine op afbetaling gekocht. In het kontrakt stond dat elke naaimachine het eigendom van de maatschappij bleef, zolang die niet afbetaald was. En ze was zo stom geweest om 'm naar een lommerd te brengen – of liever d'r vader had het voor haar gedaan, toen ze in geldnood zat. Als die inspecteur morgen terugkwam of overmorgen en die de machine moest zien, kreeg je de poppen an het dansen. – D'r stond gevangenisstraf op. Of ik nou níét wou dat ze vier dagen met Piet Brams – ik kende hem toch wel, het was die komiek, die Piet uit Den Haag – op reis ging? D'r vader had 't nou toch eenmaal aangenomen en veertig gulden was geen katterpis. Zaten we toch al niet in de zorg door de dubbele huur? Dan kon zij de machien inlossen. Over een paar weken was ze over d'r tijd en was ze de machien kwijt. Nee. Daar hoefde ze nou niet meer over te spreken. Ze was nou juffrouw of mevrouw... wat ze maar hebben wou... Spier en meneer Spier liet zijn vrouw niet meer alleen op reis gaan én zeker niet om café-chantant ponshoer te zijn. Ik wou wel ergens geld zien te krijgen of anders wat meubeltjes verkopen. Als ze maar hielp herinneren. Ze dee nou wijs met een briefkaart aan Singer te schrijven, die zou ik haar wel dicteren. Frits moest een briefkaart halen en Georgine schreef. Toen ze klaar was liet ze het lezen, zag ik wat ze ervan gemaakt had:

Weledele heer ik ben de gehele week.
Afwezig daar ik uit de stad moet.

En zal u betale de volgende week hoogachtend uw.
Dienstwillige dienaars. GEORGINE DAVIDSON.

Op verschillende plaatsen had ze gekriebeld, met e's of a's gesmokkeld. Een letter die ze te veel vond had ze met haar vinger weggedoezeld. Maar het grappigst was het eigenwijs opzetten van nieuwe regels.

'Waarom lach je?'

'Om je nieuwe zinnen. Waarom zet je achter week een punt en begin je een nieuwe regel met Afwezig?'

Ze kleurde. Die opmerkingen had ze niet graag.

'Staat het dan niet goed?... Weten jullie nou zo precies waar je komma's en punten moet zetten?... Dat vin ik nou nét zo lastig als vermenigvuldigen.'

Scherp en ik begonnen te lachen.

'Hé, wat doe je kinderachtig!'

'Zonder gekheid, vin je dat moeilijk?'

'Ja... onmogelijk lastig!'

'Hoeveel is bijvoorbeeld zeven maal eenentwintig?'

'Dat weet ik niet.'

'Kom nou snuit, hou je nou niet zo!... As je an zeven personen elk eenentwintig appelen geeft, hoeveel hebben ze dan bij mekaar?'

Geprikkeld omdat Moos erbij was, spande ze zich in met een kleur van onwil en wrevel.

'Zeven maal eenentwintig... Da's... Da's... Hoor es, me hoofd staat er nou niet naar! Ik wil nou niet' – en ze ging in grote drukte de tafel afruimen. Maar dat was een zwak van haar. Komma's, punten en vermenigvuldigen – daar stond ze buiten. Ik vond het goddelijk – heerlijk.

Nog terwijl Georgine bezig was, werd er geklopt, kwam juffrouw Stengevis op bezoek. Met de kalkhanden in de schoot, gluiperig rondkijkend met de onrustige ogen, lief-lacherig – wat de vel-opbobbeling op de blauwige neus telkens weer aandikte, zat ze te informeren naar de gezondheid van Georgine.

'Zeker kom u om geld, hé?' viel Georgine haar in de rede.

'Nou d'r bepaald om kómme doe ik niet. Maar ás je het heb sal het me welkom zijn; me huur, weet je...'

'Hoeveel weken krijg u dan?'

'Twee weke. Meer niet en dan een rokkie van sestig cent, voor het kind.'

'Hoe gaat het met Tosie?'

'Nou je moeder was vanmiddag bij me en die het haar gesien. Se het nog wat nahoeste van de kinkhoes... Geen brief van je man, wat?'

‘Nee, hij zendt tegenwoordig helemaal niks.’

‘Wat een rare swabber toch voor een getrouwde man.’

‘Wil u een koppie thee?... Het geld zal ik morrege of overmorrege wel brenge.’

‘O best, hoor. Niks geen haast hoor... Ja een koppie thee lus ik wel.’

Georgine zette thee in de keuken. Bij de lamp zat juffrouw Stengevis met de kalkhandjes in haar schoot, álles bekijkend zonder evenwel iets lang aan te zien. Ze probeerde met mij in gesprek te komen, maar dat lukte niet bijzonder. Vies-lachend, alsof hij moppen aan het vertellen was, luissterde ze naar Scherp, die het over de *Aureus libellus* had.

‘Woon je hier prettig, Ka?’ zei ze dan, lieverig.

‘Nóú!’

‘Maggie met één woord spreke?’

‘Ja, moeder.’

‘Zo is het goed. – Niewaar meneer!’

Ik gaf haar geen antwoord. Oude rancune. Dat vóélde ze.

Voor het allereerst zag ik het hoekig, kamerbleek gezicht zónder lach, zónder vies velbobbelen rond de blauwige neus, zónder zoet vertrekken der sneetjes-lippen. Ze leek zo precies op een afgeleefde, ziekelijke koppelaarster, die ik wel eens in de Nes gezien had – precies dat vermoeid-glui-perige, dat grotegebitachtige van een jakhals bijeen rottend kreng. Scherp begon de krant te lezen die Frits binnenbracht. Ik leunde slaperig in de leunstoel.

‘Hier is de thee... Koud, hé?’ vroeg Georgine.

‘Nou... En een Sinterklaasdruchte op straat!... Je mag Tosie wel wat sende hoor... Se set elke avond d’r schoentjes uit.’

‘Binnen!’

Dat was juffrouw Doedelaar met een kiespijndoek om.

‘Maggik Kaatje al meenemen, juffrouw?’

‘Nou-ou eerst thee, mamma.’

‘Netje legt al in bed... Wil je met Netje same slape?... Da’s lekker, hé?... Same warmpjes onder de wol... hé?’

‘Maggik, mamma?’

‘Als je zoet ben.’

‘Hé, heerlijk! Hoor u ome Alfred... Ik mag met Netje same slape... Geef u nou gauw me nachtpon mamma! Hè heerlijk!... Hoor u, moeder, ik mag met Netje same slape!’

‘Heb u nog altijd zo’n kiespijn?’ vroeg Georgine. De barbiersvrouw bevoelde tragisch de kiespijndoek:

‘O, juffrouw vreselijk.’

‘Doe u d’r niks tegen?’

‘Morrege wordt ie getrokke... Ja ik doe d’r wel wat an... maar an een kies kan je niet véél doen.’

‘Nee, allemaal geknoei,’ zei juffrouw Stengevis met een bijzonder vies lachje – ‘allemaal geknoei. Je mot niet veel an een kies wurreme.’

‘Dat zeg ik ook,’ meende juffrouw Doedelaar, ‘ik heb d’r alles an geprobeerd: tabak, kamferspiritus, creosoot, maar dat helpt alles een ógenblikkie en dan krijg je de scheute weer – got, juffrouw, je denk so dat se je hersene wegbore... Maar da’s nog niet het érrégste!... Was het maar het érrégste!... het érrégste dat sijne de drome... o, wat een ákelige drome as je even inslaapt. – Heb u d’r ook so’n last van van drome? – Net of je hoofd barst... Hoe sou je nou altijd zo drome van kiespijn?’

Ze steunde met de rooie bolle handjes op de stoelleuning, praatte met vriendelijk-dikke lippen boven de kiespijndoek.

‘Als je maar van préttige dingen droomt,’ zei Georgine met een knik van deelneming, ‘alle drome zijn niet hetzelfde. Gister heb ik élléndig gedroomd van een hoop paarde, allemaal paarde van de tram die op de Dam stonde en me woue bijte.’

‘Dan krijg je polisiesake – daar kan je séker van zijn,’ lei juffrouw Stengevis met de sneclipjes uit, ‘paarde da’s polisiesake.’

‘Da-weet ik ook,’ zei Georgine bezorgd; ‘da’s vroeger ook al es bij me uitgekomme – net de nacht voor ik ruzie met een directeur kreeg, die niet wou uitbetale.’

‘Nou maar,’ meende juffrouw Doedelaar, wrijvend met rooie vingertjes over de stoelpolijsting, ‘an drome hecht ik niks hoor. Elleke nacht droom ik wat ánders en as je kiespijn heb, sie je de akeligste dinge. Vannacht sag ik zo de berge van goud voor me en me man die lag d’r nakend in!... Got, juffrouw, het was gewoon om je dóód te lache... en toen kwam d’r een gouwe kat en die stond tegen ’m te blaze... Het was sonder overdrijving om je te bedoen...’

‘Nou da’s geen plezérige droom,’ meende Georgine ‘ik ben blij dat ik niet zo gedroomd heb. Goud da’s armoe, niewaar juffrouw Stengevis?’

‘Ja, goud da’s árremoe,’ bevestigde juffrouw Stengevis, wijsknikkend.

‘En as je van katte droomt ga je met valse mense om, niewaar?’ vervolgde Georgine.

‘Ja, dat kan nóót mislope.’

‘Nou,’ zei juffrouw Doedelaar, smalletjes-lachend boven de kiespijndoek, ‘nou daar geloof ik niet zóveel van... drome is bedrog... geloof ú nou in drome?... ’t Is benauwd as je ze het... maar d’r in gelove!... Ik geloof in niks... In geen god, in geen duvel... en me man ook niet. Wij zijn allebei

vrijdenkers...'

'Nou,' beweerde juffrouw Stengevis, bezorgd het hoekig hoofd schuddend – 'je mot niet spotte met dinge as drome – daar sou ik je verhale van kenne doen – niewaar Sorsien?'

'Mamma, geef u nou me nachtpou!'

'Dadelijk,' zei Georgine. 'Ik geloof wát an drome. Bij mijn komt alles uit.' Vanmorgen was ik wát blij dat ik van een huis dat in brand stond gedroomd had... Ik zag zó de vlamme en vonke... Weet u wat dat zegge wil?' Juffrouw Doedelaar plooid het gezicht in ongelovige belangstelling – juffrouw Stengevis schudde wijslachend dat zij het wel wist.

'As je van vuur en vlamme droomt krijg je fortuin in je leven.'

'Nou daar heb ik wel hónderdmaal van gedroomd,' lachte de barbiersvrouw.

'En zo is d'r véél meer, niewaar juffrouw Stengevis?... Bloed da's schande niewaar?... Enne een bruiloft... wá's ook weer een bruiloft?'

'Een bruiloft da's verdriet en een bruid met een boeket da's een dooie,' lei juffrouw Stengevis uit.

'Enne d'r zijn nog méér dinge die een dooie betekene... Vis da's een dooie,' zei Georgine weer.

'O God,' bobbelde juffrouw Doedelaar inééns angstig achter de kiespijndoeck, '...ik hé-van-nacht van lévende bót gedroomd.'

'Nou let u nou es op of d'r geen dooie in uw familie of in uwes mans familie komt,' troostte Georgine, 'tande uitvalle is ook een dooie, niewaar, juffrouw Stengevis?'

'Nou en hóé!'

'Enne as je van een dooie droomt dan krijg je met een levende te doen – is het niet zo? – Paarde da's politie... dat heb ik al gezegd. – Paarde da's trane...'

'Ik hé-nog nooit paarle gesien,' slap lachte juffrouw Doedelaar, de kiespijndoeck wat verschuivend – 'dus dáár sal ik wel niet van drome.'

'Dat ken je nooit wete' – waarschuwde juffrouw Stengevis, met een smijdig dichtknijpen der sneelipjes en ze weer met een smak opengeulend, 'ik heb as kind van de brandweer gedroomd, voor ik de brandweer ooit gesien had.'

'Nou dat zou ik wel es wille sien,' glimlachte juffrouw Doedelaar érg ongelovig.

'Nou maar het wás so.'

'En je hoeft niet eens van paarle te drome,' vulde Georgine aan, 'briljante die zal u toch wel es gezien hebbe – die zijn óók trane... En dan heb je muize, da's armoe, net zo as goud... en luize da's ziekte...'

'Enne koek niet te vergete,' viel juffrouw Stengevis haar in de rede, 'as je

van kóék droomt krijg je een siekte... Me man droomde van koek én twee dage later had ie een aambeie van belang.'

'En weet je wát geluk is?... Soldate... en spinnekoppe.'

'Kijk nou es an,' glom juffrouw Doedelaar achter de kiespijndoeck, 'ik kan d'r een eed op doen datter zo'n kanjer van een spin op me hoofd sat van-nacht... Da's dan geluk, hè?... En hoe zit dat dan met die gouwe bergen en die gouwe poes... Onsin is onsin... Me man en ikke gelove an geen god, an geen koninge, an geen duvel, an niks... Wij lese allebei *De Rooie Duivel*... Héhéhéhé-é-é!'

Haar lach van voldoening nu ze zich zo weergaas brutaal én óngelovig toonde, kwebberde achter de kiespijndoeck.

'Lache om sulleke dinge is geen kunst,' verdedigde juffrouw Stengevis met een bits trekken van de blauwige neus, 'je kan best van geluk drome terwijl je arremoe heb... Hoeveel mense die niet te vrete hebbe sijn d'r niet gelukkig, niewaar? Is dat nou so niet? Ik ben niet rijk en tóch gelukkig... En jij Sorsien?'

'Nou én óf!' zei Georgine, 'ik zeg u dat drome uitkomme. D'r is nog véél meer. En let d'r nou maar es op nou u het weet.'

'O so,' zei juffrouw Stengevis, 'heb u wel is van essetee gedroomd?'

'Van essetee – niet dat ik weet.'

'Enne as je droomt dat je over een groot water gaat, over de see bijvoorbeeld dan heb je een grote sonde op je gewete.'

'Got, da's wel aardig,' zei Juffrouw Doedelaar, de doek verknuffelend.

'En' – zei weer juffrouw Stengevis... 'honde dat wil segge dat je met trouwe mensen omgaat.'

'Zié je,' kleflachte juffrouw Doedelaar weer, 'daar heb je weer so ies, van me hond die jongen mot, droom ik dikkels, hoe kan je dan met valse en trouwe mense omgaan, as je van een kat én een hond droomt! Is het nou waar of niet?'

'Kan je niet met valse én met trouwe mense tegelijk omgaan,' verklaarde juffrouw Stengevis, 'nee, díé is goed – nou, ik ga met álles om, met valse én met trouwe – en jij Sorsien? – en so sal het wel bij ieder mens sijn – is 't niet? – As u niet an drome gelooft – gelooft u dan niet da-je een mens sijn káarakter kan sien uit de lijn van sijn hand?'

'Nee, daar geloof ik niks van... Dat sijn van die dinge uit de middeleeuwe... Ik geloof an niks,' potig-beweerde de barbiersvrouw.

'Mamma!... Mamma!... Hé, toe geef nou me nachtpon.'

'Niet zo dwinge, Ka!'

'In een mens sijn hand kan je alles sien – niewaar Sorsien – dat vin je al bij Koning Salomo, hé?... Nou en wat staat er in het testament?... In het

boek Job?... Nou?' – Even zweeg ze, om met dichtgesmakte lipjes de kamer triomfantelijk-wijs rond te kijken: – 'In het boek Job staat: <God die het in de hand van alle mense de tekene geschreve... opdat ieder sijn lot kan lere...> Dat mot je toch niet uitvlakke, niewaar?... In het testament staat niks of het is waar... Sommige dingen kan je al van buite sien... Bijvoorbeeld' – even loerend naar de rooie dikke handjes van juffrouw Doedelaar – 'om so van buiten te sien heb u een vochtig temperament.'

'Hé-hé-hé-hééé!' bobbelde juffrouw Doedelaar met veel pret – 'wat is vóchtig, juffrouw?'

'Nou da's koel... Mense met korte dikke hande hebbe een vochtig temperament – dat komt dikkels uit. Meneer, bijvoorbeeld' – hier schrikte ze Scherp op, die achter zijn krant te gnuiven zat van plezier, 'meneer die het véél te lange hande – da's zoveel as spotzucht en soms – maar dat slaat natuurlijk niet op meneer – en soms geslepenheid en bedrog.'

Scherp en ik kregen een proestbui.

'Nou tóch is het so,' hield juffrouw Stengevis vol, blij dat ze de algemene attentie had en met een sterker velgerimpel om de vouwbeenneus. 'D'r sijn so'n boel dinge, waar je eerst om lacht en waar je later om huilt... Heb u nou bijvoorbeeld juffrouw,' da's weer tot juffrouw Doedelaar, die net meelijdend het hoofd schudt, 'geen moeilijke bevalling gehad?'

'Ja, dá's waar,' bevestigt juffrouw Doedelaar érnstig-verrast, 'en wát een moeilijke... de dokter most de tang gebruike.'

'Nou sie je,' triomfeert wéér juffrouw Stengevis, 'da was nou an uw vingers te sien en dat komt meestal uit, niewaar Sorsien, vrouwe met hele korte vingers, die bevalle altijd moeilijk en gaan ook wel es dood in d'r kraambed. – Meneer,' da's tegen mij, 'die het slanke vingers met grote geledingen, dat wil segge dattie een hoogvliegende geest het, gepaard met boosheid en vermetelheid... Ja, lach u maar... Se lache allemaal as se 't voor het eerst hore... Sorsien die het witte stippe op d'r wijsvinger – weet u wat dat segge wil?... Dat wil segge eer en waardighede.'

'En een zwarte stip?' lachte Scherp smakelijk, zijn hand onder de lamp houdend.

'Swarte stippe sijn een slecht voorteken... Het sou me niks verwondere as u... maar u mot er niet boos om worde... as u nog es in de gevangenis komt.'

'Voor béértjes: Nou dát kan wel! Hahaha! Hahaha!'

'Hahaha!'

Een ogenblik scháteren we het uit.

'Nou seg u mijn dan es úit de lijne van me hand,' zegt juffrouw Doedelaar,

tegen mij knipogend, 'dan wil ik wel es wete hoe het met me leve staat.' 'Sie u,' zegt juffrouw Stengevis, terwijl ze het rooie, vette handje in haar ene kalkhand houdt en met de wijsvinger van de andere de lijnen aanwijst. 'Da's de Venusberg... daarom heen loopt de lefenslijn... da's de voornaamste lijn... da's de lijn waaraan je alles sien kan.'

'Hé-héhé-ééé-ééé!' – giechelt juffrouw Doedelaar achter de kiespijndoek, met een pogen om haar grote belangstelling achter drukte van praten te verbergen, 'en wat lees u d'r voor wijs in, héhé-hé-hééé!'

'Uw lefenslijn is lang en dun – da's van een bedaard karakter en lang leven...' molligjes, viezerig, rimpelt het witte vel om de neus en de kalk handen betasten het rooie vleespootje... 'da's de natuurlijke lijn, die begint vlak onder de berg van Jupietér... sie u... die is kort bij u... da's aanleg voor een beroerte... sie u... dat wil niet segge dat u een beroerte héppe sal, maar u het d'r aanleg voor...'

'Nou je voorspelt me wat, hé-hé-hé!'

'...Uw lefenslijn wordt van een andere lijn doorsneje... da's een toefallige siekte... sie u... da's kiespijn... en da's de lijn van Saturnus of de gelukslijn... sie u... die kronkelt in de verdieping, da's arremoe, siekte en hoofdpijn.'

'Nou da's een heleboel voor me geld... Wie gelooft nou súlleke onsin!... Me man en ikke gelove an geen god en geen duvel... Dat is me so ies...! Anleg voor een beroerte, arremoe, siekte en hoofdpijn... Ik kom nog es terug, seg!... Wat seg u meneer!... Hé, wat 'n bijgelovigheid!'

Sipjes kijkt ze over de kiespijndoek, zuur lachend, druk in haar ongelooft. 'En het komt altijd uit, niewaar Sorsien?... Ik heb es een kemiek gekend – je weet wel wie, Sorsien – die had vereelte puiste in sijn lefenslijn en die het later ook een moord begaan, niewaar Sorsien – die stak een vrouw waarmee die leefde met een mes in d'r sijn dat d'r ingewande d'r uithinge – en as d'r rooie lijne op de natuurlijke lijn sijn, dan heppie een moorde-naar voor je!... Vraag es an Sorsien, die het een plotseling afgebroken lefenslijn... Vraag d'r es of ze niet gelooft dat ze plotseling an d'r end sal komme...'

'Ik geloof d'r waarachtig in,' zegt Georgine met grote overtuiging.

'Nou maar juffrouw, daar mótt u niet in gelofe... sulleke onsin... daar sou je siek van worre – as je d'r an geloofde...' adviseert juffrouw Doedelaar.

'Seg dat nou niet,' vermaant juffrouw Stengevis, 'd'r sijn meer bovenna-tuurlijke dingen... Bij een man die met sijn eigen dochter geleefd het – het is gebeurd, hoor! het meissie was swanger van hem! – vonde ze in de gelukslijn een witte snee...'

'Nou maar ik vin het alle-jezis-larie... Je levenslijn afgebroke... Héhéhé-

hé-ééé! Hoe is het gosgmoeglijk!’ lacht de barbiersvrouw, zenuwachtig-druk.

‘Nou en ik gelóóf d’r an,’ herhaalde Georgine.

‘Kom juffrouw wees wijser.’

‘Ja, ja,’ knikkelt juffrouw Stengevis, ‘je mot maar ongelofig zijn... U is de eerste en de laatste niet... De profeet Jesaja... wat sei die?... Die sei... Uw hand verkondigt, dat gij lang lefen sult.’

‘Ach met die profete!... Hermans van *De Rooie Duivel* da’s geen profeet... En die bemoeit zich met de mindere man!... O so!... Kom Ka, hebbie je nachtponnetje?... Er is iets van ruzie in haar toon nu haar hand niet for-tuinlijk is.

‘Dag mamma,’ wenst Kaatje, blind van slaap.

‘Dag snóét – ben je het kind van mamma?... Zal je zoet slapies gaan doen?’

‘Ja mamma...’

‘Enne morgen zal ik wat lekkers in je trommeltje legge, hoor.’

‘Willik meneer es in sijn hand kijke,’ smoezelt juffrouw Stengevis, naar Scherp kijkend, dan naar de kopjes, dán naar een prent.

‘Dank u,’ zegt Scherp grinnikend. ‘De gevangen is al welletjes.’

‘O so,’ valt juffrouw Doedelaar zurig uit, ‘meneer is net so wijs as ik... Sulleke onsin – got watte een onsin – hoe haalt een mens het in s’n hoofd om an sulleke onsin te gelove.’

‘Da’s nou maar omdat u gelukslijn niet gunstig staat,’ begint juffrouw Stengevis weer, een weinig vals. De eerste de beste barbiersvrouw die je met zo’n arrogantie tegenspreekt!

‘Op me woord van waarachtig niet. Nou as u dát denkt, dan het u het glad mis. Ik geloof an niks – an niks van die kul. – Je komt altijd be-kocht uit, als je an die lutteputtigheid gelooft... Op de kermis hadde se me eens voorspeld dat ik met een offesier sou trouwe... sulleke kles van die mense... Jesis nog toe!... Met een offesier! Het is se allemaal om je dúbbel-tjes te doen...’ Dat klinkt als een belediging.

‘Nou,’ zegt juffrouw Stengevis, gepikeerd-ingehouden, ‘elk sijn meug sei de boer én die vrat essetee...’

‘Nou laat mijn dan maar essetee vrete,’ valt juffrouw Doedelaar vinnig uit, ‘essetee is ook een eten! Héhéhé! Mijn man die seit altijd: Pas op de cente; da’s álles! – Ga je mee Ka? – Seg de here goeiendag!’ Er is even een stilte van vrouwen die slág geleverd hebben. Dan zegt ze weer rustig tot Georgine: ‘Juffrouw u mot eran denke om meneer sijn schoene vóór de kamerdeur te sette en niet voor de voordeur, de eerste de beste die ’s morges het portaal in loopt sou se anders kenne gappe, niewaar, as me man d’r niet op let.’

‘O, da’s goed. Dank u.’

En die laatste woorden vormen een gebéúrtenis.

De oogjes van juffrouw Stengevis flitsen inééns op uit hun doelloze dwaling, gluren schuinweg naar juffrouw Doedelaar. Georgine is van kleur verschoten.

‘Frits poetst se anders wel netjes, niewaar meheer?... Ach as u hem een footje in de maand geeft, gaat ie voor u door het vuur. – Nou Ka. – Nou gáne wij. – Lekker met Netje in één bed, hé?’

‘Dag mamma. Dag ome Alfred. Dag moeder. Dag meneer.’

Juffrouw Stengevis wrijft met een kalkhandje over de mond. Nou wéét ze door een toeval hetzelfde wat papa en mama Casper weten, het gróte geheim van de meneer met wie Georgine het hóúdt – want niewaar ás elke morgé de schoene van een heer voor de deur staan... Nou en so’n ontdekking is wel een visite waard... En op so’n lollige, stiekeme manier als je het merkt... En so’n sodejuus schandaal van een getrouwde vrouw... en hoe se verneukt is geworde op die middag toen se wou wéte of die meneer Spier bij Sorsien bleef eten... Maar nou *wist* ze. Nou wist ze...

XVI KAMERTJESPIJN

Gezellige Sinterklaas. Om twee uur kwam een érg goochem joodje, die dertig, zegge dertig gulden gaf voor de meubeltjes van de achterkamer, de tafel, zes stoelen, de sofa, het bed. Voor blijft Scherp wonen. Achter staan alleen nog wat boeken, de schrijftafel, snuisterijen. Goddank, de ring is betááld. Met de pakjes in mijn zakken en onder mijn arm sloop ik het portaal in, deed de voordeur open, moffelde vlug de boel in de kinderbedstee. We aten vlug. En tóén de grote, heerlijke kinderpret. Netje met de zwarte glinsteroogjes, en het blonde haar, waardoor de ronde kam was getrokken, zat naast Kaatje. Nu ze bij elkaar sliepen moesten ze ook maar als zusjes behandeld worden.

‘Nou dag Kaatje, dag Netje,’ zei ik, en zette mijn hoed op, ‘ik ga uit, en als Sinterklaas komt, moet je voor mij ook wat vragen, hoor.’

‘Zou die héús komme,’ vroeg Ka, die niet had kunnen eten. Ze had een prachtkleurtje van opwinding.

‘Nou natúúrlek,’ zei Netje, die twéé jaar ouder was en dikwijls overwijze dingen zei.

‘Nou-óú waarom gaat u dan weg, ome... as die nou slaat met de róé-óé.’

‘Dat doet ie ommers niet, kind,’ suste Netje.

‘Welnee,’ zei Georgine, ‘ome Alfred heeft hem gesproke.’

‘Wáár?’ vroeg Ka, met openspalking der blauwe ogen van wijde zee en tere tintelluchten.

‘Ja, ik héb hem gesproke... In de Kalverstraat kwam ie van een dak glijen... roesjt!... Met zó’n vaart... en een baard zolang als de hele Jan Steen – dat zou iets voor je pa zijn, hé Netje, om Sinterklaas te knippen, hè?’

‘Hou toch je mond!’ lachte Georgine gedempt, ‘als die het hóórt!’

‘Hou u nou uw mond mamma!’

‘Enne toen zei die: hoe gaat het met Kaatje Casper.’

‘Kaatje Davidson’, verbeterde Ka.

‘O ja... met Kaatje Davidson – én met Netje Doedelaar... toen zei ik best... en toen zei hij: nou da’s maar goed ook, anders nam ik ze mee naar Spanje. En dan zou Willem van Oranje nóg es moeten vechten om ze vrij te maken!... Toen zei hij weer: Eet ze nooit met d’r vingers van d’r bord...’

‘Nee, dat doe ik niet meer, wel mamma.’

‘Nee, nóú eet ze netjes.’

‘Enne zet ze altijd voor d’r mamma een stoel klaar, vóór dat ze zelf gaat zitten an tafel.’

‘...Enne of ik ’s avonds niet huil as ik slape ga... enne of ik altijd zeg goeie-middag en goeieavond... enne of ik me voete veeg.’

‘Juist. Dat vroeg ie allemaal... en toen kwam z’n knechie d’r bij staan. Die riep enkel maar boehoe!... Boehoe!... Boehoe!... En die vroeg zijn er geen stoute kinderen om op te eten? Ik heb zo’n honger!... Ik ben zo flau-auw! Toen zei ik: nee lelijkerd en as je an Kaatje of Netje komt, dan vreet ik jóú op en toen ging die an het lopen!... en toen kwam er een agent en die zei jij mag op de stoepe zo hard niet lope – en toen zei het zwarte knechie: lelijke ááp – en toen zei de agent: dan mot jij maar mee naar het buro – en toen zei Sinterklaas: nee dat zal je wel laten, want het is mijn knechie – en toen zei de agent: – Best mijneer. – Nou, dag kinderen, ik ga uit. – Als Sinterklaas komt, moeten jullie niet bang zijn hoor!’

O mijn God welk een limpide, lichtblauw geluk in kindergen! Waarom verstart niet ons grof-bewegend leven, wanneer wij in díé onmetelijke diepten kijken? Wát is hemel, aarde, licht, duisternis? Wáár is schoonheid groter dan in luisterende kindergen? Hebben wij niet mede de vrouw lief om dát, de weerschijn, het soms éven limpide, teerblauwe, reine?

Frits, goor loopjongetje hielp mij. Binnen begonnen de kinderen met opgewonden beefstemmetjes te zingen:

Sinterklaas, goedbeiligman!

Trek je beste tabberd an,

*Rij ermee naar Amsterdam,
Van Amsterdam naar Spanbanje,
Appeltjes van Oranbanje,
Pruimpies van de bome,
Sinterklaas! zal ko-óóme!*

Doedelaar en zijn vrouw stonden in het keukentje te grinniken om Frits, die ik een oud gordijn omspeldde en die het benauwd kreeg achter zijn negermombakkes.

‘Zo moest Friets die klante ies ienzeepe, niewaar mijnheer?... Friets als je meissie je zo ziet bevalt ze van een drieling ien een mieskraam!’

‘Sust! Praat wat sachies voor de kindere,’ waarschuwde z’n vrouw.

‘Als zij maar niet schrieke.’

‘Wel nee.’

Juffrouw Doedelaar, met de kiespijndoeck – haar kies was getrokken, maar nou had ze het alweer in haar kaak – hing mij een laken om, spelde het vanachter vast. Van een oud *Handelsblad* draaide ik een hoge puntsteek – waar een ‘Van Dag tot Dag’ al niet goed voor is – en op de punt werd een endje kaars gebonden.

‘Pas u nou op! Die vliegt ien brand.’

‘Het zal wel gaan.’

‘Nou meneer doe u het liever niet – een ongeluk liegt in een klein hoekie.’ Maar het was een te prachtig fantastisch effect. De mombakkes, rood van konen, purperrood, met een lange witharige snor en een vlasbaard die tot op de borst reikte, paste volkomen bij de steek met het brandend kaarsje. Voor staf hield ik een gangschuier in de hand.

‘Héhéhé-ééé! Héhéhé-ééé... wat siet u d’r uit!... je sou so bang worre!’

Of ze even een schaar wou halen. Door díé ogen kon ik niks zien. Die brandden als vuur. Netjes rondde ze de ogen wat uit. En dan *ging* het. Eerst in de keukenschoorsteen een langgerekt Boe-hoe! Boe-hoe! en de barbiersjongen aan het klotsen met zijn schoenen op het portaal. ‘Héhéhé-ééé!’ – ‘Wees nou stil!’ – ‘Magge wij d’r ook bij sijn, meneer?’ – ‘Ga u maar eerst binnen.’ In de kamer klonken angstkreten, zenuwachtig-schor kindergepraat toen de deur openging. ‘O pa... heb u gehoord!’ – ‘O mámma... daar is die.’ – ‘Nou niet bang zijn.’ – ‘Boe-oe! Boe-oe! Boe-oe!’ – ‘Nou motte jullie zinge. Anders wordt ie boos...’ In de benepen stilte, met het zacht proesten van Frits, die het benauwd kreeg – klonken de helle, kortademige kinderstemmetjes...

*Sinterklaas, goedbeiligman...
Trek ie beste tabberd an...*

‘Boe-oe! Boe-oe!’

Plots waren ze weer stil, tapte de barbier een mop.

‘Sienterklaas, Ka – die vroeg of ie je niet ies liet schere.’ ‘Héhé-hé-ééé!’ – ‘Zinge jullie nou.’ – ‘Sinterkla-áá-áás goedheilig...’

Frits stommelde harder tegen de deur en ik, met een rauwe grafstem, de me kriebeling in de keel gaf, vroeg:

‘Woont hier Kaatje Casperr en is hier die Netje Doedelaarr?’

‘Kom u maar herein, mijneer Sientereklaas!’ – riep Doedelaar.

Statig stapte ik binnen in het laken met de steek en het brandende endje kaars. Georgine lachte schaterend. Netje vloog schuw naar haar moeder en Ka met bevende lipjes plonste ineens het roodbolle kopje in Georgines schoot.

‘Jullie motte niet bang zijn,’ bromde ik rauw, ‘ik zal jullie geen kwaad doen,’ even moest ik ophouden, heet-proestend achter het vurig mom-bakkes.

‘Kom maar Ka, Sinterklaas is een goeie man!’

‘Sienterklaas ies geen boeman,’ zei de barbier.

Frits stond naast me, hield de pakjes vast. Doedelaar achter de tafel, nam Netje bij een hand.

‘Wíé is hier Kaatje,’ bromde ik.

‘Dát ies Kaatje, Sientereklaas.’

‘Ben jij altijd gehoorzaam Kaatje?’

‘Ja Sinterklaas.’

‘En pas je goed op op school?’

‘Ja-a-a.’

De prachtige ogen, vol angst-opgewondenheid, keken naar de gaten van het mom. De lipjes beefden. Ze wiebelden zó van angst dat Sinterklaas in z’n beste Duits waarschuwde: ‘Gib acht Georgine dass sie nicht in ihre hosen piest.’

‘Das ist Deutsch von liek-mein-vestje!’ schaterde Georgine.

‘Mamma! Mamma! Lach u Sinterklaas nou niet uit,’ smeekte huilde Ka.

‘Tel eens van een tot tien, Ka,’ sprak Sinterklaas weer.

‘Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, acht, negen, tien,’ roffelde ze.

De blauwe ogen lichtten in de frisse roodheid van het snuitje.

‘Goed zo.’

‘Sienterklaas uw mag uw baard wel ies late poenten,’ lachte de barbier, mond met bruine stompjes wijdopen in lachlol.

‘Wat kost een abonnement?’ bromde ik.

‘Een goelden.’

‘Als je je vrouw ’s nachts niet meer zo afsnauwt, als ze kiespijn heeft, zal ik me es bij je laten knippen en scheren.’

‘Héhéhéhé-é! Héhéhé-ééé! Nou het Sinterklaas je es lelijk te pakke... Nétjes gesegd meneer!’ zei zij tevreden.

‘En durf je alléén in het donker op de plee zitten?’ vroeg ik weer met een grafstem, die me aan het hoesten bracht.

‘Ja mijneer... Ja Sintereklaas!’

‘O nou jokkie, Ka... Maggie jokke an Sintereklaas?’

‘Nou-ou.’

‘O jokt ze?’

‘Née-née-nee Sintereklaas,’ zei het angststemmetje.

‘En hou je van je mamma?’ vervolgde ik vlug, bang voor een huilpartij.

‘Ja Sintereklaas.’

‘En knijp je Netje niet in bed?’

‘Nee Sinterekla-aa-as.’

‘O Sintereklaas – nou jokt ze – ze het me gistereavond in me bille geknepe.’

‘Niewaar Sintereklaas... ze trapte mijn omdat ik niet opzij wou schuive.’

‘Nou Sintereklaas... zij trekt ook al het dek af.’

Georgine proestte het weer uit.

‘Mamma, mámma, lach u nou niet... Anders wordt ie boos!’

‘En – juffrouw, hoe maakt Netje het?’

‘Ik krijg het zo wárrem,’ klaagde Frits hardop.

‘Da’s nieks,’ lachte de barbier ‘een nieker die moet schweten, niewaar Sienterklaas?’

‘Netje is een heel soet kind,’ zei juffrouw Doedelaar – ‘máár Sinterklaas ze loopt d’r kouse so stuk – tellekes kan ik se stoppe... en se is so koppig Sintereklaas... dat het se van me man, Sintereklaas... die kan úren lang koppe Sintereklaas... en...’

‘...En zij snoept zo van die suiker Sienterklaas,’ viel Doedelaar haar in de rede... ‘dat heeft zij van mijn vrouw... die al haar tande kwijtraakt door die zoetigheid die zij slikt Sienterklaas! Hahaha!... Heb iek jou te pakke ouwe?’

‘Enne is zij anders zoet,’ rauwde ik, hoestend, moeilijk van fantasie achter het gloeiend masker.

‘Ja, Sinterklaas... het is een hele knappe meid.’

‘Enne, Ka, je zal je voortaan goed je voeten vegen als je binnekomt?’

‘Ja-a-a, Sintereklaas.’

‘Enne, mamma vertel u es of u óók zoet ben.’

‘O zo zoet, Sintereklaassie,’ schaterlachte Georgine.

'Ik krijg het zo vreselijk wárrrem,' klaagde de barbiersjongen nog eens, die met zijn ene hand het omgeslagen gordijn vasthield dat begon te zakken. Even zweeg ik, óp, warm, lachend, met het bizar gevoel dat ze nu geen van allen konden zien dat ik lachte. En achter het mom gebeurde nu plotseling in wilde overgang van stemming, dat *dat* bizar gevoel me ineens strak ernstig deed worden, dat ik door de oogspelen van het masker met een opbrandende triestigheid keek, triestig bij het gul-ronde lachen van Georgine, die mijn snor zo mal vond, er wel puntjes aan wou draaien met cosmetiek, triestig bij het ogenlichten van Kaatje en Netje, triestig bij het genoeglijk-bête lachen van de barbier. Ik voelde de oude triestigheid aangroeien als een kwijnende, dolende pijn, nu ik de kamer zag met al die vrolijke mensen, de kamer als een kleine warm-rode doos in grauw-mistige wereldverlatenheid. Er gleed een verwijt in mij op, dat ik hier stond als een dom individu in dát laken, achter dat mom, onder die papieren steek. Maar het kaarsvet liep langs de steek over mijn voorhoofd. Dol schaterden de groten het uit, om Frits, die met een vieze zakdoek zijn zwart-belopen voorhoofd afveegde. En met hevige inspanning deed ik weer moeite om de vrolijke toon te vatten.

'Da's voor Kaatje... Knechie geef dat es an Kaatje... en dat mag ze niet kapot maken... anders breng ik nooit meer wat!'

Ka pakte de doos aan, lichtte het deksel op, danste uitgelaten-opgewonden, werd weer zenuwachtig-stil, kijkend naar Frits, die een endje sigaar door de mondopening van zijn masker stak.

Netje dee háár doos open, wiegde de pop in de armen. Dan kreeg Ka nog een verfdoos, Netje een serviesje, élk nog een dikke sinterklaaskoek.

'En dat geeft Sinterklaas aan Georgine, omdat ze zo goed voor ome Alf is...'

'Hé, Alf wat een onzin! Wat een zonde van het geld.'

'En of ze die boterletter met ome Alf en Kaatje wil opeten... En of ze die pop an Tosie wil zenden... Want Sinterklaas is goed voor ál de kindertjes...'

Met het doosje in de handen, vloog Georgine op Sinterklaas toe, schoof een tip van zijn mombakkes weg, zoende hem op zijn oor.

'Dankie dúfzendmaal!'

'O mamma! mamma!... Als die u meeneemt...'

'Nee snoet, niet huilen.'

'En dá's een boterletter voor juffrouw Doedelaar... en daar mag ze een stukkie van an d'r man geven als die zóét is... en als die zorgt dat die be-roerde bovenbuurman zijn honden bijtijds uitlaat.'

'Héhéhé-ééé!... Héhéhé-ééé!'

Het kaarsvet begon zo sterk te druipen, dat ik het akelig benauwd kreeg. Mijn ogen brandden tegen de randen van het masker, haren van de snor kleefden op mijn lippen. Frits, die nu z'n handen vrij had, had voor de mop het éndje sigaar opgestoken en kreeg zó'n hoestbui dat hij naar de keuken moest om water te drinken.

Het was afgelopen. Met een paar schreeuwen verdween Sinterklaas naar de schoorsteen-zij, droogde zijn gezicht af. Toen weer in de kamer en de opgewonden verhalen van Ka – hoe Sinterklaas er uitzag – wattie gezegd had – enne datte mamma zo gelache had – enne dat zij een pop had gekregen enne een doossie met stukkes verref om te verreve – enne een koek – enne datte ze niks bang was geweest – enne dat die neger een endje sigaar had gerookt – enne dattie zo gehoest had – enne dat Sintere-klaas het volgend jaar werom zou komme – as ze zoet was – enne d'r voete goed veegde enne niemeer met d'r vingers at enne dat Netje geklikt had datte ze d'r geknepe had – enne datte mamma Sinterklaas een zoen had gegeve – enne datte ze toen zo bang was geweest dattie mamma mee zou neme... Ze zat op mijn schoot, met ogen van teerblauw leven, vertellend met opgewonden vlaagjes, verward in de velerlei herinnering, soms doorslaand met ge-beweeg van de vingertjes om mijn das – dan weer dromerig soezend, star kijkend in het lampelicht, dromend over die enorme dingen. En alle triestigheid van straks nevelde weg in het goudblank geluk van die kindergen.

Na al die kinderpret waren we dóód-op. Het was dik over tweeën. In de alkoof kleedde Georgine zich uit, praatte na over de opgewondenheid van Kaatje. 'Wat een zonde om zoveel geld voor Netje uit te geven,' meende ze.

'Záchjes wat. – Ze kunnen hóren,' waarschuwde ik.

'Ze zijn alláng naar bed.'

Hangend in de luie stoel, mijn benen op tafel, keek ik naar de fotografie van een slangenbezweerster boven het kastje. Het was een mooi jong meisje in vleestricot, slank van bouw, met naakte schouders en armen. Een dikke zwart gevlekte slang was om het keurs gewrongen – een ander kronkelde zich om de naakte schouders – de derde hield ze bij de kop van zich af. Bizar van contrast was het slanke meisjeslichaam met het fijn melancholieke kopje en de logge, vette slangen. Bij de linkervoet stond met dikke halen geschreven *A mon amie Georgine*.

'Schei nou uit met roke,' zei Georgine in de alkoof.

'Ja-a.'

'Kom je! Ik lég al.'

‘Ja-a.’

‘Is de deur op slot.’

‘Já.’

‘Pak me kouse an, Alf.’

Slaperig lei ik de kousen, gerold in de kousebanden, op de stoel met het hoopje rokken, gespte mijn broek los, kijkend naar het portret, naar het fijn strak gezichtje boven de slangkronkelingen... *A mon amie Georgine.*

‘Leg me haarspelde effen op de wastafel...’

Op het oude plekje kwamen ze te liggen. En wéér keek ik naar het portret – ik weet niet wáárom – waarom kijk je minutenlang naar een koper-glimmende schel, naar een pluisje – een niets?... *A mon amie Georgine...*

‘Je heb je horloge niet opgehangen...’

‘Jawel,’ zei ik suffig.

‘Niet waar!... Wat schéélt jou toch?’

‘Mij? Niks. Ik heb slááp.’

Ik lei het eindje sigaar op de schoorsteen, kwam nóg eens voorbij het portret... het melancholieke kopje... de slangen... de kleine handjes met de armbanden... de dikke, scherpe pen-krashaaltjes... *A mon amie Georgine...* draaide de lamp af.

‘Schuif een beetje om, dikkerd... Pas op voor me kouwe voete... Hè, wat lekker warm!... Wat héb jij... Is er iets?... Kom je niet op me arm leggen?... Hóór je me niet?’

Ze hield het hoofd in het kussen, weerde me korzellig af.

‘Wat is dat nou, Mol?... Doe toch niet zo kinderachtig... Lig je te huilen?... Gód, wat scheelt eran?’

‘La-me los, míspunt!’

‘Wat heb jij?’ vroeg ik verbluft.

‘Ga maar weg!... Als je maar wéét, dat het uit is tussen ons, hóór... Als je maar níét denkt dat ik krankzinnig ben, hóór!’

‘Ben je nou wakker of slaap je? Wat betekenen je fratsen?... Is de avond niet gezellig geweest?... Waarom snik je zo, malle Mol?’

‘Het is uit hoor!’

‘Wat is uit?’

‘Het is uit tussen ons, huichelaar!’

Ik, kregel om haar scheldwoorden:

‘Zeg eens, ben je haast kláár!’

‘Gemene húichelaar!’

‘Als je niet dadelijk zegt, wát je heb – ga ik het bed uit!’ dreigde ik geweldig.

‘Dát zou je wel wille hè?... Dat zou je wel wille!... Van me áf zijn, hé?...’

Gá d'r maar uit! Voor mij hoeft je er niet in te blijve... Ga maar weer kijke naar Lilly!

'Lilly?... Lilly?... Wat wil je in Godsnaam van me?'

'...Zo'n húfchelaar... zo'n judas... Eerst in de stoel een hallef uur... en telkens wéér naar d'r toe... Ik ben niet blind, hoor!'

In het donker krijg ik ineens de visie van het portret... het kopje met de afhangende vlecht... de naakte schouders... de slangen... de handjes... de tricotbenen... *A mon amie Georgine...*

'Hahaha!... Málle dikkerd!' lach ik.

'La-me los... La me met rust!'

'Meen je dat nou héús, Mol!... Wees toch verstandiger... Ben je jaloers op een portret?... Kom nou?'

'Nee. Het is uit! Lach maar met je valse lach!'

'Toe wees niet zo opgewonde... Hoe kun je zo dóm zijn?'

Ze snikt, antwoordt niet. Klaarwakker, met ingehouden pret, lig ik naast haar. 'Toe nou... verneder jezelf zo niet, gezellige snuit... Met je jaloezie!... Hahaha!'

'En tóch ben je verliefd op haar! Eerst heb je op je gemak zitte kijke – terwijl ik me broek uittrok – toen wéér es – toen je me kouse had angenome – en toen heb ik je de haarspelde angegeve – heb je weer staan kijke met verliefde ogies – toen voor je de lamp uitdraaide. – Om me zo met ópen ogen te bedriege!'

'Schei toch uit!' schaterde ik. 'Ik rol uit het bed van het lachen! Wat een onnozele idioot!... Hoe hiet ze die juffrouw, waar ik verliefd op ben?...'

'Jij ben net zo min te vertrouwe als andere!' huilt ze.

'Nou-nou-nou! Het is nou wélletjes... Alles heeft zijn grenze!'

'Met Lisy in de klee-kamer in Den Haag heb je dadelijk staan kokettere – ik ben niet blind. Met zúlke kleine oogjes stond je naar d'r blote arme te kijke.

En die avond bij Guus en Dirk heb je onder tafel Trees – dat del – dat kreng van een meid – angestote!'

'Hoe kóm je op de verzinsels!'

'Hebbie niet van d'r vorrek een uitje gegete?'

'Nou ja! Ben ik dáármee ontrouw?'

'Als je op straat loopt, kijk je élke vrouw na!'

'Da's niet waar!'

'Da's wél waar!'

'Wor je nou verstandig of niet?'

'Ik voel wel dat ik voor jou maar een capricetje ben!'

'Georgine! Moet ik nog langer je víéze verwijten horen?'

‘Lisy en Trees en nou zo brutaal waar ik bij ben naar Lilly kijke... Die heeft mooiere schouders dan ik, hé! ... Die is mooier gebouwd, hè!’

‘Ik zal de wijste zijn – goeienacht.’ Drifüg draai ik me om. Báh wat was dat stóm – een scène maken om een portret – en blijven doordrensen als een kind. – Bah! – Maar ik was niet hélemaal gek. – Morgen zou ze zien, dat ik geen kwajongen was. – Een heel prettig begonnen avond bederven om niks, letterlijk om niks! Maar dan zakte mijn drift weer. Was het juist geen bewijs dát ze van me hield? – Was het wel nodig geweest dat ik zo lánɡ naar het portret had gekeken? Nódig, nódig? Op zo’n manier kwam je absurd ónder de pantoffel. O zo! O zó. Nou nét toegeven. Gaf je niet télkens toe, als zij begon te huilen bij ruzietjes. En wat een igno-bele verwijten. Ik, nét als ándere mannen. Bah! Daarmee schopte ze weer alles ondersteboven wat je in d’r opgebouwd had. Het moest uit wezen met die kinderachtigheden. Was je een man of een kind? Beneden alles, benéden álles was het om een herrie te maken over een onzinnigheid. Zo. Zó. Nou eens zien. Wat deed ze? Ademde ze niet? Nee, ze ademde niet. Zeker lag ze te denken. Als ze nou verstandig was, zou ze haar armen om me heen slaan; kan je begrijpen! Net iets voor haar! – Zou ze soms niet goed wezen? Ze was al eens flauw gevallen? – Nee – ze begon weer te huilen ónder het dek. Wat een elléndig gehoor, een vróúw die huilt! Die goeie meid! Was het niet héérlijk dat ze zo van je hield? Hoe lam, een Sinterklaasavond die met ruzie eindigde – als je vriendelijker, verstandiger geweest was, zou het niet gebeurd zijn. Omdraaien? Haar in je armen nemen? Wat een kinderachtigheid van twee mensen, die van elkaar houden, om elkaar zó te hinderen... Haar maar afzoenen... ‘Georgine... Mol!’ Geen antwoord... ‘Toe nou kind...’ Wat een stugheid!... Goeie God wat hing het leven aaneen van vieze kleinigheden. Was er dan plaats voor groots, als zo telkenmale een prullige jammerlijkheid, die buiten je éígenlijke leven omging, je bloed ophitste naar je hoofd en je warm-levendig deed staan te midden van klein, schrijnend kamertjesdoen. Was het mooi dat je in een vrouw zag en vereerde, niet afhankelijk van die zelfde, stomme, armoedige nesterijen? Werd zo niet tégen je wil in, je sterk idealenleven duf en muf, als het vreten van een mot in vergane pelzen?

‘Kom nou, kindje... Wat is dat naar om zulke disputen te hebben... Ik geef je mijn woord dat ik an niets, an absoluut niets gedacht heb – toen ik stond te kijken... Hoe kun je zo dom zijn?’

‘Dat vervloekte portret!’ stoof ze op, ‘maar je zult het niet méér doen, hoor!’

Ze sprong het bed uit. Haar blote voeten smakten over het zeil.

‘Wat ga je doen?’

‘Dat zul je zien!’

De lucifer kraste. Het lampglas klikte tegen het koper, het vlammetje pieterde in het kousje. En bij het licht, met woedend-harde rukken trok ze het portret stuk.

‘Dáár, dáár, dáár!’

Triestig-verwonderd, lichtschuw, zag ik het aan – de vrouw – het hemd – de blote armen – het afhangende haar – het licht vinnig-invretend op hals, schouders – de ruw-scheurende handen – de snippers op de tafel in de vuile koppen. Wat stonden we nog v^ér van elkaar, v^ér in ons denken, v^ér in ons voelen.

‘Zo!’ zei ze opgelucht.

Ze blies in het lampegglas, stapte weer in bed, kroop in de warme holte, waarin we gelegen hadden. Ik lag op mijn rug, kijkend met open ogen in de volkomen duisternis der kamer. Zij aan het praten, aan het overtuigen met een begin van berouw.

‘O zo... Ik ben me daar gek geworden... Jawel!... Ik ben me daar gek geworden... Z^és maal naar een portret staan kijke... Omdat zij zulleke mooie schouers heeft... zulleke mooie bene... Ik ken jullie... Jullie zijn net als de hondjes... Dat begint met een portret... Dat eindigt met bedriege... O zo... Ja, ik ben me daar gek!... Ik heb ogen in me hoofd... Z^és maal staan kijke naar d’r bene, d’r arme... Met díé zou je wel es wille, hé?... Jawel!... Nee, mannetje... Dan heb je het glad mis... Me kouse zo maar neersmijte... En zijn horloge vergete op te winde... En me haarspelde anneme, zó onverschillig!... Jawel!... Da’s het begin... Niewaar?... E^érst onverschillig... Dan naar andere vrouwe kijke... Natuurlijk... Bij mij is het nieuwtje eraf... Jawel... Ik ben me daar gek geworden... Jawel... Jawel... Nou, kan je geen antwoord geve?... Hoor je me niet?... O – meneer is belédigd!... Jawel... Ménéér is belédigd... Ménéér wil doen wattie wil... En ik mag geen aanmerking make... Nou!... Blijf uit je humeur!... Mot ik me omkere?... Ik ga zó slape zónder je een zoen te geve... Toe nou, Alf... Blijf ie boos?... Zó?... Blijf jij boos?... Nou dát zulle we es zien, of jij boos blijft!... Wil je je hoofd na me toedraaie... Allée... Allée!... Hoor je me niet?... Wacht es ventje!... Wacht jij es!’... En dan zoende ze me met passie op mijn mond, beet me, kwam er gegiechel onder de dekens, waren we allebei érg lief voor elkaar nu de vrede er weer was – en vijf minuten ná die huilpartij, na haar woede en mijn kregeligheid, stonden we allebei op, stak ik de lamp aan, waste zij zich in de alkoof, spoelde ik me af bij de tafel, waar de snippers lagen, waar een afgerukte voet dreef op het natte bakje van een kopje met koffiedik. Dan liep ik me af te drogen, keek naar de

lege plek boven het kastje, had een vreemd, zonderling gevoel – gevoel van onvoldaan, triestig mens met bevredigd lichaam. En in bed wéér, in het donker, terwijl haar rustige, warme ademhufjes in mijn hals puften, keek ik in de verre, vërre donkerte, die onze twee lichamen als een lijk-wade omgaf. – ‘Hou je van me? – Hou je van me?’ – vroeg ze, kinderlijk, vóór ze voorgoed slapen ging. ‘Ja. Zéker,’ zei ik, mijn armen om haar lijfwarmte. Haar ademhufjes bliezen warmer op mijn blote borst en mijn ogen keken vol-open in het donker, alsof ik nog was achter het masker van Sinterklaas.

Zo was de éérste ruzie. Ik heb dagen gehad, dat Georgines ijverzucht mij drukte, hanteerde, dat ik diep en met meerdere smart voelde de jammer van burgermansleed in klein-warme kamers, uren zelfs dat ik haar háátte. Het zijn de *kleine* dingen die bij tijden het leven tot een walg maken – het koppig zijn van een vrouw – het langdurig, gemelijk kibbelen met vlaagjes van drift – het makkend gezwijg – het thuiskomen in een niet opgeruimde kamer, als de vrouw onwillig te bed ligt – óf als het eten te dampen staat en ze niet eten wil – het zijn de kleine dingen van vijandschap – mokken – bouderen – die al de benauwenis van kleine kamerwanden, lamp, stoelen, tafel, kast, prentjes – heet naar de keel jagen, het hoofd doen branden van kleine kamertjessmart, wijl er zoveel schoons, goeds op de wereld is en al het schone, het goede van de sterkste man vastgenepen ligt aan morrelende, ophitsende kamerkleinigheden. En dit vind ik van een zúlke droevige smart, van een zúlke smartelijke wanhoop dat ik over mijzelf in geen uitgesponnen details wil treden – wat een nutteloos verwijt zou zijn aan de vrouw die ik liefheb én een verontschuldiging voor de eigen kleine-kamertjes-gebreken. Er is geen ontlopen aan, geen ontkomen. Kamertjesleven heeft ons vast, houdt ons állen gestrekt op een martelbank. Verleden, herinneringen zijn bedrog. Verleden is ons tot een samenstel van *feiten* geworden, dingen die zijn bijgebleven door meerder vreugdelijks of smartelijks. Maar het gewéldigst, benépenst, dróévigst van datzelfde verleden, de kwelling van kleinigheden, de nooit ophoudende pijnlijke schrijning van kamertjesdingen – télkens opnieuw verdrongen, óvergolfd door ándere kamertjesdingen, télkens verstorend, prikkelend, telkens verstikkend-opdringend de kamerwanden, de zotte gevangenis – dát zwaar-wegendst van het verleden vermoffelen we onder vreugdevolle of smartelijke ‘feiten’. Ook om díé reden háát ik beschrijvingen die liegen en romantiek voor kamertjeswáárheid in de plaats stellen. Als ik thuis kom, te laat, de vis koud is geworden, huilt Georgine, die me had willen laten smúllen. Er is kamertjesruzie, drenzende, mokkende, ónvermijdelijke kamertjesruzie, mét de wanden van behang er-

om-heen. Als ik haast heb en het eten een half uur te laat op tafel komt, kijk ik zuur, zeult het onvriendelijk gezwigg tegen het behangsel, de gordijnen. Als er vetvlekken zijn op mijn papieren, grolt er een drift in me op. Als ik bitter bij een vriend of in het koffiehuis, kwelt me de ingehouden woede van mijn vrouw. Zo is er duizend en meer, alles kamertjespijn – die een lief lezer glimlachen doet, kamertjespijn, die het bourgeois publiek aan hetwelk literatuur door literatuur-joden versjaggerd is – in lief-humoristische trant ingelepeld wordt – kamertjespijn afhankelijk van een gesteven boord, van koud geworden aardappelen, van gebrek aan geld, van zorgen, van een geschonden stel porselein, van gemis aan tabak, van hele schoenen, van kindergeschreeuw, van burengepraat, van stomende lampen, van wintervoeten, van aangebrand vlees, van een omgestoten inktpot. Kamertjespijn en kamertjesdingen. Het grote-feit-loze leven gaat zwaar van kleine adders die de beste uren doden met giftige steek. Kamertjespijn is heen om ons állen, benauwend, kwalachtig, vies droevig. Liefde, haat, woede, hartstocht wentelen rondom de aarde, worden beschreven, ontleed, komen niet toe aan kamertjespijn, aan het kleine leed der dingen, aan het grote leed der kleine mensen, aan de smarten, zorgen, ellenden van kámertjesmensen. En zo ik mijzelf bij schrijven dezer kleine gedachten, terugdwing naar de herinnering van veel kamertjespijn, van veel stroeve uren, voel ik dat vele daarvan mij hindelijker, moeilijker, levenslust-versmórender waren, dan wat anderen in mijn leven feiten zullen noemen. De jaloezie-scènes van Georgine – als ik een vrouw had aangekeken – of een brief van een vrouw had gekregen – en het zeurig, hatelijk, loomhangend drenzen in de kleine kamer, met de lamp bij onze hoofden, met het behang – vergorend in slappe bloemetjes – aan de wanden, met het schel-glimmen der tafelschel, met de portretten op het kastje, de vazen op de schoorsteen, het tafelkleed in rimpels – de zwakdreunende straatgeluiden, maar vóóral het drenzen, het langzweigend mokken, het opgehitst over elkander zitten, als vréemden – zijn mijn óngelúkkigste momenten geweest. En zo anderen menen te staan boven deze wáre dingen – bedotten zij zichzelf, líégen ze. Zolang de huizen aansteunen tegen elkander in stadsluchten, kamertjes naast kamertjes, straten grauw van cement, en lompe keien heengrijzen en mensen samenhokken in verderfelijke gezelligheidszin – zal kamertjespijn er zijn, zullen sterken én zwakken haar ondergaan. En wie een beeld tracht te geven van eigen of anderer leven, die is altijd ernáást. Want nóg eens, niet de feiten maken dit leven smartelijk, niet de ‘lotgevallen’ of ‘gebeurtenissen’ benauwen het zwáárst maar de kamertjesdingen. De triestige wanhoop van een schrijnend kamerruzietje is gróter dan een

uiterlijk smartelijk ding. Géén biografie deugt. Bij alle fameuze-kul-mensen der historie wás het kamertjesleven, stonden vier wanden te grijnzen om het clownesk klein gedoe van-de-dag – en ik, dwalend in deze herinnering wéét dat evenmin iemand een beeld van mijn leven kan hebben, die niet tussen elk gebeurtenisje rééksen van klamme kamertjesdingen ziet, voelt, weet.

XVII EEN VÉÉLBEGROGEN HOOFDSTUK

Dagen traagden in evenwichtige regelmaat. We hielden van elkander, gelúkkigst in de nachturen als Doedelaar en zijn vrouw te slapen lagen, als beneden en boven, voor en achter stilte was. Zij, over mij aan het breien, aan het verstellen van een jurkje – ik aan het schrijven en de paisible rust rondom. 's Nachts, als we zo opzaten in het loom-staande huis, bijna met het gevoel van alléén op de wereld te zijn, was onze liefde het grootst, buiten het bereik van kijkende mensen. 's Nachts was er gedragen vrede, feestelijk-stille vreugde in de kleine kamer, was het huwelijk volkomen. Overdag plompten de dingen bruut, spatte het slijk van de buitenwereld in de kleine woning, kwam de kruidenier boodschappen brengen bij de 'mintenee', groette beleefd de 'heer', kwam de slager het vlees brengen bij de 'mintenee', wachtend op zijn geld – bij mintenees mot je oppasse – kwam de groenteboer met groenten bij de 'mintenee', kwamen allen die wij nódig hadden, die geld aan mijn vrouw verdienden, haar minachtten met vrijpostige ogen. Overdag bleef de glazen deur vóór op slot, lichtte Georgine een gordijntip op eer ze opendeed uit vrees voor een beertje, meer nog voor de verre mán, die ze op nerveuze dagen zocht achter elke schaduw. Overdag kwamen moeder of vader, altijd met geheimen, apartjes, bangmakerijen voor die of die, die de man zou waarschuwen. Overdag werd ze op straat lastiggevalen door studenten, kantoorheren uit de buurt. Bij een vrouw die buiten je verachtelijk huwelijkswetje leeft, kun je licht een kans wagen. Dat compromitteert niet. Die is toch een halve hoer. Overdag stootten alle vijandige, reële dingen, als ijsschollen die in kruiging opsplinteren, tegen het weggedoken kamertje, deed de straat, deden de burens, deden de mensen zich gelden, driest, zelfbewust, sterk in hun ploertig bourgeois-gemeenschapsgevoel. Overdag stommelde buiten het stratenlawaai, bralde de stad, gromde karren-gedreun, klonk het schreeuwen van sjaggerjoodjes, werd tegen de ruit van de voordeur getikt, gonsden de stemmen beneden van de barbier, van de vrouw, van de barbiersjongen, kakelden de kippen in het gore

tuintje, speelden de kinderen. 's Nachts was alles subliem van onverbroken stilte, leek het kamertje een feesthal met de rust van een blankliggend meer, openden zich onze twee levens, zacht en eerlijk, wat overdag niet mogelijk was. Telkens wéér, in die mooi serene nachtsfeer, vónd ik haar hart kinderlijk-onbedorven als een kelk die onder modder en vuil pure lotoswitheid behouden heeft. En nooit – het was wonderlijk-treffend – was in die nachtstilte iets in haar stem, iets in haar ogen, dat aan onoprechtheid deed denken, waartoe haar de mensen overdag dwongen.

Op een dag had een juffrouw me verzen gezonden 'ter beoordeling'. Dat gaf aanleiding tot het volgende gesprek:

'Wat heb je die juffrouw geantwoord?'

'Welke juffrouw?'

'Nou, dat nuffie dat je verzen heeft gezonden.'

'Dat het naar niks leek... Dat er niet één mooie regel...'

'Nou ja!'

'Wat, nou ja?'

'Je zult haar wel geschreven hebbe, dat je ze erg mooi vond en dat ze maar es bij je moest kome...'

'Nee, mal kind...'

'O, ik ben zo ongelukkig als je zúlke brieven ontvangt, Alf.'

'Waarom dan toch?'

'Ik weet wel dat het dwaás van me is, maar ik wil je helemaal van mij, helemaal. Niet één haartje van jou gun ik anderen. Op alles ben ik jaloers. Je kunt het zo gek niet verzinne. Ben je daar kwáád om?'

'Nee – mijn lieve snoet.'

'Heb je d'r héús niks anders geschreve?'

'Niks.'

'Je moet me es een boek met móóie verzen geve...'

'Jij verze?'

'Ik hou er wel niet van – maar ik wil lere alles mooi te vinde wat jij mooi vindt.'

Ik zoende haar.

'Want je vindt me dom, niet?'

'Nee, née kind. Helemaal niet.'

'Dat vóél ik toch. Als ik jou zo elke avond zie werken, boeken lezen in talen die ik niet versta, zou ik wel kunnen huile... ik zou zo graag zo geléérd wille worde als de juffrouwe die je verze zende.'

'Blijf in Godsnaam zoals je bént,' schrikte ik. Ik schrikte *werkelijk*.

'Als ik geléérd was, zou ik nooit meer bang zijn dat er es een dag kon komen...'

'Nou?'
 'Zul je niet boos worden?'
 'Nee, heus niet.'
 'Eerst je woord van eer.'
 'Op mijn woord.'
 'Dat je... dat je... op een vrouw van jóúw stand...'
 'Bravo!... Nee, nóú weet ik weer genoeg. Kijk me nu es in m'n ogen!...
 Zul je dan nooit eerlijk worden, Mol?'
 'Ben ik dan nóg niet eerlijk?'
 'Zolang je wantrouwt, néé...'
 'Ik zal probere... Ik heb zo'n slechte school gehad... Kan ik Vondel be-
 grijpe?'
 'Vondel!... Vondel?' glimlachte ik... 'Ik zal je wel eens een mooi, eenvou-
 dig boek meebrengen... D'r zijn er tegenwoordig wel niet veel...'
 Dat denkbeeld van zich op te werken tot de kleine hoogte van haar man,
 dit vrouwelijk-voelen dat zij hem dán gehéél zou hebben bracht haar tot
 aandoenlijk schone dingen. Op een middag bezorgde de post een rose
 briefje. Het handschrift herkende ik niet dadelijk.

AAN ALFRED

*Ik daalde beel laag
 Ik zonk tot de grond
 tot god een lieve engel mij zond
 O, engel van goedheid
 ik wijd u mijn leven
 gij bebt mij de rust
 in hart weer gegeven
 gij gaaft mij in bet leven een doel
 rein van gedachte, O zoet gevoel.*

*O engel voor u een heerlijk victorie
 mijn hart nu tot rust o zoete glorie
 gij bebt mij niet zoals anderen vermeden
 als gevallen vrouw of als worm overtreden
 en daar ik door u in bet reine verkeer
 Herleef ik in deez beldere atmosfeer.
 Ik zie vol ontzetting op die jaren terug
 en ben voor weerkeren dezer tijden beducht
 ik leef nu als in een warme zonneschijn
 gesteund door u gij van gedachte zo rein*

*ik wil u, daarom met hart en ziel vertrouwen
en op u eerlijk hart en ogen als op de lieve god bouwen*

*Deze letteren lieve Alfred zij zijn van uw Mol
Lach!! er niet om ik was met poëzie niet dol
maar ik zend ze u omdat ik u bemin
en deugt mijn vers niet 't was maar een begin.*

GEORGINE

Als je erom lacht, ben ik voor eeuwig kwaad. Dag lieve engel!... GEORGINE

Het schrift was zo goed mogelijk verzorgd, haperend, maar de eenvoud der woorden, de gouden bedoeling van dat vertrouwen als op 'de lieve god', de hele naïveteit van het vers, uitzeggende de opréchte gevoelens van het ogenblik, maakte het voor mij tot een bode van stijgend geluk. Was niet dit gebrekkig rijmsel het éérst náderkomen van de waarlijke vrouw tot de waarlijke man? Was het niet béter, volmaakter, échter dan het sonnettengepruts van jonge dames en heren à la suite van Hélène Swarth, Perk, Kloos? Was niet elke taalfout prachtiger kreet dan het beschaafd ziekelijk-wee getriller van hysterische meisjes? Verlegen stond ze bij het fornuis toen ik die middag kwam eten. Ik zoende haar overal, op de ogen, op de mond, blij dat ze zo was, niet anders.

Maar om de mysterieus-gelukkige ogenblikken van nánacht, om het innige samenvloeien onzer twee levens in de kleine kamer, wanneer de stad in stenen slaap was, schokte het grote, plumpe ruw-dreunende leven der ánderen als een stotende kar die slijk en vuil naar de vensterruiten moddert. Met juffrouw Doedelaar was het natuurlijk na een paar weken tot een *zachtvaardige* vijandschap geworden. Georgine beweerde dat het kiespijnens 'verkoeld' was, omdat de barbier vrijpostig-dikwijls áchter te scharrelen had, als ik niet thuis was, dán om een kram in te slaan, dán om de kachel in het keukentje hoger te stellen. Vrouwen beoorlogen elkander met grappig geschut, voelen vijandelijkheden waar een man ze niet oplet. Juffrouw Doedelaar was even zuurzoetig van glimlach, even buurvriendelijk. Maar ze kan haar ommeletpan soms niet *missen* én Frits was dikwijls zoek als Georgine hem nodig had voor een boodschap én de plee die zij moest schoonhouden liet ze aan Georgine over én ze klaagde als het emmertje met vuil en aardappelschillen voor de tuindeur stond én ze had al *twéemaal* niet kunnen helpen aan een lichte turf om de kachel aan te maken én ze had zuur gekeken omdat er een kop koffie over het tafelkleed

was gevallen én ze had op het boekje zes centen voor een half flesje bier opgeschreven in plaats van vijf én ze had ééns Kaatje 's morgens gezegd – wat Kaatje had overgebracht – dat d'r moeder d'r zelfe nét zo goed kon ankleje – én kwam ópzettelijk dikwijls – ópzettelijk – om emmertjes water – én – én – én...

Iedere dag meende Georgine nieuwe *batelijkbeden* op te letten. Zij oorlogde terug. '...Ik heb d'r lekker d'r pan vuil teruggegeve... als zij denkt dat ik het angebakke email zal schoonmake voor d'r – dan heeft ze het mis!' – Of, 'ze had de brutaliteit om een táfelbeschuit en vier eieren te leen te vrage, Alf. – Een mooi bakkes, die Doedelaar, om táfelbeschuitjes te ete!... Zulleke mense vergéte altijd d'r stand. Komt het van ze te pas om táfelbeschuit te ete?... En vier eiere!... Máár vier eiere te leen vrage... Je had er geen een van teruggezien.' – Of, 'ik heb een slot gehange op de keukenkast, zeg... D'r lag een haar op het brood... Echt zo iets gémééns van dat wijf. Ik heb d'r in de spiéze. Wat een geméné streek, hè?... Da's nou enkel om ruzie te make tussen jou en mijn. Begrijp ie wel? Als jij een haar in het ete vin krijg ik een standje. – Néé, het wás geen haar van mijn. – Heb ik zúlk haar? Ik heb hem bewáard. – Is dat haar van mij? Nee, niewaar? Kijk es? Da's al de derde die ik vin. Eérst een op de kaas. Tóén een in de sardines en nou een op het brood. Da's géén toeval. Ik zeg je dat het géén toeval is. Ik heb zelfe de ogies van het hangslot ingedraaid. En nou zal ik op me groente passe. Dat verzeker ik je.' Gróót van daden was het vrouwengeweld nog niet geweest. Het was een kleine, gecharneerde krijg achter glimlachjes, zácht-praten. Als juffrouw Doedelaar in de kamer kwam, deed ze onderdanig-beleefd, mat van liefde. Maar de dwarsstrakke ogen met de harde gemáakte lachkringen eronder waren in stage bescherming van haar *eigendommen*. Zo kon ze belangstellend-glimlachend luisteren naar een beklág en dwars strak ogenknippen van Georgine náár een kring op het blad van de tafel, ántwoorden, meebeklagen, kwaadspreken en Kaatje onder het kinnetje strijken – altijd met de schadeberekening in de grijs-glanzende oogjes. Ze had een grote, voorzichtige haat, een knagende burgervrouw-tjes-verdrietigheid, een lieve afgunst – tegenover die ándere, mooie jonge vrouw, die béter leefde, béter kleren had, dagelijks vlees at, die haar kind liet gaan op een dúre school, die uitging, háár verdrongen had uit háár huiskamer. Fatsoenlijk gehuwde barbiersvrouw, vastgepolsd aan een geelbleke barbier, aan een kelderverdieping met alléén zondags twee ons magere lappies en anders aardappele... aardappele... aardappele... háátte ze innig die andere, die het goed had bij een 'heer,' die vrijer leefde dan zij. En al zei ze het niet uit, blij met een kamerhuur van vijfentwintig gulden die de hele huishuur

zowat dekte, blij dat ze centen trok van een kamer, waarom máándenlang niemand gekomen was – in haar kleine fossiele bewegingen was een smeulende, giftige, kwaadaardige afgunst.

Wat zou ze gehoord hebbe voor geld – as God d'r maar geschape had met een móóier smoel – wat zou ze gehoord hebbe – in plaats van die kelder – ándere bediene – aardappele vrete met speksaus – al de verdienste door het schrappe van vuile kinne à vijf cent per stuk. – As God het gewild had, was ze nog liever voor hoer gaan zitte met goed, ruim vrete en knappe klere, dan dat eeuwig geneuk in een donkere bedstee met zo'n lijk van een kérel – en geen vooruitzichte om er ooit bovenop te komme. – As ze het óver zou kunne doen!... Liever dat 't sap 'r bijvloog as wéér een barbier, wéér dat fatsoenlijke hongerlijje... Wat kócht je voor je fatsoen?... Wat had je an fatsoen? Geen mieter!... Met fatsoen hoerde je je hele leven en niemand zei je d'r dankie voor. – En nou zo'n mintenée in je huis, dat een kákkie op d'r lijf had van de andere wereld en zo'n trotse stinkerd van een vent, die net het nodige met d'r sprak. – Als ze 't maar es over kon doen... 'Me man en ikke gelove an geen God, geen gebod' – zei ze op een middag, om Georgine te troosten, die belédigd was door de kruidenier van de overzij die voortaan wél op krediet wou leveren, als de 'heer' eerst z'n handtekening in het boekje ...zette:–'U mot u... d'r niks van antrekke.– So'n vent die sellef niet te vrete het. As mijn Netje groot is en se vráágt mijn... en se vráágt mijn... dan laat ik haar liever in een kást gaan dan trouwe met een burgerman van mijn stand!... De mense sijn niet wijser... Wat heb ik an me leve?... Sórrég en gesappel.. Dán weer in de sorrég voor 't gaslich... Dan weer in de sorrég voor de belasting... En me man die allemaal kouwe komplimente en stront mot afwachte van vijf-cents-klante... een kelner het 't véél beter... Wat hebbe wij?... Seg u nou sellef?... U het geen sorrege... Wat kan u gebeure?... Doedelaar mot maar es een sweer án sijn hand krije, bij wijse van spreke, we sitte op ons gat, niewaar?... Netje mot het sellef wete as se ouwer wordt... Ik wou dat ik nog haar jare had...' Doedelaar, minder expansief dan zijn vrouw, kwam alleen los, vóór in de winkel, met een zoetsappige gemeenzaamheid, met een ingehouden hartstochtelijkheid die scherpe lijnen in zijn benige kop had gevreten. Slaperig schrapte hij zijn gewone klanten, sprak over het weer, vertelde vuile moppen aan de burens. Als ik me liet scheren kwam hij dikwijls los. Ik had een pré. De meneer, die met een getrouwde vrouw leefde, vond hij een zo schunnig, ganselijk te vertrouwen mens, dat hij zich niet kón inhouden, dat hij zwijnigheden aan Fritsje zei, die graag door hem onderwezen werd en verhalen deed van een paar maintenees, die hij kapte als ze uitgingen. Ook bediende hij een rendez-vous in de Govert Flinckstraat.

Als hij dáárvan vertelde, zakte zijn stem voor de gehorigheid, lichtten zijn zwarte ogen in het doodskopgezicht, schoor hij met kleine voorzichtigte zetjes, omdat zijn hand te veel bibberde voor lánge halen. Ik verlangde zijn gore verhalen niet te horen, maar de meneer, die hij dagelijks om zich had, die er een 'mintenee' op na hield, die stelde stilzwijgend belang in de warme, heetschrijnende gedachtetjes, die zijn mager barbierslichaam verschrompelden. 'Vanmorge bien iek weer ien die Govert Flienckstraat geweest. – Daar ies nou een bielschone meid mijneer... Daar gaat je piepel bij staan, héhéhé!... Dat zou iets voor Frietz zijn... Bielschoon, mijneer... En die zat ien haar oenderlijfje en moest iek kappen... Joeffrou zei iek – iek zou wel ies wielle... Ja, dat gloof iek wol zei zij – als jij maar sjente heb, wie? – En toen vertelde zij mijn – als je viel ien zo'n rendeeuwe komt raak je gauw partikoelier – dat daar giesteravond een mijneer van die Nassaukade – zijn naam ben iek vergete – door die polizei uitgehaald ies geworden. -- Die wou óók voor nieks, héhéhé!... Wie'k wel gelove... En toen vertelde zij mij nog een goeie... Die heer... Ies het mes wol goed?... Ja... had haar ausgeschimpft voor miespoent omdat madam het niet wou... toen had zij hem gezeid: <Miespoent? Miespoent?... Miespoent ies wat achter jou hemmetje zit!> Héhéhé!... Goed, wie?... Ja, da's een bielschone meid... De prammetjes van mijn vrouw zijn er nieks bij... Mijn vrouw is zo plat wie een pñannekoek... héhéhé!... Maar zo eens an een bielschone meid te smulle vóór mijn dood... Daar leg iek elke week één doebeltje voor weg, niewaar Frietz?... En dan gaan Frietz en iek samen naar die hoere, niewaar Frietz?... Klaar, mijneer.'

Achter elk zinnetje kwam een schrapertje van het mes. Zwaar hoekten de jukbeenderen, omrand door blauwe tintingen van het gladgeschoren vel. De steile haartjes van zijn sik, felzwart op de geel-dofheid der huid, rulden tot een pluizige punt. Zijn zwarte wateroogjes, glinsterend in matte kassen, leefden bij die wellustopstanden, bij zulke fantasieën van ánder, jong, weliger vlees, bij die broeiingen van zijn bloed. Als hij niet te scheren had, was hij bij z'n kippen die het snot hadden, bij de krakig-oude haan, die met een gezwel aan het ene oog door het hok tipte – of zat hij beduimelde, verdachte boekjes te lezen. Hij was geabonneerd op *De Echo* en *De Rooie Duivel*... 'De Rooie Duivel'... dat ies die beste koerant ien Holland... Die zegt waar het op staat... Die wiendt er geen doekjes om... Heb u geleze hoe die die koningin te pakke heit?... Als dat bij oens ien Duitsland geschreve werd, zou die allang ien die kast ziete... Geen troon, geen beurs, geen altaar – dat ies ook mijn leus, wie?... Vin u niet?... Ies het kein skandaal dat iek zoviel belastoeng betale moet?... Wat heb iek an dat geld?... Daar kon ik toch een jonge meid voor haben, wie?'

Netje, onbedorven kindje, sliep met Ka in de bedstee naast onze keuken. Díé waren vriendinnen geworden, redeneerden elkander 's avonds in slaap. Soms stonden Georgine en ik te luisteren:

Ka: Wat heb jij een kouwe voete.

Netje: Jij trek ook al het dek af.

Ka: Niewaar. Ik leg vanachter bloot. Is het zo goed?

Netje: Nou leg ik heerlijk. Wat hebben jullie vanmiddag gegete dat het zo róók?

Ka: Soep... Soep met balletjes.. enne toen vlees met...metté boontjes enne aarpele... enne toen gries met alebessesaus... Enne watte hebbe jullie gegete?

Netje: Moe het wát lekker gekookt.

Ka: En je moe het niet eens een fornuis!

Netje: Kan je dan niet koke op een stel, kind? Wij hebbe véél lékkerder gegete dan jullie... Je mot niet denke dat jullie alleen lekker ete, schaa!... Eerst soep... ieder drie borde... enne toen óók vlees met blomkool en tuinboontjes en aarpele... enne toen nóg es vlees met... mette andijvie en aarpele... enne toen zó'n grote taart met confituur as je wel es in de winkels ziet... enne wijn... Lekker, hé?... Enne morrege ete we wéér zo... Enne overmorge weer... Da's écht waar...

Ka – ongelovig. – Wijn óók? Drinkte jullie wijn?

Netje: Elleke dag. – Zoveel as ik wil... Jij met je bluf, kind, van je sóép!

Ka: Nou maar wij gaan óók wijn drinkte. Me ome is wat rijk.

Netje: Mijn pa is véél rijker. Die het kippe en een haan en we hebbe een hond die kindertjes mot krijge en wij hebbe een winkel en jullie niet...

Ka: Enne wij wone lekker boven en jullie lekker benéje...

Netje: En wij hebbe een tuin, waar jij niet in mag.

Ka: Ik zou niet wille in jóúw vieze tuin.

Netje: Dat zeggie omdat je niet mág.

Ka: Ik krijg elleke morrege lekkers in me tromeeltje en jij niet.

Netje: Poe! Jou lekkers lus ik niet eens. – Nou ik mot óók dek hebbe!

Ka: Gut, kind, ik wil niet eens dek. Ik wil bloot legge.

Netje: Weet je wat ik in me hánd heb?

Ka: Kan me niks schele.

Netje: Ik heb een balletje van moe gekrege.

Ka: Je kan wel zoveel zegge.

Netje: Kijk maar! Nou? Nou?

Ka: Krijg ik een stukkie?

Netje: Jij heb mijn vanmorrege maar zo'n pietsie van je appel gegeve.

Ka: Nou-ou. Die was ook zo klein. Gister heb ie sjokola van me gehad.

– En eergister zoutwater.

Netje: Het heet geen zout water, het heet o-deur – o-deur. Wi-je een stukkje afbijte.

Een stilte.

Ka: Het is zo ha-árd. Ik heb niks gehad.

Netje: Ik zal es bijte.

Een stilte.

Netje: Jessus, wat is die hard. Me kieze doen me seer.

Ka: Krijg ik nou niks?

Netje: Nou. Heb maar geduld. Eerst zal ik tien telle zuige en dan jij, hé?

Tel jij nou tot tien.

Ka: Een, twee drie...

Netje: Nee, niet zo gauw. Zo doe ik het niet, kind... Da's vals...

Zó... Ene... Twéé... Drié... Hoor je?

Ka: Eén... twéé... drié... viér... vijf... zes... zéve... acht... nége... tiene...

Netje: Nou jij... Niet kauwe, hoor. Eerlijk zuige, hoor?... Ene... Tweeë...

Drieë... Viere... Vijfe... Zesse... Zevene... Achte... Negene... Tiene... Ho!

... Hó!... Nou ik weer.

Dan begon Ka weer te tellen. Een kwartier later lagen ze te slapen, blootgewoeld, met de koontjes tegen elkaar, de vlaskopjes teer pluizend op het bultige wit van het kussen.

Toosje, het jongste kind van Georgine kwam éénmaal in de week met ze spelen. Het was een ziekelijk bleek meisje van drie jaar met grote zwarte starende ogen. Juffrouw Stengevis, vies-lachend, bracht haar, wat een goede gelegenheid voor haar was om telkens het geld te komen halen, dat ik Georgine gaf. Vriendelijk had ze mij als nieuwe heer geaccepteerd, als *de betalende heer*. 'Je mot niks an Isaac schrijve,' had Georgine haar eens gezegd, 'ik ga van hem scheie en trouw dan met Spier.'

– 'Waarom doe je toch zulke verhálen,' zei ik boos, toen ze het me vertelde.

'Wou je dan dat ze me man schreef?'

'Wat kan óns dat schelen?'

'Nou – ik heb het liever niet.'

'Je dee toch véél verstandiger het zelf an hém te schrijven. Dan weet ie het uit de beste bron. Och, en die scheidingskwestie vind ik zo'n bijzaak. Wat doet het er toe of je de man mét het contract ben als je vrouw *niet* van je houdt, niewaar? De scheiding *is* gebeurd. Je ben nou vrouw Spier of juffrouw Spier of mevróúw Spier, net wat je het liefst ben. Schrijf hem royaal dat je een andere man genomen hebt en básta!' – 'Ik zál hem schrijve.' – 'Goed.'

Toosje was een stil kind. Als zij met Netje en Kaatje speelde, leek zij het ouwelijk moedertje. Zwijgend zat ik er bij als zij keukentje knoeiden. Toosje was de 'mevrouw', Kaatje de 'dochter', Netje de 'dienstmeid' en dan moest *ik* op visite komen.

'Kom u binne, meneer. Ga u zitte. Wat wil u gebruike?'

'Nou liever niks, mevrouw.'

'Ik heet mevrouw Stengevis.'

'Zo mevrouw. Héél aangenaam.'

'Wil u een koppie sjokola?'

'Asjeblief, mevrouw, dólgraag.'

Lachend stond Georgine toe te kijken. Toosje brokte met fijnwitte tandjes een paar natte piezeltjes chocola van het cents-tabletje, spuwde die met bruine lipjes in een kopje van het kinderservies. Ka, strak-ernstig, deed er een lepeltje melk bij en Netje, de meid, afgunstig op mevrouw en de dochter, die het lékkers *badden*, terwijl zij alleen voor water en suiker mocht zorgen, goot uit het speelgoedtrekpotje water bij. Toosje begon dan de chocola, onder hevige belangstelling van Ka en Netje, met het dunne wijsvingertje in het kopje te wrijven tot de waterige melk érg zwart-bruin werd.

'Niet zo morse, kind,' zei Netje.

'Bemoei je er niet mee,' zei Toos snibbig, '*ik* ben de mevrouw en *jij* de meid, hóór, hóór?'

'Tóch zal ik het zegge.'

'Zal ik es proeve?' vroeg Ka, die een prachtkleur van kinderlijke blijheid had.

'Nee-ée. Zóveel sjokola is er niet.'

'Nou maar de sjokola is van állemaal, niewaar mamma?'

'Geen ruzie make Tosie.'

'Nou-maar zij mág niet proeve, mamma... Het is een koppie voor ome.'

'Laat 'r maar eve proeve,' zei ik, báng voor het lekkers.

Ka proefde met verliefde roze-lipjes.

'D'r is geen genoeg suiker in, moe.'

Netje schepte wat suiker bij, Toos roerde nog eens. Toen likte zij het roervingertje af, wou me het kopje brengen.

'Nee dat mot *ik* doen! Ik ben de dochter!' protesteerde Ka en Netje snibbig, uit haar humeur, pruilde dat *zij* de meid was en dat de meiden boodschappen moesten doen.

'Wie mot het brenge, ome?'

'Nou,' meende ik, 'laat nou mevrouw het brenge en over een kwartier moet ik nog een koppie en dat moet de dochter brenge en over nóg een

kwartier moet het dienstmeissie bij me komme. Ik ben dól op zulke cl
cola?

Toos dan gewichtig-pasjes-nemend, met het vingerhoed-dopje voor-
zichtig voor zich uit, bij mijn knie.

‘Asjeblief meneer en wél bekomme het u.’

‘Dank u wel mevrouw.’

‘Nee, u mot het *drinke*.’

‘Ja zeker mevrouw. Het is héél lekker.’

‘U drinkt niet.’

‘Jawel mevrouw.’

‘Laat dan es kijke.’

‘Da’s niet beleefd mevrouw.’

‘Hé, drinkt u het nou uit, ome, het is zó lekker!’

‘Mag ik de dames ellek een slokkie geve?’

Toos, Ka en Netje aan het proeven en Toos aan het nalikken van het
grondsop. En dan weer in het hoekje bij het raam, om het serviesje,
knoeden zij verdere kopjes, zoet, gezellig-kinderlijk morsend, soms met
kleine ruzietjes, alle drie met vieze bruine vingertjes en chocolade-mond-
jes. Ook zaten Toos en Ka wel eens sámen op mijn knieën, keek ik naar
buiten naar het lange, groenloze tuintje, waar de kippenren was en de
zwangere hond rondliep, vertelde wonderlijke histories van reuzen, goede
koningen en toverheksen. Bijwijlen luisterde Georgine, glimlachend,
keken de zes ogen naar mijn mond, kéeek ik naar het kale tuintje, naar de
overzijde van ramen, gordijnen, kamerende mensjes, groeide het bizarre
kinderverhaal naar de fletse regenwolken, óver de vierkantlijn der da-
ken – kleurend de avonturen van een purperrode prinses, die op een
kopergroene zwaan door witmarmeren paleizen aan het dwalen was om
een marsepeinen prins te zoeken op wie ze razend verliefd was.

Karel kwam wel eens op bezoek, druk, vertellend van zijn sigaren, hen-
gelend naar een nieuwe bestelling, gekscherend over de ‘weddingschap’
bij Thomas. Zijn klein eigenbelang had hem tóch maar doen blijven bij
de mensen die ons zo christelijk verjaagd hadden. Hij at er zo goedkoop.
Hij sliep er zo goedkoop. Ze waren zo góéd voor hem. Eens werden we
verrast door Lisy, de vriendin van Georgine, die ik in Den Haag had le-
ren kennen. Ze had haar man ‘laten stieken, den Scheiszdreck,’ nu de
varkens ‘gedresseerd’ waren, leefde met een rijk diamantjoodje. Duur
aangekleed, met een mantel, die Georgine op honderd gulden taxeerde,
benauwde ze een vol uur het pover gemeubileerd kamertje, dronk een
half flesje port, deed verhalen van een champagnefuif bij Van Laar samen

met andere maintainees en maintaineurs.

Moos, stil, in-zichzelf-gekeerd, at de meeste middagen bij ons. Hij 'werkte' aan een treurspel, kwam tegen etenstijd, hol van ogen, vermoeid, speelde met Kaatje, ging weer dadelijk na het eten weg.

De langdurigste, gedeeltelijk pijnlijkste bezoeken waren die van Dirk. Op een publiek *Bal-masqué* in het 'Paleis' hadden Georgine en ik Guus bij oesters en champagne gezien met de oude bankier, die wel eens bij de Mijtelaar 'soupeerde'. Zij was dronken. Hij, ook dronken, bevoelde haar blote armen tot onder de oksels. Achter onze maskers hadden we verbaasd toegekeken. Dirk kwam toevallig de volgende dag bitteren. Georgine was in de keuken.

'Ben je uit de stad geweest?' vroeg ik. – 'Uit de stad? Welnee. Hoe kom je dáár op?' – 'Was je op het *Bal-masqué* in het Paleis?' – 'Nee, Guus was niet lekker.' – 'Niet lekker? Wat scheelde ze?' – 'Maagpijn. Om zeven uur is ze al in bed gekrope.' – 'Zo. Heeft zij je dat verteld?' – 'Ik heb haar zelf naar huis gebracht. Wat vrág je toch? Is er wat?' – 'Weet je dat ik je eens op mijn woord beloofd heb, je te zullen wáarschuwen?' – 'Wát is er dan?' – Zijn gezicht spande in aandacht. – 'Guus was gister drónken op het *Bal-masqué* met die oude zwabber Van Gool.' – 'Met?...?' – 'Met Van Gool, die alles kóópt, die 'r trakteerde op oesters en champagne.' – Gebukt-zittend voor zijn bittertje, zei hij alleen maar dof-woedend: 'Wel gódverdomme... Wel gódverdomme.' – 'Als er mogelijkheid bestond voor een vergissing zou ik m'n mond gehouwen hebben. Maar die mogelijkheid was er níét. Georgine en ik hebben het duidelijk gezien.' Bleek-zwijgend, hoekte hij in de leunstoel, de ogen onzichtbaar door het gladglimmen der brilleglazen. – 'Ze had zich gedemaskeerd in de souperzaal... Ze was dronken... lachte akelig hard... Ik had vanavond bij je aan willen komen.' – Roerloos hokte zijn lichaam. De brilleglazen spiegelden in het lamplicht. Ik verschoof om zijn ógen te zien – 'Wat een sekreet,' gromde hij, hees – 'wat een sekréét.' – 'Je zult verstandig doen haar af te schrijven...' – 'Wat schrijven!... Wat schrijven, Goddome!... God mag 'r genadig zijn als ik 'r zie, die hóér, die hóér!' – 'Wees verstandiger kerel...' – 'Nou ik geen cente meer heb... Nou me zaak in aardappele en kole naar de gloeiende verdommenis is... Nou ik haar niet meer kan vóéren... Die hóér!... Dat sekréét!... Als ik 'r hier had! Goddome... als ik haar nek tussen m'n pote had... Godverdomme!... Godverdomme!... een man zo gemeen te belazeren!... Dat kréng!' – Rood puilden zijn ogen achter de brilleglazen. De aderen van zijn slapen zwollen in het bleke vel.

'Wat gebeurt hier? Hebbe jullie ruzie?' vroeg Georgine die uit de keuken kwam. – 'Nee, Mol. Ik heb hem van gisternacht verteld.' – 'Waar-

om heb je dat nou gedaan, Alf?' – 'Om hem te waarschuwen.' – 'Had ie soms mee motte helpe om me te verneuke!' kwam Dirk bleek-driftig los, 'alles heb ik an d'r gependeed... Me hele erfenis opgemaakt... Me halve zaak heeft ze verzope... En me nou zó te belazere... Zo godsnakend gemeen... met een ouwe patser... Die stinkhoer...! Maar ze zal het wéte!... Levend komt ze niet uit me klauwe... Ik vermoor d'r!... Ik waag er tien, twintig jaar an... Niks kan me meer verdomme! Bonjour!' – 'Hoho! Hé... Wees niet krankzinnig... Sluit z'n hoed es weg, Georgine... Ben je gék, kerel... Wil je wel es gauw weer gaan zitte!... Is Guus een vrouw om een moord an te begaan?... Respecteer jezelf toch... Denk es na... Is ze niet té verachtelijk, té rot!... Die wil liever de geldhoer zijn van een ouwe dan de vrouw van een jonge man!... Laat haar verrékken... Laat haar stikken in d'r vuil!... Dank God dat ie je verlost van zo'n slet! Die vrouw was de kánker van jouw leven!...' 'D'r vermoorde,' vulde Georgine aan, 'wat heb je daar an?... Guus heeft zich vuil gedrage... Echtgemeen... Net zoals ik van d'r wachtte... Bederf je toekomst niet om zo'n méld! Wat heeft ze vroeger al niet uitgehaald vóór jij met d'r was?... Jezis, weet je daar niks van? Vraag maar es an Duif!... Die weet er meer van dan één van ons... Ze heeft het aangelegd met een kelner van Kras en die heeft ze het leven zo verzuurd dat ie zich opgehangen heeft... Zij en Trees, da's een stélletje... Naar bed gaan met een ouwe vent... met zo'n viezerik as die Van Gool... as je een eigen man heb, waarvan je houdt... Alf heeft groot gelijk... Breng je niet in ongelegenheid... Misschien is het wel góéd voor je... Want een vrouw voor je was ze zeker niet... Dee ze ooit wat an je ondergoed?... Je mot me niet kwalijk nemen, maar als ik bij jullie kwam...' – 'Nou-nou-nou, Georgine... Dat heeft hier nou niet mee te make.' – 'Zo-o? Zo-o? Heeft dat er niet mee te make? Als een vrouw van een man houdt dan past ze op z'n boeltje... Dan laat ze hem niet lope zonder een knopie an z'n hemd en met zulke kapotte boorde... Dat merke wij vrouwe het best... D'r zijn nog vrouwe genoeg op de wereld, Dirk... Laat je hoofd maar niet hangen, hoor!... Dan heeft zij er nog lol van...' – Dirk bleef beweegloos, de handen slap-hangend op z'n buik. – 'En áltijd die Duif bij jullie over de vloer...' – 'Maar lieve snoet, is dat nou een troost voor Dirk, als je over z'n vroeger huishouden kwaad spreekt?' – '...Was het dan niet waar? Niks dee Guus voor hém... Elleke avond bij La Fuente vis kope... en sardines kope... en gerookte paling... en blikkies zallem... Dat dóét geen vrouw die op het boeltje van d'r man past... Vroeger dee ik ook allemaal zulke dingen... kon het me niks verdomme hoeveel geld er voor me uitgegeve werd... maar tegenwoordig, tegenwoordig ben ik toch wel een goed vrouwtje, nietwaar Alf, en hou ik de

cente bij mekaar, áls ze d'r zijn, nietwaar?... Maar Gúús... Ik zat me dik- kels te ergere... Altijd de baas spele... Altijd het hoogste woord... Altijd geld wegsmitte... En als je me nou eerlijk vraagt: denk je dat ze hem voor 't éérst bedroge heeft?... God, wat was jij onnozel Dirk... Begreep-je dan niet, dat ze je altijd zat voor te liege?... Weet je nog die avond bij *Appollo*... toen hij zo woedend was op die gemene liedjes... Herinner je je niet meer?... Toen had ze je al te pakke!... Niemand van ons geloofde dat zij de hele avond was thuisgebleve... Dat kón zij niet en dat kán ze nog niet! Als jij voor d'r deur stond, was zij met ándere uit. Anders niet. Van d'r verhalen van d'r moeder en d'r zussies geloof ik geen jota!... Wees jij de verstandigste en geef jij háár de bons... Je zult es zien wat ze dan een moeite zal doen om het weer goed te make... en als *jij* dan voet bij stuk houdt... heeft *zij* de pest in.' – 'Ik weet het niet... Ik weet het niet,' zei Dirk, suf, moe. – 'Heb jij álles voor die vrouw gedaan?' vroeg ik weer. – 'Alles. Bij God.' – 'Wil je verder met haar leven?' – 'God mag me ver- dommen als ik haar ooit weer aanraak!' – 'Dan ga jij jouw weg en laat haar doen zoals zij wil... Met van een vrouw te houden, heb jij niet het recht op haar leven en zo'n óneerlijke daad moest je zó stuiten, dat het niet in je gedachte moest opkomen om er wraak over te nemen...' – Dof luisterde hij, oud-van-zitten en mijzelf klonken die woorden vréemd. Als ik Georgine aankeek, die bij zijn stoel stond, flitsten woelingen van wraak door mijn hoofd bij het bedenken hóé het wezen zou als ik zo iets van háár hoorde. Dirk scheen iets dergelijks te voelen. – 'Jij heb makke- lek lulle,' zei hij, 'jij kunt het bérédnére... Théorie is zo godluizig- mooi... zo verdomd-mooi... Ik wou jou wel eens zien...' – Koppig hield ik aan: 'Nou, dat méén ik... dat méén ik... Een vrouw bedriegt een man al- leen als ze mooi weer speelt en het mét een ander anlegt... Als ze je eerlijk zegt, zó en zó – ik hou niet meer van jou en ik wil vrij zijn – dan heb je geen récht 'r te houden en dan bedriegt ze je niet... Guus hééft jou bedro- gen... verdómd vies... Maar om zó'n soort bedrog moet je helemaal niet woedend worden.' – 'Klets! Klets! Klets!' vlamde Dirk op. '...Allemaal ernaast! Allemaal theoretische kúl, niks anders! Ik vóél me vrouw als een bezit en als ze hier was, zou ik d'r hersens intrappe!' – 'Ja, jij zegt ook rare dinge,' meende Georgine, 'dan zou een man an een vrouw kunne zeggen: ik hou niet meer van jóu én bejour! Nee die is goed! Da's nou toch ook kemiek...' – 'En wat doe *jij* dan met *jouw* man?' vroeg ik, redenerend. – 'Met mijn man? Da's een héél ander geval...' – 'En wat is er ánders an?' – 'Nou, dat weet jij ook wel.' – 'Nee. Dat weet ik niet. Ik wil van jou nou wel es het onderscheid horen.' – 'Hè, wat záág jij! Is het met mij niet án- ders?' zei zij geprikkeld. – 'Zeg dan maar wát,' hield ik aan. – 'Mijn man

was slécht voor me...' – 'Dat heeft niks te maken, kind, met wat ik zei... Jij hield niet meer van die ánder... Jij bent ruitlerlijk met mij gaan samenwonen en je hebt hem geschreven hóé en wát, niewaar?... Hém bedrieg jij dus niet... En nou móét hij zich schikken, níéwaar?... D'r helpt geen moedertje lief an.' – 'En als ie nou es hier kwam en jóú vermoordde?' – begon Dirk, afgeleid, mee te redeneren. – 'Dan zou ik me verdedigen of de politie erbij halen. Want jé enige huwelijk is toch maar dat van twee vrije willen...' – 'Goed en wel,' redeneerde Dirk, 'maar als Georgine jóú morgen de bons geeft? Redeneer jij de natuur weg?' – 'Stel je es voor, *mijn* Alf,' zei Georgine, haar armen om mij heen slaand. – 'Ja – jóúw Alf.' – 'Wát dan? Dan vin jij het goed, hé? en dan beredeneer jij de nieuwe rechten van de nieuwe man? Onzin! Klets!' – 'Ik hoop dat het me niet zal gebeuren, Dirk. Maar als zij zich niet gelukkig bij me voelt of op een ander verliefd raakt, dan is ze volkómen vrij – als ze het maar éérlijk zegt. Wie heeft een <recht> om een ander vast te houden. En als je wil, hoe kún je? Wat hebben de kracht en de ploertigheid van een man bereikt tot op vandaag? Zeg nou es zelf!... Niks. Geen bliksem. Je hart en je ziel zijn geen gedresseerde juffershondjes, geen voorbijgangers an wie te kommandere valt <Rechts houden>, geen lastige vlooiën die je maar te knappen hebt...' – 'Nétjes, nétjes,' vermaande Georgine. – 'Nou já!... Of ze willen of niet, de pastoors, de dominees, heel christelijk-fatsoenlijk Holland: liefde is een ding van vrije wil – al bestaat er nou geen <vrije> wil door maatschappelijke omstandigheden.' 'En toch lúl jij!' zei Dirk bot, 'jij voelt net zo goed als ik, dat er ogenblikken in je leven zijn, dat je niet vráágt, niet dént, alleen lust hebt een warme strot tussen je handen te knijpen.' – 'Mogelijk,' zei ik, 'maar je zult moeten toestemmen dat óns geredeneer jóú al vast overtuigd heeft dat een geval als dat van Guus, helemaal niet besproken kan worden, dat datzélfd geredeneer je glashelder zegt, dat Guus te vér van je afstaat om notitie van haar te kunnen nemen.' – 'Ja en weet je wat jij bent,' viel Georgine uit, 'jij bent een man die ik niet vertrouw! Jij heb achterdeurtjes voor álles.' – Zij was echt-vrouwelijk gepikeerd over mijn beschouwingen, begon de trouwheid van man en vrouw te bepleiten, dat het een schande was als ze elkaar bedrogen en nóg gemener als je zo maar op een goeie dag van elkaar genoeg kon krijgen. Waar was het begin en het end? En hoe gemakkelijk dat voor de mánnen zijn zou! Die konden dan wel elke dag een andere vrouw nemen, hé? Zo zou je één groot bordeel krijgen, niewaar? Nee, als ze van elkander hielden, zoals zij van mij bijvoorbeeld, *dan moest er straf op staan* als de man wegliep. Dan had ie maar niks moeten beginnen. Ze wond zich op. Wat een ónzinnige redenering. Als ik haar

dus zei: Georgine, ik hou niet meer van jou – ik ga met Lisy of Trees of Lilly samenleven, dan moest zij het goedvinden, dan kon zij verkassen. Jawel. Liever krabde ze mijn ogen uit. Als ze me ooit met een andere vrouw zag, zou ze ik-weet-niet-wat doen.

Zelfs Dirk moest om haar opwindning lachen. Die middag bleef hij mét Scherp bij ons eten en eerst om drie uur 's nachts bracht ik hem naar Mast waar hij zou logeren.

XVIII OUDEJAARSVOND TE ROTTERDAM

Al doende werd het Oudejaar. 's Morgens half tien, terwijl we te bed lagen, dreunde de glazen voordeur door gebons en geschop. Georgine stond op, keek onder het gordijn door, trok een paar rokken aan, deed de deur open. In de alkoof hoorde ik het volgende gesprek, dat Georgine fluisterend probeerde te voeren.

De stem: O zo... Nee terugkomme doe ik niet... We lope niet voor kwa-jongens... Laat hem maar es kijke.

Georgine (onverstaanbaar, fluisterend).

De stem: Nee juffrouw. – We begrijpe d'r álles van... Wil u betale ja of nee? Georgine (angstig van fluisteren).

De stem: Ik gá niet weg of ik mot hem zien. Staat ie hier?

Georgine (zenuwachtig, onhoorbaar).

De stem: Néé juffrouw. Néé. Ik loop nou al maandé.

Georgine:...

De stem: Nee, u mot me niet kwalijk neme, dat zijn allemaal verzinsels... We motte drieëndertig gulden hebbe of ánders...

Georgine:...

De stem (driftig): Néé, juffrouw. Ik ga hier niet vandaan.

Georgine:...

De stem: Ja ik begrijp er alles van... Maar daar zal u lelijk tegen anlope...

Georgine:...

De stem:... Néé, éérs geld!

Op deze hoogte van het gesprek, waarvan ik niet véél begreep, sprong ik woest het bed uit. De zachte, onverstaanbare, smekende vrouwenstem, overblaft door de zékerde, harde, zich-niet-generende mannenstem, hitste me op. Achter de deur van de keuken, in mijn hemd, begon ik mee te doen.

'Wat is daar, godverdomme!'

'Daar is me man. Ga nou maar gauw weg,' smeekte Georgine zachtjes.

De mansstem klonk opmerkelijk tammer.

‘Ja maar juffrouw...’

‘Donder je op!’ snauwde ik.

‘Ja maar dat gaat zo niet... Zeg u zelf es juffrouw... D’r staat nog drieëndertig gulden...’

‘Als ik er uitkom, pak ik je in je nek... áfzetter!’ schreeuwde ik.

‘Afzetter? Afzetter?’ zei de man vrij-gedwee, ‘de juffrouw zet óns af!’

Met een ruk vloog de keukendeur open. Het had iets van een klucht. Georgine mij angstig tegenhoudend – de man retirierend naar de keukenkast en tegelijk Doedelaar en zijn vrouw door de andere openstaande deur kijkend, wát er aan het handje was.

‘Mijnheer,’ vermaande Doedelaar, ‘iek heb juist klante. Wiel u niet zo’n spektakel make?’

De koude tocht van de buitendeur waaide om mijn blote kuiten.

‘D’r uit!’

‘Hou je een beetje in, Alf!’

‘Goed – Ik zál gaan. Maar de juffrouw zal van me hore... een naaimachine op afbetaling kope en hem naar de lommerd brenge... De juffrouw zal er van hóre!’

Voorzichtigjes was hij in de gang beland. Ik deed de deur op slot, kroop weer in bed. Georgine aan het huilen. Als ik me er niet mee bemoeid had, zou het véél beter geweest zijn. Als Singer wou en die zou nóú natuurlijk willen, ging zij de kast in... Ik haar aan het sussen. Vandaag nog zou ik ergens lenen of mijn resterende boel verkopen om de machine af te betalen. Of ze haast in bed kwam? En samen hoorden we hoe de agent van Singer de zaak aan het uitleggen was aan juffrouw Doedelaar, die lieverighelder antwoordde dat zij er *niks* mee te maken had – dat zij er *niks* aan doen kon, er echter een blij genot in vond om de man handigjes uit te horen:

‘Nou maar de juffrouw sal u wel betale – as u maar op een meer gelege tijd komt...’

‘Dat doet er niet toe. Ik zeg maar juffrouw dat het een gemene streek is, om andermans goed naar de lommerd te brenge... Jawel we zijn er achter gekomme... Als de Maatschappij wíl, dan is de juffrouw er lelijk bij, hoor.’

‘Nou ja... Nou-ja... so’n vaart sal het niet lope.’

‘Nou dag juffrouw.’

‘Nou dag meneer.’

‘Wat díé een lol heeft,’ zei Georgine woedend, ‘zo’n vuilik om die man uit te hore...’ ‘Laat ze haar plezier hebbe.’ – ‘En allemaal jóuw schuld.’ –

‘Wel zéker.’ – ‘ik had hem wel weggekrege met een of twee gulden op afbetaling... Dat ellendige wijf... Die gróéit erin... Die heeft nou lol voor zés... Ze heeft toch zo de pest an me... Als ze me wat zegt, zal ik haar es op d'r plaats zette!... Stop me nou es in...’ – Om één uur, terwijl we koffie dronken, klopte Doedelaar aan. – ‘Mijnheer, d'r was vanmorge zo één spektakel... Wiel u asjeblief er voortaan aan denke dat vóór die wienkel ies.’ – ‘Jawel. Zeker. Je hebt groot gelijk. Maar je moet toegeven, Doedelaar, als verstandig man,’ dat streeelde hem, z'n waterige oogjes stonden een moment helderder, ‘dat het van die vent onbehoorlijk is om zo vroeg te komen. Het geld heb ik in me portefeuille. Maar als de mense brutaal worde dóé ik het niet, al gaan ze op d'r kop staan.’ – ‘Daarien heb u gelijk. Maar d'r was een klant, díé dacht dat mijn vrouw schoeld had – en dat ies onplijzierig, niewaar?’ – ‘Het zal niemeer gebeure. Mag Frits strakjes die mense gaan betale?’ – ‘Wel zeker, mijneer... Iek zeg altijd maar: der goeie Got heeft ook schoelde – maar als ze ien de hemel skandaal kwame make, dan zou die ook zegge: denk an mijn bure, niewaar?’ – ‘U mot niet met God spotte,’ zei Georgine benepen glimlachend. – ‘Ach was! Die ouwe jongen kan tegen een grappie, wie?’ – ‘Mense die met God spotte, worde vroeg of laat gestraft,’ meende Georgine, met iets hoogblijds in haar stem, dat de barbier het zo goed opnam. – ‘Ach was,’ lachte Doedelaar flets, ‘hij durft mij niet an!’ – ‘Nou-nou-nou, meneer Doedelaar.’ – ‘Ik weet te-veel van iem, hahaha!’ – ‘Het is toch niet goed,’ glimlachte Georgine. – ‘Onze-Lieve-Heer is een schuine, wie? Je mag niet echtbreke... En wat heeft hij met Maria gedaan en met die ouwe Sarah?... Allemaal buitebeentjes, wie? Dat ies een óuwe snoeper, hahaha!... En zo weet iek nog véél meer van iem?... Hahaha!...’ – ‘Zal u Frits om drie uur even naar mijn woonhuis zende?’ – ‘Jawol... Gaat u uit de stad?’ – ‘Ja. Mijn vrouw en ik vieren het ouwe jaar in Rotterdam. Zal u goed op Kaatje passen?’ – ‘Natoerlijk... Ze krijgt pons en hete kastanjes...’ – ‘Morge zal ik ú betale.’ – ‘O da's best. Iek ben niet om geld verlegen. Mijn vrouw heeft nog geklaagd dat zij een handdoek en servet miest.’ – ‘Die zal ik haar morge wel geve... Die heb ik nog in gebruik.’ – ‘Goed... Mot u nog geschore worde... Já?’ ‘Ik kom dadelijk.’

Om zes uur zaten we in de trein. In geen máánden was ik thuis geweest. Moeder had me zo dringend geschreven en ik voelde dat ik de huisgenoten zó verwaarloosd had, dat ik op oudejaarsavond niet weg durfde blijven. Georgine zou een kamer nemen bij een vroegere vriendin en zo vróég als ik maar weg kón van huis, zou ik bij háár komen om toch een deel van ouwejaarsnacht bij háár te zijn. Gearmd gingen we Rotterdam

door, de rechte burgermansstraten naar de Diergaardesingel, een nauw straatje, dat door een stinksloot van de Diergaarde gescheiden is.

Juffrouw Cornet was niet thuis. Een schelle vrouwestem riep van boven dat de juffrouw oudejaar vierde bij een vriendin op het Tarwenakker. Waar dat was? De schelle stem drensde de uitleg. We namen de tram, vonden juffrouw Cornet aan het opgegeven adres. 'Wel got Georgine, ben jij het? Jezis, ben jij het? Wel allemachtig, wat doet me dat een plezier!' betoogde ze, buiten adem van het trapaflopen. In de schemer van de gang zag ik een kleine, gedrongen, magere vrouw. Georgine vroeg of ze een kamer over had. Nou dat was wel lastig. Ze had alles verhuurd. Maar dát was waar, de buikspreker, die bij Pfläging optrad, was met de laatste trein naar Leiden gegaan, waar een zuster van hem woonde. Als Georgine het voor lief wou nemen. Natuurlijk schóné lakens... Nee maar, verbeel je, de vuile lakens van de buikspreker! Georgine gaf haar een fluisterende verklaring van de 'meneer' die op een kleine afstand wachtte. Wel got, hoe onplezierig om alleen een oudejaarsavond door te brengen. Ze moest mee naar boven. Nee, dat wou Georgine niet. Ach wat! Ze had zich niet te genere!... Het was het huis van Leentje Staas. Of ze zich Leentje Staas niet meer herinnerde... die lange Leentje... die óók in de Vic gezongen had.

Woont Lééntje hier, die ouwe Leen? – informeerde Georgine met verbaazing. Wel já – die was fatsoenlijk getrouwd met een manke ex-kapitein. Díé had 't best... – 'Kom nou maar gerust mee.' – 'Nee... zo invalle... Wat zal Leentje wel zegge.' – 'Als ik je inviteer is het goed'... – 'Nee, dat dúrref ik zo niet...' – 'Cornet, waar blijf je? Is er iets?' – riep een vrouwenstem. Uit een openstaande kamerdeur klaterde stemmengepraat en gelach. – 'Leen... Léén... weet je wie hier is?' – 'Nou-ou?' – 'Georgine... Georgine Casper!' – 'Wel Jezis, Georgine ben jij daar?' – Een jonge, blonde vrouw, fris in haar rode japonnetje, kwam op de stoep en wéér een gezoen, en vragen, een hellichte belangstelling. – 'Nou maar, je gáát mee!' – 'Nee, Leen... het staat zo gek voor je man.' – 'Allo! Je gáát mee! Me man vindt alles goed. Geef es een hand, Cornet.' – 'Pas op, malle mense! Jullie trekke de arme uit me lijf!... Laat me dan eerst me man goeienavond zegge.' – 'Is je man er?' – vroeg Leentje, 'waarom zeg ie dat niet eerder? Laat je man ook meekomme. Vanavond houe we open tafel!' Georgine fluisterde. – 'O... ó... Nou dan jij alléén... Kom gauw. Ik zal de deur an late staan, hoor! Wel, wie had dat gedacht, die óuwe Georgine. En ze ziet er goed uit ook, hé?'... – 'Ik kom dirék, hoor.' In de vale schemering van het hoog in de sneeuwwolken huivende huis, zoenden we elkaar. 'Zul je an me denke?' – 'Ja vrouwtje.' – 'Zul je niet naar andere meissies

kijke?' – 'Née, kind.' – 'Heus niet? Niet naar vriendinnetjes van je zusters?' – 'Die komen vanavond niet.' – 'Ben je om één uur op de Diergaardesingel?' – 'Half twee uiterlijk.' – 'En zul je voorzichtig zijn? Het is hier zo'n rare stad en ze schiete zo?' – 'Ga jij maar rustig naar boven en amuseer je. Dag vrouw.' – 'Dag mannetje.' – Er waaide een gure stuifwind. Weinig mensen liepen op straat. In het schaduwblok der huizen, tegen de wind in, wandelde ik op. Het speet mij dat zij bij vreemden moest achterblijven. Was het niet láág om van je vrouw weg te gaan, juist op een avond dat behoefte aan kamergezelligheid groot was – om aan je ouwelui een plezier te doen? Het was de éérste maal dat ik haar als maîtres behandelde, al had ik het niet zo bedóeld. Ze zou het wel vóelen. Zij voelde álles. Koud, met een ziekelijke bekruijing van sentimentaliteit, schelde ik aan, stampte mijn koude voeten op de stoep, voelde niet het geringst verlangen één van de huisgenoten te zien. Ik beredeneerde mijzelf dat dát toch wat té erg was – nou je ze in zo'n tijd niet gezien had, maar de onbehaaglijkheid was stérker. – 'Familie thuis?' – Wat een klétsvraag. Hoe stom om zo uit de hoek te komen. Het paarspropere dienstmeisje knikte. Ze kende me niet. Ma veranderde elke veertien dagen. – 'Zo. Jij heet zeker Sien?' – 'Nee, Antje.' – 'Zo-zo.' – De lange, brede, klassieke gang, koud van marmer-witheid met de donker-purperen loper lag voor mij. Aan de klerenstandaard staken hoge hoeden en pelsmutsen. – 'Daar is Alf! Daar is Alf!... Daar heb je hem! Zo náre, náre jongen! Kom je eindelijk?' – 'Dag Coba... Wat ben jij dik geworden!... Dág Gér... Dág Gér... Wat zien jullie er goed uit!... Waar zijn pa en ma?' – 'Achter.' – 'Is er visite?' – 'O, een hèle familie!' – 'Hé-jássus! Het is toch veel gezelliger onder mekaar...' – 'Got, we dachte er jou nog al een plezier mee te doen!' – 'Wel dág: jonge!... Wat zie je er goed uit!... Wat ben ik blij dat ik je weer es zie...' – Ik zoende haar op de twee wangen, mijn oude goede moeder.

Om elf uur begon het souper in de burgerdeftige 'eetzaal'. Op het effen groen behang beten de ouwerwetse Delftse borden ronde gaten van strakglimmend blauw. De zwart-bruine gordijnen gierlandden om het wit der hangende tules. Er stond een massief, gebeeldhouwd buffet met pullen en vazen – aan de raamkant hing een dof-zwart-omlijst stilleven van ci-troenen, aardbeien, meloenen en hoge wijnkelken.

Ik zat naast níchtje Tilly, slank zenuwachtig meisje, en naast mevrouw Busse, huisvriendin. Meneer Busse nóg vrolijk over zijn whistpartij, praatte met mama, had voor ándere buurvrouw níchtje Jeannette, die druk met hem giechelde, wat haar man, Jules, die mevrouw Busse flankeerde,

niet erg aangenaam scheen te vinden. Naast pa, statig-deftig, zat tante, die verleden jaar haar man verloren had. Dan was er nog een juffrouw Henriëtte Rons, ouwe vriendin van Gerda, die met Co aan het voeteneind zat.

Op het glanzend oog-vochtig tafelkleed lag een looper van blauw geruld papier, die het blokjeswit in tweeën verdeelde. De zware zilveren lepels, vorken, dessertvorken, dessertlepels schitterlachten met stralende schamplichtjes. De servetten priemden in steekjes op het servies van wit-met-blauwe randen. Blinkend van glanzige buikigheid stonden de glazen; voor elk bord een waterglas met kristallen voegen, een dun spits wijnglas, een mat-groen witte-wijn-glas. Op de baan van teerblauw vloeipapier hoekten in elegant slordige regelmaat schulpvormige schaal-tjes van wit-met-blauwe rand, vlootjes van gele citroen-strakheid, prunellen in bruine glimsaus, amandelen, rozijnen, pistaches en andere kleu-rige lekkernijtjes. Het was van een welgedane, zacht-vriendelijke weel-derigheid. – ‘Maar Spier,’ zei tante, die papa bij zijn achternaam noemde, ‘dat is een héel souper.’ – ‘Nou een héél souper,’ zei pa, zich inknuffelend in de leunstoel, ‘een soupéétje.’ – ‘Nou als u dát een soupeetjé noemt,’ helder-lachte Busse, ‘dan weet ik niet wat een souper is.’ – ‘Het lijkt wel een fééstdiner,’ zei Jules, huiverig van het gaan door de marmergang. – ‘En wie heeft er zo kéurig gedekt?’ informeerde tante. – ‘Ik tante,’ knikte Coba, ‘ik helemaal alleen.’ – ‘Nou – ik heb de servetten gevouwen,’ beknibbelde Gerda, lachend. – ‘En heb ik jullie niet meegeholpe?’ vroeg Tilly, hoog-van-stem, ‘wie heeft de glazen nagewreven?’ – Da bracht de eendebouten binnen, vier bruin-glimmend met voorsnijmes en vork er-naast. – ‘Maar méneer... víér eendeboute... Hoe kome we daardoor,’ lachte juffrouw Henriëtte Rons sentimenteel-verwonderd. – ‘We kóme erdoor,’ zei vader, de tafel rondziend met blijе genoeglijkheid in de ogen nu de vier eendebouten de algemene attentie hadden. Zonder een groot eter te zijn, had hij er, als er gasten waren, kinderlijk plezier in wanneer de enorme kwantiteiten vis of gevogelte, die hij zélf kocht, verrukking of ver-wondering gaven. – ‘Zo is me man altijd,’ zei moeder, ‘altijd bang dat er te weinig is... Ik zou er maar twee aansnijen... anders wordt er niets van het andere gegeten.’ – ‘Och ma het gáát wel op,’ beweerde Gerda vlug-handig. Ze wist hoe pa een hekel had aan zulke opmerkingen. – ‘Ze zijn op tafel en ze zúllen gegeten worden. Vier eendebouten met zijn twaal-ve... Het is op het randje af.’ – ‘Gut, meneer hoe reken u dat?’ vroeg Hen-riëtte sentimenteel-lief. – ‘Kun je van een kip of van een eendebout’ – lei vader uit, terwijl het zilveren mes het bruine vlees sneed, ‘féts anders eten dan de vlerken, de poten, het wit?... Nee niewaar. Mijn vrouw zou

graag iedereen een klúff geven, maar dat doen we alleen als we entre-nous zijn... Hoeveel is vier maal vier?... Zestien, niewaar?.. Wie heeft dus gelijk, ik of me vrouw?... – ‘Wat een redenering,’ zei moeder, haar neus vertekkend. – ... ‘Laat hem maar gaan moe, die goeie beste piepa... Als ie er plezier in heeft,’ suste Gerda. – ‘Als ik één zo’n vlerkje op heb,’ zei Jules, zijn witte handen wrijvend... ‘heb ik voor twee dagen genoeg... Wat een kólossale beeste! Ik heb ze nog nooit zo groot gezien.’ – ‘Ja ze zijn énorm,’ knikte Busse, ‘wat zegt onze schrijver ervan?’ Als hij zo iets zei, won hij het hart van vader, die boeken schrijven een nutteloos ding vond, maar na een paar krantenrecensies, waarin *zijn* naam met ‘lof’, met ‘veel lof’ genoemd werd, nooit verzuimde voor te stellen: ‘Mijn zoon... de schrijver.’ – ‘Ja ze zijn heel mooi,’ zei ik verheugd, met meer honger dan lust tot gepraat. – ‘Oe, wat knárs u oom,’ zei Tilly, de vingers in de oren stoppend. – ‘Ja da’s een akelig geluid.’ – ‘Vindt u? Ik kan er best tegen.’ – ‘Jij kan tegen álles... Wil je geloven dat ie laatst heeft geholpen om iemand die uit het raam was gevallen en die zo ákelig bloedde, zo vréselijk bloedde, op een kar te leggen?’ – ‘Wat is er dan an,’ verdedigde zich Busse, blij dat zijn heldenfeit zo hoog-op aan tafel verteld werd. – ‘Praat alsjeblief niet van bloed,’ vermaande tante, ‘als Tilly er maar van hóórt spreken valt ze flauw.’ – ‘Gut, ik vin níets griezels an bloed. Maar kras-sen over zij. Dá’s verschrikkelijk.’ – ‘En een spinnekop dan? Ben jij ook zo bang voor spinnekoppen?’ – ‘Nou ik zal niet zégge dat spinnekoppen tot mijn geliefde huisdieren behore... maar báng, néé... waarom bang... een spinnekop zal je nooit kwaad doen.’ – ‘Ben je nog in dat damescomité, Co?’ – ‘Bedoel u van armenbezoek?’ – ‘Ja... Waar die dames Polte en Vinlij ook lid van zijn... en die advocaat... Is het niet?’ – ‘O ja... Elke week vast... Het is héél interessant... Maar altijd zo’n lucht van pijpjes en mensjes in die huize... Vréselijke mensjeslucht... Da’s het ónaangename.’ – ‘Kom geef nu eens door... Nee, Carolien, bedien je nou góéd... D’r is genoeg... D’r is in overvloed... Waar is Antje nou?’ – Coba drukte op het knopje van de elektrische schel die aan de gaskroon hing en het propere dienstmeisje, dat de deur geopend had, nam de schotel over, bediende de gasten een voor een. – Dat gaf een vergenoegde stilte. – Ze bedienden zich of haptten al. Het rode licht van de gasbranders zette de hoofden in verjongde lijnen. Alleen Jules zag er geler, ouwelijker uit. Toen hij met nichtje Jeannette huwde leed hij al aan zijn ziekte. Het huwelijk, het samenleven met een gezonde, zinnelijke, jónge vrouw schrapte het vernis weg dat een ‘kuur’ hem gegeven had. Geen week ging voorbij of de dokter kwam bij hem aan. Kouwelijk, huiverig, bang voor tocht, zat hij meestal stil, droefgeestig. De levenslustige jonge man was in twee jaar oud,

verduft geworden, onder de plak van de vrouw, die hem, met het meerderheidsgevoel van haar sterke, jonge lichaam en met al de kribbigheid van onbevredigde zinnelijkheid, telkens vinnige dingetjes zei. Er was nóg een ander ongelukkig paar aan tafel. Het komt mij-zelf gezocht voor om de tégenstelling te beschrijven, maar het is beneden mij om éníge effectmakende ónwaarheid ten bate dezer herinneringen te verzinnen. Die ouwejaarsavond viel mij het contrast sterk op... Naast mij zat het vrouwtje van Busse, blond, tenger, van nog geen drieëntwintig. Al haar bekenden wisten dat ze geopereerd was. In haar onnozelheid vertelde zij het zelf. In de maand dat andere jonggetrouwde vrouwen bevallen, was haar baarmoeder uitgesneden. Hoe ze zo plots aan tuberculose kwam, begreep Busse hélemaal niet. Hij was volbloedig-vrolijk, grappenmaker bij de dames die vonden dat hij zulke *interessante* ogen had. Ook hij zat onder de plak. Als zijn vrouw hem onverwacht wat vroeg of zei, keek hij soms naar haar grijze ogen met het schuldig schuin-wit van een hond. Aan de feesttafel maakten die twee mannen een penibele indruk, de een door zijn gedruktheid, de ander door zijn volbloedige rusteloze vrolijkheid. ‘Ga u een filepien met me an?’ lachte Busse.

Jeannette, naast hem, gezond-rood met goed onderhouden tanden, vond het wel wat vróég om een filepien an te gaan bij de eendebout. – ‘Neé, Jeannette, nog niet aan de amandele komme!’ zei Gerda. – ‘Alleen maar die éne,’ verzocht Busse, ‘het is een tref als je in eens een filepien te pakke hebt, nietwaar. Da’s een toeval, niet?... Ga u hem an?’ – ‘Nou, goed,’ lachte Jeannette. – ‘Om wátte dan,’ lachte Busse. – ‘Wie het eerst wat aanneemt, die moet de ander een cadeautje geven.’ – ‘Best! Best!’ – lachte Busse. – ‘Je eendebout wordt kóúd,’ zei Jules zachtjes gedwee. – ‘O. O. Weer een pikanterie van je, óúwe man?’ – antwoordde Jeannette, bitsjes, beleefd-ingehouden-vinnig, met rad mummelen der dunne, praatgrage lippen. – ‘Ik zeg toch niks, kind.’ – ‘Ja – éérlijk is eerlijk. Véél heeft ie je niet gezegd,’ glimlachte Gerda, ‘hij zei alleen maar: je eendebout wordt koud. – Wil je prunellen, Jeannette?’ – Mevrouw Busse, sympathiek-blond-fijn, was een gesprek met me ‘begonnen’. Telkens een klein hapje eendebout op de zilveren vork en een hoofdknikkend luisteren. Eerst deed ze machtig vervelend, voor de zésde maal vragend naar letterkundige dingen, hoe Van Deyssel er uit zag, hoe Kloos gekleed was én óf die getrouwd was; of ik Verwey een dichter vond; wáárom de jongere tijdschriften mijn laatste boek doodgezwegen hadden, terwijl het toch zo ‘mooi’ was; of ik het nou héús méénde dat ik het lelijk vond; waarán ik nóú bezig was én of die Ten Brink héús zo’n kwiebus was én of ik Jan Veth wel es gezáén had én dat zij het dól zou vinden met artiesten om te gaan.

Ze had kennis gemaakt met een actrice van Le Gras en Haspels. Als die bij haar thee dronk vond ze het *écht heerlijk*. Of ik Breitner kende?... Maar toen ze merkte, dat het me dik verveelde mee te doen aan die juffrouwen-extase voor 'mystieke' mensen en dingen, werd ze stiller, begon na een poosje haast fluisterend:... 'Ik weet wel dat het u niet interesseert... maar ik heb die figuren van Hermine en Dolf zo innig-wáár gevonden.' – 'Werkelijk, mevrouw?' – Een hapje eendebout spoelde de *lieve* vraag weg met een slokje *Laubenheimer*. Zij vervolgde: 'Hoe komt het dat u zo typisch juist voelt hóé een vrouw voelt?' ... Bedaard at ik mijn mond leeg. – 'Ja ziet u, dat is heel moeilijk te zéggen,' weer wipte de massief-gezellige vork een prunel op, 'da's héél moeilijk té zéggen' – én het tipje eendeboutenvlees wipte op, 'dat kun je zo maar niet zéggen: da's haast niet mógelijk' – én een brokje gebakken aardappel ging er bij, 'da's zuiver intuïtie'... Dat laatste zei ik met een volle mond. – 'Het was héél waar... En zúlke gevallen komen méér voor dan u misschien denkt.' – Zo toonloos rustig als ze het zei, schrikte het me wonderlijk op. In een realistische novelle had ik lang geleden een jonge vrouw beschreven die jaren lang ziekelijk blijft en aan kleinigheden bemerkt, dat haar man haar bedriegt. – 'Nu,' zei ik vals-vergoelijkend, retirierend om het pijnlijke van háár geval, waaraan ik nú eerst dacht, 'nu, u moet altijd dénken dat een pennelikker een rekbare fantasie heeft.' – 'Nee,' zei ze zacht-beslist – een prunel op het dessertlepelkje balancerend, 'dát geval van Hermine en Dolf was volkomen waar, trágisch waar... U had het nog trágischer kunnen maken,' glimlachte ze fijn-vriendelijk, van onder de blonde kuivende haren, 'als u een geval behandeld had van een vrouw, ziekelijk bijvoorbeeld door de schúld van haar man.' Nog altijd balanceerde de prunel in het glinster-ovaal van het zilveren lepelkje. – 'Hoe bedoelt u?' vroeg ik ontwijkend, met een sterk opwellend vriendschapsgevoel. – 'Wel,' zei ze... 'wél... wél... bijvoorbeeld... Het is héél moeilijk om een voorbeeld te geven... Je kunt niet altijd vóórbeelden geven... Het doet er ook weinig toe, nietwaar?... Verzin u zelf maar eens een voorbeeld... Pennelikkers hebben toch zulk een rékbare fantasie?... En da's een nóg tragischer situatie, nietwaar?' – 'Ja da's tragischer.' – 'Vin u niet?' – 'Ja da's wél triestig.' – 'En dan moet u... nou maken wij sámen een boek, hé?... Da's wel gráppig, vin u niet?' – dan moet u góéd aangeven de walg van de vrouw... en d'r schrikkelijke avonde alleen... en d'r smeken dat God haar maar gauw zal laten doodgaan. – Want wát is een zieke vrouw, een vrouw die nóóit beter wordt voor een man? – En dan d'r genot om mooie boeken te lezen en zich in te spuiten met morfine. – Wat is morfine goddelék! – Ben u nooit ingespote? – Eerst geven ze het je om je pijn te verzachte,

later wordt het een behoefte... Ik heb áltijd een spuitje bij me... Ken u Prins?' – 'Ary Prins? Ja die ken ik.' – 'Me man leest weinig. Ik heb me geabonneerd op *De Nieuwe Gids*, op *Elsevier* en op *Nederland*.' – 'Da's een hele lektuur.' – 'En heus er staan wel eens aardige dingen in *Elsevier*. En *De Nieuwe Gids* begrijp ik niet altijd. Dom van me, niet?... Het zal wel an mij liggen, niet?' – We werden gestoord.

'En wat heeft onze schrijver voor geheimen met jou?' informeerde Busse, luidruchtig, 'zeker over literatuur, hè? Mijn vrouw, meneer Spier, da's een puikje. Die leest meer dan alle Rotterdammers bij elkaar.' – 'Tilly,' zei tante, 'leest óók de hele dag, niewaar, Til? Dumas en Augier en Victor Hugo. Wat wordt er ook voor góéds in Holland geschreven, nietwaar. Hebben wij één Dumas? Nee. Is het waar of niet? Noem jij nou eens een geschikt Hollands boek voor meisjes, Alfred.' – '*Een Liefde* van Van Deyssel,' zei ik, effen, sterk mijn been wiebelend om niet te lachen. – 'Daar heb ik nooit van gehoord,' zei tante. – 'Of de gedichten van Boeken,' droogkomiekte ik, zonder dat iemand er iets van begreep. Als ik deze flauwiteit in Amsterdam zou gezegd hebben, zou ik er minstens zélf wee van geworden zijn, maar in Zaken-Rotterdam, verdord, vermaterieeld, stóm Rotterdam, is zo'n mopje wel aardig. – 'Eten jullie nou,' maande vader, 'zo'n boutje eet je maar ééns in je leven. Eten dat góéd geld kost is de aandacht waard.' – 'Ze zijn voortreffelijk,' kluifde Busse met vette verrukking, 'én voortréflijk gebrade.' 'Da's me dochter Gerda,' zei mama blij-moederlijk: 'Niewaar Gér?' – 'Jij nog een pootje, Jules?' – 'Nee,' zei Jules, stil op de hoek van de tafel, 'op de late nacht durf ik niet zoveel eten.' 'Weet u, mevrouw,' vroeg Busse droog an zijn buurvrouw Jeannette, 'wát gebakken wordt en waarvan niemand houdt?' – 'Nou heeft ie zeker weer zo'n echt-flauwe aardigheid,' waarschuwde Gerda. – 'Wat gebakke wordt... en waarvan niemand houdt?' mijmerde Jeannette, glimlachend, met een prunel halfwege. – 'Da's de sil en de terie,' ginnegapte Busse. – 'De sil en de terie...' 'Wat zegt ie?' 'De sil en de terie...' – 'Hé, wat een onzin,' zei zijn vrouw. – 'De sil en de terie.' ... 'Wat is een sil?' vroeg moeder. – '...De baksil... en de bákterie.' ... 'Hahaha!' – 'Hé, jassus wat flauw.' – 'Hoe komt iemand op de onzin.' – 'Wat is een bákstil,' zei Henriëtte, verwonderd. – 'Een baccil... Weet je niet, die kleine bééstjes?' werd uitgelegd. – 'O ja... Hé, wat flauw.' – 'Jassus! Waar haalt ie het vandaan!' – Er was een algemeen wée glimlachen. De hele avond had hij zijn whisttafel op zulke grapjes vergast. – 'Wie weet precies hoe laat het is?' – 'O, we hebben nog alle tijd,' zei vader, 'alle tijd, het is nog vóór half twaalf.' – 'Moeten we al die tijd eten?' vroeg Jules. – 'Ja, we gaan etend het nieuwe in, met een volle maag. Neem

nog een pootje. Neem dan wat wit. Wit is héél verteerbaar op de nacht.’ – ‘Nee, dánk u oom.’ – Er kwam een ogenblik van doezelstilte. De vorken beklikten de borden. Het roderig licht speelde met kristallen glazen, met blanke zilverlijven van vorken en lepels, sneeuwde op het plooiwit der servetten, op de stijfseelhardheid der herenboorden. Er was onaangenaams in die evene stilte, alsof iets dof-kils door de warme kamer waarde. De afmatting van die-héle-avond-bij-elkaar in opgewekte familie-toon begon zich te wreken.

‘Daar gaat een dominee, een pastoor en een rabbi voorbij,’ zei Busse, uit de toon. – ‘Ja, hoe vreemd als het zo ineens stil is,’ beweerde juffrouw Henriëtte Rons, ‘dat breekt de gezelligheid eer je het weet.’ – ‘Dat komt omdat jullie niet drinke,’ zei vader, ‘schenk jij nog es in, Alfred – je kúnt ze drinke... als ik zeg dat je ze drinke kunt, dan kún je ze drinke... Wanneer is ze in huis gekomen, Marie? was dat niet in ’70?’ – ‘Zowat om en om de Frans-Duitse oorlog,’ bevestigde moeder. – Juffrouw Henriëtte Rons nam nog wat eendeboutenwit. Ze was lang, mager, een vrouw van een jaar of vijfendertig, ouwelijk, met een jongemeisjes-vlecht. De vlecht gaf de eeuwige jeugd aan. Busse trok een fles open, wat Tilly een zenuwachtig gilletje deed geven. ‘Wat ben jij schrikachtig,’ zei ik. – ‘Ik kan het niet hóre.’ – ‘Goed dat je hier het schieten niet zo horen kunt,’ zei Jules, ‘dan zou je anders spreke.’ Coba drukte op het schelknopje. Da en Antje kwamen afruimen, Da met een messenmand, Antje met een bordenbak. Dan werden er schone borden wit met blauwe rand gegeven, kwam er een reuzenstuk kalfsvlees met gehakt gevuld, dat Gerda wou gaan voorsnijden. Maar pa moest het eerst zien en de ouwe, vochtige genoege-lijkheid glansde in zijn ogen, omdat Jeanette en Busse én Henriëtte, protesteerden of in verbazing waren over zo’n prachtig stuk vlees. Antje, broos in haar paars japonnetje, lei nieuwe vorken en messen op de leggers. Da zette rode wijn op tafel. – ‘Waar heeft die Gér het voorsnijden geleerd!’ – ‘Ja, dat doet ze héél goed. Me man snijdt altijd het gevogelte. Maar me dochter Gerda, die snijdt het vlees. Me man snijdt het te dik.’ – ‘Een mooie borst...’ – ‘O onze slager heeft zúlk mooi vlees.’ – ‘Dat vin ik nou zo’n préttig gezicht,’ zei Busse, ‘om naar kalfsvlees te kijken dat voorgesnejen wordt.’ – ‘Hé, wat een uitval!’ – ‘Nou, tóch waar. Zulke brede, witte repen vin ik gezellig... Het snijen is haast gezelliger als het eten.’ – Het gesprek snikte vervelend op dat onderwerp voort. ‘Nou ik éét het liever,’ zei Jeanette. – ‘Ik zeg ook niet, dat ik niet graag éét, maar het snijen mag ik graag zien.’ – ‘Weet je wel, Marie,’ – zei tante met iets stemmigs-berustend, ‘hoe Herman’ – dat was haar overleden man – ‘voorsneed...’ – ‘Ja, die snee prachtig voor,’ zei vader, ‘die maakte van het

slechtste een mooie schotel.' – 'Dié had u moeten zien voorsnijen,' lei moeder aan Busse uit, 'als dié een kip of een fazant voorsneed, zocht ie nooit naar de geledingen en als ie klaar was, lag er alleen een káál been op de schaal.' – 'En hoe die huzarensla assaisoneerde,' zei tante dromerig, zonder een zwéém van sentimentaliteit, 'als die hem opmaakte, meneer Busse, dan was het een lúst om te zien – net een Engels tuintje – allemaal práchtige figuren van eigeel en bieten en augurken, niewaar, Marie?... Zó mooi zie je het zelfs bij Witzenburg niet.' – 'Ja, da's een héle gaaf,' zei Busse, 'ik mag het wel zo'n mooi opgemaakte schotel. Daar krijg je meer appetit van. Hoe zou dat kommen? Gek, hé?... Een haring met wat groen erom is lekkerder dan zo een vers uit het vat... En een taart... Wat is dat niet aangenaam met confituurvakjes en ingelegde vruchten... Ik heb er al es meer over *nagedacht* hoe dat komt... Hóé komt het dat het oog er zoveel an doet?' – 'Da's net het zelfde,' meende vader, prettig ingeknuffeld in zijn stoel, 'of je eet in een opgeruimde of in een slordige kamer.' – 'Ja, dat wéét ik wel,' hield Busse vol, 'maar hóé kómt het... Het is een feit, maar wat is de óórzaak?' – 'Nogal logisch,' zei Jules, 'je hebt geen trék om te eten in een slordige kamer.' – 'Jáwel, jáwel,' zei Busse zéker, 'dát weten we allemaal – maar wát zou de óórzaak zijn? Als ik dit glas neerzet dan weet je dat mijn hand het doet. Maar hoe kun je nu verklaren dat dit kalfsvlees er zoveel béter uitziet en zoveel meer trek geeft, omdat er figuurtjes van dril om liggen en omdat er pieterselie of hoe heet dat goed bij is?... Zie je, zó redeneer ik... Hoe kómt dat nou?' – 'Omdat jij een glaasje teveel op heb,' zei zijn vrouw kalmpjesgrappig. En dat gaf een algemeen gelach. – 'Schenk jij je nog maar es gerust in, Busse,' zei vader, 'de vrouwen zijn altijd zo.' – 'Mooi, geef u maar af op de vrouwen,' knikte Henriëtte, sentimenteel vriendelijk, 'maar zónder de vrouwen zouden de mannen het hélemaal niet kunnen stellen.' – 'O zo,' zei Gerda boven het kalfsvlees. – 'Daar kunnen alleen de vrijgezellen over oordelen,' knipoogde Busse, 'getrouwde mannen worden altijd eenzijdig... één-zijdig... éénzijdig... niewaar meneer, hahaha!... Wat zegt onze schrijver?' – 'Ik zeg niks.' 'Hij zegt niks. Wie weinig zegt, heeft weinig te verantwoorden.' – 'Meneer heeft galánte avonturen,' zei vader glimlachend, 'op zijn jaren was ik ook zo...' – 'Nou, nou, nou... niet van die gekheden, ouwe Don Juan,' zei moeder, kribbig. – 'Zo, zó heeft nefie avonturen,' vroeg Jeannette, 'Schuine! Schuine!... Wat is dat een gemeén boek van je, dat *Een hartstocht*!...' – 'Meneer schrijft boeken,' zei vader, 'die ik voor zijn eigen zusters moet wegsluiten.' – 'Maar we lezen ze toch!' hel-lachte Coba. – 'Wie zegt dat ik galante avonturen heb?' – 'O! O-o-o! Nou durft ie nog vragen naar de bekende weg,' lachte Gerda

geheimzinnig. – ‘Ja, wie was die blonde vrouw, die gróte móbie vrouw, waarmee je een paar dagen geleden door de Kalverstraat heb gelopen?’ drong Coba, spottend, aan, ‘was dát geen galant avontuur?’ – ‘Je ben met haar binnengegaan in een Bodega.’ – ‘En je liep zó druk met haar te prate, dat je geen bekenden wou groeten.’ – ‘Ik?’ – ‘Ja-jij.’ – ‘Wie zegt dat?’ – ‘Ja, dát zeggen we niet.’ – ‘Iemand heeft je gezien.’ – ‘Dan kletst die iemand,’ zei ik gepikeerd. – ‘Hoor je, meneer Busse?’ zei Gerda. – ‘O – is meneer Busse de zegsman?’ zei ik kalm. – ‘Ik heb er niets kwaads mee bedoeld,’ verontschuldigde zich Busse, ‘het kwam er terloops uit... Ik had u zien lopen, toen ik in Amsterdam voor zaken was en dat zei ik zo tegen uw mama... en zonder er bij te denken, zei ik mét een dame... Da’s alles... En daar fantaseren uw zusters bij...’ ‘Ja, daar fantaseren wij net bij!... Ben je érrég verliefd?’ plaagde Gerda. – ‘Als je maar geen dómheden doet,’ vermaande vader, ‘een hofmakerij voor een jonge man, da’s heel aardig – maar geen dómheden...’ – ‘Bijvoorbeeld door te trouwen,’ lachte Busse grof. – ‘Jan,’ zei zijn vrouw en het hondewit van zijn ogen kroop schuw tot in het grijs van de hare. – ‘Hóéveel liefdes heb jij al in Amsterdam versleten?’ informeerde Coba, nestig. ‘Nou, nóú, nóú, dat zijn geen gesprekken voor meisjes,’ zei moeder, ‘bel Antje eens.’ – Antje ging met het kalfsvlees rond. Ma presenteerde fijn-gehakte sla. – ‘Maar hoe láát is het nou,’ vroeg Henriëtte, ‘wat jammer dat er hier geen klok is.’ – ‘Ik zal me horloge an de gaskroon hangen,’ zei Busse, ‘precies veertien minuten voor twaalf, op de seconde af. Bij fietswedstrijden neem ik er wel eens de tijd mee op.’ – ‘We kunnen de klok buiten horen slaan,’ zei vader. Wéér bij het klikken van borden en vorken matte een stilte. Maar de schijnvrolijkheid van Busse en Jeannette, de lieve belangstelling van Henriëtte in álles wat gesproken werd, het gewild vragen-en-antwoorden der anderen, doortetterde de rood-schemering der kamer, die in rustige afwachting der klokkeslagen stond. Ik zelf werd stiller nog, moe van het vele gepraat, van het óngewoon stemmengegons. Er waren momenten van doezelig, lichtschuw-doorleven der dingen – witte tafelmtheid, glansstriemen op borden, zilverraketsels, kristalsprankels. De looper van blauwig rulpapier frommelde de witte tafelvlaakte over. Lichtgroene wijnglazen kelkten naast felrood van róde wijn... En wéér had ik de sensatie van het zó in díé rangschikking, in díé verhouding tot de gebogen omringende hoofden méér gezien te hebben, als iets léégs, iets van verflauwende herinnering, iets, ongewild-opschemerend uit lang geleden dagen, iets dat zich opblaast tot léven, er kil-wijd van áfstaat... Het kalfsvlees smaakte wel lékker – en er zei iemand: ‘wél zéker’. – Co zei het. – Co had ‘wél zeker’ gezegd – en nou deed ik een stukje drill op mijn vork en het

glibberde er weer af – nou nóg eens – wat een lást kan je met een stukje drill hebben – en wat het mooi van kleur is een stukje drill – lichtbruin doorschijnend met uitvloeiende randen, een stukje drill, – nou is het erop – nee, nou glijdt het weer af, een stukje drill. – En die man lácht... ja dát is die kérel, die ploert... wat is dat allemaal gék, hopeloos, kránkzinnig, radeloos-gék... die vorken... die op en neer spiegelende dingen... 't uittappelen van rood, róód, uit een zwarte fles... die tule gordijnen met zwart erachter... het horloge, tik-tik, tik-tik, vlak bij, aan de gaskroon... en even wat antwoorden náást je – 'Wat zeg u?' – 'Geef u mij de augurkjes es an...' – '...O de augurkjes – Asjeblijft...' – Asjeblijft... de augurkjes... de augurkjes... wat een radeloos-krankzinnige weerstand van de dingen, wat een zacht geglimmer – mat aanpuilen van rood, groen, blauw, geel op de vlakke van glanzende blokjes... Als het niet dwaás stond... hevig-ridicuul, zou je kunnen achteroverhokken in je stoel, kláár lachen, tot stikkens toe, schateren-op-schreien-af om de hopeloos-gekke fluistering van schalen – wit met blauw – vorken, messen, lepels, amandelen, rozijnen, vla's, om de zwijgenis der kamer, der groene wanden, der Delftse borden, om de zwarte, dikke wereld-duisternis, waarin dit feestelijk-lichte vierkant te leven scheen. Wereld-droefenisjes achter kalfsvlees met sla en augurkjes. En een stukje drill. Heel mal. Van een zéér bijzondere vurig-laaierende malheid. Maar de benauwenis van die grenzeloze, radeloze malheid, gloeide zó in me op dat ik praten móést: 'Hou jij óók zo van kalfsvlees, Til?' – 'Ja, ik mag het wél.' – 'Die Gerda kookt lekker, hé?' – 'Waar eet je in Amsterdam?' – 'Dan es hier, dan es daar.' – 'Staat het restaurant-eten niet tegen?' – 'Dat schikt nogal.' – 'Waarmee poets jij toch je tanden?' – 'Hoe dát zo?' – 'Ze zijn zo mooi wit.' – 'Kamfer tandpoeder is geloof ik goed.' – 'Poets je ze eenmaal of tweemaal?' – 'Eenmaal.' – 'Onze dokter zegt dat het 's morgens niks geeft... Heb ie dat wel es meer gehoord?' – 'Nee,' – 's Avonds moet het véél beter zijn.' – 'Waarom?' – 'Dat weet ik niet. De dokter zegt het.' – 'Zo-ó.' – 'Maar wie heeft daar nu idee in?' – 'Ja dat vin ik ook.' – 's Avonds maak ik dat ik zo gauw mogelijk in bed kom... Hou jij van de avond, ik bedoel van de nacht?' – 'Jawel.' – 'Ik niet. Ik doe me deur op het nachtslot, kijk de kasten na en nóg ben ik bang... Ik weet 't niet, maar 's nachts is alles zo griezelig, vin je niet?... Ellek geluid... En je kan zo niks zien.' – 'Wil je nog eens bedienen?' – 'Alsjeblief...' – Mevrouw Busse was even uit de kamer geweest. – 'Nee, ik zal níets meer eten,' weerde ze af. – 'Was je niet lekker, Aal,' vroeg haar man. – 'Ik heb even me handen gewassen. Ik was wat zenuwachtig.' – 'Ben u weer hélemaal beter?' zei ik belangstellend. – 'Ik heb me een injectie gegeven... gauw

in de voorkamer... Hè, dat maakt dadelijk een ander mens van je,' fluisterde ze. – Haar ogen stonden groter, strakker. Haar handen beefden in lichte ontroering. – 'Is dat wel góéd...' – 'Goed. Goed!... Wat kan mij dat schelen! Da's mijn sigaretje.' – 'Hoe laat is het?' – 'Zeven minuten.' – 'Zeven en een half.' – 'Dan kunnen we net an het dessert zijn. Co, bel jij eens.' – De meiden ruimden af, zetten dessertbordjes op tafel. Vla, gebak werden rondgediend en vader schonk zelf de glazen nog eens in. Het gesprek vlotte niet meer. Buiten klonken flauwe schoten en een enkele stoomboot op de rivier begon te toeteren. In de oude doezelstemming, duwend de zilveren lepel in de stijfdrillende vla, dacht ik hoe het wezen zou in die ándere hel-lichte kamer op het Tarwenakker, of Georgine ook zó zitten zou voor een witte tafel met zilverglimmers, of ze aan me dácht, aan me *dácht*. Was het wonder niet gróót – als er een gevoelstroming ging – hoog door grijze luchten – van het ene leven tot het ander? – en wlé waren er nog meer verspreid in verlichte kamers, die mij interesseerden? – Die én die én die... Scherp waar zou die zijn?... Waarom was ik maar niet met Georgine én Scherp én Kaatje samen? Waren dat niet dé levens die me het náást stonden, was ik deze burgerlijk-weelderige kamer niet vér ontgroeid? Zat ik er niet als een vreemde, een belangstellend-vreemde, als Busse, Henriëtte?... Het dééd me niks – dat lekker eten – het deed me niks dat 'gezellig' samenzijn – zo huiselijk – zo feestelijk – in de familiekring. – Toch waren het wel goeie mensen... had moeder iets onverklaarbaar-aantrekkelijks – was vader de ouwe, de ouwe – maar wat werden de zusters vréém en de ándere familie... Als je bericht kreeg dat-ze dóód waren – zou het je wat doen? – zou het je wat dóén? Het was geméén aan zo iets te denken hier bij de dessertborden, de gevulde glazen. Hoe kwam je op de idee? – Was het niet stuitend van cynisme? – Als Jeannette dood ging of Tilly, of Cobra. – Got, wat gékke gedachte... Ze wáren niet dood... Als ze dood waren was het tijd genoeg om te zien of het je wat dééd... De levendige Co... Hé-jassus, hoe kwám je op de beroerde gedachte... Nou ja, maar als... maar áls... Nou dan zou het je wél spijten... je zou zeggen: het was toch wel een góéd kind... ja, het was toch wel een goed kind... en ze had tóén nog zo netjes gedékt... en dat kalfsvlees aan repies. – 'Bonjour Filip!' juichlachte Jeannette, die Busse iets aangegeven had. – 'Heeft ie het nóú al verloren?' vroeg Henriëtte. – 'Ik ben er ingelope,' lachte Busse, 'éérlijk ingelope...' – 'Wat heb je hem angereikt, Jeannette?' – 'De amandele!' – 'De amandele? O wat een ezel!' – 'Ik heb es een filepien gedaan, met...' begon tante. – 'Stil,' zei vader. Er was plots ernst! – 'Sust dan!' – 'Sust!' – In de donkerte, buiten, bromden zwevende klokkeslaagjes. – 'De kapelklok slaat.' – 'Hoera! Leve het nieuwejaar!'

Pa werd omhelsd door Co en Gerda. Ik stond op, zoende hem op de prikkelhaartjes van zijn grauwe baard, dán moeder. – ‘Jonge, nog veel járé, hoor.’ – En een algemeen zoenen, handenschudden, een gemaakte sentimentele, blij opwinding, een érg-luidruchtige vrolijkheid, nu de lamentabel-gerekte minuten van het oude voorbij waren. Antje en Da kwamen boven, half-verlegen, half-vrijpostig handen-gevend aan de hele tafel. Buiten lagen de stoomboten in lawaaierend getoeter. Dan zat ieder weer, was er een vreemde verwondering over die opwinding, een ingehouden triestigheid, dat alles zo gebléven was. Busse doorpeuterde zijn tanden, achter zijn hand. Jules zat vermoeid-bleek een eind van de tafel af. Moeder keek naar een glas wijn dat Tilly bij het opstaan omgestoten had. Vader was opgestaan om sigaren te krijgen. Het nieuwe jaar zette in met eet-paffe gemelijkheid. Maar de koffie werd gebracht en ze schoven allen weer bij. Alleen Jules, onlekker, moest in de gang wat op en neer lopen. – ‘Ik zou nóg wel trek hebben in een whistje,’ zei Busse. – ‘Nou dat zal je wel late,’ zei Gerda. – ‘Hoe heb ik die solo gewonnen, meneer Spier?’ – ‘Nou je hébt hem gewonnen... Maar als me schoonzuster op d’r boer had gelet, dan had ie gelégen...’ – ‘Nou...núú... Dat had ik nog wel eens wille zien... Hij was zwak, maar toch sterk... Ik had prachtige bijkarten, niewaar?’ – ‘Nou, práchtig...’ – ‘Ja zeker... prachtig... Wat noem u anders práchtig?’ – ‘Prachtig dat noem ik ánders... Dan moet ik minstens drie azen sec hebben...’ – ‘Dan kunnen ze nóg afgetroefd worde...’ – ‘Piepa, neem u een conjakje?’ – ‘Nou voor van avond ééntje – een halfje... Da’s échte cognac, Busse, da’s niet van die aangezette vuiligheid... Nee, da’s échte... Die krijg ik gezonden van een vriend uit Bordeaux met wie ik jaren in zaken ben... Hoe vin je die?’ – En vader droogde met een zucht van welbehagen de cognac-natte snor. – ‘Góóie cognac... Bést... Best.’ – ‘Jules, drink jij ook een glaasje. Dat zal je opknappen.’ – ‘Nee. Dank u. Ik mag geen sterke drank drinken.’ – ‘Sterke drank én sterke drank... Een kwárt glaasje?’ ‘Nee, dank u. Heus niet.’ Geelbleek, hoekig, met dof-omwalde ogen, hing hij lusteloos in de luierstool, die voor hem gehaald was.

Eén uur was de visite weg, plakten we nog wat in de voorkamer. – ‘Gaan jullie naar je bed, meisjes,’ zei moeder. – ‘Zien we je morgen nog, Alf?’ vroeg Cobra. – ‘Nee. Ik kan niet. Ik ga vóór twaalf terug.’ – ‘Waarom zo’n haast?’, vroeg vader. – ‘Ik moet noodzakelijk voor twaalf in Amsterdam zijn. Ik zit zo druk in het werk.’ – ‘Hé wat een náre jongen wor jij toch,’ verweet Gerda, ‘eens in de drie maanden komt ie over voor een paar uur.’ – ‘Ja, da’s niet aardig,’ zei tante, die met haar dochters en Jules

bij ons logeerde. – ‘We zijn niet enkel voor ons plezier op de wereld,’ zei ik, ontwijkend. – ‘Die blonde dame trékt hem – dát is het,’ lachte Coba, ‘náárling – je zo helemaal te vervreemden!’ – ‘Vervreemden! Als Ger jarig is – ben je niet in januari jarig, kom ik weer over.’ – ‘Hartelijk ben je niet,’ verweet moeder. – ‘Maar, moedertje, ik heb héús hard te werken.’ – ‘Dat kun je hier toch ook doen.’ – ‘*Cherchez la femme*,’ zei vader. – ‘En áls dat zo was,’ vroeg ik kalm. – ‘O wat een schuine neef heb ik toch!’ lachte Jeannette. – ‘Nou, dag Alf.’ – Tante en de meisjes gingen naar boven. Pa, Ma, Jules en ik zaten om het vlammend haardvuur. – ‘Nu er geen jonge meisjes bij zijn, Alfred,’ zei moeder, met een verlegen trekken om de mond, ‘moet ik toch es vragen...’ – ‘Nou, vraag dat nóú maar niet,’ meende vader. – ‘We zijn toch *entre-nous* – wat is dat voor gekheid? – Vanavond met jullie gewhist en met al dat geginnegap van de meisjes, heb ik er geen gelegenheid voor gehad. – Is het waar dat jij... dat jij... een maîtres... heb?’ – ‘Wie vertelt u zulke dingen?’ – ‘We hebbe het gehoord.’... – ‘Van die ploert, die hier vanavond was?’ – ‘Wie is een ploert?’ – vroeg vader z’n wenkbrauwen fronsend. – ‘Die Busse, natuurlijk... Dat vin ik een ellendig individu.’ – ‘Jij heb ook zo’n rare smaak,’ zei moeder, ‘maar die is het níét... We hebben het van méér dan één gehoord...’ – ‘Zo. Informeer u dan maar verder bij díé lui.’ – ‘Dus is het waar?’ – ‘Zaag nu toch niet verder, Marie,’ zei vader, ‘wat is dat ook voor een indiscrete vraag. Hij is óúd genoeg om te weten wat ie doet en wijs genoeg om geen domheden te doen... Wat zeg jij, Jules?’ – ‘Zeker, zeker,’ zei Jules vermoeid. – ‘Als je het hof maakt, *à la bonheur*, maar in godsnaam geen collage, geen dómme dingen,’ herhaalde vader. – ‘D’r zijn toch lieve, beschaafde meisjes genoeg,’ zei moeder, een ‘knappe jongen die een naam heeft, niewaar?... Elk ogenblik vragen meisjes naar je of ze niet es met je kennis kunnen maken.’ – ‘In mijn jeugd,’ begon vader gemoedelijk. – ‘Vertel nou maar niks van jouw jeugd, ouwe Don Juan!’ zei moeder grappig bits. – ‘In mijn jéúgd’ vervolgde vader, ‘heb ik het hof gemaakt – maar in de vórmen – vóóral geen collage. – Collage dat is het ergste en begin vóóral niks met getrouwde vrouwen.’ – ‘Is het nu uit! Is het uit! Met je málle raadgevingen! Zúlke lessen heeft ie niet van je nodig.’ – ‘Wat weet jij van de wereld,’ repliceerde vader, gemoedelijk achter de walmen van zijn sigaar, ‘een jongmens mág iets meer doen dan een jong meisje – wat zeg jij, Jules?’ – ‘Zeker, natuurlijk,’ sufte Jules, slap-weggezakt. – ‘En als het maar binnenshuis gebeurt. Een gekkigheidje binnenshuis...’ – ‘Ik kan wel zien dat je een cognacje ophebt,’ zei moeder, ijverig, ‘schei nu uit met je nonsens!... Ik hou niks van zulke praat!’... – ‘Als ie maar geen aanstoot geeft,’ hield vader vol, ‘mag die voor mijn part doen wat hij wil.

Wat drommel het is geen kind meer. Wij hebben hem geen les te lezen...'
'Ik wou dat je me zélf eens antwoordde,' begon moeder weer: 'het zou me toch zo spijten als je een maîtres...'

Ze zei het zinnetje niet helemaal uit, in vaagschuchtere bedeesdheid voor de geheimenissen, die achter zo'n woord spoken. Innig-fatsoenlijke vrouw uit een welgestelde familie, schrikte zo een woord haar op. Een maîtres was haar een dreigend, afschuwelijk, vooral mysterieus iets. Had je niet Ohnet, Augier, al die *goeie* Franse schrijvers die beschreven *hoe een jongmens door een maîtres omlaag wordt getrokken in de poel des verderfs, zowel zedelijk en lichamelijk*? Ik antwoordde gemoedelijk. 'Mama – wat *u* een maîtres noemt heb ik goddank niet... wat ik wél heb – zal ik *u* later wel eens zeggen. We zitten hier veel te aangenaam te digereran om het elkaar lastig te maken, vindt u niet?' – 'Als je ons maar nooit die *ónéér* aandoet om je met een maîtres in het openbaar te vertonen,' antwoordde ze, geïntimideerd, 'jongen, jongen, waarom tróúw je toch niet!... Je zou een heel andere oppassing hebben... Vanavond lette ik nog op, dat er twee vetvlekken op je jasje zijn.' – 'Ja,' zei Jules, 'als je trouwt heb je het veel *béter* dan als jonggezel.' – 'Geen vrouw,' zei ik spottend, 'geen vrouw uit onze stand zou weten rónnd te komen met wat ik tegenwoordig verdien.' – 'Je krijgt makkelijk een meisje *mét* geld,' zei mama, uit de hoek bij het raam. – 'Laat u mij maar mijn gang gaan, moedertje, álles komt in het leven op z'n pootjes terecht en zolang ik u niet lastig val, niewaar?'...

'Wij maken geen aanmerkinge,' zei vader. 'Ik zal me wel wáchten te zeggen wát je doen en laten moet... Jij bent ons te veel anarchist, socialist, bommengooier, hahaha... Je zult zien, Jules, hij gooit nog es met dynamiet...' – 'He, wat een gééstige voorspellingen... Jouw witze zijn altijd misplaatst... Wie zegt nu zulke grappen,' zei moeder korzelig. – 'Maak jij ze *béter*... ouwe mopperaarster!... Ze begint alweer in het nieuwe jaar.'

'Oom en tante, ik ga naar bed,' sufte Jules, die moeilijk opstond. Buiten motte fijne sneeuw, zacht aanwittend de dakenlijnen, teer bepoederend de droge keien.

Rotterdam is wel steekwormigst aller Hollandse steden, Rotterdam in zijn zelfgenoegzame Geld-eigenwaarde, Rotterdam, dom conservatief – *cón-sér-vá-tief*-provinciestadje, prul-stedeke van verwaten kantoorjoggies, voor komende tijden een hoon en een spuibak. Want wáren nu grote bewegingen van gevoel en intellect, zelfs in achterbuurten en sloppen, – Bureau-Rotterdam, sjagger-Rotterdam, hoge-borst als een reumatische koning met een stoet van bleke, gatlikkende klerken, bespot in

zijn Geldbewustheid het geestelijk proletariaat, dat er zich thuis voelt als een roodkieuwige vis in een stinksloot. Kroon-stedeke van Hollands achterlijkheid – er zal een tijd zijn dat het échte volk u zijn slagen zal doen gevoelen. Vergiffenis is voor álles, voor hoeren, moordenaars, voor álle noodlotsindividuen van een passioneel ogenblik, maar voor een stad die zijn intellect verhoereert, die zich zelve verslet zonder enig lichtpurper ideaal, zal in geen komende tijden, ander woord dan verachting van zéér-uit-de-hoogte te spreken zijn. Patroontjes, bureau-potentaten, dit is de eenvoudige, niet te harden boekstaving van uw verleden en hédén. Gij zijt Holland op zijn wálgelijkst. Een denkend man doet beter uw muffe bederfsfeer te mijden, – *libéráál-conservatíéf* stedeke van puur klootjesvolk.

Ik zei dit maar zo terloops, zonder mezelf warm te maken.

Georgine maakte de deur open – ‘Een gezegend nieuwjaar,’ zei ze in ’t donker portaal, begon te huilen. – ‘Kom, wat is dat nou!’ – ‘Ik ben zo zenuwachtig...’ ‘Is er wat gebeurd?’ – ‘Nee – ze waren héél lief voor me, ze hebben alles voor me gedaan... maar zónder jou... zónder jóú!’ – ‘Toe huil nou niet verder. Het is kwart voor twee... We hebben nog een héle nacht voor ons, hè?’ ‘Nou gaan wij het échte ouwejaar houden, hè?...’ ‘Sta je nóú al te vrije?’ – schreeuwachte juffrouw Cornet boven aan de trap, ‘got-wat-e-verliefde! Nou!’ – ‘We komme al... Vroege ze je thuis niks, Alf?... Zei je ma niks?’ – ‘Ze zei dat ik er zo schándelijk uitzag.’ – ‘Héús?’ – ‘Dat me jas vól vetvlekken zat...’ – ‘Zie je!... Heb ik hem niet wille schoonmake met naftaline?... Ik zei het nog zo.’ – ‘En dat me boorde zo slecht gestreke zijn...’ ‘Hè, wat sta je te jokke...’ – ‘En dat ik gauw moest gaan trouwe’...’ – ‘Was er visite?’ – ‘Allemaal beeldschone meisjes, die me állemaal het hof maakten... Een was erbij met zeven miljoen contant en drieëntwintig miljoen als d’r teringachtige papa komt te overlijden...’ – ‘Toe, zeg nou.. hou me niet voor de gek...’ – ‘Strakkies. Eérs boven wat warm worden...’ – ‘Wat ben ik góddelijk-gelukkig dat je er weer ben, hè!’ – Gearmd liepen we de nauwe trap op. Het was een kleine burgermanskamer, met witte rolgordijnen, veel portretten, van *speciale* mensen. – ‘U moet niet rondkijke,’ excuseerde juffrouw Cornet, ‘ik had vanmiddag het kleed opgenome omdat me buikspreker niet thuis zou komme...’ – ‘Heb u zitte kaarten?’ – ‘Georgine wou de kaart gelegd hebbe... niwaar Georgien?’ – ‘Hou je mond maar... Zo’n geméne kaart heb ik in jare niet gehad, niks dan trane, een huis dat gekeerd ligt en gauw een heel groot verdriet... Dat heeft me nóg zenuwachtiger gemaakt.’ – ‘Zal ik je nog eve áfdekke, Georgien...’ – ‘Gauw dan.’ – Juffrouw Cornet, glimlachend ingespannen bij de lamp, bewriemelde de kaarten. – ‘Zo... Harte zeven...

Hartzeer... Je ben niet gelukkig... Klaveren tien'... – '...O got,' zuchtte Georgine. – 'Klaveren negen... En de schoppenboer die dékt je.' – 'O Jezis wát een ongelukskaart! Wát een ongelukskaart!' – 'Wat is er dan érgs an vroeg ik lachend. – 'Lach nou niet... Klaveren tien, klaveren negen en schoppenboer da's het gróóste ongeluk... Daar heb ik hartklopping van gekrege!' – 'Nou-nou-nou...' – 'Is het niet waar, Cornet?' – 'Ja, het is een lélijke kaart... Zal ik u ook es even legge, meneer...' – 'Wel ja, leg u mij ook es,' zei ik, gezellig aanschuivend. – 'Je moet hem uitkruise...' – 'Nou gedúld... Ruitenheer dat bent u... Ook geen mooie kaart... De schoppen tien met de schoppen negen... Zie je, Georgien?' – 'Wa's dat?' informeer ik, lachend met overheersend gevoel van meerderheid. – 'Da's een schrik op de late avond.' – 'Nou, da's zo érg niet.' – 'U leg van Georgien gescheiden door een zwarte vrouw, door een weduwwrouw an wie u véél denkt, zie je, Georgien?' 'Waar ligt Georgine,' glimlach ik. – 'Daar, hartenvrouw.' – 'Zo zo.' – Juffrouw Cornet volgt met een rouwende vinger de kaarten, legt verder uit: 'Binnekort op een avond krijg u groot nieuws en veel fortuin – zie je de ruiteboer? – Er komt een dooie onder uw familie of bloedverwante... Rondom de boom van uw leve komme zware muizeneste... U krijgt een kind van het vrouwelijk geslacht, waarover u in familie bij drank ruzie krijgt... U gaat gauw op reis. – Zie je klaverenaas, Georgien? – en uw huis ligt gekeerd. – Da's harteas...' – 'Got wat-e-rare-kaart,' meent Georgine, 'daar is schoppeas ook – dan gaat ie met de zwarte weduwwrouw naar bed, niet?' – Haar gespannen kindergezicht kijkt bedenkelijk van de kaarten naar mij. – 'Ruite tien dekt hem.' – 'Ruite tien?' – 'Geld,' zegt juffrouw Cornet. – 'Géld,' zegt Georgine. – 'Géld,' zeg ik. – En we lachen alle drie. – 'Zo – ruim ze nou maar gauw op, juffrouw Cornet, anders krijg ik met me vrouw nog ruzie over de zwarte weduwwrouw.' – 'Nou maar érg kosjer is zo'n kaart niet,' schudt Cornet. – 'Dat wil die nou niet gelove, als ik 't hem zeg,' zegt Georgine, 'en hoe was het nou bij je thuis?' – Ik vertel en Georgine doet ook haar verhaal. Die Leentje Staas was éngelachtig lief geweest. En wat een nette man. – 'Ja een lobbess,' bevestigt Cornet. – 'Die is dan toch maar goed op d'r bene terecht gekomme,' peinst Georgine, 'ik zie 'r nog in de Vic – als ze een stukkie schmink kwam lene – of als ze op appelbolle trakteerde... Herinner je je nog wel Cornet?' – 'Nou – óf ik,' zegt Cornet, vochtig van herinneringsogen, 'toen was Michel er ook nog.' – 'Ach got ja – die goeie Michel'... 'En Chris... Weet jij nog van Chris?' – 'Was dat die lange?' '...Júst. Júst... die is hier voor een jaar gestorreve.' – 'Got, is die lange Chris dood?' – 'Ja ja. – Leentje Staas getrouwd en jij getrouwd.' – 'Nóú... getrouwd...' aarzelt Georgine. – 'Dúbbel getrouwd

dan,' lachschudt Cornet:... 'en ik... ik... wat kan het gek lope in de wereld, hè, Georgien? Wie had dat gedacht die me voor vijf jaar kende, dat ik kamers zou verhuure op de Diergaardesingel in Rotterdam, hé? Toen maakte ik nog me kuitefflikkers hè?' – In een dronkenschap van herinnering, springt ze op, slaat een cancan. – 'Zo jongens, godverdomme – neem me niet kwalijk meneer – zó: al ben ik oud, de fut zit er nog in!... En nou zal ik jullie es een potje bier schenke.' – 'Die ouwe Cornet,' lacht Georgine, 'wil je gelove Alf, dat zij voor vijf jaar een van de sjiekste mintenees was van Den Haag? Got, got, wat had die een meubeltjes... Daar kreeg je trane van in je oge...' – 'Ja me voorkamerameublementje, wéét je wel,' zegt Cornet met verliefd-gelukkige herinnering op het ouwelijk gezicht, 'ja meneer – óf zal ik maar Spier zegge? Ja, hè?... Ik ben nog zo'n óuwe, zo'n heel óuwe, jongens – zeg, tussen hakies, ik geloof dat ik hem een beetje om heb gekrege. – Ja me voorkamer, wat was díé goddelék, hè – hoe was die Georgien? – Vertel jij het es...'

'...Ja die was nou nét wat je noemt góddelek,' zegt Georgine, 'van die meubeltjes van zalmkleurig moiré met vergulde leuning – als je bij d'r binne kwam zag je éérst een donkerrood tapijt. – Nou daar dee het moiré en het goud prachtig bij en héél licht behang, nietwaar... Ja, dat was de échte sjék...' – 'Ze ware allemaal dol, die bij me kwamme,' vervolgde Cornet, met een nattig-verliefd kijken naar de peer van de lamp, 'got-o-got wat een heerlijke suite... as je d'r in zat dacht je d'r niet an om te gaan wandele... achter was alles *style... style...* nou de *style* doet er niet toe... alles was wit met gouwe oplegsels uit de tijd van Napoleon niet?... En een donkergroen kleed op de grond... Als de lichte opware, Georgien, hè?... Got-o-got as de lichte op ware en je al de stukkies kristal an de kroon, achter, zag blinke... en de *lustres* opzij van de schoorsteen... Enne wat een servieze... Weet je nog wel, dat je es een kop bouillon bij me gedronke heb?... En bove me badkamer... Zo'n badkamer is d'r in heel Rotterdam niet – kraantjes voor warm en koud en *douches* op je hoofd en *douches* op je rug... En me slaapkamer?... Hóé was me slaapkamer, Georgien?... Was die rijk of niet?' – 'Prachtig... ik heb nog nooit zo iets moois meer gezien.' 'Niewaar?... Op me wastafel was ik gewoon verliefd... vérliefd... Al die odeurtjes... die lékkere odeurtjes... en die mooie doossies... alles zo ruim... hè, Georgien? Hè?... Zat ik niet goed in me meubeltjes? Ware jullie niet allemaal as de pest zo jaloers?... En zo in eens álles kwijt, hè?... Hoe verdomd gek, zeg!... Me minteneur zakt in mekaar en z'n femilie zet me op straat... Lollig, zeg!... ik heb net drie handdoeken met een kroontje gegapt!... Hahaha!... Hoe vin je hem?... Ja, zo lollig ben ik nou altijd geweest, niewaar Georgien? As je wat meegemaakt heb, kan je wat naver-

telle, wat?... Vanmorge dacht ik: hoe kom ik op Nieuwejaar an warm vrete – óngegeneerd, jongens! – ik ben een ouwetje! en verdómd vanavond komme jullie bij me invalle! Ben ik dan niet de ouwe bofkont gebleven, Georgien, hahaha! Hahaha!... En wat wille jullie nou ete, een boterham mét kaas of een boterham zónder kaas. D'r is van alles, hahaha! Wat jij, Georgien?... Altijd maar vrolijk zijn. – Met knieze kom je geen streep verder!... Wat eet jij, Spier?' – 'Liever eet ik niks. Ik heb zwaar gegete.' – 'Nou wij niet, niewaar Georgine, pons en nog es pons en een roomsoes en pons en sinaasappele en nóg es pons en droge gebakkies van drie cent... Ik voel me ibbel... Ik mot een gezónde boterham... En jij Georgien?' – 'Dan stop ik er ook een in voor de gezelligheid,' zeg ik, me érg prettig voelend bij die ouwe armoedige chanteuse. Ze scharrelt in een zijkamer. Georgine kijkt me triestig aan, zegt zachtjes: 'Da's nou mijn voorland'... 'Zó. Zó. Wil je me es gáúw afzoene...' 'Heeft je ma je nóu al niet tégengemaakt met der aanmerkinge op die vetvlekke?' 'Hahaha!' 'Lame óók es lache,' zegt Cornet, die een verveloos presenteerblad met brood, boter en een stukje kaas andraagt. 'Daar hebbe jullie nou álles, jongens, wat er in huis is... Ben ik niet rejaal?... Nou zulle wij ook es fijn soupere, wat?... Weet je wat ik vanmiddag gegete heb?... Raai es!... Me buikspreker en ik hebbe voor een maffie gedineerd en lékker... Niet mondjesmaat! Om de dood niet! Vol op... Doe jij me dat es na!... Een prachtige schelvis van drie stuivers, een stuiver margarine en vijf cente aarpels!... Hahaha!... Het is toch scharrele goddome!... Ik mag het wel. Ik heb er lol in... Je zult zien op me ouwe dag krijg ik nog es een minteneur, maar dan laat ik alles op *mijn* naam zette, wat? – Want de man álles van jou profite en jij later een villa op de Diergaardesingel – da's niet *comme-?il-faut*, wat? *N'est-ce pas, monsieur? Ah nom de nom je parle mon français et if you like I will reply in English too!* O zo, je mot me zo min niet taxere! Nou, wat wille jullie?... Mét of zónder kaas... Dobbele jongens wie de korst krijgt!' – 'Zou d'r nog niet een winkel ergens open zijn, juffrouw?' – 'Juffrouw? Juffrouw? Zeg maar Cornet. Geneer je nie!... Een winkel open! Da's nou een Rotterdammer! Alles is potdicht! Zo! Ik het korstje! Ik ben de gást-vrouw, zeg... Toe maak nou geen kale complimente!' 'Nee – Cornet dan eet ik niet.' – 'Hè, wat een flauwsies.' – 'Als ik es bij jullie kom logere, ete jullie de korstjes! Wacht nou zal ik an je man me portretalbum es late kijke, hè! Dan kan die zien hoe ik er vroeger uitzag... Je bent toch niet jaloers op me?... Ouwetjes telle niet mee, hoor!' Ik eet de boterham, blader in het album. '...Hier hè-je me voor het eerst... Zou je me herkenne in dat tricot?... Het is erreg verschote... Toen was ik achttien... Wat denk je dat ik toen dee? – Niet zegge, Georgien! – Nou

raai es! – Toen werkte ik an de trapéze... Voel me biceps es. – Staal, hè? – Ik had je genome, jongetje! Ik zette een vijftigponder, hahaha! Me zuster die dood is werkte an me bene... Daar heb je d'r. – Mooie meid geweest, hè? – Maar fatsoenlijk. – Die heeft zich niet zo verzwabberd als ik. – En tóch dood gegaan! – Onze-Lieve-Heer die vráágt of je zwabbert! – Die néémt. – Ozo. – Weet je wie dát is? Raai es? God dat ziet die niet eens! Dat ben ík weer. Veranderd, hè? Toen zong ik bij Mulder – bij Piet Stijfsel, zég, naast de Houten Verdommenis – dat was allemaal vóór jullie tijd. – Me heup was ontwricht. – Nooit meer in orde gekomme... Ach jезis als ik je álles most vertelle, kon ik je wel de hele nacht bezig houe... Da's me getrouwde zuster. Goed getrouwd in Duitsland, helemaal een moffin geworde. – Anders een aardige meid. – Daar heb je – herken je die nóg, Georgien – Lutteputje! Hahaha!... Die was krankzinnig op me! In drie maande tijd hadde we samen een kwart ton verdonderd, werd ie onder curatele gezet. – Die arme Lutteputje. – Oók gestorve. – Ze sterve állemaal. – En ik hou het uit in me villa. Drink nog es. D'r zijn nog négen flessies. – We hebbe d'r strakkies twaalf uit de artiesten-sociëteit van De Heer meegepiemeld! – Da's me jongste zuster. – Ja, we hadde een hele familie. – Me vader kon meedoen hoor! – Van díe zuster heb ik gehoue... Die heeft een boel van me gekrege toen ik het goed had, hè? – Daar heb je me nóg es. Toen was ik vijftig. – Dat was uit de tijd van Georgien en Leentje Staas. – Een ouwe vrouw en toch nog succes. – Da's me láátste minteneur, die ouwe heer uit Den Haag. – Wat hebbe we dikwijls om hem gelache hè? – Weet je nog wel, Georgien, as die achter kwam in de *Vice* en ik hem z'n pruike van z'n hoofd trok. – Je had hem in bed moeten zien met z'n kale knikker, helemaal kaal, nét een Edammertje... Leentje heeft hem eens zien liggen op de canapé toen die ingedut was – Got-o-got, wat heeft die meid gelache... Ik had hem een bellekleedje om z'n knikker gelegd... Ja, ja... Maar da's nou allemaal gedaan – Jezis, jongens, ik heb nog een zakkie met koek – wachte jullie es eve! 'Van dat mens hóu ik nou,' zegt Georgine. – 'Wat smoest ze van me?... Denk er an: vroeger stak ik vijftigponders op, hoor! Asjeblijf! Vers van eergister. Een present van me buikspreker. Daar op de schoorsteen staat z'n portret.' Om de lamp zaten we met z'n drieën, pratend tot diep in de nacht. Eerst om halfvijf ging Cornet naar haar kamer.

'...Geen léve make, jongens! Geen gemenigheidjes doen in het nieuwe jaar. Ik slaap vlák naast jullie alkoof. Als je je omdraait kan ik het hore. Jullie snurke toch niet? – Driemaal in de nacht mot ik tegen het beschot stompe, as me buikspreker ingemaft is... Ik heb hem gezegd, dat ik hem nooit meer terugneem. Goddome, da's zo vervelend. Me hele leven heb

ik een man naast me gehad. En nou d'r een beschot tussen is gekomme, bedank ik voor het gesnúrk. Nou dág jongens!... Als we om één uur ontbijt is het zeker vroeg genoeg... O ja zeg. – Leg een pop uit voor je ontbijt. – Anders krijg je niks. Nou dag. Geen gemenigheidjes hoor!’

In de koude, witkalkige bedstee kroop Georgine dicht tegen me aan in de kilrilligheid der frisse lakens. – ‘Hou je héús van me?’ – ‘Ja, m’n vrou-tje.’ – ‘En hebbe ze je niet opgestookt?’ ‘Nee. Heus niet...’ – ‘Ik voel me zo óngelukkig vanavond. Ik weet zelf niet wát het is.’ ‘Ga maar weer lekker slape.’ – ‘En zul je me nooit verlate? Nooit?’ – ‘Nóóit!’ – ‘Het was er zo náár – zo léég bij die Leentje... en toen de stoombote op de Maas zo krankzinnig loeiden, werd ik zo wanhopig... Ach got ik hou zóveel van je! Laat me toch niet in de steek!’ ‘Wie praat daar nu van? Ga nou slápen... Toe nou...’

Naast ons kraakte een bed.

‘Légge jullie jongens? – Goddome wat is dat bed koud!... Hè! Hè!... Ik heb voor morgé alleen gróéne zeep in huis, hoor. Je mot je maar behelpe! Nou dág. Slaap lekker!’

‘Nacht Cornet.’

‘Na-ácht... Nou schei uit met dat gezoen!’

‘Na-ácht!’

‘Na-acht.’

XIX GEBEURTENISSEN

‘Je vader is naar De Haag,’ vertelde Georgines moeder, haar mantel losknopend.

‘Naar De Haag?’ vroeg Georgine verwonderd. – ‘Ja – bij je broer.’ – ‘Waarom zeg u me dat nóú pas?’ verweet Georgine, – ‘De Haag is toch geen Amerika?... Morgen ga ik naar hem toe. Ik vertrouw je vader niet.’ – ‘Wat ongezellig, zo je hele familie weg.’

‘Tja,’ hoofdschudde de moeder, ‘je bent niet voor je plesier in de wereld.’ – Ze kwam het laatste avondje bij ons doorbrengen. Georgine zette koffie, liet Frits taartjes halen. – ‘Trek dan uw mantel uit, moeder... Wat is dat vrindelijk van vader om niet eens goeiendag te komme zegge – hé wat áárdig! Net weer iets van hém...’ – ‘Alles is bij ons geen rosegeur,’ praatte het dribbelvrouwtje, bedrukt. Haar mantel deed ze uit, het kralen notedophoedje met de blauwe bloemetjes schommelde op het roezig haar. De lorgnet sneed vinnig in het wippend neusje: ‘Wat een histories, wat een histories!... Je broer Jan is een stommeling... wat doet ie ons een

verdriet an!... Nog altijd is die met die nááister. Nog altijd... Begrijp jij zo'n stomheid... Se is swanger van hem – sóver het ie het late komme... En nou laat sij hem niet los. – Hij het een engagement genome in De Haag bij de Franse opera. – En toen wou die het afmake. – Sij mocht de meubeltjes houe sei die. – Maar sij wou niet. – Se wou zich verdrinke... Hoor es an!... Verdrinke doe je je so maar niet... Nou het ie d'r tóch meegenome naar De Haag. – En nou sendt ie óns geen cent! – Geen cent! – Je vader het niks te dcen en hij geen cént – geen cént! – Da's je dank. – Da's de dank van je kindere en dat allemaal om so'n smerige meid. – Uitgaan doet se niet. – Se sit de hele dag thuis. – As ik tege d'r seg: ga es mee een straatje om segt se: nee ik heb geen sin. – As ik seg late we vanavond es naar de kemedie gaan: nee ik heb geen sin. – Se het in niks geen sin. – Da's een stráf so'n meid, hoor. As díé d'r natje en d'r droogje het is sij in dér sas. – Vroeger stopte Jan me sóveel in de week toe. – Nou geen cent. – Verléje week is je vader ook naar De Haag gegaan. – Die het altijd sulleke ideeë dat er buiten Amsterdam méér te verdiene is. – Nou motte jullie sijn brief es lese...' Uit haar zak kwam een slagersbriefje, een vervouwen papiertje én de brief. Eerst las Georgine hem. Toen ik.

Lieve vrouw! ik ben hier van middag om 2 uur gezond en wel aan gekome en ik hoop als dat ge deze ook in gezondheid mag ontvangen toen ik hier aan kwam ben ik eerst naar de schouwburg gegaan maar Jan had Repetiete dus kon ik hem niet spreken toen ben ik na Door ge gaan waar zij wone en dat was een goede ontvangst al hoe wel Door er slegt aan toe is daar na ben ik weer eens naar het theater ge gaan en toen kwam Jan van de Repetiete wat stond hij te keike toen hij mij zag dat kan je begrije zo op eens, nu wij zijn dadelijk naar huis ge gaan alwaar hij dan voor mij een kamer heeft ge huurt voor een gulde vijfentwintig voor 8 dagen anfein alles is zo ver goed maar Door die is er slegt an toe, van af donderdag ligt zij al op bed en ziet er uit als een geraamte, onder ons ik geloof niet als dat zij nog twee maande leef, ik hou het voor tering. ² Zij kon niet eens regt op zitte in bed, het is slegt met haar, nu moet ik hier het huis houding doen, ik sta morgens om 8 uur op om dat Jan om 10 uur alle morgen Repetiete heeft en ge weet hij houd van lang slapen, zo moet ik de kachel aan leggen kopjes wasse de kamer in orde brengen voor het mid dag eten zorgen. Anfein ik moet alles doen, maar dat doe ik graag dat weet ge wel. Anfein het is hier slegt gesteld met Door daar bij komt nog dat er geen Geld is, ge vraagt om Reis geld, ik kom zo even van den Berg waar ik Door haar japon heb verpant voor twee gul-

de en veiftig centen. Jan heeft al vijf en twintig gulde voor schot ge had van de maand en de eerste is eerst zijn maand om. Zo dat hij niets meer kan voor uit kreige. Jan heeft ge zegt als ge het geld kan te leen kreigen dan kan ge hier komen en dan zal ik wel wat vinde, ik kan je zeggen ik ben nog nergens ge weest niet eens met Jan naar de opera ik kom niet verder als de straat waar wij wonen om bootschappen dan wonen wij hier 2 hoog water op hale of droge kolen van be neden halen, anfein ik doe het voor Jan en Door, dus wat moet er gedaan worde. Jan die heeft niets, niet voor de eerste februari dus lieve vrouw ziet wat ge doet ziet dat ge geld voor de Reis krijgt en kom dan hier, da ga ik zien dat ik wat kreig, in de hoop op een spoedig antwoord nu lieve vrouw in de hoop als dat ge deze in gezondheid mag ont van gen zo als wij het zijn en na vele groete van Jan en Door aan Alfred en Georgine je liefhebbende man –

ARIE CASPER

‘Maar weet je wát het vuile is,’ pakte mama Casper uit, die al die tijd zenuwachtig had zitten wiebelen, ‘da’s dat ik er niks van geloof. Net een dag later krijg ik een brief van Door sellef. Nou ás se d’r só slecht an toe is, as se niet kan opsitte in d’r bed – hoe kan se dan schrijve? – Da’s weer so ies van je vader. Die denkt daar nou es lekker te swábbere. Die is seker élleke avond half of héél. Maar ik ga morrege. – Ik heb me belletjes weggebracht...’

‘Met de steentjes erin?’ vroeg Georgine meelijdend.

‘Precies. – En hÍj mee terug of ik blijf er ook. Lees nou es van Door...’
Weer circuleerde een brief.

Beste juffrouw. u zal wel denken nou van Door hoor ik ook niets meer ach ik ben zo ziek geweest het is van daag de eerste dag dat ik op ben wat ik gemankeert heb begrijp ik niet ik ben zo zwak geweest dat ik niet lopen kon jan heeft toen 3 dagen beneden bij die mense gegeten maar och u weet hoe of dat dan gaat nu ben ik weer gaan koken maar geloof mij kruipende en toen jan beneden at wier ik helemaal vergeten dat hoef u niet te vragen de mensen zijn hier heel aardig maar o Got als je iets mankeert geen water gooije ze voor je leeg nu beste juffrouw u man heef hier een heel lief kamertje en nu maar te hopen dat hij iets krijg maar ik moet wel eens lachen als ik ziek ben dan leg ik mij een ongeluk te bidden maar ik kan mij zelf niet dat ik weer wat her stelt ben nu dag beste juffrouw doet u de groette aan u dochter o ja wij hebben erggens gewoond en daar aten wij zoep toen denk ik ik zal voor jan het bovenste er af scheppen dat is lekker en ver beel u, het was karemelk u begrijp jan

was woedent en niet opgegeten ik heb het in godsnaam maar gebruik want dat anderen was ook niets nu dag juffrouw in gedachte gekus van Door groeten van jan die zal ik eens voor u kussen dag juffrouw Georgine hou jullie maar goed hoor dag schrijf eens gauw. – Gekust DOOR.

‘Ze mot nódig de komplemente doen,’ mopperde Georgine, ‘zij en Jan zijn nog niet bij me geweest, zólang ik met Alfred ben.’

‘Nou dáár weet je de reden wel van,’ verontschuldigde moeder Casper, ‘éerst wou Jan je man waarschuwe. Dat heb ik hem toen uit s’n hoofd gepraat. Jóúw sake zijn zijn sake niet maar hij wou toch niet bij je komme voor Isaac. Daar het ie nou só’n ongelijk niet in...’

‘Laat hem wegblijve! Ik heb hem nódig!’

‘Tja... En je vader an het pierewaaie. Ik ga morge naar De Haag. Dan súllé wij es sien. En Door die mot méé naar Amsterdam terug. Als sij bij Jan achterblijft krijge wij geen cent, dat begriip je hè? Met je vader zijn gesmoes dat ie niet verder komt dan de straat om boodschappe te doen! Een lekker dier? Dan zijn d’r seker sesendertig kroege in díé straat!’

‘Nou-nou-nou,’ zei Georgine, verveeld, ‘wat heeft Alfred nou met al onze verhále te make!... Zeg u het mij dan als we alleen zijn. – Doe uw hoed nou af en wees es een beetje gezellig.’

‘Wel ja,’ zei ik, ‘een vól uur mag u praten, dan moet u wat gaan lezen, want om half negen móét ik iets schrijven, niewaar Georgine?’

‘En dan is die om half tien klaar en legge we een kaartje.’

‘Ja ja – jullie hebbe goed prate – maar die... Door is een straf – een nagel an me doodkist...’

Tegen half negen begon ik te schrijven. Schoonmama had veel zin in *Wereldvrede* van Couperus, Georgine bladerde voor de vierde of vijfde maal in Kloos. Het gas suisde. Hét klokje tikte. De koffie pruttelde. Wél-bekende burgermansgezelligheid én huiselijkheid. Het had veel van een *literair avondje*. Schoonmama sloeg met mudjeshanden Couperus om, twintig, dértig bladzijden tegelijk. Dan lás ze een endje, knipperde slaperig achteruit, schokte met een kleine schrik rechtop, sjokte met de mollige mudjeshanden een hoofdstuk verder, las, lás met een soeziger welwillend kijken van oud vrouwtje dat de bijbel beslaapt. Na een kwartier kón ze niet meer, werden de kamerstiltte, het koffiegepruttel, het gasgeuis, het klokkegetik haar te machtig. Maar ze geneerde zich voor schoonzoon, nam een aanloop voor haar dutje... ‘Het is toch wel héél mooi,’ zei ze, wijs-knipperend naar de lamp kijkend, ‘héél mooi, héél mooi... Wat is het hier stil, hè?’ En in die sluwe overgang, als in bepeinzing der lectuur, leunde ze achteruit, tukte, met het hoofd slap wiege-

lend, tot de lorgnet afviel, aan het kettinkje bengelde. Na een paar minuten snurkte ze hárdop. Georgine keek me angstig aan, wetend dat ik geen geluiden kon velen bij het werk, maar schoonmama werd met een schrik wakker, zei suf slaperig. 'Heb ik geslápé?... Ik dacht dat ik sliep...' en vervolgde Couperus, die voor schoonmama's *geknípt* is, telkens weder omslaand met mudjeshanden, zoekend een hoofdstuk van *spanning* tot ze ganselijk wegnuffelde in zacht snurkend slaapgeknikkel.

Georgine las *Klóós*. Wérkelijk het was een *literair avondje*, Kloos en Couperus, bestudeerd door mijn vrouw en mijn schoonmama. Van Eeden ontbrak nog om het helemaal modern te hebben. Georgine las *Klóós*, terwijl schoonmama met *Wereldvrede* in haar schoot vriendelijk snurkte. Georgine wóú Kloos begrijpen, meesprekend over verzen áls over verzen gesproken werd. Kloos hanteerde haar. Ze wou ín hem komen, las, herlas, voelde wel een énkél gezegde van volle openheid, maar wát een *vers* was stond nog buiten haar teer-vrouwelijk-huismoedertjes-doen. Móóí vond ze *De ledige stoel* – van hoe-heet-die-kerel-ook-weer – móóí vond ze *De twee broeders voor Bommel* van Bilderdijk, vóóral in gedeelten als:

'Zijn naam' – 'o Meld hem!' – 'Van der Zaan'
Gerechte Hemel! hoe!
Mijn broeder! – Heb ik wel verstaan?
Mijn God, waar kwam ik toe!
Daar valt hij, zwijmende, als versteend,
Den Spanjaard op het hart;
Zijn armen klemmen om zijn borst;
En deze staat verward.

In een van mijn *Bloemlezingen* had ze het gevonden. Bij het slot:

Hij sprak. Het flikkert van de wal,
En eer men 't bulderen hoort,
Heeft de eigen kogel uit één slang
Hun beider borst doorboord.

kreeg ze rooie ogen. Dát was nou een gedicht. Dát pakte haar. Maar die Kloos, die vertelde niet; dat was allemaal zo *hoogdravend*, zo *sentimenteel*. Of ik ook niet vond dat *Bij de wieg* van Jan van Beers *goddelijk* was? Dat kon je je vóórstellen. Dat was ten minste waar:...

Doch spoedig worstelt gij door al den rouw,

*Die uwe jeugd bedreigt, en word dan vrouw
En moeder – Moeder! o dat woord klinkt schoon
Niet waar?... Dat is gelik een bemeltoon...*

Als in een 'vers' niks gebeurde was het geen vers. Maar mijn stille geglimlach irriteerde haar. Wéér las ze. En die póging zélf voelde ik als iets hóógvrouwelijks, als een zeer mooi gebaar, als een lief tasten naar de schemering waarin ik voor háár stond. Zachtkens zoende ik haar op de ogen, wat schoonmama snurkend goedkeurde, het geluid van Kloos ging door het kamertje en *Wereldvrede* wiegde op schoonmama's schoot...

*Gelik een bloem bij avond nauw beweegt,
Maar in de windlooze atmosfeer zich beft,
Klaar-schijnend op het kristallyn der lucht,
Rees Afrodite voor 't onmeetlijk ruim
Van licht, dat om haar was, één reine eindeloosheid,
En danste zacht, maar danste niet, bewogen
Maar even door het beven van haar ziel,
En wat daar schoonst in school...*

Ik leerde haar, voor zover ik het zelf wist, hóé te lezen, maar zij werd boos. – 'Nou zoen je me, omdat je me uitlacht!' – 'Wel nee, ik vin het juist allemaal zo fris van je... zo eerlijk... hoe zal ik het je zeggen... zo kinderlijk...' – 'Ik vin er niks kinderlijks an!' – 'Dat weet je zélf niet, Mol!' – 'Tk merk wel dat je spot...' 'Je moeder keek ook zo...' – 'Watte? Watte? Heb ik gesnurkt?' kwam schoonmama wakker, *Wereldvrede* opnemend. 'Welnéé,' lachte ik terwijl zij het laatste hoofdstuk begon.

'Dat heb u gáuw geleze,' lachte ook Georgine, 'schi u nóú maar uit. Alf is klaar.'

'Als ik 's ávonds lees,' lei schoonmama uit, 'krijg ik altijd so'n slaap... hoe sou ik nou an so'n slaap komme, hè? Een móói boek, hè? Vin je niet, hè? D'r komme passages in, precies as het nieuwe testament... Wat lache julie nou?... Is het nou só gek wat ik seg?... As je nou lees: <Sulle wij die wonde plek van ons land ooit kenne balsemen? Of sal het toch van daar altijd blijfe voortkankere?> Nou, as je dát lees... is dat niet precies het nieuwe... Hè wat een onsin van jóú om so te lache!'

'Maar moe!... Lach nou niet! Ik zou er het óúwe testament ook bijhale!' 'Het ouwe testament is niks dan fláuwe kul! – Daar spreek ik niet van! – – Het Ouwe Testament! Adam en Eva dat ware de eerste mense, nie-waar? – Waar zijn díé vandaan gekomme? Allemaal fláuwe, érrég fláuwe

kul. Daar komt nooit geen mens achter! – Krijg je geen brieven van Isaac?
'Nee.'

'Sendt ie je geen geld meer?'

'Née. Late we nou maar over wat ánders prate... Kaartje make, Alf?' zei Georgine onrustig.

'Ga eens bij Ka kijke, Georgine, ik hoor 'r zo hoeste,' zei ik.

'O niks – een kou – warrem houe,' adviseerde schoonma, 'een héle gewone hoest.'

We begonnen een kaartje, dat bij de eerste ronde al gestoord werd. Juffrouw Doedelaar kwam nóg eens klagen. Al zesmaal had ze nou gevraagd om d'r *handdoek* en d'r *servet* en wát of daar nou mee gebeurd was.

'Gut, juffrouw, mot u me daar om komme lastig valle, terwijl me moeder hier is?' zei Georgine vinnig.

'Nou jáwel,' pruttelde juffrouw Doedelaar, 'maar aan álle geduld komt een end. Wéke lang vraag ik d'r om. Wéke lang. En 's morgens kan ik hier nooit terech. U begrijpt dat ik niet sóveel handdoeke en servette heb...'
'In elk geval,' zei ik uit m'n humeur, 'heb u d'r nóú niet om te vrage.'

'Seker – u heef gelijk, meneer, maar de juffrouw scharrelt télkes met het goed dat in de was mot...'

'Wát schárel ik?' viel Georgine uit, zéér verontwaardigd.

'Goed. Goed. Kom u morgen maar terug,' zei ik weer.

'As ik het dan maar krijg,' brompruttelde juffrouw Doedelaar, 'pas een tafellaken met een gat erin.. en twee koppiesdoeke stuk...'

'Het zijn me d'r koppiesdoeke na,' zei Georgine ruzieachtig.

'En u mishandelt het goed,' bruiste juffrouw Doedelaar ineens rood van kwaadheid op, 'da's geen manier! Da's geen manier! Zo kan je alles runi-were... En nou mót ik morrege me handdoek en me servet hebbe!... Is me dat een geval! Is me dát een geval!' Driftig nakakelend sloeg ze de glazen voordeur dicht.

'Wat een válderappus,' zei schoonmama.

'Dat komt nou alléén, Alf,' zei Georgine, wit van boosheid, 'dat je ze van de maand niet hélemaal heb betaald. Nou krijg je ze praits!'

Beneden hoorden we een twistend bromgesprek.

'Ze hebbe rúzie,' meende Georgine.

'Sst... Sust!' zei schoonmama, luistergraag.

De vrouw was het geschil beneden aan het uitleggen. Doedelaar vond het ongetwijfeld zó erg, dat hij z'n stem in hysterische woede uitzette...

'Nou en wij móéte oens goet terug!... Zijn die lui oben helemaal belazerd!... Iemand zijn goet ruiniere... en telkens stroent met ze!... Laat hij eerst betale en dan praits hebbe!'

'Zeker dronken,' meende ik.

'Sust, sust!' susten de twee vrouwen, verzot om te hóren. 'En die kakkie over dat schoonhoue van die plee... en telkens die emmer mit vuil voor de tuindeur... en dat spektakel van laatst met die Sienger-machien... Sind die Leute bedoendert!... Iek ben zijn knechtje niet... Iek ben wel net goet mijnheer als hij!... En jij laat jou nieks meer zegge... Nieks meer! Nieks meer!'

'Ik zou hem morges de huur opzegge,' raadde schoonmama aan.

'Ach wel nee,' zei ik kregel, met een benauwde krop in mijn keel, 'wel nee... Late we dóórspele... Als die vuilik wat te zeggen heeft, kan ie hier kommen... Ik ben niet *verplicht* af te luisteren wat ie beneden vertelt. Als Georgine die handdoek en dat servet op tijd had teruggegeven...'

'Jawel!... Nou krijg ik weer de schuld!... Trek maar partij van vreemde mense... Heb jij die servet niet verschroeid met het glas van de lamp?'

'Was dat voor jóú een reden...' verweet ik.

'Krijge júllie d'r nou geen rusie om,' vroeg schoonmama, zenuwachtig. Een schoonmama is een erg aangenaam ding.

'Bemoei u d'r niet mee!' adviseerde Georgine, haar kaarten opnemend, 'in elk geval zulle de kindere niet meer sáme slape!... Klaveren!... Is me dat een huis!... Vanmorges lag d'r weer een plek hondepies van die vent bóve... Ruiteheer!... Zó'n plas... Dáár bij het kastje... en op het brood was een haar van d'r... Die vieze moffin!'

Beneden zoemde stemgebrom, niet meer verstaanbaar. Ik begon te *neu-riën*... To-ré-a-dor-en-ga-á-á-á-árde... To-ré-á-dor!... Tor-é-a-dor!'

'Wat een sar ben jij,' lachte Georgine, terwijl ik voortneuriede, immens-triestig. Zimmerschmerz-kamertjesklamheid. We maakten onze *twééde* ronde, *wéér* gestoord door Dirk, die met een bons kwam binnenvallen.

'Wat zie jij d'r uit!' riep ik.

'Wat is er?'

'Jezis, ik ben kapot! kapót!' schreeuwde hij.

'Wat is er dan?'

'Stientje legt op sterve!'

'Ach got!'

'Stientje van Duif?'

'Wat zeg je, Stien?' Het was een koor van angststemmen.

'Ga je even mee, Alf?' vroeg hij.

'Ik ga óók mee,' zei Georgine.

'Née. Je blijft thuis!'

'Nee, Georgine, ga jij niet mee. We moeten d'r vader nog zoeken!'

'Kan ik dan niet zolang bij Duif gaan?'

‘Ach nee kind, wat heb je er mee nodig!’

Ze wóú mee en er moest héél wat geredeneerd worden, voor het haar uit het hoofd gepraat was. Ik moest beloven voor twaalf uur thuis te zijn.

‘Da’s óók een mislukt karetje,’ meende schoonmama – Kloos opnemend... Een dik uur zochten we de stad af. Meijer was nergens te vinden, bij *Mast* niet, in de *Quelle* niet, *De groote Slok* niet, bij *Suisse* niet. – ‘Late we naar Duif gaan,’ zei Dirk, ‘je zult hem vanavond nérgens vinde. Voorstelling heeft ie niet. Gód weet waar die met z’n getrouwde vrouw uit-hangt.’ – ‘Nee. We móéte hem hebbe.’ – ‘We moete!... We moete!... Me geduld is op.’ – ‘Hij zal wel érgens zitte.’ – ‘Het is over elve.’ – ‘Weet je niet waar die getrouwde vrouw woont?’ – ‘Die is ook goed van je, zég, nee díé is verdomd goed!... Bel jij maar es an en vraag om ménéér te spreke!’ lachte Dirk. – ‘Ik geneer me er niks voor.’ – ‘Onzin.’ – ‘Zulle we nog es kijke bij Kras?’ – ‘Daar komt ie nóóit.’ – ‘Een geringe moeite... Is die dáár niet, dan gaan we naar Duif.’

Vóór was hij niet. Achter, zoekend, tafeltje na tafeltje, zagen we hem zitten, gelúkkig – in gezelschap van de ouwe dame, die hem ‘mentineerde’ zoals Duif het noemde en van de man dezer dame als *facheux troisième*. Dirk riep hem even weg van zijn halve gebraden eendebout. Hij schrikte. Zijn mond werd spits-klein in het geverfd gelaat.

‘Wat zeg je! Wat zag je! Ik ga dadelijk mee. – Ik zal me even excusere...’

Met zijn servet veegde hij het eendeboutenvet van zijn mond, praatte radjes met de dame, wier ouwelijk-sentimenteel gezicht spijtig vertrok. Zij wees met een glimlach van zou-je-niet-eerst-af-eten? naar de halve eendebout. De meneer spreidde zijn handen in vragend gevouw, maar Meijer schudde driftigjes het hoofd, wees op ons, boog een paar maal, trok zijn pels aan.

‘Wel godverdomme Dirrek, is het zó erg?’

‘Bár errig.’

‘En nou woue die mense me nog niet eens late gaan – Zij, die dame, was jarig. – Ik had geen lust de reden te zeggen – begrijp je? Begrijp je? Dat geeft allemaal nutteloos gedonderjaag... Is het zo érrig?... Het zal wel overdrijving zijn, hè?... Ik zou om de dood niet wille dat mijn kind...’

Bij het ‘mijn’ schoot zijn stem met lichte pathos de hoogte in.

Het toneel liet hem niet los.

‘De dokter heeft haar opgegeve.’

‘Wélke dokter?’ vroeg hij gejaagd.

‘Smid.’

‘Smid?... Opgegeve? Wat zeg je me daar?... Ben je goddome gék! Opgegeve?... mijn éngel van een kind!... Voor veertien dagen zag ik haar nog

gezond en wel...'

'Hartkwaal Meijer... De laatste maande was ze al niet goed.'

'We zulle een apie neme, hè? God, God, mijn éngel van een meid!... En is Duif d'r ook?'

'Natuurlijk,' zei Dirk.

'Da's vervloekt spijtig... Dat serpent... Dat kreng!... Maar bij een sterfbed niewaar!... Bij een sterfbed!... De dood doet je álles vergete... Opgegeve?...! Wel afschuwelijk. – Afschuwelijk. – Hallo!... Ben jij vrij?... Zit goddome niet te slape kerel!... Vlug rije naar... naar... Geef jij het adres es op, Dirrek!'

Hij zat naast Dirk op de achterbank. Vanuit het schemerdonker onder mijn hoedrand, zat ik hem aan te kijken, telkens als we voorbij een lantaarnpaal reden. Op het bruingeverfde haar spiegelzwartte de glimpende, hoge hoed. De pelskraag sloot om zijn gladgeschoren, mager gezicht. Hij zag er gentlemanlike uit in z'n dure pels, die 'de dame' hem gegeven had. Een zoete vrouwenodeur ging van hem uit, mal van contrast met het stalluchtje van het rijtuigje. Soms zag ik hem minutenlang niet, dan plonsde hij op uit de donkere hoek, welgedaan in zijn pels, gedistingeerd onder zijn glimhoed. Zijn ogen waren tot bezorgde droomoogjes verkleind. Zolang we op asfalt reden, praatte hij, informeerde hij, tot de rammelende straatkeien en het glasgerinkel het gesprek overbeukten. 'Hoe laat was de dokter er?'

'Tien uur.'

'Maar met goeie versterkende middele... is er toch wel wat te doen, hè?'

'Niks... Ze kán misschien al dood zijn.'

'Wat zeg je! Ben je godverdomme krankzinnig, Dirrek!'

'Ik zou me maar op alles voorbereide... Als er een tweede benauwdheid gekomme is...?'

'Maar die ís niet gekomme... Zo zwaar zal God mij niet straffe!... Mijn arreme Stien... Mijn éinig kind!'

Uit de zak van zijn pels kreeg hij een zakdoek, snoot zijn neus. Het was opmerkelijk hoe in-váls én tóch hoe geméénd zijn smart was. Hij zat zich waarschijnlijk volkomen te goeder trouw de eigen smart als een te leren, te intoneren rol voor te stellen, trachtte in de 'stemming' te komen, daar de overgang van een halve gebraden eendebout met witte wijn naar een sterfbed zelfs hém te sterk was.

'Ja – ja,' zei Dirk, die mogelijk ook dat valse voelde.

'Veertien dage gelede ging ze nog voorbij Mast en kwam binnelope... Ik heb d'r nog van me gebakke aardappels late proeve... Pa zegt ze: ik speel over veertien dage bij Van Lier!... En nou zo ziek!... Nee-éé. Nee-éé-éé!'

God zal niet mijn enigste bezitting wegneme!... Stien is de enige die van me houdt. Mijn kind!... Mijn dochter... Wille jullie gelove dat ze een hart van goud heeft – dat ze honderdmaal tegen me zei: pá, van al het kwaad dat ma van u vertelt geloof ik geen woord, ik hou alleen van u!... Zo'n engel! Zo'n engel... Dat kind is m'n alles, da's nou m'n liefste op aarde. – Als jullie wiste hoe ik om dat kind geleje heb – wat een smart ik heb uitgestaan... Ratatata...

Het rijtuig schobberde over de keien van het Rembrandtplein. In de Utrechtsestraat begon ie weer.

‘Wát voor hartkwaal heeft ze?’

‘Reumatiek.’

‘Wat zeg je?... Reumatiek?... Je zult zien dat ze er van opkomt... Mijn schatje.. Mijn oge had ze, hè... En wat ze verdomd goed Veltman en Frenkel en Frits Bouwmeester kon nadoen, hè? Dat heb ik haar geleerd... En nou zo ziek!... Waarom neemt God mij niet weg als er iemand moet worde weggenomen?... Ik ben een grote en sterke man. – Ik kan tegen lije, nietwaar? – Ik heb alles van het leven genote. – Maar zo'n engeltje, zo'n hart! Van dat kind hield ik toch zó, hè!... Zo innig-veel...’

Het was precies of ik hem op het toneel hoorde – zin voor zin – woord voor woord.

‘Ja het was een lief kind,’ zei Dirk, ‘werkelijk een door en door goed kind.’ ‘Goed, meneer!’ stoorde het geluid van Meijer op, ‘góéd, meneer? Niet d'r gelijkenis op de wereld!... Als ik haar es een kwartje gaf – je begrijpt: méér dorst ik haar niet geve voor het keelgat van d'r moeder – vroeg ze nóg of ik het wel misse kon... En wat een móóie oge, hè!... Wat een goddelijke oge voor een meisje van die leeftijd... Wat een ogen van een engeltje... Heb je óóit zulke ogen gezien?... En ik die an niks dacht – ik die daar rustig zat te soupere met meneer en mevrouw Van Burksen en van God en de wereld geen kwaad wist... Wat een toestand... of je midden in een drama...’

Ratatatatata...

We reden over het Frederiksplein naar de Pijp. Wel probeerde Dirk nog wat te schreeuwe, maar het keiengerommel maakte het gesprek onaangenaam-hard. Soezend keek ik naar de man over me, die, geheimzinnig, télkens met zijn dure pels en zijn hoge hoed uit het rijtuig donker leefde, weer onzichtbaar werd – télkens was een mom met droomoogjes – donker – wéér het mom – wéér het rijtuigdonker – het rinkelend glaslawaaï, het gerommel benee, het geschok van de koets om ons zwijgen, om onze drie onbewogen levens.

De deur werd opengetrokken, toen het rijtuig stilhield.

‘Ben jij het, Dirk?’ riep een stem.

‘Ben je weer met Guus verzoend, Dirk?’ vroeg ik, verbaasd.

Hij scheen niet gehoord te hebben, wipte met brede sprongen de trap op. Meijer, deftig, voorzichtig, betastte de treetjes met zijn gelakte laarzen. Ik kwam achteraan.

In de achterkamer hing de lamp laag op de tafel, half-afgedraaid. Duif, in een vuil-bruine ochtendjapon, zat rood-van-huilen in de armstoel, suf van oogkijken. Op het nattig tafelzeil was een viés gewar van flesjes, vuile kopjes. Er muftte een lucht van roet en medicijnen. Naast Duif, in de matschemering der lamp zat een burgerjuffer met een zwarte omslagdoek om het hoofd.

De rode-bloemetjes-gordijnen voor de bedstee waren dichtgeschoven. Meyer, met de hoed in de geglaceerde hand, kwam schuw-angstig binnen, zocht in de kamer, vroeg voor-het-eerst-éénvoudig-aarzelénd in zijn doen... ‘Hoe is het met ’t kind, Anna?’

Duif antwoordde niet.

De burgerjuffrouw naast haar lei een magere vinger op de mond, wees naar de bedstee.

Guus zei zachtjes ‘Dood...’

De hoed beefde in de geglaceerde hand.

Zenuwachtig-druk zette Meijer ’m op de tafel, tussen het gewar van flesjes en kopjes, liep op de bedstee toe, scheurde een gordijn halfweg, snikte in de stilte der kamer, waarin we allemaal stonden te huilen. Zijn zwarte pels sloot de bedstee-openheid af. Maar hij zakte op de knieën, vatte een klein, wit handje in zijn handschoenen, begon dat zo harts-tochtelijk te zoenen, dat de zoenslaagjes in de kamerbenauwdheid als zachte klukjes klonken. Van het bed was een tip laken te zien; tegen de achterwand een plank met oude hoedendozen. Meijer, gehurkt in de builende pels, bleef roerloos liggen. Duif snikte met neusproestingen achter haar zakdoek. Guus hilde tegen Dirk aan, die bot stond te kijken met zijn bril in de ene en een zakdoek in de andere hand. De burgerjuffrouw – van tweehoog – keek naar de bedstee, schudde láng-aanhoudend het hoofd.

Guus, snikkerig, groot van vrouwelijk meelijden, liep op Meijer toe.

‘Kom nou, Meijer!’

Hij snikte weer, luidóp, zoenend het klein marmerhandje met de dof-bleke vingertjes.

‘Ogotogot... dat scha-ááp... dat scha-ááp,’ snikte hij, ‘dat árreme wurm... me niet eens goeiedag gezegd... geen woordje meer... niks meer... Ogotogot!’

‘Kom nou... D’r valt niks an te doen...’ snikte Guus, ‘ze is nou bij God...’ Meijer stond op, leunde tegen de bedsteeplank, droogde zijn ogen, keek naar het dode meisje dat met het witte gezichtje, doodswitter nóg door de rosse schijn der lampekap, te rusten lag in de zwarte warring der haren. Duif en Guus snikzuchten, wat Meijer nóg eens deed losbarsten, maar nu was hij al over zijn natuurlijk gevoel heen, lag de emotie voor hem als iets bezonkens dat in wóorden gezegd kon worden. Bijna werd het een grove monoloog... ‘Mijn arm kind... Mijn arm dochttertje... Nou kijk je uit de hemel op je rampzalige vader neer, die je zo graag had wille houé!... O God – ik kan het haast niet gelove dat je dood ben! – Zeg me dat het niet wáár is! – Ogotogot arreme stakker, wat heb ik een meelij met je! En zo in eens dood! En niemand die me gewaarschuwd heeft! – Je eigen moeder niet, kind! – Je éígen moeder, die me niet gegund heeft je ogen toe te drukke...’

‘Dat líég je, godverdomme!’, kwam Duif ingehouden-woest los, ‘ik heb Dirrek na je toe gezonde...’

‘Sust!’

‘Sust, Duif!’

‘Laat hem dan zijn smoel houé...’

‘Sust! Sust!’

‘Juffrouw d’r leit een dooie...’ vermaande de juffrouw van tweehoog.

Meijer hield op. Niemand snikte meer. De lamp roodde sufjes op hoofden en vormen. Boven begon een kind zeurig te bléren.

‘U mot mijn effe ekskusere,’ zei de burgerjuffrouw, verlegen.

De trap kraakte tree voor tree onder het gestamp van haar voeten.

‘Arme, arme Stien’ – begon Meijer opnieuw – ‘ám ongelukkig kind. –Ik vraag je vergiffenis als ik je iets misdaan heb – als ik niet goed voor je geweest ben. – Bid bij God voor je ongelukkige vader. – Stakker, stakker, ik zie je nog vóór me, an het tafeltje bij Mast – toen je me zag zitte... Ogotogot!’

Hij zweeg even, snotterend in een van de gebloemde bedgordijnen: ‘Arrem schaap!... Hoe ze de gebakken aardappels van me vork at!... En nou dóód dóód!... doo-oo-óód!... doo-ood!... En ik niet bij der sterfbed. – Ik d’r vader – d’r vader – d’r vader – van wie ze álles hield. – Ik, die d’r nog es een gelukkig uurtje bezorgd heb...’

‘Kijk ’m nou huile,’ fluister-siste Duif kwaadaardig, ‘jij heb nog al het recht om te huile... stinkende egoíst... Je héb wat voor d’r gedáán!’

‘Hou je smoel,’ zei Meijer, z’n vuist ballend: ‘Hou je smoel bij een sterfbed!’

‘Wat gedáán!... Wat gedáán!... Wat gedáán,’ herhaalde Duif nerveus-

koppig, altijd in dezelfde gedempte angstige toon... 'd'r late verrékke... d'r late verrékke, gemene sodemieter met je péls!... Mijn voor alles late opdraaie! Mijn alleen!'

'Toe nou Duif, maak nou geen hérrie,' smeek-fluisterde Guus... 'hoe kán je dat nou doen – waar je kind leit... Wil je wat drinke?... Toe drink nou wat?'

Duif slobberde van een glas, begon tegen Guus áángleund zachtjes toe-vals-achtig met bedwongen hysterische gillen te snikken...

'Hè, tóé-nou Duif! Je maakt ons allemaal zo ákelig.'

Meijer – om geen nieuwe ergernis te geven, stond stil bij de bedsteeplank, kijkend naar dood-Stientje, wier zwarte wimpers te rusten leien op het blauw-wit vel. Zwijgen van dood-kindje mengde zich met de stilte waarin zwáár van plompheid de vijandschap van man en vrouw bitste. Boven drensde zacht kindergebler. 'Ik dacht niet dat het zó gauw zou weze,' zei Dirk – báng voor die stilte.

'Ze kreeg een tweede benauwdheid, nóg geen kwartier later,' fluisterde Guus.

Meijer keerde zich om, snoot zijn neus breed-toeterend, nam de hoed van de tafel, streek hem op met zijn pelsmouw, inwrijvend de natte striemen, vroeg zachtjes: 'Wánnere is de begrafenis?'

'Woensdag,' zei Guus.

'Wil je me late wete, hoe láát?'

Het verschoten tapijt betastend met de kraakjes-lachende, verlakte bottines, ging hij naar de deur, ónzeker van beweging. Maar Duif, die hem had staan te beloeren vloog op, posteerde zich voor de deur, rauwde hem haar haat van lánge jaren toe, pogend haar stem te dempen tot dodenkamer-gefluister.

'Fluim! Fluim! Ben je nou blij da-je van ons af ben, hè?... Ben je gelukkig dat je weer vrij ben... Fluim! Fluim! Fluim!'

'Juffrouw, ik verzoek u...' zei Meijer hees, 'ik verzoek u...'

'Toe nou Duif... denk toch an Stientje...'

'Hóre zal die vuile sodemieter, die stinkende makker met z'n fijne pels en z'n fijne hoed!... Nou ben je van ons áf, hè?... áf, hè?... áf, hè?... Nou *mijn* kind dood is, hè?... Nou het schaap je niet meer hoeft te gatlikken om een dubbeltje of een kwartje, nou...'

'La je me door, of niet?'

'Huilé! Huilé! Jij, huilé! Trane die ik an me kont veeg, komedietrane! Gemene patser om je hande van me af te trekke!... Om me in de steek te late met me kind, om me te late vrete van me éíge verdienste!... Ja, ráák me es an! Raak me es an! Je oge krab ik uit je smool dat je de eerste maand

niet kan optreje!... Blijf van me lijf, Dirrek... Bemoei je d'r godverdomme niet mee!... Zo'n judas!... Zo'n mákkero!... Gemakkelijk, hè, je te late voere door die ouwe hoer en mijn zéven jaar te late opdraaie voor het kind!... Je ben niet waard met strónt gesmete te worden, vuile verdommeling! Zó denk ik over je! Zó! – En in het paroxysme van haar woede die ze niet helemaal te uiten dórst door luiduit, gillend schreeuwen, spuwde ze hem een slijmkwal tegen zijn zwartdeftige pels.

'God-ver-dom-me!' brulde Meijer hees, zijn geganteerde vuist opdreigend, 'vuile hóér!'

Dirk greep hem bij zijn arm. Verwoed rukte Meijer zich los. Met een scherpe klák viel de hoge hoed op de grond.

'La-me los, Dirrek! Godverdomme la-me los!'

'Wees jij nou verstandiger!'

'Toe nou! In Godsnaam, Meijer!'

'Mot ze me spóége, dat kreng, dat varreke! Ben ík de herrie begonne?'

'Jij vuflík! Jij vuflík!' drensde Duif, uitraspend de woorden in zenuwwoede-op-toeval-af – 'Jij vuflík – durf jij je smoel nog opendoen? – Ga es bij je kind as je dúrref. – Kijk d'r es in d'r oge! – Heb ik het vrete niet uit me bek gespaard? – Heb ik d'r klere niet gekocht, d'r grootgebracht? Wat wou jij... Wat wou jij? – Me vuil is nog te goed voor jou! – Denk je dat ik van jóú nog wat mot? – Ik vreet liever me nageboorte! – Van jóú? Van jóú? – Mákkero! Makkeró!... Bij Mast zitte en flesse wijn bij je vrete zuipe, hé? – Je mót me es anrake!... Puh! Puh!' – Hijgend, nog altijd ingehouden-krijsend, spuwde ze weer naar hem, zonder te raken.

'Toe nou Duif! Jezus denk toch an je kind!'

'Laat hem nou door! Wat geve die verwijte.'

'Laat ie dan z'n smoel houé! Laat ie dan z'n smoel houé!...' uitraspte Duif, opgewonden, buiten bezinning, 'wat doe ik díé mán, wat dóé ik hem... Wat wil die kerel van me!... Die vuile sodemieter!... Die lazersteen!... Die flikker! Die kérel! Die kéeéérel!'

'Verrék jij maar!' heeste Meijer, driftig fluisterend, met diepe adembijgingen na elk zinnetje... 'had 'r an mij gelate!... Ik zal jóú onderhoue, hè?... Dat jij alles verzuipt!... Dronken hoer!... Heb je me beste jaren niet verpést!... Heb je Stien niet gehoue om er voordeel van te trekke!... Heb ik 'r niet wille grootbrengé?... Ze is beter zó... God hoort me!... God zal me vloeken!... Jij had er een lel, een hoer van gemaakt... zoals jij zelf een hoer ben!... zoals je zélf ben!... Zeg dat ze opdondert Dirrek, anders pak ik 'r in d'r strot!'

'God, Meijer, hou je toch in!'

'Schame jullie je nou niet!'

'Ja, bij God, da's een schande!'

'Raak me es an! Raak me es an!... Het is mijn huis, vuile makker!... Kom es an me lijf!... Kom es an me!... Oe!... Oe!... Oe!.. Die ké-rel!... Die kéééérel!... Oe! Oe! Oe!'

Haar ingehouden galmen braakten over in vette strotbrullingen. Voor de deur viel ze op de grond, de handen krampachtig vastgewroet in de haren. Haar ogen glansden wijd-open. Uit de vierkant-verrimpelde vle-zige mond rauwde het gorgelende strotgebrul, dat in de halfdonkere kamer als dierlijk gejammer rondkrijste.

'Hóu dan toch je bék, Duif,' smeekte Dirk, gedempt, 'denk toch an de búre!' Zijn sterke armen schudden haar heen en weer.

'Ze heeft een toeval,' zei Meijer, stroef, die haar van ouds kende.

De juffrouw van boven klopte juist aan, duwde de deur tegen de vleesklomp op de grond, wrong zich door de deurkier, knielde mee.

'Ach gotogot!... Het de stumper een toeval!... Ach jesis!... Ze hield ook zóveel van die Stén!... Ach gotogot!'

Ze snoot haar neus van aandoening in haar paars schort, begon Duif in de handen te kloppen.

'Late we d'r bij óns brenge,' zei Dirk.

Met hun vieren droegen ze Duif naar de voorkamer, waar het rauw gekrijs weerklonk.

Ik ging licht-bevend naar de bedstee, keek naar het waswit dodenhoofd-je, vermarmerd in het slappe kussen, schoof de gebloemde gordijnen voor het schemervierkant. En gaande naar de voorkamer trapte ik tegen de hoge hoed op de grond.

Thuis wachtte Georgine, ongerust, erg nerveus om Ka, die naast Netje in de gangbedstee, bezweet, hoogrood te woelen lag, telkens benauwde hoestbuien had. Doedelaar en zijn vrouw waren dadelijk na mijn vertrek begonnen met sarren. De hele avond hadden ze gezongen, lawaai gemaakt.

'Dat zal ik ze mórgen wel inpeperen,' dreigde ik. – 'Ik ben zo ongerust! Zo ongerust! De hond benede heeft strakkies zo akelig gehuild.' – 'Klee je nu maar uit...' – 'En die dood van Stientje!... – Als God mij nou eens stráfte Alf, voor mijn slecht gedrag!' – 'Wélk slecht gedrag? Heb je je iets te verwijten?'

'Ben ik dan geen sléchte vrouw!' hilde ze greinend-nerveus.

'Slécht? Slécht? Wát slecht?'

'Dat ik met jou lééf... een getrouwde vróúw met twee kindere!... Als God me es in me Kaatje stráfte!'

‘Kom!... Schei uit met je gekheidjes!... D’r valt niks te straffe!... Je bent volkómen eerbaar! Wat zit je te prakkizeren? Moet ik je telkens weer uitpraten de stomheid van andere mensen?... Mozes was een kwibus toen die zich zo’n zótte voorstelling maakte van een God met tien gebodjes!... Maak je maar niet angstig. Morgen zal ik een dokter halen hè?.. En wat zeg je van de scène bij Duif? – Schrikkelijk hè?’

‘Ja, vreselijk. – Hoor je Ka hóéste? Zou ik ’r bij ons in de alkoof neme?’
‘Doe dat liever morgen... Anders vat ze nog kou. Licht uitdraaie? Leg je?’

In bed begon ze nóg eens, tobbend, ongerust, opgeschrikt door Stientjes dood.

‘Weet je wát ik goddelijk zou vinde, Alf?’ vroeg ze zacht-pratend onder de dekens, de volle warmte van haar jong lichaam tegen mij aan.

‘Nee, wát?’ vertrouwelijk-fluisterde ik.

‘Als ik vannacht dóód bleef in je arme.’

‘Zo. Héél aardig...’ zei ik toonloos, met plotselinge visie van het lijkje – één lijkje.

‘Dood te gaan in jouw arme, terwijl je nog van me houdt...’ klonk het diep-moedeloos.

‘Heb je nog méér onzin?’

‘En dan jij over mij an het huile, schrikkelijk huile... Wat zou me dat goed doen.’

‘Egoïst!’

‘Jij zou wel weer een ándere vrouw vinde... Wees nou niet kwaad, liefje... Ik zòu het zo héérlijk vinde... in jóúw arme... en jij over me treure... een tijdlang... en dikwijls gaan naar me graf met bloeme... wat héérlijk... wat héé-éé-éérlijk... niks meer te make hebbe met de mense buiten... niks met me mán... niks met álles... Als het zo donker is, voel ik jou als het énigst... en wat kan er héérlijker zijn dan bij dát énigst inslapen, zoals ik nou leg... nooit meer wakker worde, nooit meer al die vijanden zien... nooit meer!... nooit meer...’

Ze kroop weer warm tot me op, inslurpend het grijslome van het stil-liggen in nachtdonker.

‘Voel je niet? Voel je niet?’ vroeg ze vleierend, bijna stem van een angstig kind.

‘Ja ja,’ zei ik fluisterend, héél zacht, héél voorzichtig-fluisterend, pogend te antwoorden, klankjes-zeggend – om ónafgeleid achter de voelbaar-droge oogleden te denken aan háár genegenheid die de mijne óver-groeid scheen. Want, vaag-melancholiek, als een zwaar-droevige aan-wuiving, meende ik te voelen dat háár doods-visie van een gelukkig,

naïef, burgelijk-sentimenteel verlangen was – de mijne nog geen berustende vorm had; dat ik voor háár wereldcentrum geworden was, doodsgedachte in haar armen, hier in de alkoofbenauwenis, als een schrijning van wanhoop in m'n moe hoofd rondwaarde. Te liggen in een alkoof als Stientje, als marmerkindje in grauwe kamerschemer... En ik trachtte, luisterend naar Georgine's adembeweeg, óók een vorm te vinden, een vorm van dood. Maar moede mensen kúnnen dat niet. Helwakkere levensvreugde is nodig voor krachtig berusten in sterven. In een alkoof, 's nachts, met een barbiertje onder je, óók in een alkoof, een barbiertje, een doodskoppig *barbiertje*, kun je niet, kún-je-niet, gáápt zwarte duizelleegte met wit-wassen hoofdje op peluw van zwarte haren. O néé. O alsjeblief néé. Bij dág erover denken, búiten, bij de Amstel, bij watergeklots, blarengesuis... en dan zéker zijn – zeker – stérk-zéker...

'Hoor je Ka hoeste?'

'Ga nou slape, kind!'

'Leg jij met je ogen ópen of toe?' vroeg zij weer.

'Wáárom vraag je dat?' schrikte ik.

'Ik weet het niet... Ik lag al die tijd met mijn ogen open te kijken naar jóú – zónder dat ik je zag – en tóch dat ik je zag – gék, hè? Gék!'

'Ja...'

'Ik lag met me ogen toe.'

'Dan zie je allebei éven veel hè?... Gék is toch alles... Heb je an mij liggen denken??'

'Zou ik opstaan om Ka dicht te dekken?'

'Nee. Blijf nou rustig... Het zal wel niks zijn.'

Maar het wás wat. De dokter, mijn ouwe 'vrind' Bax, die me gratis helpt omdat ik 'artiest' ben – Merde! – beklopte het borstje, Ka zat op mijn schoot te huilen.

'O! O! Oooo!... Niet doen!... Mamma! Mamma!... Niet an me komme!'

'O, wat een kinderachtige meid,' suste Bax vriendelijk.

'O, mamma!... Mámma!... Hij wil me snijje!... O mamma!...'

'Welnéé, snoet,' zei ik lachend, het bloot lichaampje vasthoudend.

'Niet kloppe!... Ome laat ie niet kloppe!'

'Geef het 'r even in d'r hande, Bax. Ze is báng voor je hamer. Kijk nou eens, domme meid... Het is een hamertje... Sla mij nou maar es... Boem! Zie je wel dat het geen pijn doet?... Nou zal ik es bij je kloppe... Klop, klop, klop is Kaatje thuis?... Mamma heeft geen brood in huis... Binne! Binne!'

'Hè, wat een onzin!' lachte Georgine.

‘Wat ben jij een huisvader geworden!’ zei Bax, die met lachend-verliefde oogjes méér naar Georgine dan naar het kind keek.

‘En klop jij mij nou es... Zie je wel, dat het geen pijn doet?’

Bax stak de gehoorbuizen der stethoscoop in de oren, beluisterde het borstje voor en achter.

‘Net wat ik dacht... Een longetje wat aangedaan... Goed warm houden... Mag niet uit d'r bedje komme... En trouw poiertje slikke, hóór brave meid?’

‘En niet naar school?’ blij-lachte het kind.

‘Nee, zoetjes in bed blijve.’

‘Hè, ja,’ zei ze verheugd, met blinkschittering der blauwe oogjes: ‘...ik lékker ziek en Netje niet!’

Ik liet Bax uit, informeerde nog even in de keuken. En er kwam een stukje gesprek, bijna te alledaags van bruutheid.

‘Is dat kind van jou, Spier?’

‘Nee.’

‘Zó. Mooie meid, zeg... Verdómd-knappe meid. Scharrel je al lang met ’r?’

‘Ik scharrel niet. Het is mijn vrouw.’

‘God, neem me niet kwalijk... Wannéér ben jij getrouwd? Ik heb geen communicatie gekregen...’

‘Ik ben niet op het stadhuis getrouwd...’

‘Verrék dan!... Zeg dat dan dádelijk!... Nee jij ben een goeie!... Die laat iemand excuus maken!... Van wie heeft ze dat kind?’

‘Van haar man in Amerika.’

‘Wat ben jij dan een gevaarlijke stiekemert!... Jawel!... Scharrelen met een getrouwde vrouw! Brand je vingers maar niet, ouwe jongen!... Als je het es uitmaakt, schrijf mij dan een briefje, zeg!’

‘Ik hou niet van zulke grappen, Bax... al betáál ik je niet.’

‘Neem me niet kwalijk! Pardon mijneer!... Moet je dat zo ernstig opnemen?’

‘Ik neem nooit iets ernstig op. Kom je morgen terug?’

‘Natuurlijk.’

‘Wat een plóért’, zei Georgine toen ik binnenkwam, ‘ik heb staan luis-teren.’

‘Dat zou ik voortaan maar niet meer doen.’

‘Ik was zo ongerust... Ik wou horen of die soms iets érgs van Ka zei... Ik wil die vent niet meer hier hebbe...’

‘Of je díé neemt of een ander; wát is het verschil?’ glimlachte ik, ‘ze denken nu eenmaal zo. Om het plat te zeggen: aan een vrouw die met een man uit genegenheid lééft, zoals jij, menen ze állemaal wat te kunnen

doen. – Lach erom! Voel je zelf hóger dan dat véé. Basta. En hoe gaat het met de kleine Ka?

Ze lag op een geïmproviseerd bed op vier stoelen in ónze alkoof. 's Middags had ik haar verbed.

'Lékker, ziek, hè ome?'

'Nou, wát lekker!'

'Toe, Alf – hou in Godsnaam op!'

'Willst du dass ich das Kind bánge mache?' zei ik wéér in mijn schoonste Duits.

'Vin je het prettig in de alkoof, Ka?'

'Nou wátte! Netje mag hier niet komme, wél?'

'Nee. Netje mag hier niet komme.'

'Ze het me geknepe vanmorrege, ome...'

'Je mag niet klikke.'

'Nou-ou ás ze me knij-ijpt!'

'Dan zal jij haar ook wel wat hebbe gedaan.'

'Nietes... Zij liet een poepie... Enne toen zei ik, á jassus-kind wat stink jij... Nou-óú en toen het ze me geknepe.'

'Nou da's láng niet mooi van Netje.'

'Wat gezellig, hè ome, dat ik u en mama kan zien legge, hè?'

'Asjeblief.'

'As ik nou wakker wor zeg ik: goeiemorgere... goeiemórrege, hè?'

'Precies.'

'Kijk zo: góéiemorrege mamma, góéiemorrege ome.'

Hel van zilverklank sprak het stemmetje door de kamer. Haar oogjes schitterden van koorts, de wangetjes bolden purperrood.

'Heerlijk! Dólletjes... Zal ik nou es zinge?'

'Nee, snoet. D'r onder blijve.'

'Effe maar, hè? Effe?...'

Daar was is een mannetje, dat was niet wijs.

Dat bouwde z'n buissie al op het ijs;

Het begon te dooiéééé, maar niet te vriezéééé...

Toen most ie z'n buissie ver-lie-zéééé...

'Nou slapies doen.'

'Ja, mamma.'

Halftien, zachtjes lopend, kwam ik thuis. Georgine lei met nog natte ogen bij het kermisbedje ingeslapen. Kaatje sliep. Haar adem zaagde pie-

perig uit het open mondje. Voorzichtig ging ik bij de tafel zitten. Kloos lag opengeslagen. Er naast een aantal beschreven, genummerde velletjes. Glimlachend, dán heel ernstig begon ik te lezen, wat níét voor me bestemd was. Boven het eerste velletje stond:

VERZEN VAN GEORGINE CASPER

in nagebootste drukletters, dan volgde deze voorbereiding op een kladje

*geprezen
onderwezen
vreugd verbeugt jeugd
vlood dood nood lood rood
toverkracht aangebracht gedacht zacht lacht verwacht
verdragen wagen vragen jagen
spiën gezien lien
verklaard openbaard verjaard
kind wind begint
scheef dreef
verwinnen beginnen verzinnen
gezicht bericht
verwant verstand
fier getier
wreek smEEK
bericht gewicht vergezicht
wagen dragen
benomen betonen
streven leven geven beven zweven
gezworen boren boren gloren
verstiet niet winden binden
krachten smachten verzachten klachten betrachten
slagen behagen vragen vlagen knagen
spijs wijs grijs
graf af straf
kleed gereed streed leed misdeed
wijken gelijken rijken bezwijken
gronde stonde sponde ronde monde
profiteren leren kleren
ontspringt dwingt zingt klinkt winkt rinkt blinkt
toon gewoon boon loon koon*

*spelen velen belen
vlijdt tijd nijdt smijdt spreidt krijt
buid bruid luid kluit fluit ruit
binnensbrijdt wijdt*

VERZEN VAN GEORGINE CASPER

I

*Stikdonkere nacht, geen enkele ster.
Duister, gelijk bet graf, zwart mijn gedachte
gelijk een nevel ondoordringbaar is mijn ziel
O kon ik mijn geest die klaarheid geven
tot wetenschap en poëzie doordringen
O! daal! op mij neer belderheid des geestes
Verscheur die wolk, die mij bet genot der poëzie ontnemt.*

II

*O mogt bet mij toch eens gelukken
Mijn best gevoel in verzen uit te drukken
Een vers van schone poëzie
Kon ik in verzen voor bet mensdom strijden
Aan u zeggen wat velen moeten lijden
O poëzie verheven Majesteit*

*Dring! tot mij door ontsluiwer mijn gedachte
Mijn boezem gloeit, laat langer mij niet wachten
Geprezen! gij! een godheid u gewijdt.*

III

*Even als de bloem die bet zonnetje mint,
de vlinder fladdert als dartelend kind
even als de roos die heerlijk van geur
bezaaid door parelendauw schitterend van kleur
even als de vogel die hoog in de lucht
vriendelijk tjipt met vrolijke vlucht,
bloemen en vogelen minnen de zon, wijl 't al door baar bloeit
en alles in gouden glans gloeit...*

*Maar deze min komt in vergelijking nog niet
Die ik mijn lieven Alfred aanbied.*

IV

O kon ik u in vreugde doen leven
 O kon ik vrolijk zijn
 O kon ik rozen op uw weg doen bloeien
 O kon ik in liefde u voor mij doen gloeien
 O kon ik aan úw hart mij veilig wanen
 Dan zou ik staken mijne tranen

V

Ik heb verdriet!!
 mij kwelt een bitter leed
 't is in mijn hart gelijk aan een woestijn
 Maar zwijg arm hart en smoor uw zielekreet
 Vertrouw op hem! Dat geeft u zonneschijn

Wend u tot bém
 Hij zal uw rust weer geven
 terwijl weemoed en leed uw hart doorsmacbt
 Hij kust ze weg!
 de smart die u het hart doet beven
 wijl hij toch niets dan uw geluk betracht.

Donderdag. GEORGINE

VI

Ik sta u bij!!!
 ik wil met u lijden
 al treft u zware levensstrijd
 in armoed wil 'k mij met u verblijden
 ik sta u bij!
 kus weg de wolken van uw voorboofd.

ik sta u bij!!!
 mochten zorgen u nog zo drukken
 'k ben met hart en ziel uw leven toegewijd
 een kus van u! dat slechts kan mij verrukken.
 ik sta u bij!
 denk ik: mijn boofd uw schouders aangeleid.

Woensdagavond

VII

*Weer gaat een schip!!!
met bonderden soldaten
weer gaat het schip met mannen in volle kracht,
om in verre tropen te gaan strijden.
Ze staan geschaard en uiten geen enkele klacht
Nu gaan ze rechten, nood en ellende lijden
Nu gaan ze rechten verwijderd van ons
En de ouders moeten hun zoons verliezen
En't moederhart breekt bij het laten van het kind.
Hoe menig man gaf niet zijn leven,
verkocht zijn lichaam voor des handgelds bloed'gen prijs
om dat zijn arme ouders dan te geven.*

VIII

*'t Is laat in de nacht
Men smelt huiswaarts benen
Sneeuw vlokjes dwarlend in de lugt,
de kou bevangt een elkeen,
een snerpende vorst. En toch een droef gezucht
stil smart gekerm, gesmoorde tranen sprongen
twee kindertjes bedolven onder sneeuw bevangen door de kou
trachtend van elk een gave te erlangen
Een kleine aalmoes kermt de vrouw.
Gij arme vrouw gij zijt wel te beklagen
'k voel de smart die het uw lijden doet
om zoo voor uwe kinderen brood te vragen.
Ik lijd met u, o ween! O, tranen doen zoo goed.*

Dinsdagavond.

IX

*Ook ik was kind, ook ik had kinderen-illusie,
Ook ik had graag 't moois dat 'k bij and're kind'ren zag.
Doch niet lang mocht ik kinder-denken houden.
'k Was groot en slank, verdiende vroeg reeds geld.

't Brood verdiende ik met mijn arme ouders,
Die in den vreemden zochten hun bestaan,
Geen thuis, geen school, was mij ooit toegewezen
Als paria in woestheid opgebracht.*

*O, vreugdevolle kinderjaren
Wat bracht gij mij blond kind voor vreugd en beil.
O, gouden jeugd, vol zonnige lentedagen.
Voor mij geen lente en voor mij geen beil.*

*En dikwijls kwamen rijke beren.
Ze vroegen aan mijn moeder mij te koop.
Belust op 't mooie, blonde kinderboosdje,
Mijn goudblond baar, mijn flinke vorm en leest.*

*O rijken, die armen het brood ontnemen
Uw geile zonen, die met hun kapitaal
De dochtren ook trachten af te kopen
Als zwarte zorg de ouders nijpend drukt.*

*O, makkelijk valt het meisjes der boge standen
Te smalen op de diep gevallen vrouw,
Voor hoer en dief u neuzen op te balen
Als gij op kostschool of bij moeders pappot zit.*

X

*Ik zag twee zwarte kruisen staan,
Geplaatst in ongewijde aarde,
Geheel alleen in schaduw boek,
Van ongewijde aarde.*

*Ook stonden er kruisen wit en zwart,
Beschermd door muur van rode stenen,
Daar rust de dood, zonder smet of blaam
Door zonnegloed beschenen.*

*Bimbam, zo klinkt het klokje luid
Bimbam, met zware, lome galm
Bimbam, o dood, in ongewijde aard,
Bimbam, rust gij ook zacht en kalm?*

*En 't berfstwindje ruis-suisde zacht,
De blaadjes vielen teder,
Ze vlogen op gewijde aard,
Toch ook op ongewijde lagen zij neder.*

*Het klokje bamde steeds maar voort,
't Kerkje tot bidden noodde.
O, zo ik innig bidden kon,
'k Bad voor elke dode.*

XI

*O, Lente, groot in uwe fiere machte
Als alles nog in vorst en sneeuw geboeid,
En wenend bloem en vogelen wachten,
Op kus van u en 't leven bloeit.*

*En als ge komt op uwe nieuwe schreden
En als de aard', in som'bre kille smart,
En uwe lippen drukt op bloemen zwaar geleden.
Glorie van godheid, goude Lent' in 't hart.*

*Die tere kus die bloem en vooglen doet herleven.
En baden zich in zee van zonneglans,
In frisse blanke dauw, en dartelend vlinder zweren,
Dan, tooit ge u met gouden stralen krans.*

*Heil dan o lente, met uwe gouden stralen,
Betoov'rend schoon zijt ge door 't zilveren gekweel,
Als blank zacht, leeuwrikken door 't luchtruim dwalen
Van topazen blauw, wolkjes zacht en geel.*

Aldus waren de naïeve gedichten van mijn ingeslapen vrouw. Een allerlaatst vers was zo begonnen:

XII

*Ziek! Is ze ziek
mijn lieve kinderkopje!
mijn roze knopje!
bloei'de ze om me heen.
O laat mij God nu klagen
Hoor aan mijn stil en droef geweest
Het is uw schuld!, zo klaagt thans mijn geweten
Het is uw schuld!
O, ik kan niet meer schrijven
Ik zal...*

Hier was ze zeker opnieuw begonnen te schreien en naar het kinderbedje gegaan.

Naïef-mooi, dat proberen, dat gedeeltelijk kinderlijk stamelen – en Kloos ernaast. Het laatste vers was ze die avond begonnen. De anderen waren van verschillende datum. Jawel – jawel – lief – heel gebrekkig – gevoelig – maar wáárom die regels... ‘Ik heb verdriet... mij kwelt een bitter leed’... waarom?... was dat verzenmakend gejókt?... Of hād ze dingen die ze níét zei?... Goeie snoet!... Hoe heerlijk dat ze geen *littéraire* vrouw was, géén aanstaand lid voor de Hollandse Maatschappij, maar een *vrouw*!... Met een schrik sprong ik op. Georgine werd wakker.

‘Dag Mol, hoe is het met Ka?’ zei ik onnozel.

‘Hetzelfde... Kom je pas binnen?’ vroeg ze wantrouwig.

‘Nét.’

‘Je heb toch niet me papiere...’

‘Wélke papiere?’

‘Héús niet?... Láter mag je het lezen, nóú niet... Heb je heus niet geleze?’

‘Heus niet.’

Ze legde de velletjes in Kloos, sloot haar gezamenlijke gedichten in de la van het kastje onder haar gewezen schminkdoos.

‘Heb je gehuild?’

‘Ikke... nee.’

‘En je heb zulke dikke oge.’

‘Van de slaap.’

‘Mamma! Mamma!’ Schrikkerig-angstig snerpte het kinderstemmetje uit de alkoof.

‘Wat is er schatje?’

‘O, mámma! Mámma ik hè zo’n pijn, zo’n pijn!’

‘Toe-nou, niet huile! Bén je mamma’s kindje! Niet-huile!’

‘Ik hè zo’n pijn op me buik.’

‘Da’s natuurlijk d’r borst, Georgine. – Pociertje slikke Ka? Lekkere poei-er?’

‘Néééé! Néééé!’

Kregel duwde zij het papiertje uit mijn handen. De poeder stoof op de grond.

‘Hé! Hé!... Wat een stoute meid... Het is maar suiker!... Proef es.’

‘Nee-éé... Nee-éé!... Ik wil niet!... O mamma!... Mammaatje!... Ik hè zo’n pijn!’

Het klaaglijk smartstemmetje huilde tegen Georgines borst.

‘Wil je niet wat drinke?... Kom nou hartje.’

‘Nee-ee! Nee-ee!’

'Een zacht eitje?'

'Nee-ee!... Niks drinke!'

'Koppie chocola?'

'Wél chocola... niks drinke!'

'Maak jij een beetje chocola klaar, Alf... en doe het poeiertje erin hè?'

'Nee géén poewertje... Ik lus geen poewertjes!'

In de keuken zocht ik warm water. Maar de kachel was uit. Beneden hoorde ik iemand scharrelen.

'Juffrouw!' riep ik zachtjes aan de trapdeur.

Geen geluid. Dan maar even naar benee.

Het was een nauw kronkeltrapje, door een gordijn van de kamer gescheiden. Met de rug naar de trap zat juffrouw Doedelaar *De Rooie Duivel* te lezen.

'Hm!'

Ze keerde zich verschrikt om.

'O ben ú het!... Is dat schrikke ! Hè!'

Enigszins verbaasd keek ik haar aan. In haar mond stak een doorrookte bruine pijp. Verlegen-grinnekerig lei ze hem neer, blies een rookwolk weg.

'Wil u mij voor het kind een beetje heet water geven?'

'Seker. Wel-seker,' zei ze affabel, 'met plesier. Is het kind nog niet beter?'

'Nee, nog niet.'

Ze schonk wat water over. Terwijl keek ik vluchtig rond, zag dat de Doedelaars hun kelder voor woonkamer hadden ingericht. De grond was van rood-achthoekige tegels, de wanden van aangeslagen, schimmelig wit. In het kolenhok hadden ze een soort bedstee van withouten planken getimmerd. Hier huisden, sliepen, leefden ze. Het gaf me een zonderling-vinnig verwijt – dát – dát – dát fátsoenlijk miserabel, tergend barbiersgeleef in die kelder van rode tegels, wit-beschimmelde muren, gekalkte balken. Ik erboven. In hún huiskamer, in hún alkoof. Zij scheen wel zo iets te voelen, zei gegeneerd glimlachend:

'We bennen an de schoonmaak.'

'Het is hier héél gezellig...' glimlachte ik stroef terug.

'Vin u niet?... Ja we krijgje een nieuwe lamp en d'r komt een behangetje dat we vandaag zijn wese uitsoeke... Hier heb u het water... Als u niet genoeg het kan u meer krijgje...'

'Dank u.'

Ik stond al op de trap, toen ze me nog even nariiep.

'Meneer... meneer...' haar stem schaduwde weg in verlegenheid, 'u sou soms denke dat ik rook, hè? hè?'

‘Welnee juffrouw, ik denk niks...’

‘Siet u – ik rook nóóit... roke vin ik vlés... maar ik ben so hardlijvig siet-u... en dan trek ik wel es an de pijp van me man, ziet u, hè-hè-hè!... Begrijp-u?... Anders kán ik in geen dage...’

‘Natuurlijk. Natuurlijk... Da’s er héél goed voor... ik ken een dame die precés voor het zelfde sigaretjes rookt.’

‘So. Welso... Nou maar sigaretjes is voor ons mense te duur, niewaar?... Ik trek maar es aan de pijp van Jacob, hèhèhè!...’

‘Morge of overmorge zal ik u de resterende tien gulde geve... juffrouw... ik moet een hele boel geld ontvangen... dat er nog niet is.’

‘O, da’s niks meneer. We sitte er niet op te wachte... As de juffrouw nou maar es die servet en die handdoek geeft...’

‘Ik zal het haar zegge... Dag juffrouw.’

‘Dag meneer... Beterschap met het kind... As ik u nog es diene kan.’

‘Dank u.’

Georgine had Ka in een deken gewikkeld, zat met het kind bij de gloeiende kachel.

‘Hoe kán je nou die ellendige mense een dienst vrage!’ verweet zij.

‘Sust!... Ze was heel vriendelijk.’

‘Jawel!... Vanavond wou ik Frits hebbe om citroene te hale... en kwam de boodschap, dat Frits niet meer voor me uit mocht... Zulke lammelinghe as je met een ziek kind zit!’

‘Misschien zijn ze voor mij bang...’ veronderstelde ik. ‘Kijk es Ka... Kijk es, mijn kind... Lekker hè? Eerst chocola... en suiker... en nou het water... Lekker, hè?’

Slaperig-kregel keek ze toe, slikte lepeltje voor lepeltje met een vies gezichtje.

‘Niet zóveel mamma!... Schei nou uit!’

‘Nog één lepeltje. – Zo-o. Zo-o. – Nou weer naar bedje, hè?’

‘Nee-ée! Niet naar bed,’ zei ze huilerig-kribbig.

Ik legde het thermometertje aan. Ze had stevig koorts.

‘Niet doen! Niet doen!’

‘Zo. – En morge moet je het in je mondje neme, dan kan ome beter zien hoe warm je van binne ben. – Gek, hè?’

In haar bedje lag ze nog te woelen toen wij slapen gingen. Het licht brandde laag.

‘O God. – O God, ik ben zo ongerust!’

‘Het is níets, Mol – niks. Het komt zo dikwijls voor.’

Ka ijlde een beetje, zei met piepende ademstootjes brokken van kinderrijmpjes, hoestte krakend, lag weer een poosje stil, soms kindersmarte-

lijk zuchtend. Het was een náre, angstige nacht. Droog-hortend klonk het stemmetje... 'Onder het tafeltje daar ikke zat – daar ikke gebrade vlees-sie at... daar ikke rooie wijntje dronk – die al in mijn hartje klonk...' Zo bleef ze doordrenzen, klaaglijk, hoestend, telkens over hetzelfde, school-liedjes, rijmpjes... 'Tene miene mutte – tien pond grutte – tien pond kaas – jij ben de baas...'

Het hele huis was stil, slaap-stil – alleen het druk, benauwd, ijlstemmetje klonk... 'Tene miene mutte... Iene miene mutte... Iene miene mutte...' Georgine was opgestaan, lag in haar hemd op de blote knieën op het koude zeil gehurkt, kloppend het rugje als er een hoestbui kwam, zacht-klaaglijk neuriënd 'Suja... Suja... suja... kindje,' als Kaatje koortsig wakker kwam.

Brandend van moeheid keek ik toe naar die witte, geknielde vorm met de afhangende haren, naar het kermisbedje, beluisterde het geijl, de schampere, vreemde klankjes... 'Hake en oge... tikke-takke-toge – goud papier – tierelierelier...'

In mijn loomzware hoofd kreeg ik één enkel moment de malle, klare visie van de... lief glimlachende man... met zijn hoog puntboord... zijn mooie das... zijn glad geplakte haar om een vierkant hoofd.

Volgende dagen waren in buien van gerustheid en spanning. Het kind was hárd ziek, soms monter, vrolijk, soms kregel, lusteloos, maar áltijd met koorts.

Juffrouw Stengevis kwam een keer op bezoek met kleine Toos.

'So, Sorsien... ik kommie nog maar es opsoeke... Jij laat niks van je hore... D'r is een brief met geld uit Amerika... heb ik maar voor je afgetekend... goochem van me, hé?' – 'Met geld?... Met geld?... een brief...' – 'En is die kleine Ka so siek...?' – 'Ja moeder... ik ben lekker ziek... Dag Tósie!' – 'D'r onder blijve, Ka.' – 'Ja ome.' – 'God waarom zendt die man me nou nog... geld,' zei Georgine angstig, bleek. – 'Ja, dat begrijp ik ook niet,' zei ik onaangenaam-verrast. – Juffrouw Stengevis, vies van leed-lachje, met het oude viezig velbobbelen om de blauwig-dunne neus, wreef de kalkhanden in de zijden schoot. – 'Wat sou het?... Wat sou het?... Mot ie niet voor sijn kindere sorge, die swabber?' – 'U had de brief niet moeten afhalen,' zei ik. – 'Niet motte afhale?' – 'Nee,' zei Georgine, altijd-nog-bleek, 'ik wil van hém geen cent meer... Ik zend het zó terug.' – 'Wel godallemachtig wat een onsin, Sorsien!... En mot ik nou nóg langer wachte?... Hoeveel weke krijg ik wel?... Ik kan het so langer niet uitsinge... Je sal het wel late... Sal jij mijn huur betale?' – 'Over het geld hoef u niet ongerust te zijn,' zei ik, ongeduldig. – 'Seker. Seker. Ik ben ook niet

ongerust. – Maar het is nou wel seve weke... dat kan ik niet uitsinge... En verscot van het kind!... Geef jij mijn maar het geld van de angetekende – dan geef ik jou een kietansie en steek jij er geen cent van in je sak – Is het waar of niet? – Soveel sendt ie je niet en solang je nog niet gescheien ben mag je toch wel wat anneme voor je kindere... Heb ik gelijk of ongelijk?'... – 'Ja, da's waar,' zei Georgine, de brief openscheurend. Ze legde een paar greenbacks op tafel, las haastig het halve velletje postpapier, verscheurde het zonder me aan te kijken, wierp de snippers in de kachel. – 'Mócht ik hem niet leze?' vroeg ik. – 'Ach, wel já... D'r stond niks in... Niks wat jou kan interessere.' 'Dan had je hem ook wel kunne late lezen.' – 'Hé, zanik nou niet... d'r stond niks in... Zeker heeft ie m'n brief nog niet ontvange'... – 'Dat kán niet...' – 'O? Kán dat niet?... Hoelang doet zo'n brief erover?... Hij schrijft enkel maar: hier heb je vijf dollar en zoen de kindere... Anders niks... Wat kijk je me nou an?... Denk je dat ik jok?' – 'So'n brief naar Amerika,' meende juffrouw Stengevis, de banknootjes in de kalkhanden verkreukelend, '...doet er wel een drie weke over, sou het niet?... Drie weken en drie weke dat sijne d'r ses... reken dan maar uit.' – 'Niewaar?' zei Georgine, 'da's toch zo'n ongelovige Tobias!' – 'Dan krijg ik nou nog vlér weke, Sorsien... Daar kom ik dan wel es om na een dag of veertien, hè?... Ik sal nou maar gauw weggaan hè, anders is het wisselkantoor dicht... Kom Tosie... Dag Kaatje! Beterschap hoor!' – 'Dag moeder,' riep Ka uit de alkoof. 'Zo iets moet je nu nóóit weer doen,' zei ik toen de deur achter Stengevis dichtging.

'Wátte?'

'Je wéét wel wát... Je zou me achterdochtig make.'

'Hé, schei uit!... Je zoekt overal wat achter.'

Tegen de avond werd Ka weer onrustiger. Bax was 's middags geweest, had de toestand vrij gunstig gevonden.

'Als die dokter van jóu het maar goed weet.'

'Maak je dáár niet ongerust over.'

'Kijk es hoe ze gloeit.'

'Afwachten. Rustig afwachten.'

'O mamma! mamma!'... Een zware benauwde hoestbui deed het kleine kinderlichaam in schokkende krampen stuipen. Het gezichtje werd blauw. Het mondje zoog lucht met pijnlijke fluitingen.

'O God me arm schaap! Mijn schatje!... Ik kan het niet ánzien, niet ánzien!'

Zenuwachtig-huilend hield ze het kind rechtop.

‘Kalmte, Mol...! Je maakt Ka nog méér overstuur... Het zal wel overgaan ... Niet zo opgewonden.’

Het borstje kraakte, de kuch reutelde op van héél diep, als een benauwd stikgeluid, naslepend met snerpende hijgingen.

‘O mamma!’

‘Ze stikt... God! God! Ze stikt!’

Als een krankzinnige trok ze zich de haren uit het hoofd! Ik had Ka op mijn schoot genomen, hield haar wat voorover, klopte zacht op het rugje. De bui bedaarde. Ka lachte weer. Maar Georgine, óp van die rekkende spanning, óp van moeheid, lag in de voorkamer te snikken. Ik stopte Ka onder het dek, probeerde haar te troosten. Zij weerde me af... ‘La-me maar dood gaan! dóód... God straft me!... Me Kaatje, me Kaatje! O God! o God!... Als álles verrekte!... als ik honger most lijde... als ik geen droog brood te eten had!... Alles goed! álles!... Maar me Kaatje!... Me engel van een Kaatje... Waar ik zo álles van hou... méér dan van het andere kind al is het slecht van me!... Praat er niet tegen in!... Wat hellept prate!... Je ziet wel dat ik haar verlieze zal!... Verlieze! Verlieze! En het is me straf... me stráf... de straf van God!... Ben ik geen overspelige vrouw?... Is het niet geméén wat ik doe?... Kijke ze me niet állemaal met verachting an?... Ben ik geen mintenee geworden, geen hoer!... O God!... La-me toch úft-stappe!... La-me toch doodgaan!... Ik weet wel dat ik slecht ben, slécht, gemeen-slécht... dat ik niet waard ben om kindere te hebbe!... O! O! O!O!’ Haar hartstochtelijke smart gaf mij tranen in de ogen, sloeg me met een verwondering, alsof er iets kil-vreemds langs me ging. Zachtjes rede-neerde ik.

‘Ik heb je laatst al gezegd, Georgine...’

‘...Rédénéér nou niet! Toe, kléts niet! Je maakt me krankzinnig! Je maakt me gék.’

Ik keek haar alleen maar aan en plots sloeg ze de armen om mijn hals: ‘O God, Alf – je mot niet dénke over wat ik zeg – ik ben zo ellendig... zo kapot... God straft me zo zwaar, zo schrikkelijk in me kind!’

‘Grote, gróte meid!... Als je je god dan met gewéld wil voorstellen als een boeman...’

‘Toe! Toe!’, smeekte ze driftig, ‘spreek geen kwaad van Gód!... Ik smeeek het je! Nóú niet!... Nóú niet!... Ach toe, hou je mond... Verzoek hem niet!’

‘Kom wor kálm, Mol... Wíé spreekt er van godlastering? Ik wil het je zeggen, nóg eens zeggen, nóg eens – dat er geen god is, die mensen straft omdat ze van elkaar houden... Pijnig jezelf toch niet... Verneder God niet tot een stompzinnige ploert – God is geen ouwe orthodoxe dominee,

geen fanatieke pastoor – stel je, als je dat wil, een god voor, maar dán één die schaterlacht om het gemier van de mensen, om d'r rotte, fatsoenlijk gewurm!... En áls Ka... maar daar moet je niet an dénken – ze had haast geen koorts – je moet er hélemaal niet aan denken – maar stél het geval dát ze... Dan is het geen stráf van God, dan moet je niemand en niets vloeken of lasteren, dan mot je blij blijven opkijken naar het Oneindige, trachten niet mee onder te gaan in de wanhopige verwarring van de stumpers, de ellendelingen die alles verwringen, bevuilen, verpesten!... Kom nou kind, kom vrouw... Ik weet het beter dan jij!... Ik zal je toch niet belégen!

En in dezelfde moede, verwekende wanhoopsstemming snikten we beiden.

'Als ze maar niet dood gaat!'

'Ze gáát niet dood.'

'Erger kan me niet overkomme...'

'Ik zeg je, dat ze niet dood gaat.'

'Als dát gebeurde!... Dát!... Het is zo'n heerlijk kind... En jij heb me zo geleérd van haar te houe... Want wéét je wel toen je het éérs bij me kwam, die avond bij juffrouw Bok... toen zag ik wel an je oge, dat je d'r verwaarloosd von...'

'Dat von ik níét,' verdedigde ik.

'Dat von je wél... En ik was toén een slechte moeder... want dat toneel... en al de vúflike, die me achterna liepe...'

'Doe je geen verdere verwijte... Ben je goed voor d'r geworden, toen je zélf een thúís had?... Ja niewaar?... Je moest nu wat gaan slape, hè?'

'Nee, ik ga niet slape.'

'Je gaat wél slape... Ik zal bij mijn vrouw en mijn kind – hoor je, *mijn* kind – in de alkoof gaan zitten, op jullie passe. En dan roep ik je tegen een uur of elf, hè?... En dan zal ik terwyl zachjes koffie zetten.'

'Hè, ja, ome – kom u in de alkoof zitten? Vlak bij me?'

'Ja, dot.'

'Enne mag ik opzitte?'

'Nee anders ga je weer hoeste... Kijk, mamma gaat in het grote bed, zie je – en nou kom ik bij Ka zitten... zó... zó... en nou slapies doen.'

'Ga u nou strakkies bij mamma legge?'

'Ja. En dan passe we samen op Ka, hè?'

'Is mamma op u ook zo boos as u op d'r plaatsie legt?'

'Nou! En wat?'

'Op mijn vroeger ook.'

'Ga nou slape... mamma slaapt ook.'

‘Vertel u dan wat.’

‘Roodkappie?’

‘Nee-ée... áltijd Roodkappie!’

‘Goed – wacht maar – Zal ik je es vertelle van het zussie van Piet de Smeerpoets?... Ja, hè... Ga dan zó legge... Nou. – Nou. – D’r was er es een meissie die heette Netje...’

‘Nee-ée – niet Netje; Ka!... Ikke!’

‘Goed... die heette Ka en dat meissie dat wou d’r haar niet late knippe en toen wier het zo lang als de hèle Kalverstraat en de hele Jan Steen... Enne toen ging ze wandele enne toen sleepte d’r haar over de straat en toen kwam er een diender en die viel en die bleef in d’r haar vastzitte – begriip je?... en die werd door Ka meegetrokke, al maar meegetrokke en toen kwam er een koekiesbakker die ook wel es drama’s schreef en die viel ook en die kon óók niet loskomme en een slager en meneer Doedelaar en juffrouw Doedelaar met d’r kiespijndoeck en juffrouw Stengevis... en die viele allemaal in het haar van Ka en konde er niet meer uitkomme en toen, zei de Koningin – als die wat zeit dan mót het – die zei tegen al de politie: hakke jullie me dat haar es af... enne toen kwam er zo’n grote kip met een schaar en die zei knip, knip... Enne toen viel al ’t haar op de grond en toen moeste d’r drieduizend mense twee maande lang werke, tegen vijftig cent per dag, om al het haar op te ruime... en meneer Doedelaar die kocht het allemaal om valse vlechte van te make...’

Ik hield slaperig op, om te zien óf ze sliep, maar ze lag nog klaar wakker: ‘En toen ome?’ – ‘Nou en toen liep Ka zónder haar en toen vatte ze een kou omdat ze zo’n kale knikker had en toen moest ze honderdduizend poeiertjes slikke om weer beter te worde... En nou is het uit...’

‘Hè jassus, nou al uit!’

‘Nóg eentje?... Op een andere dag – ja wát toen? – op een andere dag – toen wou – toen wou – ja wátte? – toen wou ze d’r nagels niet late knippe en toen groeiden ze an d’r voete en vingers zó lang – zó lang als de Kalfjeslaan! Schrikkelijk, hè?... en toen ginge de nagels van d’r voete vastzitte an Naatje-van-de-Dam – en toen zei een andere koningin: Wel potdorie wat is dat nou weer? – En toen zei de burgemeester: da’s van Ká. – Van wélleke Ka, zei de andere koningin die d’r tande liet zien van kwaadheid. – Van Ka met d’r lange hare, zei de burgemeester. Toen kon de koningin niet eten van schrik. Ze liet d’r varkenskluiife en d’r aardappele staan zó boos als ze was en toen kwame d’r zes grote oorlogsschepe en die ginge an het schiete... Boem! Boem! Boem!... Maar het hielp niet... Toen kwame d’r zesduizend arbeiders en die ginge hakke, dat de stukke tege de rame vloge, tegen vijfenveertig cente per dag. En die werkten

zeven dagen en nachten. Schrikkelijk, hè!... En 't hielp nog niet! Maar toen kwam er een grote kikker en die riep kwék-kwék-kwék en toen viele de nagels af. Ze ware zo dik als bome en zo hard als steen. – Enne toen zei de koningin tegen de arreme mense: die magge jullie nou hebbe om er soep van te koke en toen ware ze allemaal blij en zonge tot diep in de nacht: <Wég met die sosiale, leve Willem III>... Enne toen... Enne toen... Enne toen...'

Ze was ingeslapen. Roerloos bleef ik in de alkoof, bij het rustige ademen van mijn vrouw, bij het drukke, droge hijgen van mijn kind.

Op de dag van de crisis was er véél aanloop. Karel kwam sigaren brengen en Dirk, die ik in weken niet gezien had, bleef een kwartier bedremmeld praten. Hij vertelde van de begrafenis van Stientje. Meijer was in een koets voor het sterfhuis gekomen, was beneden gebleven. Duif, die zich 'geneerde' om in koffiehuisen te komen, dronk thús brandewijntjes met suiker en – oranjebitter. Ik vroeg hem niet hóé hij zich met Guus verzoend had. Hij sprak er niet over. De oude geslotenheid was over hem, het plomp sterk-lijvige. Maar ik vóélde zijn verdriet en zijn zorgen. 's Middags een gróte verrassing. Er was een heer voor Georgine. In de gang hoorde ik haar opgewonden-blij:

'Wat doet me dát een plezier!... Wat zal Ka blij zijn!... Hè, wat vin ik dat aardig van je!'

Ze kwam binnen met een knap jongmens, die op haar leek. Zijn gezicht was gladgeschoren-blozend, zijn neus mopachtig.

'Alf Alf!... Kom es uit de alkoof... Da's me broer Jan – meneer Spier.'

'Dag meneer.'

'Bonjour meneer.'

'Mooie broer ben jij om zo wénig an te komme!... Hebbe jullie me brief gekrege?'

'Gistere... toen zei ik: ik ga es naar Ka kijke. – We ware ongerust. – Ik heb net een goed uur voor me. – Vanavond spele we *Samson et Délila*... En waar is Ka.'

Het was een raar-stijve ontmoeting, een kennismaking als op straat met een vreemde aan wie je zo eventjes wordt voorgesteld. Hij was dikverlegen met z'n houding – ik kalm-gereserveerd. Alles wat ik van hem gehoord had, maakte dit muzikantje, dat als maintenerend bourgeois leefde, niet bijzonder sympathiek.

'Dag Kaatje... Hoe maak je het meid?... Kijk ik es voor je meegebracht hebbe?'

‘Ze mag nou niet snoepe, Jan.’

‘Ach wat zou het? Steek er maar een in je mond.’

‘Nee, ze mág niet.’

‘Onzin! Onzin!... Het kind ziet er best uit!... Eet er maar eentje, Ka,’ hield hij aan.

‘Nee, meneer Casper – Ka mag niet snoepe. We zullen het voor je bewa-
re, hé, Ka? tot je beter ben,’ kwam ik tussenbeide.

‘Nou dan mét... Mij goed.’

‘En wat ben jij dik geworden, Jan.’

‘Kan je zo hebbe. Kan je zo hebbe. Goed leventje!’

‘En hoe gaat het met moeder?’

‘Niet best. Ze is laatst van de stoep gevallen. Maar niet érg hoor. Niks erg.
Been wat bezeerd. Stilzitte. Anders niks... Het is hier benauwd.’

‘En hoe maakt het je vrouw?’

‘Me vróúw? Me vróúw? Wat voor vrouw?’

‘Dóórtje?’

‘Doortje? Hoe kom je daaran?’

‘Van moeder.’

‘God allemachtig wat kletse jullie vrouwe toch met mekaar... Wat had
jij daar nou mee nodig!’

‘Die is ook goed... Mag je zuster niet wete dat je getrouwd ben?... Maak
jij daar geheime van?’

‘Getrouwd! Getrouwd! Wat zaag je toch van getrouwd! Wie is er ge-
trouwd? Ben ik getrouwd? Hahaha! Nee da’s weer zo iets van jou!... Ha-
ha!’

‘Nou ik dácht het,’ lachte Georgine mee, ‘jij bent ook zo’n rare en men
ziet je zo zelden?’

‘Nee ik trouw nóóit – of ik most es een meissie met een berg cente tegen-
komme! Haha! Wat zeg u meneer?... Ik ben nog jong, hoor?’

‘Ja, dat zeg ik ook.’

‘O zo.’

‘Ben je dan niet meer met die Door?’

‘Wat mot je toch van Door, van Door!... Van Door!... Ik ken een Jo en een
Marie en een Rika en een Door en een Jansie! Haha!... Dat kan ik me zo
voorstelle hoe moeder weer an het kletse is geweest... Net iets voor d’r
om zich te bemoeie met allemaal dinge waar mee ze niet nodig heeft!’

‘Wil u een sigaar, mijnheer Casper?’

‘Asjeblief meneer. U woont hier wel gezellig... wat een lang kippehok!’

‘Nee, da’s niet van ons.’

‘O zo. En zing jij nog veel, Georgine?’

‘Nee. Ik zing niet meer.’

‘Zo. Zo.’

Een oude stilte van volkomen uitgesprokenheid, van elkaar niks meer te zeggen hebben.

‘Drink je een bittertje, Jan?’

‘Ja, een bittertje wil ik wel. Eentje maar. Anders verzuim ik me trein.’

‘Ome Jan! Ome Jannie!’

‘Ja, Ka.’

‘Kom u es hier.’

‘Wat is er dan?’

‘Ga u weer weg?’

‘Strakkies.’

‘Heb u me speelgoed al gezien!’

‘Nee. – Laat me je speelgoed es kijke.’

‘Da’s me keuken – en dat benne me poppe – enne dat is een winkel – enne dat is een sevies – enne dat is een plénpien – daar mot u an draaie – kijk zó – hoor u? – Mooi hè?’

‘En van wie heb je dat allemaal?’

‘Van me ome.’

‘Nou da’s een góéie ome.’

‘Waar ga u strakkies na toe?’

‘Naar De Haag.’

‘Hier staat je bittertje, Jan.’

‘Nou proost. Proost meneer en op de aangename kennismaking.’

‘Dank u.’

‘En kom jij niet es over naar De Haag, Georgine, as het kind beter is?’

‘Ze is nog niet beter.’

‘Kwestie van een paar dage. – Als ik erover te zegge had, liet ik haar opstaan. Je maakt kindere ziek met ze in bed te late legge.’

‘De dokter zal het toch wel wete.’

‘Ach wat. Dokters wete niks. Die raaie net zo goed.’

‘Da’s gekheid – een dokter weet er toch altijd meer van dan jij of ik.’

‘Dat zit nog. Wat weten ze van je? Niks. Als je dood mot, mó’t je dood. Laat daar een dokter maar es tegen opkomme.’

‘Nou ja. Dood. Jij komt ook met zulke grote woorden. Maar heb jij maar es kiespijn.’

‘Dan steek ik een pruiimpie tabak in me mond en hou me cente in me zak. O zo. Kip ik heb je.’

‘Dat zou ik wel eens wille zien. Je heb mooi prate nou je gezond ben.’

‘Nou an me lijf geen onkoste. Ik zou je blaze. Wat u meneer? Geloof u an

dokters?’

En ik begon mee te praten. Wij praatten alle drie, tot het uur dat hij bij ons wóú doorbrengen in lauw gesprek-gegrinnik verwezenloosd was.

Vroeg kwam ik thuis. Georgine, bleek, met blauwe kringen onder de ogen, lag in de leunstoel. Haastig veegde ze de kaarten van de tafel.

‘Wat heb je gedaan?’

‘Niks...’

‘Jawel. Je heb wat gedaan.’

‘Ik heb de kaarte voor Ka gelegd.’

‘Hoe kún je dat doen!’

‘Ze staan op niks. Ik kan er niet uit wijs worde. Maar ze is zo onrustig – ze gloeit weer zo.’

‘Natuurlijk. Het is vannacht de crisis... Half negen. – Nou moest jij gaan slape. Je ziet er érg vermoeid uit.’

‘Ik ben dood op van vannacht en gisternacht.’

‘Ga dan slape. Ik ga zitte schrijve tot een uur of drie, hè? En dan waak ik meteen.’

‘Nee, laat me opblijve.’

‘Je gáát naar bed.’

‘Ik ben zo ongerust! Zo ongerust! Het is net alsof er iets boven me hoofd hangt.’

‘Dat doet het ook. Kijk maar naar de spiegel!’ spotte ik. ‘En nou naar bed, naar bed! Dan heb jij rust en ik rust.’

‘Als je maar weet da ik tegen twaalf uur opsta.’

‘Goed. Goed.’

In de rusteloosheid van het kamertje begon ik met onfris hoofd te werken. Vóór ging telkens het schelletje in de barbierswinkel over en de gesprekken bromden door de alkoof. Wachten tot de winkel gesloten werd, tot het helemaal stil was. Even keek ik naar Ka, die met gloeiend gezichtje, benauwd-pieperig te ademhalen lag. Wáárom ik zo van dat kind hield? – In de voorkamer heen-en-weer lopend op mijn kousen, dacht ik erover na, over die mogelijkheid van dood, die me desperaat maakte. Kaatje was een deel van mezelf geworden. In haar adoreerde ik leven in zijn teerste wonderbaarlijkheid, in zijn grootste geheimenis. O, een kind is mooi bij dag en bij avond, als het praat, als het gaat, als het slaapt, bij ochtend en nacht, een kind is mooi als het kijkt, vraagt, droomt, lacht, beweegt, begeert.

Een kind is als zonlicht op weiden en de dagende, rodende dag en de pur-

per-komende nacht en vogelgefluit in bladerbrokaat en liefdeweelde in groen en het trotse slaan van de haan en een ster die verschiet als een vonk en bazuinen van marmerbleek ijs stotend in maannacht, en laaiende brand in wolken van rots en bladerloos takkengerag op de hei en stuifmeelgejoel in de wind en voorjaarsdauw op de blaren en diep zwaarmoe-dig nachtegaal-rouleren en vreugdegescater over de wereld van bergen en dalen, zeeën en lichten, over de wereld in ons kleine hoofd die gróter en wijder is dan de kleine rondom. O, een kind is een vreugde, een smart, een einde, begin, een weelde, een vlam en een háát. En wie niet in het kind heeft gezien en aanbeden het al-schoonst menselijke, niet uit kin-derogen heeft gedronken het ál-heerlijkst, het tot goden en zonnen op-duizelend levensgeluk, die staat náákt en jammerlijk met zijn bevelesde, ruige, harige botjes in dit heelal, in deze blauwzonnige koepel, die te hoog en te luchtend en te doorzichtelijk is – voor zijn pover doodkistje van één meter zoveel, bij zóveel en zóveel duim.

Ze zeggen dat vaderliefde is liefde van een pa voor zijn (op het stadhuis behoorlijk geregistreerd) kind. Ik geloof en ik zeg dat er géén vaderliefde is. Gewóónlijk is vaderliefde een vorm van ijdelheid, een maatschappelij-ke trots op een naam, een náám.

Liefde? Liefde! O liefde! Wat weten jullie van Liefde!

Vaderliefde is ijdelheid én stadhuis-verplichting. Waagt een pa z'n leven dan niet voor *zijn* kind? O ja. Voorzeker. Multatuli was óók een pa, redde zelfs zijn hondje. En ik ken een meneer die een juffrouw uit een bijt haalde – én één met zes klewanghousen en een lintje. – Opoffering...Zorgen... Opvoeding... Toewijding... Vaderliefde, touchant, áándóénlijk. Zie his-torie. Zie ónechte kinderen. Zie bordelen.

Een man heeft geen baarmoeder, geen lange, lánge pijnen, geen melk, geen warmkoesterend lichaam. Een man is de aanmatigende bijslaper van zijn vrouw. Natuur kent geen vaderliefde. Zie beesten en ongecultiveer-de volken of omgekeerd.

Er is geen vaderliefde. Er is liefde voor één kind, voor *bet kind*, liefde die groeit, gekweekt wordt door het gewoontelevén. Je houdt van je da-gelijkse lamp, van je dagelijkse broek, van je dagelijkse schoenen. Zo houd je in meerdere mate of leer je houden van het kind, dat je *élke* dag ziet, hoort, waarneemt, waarvan je bent gaan houden *omdat* 't het kind van je *vrouw* is. Maar in de beginne, melieven, hield je niet van dat poepende, zuurkwijlende, rode, haarloze wurm. Burgerlijk-lief-sentimen-

teel werd je aangedaan bij het zien van je vrouw in d'r kraambed. Je had een gevoel van gelukkige rust na de angsten der baring. Je was blij dat *zij* geen pijn meer had. Maar die indringer die je vrouw zolang misvormde, daar voelde je alleen voor omdat je van je *vrouw*, omdat je vrouw – die er martelpijnen om duldde er zielsgelukkig mee was. En je vergeleek je zelf bij een leeuw en zijn welpen. Jij klootje. O zo. Zie *niet* Natuur. Je plaatste een advertentie. Eerst toen er *leven* in het kind kwam, toen het niet meer een kind van *lást*, altijd warm-nat van anderen, altijd schreeuwend, altijd storend was, eerst toen z'n oogjes glansden van goud-bloeiende geheimenissen en het stemmetje sprak, vroeg, *vróég* – eerst *tóén* is er liefde gekomen, liefde die je even zo, even groot, even waar, *éven* waarachtig, *éven* natuurlijk zou gevoelen, wanneer je simpelweg een kind in *dié* jaren, een kind in zijn prachtigste wordingsperiode zou hebben aangenomen of wanneer – gesteld je kwam van verre landen – je vrouw je belogen had en je kind het kind van een ander was. En, melieven, ge weet wel dat ge *allen* egoïsten zijt, dat ge *allen* moeite hebt uw geslachtsdriftjes te bedwingen, dat ge *allen* uren hebt gehad van begerige ógen en alleen maatschappelijk en huiselijk geharrewar – godzaligen, christenen, diakenen, pastoorstjes en-meerdere-kamfergebruikenden staan natuurlijk ver *boren* deze aantijgingen – de domper zette op uwe smakkers-wellustjes.

Vaderliefde, zusterliefde, broederliefde, nevenliefde, tante-en-omesliefde is een ding zonder overheersend-natuurlijke band. Er is liefde voor het ontwakend kind, voor *het* kind in de ontwakende jaren, liefde voor het leven dat uit mysterie-windselen breekt, liefde voor de ogen, de trekken, het geluid van het kind, zoals er bij niet-groven liefde kan zijn voor een luidloos-bloeiende kamerplant.

Weet dat ik van mijn vader houd; hij van mij. Niet terug te dringen is in ónze éérste gevoelens. Weet dat ik houd van het kind van *mijn vrouw*, er van spreek als *mijn kind*, dat mij vader zou noemen als ik het zo wilde, dat het voor mij *hééft* de liefde van het kind *tót* vader.

En om dit alles, melieven, dat in uw hoofden moge dringen, zult ge begrijpen dat wij dienen te spreken *niet* van vaderliefde, maar van *gewoonte-genegenheid* van een man voor één kind.

Vóór was het stil geworden. Ik schreef mijn gedachtetjes op, niet omdat ik ze zo merkwaardig vond, maar om te trachten een eenvoudige waarheid te definiëren. Waarschijnlijk zou ik het verder uitgewerkt hebben, ware Georgine niet wakker geworden. Het spreekt van zelf, dat ze de

verspreide velletjes met mijn wijsheden over vaderliefde las. Even zat ze stil, toen me verwijtend aankijkend zei ze: 'Als je van me hield, zou je dát niet geschreve hebbe.'

'Niet geschréve hebbe?'

'Nee... Want ik verláng, áltijd en áltijd, telkens weer, een kind van jóú, van jou – en als jij évenveel van me hield, zou je óók een kind van mij willen hebben... er niet zó over denke.'

Het was de eerste maal dat ze over een *kind* sprak. Het sloeg me tot droemerig nadenken. Als zij het zó voelde kon het wel juist zijn. Ik voelde het niet. Hoe kwam dat?

'En je hóúdt ook niet van me,' vervolgde ze warm, 'ik droom niet ellek ogenblik voor niks, dat je van me weggaat!'

'Krijg ik nou ook al uitbranders voor wat jij blijft te dromen? Droom nlét!' lachte ik.

In de alkoof hoestte het kind, minder-droog, toch met benauwde nakreunen. Ineens zwégen we.

'Mamma!'

'Ja, snoetje!'

De hoest kraakte in het borstje, duurde kort. De zieke was aan het beteren. Koorts was er haast niet.

En ook de volgende dag ging Ka vooruit, teerzwakjes in het bedje, met buien nog van kregeligheid, maar het gevaar leek voorbij en ik was er zeer gelukkig om, gelukkig dat mijn blonde kindje weer druk en vrolijk was en naar m'n malle verhaaltjes luisterde met limpide kinderogen. Er gebeurde alleen nog dit in die dagen, dat ik een slordig geschreven briefje kreeg.

Beste Alf. Mijn moeder is gister gestorven, zonder dat ik aan 't sterfbed was. In haast. SCHERP.

XX EEN BRIEF. IK RAADPLEEG EEN ADVOCaat.

DE FAMILIE DOEDELAAR

Wij zaten aan de ontbijttafel, toen Frits een brief binnen bracht. Georgine werd bleek, scheurde het couvert open, las, frommelde het papier samen, viel snikkend, met het hoofd op tafel. Ik nam het propje papier, streek het glad, las:

Philadelphia. *Lieve vrouw en kinderen.* Ofschoon ik nog altijd niet op tijd

brieven van u ontvang, zo moet ik u toch melden, dat ik verschenen Zaterdag een brief van u ontvangen heb en wel een brief zonder envelop ik begrijp u manier van brieven zenden in de laatste tijd niet enfin dit zal zich naar ik hoop wel ophelderen gij schrijft dat weinige wat gij mij schrijft zo koud en gevoelloos dat ik er geen begrip van heb ik ben een hele week ziek geweest ziek was ik eigenlijk niet maar ik was zo neerslachtig en koortsachtig gejaagd dat ik niet werken kon ik ben nu wel nog niet op streek maar ik kan ten minste weder een beetje werken de docter weet niet wat het is en kon hem natuurlijk niet vertellen wat ik gevoelde hij vroeg mij schertsend of ik verliefd was ik vertelde hem toen dat ik getrouwd was toen zijde hij nu begrijp ik het al je moet of je vrouw gaan halen of je moet in europa blijven, natuurlijk kon ik hem daar geen antwoord op geven, doch lieve Georgine ik ben besloten als ik over veertien dagen weder geheel op streek ben om je dan te komen halen lieve Georgine, het is dan ongeveer je verjaardag en dan breng ik je meteen een mooi goud horloge mede hoor en dan gaan wij een paar dagen uit de stad en dan gaan wij te samen hier naar toe het zal je uitstekend bevallen hier dat verzeker ik je nu lieve Georgine in de hoop dat ik u later meer daar van zal schrijven omhels ik u alsmede de kinderen.

je liefhebbende I. DAVIDSON.

Georgine snikte, Ka begon van angst te huilen.

'Hij is al in de stad, Georgine,' zei ik, met een plotseling voelen dat dit een leugenbrief was, dat hij álles wist, dat hij géén veertien dagen gewacht had. – 'O God, néé. Maak me niet angstiger.' – 'O mamma... waarom huil u nou zo?' – 'Stil Kaatje.' – Ik dacht na en een grote woede bonsde als een vloedgolf in me op. – 'Georgine... Heb je je man *geschreven*... van óns?' – Ze bleef snikken. – 'Hoor je me!' – Ze antwoordde niet. – Mijn vuist stompte zo driftig op tafel dat de kopjes en bakjes rinkelden. – '...Heb je *geschreven*, ja of nee?' – Haar ogen keken me verschrikt aan. – 'Begin jij nou ook, Alf... júíst dat ik je zo nodig heb?' – 'Geef me antwoord!...' – 'Ik heb 'm *geschreven*...' – 'Je liegt! Je liegt! Je liegt!' schreeuwde ik. – 'O ome!... O mámma?' – Huilerig klonk het kinderstemmetje, dat me nóg sterker irriteerde. – 'Stil Ka! Hou je mond!... Waarom belieg jij me?' – 'Ik lieg niet...' – 'Je liegt! En máák het niet erger! – Versta je! Versta je!' – 'O God, wat ben ik ongelukkig! Nou gaat hij ook nog tegen me opspelen! O, o, o! Was ik maar dood, dóód!' – 'Dat je nóú nog liegt!' vervolgde ik driftig. 'Dat je me ál die tijd zo gemeen, zo godsgruwelijk gemeen belógen heb! Wat vin ik dat beroerd en laag van jou!... En de brief van die man, die hier komt, niks van jóú weet, alles van anderen!

... En ik, die hier sta als een inbreker, als een ploert, als een dief!... Heb je daarom al zijn brieven verscheurd, zodra je ze kreeg... Bah! Bah! Bah!' – 'Ik was zo bá-ang – zo schrikkelijk ba-ang.' – 'Voor wie? Voor wat?' – 'Voor hém... Ik dorst niet schrijven...' 'Je dorst niet! Je dórst niet! Wél dorst je mij beliegen vier, vijf, zesmaal, dat ik je gevraagd heb, of je éérlijk met dfé man omging...' – 'Ach God ... schei nou uit! Schei nou uit! Heb je dan geen meelij met me... Ik was zo ba-áng. Dat kun jij niet begrijpen... Ik was áltijd zo ba-ang, dat ie me zou kommen vermoorden!... Ach-God, lieve Alf... vergeef het maar... vergeef... het... maar...' – Zij zoende mijn hand, die nat van hete tranen werd. – 'Nou geloof ik je nooit meer,' zei ik ontmoedigd, diep terneergeslagen, 'in niks meer! Gék, die ik was! Gék om te menen dat ik jou opgeheven had.'

'O! O!' huilde zij, hartstochtelijk-snikkend, 'schi nou uit!... Het leven is toch zo náár... Hou nou op!... Laat me niet in de steek!' – 'Wie spreekt er nou van in de steek laten?... Wat zeg je nóú weer voor viesheden?... Ik zou erom kunnen huilen dat je me zo belogen heb – dat je me zo nákend laat staan... Als die man nóú, dádelijk, binnenkwam...binnenkwam ... zou ik met m'n houding geen raad weten... zou ik staan als een gewone, scharrelende pátser!... En jij die weet hoe ik liegen háát, háát, háát, dat er niks érgers voor me op de wereld is.' – Zij snikte met het hoofd in de handen. Ka zat met angstig pruil-bakkesje. – 'Alf!... Alf... Waarom zeggie me dat alles nóú,' weende ze. 'Wil je dat ik me dan verdrink!...' Mijn woede zakte. Kijkend door de ramen hoorde ik haar snikken, snikken als zuchten uit een grijze verte. Goor zwart lag het kippenhok in het zwart kale tuintje. Kippen kakelden, bepikten de zwarte grond. De hond van de barbier met drillende, platte, weke tepels snuffelde rond. Aan de overzij, triestig in de fletse lucht, stompte de rode-steentjes-muur op, ramen, kozijnen én horretjes én rode gordijntjes én tuindeuren... – 'Ik was zo ba-ang,' begon zij weer achter me, 'zo vreselijk ba-ang... Dat vat jij niet... Als ik hem schreef dacht ik dat er een end zou kommen aan álles.' – 'Had je dan zo weinig vertrouwen in me...' – 'Ach, ach, ik vertrouw je álles... maar ik ben zo báng voor de dingen...' – 'Wélke dingen?' – 'Voor dé dingen... dé dingen... Ik kan het je niet zeggen... Ik weet het niet... Lame nou niet in de steek, Alf!... Ik ben toch góéd voor je.' – 'Daar dénkt ik niet an... Huil toch niet zo!... Is er nou zó iets verschrikkelijks gebeurd?... Geef me een zoen... En lieg niet meer... nóóit meer!... Hoor je me?' – 'Nooit meer! Nooit meer!' – We zwegen even. Toen zei ik rustig, in zékere voor-voeling: 'Hij is in de stad.' – 'Wel néé,' schrikte ze. – 'Hij is er, zeg ik je... Die veertien dagen is niks dan een smoesje.' – 'Geloof je?' – 'Zéker.' – 'Dan blijf ik hier geen minuut meer... Hij weet het

adres... En die huisdeur die altijd ópenstaat... Is de voordeur op slot? riep ze angstig. – ‘Als je zó begint, ben je goed op weg! Je blijft h́ér. We zullen kalm afwachten...’ – ‘Als je maar geen ogenblik van me weggaat,’ smeekte ze bleek van angst. – ‘Malligheid.’ – ‘Ach toe, Alf!’ – ‘Dwaasheid. Die man doet je niks. Die mán-mét-het-contract!... Wil je me nog een boterham snijden?...’ – ‘Hoe kun je nou eten!’ – ‘Ik heb trek. Wat zeg jij, Ka?’ – ‘Ikke ook, ome.’ ‘Niet met twee handen eten, grote meid.’ – ‘Is pappa terug, ome?’ – ‘Je pappa...?’ – ‘Hou je mond, nest! Je mag niet meepraten als grote mense spreken, hoor je!’ verbood Georgine. – ‘Nou-ou!...’ protesteerde het kind. – ‘Níét zo met ’r omgaan, Mol!... Hou je van je pappa, Ka?’ – ‘Van páppa?... Ja, niewaar, mamma?... Ik mot van me pappa houe, niewaar, mamma?’ – ‘Van wie hou je meer, van je pappa of van mij?’ – ‘Van ú, ome...’ – ‘Wil je liever van mamma en ome weg en naar pappa toe?’ – ‘Nee-ée. Nee-ée!... Bij ú en mamma blijve.’ – ‘Als ik je nou een prachtige pop geef,’ hield ik aan, ‘zo een, kijk es: zó een, wil je dan niet liever naar je pappa en van ons wég, hé?... Wil je dán?’ – ‘Nee!.. Nee-ée! Bij u blijve!’ – ‘Hou nou op, Alf, anders gaat ze nog huile.’ ’s Middags kwam ik terug van een boodschap, klopte aan de deur die op slot was. Georgine keek door een kier naast het gordijntje, maakte open. Haar ogen waren rood-gezwollen van huilen. – ‘Wat is er? Wát heb je?’ ‘D’r is zo’n scène geweest! Zo’n scène... ogotogot!’ – ‘Met wie?’ – ‘Met dat kréng, met die Stengevis!’ – ‘Is die hier geweest?’ – ‘Waarom ben je niet thuis gebleven!...’ – ‘Wat is er dan!... Dag, Toosje... Kom jij weer es met Ka spelen?’ – ‘Nee, Toos blijft ook hier.’ – ‘Blijft Toos hier?’ vroeg ik verrast.

‘Ja. Ze blijft. Ik wou niet meer hebben dat zij d’r meenam. Ik heb zo’n meelijden met jou! Zo’n meelijden met je!... Dat ik je al die last aandoe!... Twee kinderen!... O, wat is het leven toch érg!’ – ‘Wil je me nou liever vertellen wat er gebeurd is!’ – ‘Vreselijk!... Verschrikkelijk!... De politie is er an te pas gekomen!... Nou zie je hoe dromen uitkomen!... Jij, die in niks gelooft!... Heb ik tóén niet gedroomd van paarden van de tram die me wouen bijten!... Zo’n schandelijke herrie!... We kunnen hier niet blijven wonen, hoor! Als je dát maar weet!... We moeten weg, hoor!... Het is hier onmogelijk geworden.’

‘Vertel het nou asjeblief kálm. Niet zo opgewonden.’

Zij probeerde rustig te vertellen, maar bij momenten werd ze gejaagd, moest ik haar wenken om kalmer te zijn.

‘Nou moet je verbeelden... Hè, ik kan haast niet praten van zenuwen... Nou moet je verbeelden dat ze om twee uur met zo’n opgestreken zeil komt om d’r geld... Ze moest een week of vier of zo iets hebben. Ik zeg te-

gen d'r me man is d'r nou niet, kom vanavond terug. Heb ik haar nou nóg niet twee weken geleden vijf dollars gegeven?... Toen begint ze me op te spelen... Net of het mens gek was. – <Wélke man, wélke man>, zegt ze, <jij houdt er zo'n bóél mannen op na.> – <Zeg es, ben je dol>, zeg ik – <waar bemoei jij je mee? Is het niet genoeg áls jij je cente krijgt?> Daar begint ze me te schélde, te schélde, te gemeen om te herhalen – die koppelaarster! – en te schréúwen! Hou je smoel, zeg ik. Denk een beetje an de mense?... Maar ze déé het erom, die vuilik, ze smeeit er alles uit. Ze had gehoord dat Isaac weer naar Holland kwam en nou wou ze d'r cente. – Van wie zou ze het gehoord hebben? Van wie? Daar maak ik me ongerust over? Van wíé zou ze het weten? Van me schoonmoeder? Of zou hij d'r zelf geschreven hebben? Wat denk je? Vin je het niet vreemd? Wat dénk jij?' 'Vertel eerst af.'

'Ze wóú d'r cénte hebben. Ze was bang dat ze ze anders van de een of ander niet zou krijgen... Mens, zeg ik: hou je fatsoen, denk an de búren. D'r is vóór een winkel... Kom vanavond, dan zal Spier je betalen!... Nee, ze ging niet weg. En weer an het schelden en an het schelden op jou, dat jij zo'n kale rot was, dat ik te stom was om voor de duvel te danse dat ik met zo'n armoedzaaier de hoer speelde – dat waren d'r eigen woorden! Hoe vin je het? Wat zeg je er van? Is het niet beestig! Hè? – dat ik het zo goed had kunnen hebben als ik met die resident – hoe heet die vent ook weer? – die Vermeulen als huishoudster naar Indië was gegaan!... Toen wer ik woedend en schold ik háár uit... en haar man... die lummel die d'r helpt om de was te boenen!... En toen zij d'r bovenop!... Alles flapte ze eruit! Alles wat ze maar van me wist!... Want ze wist álles, álles... En daarvoor was ik bang... Maar nou bén ik niet meer bang voor d'r!... Nou heb ik er ook de waarheid gezegd!... Van Barend... van die bankierszoon! Van die officier van de marine, alles schreeuwde ze hardop, expres-hardop, dat ze het benejen zouden horen, dat ze het zouden horen... Dat serpent... Dat varken!... Dat me half op de verkeerde weg heeft geholpen met d'r raadgevingen!... En toen die vuilik benejen, die pestmof alles goed af had geluisterd, toen kwam die binnen en begon ook op te spelen, dat er klanten in de winkel waren, dat het een schandaal was! – Geen énele klant was er! Op me woord van eer – er was er niet één. Dat loog die. Dat zoog die uit z'n duim om binnen te kunnen komen. En toen ging die Stengevis nog es an het vertellen en an het schreeuwen en toen zei ik dat als ze de kamer niet afging, ik haar d'r af zou smijten. God, ik was zo woedend. Ik had 'r kunnen vermoorden. Die Judas. Dat wijf. Dat kring om alles zó te schreeuwen dat die vuiliken benejen het konden horen!... En toen die mof weer. Of het nou god-hier-en-daar gedaan was, dat z'n hele affaire

verliep – een affaire! Wat heeft ie te doen? Anderhalve klant! Een affaire! Og, een affaire! Ik moet lachen als ik eran denk! – dat ie van z'n huis geen hoerekast maakte! Wat zeg je dáárvan? Nou wat zeg je dáárvan? Zo'n vuilik!... En zijn vrouw er ook bij en hém an het opwarremen. God, god wateen schandaal! – Toen begon die Stengevis *mijn* partij op te nemen – heb je ooit zo'n geschiedenis gehoord? – en de mof uit te schelden dat ie er geen bliksem mee te maken had, dat het in alle geval mijn kamer was en dat als zij hem gehuurd had, zij wel zou weten wat ze zou doen, dat zal ik jou eens late zien, zei de mof en toen zond ie Frits om een agent. O Jezis, Alf! O God, Alf! Die kréngen. Om zo tegen me op te staan als jij er niet ben – om me zo de dampen an te doen. Ka en Tosie an het huilen toen de agent kwam. Toen zei de agent: wíe is hier de baas. Dat ben ik, zei Doedelaar. Dat lieg ie zei Stengevis; het is de kamer van de juffrouw. Nou toen wer *ik* woedend. Was *ik* begonnen? Had *ik* de herrie uitgelokt? Had *ik* haar niet zesmaal verzocht om op te donderen. Nou toen zei ik – en daar heb ik nou nóg plezier van – in godsnaam, de kogel is door de kerk: <Agent, zet dat wijf van me kamer!> Toen vroeg die eerst nog an Doedelaar of het goed was en Doedelaar – die man was half-krankzinnig van drift – die schreeuwde: <D'r aus! D'r aus! D'r aus met de hele hoereboel!> – Stengevis was zo wit als een lijk – als een lijk! – En weer an het schelden. Maar toen moest ze weg voor de agent en toen ik de deur op slot gesmeten!... O! O! wat ben ik een ongelukkige vrouw!... Alles komt op één dag!... Wat een ellende!

Ka en Toos zaten stil in een hoekje, beduusd door het gesnik van Georgine. Ik bracht haar tot kalmte, klopte de barbier op. Wit van ingehouden angst-opwinding, met blauwige zenuwtrekken onder de ogen, kwam hij binnen. Volmaakt-rustig, uit de hoogte, met iets in mijn stem dat hem op een afstand scheen te houden, zei ik: 'Meneer Doedelaar – mijn vrouw vertelt me dat er straks een kleine onaangenaamheid gebeurd is...' – 'Kleine onaangenaamheid,' zei hij verrast... 'kleine onaangenaamheid! Noem u dat...' – 'Pardon. Ik verzoek u mij te laten uitspreken... U is te veel man van de wereld om niet te weten hoe het hoort. Straks is er een kleine scène geweest...' – 'Iek hab die partij van de joefrou auf genomen.' – 'Daar dank ik u wel zeer voor. Wil u er nota van nemen dat ik u de huur opzeg tegen eind van de volgende maand...' – 'Dadelijk, Alfred' viel Georgine mij en de rede – 'Stil... we zullen eind van deze maand vertrekken... dan kunt u twee maanden ontvangen... Tot zolang zult u wel zo beleefd willen zijn de vormen tegenover mijn vrouw geheel in acht te nemen, nietwaar?' – 'Natuurlijk. Wel zeker. Iek moet...' – 'Pardon. Ik verlang er niet over te redeneren. U heeft me góéd verstaan: volkomen de vormen in

acht te nemen, tegenover deze dame, anders zou ik verplicht zijn... Maar u is te veel man van de wereld om mij niet tout à fait te begrijpen...' – 'Alle respect voor ú mijnheer. Alle respect. Van u zal ik altijd met lof spreken, maar die joeffrou, die joeffrou...' – 'Permitteer me te zeggen, dat ik niéts benieuwd ben naar uw opinie over mijn vrouw...' – 'Laat u mijn nou ook eens uitspreke, asjeblijf mijnheer.' – 'Ik zeg u dat u aan het eind van de maand twee maanden huur betaald krijgt. Anders heb ik met ú niets te bepraten.' – 'Ja maar, jawel mijnheer... Iek wou u toch ook eens zeggen...' – 'Mag ik u verzoeken?' – 'Mijn goed! met die kale kakkie! Als iek mijn huur maar bekom!'

Bradend – vóórzichtig bradend in de kaantjes van zijn drift, retireerde hij. Beneden werd hij dapper, laaide zijn barbiertjespassie op, schreeuwde hij heldhaftig dat het *uit* was, *uit*. Ik was in een te gemoedelijke stemming. Met de twee kinderen op m'n knieën speelde ik van haken en ogen – tikke takke toge – goudpapier – tierelierelier. – 'Wat ben jij een vreemde man,' zei Georgine, voor de zoveelste maal, 'trek je je nou van niks wat an, of hoe heb ik 't met je?' – 'Malle Mol: van barbiertjes kan ik me vandaag niks aantrekken. Ik ben minstens een halve wijsgeer. Ik heb ergens hónderd pop losgewerkt. Hónderd pop, hoor je? En geen Doedelaar is in staat een zo zeldzame vreugde te bederven!' – 'Heb je honderd gulden?' vroeg zij verrast. – 'Honderd! Negenennegentig gulden vijfenzeventig cent. Ik heb een kwartje sigaren gekocht.' – 'Wat een uitkomst! D'r staat twintig gulden bij de kruidenier an de overkant én...' – 'Bederf jij nou me plezier niet!... Ná het eten asjeblijf!... Hoe was ik met die mof?... Deftig, hè?... Prachtig hè... Net alsof ik mezelf in een boek hoorde spreken... En nou geeft Ka me een lekker bittertje, hè?' – 'Ja, pappa...' 'Mag je niet zeggen...' – 'Mamma heb 't me gezegd...' – 'Dan heeft mamma zich vergist.' – 'Hè toe, laat het haar zegge... Jij ben zo goed, zo'n goeie engel voor ons allemaal...' – 'Nee, jongens, wel?... Ik ben jullie ome met negenennegentig gulden vijfenzeventig cent... en wil jij wel es niet op je hoofd-je krabbe, Toos!' – 'Kakkie... Hoereboel...' lijsde het van onder op. – 'Als ik hier wegga boor ik een gaatje in de waterleiding! Dat tuig!' zei Georgine, wraakzuchtig.

'Kerel, wéés nou toch praktisch,' zei Dirk. Guus was uit de stad. Hij én Karel kwamen een avondje verpraten, dat wil zeggen een avondje ná elf uur. 'Hóor je, Alf?' riep Georgine. – 'Jawel, jawel.' – 'Je kunt nou eenmaal niet alles theoretisch doen,' beredeneerde Dirk achter zijn biertje, 'je kunt wel ziekelijk dromen, maar van dromen eet je niet en mét dromen worden jullie állemaal nog ongelukkig.' – 'Jawel! jawel!' zei ik onverschil-

ng. – ‘O zo,’ meende Karel, ‘toen ik geen engagement had ben ik sigaren gaan maken! Jij met je eeuwig: jawel!’ – ‘Jawel! jawel!’ herhaalde ik. – ‘Wor nou es ernstig, Alf’ – ‘O, ik ben akelig, volkomen ernstig.’ – ‘Of jij redénéért,’ hield Dirk aan, ‘of jij redeneert als Brugman, je moet met de praktijk rekening houden... Jij zegt dat de man-met-het-contract niet zo dwaas zal zijn z’n vrouw óp te eisen, nou ze niet meer van hem houdt en een ándere man genomen heeft – dat is kul! Kul! ... God, kerel wees toch niet zo volslagen idioot. Je móét en je móét naar een advocaat...’ – ‘Ach loop heen!’ – ‘Met de politie kan ie Georgine én de kinderen laten weghalen. – Ja, de kinderen!’ – ‘O, got, Alf, de kinderen.’ – ‘Ik ga naar geen advocaat,’ zei ik voor de zesde maal. ‘Ik dóé het níét. Denk je dat ik zo fielterig ben om een vrouw en kinderen te procédérén?... Is er dan nog een mensenmarkt!... Zijn jullie getikt! Is een vrouw *eigendom*!... Zijn levende, ademende kinderen, die straks d’r éígen denken hebben *eigendom*? ... Is er geen vrije wil?... Is er geen liefde?... Ik verdóm het!... Ik procédéér niet. Wat hebben ze te maken met mijn huwelijk! Is huwelijk uit-of inwendig?... Denken jullie dan es na!... Maar dénk dan toch es na! Zijn onze twee vrije willen allemansgoed?... Is liefde een ding wat anderen, anderen met ruwe knobbelsknuisten te doorknejen hebben?... Ik verdóm het!... Ik neem geen advocaat!’

‘Allemaal kul,’ zei Dirk verstandig-bot, ‘hou jij die redenering tot de commissaris van politie, als ie Georgine en de kinderen naar d’r man terugbrengt.’

‘En zijn het niet *zijn* kinderen?’ vroeg Karel, met een oogknippen als, ‘wat zeg je dáártegen?’

‘Nee het zijn háár kinderen,’ ontkende ik woest, ‘stel jij een vrouw gelijk met een stuk land waarin je maar zaait?’

‘Goed en wel,’ zei Dirk, ‘je móét een advocaat nemen. Laten we annemen dát d’r man in de stad is, dat hij gaat rechten, dat hij wettelijk je poten bindt. De rotte wetten *zijn* er nou eenmaal! Wees jij een Don Quichote!’

‘Ach lieve Alf, luister toch naar goeie raad!... Wees niet zo eigenzinnig... Mot ik me kinderen kwijt raken?... Ach lieve engel láát je toch rajen...’

‘Nee! Nee! Nee!... Genegenheid verdedigen met advocaten, deurwaarders, exploten, vonnissen!... Laat ze stikken in d’r straten-horizon. Moe-ten we nóg eens prátén over het huwelijk! Is het niet bedonderd genóég dat we vastzitten aan het wettenzoodje dat een vrouw eigendom is zoals een akker, vruchten aan de man-zaaier heeft op te leveren zoals een akker, voor de rest liggen blijft voor hetgeen ze *is*! Ja, al schud jij nog zo je kop, Dirk, het kan me geen bliksem schelen. Ik word elke dag een tikje wijzer. Het is om te vloeken dat je met je beetje levensgeluk machteloos staat,

met handen-en-voeten-gebonden aan de wetten-van-het-bezit!’

‘Nou,’ lachte Dirk, ‘jij dóét nogal als een machteloos mens! – God zal me kraken! Jij brengt *jé* zuivere vrije liefde in praktijk! Wat wil je meer?’

Op dat woord ‘vrije liefde’ viel ik aan als een stier op een rode lap. Máánden had ik over de verhouding van Georgine en mij nagedacht, maanden getobd om uit de warwinkel van ‘theorietjes’ te komen.

‘Nou nog eens voor het laatst, Dirk,’ zei ík ernstig, ‘nog eens voor het állerlaatst zal ik je mijn mening zeggen. Wie op dit ogenblik van <vrije liefde> praat, zwetst, kletst, wauwelt de gruwelijkste onzin...’

‘Argumenten!’ viel hij in de reden.

‘Die zul je hebben en *plenty*! Wat Georgine en ik gedaan hebben, is een zuiver revolutionaire daad geweest tégen de drukkende huwelijkswetten. En we móésten wel. We móésten. We móésten. Dáár valt niet tegen te redden. Maar geloof jij dat er één liefde *vrij* kan zijn als het fundament van de tegenwoordige maatschappij modderkluit blijft? Als ik denk aan de misselijkheden, de ploertigheden, de patserigheden, waarmee Georgine en ik dagelijks te maken hebben – zij duizendmaal meer dan ik! – geloof jij dan dat er *iets*, ook maar *iets*, *iets* vrij’s is aan ons hokken in dit of dat kamertje? Vrije liefde is een zeepbel, een nonsenspraatje, een van die slappe, kwalachtige burgerlijke idealen, waarover ongetrouwde juffrouwen op theekransjes leuterden. Daaraan heb ik *nóóit*, *nóóit* geloofd. Maar *jé* vrije liefde, je werkelijk *vrije liefde* krijg je eerst als de vrouw én de man maatschappelijk zelfstandig kunnen leven, de vrouw ónáfhankelijk van de man, beiden los van het Bezit, én als de huwelijkswetten zó vereenvoudigd worden, dat de wil van de man óf die van de vrouw voldoende is om het <contract> – je contract – te verbreken. Laat me nou even uitpraten. Ik ben er dádelijk! – *De* vrije liefde komt eerst mét de overwinning der socialisten na eeuwen. Want je krijgt géén zuivere verhouding tussen man en vrouw dan op zuivere economische basis. Daarom is het burgerlijk geleuter over vrije liefde én het geknoei van <vrije vrouwen> én het wurmen van honderd en een verenigingen voor <rechten en belangen van de vrouw> werk van achterlijke dames, knoeiers, sufferers, burgerlijke wereldverbeteraars. Willen we ons beetje levensgeluk niet helemaal vertrappen, dan móéten we wel – als het nódig is voor het huwelijk – anarchistisch, krachtig anarchistisch optreden – maar voor een duurzame verbetering voor een ieder bestaat maar één middel: sluit je aan bij de socialisten met de beste tactiek – sluit je aan bij de nieuwe levensbeschouwing die de verouderde voortbrengingswijze aan de dijk zet! De rest, het prullig debatteren over de rechten van *de* vrouw, het blaadjes uitgeven voor *de* vrouw, het afzonderlijk ageren voor *de* vrouw is geen cent waard, verzwakt, versnippert.

iemand met uw reputatie als auteur...'

Ik: 'Laat u dát rusten. Letterkundigjes zo als er in Holland vijftig in het dozijn gaan, hebben geen meerdere reputatie dan een schoenlapper of een bakker.'

De advocaat: 'Mag ik voleindigen, waarde heer?... Voor iemand met úw reputatie kan het toch niet gewénst zijn met een gewezen chanteuse te trouwen, met de gescheiden vrouw van een diamantslijper. Ik vermoed dat uw ouders...'

Ik: 'Waarde heer, laten wij voet bij stuk houden en eens recht zakelijk spreken over de wet. Mijn vrouw beweert dat haar vorige man nog <rechten> op haar en de kinderen heeft. Is dat waar?'

De advocaat: 'Waarde heer, u maakt op mij de indruk dit geval niet *au sérieux* te behandelen. U spot ermee. Hoe heet die man?'

Ik: 'Isaac Davidson.'

De advocaat: 'En de dame?'

Ik: 'Georgine Casper.'

De advocaat: 'Het zal dus worden *Davidson contra Casper*, tenzij de dame zelf redenen heeft haar man aan te vallen. In dát geval zou de zaak voor mij gemakkelijker zijn en zou het natuurlijk *Casper contra Davidson* zijn. Heeft hij haar ooit geslagen?'

Ik: 'Nee.'

De advocaat: 'Heeft hij haar kwaadwillig verlaten?'

Ik: 'Nee.'

De advocaat: 'Heeft hij haar in bijzijn van getuigen gescholden, beledigd?'

Ik: 'Nee.'

De advocaat: 'Heeft hij overspel gepleegd?'

Ik: 'Natuurlijk.'

De advocaat: 'Zijn daar bewijzen van?'

Ik: 'Nee.'

De advocaat: 'Leg u mij dat eens uit. Misschien vind *ik* bewijzen.'

Ik: 'Een man die jaren van zijn vrouw weg is, scharrelt altijd óf in bordelen óf met hoeren van de publieke weg.'

De advocaat: 'Waarde heer, dat zijn vermoedens. Ik geef toe dat een man... Maar judiciair betekent dat niets. De man zal dus aanvallen, tenzij hij mogelijk, te oordelen naar uw afschildering, een zodanig karakter heeft, dat er met hem te prátén valt – ik bedoel dat hij op zekere voorwaarden zijn vrouw toestaat hém aan te vallen waardoor zij de kinderen behouden kan...'

Ik: 'Dat ik u in de rede val: waarom spreekt u van de kinderen? Zijn die niet van de vrouw?'

De advocaat: (hartelijk lachend) 'U is werkelijk grappig. De kinderen zijn van de man. *Natuurlijk* van de vader.'

Ik: 'Waarom?'

De advocaat: 'De wet kent alleen vaders. Een man is eigenaar van z'n kinderen.'

Ik: 'En van z'n onechte kinderen?'

De advocaat: 'Die kent de wet niet. Onechte kinderen behoren aan de moeder. Een vrouw heeft geen bezittingen wanneer zij in gemeenschap van goederen gehuwd is.'

Ik: 'Géén bezittingen?'

De advocaat: 'Nee. Davidson kan alles van z'n vrouw, haar koffers, haar goederen laten weghalen – tenzij de kamer op úw naam gehuurd is.'

Ik: 'Heb ik óók rechten op de bezittingen, op de koffers, op de goederen van mijn vrouw?'

De advocaat: 'Uw vrouw?... Uw vrouw?... O ja!... Nee!... Zoals u lééft, heeft uw vrouw eigen rechten.'

Ik: 'Welke rechten heeft dan de wettelijk gehuwde vrouw?'

De advocaat: 'Haar man moet haar en haar kinderen onderhouden, mag geen overspel plegen – enzovoorts. Maar in het algemeen kent de wet alleen vaders, vaders, vaders. Bijvoorbeeld waarde heer – Davidson kan uw <vrouw> – u ziet ik spreek in uw termen – dwingen in zijn woning terug te keren en als zij of u of een ander niet op eerste aanvraag de kinderen uitlevert, kan zij of u of die ander een zware straf ondergaan wegens onttrekking van minderjarigen aan het vaderlijk gezag...'

Ik: 'Gezag?'

De advocaat: 'Gezág.'

Ik: 'Gezag???'

De advocaat: 'Aan het vaderlijk gezag.'

Ik: 'En als de dame in kwestie van mij een kind had?'

De advocaat: 'Dan bestaat, zoals gezegd, het vaderlijk gezag niet.'

Ik: 'Staat dat allemaal in een huwelijkscontract?'

De advocaat: 'Als u wilt: ja.'

Ik: 'Als de mensen dan niet vóélen, welke logica is er dan in dit alles?'

De advocaat: 'Mag ik nu ook eens vragen om voet bij stuk te houden? Als Davidson wil en de mogelijkheid is niet uitgesloten dát hij wil – dan kan hij u en de dame aanklagen en u een gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden doen ondergaan. Zo is de wet.'

Ik: 'Is zó de wet?'

De advocaat: 'Ofschoon weinig fatsoenlijke advocaten van dat artikel gebruik maken.'

Ik: 'Dat valt mee.'

De advocaat: 'En denk u eraan dat wanneer hij echtscheiding gaat pleiten, uw dame alleen wettig domicilie heeft bij haar man. Er is geen verplichting van exploit aan haar persoonlijk te betekenen. Alle stukken kúnnen door de man ontvangen worden. Het is volstrekt niet zeldzaam dat een vrouw die op reis is, bij haar thuiskomst in de krant leest dat zij van tafel en bed gescheiden is. De wet kent alleen de man.'³

Ik: 'Dus een vrouw die in dezen tijd <wettelijk> trouwt, versjaggert haar lichaam, haar kinderen, haar eigendommen, haar vrije wil aan een man?'

De advocaat: 'Dat zijn wat sterk-gekleurde uitdrukkingen. Wie in het huwelijksbootje stapt moet rijpelijk overwegen.'

Ik: 'Huwelijksbootje?... Rijpelijk.'

De advocaat: 'Ja, ja.'

Ik: 'Maar ik meende te weten...'

De advocaat: 'Waarde heer, u weet absoluut *niets* van het huwelijk. U zit in een lelijke strik waar wij u moeten uithelpen.'

Ik: 'Zit ik in een lelijke strik? Wéét ik níets van het huwelijk?'

De advocaat: 'Absoluut niets.'

Ik: 'Vindt u het leven geen gekke boel?'

De advocaat: '(vriendelijk) 'Ik vind u een weinig geëxalteerd. Als we ons nu tot het geval bepaalden?'

Ik: 'Met genoegen. Het geval. Het geval. Ik wist niet dat de regel *Servi et feminae inepti ad dicendum testimonium* van vóór Christus nóg bestond.'

De advocaat: 'Die bestaat ook niet meer.'

Ik: 'O, ó. Mag ik nog een paar vragen doen, waarde heer?'

De advocaat: 'Wat wou u weten?'

Ik: 'Denkt u dat wat ze ziel noemen bij een vrouw ánders is dan bij een man?'

De advocaat: 'Waarde heer, er wachten meerdere cliënten in de wachtkamer. Op een andere keer, wanneer ik meer tijd heb, wil ik wel eens met u over de vrouwenkwestie – u is zeker feminist? – debatteren – maar nu dienen we ons tot het geval te beperken...'

Ik: 'Nog een páár inlichtingen. Tussen haakjes met feministerij hou ik me niet bezig. – Ik begin te begrijpen dat de vrouw onder brave curatele staat: ik heb een achterneef -- die is ook idioot. Dus *ik* heb niets in te brengen in *ons* geval?'

De advocaat: 'U?... U?... Van u is geen spráke. Als Davidson vúl tegen u wil optreden, laat hij u een tijdje brommen.'

Ik: 'Dus ik, de man die de genegenheid van de vrouw, ook die van het kind heb, ben een *quantité négligeable*?'

De advocaat: 'Precies. Maar laten we nu eindelijk eens praktisch worden. U wilt dus *per se* aan de zij van de dame blijven en het geval niet beschouwen als een jeugdig uitstapje? – Als u zich bijtijds retireert krijgt u geen vrouw (misschién een vrouw met twee kinderen) op uw dak...'

Ik: 'Mijn dak is voorzien van een borstwering opdat er geen bloedschuld op mij kome, wanneer er iemand afvalt.'⁴

De advocaat: 'Héél aardig. Heel aardig gezegd. Dat kunt u in een uwer boeken te pas brengen. U wilt dus ridderlijk aan de zij van de dame blijven. Dan raad ik u het vonnis bij verstek te laten gaan: níét op te treden voor de kinderen.'

Ik: '??'

De advocaat: 'Dat u voor de vrouw wilt zorgen... *à la bonne heure*... ik zou het niet doen... maar dat u – permitteer mij als raadsman met véél levens-ondervinding, de uitdrukking – dat u óók de kinderen wilt behouden – is een dwáásheid, is jeugdige overmoed. Als u na een jaar of een paar jaar die *liaison* verbreken wilt om die of die reden, zit u met de kinderen opgescheept!... Kinderen waarvoor u dan een morele verplichting hebt aangegaan. We zullen dus élk idee om voor de kinderen op te treden laten schieten.'

Ik: 'Waarde heer: ik stel u nóg eens de feiten, dat ik raad verlang om de vrouw én de kinderen te behouden. Laten wij dus van dát idee en van niets anders uitgaan.'

De advocaat: 'Mij wel. Ik meende u vrindschappelijk te moeten wijzen op... Mag ik nu vragen of de eiser eventueel bewijzen zal hebben van het overspel?'

Ik: 'Natuurlijk. Wij hebben maandenlang samengeleefd op één kamer.'

De advocaat: 'Jawel. Maar zijn er getúigen dat u er 's nachts gebleven is?'

Ik: 'De barbier en z'n vrouw.'

De advocaat: 'Zijn die te bewerken om d'r mond te houden, zolang ze niet onder ede gevraagd worden?'

Ik: 'Dát geloof ik niet en dat wil ik niet.'

De advocaat: 'U móét meewerken anders is u de kinderen positief kwijt, let wel *kwijt*. Wat ik tot nu toe hoor doet me geloven dat de zaak reddeloos verloren is. Alleen door handigheid kunnen we misschien wat bereiken. Hebben de barbier en z'n vrouw behalve vermoedens enige zekerheid dat u 's nachts daar bleef? U hebt me straks verteld dat de huisdeur altijd openstond. Hoe kunnen ze dus onder ede verklaren dát u 's nachts in de kamer van de juffrouw gelogeed heeft? Nietwaar, dat is een punt van strategisch belang.'

Ik: 'Elke morgen poetste de barbiersjongen m'n laarzen.'

De advocaat: 'Die kunnen wel van de juffrouw geweest zijn.'

Ik: 'Nee. Ik heb maar één paar met scheefgelopen hakken. Ze hebben ze me zien aantrekken.'

De advocaat: 'Lastig. Lastig. Hebben ze meer bewijzen – hebben ze u wel eens in bed gezien of in uw hemd?'

Ik: 'Eens in m'n hemd, toen ik een agent van de Singernaaimachine uit de deur wou smijten.'

De advocaat: 'Wat artiesten toch rare mensen zijn.'

Ik: 'Ik ben geen artiest. Asjeblíef geen artiest!'

De advocaat: 'Zijn die barbier en z'n vrouw u goedgezind?'

Ik: 'Ze zouden ons kunnen vergiftigen. Dat helpt.'

De advocaat: 'Enfin het geval lijkt me hópeloos. Er zal misschien kunnen bedongen worden dat uw naam niet in de stukken genoemd wordt, wat voor u aangenamer is, wanneer u later eens trouwen wilt... Ik veronderstel maar! Maar hemel, het is een suppositie!... Of wanneer u later de dame in kwéstie huwen wilt. Anders zie ik er weinig in. We moeten afwachten. Afwachten wat de tegenpartij doet. Wilt u *niet* bij verstek laten gaan, wilt u procederen om de kinderen, dan zult u voor kosten als anderszins een vierhonderd gulden dienen te deponeren... U begrijpt... u begrijpt... het is geen zaak van wantrouwen... maar... maar... Wilt u nog trachten wat te doen voor het behoud van de kinderen?'

Ik (strak): 'Alles.'

De advocaat: 'Dan moet u niet meer bij de dame komen tot de man wég is. Dan kunnen we hém misschien attaqueren.'

Ik: 'Niet méér bij mijn vrouw komen?'

De advocaat: 'Het is om de kinderen te doen.'

Ik: 'En wat nog meer?'

De advocaat: 'Vóóral, onder geen omstandigheden u meer vertonen bij de barbier. De mogelijkheid bestaat dat de tegenpartij u zal bespieden als u er 's avonds heen gaat.'

Ik: 'Dat kán. We kunnen verhuizen.'

De advocaat: 'Nee, waarde heer, *niet* <we>. U moet zolang voorlopig apart gaan wonen. De dame mag u óók niet bezoeken. Denk toch eens aan *flagrant délit*.'

Ik: 'O ja.'

De advocaat: 'En dan afwachten, afwachten.'

Ik: 'Ja, afwachten, afwachten.'

De advocaat: 'Anders is u in ieder geval de kinderen kwijt. We moeten het teerste strohalmpje aanvatten. Zo. Nu zijn we wat meer praktisch geworden.'

Ik: 'Dus in wat de wet huwelijk noemt mag een man stom, idioot, ziek, verslaafd aan drank, onanist, ruw zijn, mogen man en vrouw elkaar bedriegen als ze het maar hándig doen, wordt van liefde niet gesproken? Ook niet van vrije wil?'

De advocaat: 'De wet bemoeit zich alleen met maatschappelijke verhoudingen, met de rechtstoestand, met...'

Ik: 'En over de kinderen heeft de vrouw niets te zeggen?'

De advocaat: 'Als de man onwelwillend is, néé.'

Ik: 'Dus het matriarchaat is gereduceerd tot speen, tot de luren, tot het báren...'

De advocaat (wijs): 'Precies.'

Ik: 'Dan hebben bastaards een moeder, stadhuis kinderen een vader. Kijk, al mogen bastaards dan niet in de vergadering des Eeuwigen komen tot in het tiende geslacht⁵ – dan zijn zij en hun moeders te benijden – vindt u niet, waarde heer?'

De advocaat: 'Weer héél spitsvondig. Maar houdt ú zich nu aan mijn advies, om tenminste een kánsje te hebben in deze verloren zaak.'

Ik: 'Gek!... Gek! (opstaand en de stoel verzettend gelijk een niais doet)... Ik dácht wat af te weten van het huwelijk.'

De advocaat: 'Nee u weet er hoegenaamd niets van.'

Ik: 'Dat zie ik.'

De advocaat: 'U had er niet het flauwste begrip van. Is u nu wat wijzer geworden, waarde heer?'

Ik: 'Ja, ik ben wijzer geworden.'

Aldus was het gesprek met de correcte, welwillende advocaat. Onderweg, met mezelf pratend, ré-dé-né-rénd, besloot ik 'alles' te doen voor Kaatje, voor Toosje. Het leek mij een wreed, grúwelijk doen in een man om baldadig kinderen aan een moeder te ontnemen.

Even aanwippen bij Doedelaar om met Georgine te overleggen. Maar hóé? Wát zou ze zeggen. Zou ze er niet wanhopig onder zijn? En maakte ze zich niet véél te vroeg ongerust? Zat die man nog niet rustig en wel in Amerika? Vlug liep ik het gangetje door, de winkel voorbij. De glazen voordeur was wéér op slot. Nog eens klopte ik en nóg eens. Er werd niet opengedaan. Frits, de barbiersjongen, deed de winkeldeur open, keek me bête aan.

'Zoek u de juffrouw, meneer?'

'Is de juffrouw uitgegaan?'

'Een dik uur geleje.'

‘Wat is dát nou, tegen etenstijd!’

‘Ies mijnheer Spier daar?’ schreeuwde de barbier van beneden.

‘Ja mijnheer!’

Doedelaar kwam het trapje halfweg op. Zijn gezicht bleef in schemerdonker.

‘Die joeffrou die is uitgegaan, mijneer.’

‘Uit?... Uit?...’

‘Met die twee kiendere... Of u wou komme bij die vriend van u... Hoe heet die mijneer ook weer?... Bij...Bij... Het ies een meneer die zo gróót ies en zo hard altijd praat – zo een met een briel op...’

‘Bij Dirk van Leeuwen?’

‘Juist! Juist!... Bij von Leeuwen... Stoem van mij... Iek wiest dat het een Löwe was, héhéhé!’

‘Heeft mijn vrouw niks anders gezegd?’

‘Nee – zij zei alleen maar wij ete van mieddag niet thuis, want die vrouw van die mijneer die moet jarig zijn, niewaar Friets? Heb jij het ook niet gehoord?’

‘Ja, daar had ze een briefie van gekrege.’

‘O. Dank u.’

‘Mot u niet geschore worde? U ziet er smérig uit.’

‘Ja da’s goed. Scheer me eventjes vlug en laat Frits wat sigaren voor me gaan halen in de Van Wou. Dan kun je er zelf een opsteken.’

Terwijl Doedelaar me inzepte, kreeg ik een *listig* gevoel over me, zoiets wat een joodje moet voelen als hij sluwte rotte sinaasappelen voor gave verkoopt. Die vent en zijn vrouw moest ik natuurlijk op mijn hand zien te krijgen. Het was wel liederlijk-vernederend om zo’n individu een dienst te verzoeken – maar voor de kinderen – vóór de kinderen – en maatschappelijk zijn in deze benauwde tijd was nu eenmaal rotte sinaasappelen versjaggeren.

‘t Spijt me dat we weg moeten gaan, meneer Doedelaar... Waarom zijn jullie toch zo raar geworden?’

‘Raar?... Met uw permissie... Wij zijn niet raar geworden... Maar die joeffrou, die joeffrou die het mijn vrouw toch zó affrontiert.’

‘Ach kóm!’

‘Ja mijnheer... Met die kwestie van die servet en die handdoek... en einmaal met een pannetje dat mijn vrouw schoon naar boven had gegeven en dat zo schmoetzig naar beneden kwam wie... wie... wie... drek.’

‘Nou ja. – Nou ja. – Allemaal kinderachtigheden... Je moet het leven niet zo... Apropos... Ik wou u wel een dienst verzoeken... een dienst, waarvoor ik een honderd pop over heb... Niet zo hoog inzepen...’ Als een goddelij-

ke ingeving viel mij het bezit der f 99,75 te binnen.

'Een hoendert pop?... Een hoendert pop?... Dat ies geen katterpies... Maar als iek vrage mag... als iek vráge mag... met hoendert goelden smijte de mense zo niet... als iek vrage mag...'

'Nee, d'r zit niks verdachts achter. U is een té fatsoenlijk man om iets ón-nets te willen...'

'O zo... Dat wou iek ook zegge...'

'Nee, als u dát dacht...'

'Wij zijn,' zei Doedelaar inzepend en zeer brááf van stemgeluid, 'wij zijn arme lui, aber wat wij verdiene moet...'

'Natuurlijk. Natuurlijk. Ik heb u altijd een nét man gevonden – nee dat is zo, zonder complimenten...'

'Iek mag wel ies ein lolletje uithale, maar alles eerlijk – alles eerlijk...'

'Jawel, jawel... Ik geloof toch niet dat u mij aanziet voor iemand, die u ón-eerlijk geld wil laten verdienen? Nee, het geld waarvan ik spreek is voor een uitstekend werk...'

'Dan is die zaak ien orde... Maar nou wou iek wol wete...'

'Hóú u van uw dochtertje?'

'Van Netje?... Das ies ook een vraag!'

'Hou u véél van d'r?'

'Alles. Dat kiend ies mijn oogappel.'

'Uw vrouw ook?'

'Die ies geregeld dol met haar. Maar waarom vraag u dat allemaal?'

'Hé, je stopt me mond vol zeep. – Wat zou u d'r van zegge als morgé of overmorgé iemand kwam om Netje weg te hale?'

'Wat ik zegge zou? Dat weet ik niete. Wie zou nou oem Netje komme?'

'Stel het geval eens.'

'Dan zou iek iem mijn huis uittrappe.'

'Niewaar? – Nou moet u mij helpe om te voorkomen dat ze twéé kinderen van een moeder afnemen.'

Even bleef ie staan met de zeepkwast in de hand, keek me aan, knipte met de ogen.

'Die twee kleintjes van die joeffrou?'

'Precies.'

'Wat kan iek daaraan doen?'

'Dat zal ik u zegge...'

'Met zulke zake wiel iek mijn vingers niet brande.'

'Dat begrijp ik. Met gebrande vingers kun je moeilijk scheren. Kijk. Hou maar effen op met inzepen. De man van de juffrouw zal gaan scheiden. Dat denk ik zo. Nu willen wij de kinderen. Begrijp je? Hij zal hier komen

of z'n advocaat of een ander en bij je informeren. Dan zeg je eenvoudig: ik weet van niks en de juffrouw heeft hier altijd alléén gewoond...'

'Daar kan iek mijn vingers mee brande...'

'Dat kun je niet. Je bent toch niet *verplicht* te antwoorden. Wordt er niet meer gejoekt om bestwil? Denk es an je eigen Netje. An je eigen dochtertje. Komt er een proces en wor je onder ede gehoord dan is het stilzwijgend dat je álles wat je gezien en gehoord hebt zegt. Maar zólang *kun* je toch zwijgen? Wat waag je ermee? Niks. Je verdient honderd gulden. Je maakt dat een moeder d'r kinderen houdt, nietwaar?'

'Een prozes... een prozes... Iek heb liever nieks met die joestizie te make... En liege... liege... nee, iek brand niet graag mijn vingers...'

'Wat ben je slecht van begrip, Doedelaar! Als er iemand komt en je vraagt of hier een juffrouw Casper en een meneer Spier hebben samengewoond, hóéf je dan te zeggen: ja?'

'Nee dat ies waar.'

'Dan kun je toch gewoon zeggen: man dat zijn jóúw zaken niet, je heb hier alleen maar te komme om geschore te worde en ik ben geen verklikker.'

'Ja dat ies waar. Ik ben geen verklikker.'

'Nou dan?... En denk es an het verdriet van de juffrouw als ze d'r kindertjes mot missen.'

'Die joeffrou!... Die joeffrou! Neem mijn niet kwalijk mijneer, maar met die joeffrou heb iek geen medelijde... Die heeft mijn vrouw zó affrontiert met die servet en die handdoek en met dat schmoetzige pannetje en met...'

'Jawel. Dat weet ik wel. Laten we de juffrouw dan er buiten laten. Denk dan dat u het alleen voor mij doet.'

'Voor u álle respek mijneer. U heeft mijn altijd netjes behandeld. U wiel iek wol helpe... Want iek kan gerust een eed doen voor de joestizie.'

'Een eed? D'r is geen sprake van een eed. Voor geen miljoene zou ik wile dat je een valse eed...'

'Wie spreekt van een *valse* eed?' sluwachte Doedelaar, die weer aan het inwrijven ging, 'iek kan een eed doen dat iek *niets* weet en mijn vrouw ook.'

'Ach loop heen.'

'Waarachtig mijneer... Iek *hoef* toch nieks te wete... Heb iek ooit gezien *wie*'s avonds bij die joeffrou kwam? Iek bemoei mij niet met die visite van die joeffrou... Iek weet niet of het een dame of een heer was... U heb de huissleutel... Dus hoe wou iek wete of u's nachts bij die joeffrou geweest ben?... Iek weet het wel... Maar iek *hoef* het niet te wete... U kan wel ien die kost geweest zijn... Iek heb u nooit ien bed zien ligge, niewaar?... Iek

heb zoveel here bij die joeffrou zien bienegaan... Mag iek dan wat van die here veronderstelle?... Magge die mense die bij mijn wone dan geen visite ontvange?... Dat zou wat moois zijn... Dan zou iedereen ien Amsterdam buiten zijn bed piese... Iek heb nooit wat oenanstendigs gezien... Iek wiel dus voor u, omdat iek voor u zoveel respek heb – voor die joeffrou niet – met alle plezier een eed doen.'

'Dat zou verdomd gemeen van je zijn – want je weet drommels goed dát het waar is... Heb je me niet dikkels gevraagd hoe ik geslapen had en of d'r niet te veel leven in de winkel was geweest?'

'Dat ies waar... maar je kan zo'n boel vergéte.'

'Heeft Frits niet elke morge mijn laarze gepoetst?'

'Tek weet niet wat voor soort laarze dat zijn en Frits ies mienderjarig.'

'Heb je me niet in me hemd uit me bed zien vliegen, die morgen toen ik die kerel van de naaimachine wou.'

'Toen heb iek wól een hémd gezien maar niet van wie dat hemd was... Dat kan die kleine Ka wol geweest zijn.'

'Jezis Christus, man wat sta je te liegen!'

'Wol nee. Iek durf gerust een eed te doen. Wie kan *mijn* wat bewijze? Als iek maar niet mijn vingers brand. En hoe wou iek mijn vingers branden?'

'Nou maar je láát dat maar! Ben je krankzinnig!... Geen cent krijg je als je liegt!... Ik wil niet dat je liegt... Het enige wat ik verzoek – omdat ik het zo laag vin om kinderen van een moeder weg te nemen – dat is om je mond te houden – je níét uit te laten als de man of een advocaat of een ander komt snuffelen. We hoeven ze niet de pap in d'r mond te geven, niewaar?'

'En hóéveel krijg iek dan van u?'

'Honderd pop.'

'Contant. Zo dádelijk?'

Née... Kan ik nog spreken onder het mes?'

'Als u het maar voorzichtig doet.'

'Ik wil je geven vijfentwintig contant... en de rest... en de rest... als de zaak... in orde.'

'Aber, wanneer ies die zaak in orde?'

'Daar zullen een paar maanden mee verlopen.'

'En hoe heb iek dan... zekerheid.'

'Zeg es!... Als ik je beloof.'

'Jawol. Aber alle mense zijn sterfelijk.'

'Best. Als je me niet vertrouwt, gaat het niet door.'

'Niet vertrouwen? Niet vertrouwen! Iek vertrouw u mijn hele affaire toe... Als ú het mijn zegt ies het mijn goed. Maar iek moet er eerst met

mijn vrouw over spreke...'

'Met je vrouw?... Met je...'

Frits kwam binnen met de sigaren en we hielden onze monden, maar terwijl ik me waste en Frits mij haarschuier en borstels gaf, liep Doedelaar naar benee en het zachte gebrom van zijn stem gonsde óp door het kleine huis. In het portaaltje stonden ze me allebei op te wachten. Het was wel héél vies, heel muf dat gemarchandeer, dat geknoci om kinderen. O, wat had het een lucht van langgesloten vochtige kelders.

'Mijn man het me verteld,' begon zij – maar hij viel haar in de rede.

'Stiel. Niet ien het portaal... Friets kan alles hore.'

Juffrouw Doedelaar haalde een sleutel uit *haar* zak, dee *mijn* deur open. Heel handig. In het keukentje, in de schemer, zetten we de onderhandelingen voort.

'Mijn man het me verteld van honderd guldies, meneer, maar met honderd guldies komme wij niet toe. En dan houe me man en ikke d'r niet van om mense voor te liege zoas u wil.'

'Dat heb iek mijneer óók gezeid, Marie.'

'Enne wat heppe wij an honderd guldies... d'r is voor méér dan honderdvijftig guldies – as ik weinig takseer – vernield an me meubele, an me keukengerief, an me tapijtte, an me gordijne.'

'Ja dat ies op ehrewoort waar meneer. Daaraan had iek nog niet ééns gedacht.'

'En wát is er vernield?' vroeg ik.

'Wat er vernield is? Alles meneer!... Vraag liever wat er héél is gebleve!... Sulleke gate im me tapijt!... Was het een nieuw tapijt of niet, Doedelaar? ... En me gordijne van vijfentwintig guldies het stel...! Met messe is d'r in gesneje... uit baldadigheid met messe d'r in gesneje... door de kindere... Nooit heb ik so ies bijgewoond!... Een plank van de kast het de juffrouw an stukke gesneje om d'r fernuis an te make... een stel vaassies op me schoorsteen – vaassies nog van me grootmoeder sijn gebroke en met het gat na de muur geset!... En me mahoniehoutte kassie? Hoe siet dat er uit?... Wie het er de krasse in gemaakt?... Wie het kringe in de tafel gebrand?... Nee hoor, ik weet niet waar de juffrouw 't geleerd het, maar se het er slag van om iemands boel te rujenere!... Waar sijn me handdoeke geblefe en me servette?... En kijk u nou sellef de keukenkast es na, nou wij hier sijn. – D'r staat kompleet geen heel stuk in!... Hou es een lucifer bij, Doedelaar!... Kijk es: een lepel die an het wegfrete is in de mosterd en het oortje van me koffiepot af!... Het is om te huile, bij te huile! Hou nóg es een lucifer bij!... Wat ség u nou dáárvan?... Nee, wat ség u d'r van?... Nog maar drie koppies met sés bakkies... As d'r sés bakkies sijn, dan sijn

d'r ook sés koppies geweest, niewaar? En me theepot! Kijk me die... Steek nog es een lucifer an, Doedelaar... theepot is... Ware die schilfertjes eraf?... Sijn die er ooit af geweest?... En een mes met so de stukke d'r uit... Met moedwil sou je haast segge... En as ik de kamerdeur kon opemake dan sou u es wat sien, dan sou u es wat sien!... Alles veruneweert... We motte de hele boel nieuw anschaffe... Met geen honderdvijftig guldens kom ik toe...'

'Nee miet keen hoendertvijftig'.

'Dus om te doen wat ik uw man verzocht heb, zou u tweéhonderd vijftig guldens nodig hebben?...'

'Wij verlange geen geld van u meneer – u mot ons niet in de verleiding brenge. Wij komme alleen op voor ons goed recht! Wij wille alleen maar hebbe wat ons toekomt. As u ons honderd vijftig guldens schade ver-goedt, dan doe u netjes en dan sulle wij voor u ook netjes doen.'

'Ja, dan zulle wij u zo netjes behandle dat u er plezier van zal hebbe.'

'Dus niet minder dan honderdvijftig guldens?'

'Minder? Minder? Niks is meer te gebruike, 't kleed, de gordijne, de tafel – van een stoel is een poot gebroke – de vaassies – god weet hoe het bed er uitsiet, de keuken... Voor hoeveel hebbe wij ons boeltje geassu-reerd, Doedelaar? Seg het maar. Seg het is an meneer.'

'Wij zijn verzekerd voor drie tuizend goelden.'

'Reken u nou es na! Je assureert je boel toch niet voor drieduizend gul-dens of je mot er wáárde voor in huis hebbe. Je betaalt toch geen premie voor niks?'

'Ja, ja. Maar ik blijf bij me bod.'

'Daar kenne wij het niet voor doen.'

'Meer geef ik niet.'

'Nee mijneer – wie mijn vrouw sagt; we moete hoendert vijftig goelde hebbe en die helpt contant.'

'Dan zullen we maar doen alsofer over niks gesproken is. Honderd gulden wil ik geven, als je ons hélpt voor een goed doel. Geen centiem meer.'

'Dan verbiende wij oens tot nieks.'

'Uitstekend. Dan ga ik heen.'

'Dan verbiende wij oens tot níéks... Iek heb zoviel van u en van die joef-frou gezien, dat iek meer prate kan dan u lief ies.'

'Ga je gang. Honderd pop en vijfentwintig contant.'

'Tek heb u ien uw hemd gezien en nog viel meer.'

'Voor mijn part had je m'n blote achterwerk gezien! Goeieavond.'

'Maar luister u nou nog eens!'

'Nee. Is het aangenomen já of néé?'

‘Mag iek er nog een dág over denke met mijn vrouw?’
‘Ga je gang. Zeg het me morgé dan.’
‘Uitstekend mijneer. Wiel u nog niet een vlammetje?’
‘Pas u op voor de drempel meneer.’
‘Goeien-avond.’

Buiten was het avond geworden. In de winkelkasten spiegelde licht. Tus-
sen de kantlijnen der daken lag een straat sterrenhemel, een straat zwart,
met lichtplasjes om élke ster. Ik keek naar de hemel, de sterren, de hijs-
balken, de puntige oppuiling der daken. Er was iets moe’s in me, iets ver-
leefds, een gevoel van kleverige handen en óngeschorenheid.

Op de stoep vóór het huis van Dirk liep zij heen en weer met de twee
kinderen.

‘Goddank dat je komt! Ik was zo bang je mis te lope... Dirk was niet
thuis...’

‘Wat is dat nou? Ik begrijp niks van je! Hoe kom je op het idee om naar
Guus en Dirk te gaan, terwijl je weet dat ik met Guus niks meer te maken
wil hebben! Hoe kom je erop!’

‘Ach toe wees niet zo driftig,’ smeekte zij. ‘Ik ben zo op, zo zenuwachtig
...Daarnet dacht ik dat ik tegen de straat zou slaan... Heeft ie je niks ge-
zegd, die Doedelaar?’

‘Doedelaar? Wat dan?’

‘Hoe ze me behandeld hebben die ellendelingen!’

‘Jóú behandeld?... En ik heb wel een half uur met hem en zijn vrouw over
koetjes en kalfjes geredeneerd!’

‘O wat een vuilike zijn die lui! O wat een túg! Wat een túg! O wat wor
ik gestraft!...’

‘Wat is er dan? Huil nou niet op straat... Geef mij een arm; laten we elk
een kind nemen... Jij mij een handje, hè Ka?... Wat is er gebeurd? Wéér
een scène?’

‘Ja, weer een scène. O die mense! Die mense! De mense maken me dóód!’

‘Wat hebben de mense je dan weer gedaan, Mol?’

‘Ach jij ben zo’n engel! Als ik bij jou ben voel ik me dadelijk gerust!’

Ineens gáf ze me een zoen.

‘O mamma! mámma!’ lachte Kaatje.

‘Geef jij me er ook maar een, Ka.’ Georgine begon te vertellen:

‘Toen je de deur uitging wer ik zo angstig. Telkens as er iemand het gan-
getje inkwam om zich te late schere dácht ik dat *bij* het was... en die gla-
ze deur!... Hoe licht trap je een glaze deur niet in!... Ik kón het niet uit-

houe... Ik had geen rust... Ik dacht an allemaal angstige dinge... an die vrouw die ze laatst vermoord hebbe gevonde... an Parijs waar de manne de vrouwe doodschiete als ze iets doen wat niet goed is... Têlken weêr liepe er mense in het portaal... Têlkes weêr... Toen dacht ik: nee ik blijf hier niet... Ik ga een andere kamer hure.'

'Een andere kamer?'

'Je heb toch gezegd da-we zoue verhuize... Moest er dan niet uitgekeke worden naar een andere kamer?... Ik deed het om een lopie te hebbe, om érges heen te gaan... Ik stond te beve van zenuwachtigheid...'

'Verder?'

'Toen we angekleed ware, riep ik de juffrouw bove om een boodschap voor jou achter te late en toen gaf ik Dirk op – zo maar – zomaar – ik wou maar een uurtje uit... En toen zegt Ka ineens – wie let op zo'n kind? – <juffrouw we gaan lekker naar een huis kijke>. – Ik herinner me helemaal niet dat ik het 'r verteld heb, maar met me zenuwe was het best mogelijk. Toen had je dat smoel motte zien! Wit werd ze van nijd! Die had gedacht dat we nog zoue bijdraaie!... Verbeel je!... D'r kerel kwam er ook bij, jawel zonder kloppe, alsof de kamer niet van óns was! En toen had je es moete hore wat die twee er uitgefapt hebbe! Wat ze maar voor d'r mond kwam! En dat tegenover een weerloze vrouw! Ja, ze zoue het gedúrfd hebbe, as jij erbij was geweest!... Wat een tuig! Ze hebbe ons gewoon altijd beluisterd! Je kunt niks verzinne of ze wiste het! As me man kwam zou die hem wel inlichte, zou hij getúíge. Weet je wat de schoft gedaan heeft? Raad eens? Nou raad eens? Je zult er van opkijke! Je wordt er misselijk van als je het hoort: die heeft een paar keer met Frits door een gaatje van het behang staan kijke als wij 's morgens in bed leien!... Wat zeg je van zo'n smeerlapperij?'

'Laat je toch niks wijs maken!... zó patserig-vies is die man niet geweest.'

'Hij heeft het me zelf gezegd. Voor de rechtbank, als er een proces van kwam, zou hij getuige dat ie door een gaatje van het behang ons in bed heeft zien liggen.'

'Wat een ploert! Wat een schoft! Dat zwijn met z'n bediende.'

'Dus je weet wát ons boven 't hoofd hangt, als er een proces van komt... We hebbe haast geen woord gesproken of ze hebbe het opzij of benede afgeluisterd. Ik stond gewoon verbluft. Ze gooiden me alles voor me voete. Ik had op Sinterklaasnacht an jou gezegd dat het zonde was om zo veel geld voor Netje uit te geve.'

'Dat heb je toen ook gezegd.'

'Wat doet dat er nou toe!... Ik had op die avond dat jij beneden heet watter was gaan halen gezegd dat ze lammeling ware. Weet jij er wat van?'

En jij had in de alkoof iets an Ka zitte vertelle dat hij en z'n vrouw in het haar van Ka ware gevalle. Nou vrág ik je! En wat ze al niet meer verweeten hebben! D'r hele huis had ik geruïneerd, d'r gordijne, d'r rotte kleed! Verbeeld je dat óuwe kleed dat ik zesmaal gestopt heb en die gordijnen die ze erges bij een uitdrager gekocht hadde! Het briefje van het venduhuis zat er nog an!... Dat tuig! Ik, die d'r boeltje zo goed onderhoue heb. Hoe zag het er bij ons uit? Seg nou is!

'Keurig, maar vérder.'

'En dat we al z'n klante wegjoege... eerst met die ruzie met de naaimachine, toen was z'n winkel vol klanten, die leugenaar! Die mof! Was die maar in z'n eigen land verzopen! – z'n winkel vol klante! vól klante! Je hoorde d'r nooit een sterveling! – En toen later de herrie met Stengevis, die er met de politie was afgezet. Ik was een hoer, ik ontving heren als jij niet thuis was – zo'n schooier alsof jij niet weet wé er kwame, Karel en Scherp en Dirk en me vader – en het schandaal dat ie een andere hoer d'r had moete uitgooie! Hahaha! Die óuwe Stengevis een hoer! Daar mot ik om lache! Is die goed, hè? En dan verwete ze nog dat ze elke morge een boterham an Ka moeste geve als wij nog in bed leie en dat ze telkens zo'n last met de betaling hadde en wie er de plee moest schoonhoue, zij of ik!... Je had er bij moete weze. Je had wat kunne hore. Ik zal maar niet zeggen waarvoor ze jou en mij hebben uitgescholde. Maar ik heb ze d'r vet gegeven al knikten me knieën. Dat wil godbeter een sociaal zijn, die mof, die leest *De Rooie Duivel* en is zelf te stóm om voor de duivel te dansen! Ik werd zo nijdig! Ik heb ze gezegd dat ik genoeg had van d'r hondepieskamer, dat ik wel gemerkt had dat zij háár op ons eten lei. Toen werd hij door Frits geroepen, bleef zij alleen en toen heb ik 'r gezegd dat als ze niet dadelijk van de kamer ging, ik 'r bij d'r háren d'r af zou trekken. Je begrijpt wel dat ik 't niet gedaan zou hebbe. Het was om 'r bang te make. En toen ging ze eindelijk... Eerst heb ik een kwartier zitte huile met de deur op slot – toen heb ik in mijn handtas ingepakt jouw tandpoeder en jouw borstels en je zeep en wat hemde en onderbroeke en zakdoeke en je pantoffels en me lorgnet en je brieve en wat ondergoed van Ka – toen heb ik de twee deure op slot gedaan en ben ik met de twee kindere weg gegaan – en geen voet zet ik meer in dat vervloekte huis!'

'Arme, dikke Mol.'

'En ik héb al een andere kamer.'

'Waar?'

'Op de Ruysdaelkade over de waskaarsenfabriek bij uitstekende mense.'

'Alweer uitstekend?'

'Een vroegere vriendin van me moeder. Een engel van een mens. Die

weet alles van mijn en me man en van jou en die wou ons met plezier hebben. D'r kamer was juist de vorige week leeggekomen en de kindere kunnen slapen in een kamertje naast an. Een heerlijke frisse zitkamer. Tienduizend maal beter dan bij Doedelaar... Máár... O! dat vergat ik helemaal... wat zei de advocaat?

'Dat zal ik je strakjes vertellen. Niet veel bijzonders. Laten we eerst wat gaan eten.'

We líépen weer met de kinderen.

XXI DE KINDEREN. WIJ BELANDEN IN EEN RENDEZ-VOUS

Het werd een zonderling schuw leven die eerste week op de Ruysdaelkade. De 'man' wás in de stad, de-man-van-het-contract, de maatschappelijke man, de *eigenaar*. Georgine had hem op de tram zien staan. Ze was er zéker van. Als maar even gescheld werd, schoof zij geagiteerd naar de neerhangende, tule gordijnen, luisterde angstig aan de kamerdeur om het stemgeluid te herkennen. Het 'huis' was op haar hand. Wij hadden de voorkamer *éénboog*. De achterkamer, dito, werd door de ouwe vriendin van schoonmama, juffrouw Perron, bewoond. Op de gedrukte omslagen van een artiestenblaadje waarop zij geabonneerd was, stond *Madame Veuve Perron*. Zij verhuurde kamers aan 'artiesten', zag er uit als een net burgervrouwetje, klein, mager, zwart, met de levendigheid van een Française die veel van de wereld gezien heeft. Haar ene dochter Amélie, zwaar teringachtig, werd gemainteneerd door een tabaksmakelaar, de andere dochter Sophie was 'op kamers gezet' door een rijke assuradeur. Charles, de zoon, een bleke jongen van een jaar of twintig, reisde in toiletartikelen. Meest zat hij bij mama thuis, lui, geld-lenend van zijn zusters Amélie en Sophie. Madam Veuve Perron kreeg van de twee dochters sámen vier gulden per week, waarmee ze haar huur kon betalen. Meer 'deden' de dochters er niet aan. Kwam Amélietje bij mama eten, wat ze meestal deed als de tabakshandelaar op reis was, dan droeg ze een kwartje bij voor het diner. 'Ze stinke van gierigheid,' zei Madame Veuve Perron in vertrouwelijke buien tot Georgine. 'Je mot es bij ze thuis komme! Amélietje heeft me een ameublementje. Oe! Oe! Chic hoor! Tout ce qu'il y a de plus chic! En alles op háár naam. Maar bij Sophie daar slaat je de pracht tegen! Die heeft een héél beneje-huis in het Sarphatipark. Dáár moet je een salonnetje zien! Jawel. Twee meiden, een keukenmeid en een kamermeid! Ik ben er es geweest toen d'r heer niet thuis was. Je begrijpt dat ik er niet

komme kan als die heer er is. Nee, niet graag hoor. Perron zou zich in z'n graf omdraaie als ie het zag. Was Perron een fatsoenlijke man, Georgine? Een gentleman, hè? Ja, die zou zich in z'n graf omdraaie... Maar wat kan ik eran doen?... Ik kan ze toch niet an touwtjes vasthoue!... Vrouwen van díé leeftijd... En wat voor vastigheid hebben ze nou? Ze hebbe het goed, da's waar... Sophie heeft honderd gulden in de week, Amélie tachtig buiten de cadeau's. – Laatst heeft de heer van Amélie een collier voor haar meegebracht daar wor je gewoon verblind van... En dan zo stinkend gierig! Wat ze maar kenne spare, legge ze op de spaarbank. ... Ik weet niet hoeveel Amélie al heeft staan... En dán spele ze nog twee hande op één buik met d'r kruienier... Wat interessant, hé, om je heer zo af te zette!... Vorige maand had ze maar dertig gulden kruieniersware gehad, die Sophie, en ze heeft d'r kruienier tachtig late opschrijve. Die verdient er natuurlijk ook an... En voor d'r moeder valle ze dood op een cent!... Als ik niet te vrete had zoue ze me zo late verhongere. Zijn me dat dóchters, die een moeder twee gulden in de week afdrage?... En een kwartje als ze komme dinere!'

Charles sprak van zijn 'zuster-in-de-tabak' en van zijn 'zuster-in-assuranties'. Hij had er slag van om ze geld af te zetten, ging op visite, léén-de. Amélietje en Sophietje waren bang voor macraud-broer.

Twééboog woonde een hoer-in-ruste uit de Nes, die respectabel 'getrouwd' was met een verhuurder van fietsen. Hij was meestal uit. Zij, huisvriendin van Madame Veuve Perron, gilte hoeregil-achtig-luidruchtig om de geringste aardigheid van Charles. Leentje Plas had een gezicht van enkel grove goedhartigheid, bolle konen, mopneus met wijd uitstaande neusgaten, sterk ontwikkelde lipgleuf, vette lichaamsgezetheid. De eerste dag was ze al 'vriendin' met Georgine, kwam koffiedrinken, schaterde druk, smheet eruit wat 'r voor haar mond kwam, vulde de kamer met turbulent grof lawaai. Dat verblufte Georgine, hield haar bezig. 'Zit goddome niet zo labberkakkig te kijke, juffrouw!... Je mot je niks antrekke! Laat ie maar komme an je kindere as ie durft... Ik giet 'm me pispot op z'n kop.'

Het was de oude, ruwe, eerlijke hoeren- en kabotijnstoon, die Georgine vreemd vond nu ze kwam uit dat stille kamertje van Doedelaar, waar zij langzaam dat plompe spreken ontwend was.

Drieboog woonden onzichtbaren, een juffrouw die jàren in scheiding pro deo lag. Het duurde wat lang – God houdt van komieke advocaten-zaakjes, pro Deo, pró Déó – nu verhuurde zij kamers om niet te verhongeren. Ze had twee internen, een 'zusterlid' van de eerzame Terp uit de Nes, waar vrouwen bordeelopleiding ontvangen, én een ouwe man met water-

benen, die de trappen niet meer af kon en zijn dood afwachtte, kijkend dag-aan-dag naar het gewalm van de waskaarsenfabriek.

Het 'huis' – een, twee, driehoog – was op de hand van Georgine. Er was een vreemdsoortige, wel-aandoenlijke toenadering tussen de uitgestoten, band van háát tegenover de buitenwereld. *Mij* kenden ze niet. Om bij elkander te blijven – na het advies van de correcte advocaat, om te vechten voor de kinderen – deden wij vies-listig, als wijze, voorzichtige joodjes. Overdag bleef ik weg, at in de gaarkeuken om geld te besparen, werkte op het kamertje van Scherp en tegen de avond, tegen tien uur, als een dief, rondkijkend of ik niet bespied werd, of er geen spionnen stonden, schoof ik langs de huizenkant naar de Ruysdaelkade. Daar keek ik in elke deurnis of er niemand loerde, liep het huis voorbij, keek in de verder gelegen portiekjes en éérst dán nam ik het midden der kade, floot heel zachtjes het refrein uit Lohengrin: 'Nie sollst du mich befragen...'. Er kwam een schaduw achter de tule gordijnen, de schaduw verdween en voorzichtig trok het koord de deur open. In het portaal luisterde ik of er niemand in de gangen was, deed m'n laarzen uit en op mijn kousen voet voor voet, ophoudend als een tree kraakte, sloop ik naar boven, de gang door, de kamer in. Zo ging het avond aan avond. Juffrouw Perron vermoedde alles, 's morgens mocht ze niet binnenkomen, 's avonds moest ze twee vorken, twee messen, van alles twee geven – maar ze hād geen, wilde geen 'bewijzen'. Voor de rechtbank zou ze een ééd kunnen doen. Nooit zag ze het minste. Het was gerechtelijk in orde. We deden het zo als fatsoenlijke mensen het doen. Wij gaven niemand aanstoot. Ik was de heer. De betalende. Zij de maintenee. De heer kwam voor de bijslaap, ontbeet, ging schuw heen voor de buitenwereld (die heer z'n naam, die heer z'n stand, de heer z'n reputatie). De maintenee, die zo gek was, verliefd op haar mijnheer te zijn, bracht dagen in trage verveling door, uitzierend naar de avond. Het was maatschappelijk *en règle*. Bourgeoisie-gehoereer. Bourgeoise-ontucht. Een lichaam tegen betaling van kamerhuur, natje en droogje.

De avonden werden van angstig nachtuilenbeweeg. Buiten het zachte gefluit, de schaduw achter de tulen gordijnen, het trapopsluipen, het fluisteren in de kamer. Als de alkoofdeuren dicht waren konden we schuchter *spreken*. In bed, tegen het beschot van de achterkamer, dúrfdén we niet, dempten de stemmen onder de dekens, schrikte de donkerte der kamer van een niet ingehouden kusgeluid, van het gekraak van een bedveer. Het waren nachten van wakker-liggen, beluistering der geluiden-buiten. Als een deur dichtsloeg schrikte Georgine, gespannen van luis-

tering. Voetstappen op de eenzame kade deden ons liggen met inhouden van adem. Als we tóch verrast worden? Als de mán er was? Wat dan? Wat dán? En in het nauwe, slechte, éénpersoonsbed verwoelden we de uren tot de morgen een lome, doffe slaap gaf. Het maakte ons kapot. Zij zag er wit uit, met kringen en zwakte onder de ogen. Ik lag overdag in het kamertje van Scherp, moe, lusteloos, óp, met grote wanhoop-van-leven.

Toen kwam dé dag, de dag die ik nooit vergeet.

's Morgens half tien werd ik wakker gemaakt door stemmen naast an. Madame Veuve Perron was aan het praten met haar dochter Amélie, met haar zoon Charles. Kaatje en Toosje speelden in de gang. Ik hoorde ongeveer dit gesprek:

Veuve Perron: 'Kom binne.'

Charles: 'Dáááág tabak-Amélie!'

Amélie: 'Schei nou uit met je aardighede, snotneus! O mama ik voel me zo beroerd.'

Veuve Perron: 'Wat héb je dan?'

Amélie: 'Wéér bloed opgegeve.'

Charles: 'Jij zal te zwaar leven met je tabak.'

Amélie: 'En zo'n rótsmaak als ik ervan in me mond heb, mama... Zo'n schrikkelijke rotsmaak.'

Veuve Perron: 'Je ziet er toch goed uit, niewaar Charles?'

Charles: 'Ik zeg toch al dat ze te zwaar leeft. Sophie maakt zich niet kapot voor d'r assurantie.'

Amélie: 'Ik voel me zo licht, zo hoe-zal-ik-het-zegge... En dan die rótsmaak... Bloedopgeve is niks... maar die rótsmaak...'

Veuve Perron: 'Je moest elke morg op je nuchtere maag een glas port met een geklust ei drinke.'

Charles: 'Dat moet je háár zegge. Ze geeft geen rooie cent voor d'r zelf uit!'

Amélie: 'Daar heb jij dan toch niet over te klage. Heb ik je niet pas vijfen-twintig gulde gegeve?'

Charles: 'Geléénd, hè? van jou neem ik niks an.'

Amélie: 'Hij neemt niks an? Hij neemt niks an! Wat geef jij ooit terúg?'

Charles: 'Wat ik léén dat krijg je terug!... Ik mot geen cente van jóúw fluim van een kerel hebbe... Ik leg niet op me rug om me kost te verdiene.'

Amélie: 'Daar zou jij ook een smoel voor hebbe!'

Charles: 'Mijn gat zou zich nog altijd sjenere als 't jóúw gezicht had! Hohoho! Hohoho!'

Amélie: 'Stik voor mijn part... Wat heb ik met jóú te make!'

Veuve Perron: 'Laat 'r nou met rust, Charles. – Waarom mot er altijd mó't zijn... En praat niet zo hard voor Georgine.'

Amélie: 'Mag je hier niet meer prate? – Het is toch nou geen tijd om op je bed te legge.'

Veuve Perron: 'Sust nou! Ik gelóóf dat d'r heer d'r is.'

Amélie: 'D'r heer! D'r heer! Zeg maar d'r makkro!'

Veuve Perron: 'Hé! Hé! Praat wat zachies. – Het mot een hele nette heer zijn. Zij is razend met hem. Cente heeft ie niet. Mot je ook cente hebbe om gelukkig te zijn! Had je vader cente?'

Amélie: 'Late we dáár nou niet over spreke mama! Een kat die je niet knijpt schreeuwt niet... Als ú maar weet dat hij zich door háár laat onderhoue...'

Charles: 'Ach je lúlt!'

Amélie: 'Lúl ik? Hoor u dat mama? hij zegt dat ik lúl!... Ik zeg je, dat ik weet dat hij geleefd heeft van wat d'r man uit Amerika elke week zond en van wat zij met zinge verdiende.'

Charles: 'En áls ie het doet? Wat gaat het jóu dan an? Jij voert toch ook geen verdommenis uit! Waarom jóllie alleen?'

Amélie: 'Ja, jóu zou zo'n baantje wel bevalle, hè? Zo'n baantje van kut-vreter!'

Charles: 'Als ik me kans maar schoon zag! Hohoho! hohoho!'

Veuve Perron: 'Scheie jullie toch uit met jullie kinderachtig gekwebbel! D'r is niks van an, kind. Georgine het me verteld dat hij veel geld verdient, zoveel as die maar wil.'

Amélie: 'Dat liegt ze.'

Veuve Perron: 'In ellek geval heb ik veertien dage vooruit gekrege en kan ik met de week opzegge.'

Amélie: 'Ik heb mevrouw Stengevis gesproken mama... u weet wel, die het jongste kind twee jaar gehad heeft, en die heeft me schándelijke dingen verteld. Ze mot zó de hoer hebbe gespeeld met Jan en alleman dat je er verستeld van staat. En wat een schooier van een kerel om van háár te leve en van de cente van d'r man in Amerika!'

Charles: 'Allemaal gelul! Kwaadsprekerij.'

Amélie: 'En weet u waarom ik hier gekomme ben, mama?'

Veuve Perron: 'Nee, dat weet ik natuurlijk niet.'

Amélie: 'Gisteravond waren Sophie en d'r man bij ons...'

Charles: 'O, je assurantie-zwager?'

Amélie: 'Hou nou es éffen op... je maakt me misselijk, zeg! en toen kwam het gesprek op wat hier an huis gebeurt, en toen zei de man van Sophie dat ie niet wou dat ze hier an huis kwam zolang hier een getrouwde vrouw met een andere man leefde – godallemachtig: een vrouw met twéé kin-

dere! – Waar haalt ze de brutaliteit vandaan? – Toen zei mijn man dat ik ook niet meer naar u toe mocht... God, mama, u heb toch altijd uw kamers fatsoenlijk kunne verhure an artieste; wil u dan met geweld uw goeie naam wegsmitte?... Strakkies heb u kans van schandaal voor uw deur als die diamantsmous op komt zette!... Ik zeg u dat ik níét meer bij u kom eten en Sophie ook niet. Wij wille niet met die hoer an een zelfde tafel zitte...'

Charles: 'Godverdomme wat een kak! De dames wille niet meer komme dinere voor een kwartje! Nou zijn we gesjogte, mama!'

Veuve Perron (schuchter): 'Wat kan 't jullie nou schele? Ik heb de kamer an Georgine verhuurd en er gebeurt, voor zover ik weet, niks ónfatsoenlijks. Is Georgine netjes of niet, Charles?'

Charles: 'Wel ja! Ik kan die verdomde kak niet uitstaan. Zij hóúdt van d'r minteneur en jullie niet. Da's het onderscheid en verder ontloope jullie mekaar geen flikker!'

Amélie: 'Ik ben een vrije meid en als ik morge de dag met Van Balen wil trouwe dan tróúwt ie me! Ik stel me niet op gelijke lijn met dat schepsel. Wat zegt u, mama? Verbeel je!'

Veuve Perron: 'Ja, dáár heeft Amélie nou weer gelijk in.'

Amélie: 'En als Sophie en ik u met moeite in uw huur tegemoet komme, mama, dan wille we toch ook een woordje meeprate over het verhure van de kamers. U zou er wel een rendeevoe van kenne make.'

Veuve Perron (schuchter): 'Wat ben je overdreve! Georgine betaalt me goed. Ik heb veertien dage vooruit. Ze klaagt niet over de kost en... én... ze is toch een kind van me ouwe vriendin. Hebbe jullie niet met haar schoolgegaan als kleine kindere?'

Amélie: 'Vroegere vriendin! God, mama, wat een gekles! Heb u zóveel vriendschap van die juffrouw Casper ondervonde? Geld lene en geld lene. U mot nóg geld van d'r hebbe van voor tien jaar. Van zó'n partij-trekken snap ik de klote.'

Veuve Perron: 'Ja, da's waar.'

Amélie: 'En u weet drómmels goed, dat die vent nóú bij d'r is. Strakkies heb u het zelf gezegd.'

Veuve Perron: 'Heb ik dat gezegd? Hoe kán ik dat gezegd hebbe? Hoe wóú ik dat gezegd hebbe? Ze gaat 's avonds naar bed en meer weet ik niet.'

Amélie: 'Waarom lope de kindere dan alleen op de gang?'

Veuve Perron: 'D'r staat een éénpersoonsbed in de alkoof. Nou? Nou?'

Amélie (proestend): 'Goddorie die vin ik goed! Slapen ze op het bed van Charles?'

Veuve Perron: 'Hou toch een beetje je bek!'

Amélie: 'Nou ga ik es an het beschot luistere.'

Zacht frou-frou van kleren aan de andere zij van het beschot.

Charles: 'Toe, schei nou uit met je geneuk! Jullie scheppe hier de peentjes op alsof je wónder wat inbrengt. Jij ben toch ook maar de betaalde hoer van Van Balen!'

Veuve Perron: 'Nóú, nou, nóú, Charles!'

Charles: 'Wel ja, wat bliksem!'

Veuve Perron: 'Stil. Daar is Leentje van boven.'

Geklop aan de andere deur.

Veuve Perron: 'Binne!'

Leentje Plas (schreeuwerig): 'Kijk ik es... Zo Amélie, ben jij daar? Wat zit je al vroeg in je zij!... Kijk ik me es een schelvisgies gekocht hebbe!... Wat denk je dat ik ervoor betaald heb?'

Charles: 'Vier schelvisgies... Het zijn magere hoor!... Twee dubbeltjes bij mekaar.'

Leentje Plas: 'Ben je besodemierterd! Twee dubbeltjes!... Zulleke schelvisse als jij, god zal me krake. Haha! Háhaha-a-a!'

Veuve Perron: 'Daar mag je vijfenzeventig cente voor betaald hebbe.'

Leentje Plas: 'Nee. Geen cent meer as vijftig cent of ik mag hier dood blijve zitte.'

Charles: 'Wat mot jij met v́er hele schelvisse doen, Leen? Wille jullie je een beroerte vrete?'

Leentje Plas: 'Daar doen we twéé dage mee. Om twaalf uur maggie een boterhammetje met léver bij me komme hale as je zóét ben, hoor! Hahaha.'

Charles: 'Leen kan jij zien wat een mannetjes en wat een vrouwtjesselvis is?'

Leentje Plas: 'Ach, verrek! Ze hebbe állemaal pikkies! Hahaha! Háhaha!'

Charles: 'Nee! Een wijfie drijft met d'r buik bóven as ze dood is! Hohoho!'

Leentje Plas: 'Háhaha! Háhaha!... Dan ben ik ook... háhaha!... dan ben ik ... háhaha!... dan ben ik 's nachts in me bed ook een dooie schelvis! Há-háhá! Háháhá!'

Veuve Perron: 'Hou toch een beetje je gemak. Georgine slaapt nog!'

Leentje Plas: 'Slaapt ze nog? Wacht ik zal haar es optrommele. O nee, hè? Da's waar óók!'

Amélie: 'Ziet u wel, mama, dat ik gelijk heb. Juffrouw Plas weet het ook al.'

Leentje Plas: 'Wat heb jij nóú weer, zije madam?'

Amélie: 'Mijn man en die van Sophie wille niet meer dat we hier an huis komme, zolang mama die Georgine logeert. Zeg nou es je opinie, juffrouw Plas. Zal niet elkeen er schande van spreke die het hoort – je kamer

verhure an een getrouwde vrouw met twee kindere die het met een ander houdt?

Leentje Plas: 'Wou jij hebbe dat alle getrouwde vrouwe, die het lekker vinde om es met een ander naar bed te gaan, op het politieburo moste slape? Hááá! Nee, díé is goed! Wat steekt er voor schande in? Bén jij belazerd! Wat hebbe die kerels van jullie een kouwe kak op d'r lijf!'

Amélie: 'Wees u nou asjeblief niet zo ordinaire.'

Leentje Plas: 'Een drol an me hiel! Wat jij, Charles! Wat gaat jouw Georgine an! Als elk zich bemoeit met z'n eige vuil komme d'r geen grote hope!'

Amélie: 'Nou, mama, ik heb het u gezegd. Wij geve u niet meer an de huur, als u... als u... enfin u wéét 't... Is dát schoon water?... Ik heb weer zo'n rotsmaak in me mond.'

Charles: 'Wij late ons geen wette voorschrijve... ben jij bedonderd!'

Veuve Perron: 'Stil nou, Charles, maak nou geen onnodige ruzie.'

Leentje Plas: 'Kom ie strakkies je boterhammetje hale, Sjarles?'

Charles: 'Ja, éngel.'

Leentje Plas: 'Goed, schat.'

Charles: 'Dag, rozeknop!'

Leentje Plas: 'Verrék! Rozeknop! Zeg liever blomkool! Háhaha! Háhaha! Rozeknop! Een rozeknop in me aars! Háhaha!'

Georgine werd wakker van het gelach. Haar ogen, groot in het witte gezicht, keken slaapdrongen rond.

'Dag Alf! Da-á-ág...'

'Sust! Sust voor de mense in de andere kamer.'

'O ja.'

Ze stond op, kleedde zich half aan, liep naar achter om water te halen. Met het hóófd in het kussen, moe, toch-glimlachend, luisterde ik weer.

Leentje Plas: 'Zo, Sorsien! Ben je al op! Amélie wou je goeie morrege segge.'

Amélie: 'Dag Georgien. Hoe maak jij het?'

Georgine: 'Bést en met jou?'

Amélie: 'Beroerd. Ik geef bloed op.'

Georgine: 'Tètètètè. Maggie wel mee oppasse. Je ziet er anders góéd uit.'

Amélie: 'Jij ook. Je bent dik geworden. Stengevis heeft gister je man gesproke.'

Georgine: 'Ze wist toch niet dat ik hier woon?'

Amélie: 'Welnee. Ik ga effen mee naar je kamer, zég.'

Georgine: 'Nee. De boel is niet opgeruimd.'

Amélie(scharrelend): 'Wat kan mij dat schele, ik heb wel es meer slaapkammers gezien.'

Georgine: 'Nee, je kan nou niet binnekomme... Het is zó vies... strakkiés.'

Amélie: 'Ik zal niet rondkijke.'

Leentje Plas: 'Goddome wat sta jij de mense toch te belazere! Ze heeft nog niks anders gedaan dan kwaad van je spreke, Sorsien! Ik kan dat gemier goddome niet ankijke!'

Georgine: 'Wát voor kwaad?'

Amélie: 'Ach, dat liegt ze.'

Leentje Plas: 'Ik geef je zó een slag in je smoel als je het wéér zegt, gepoeierd schijthuis!... Ik zal je strakkiés wel alles vertelle Sorsien... Is me dat een flapdrol van een meid! Jij ben me een sekreet hoor! Jassus!'

De deur flapte dicht. Er was even stilte terwijl het water in de kan liep. Dan weer de stemmen:

Amélie: 'Mama hoe kan u dat ordinaire schepsel toch in godsnaam ontvangen. Geen wóórd heb ik in je nadeel gezegd, Georgine – geen woord.'

Georgine: 'Of er wat meer of wat minder over me gekletst wordt, daar geef ik niet dát om! Laat u wat worst en wat eiere hale, juffrou Perron? Haal u d'r maar zes en een stukkje kaas.'

Veuve Perron: 'Kan je me nog an een daalder hellepe, Georgine?'

Charles: 'Mama heeft de sleutel van d'r brandkast gisteravond bij Van Laar, nee het was bij Riche, verlore!'

Georgine: 'Hè wat een mop! Hahaha! Ik zal even een daalder hale. Nee Amélie, ik kan je nou niet hebbe. Strakkiés. Dag!'

Amélie: 'Dag! De complimenten!'

Georgine: 'Aan wie?'

Amélie: 'An... an... nou as je zeker iemand es tegenkomt...'

Ik was opgestaan, keek door de tule gordijnen naar de regenachtige straat, naar de stinkgracht, naar de waskaarsenfabriek. Georgine lei de kachel aan. In melancholieke ziening der dingen, het voorhoofd tegen het gordijn, soesde ik lang. Roetachtig, log, vaal van vormen in de grauwe regenlucht, hijgde de platte fabriek haar traag-bruine walmen. De hoge pijp-schoorsteen braakte rokerige kwallen; uit een zijpijp met hortende rukken siste de stoomdamp. Over het open veld lagen de glimmende tonnen, zwaar van vetbuiken, op de binnenplaats spatte het water uit klak-kende goten. Het overhaalpontje stroef aan de ketting bewoog. Alles was loom-van-triestigheid. Roetbonkingen dwaalden het dak om, tonnen buikten in plassen... Nou had je een man op de plaats... kijk 'm es trappen in het water... – als ie maar héle schoenen heeft – anders natte kousen – natte voeten – z'n buis wordt zwart – kijk 'm nou staan, nou stáán... Wat moet ie? Ja, wat móét ie? Zo nat. Zo nat. Wat

is dat allemaal nat. Wat is die plaats nat. Wat zijn die dakpannen nat. Wat zijn die tonnen nat. – Wat doet ie nou?... Hij moet een ton hebben. – Nee, hij moet in de schuit wezen. – Wat gaat ie in de schuit doen? – Wat doet ie? – Nou strijkt ie z'n broek af. – Koud, om zo te zitten. – Kijk de regen spetteren in het water – een tip van z'n hemd. – Wat is die schuit nat. – Zit ie zo maar in het water? Doe je ook niet voor je plezier. – Nou trekt ie z'n broek op. Z'n ene bretel – z'n andere bretel – gek – komiek. – Nou weer over de plaats. – Wat trapt ie in plassen. – Voorbij de dakgoot. – Deur open. – Deur open. – Deur dicht. – Niks meer. – Wat kruipt dat allemaal uit de aarde op, uit de natte, zwarte, vertrapte aarde. – De fabriek kruipt uit de aarde, de schoorsteen, de tonnen – alles kruipt uit de aarde, uit de nátte, zwarte áarde, uit het zwarte, gore water, uit de aarde én het water. Wat is het allemaal nát – allemaal zwárt. – De grond is nat – de stenen zijn zwart – de daken zijn nat – de schoorsteen is nat – de rook is nat – de tonnen zijn nat – het overhaalpontje is nat. – Wat een nat Beest... Kijk dat Beest hijgen. – O wat is alles zwart en nat. – Wat spet de regen in de sloot. – Wat tikkelt het in de regenplassen op straat. – Wat een zwarte modder. – Wat een natte lantarenpaal. – Wat een natte takken. – Wat loopt die goot – ték-ték-ték-ték. – O wat slaat het nat en zwart terug – wat kletst het aan tegen je ogen, tegen je warme lijf – wat dompt het in je stilkijken – wat smeult het in je op als nat-brandende, stikkende spaanders – wat bekruipt het je met zwarte inertie... Wat is het allemaal dierlijk, lelijk nát, nát, – hoe komt het zo nát...

'Alf!'

'Ja-a.'

'Wat is er?'

'Niks.'

'Waar denk je an?'

'An niks.'

'Je denkt wél an wat.' Haar handen vuil van het kachel-an-maken, slaat ze hartstochtelijk om mijn hals: 'Waar dácht je an? Waar dénk je an?'

'An niks, Mol.'

'Da's niet waar. Da's níét waar! Je hebt verdriet. Je wil van me af! Je wil van me af... Wij zijn je te veel!'

'Wie, wij?'

'Ik. De kindere. Ach toe, zég dat het niet waar is.'

'Lieve snoet, het weer maakt je triestig. Ik dacht an niks bijzonders.'

'Dat zég je maar. Dat zég je maar. Ach ik heb zo'n meelij met jou, maar ik kan er toch ook niks an doen.'

‘Wel nee. Jij ben mijn vrouw, mijn vrouw. Niet zo’n gezicht zetten. Vrolijk! Vrolijk! Zijn wij jonge mensen? Wij lijken wel afgeleefde ouwetjes!’
‘Wees jij dan ook wat vrolijk.’

‘Ben ik niet vrolijk? Wacht ik zal es even een hoogstand make. D’r is te weinig bloed in m’n hersens.’

‘Wat ben jij een gemene! Zo met je blote benen in de hoogte! Hahaha!’
‘Je ziet dat ik hem nog doe! D’r zit nog fut in m’n spieren. Laat ze maar opkomen! ... Ik wil de kinderen strakjes hiér hebben, hoor je?’

‘De kindere? Wat begin je nou?’

‘Het kan me niet schelen. Ik heb Ka in geen tien dagen gezien. Ze moeten met ons koffiedrinken. Ik zou zo wel bij ze willen gaan! Wat spelen ze?’

‘Keukentje...Maar Alf...hoe kom je daar nou op! Heeft niet de advocaat...’

‘Laat mij maar gaan! Laat mij maar gaan! Als ik gekleed ben ga ik stille-tjes weg en bel weer aan. Dan zeg jij an Perron dat er een heer blijft ontbijten en dan ga ik ná het ontbijt weg. Mag ik niet op klaarlichte dag een visite bij je make? O zo! O zo! Trala! Hoe is me uitvinding? Ben ik niet geboren om advocaat te worden?’

‘Als je het maar weet.’

‘Ja ik wéét het, Mol, dikke Mol, vette Mol! Willen we es dânsen?’

‘God, wat ben jij in eens uitgelaten.’

Met z’n viertjes zaten we te ontbijten. Ka met haar kuitje op mijn knie. Veuve Perron, lief, beleefd, was al driemaal binnen geweest om me te zién. We hadden een feestmaal van worst, eieren en een blikje sardines, dat ik was wezen kopen. Leentje Plas kwam beneden met een bordje warme gebakken schelvis, goedhartig nábabbelend, ruw-van-lach. De kinderen smulden, Ka had schelvis, sardientjes, worst en een gebakken ei op haar bordje. En als een heerlijke, schaterende zonneplassing doorbabbelden de kinderstemmetjes de kamer, druk, schelletjes, blij-dat-ze-zo-lekker-aten.
‘Ga u nou weer weg, ome?’

‘Strakkies.’

‘Hou u dan niet meer van ons?’

‘Ik hou zoveel van je als van taart, als van koek – als van bruidsuikers – als van chocola! – Nou? Hou ik nou van je? Maar hou jij van mij, Ka?’

‘Nou-nou,’ zei het volle mondje.

‘Hoeveel?’

‘Zoveel als van – als van – als van mamma.’

‘Maar hóu je veel van mamma?’

‘Nou-ou!’

‘En jij Toos?’

Toos kon niet praten. Haar mond was te vol.

‘Wat stop jij die kindere, Alf!’

‘Nou *wil* ik! Onze bankjes zijn nog lang niet op?... Hou je van mamma, Toos?’

‘Ja, ome.’

‘O mamma wil ik u es wat vertelle? Ome Sjarles die het gezegd.’

‘Je mag niet klikke, Ka.’

‘Nou-ou as die zegt dat ik zo lélijk ben.’

‘Dat ben je ook.’

‘Niewaar, Ka.’

‘Waarom magge we ’s morgens niet binnekomme?’

‘Omdat mamma slape mot.’

‘Nou-ou vroeger lag u toch ook altijd bij mamma.’

‘Zeg d’r nou Alf dat ze dat níét meer zegt – zo’n kind zou alles kunnen verklappen.’

‘Née. Ik leer haar niet liegen.’

‘Wat een onzin! Mot ze dan an elkeen...’

‘Laat haar maar babbele... wat hebbe jullie gespeeld, jonges?’

‘Keuketje.’

‘En schooltje.’

‘Ik heb d’r versies geleerd, ome.’

‘Heb jij aan Toos versies geleerd? Wat een knappe meid.’

‘Mag ze es opzegge, mamma?’

‘Ja, zeg jij es op dikke To.’

‘Nee-ee. Nee-ee. Ik heb nog zo’n hónger.’

‘Laat haar dan eerst maar ete. Wat éét dat kind. Wat eet dat kind!’

‘Ik heb óók honger, mamma.’

‘Hoe komme jullie zo te ete! Beware, wat éte die kindere!’

‘’s Middags krijge ze ook niet veel. Je moet de porties vlees es zien! Om zo van je bord te blaze.’

‘Proost, Ka.’

‘Proost, ome.’

Het was de ouwe aardigheid om met kopjes te ‘klinken’. Toos wou het dan ook.

‘Proost ome.’

‘Proost, Toos.’

Met haar schelle kinderstemmetjes babbelden ze tussen het eten door, tot Toos haar versje opzei.

‘Nou mot u es hore, mamma.’

'Nou dan.'

'U... u... u...'

'Hè, ze weet het niet meer, ome. Zal ik het es doen?'

'Nee. Toos moet het doen. Zeg maar de eerste regel.'

'D'r ware drie eendjes in een pontje... Nou, weet je het nou verder, Tosie?'

'Ja. Já-a-a! Já, kind,' zei Toos beledigd en met het eiermondje begon ze:

D'r waren es drie eendjes op een pontje

't Ene biette Bontje,

't Tweede dat biette...

'Gontje...'

'Ja, kind. Ik weet het wel!'

Het tweede dat biette Gontje

En 't derde klisklasklepeldeklontje

En dat vond es een klontje

En die wou 't niet geve an Bontje

'God, god, wat ben jij toch óók een engel van een kind,' zei Georgine Toos ineens beetpakkend en haar vertroetelend.

'Ik ben nog niet klaar, mamma!'

'Ze is nog niet klaar! Wat ben je toch dom Georgine! Hoor je dat dan niet! Ze is nog niet klaar!'

'...Enne toen... enne toen:

En toen nam Bontje een steen,

En gooide d'r mee naar klisklasklepeldeklontjes heen,

Wel foi, Bontje! zei Gontje,

Neem jij een steen?

En gooi je d'r mee na klisklasklepeldeklontjes heen

'Prachtig! Heel mooi!'

'En nou ikke een versie, hé ome?'

'Ja. Nóú Ka!'

Ons aankijkend met haar teerblauwe ogen, lacherig, draaiend met het pinkje, haar teer pinkje, zei ze háár versje, het versje dat ons deed denken aan de benauwde angstnachten toen ze ziek lag.

*D'r was es een mannetje dat was niet wijs
Dat bouwde z'n huissie al op het ijs
Het begon te dooie en niet te vrieze
Toen most ie z'n huissie ver-lie-ze*

'Weet je wie dat mannetje is, Ka?'

'Nou-ou.'

'Da's ome... Dat ben ik.'

'Hé! Niewaar! Sliep uit! Sliep uit! U mag niet jooke.'

'Nee. Dat mag ik net niet.'

'En nou ik weer een versie, hé ome?'

'Ja. Nou Tosie. Maar een móoi versie.'

En weer klepelde het falsetstemmetja, zilver van inzet, kleurig als kristal in zonlicht...

*Bom-Bam-Beiere
De poes die lus geen eiere
Wat lus ons poessie dan
Spek uit de pan
Daar wordt het poessie vet van.*

'Heel mooi! Heel mooi!'

'En nou ikke, hé, mamma – Luister u nou ome.'

Maar er kwam een brief met de post, uit Den Haag, van Georgines moeder. Het was weer een typische komma-, punt- en hoofdletterloze brief.

Den Haag. Waarde lieve georgine ge zult wel zegge mijn moeder is ook een mooie we ontvangen haar zo goed en nu krijgen we geen taal of teken wat ondankbaar hé maar georginelief ik kon je niet alle treurige dingen schrijven en dus heb ik nog maar een beetje gewacht eerstens was ik de hele week zo ziek zodat ik in bed moest blijven en tot overmaat van ramp was ik ongerust omdat die jan en die door niet goed harmonere, lieve georgine als die izaak maar niets doet hij was zo driftig en as je an die heer maar vastigheid heb lieve georgine ziet eens een paar dagen over te komen ik denk tussenbeide gek te worden als ik alles nadenk dan zou ik het wel willen uitgille bij wie ik moet gaan klagen ik heb niets meer jan en door lewe als kat en hond en wij moeten nog van hun eten want pa die heeft nog niks om hande pa is met alles onverschillig hij is de hele dag weg en als hij te huis komt hoeft ik je niets te vertellen daarbij komt nog dat pa tegenwoordig aan 't sukelen is met jicht die ken haast niet

lope ja ik heb wel een goede oude dag juist als je kinderen het meest nodig hebt ben je van alles verlate ik heb al tege pa gezegt als alfred soms een baantje voor hem heb al is het maar om voor te kome pa zegt dat izaak niets doen zal dat hij blij zal zijn om van alles af te koome georginelief stuur mij die paar cente van dat manteltje ik zou je er niet om vrage maar je weet wij zijn er om verlege schrijf nu dadelijk antwoord en doet de hartelijke groette an alfred en vergeef mij mijn gekriebel krabbel maar ik ben in het kort zo zenewachtig dat ik haast geen pen in mijn hand kan houden nu nogmaals gekust van je liefhebbende ouders en van je MOEDER.

P.Z. Met door is toch niets goed al maar sukele als god gaf dat jan het maar uitmaakte want wat moet daarvan groeije een zwangere vrouw en niet harmonere groete an juf. perron.

‘Heb je an je moeder geschreven, dat je verhuisd ben?’

‘Ja. En d’r me nood geklaagd. Hartelijke brief hè? Die mense zijn me ongeluk geweest. Wat een belangstelling, hè? En nog zo interessant om te vrage om geld voor een oud manteltje, dat ik haar vergete heb terug te geve.’

‘En nou ga ik weg jonges.’

‘Hé, blijf u nou nog wat, ome!’

‘Nee, ik moet weg. Volgende week kom ik weer es terug, hoor.’

‘Krijg ik nou geen zoen? – U zoent me nooit meer, ome! U zoent mamma altijd en mijn nooit, mijn nooit.’

‘Ben je jaloers m’n goddelijk kind, m’n schat.’

O wat hield ik van haar, van dat goudkopje, van dat móóie blonde kind, van *haar* kind, van die helle, limpide, grote ogen.

En hoe zijn ze me gróót, hel-smártelijk bijgebleven.

Scherp lag gekleed te bed, stil – lusteloos. Ook een zieke.

‘Scheelt er wat an?’

‘Ben jij het? Ik ben blij dat je komt, ik ben zo belabberd.’

‘Overwerk je je niet?’

‘Nee. Ach nee... Ik ben belabberd... Trees maakt me ziek... Trees... O, wat maakt die me kapot.’

Ik zweeg... zelf down, zwak van wil.

‘Ze is weggelope van Druif, weg met een vent van Carré – weg met een jockey – wég – wég.’

De stilte bleef meespreken in het kamertje.

'Ik was nog zo gelukkig, – zo gelukkig, dát ze met Druif was, dat ze het góéd, dat – ze wéélde had. Zo blij als ik bij haar was, haar wat voor kon lezen. – Weet je dat *zij* me sterk maakte – stérk voor mijn werk – stérk bij de dood van m'n moeder – stérk in alles, in m'n leven, m'n denken... Nou lig ik leeg, zo alléén, zo alléén op m'n bed, in m'n bedstee. – Ze is weg – wég met een jockey met mooie zeemleren benen – wég – wég. Ik geloof als jij daar niet was gekomen dat ik rustig had kunnen kapot gaan – zo léég als 't om me heen is.'

Ik zat in de armstoel, het hoofd weggezakt.

'Wat zijn we oud geworden,' zei hij weer. 'Wat is illusie een ding als een traan... Wat ben jij oud geworden... Wat ben ik léég... – Ouwe jongen, wát is er in ons veranderd vanaf die avond dat we in de *Bar* zaten, weet je nog?'

'Ja, ik weet het nog,' zei ik levenszat.

'Toen was ik groen, jij een idealist... We slijten weg, als krijt in gore handen... We leren te pássen in het leven... Herinner je je díé avond... hoe jij sprak van trouwen... met licht in je huis... licht vóór en achter... kaarsen bij je spiegel... bloempotten... *Ever-green*... alles een zeepbel met glansjes van goud en licht... Weet je nog? Wéét je nog wel?... Waar zijn je meubeltjes?... Waar je illusie?... Je schoenen verslijten van het inbreken in het huis van je vrouw... Je bent vermoeid zoals ik – dóf zoals ik, leeg zoals ik... We lopen als met een etiket, met een nummer... Gister heb ik drie cognakjes lévenslust gedronken... Nou?... Nou?... Zeg je niks?'

'Ik ben móé.'

'Waarom spreek je niet uit?'

'Ik ben moe... sláp... slaap haast niet... Het evenwicht is eruit... Misschien als ik rúst wor ik weer stérk, als ik Zéé zie, als niet langer de huizen me verstikken... Heb je dat óók... Het dreigen van de huizen?... Huizen die je benauwen, worgen... O, o, die stad!'

'Nou zitten we hier met onze moeie hoofden... met onze ouwe hoofden... óp... óp... óp,' klaagde hij.

'Tot de zon weer schijnt,' zei ik doffer.

'Tot de zon weer schijnt,' vlamde hij koortsig-verward op. 'De zón... de óranjezon... de zon van fatsoenlijke bourgeoisie... de zon van Ibsen... de zon van Phaëton... De zón... De zón... Je kunt zes maanden krijgen omdat je Georgine liefhebt... De zón... De zón... Je kunt de kast ingaan als je je kleermaker niet betaalt – als je wat zegt van een of andere koninklijke bakvis. – De zón... De zón – als je opkomt tegen de machthebbers! – De zón... De zón – De zon is een lichtende mop in de hemel... O ja... O ja... Die óuwe, goeie, bezopen zon van Holland.'

Hij praatte verward-driftig door. Ik luisterde, moe, slaperig, tot ik indutte als een afgejakkerd koetspaard dat in het tuig te rusten hangt.

Sché! was de stem die ons wakker schrikte. De herkenning deed mijn hart heftig schokken. Wat kwam Leentje Plas hiér doen?

'Ben u het juffrouw Plas? Wat is er? God wat is er! Is er iets... gebeurd?'

Leentje Plas hijgde van het trappen klimmen.

'Effe wachte... Wat luizige pesttrappe... Ik kan goddome haast niet prate... Hé... Hé.'

'Wat is er dan! Wat is er?'

'Ze zijn om de kindere geweest.'

'Om de kinderen! Om Ka! Om Toos!' schreeuwde ik.

'Ja... Ja... En nou kom ik je waarschouwe.'

'Zijn ze wég, wég? Wel gódverdomme!' Bijna begon ik te schreien.

'Nee nog niet weg... Over een uur... Over een uur... Om zeven uur zouden ze terugkomme.'

'Terugkommen?... Vertel dan toch?... Nee ik ga mee.'

'La me effe uitblaze... Ik zweet as de verdommenis... We hebbe de tijd... Nog een dik uur.'

'Ga dan zitte... Wát is er gebeurd,' herhaalde ik half suf.

'Ik heb ze gegeve!... Ik had 'm haast op z'n sansodemieter geslage... Die vuile jood... Ik ben mákkelijk als ik begin hoor! Ze motte met mijn beginnen!... Z'n oge uit z'n kop zou ik 'm gekrabb hebbe... Zo'n stuk pest-ellende!...'

'Wátte dan? Watte dan!' hijgde ik.

'Je méerkt toch dat we nieuwsgierig zijn,' zei Scherp, die opgesprongen was.

'Wacht dan... Wacht dan... Jezis me asem! Tegen vier uur – om en om vier – gaat Sorsien effe een boodschap doen met Perron – ik geloof nieuwe baleine voor d'r corset kope en vergif voor Perron d'r hondje dat schurf het, afijn dat doet er niks toe, ik zou op de kindere passe. Ga jij maar gerust, zeg ik tegen Sorsien, ik zal wel een ogie op ze houe. – Nou, toen gaat ze – goddome ik kan me gedachte niet bij mekaar houe – nou toen zegt die lekkere Ka tegen me: tante magge we voor de deur spele met Jo – da's het kind van de herberg naastan – ja, zeg ik, maar niet van de deur weggaan en niet van de stoep en oppasse voor de honde. Sorsien die liet ze ook elleke dag een uurtje voor de deur. Zulleke schape, helemaal geen lucht en pas ziek geweest, niewaar?'

'Rek het nou niet zo, juffrouw!'

'Als je me nou nog zenewachtig maak kom ik er helemaal niet uit... Ze

gaan met d'r drieje de trap af en ik schuif het raam bij me ope om es te kijke van tijd tot tijd... Net leg ik weer uit het raam en daar komt me een bakkie an en dat houdt vlak voor de deur stil. Wat mot dat nou denk ik en toen hoor ik er een in het rijtuig zegge: dat zijne ze! en medeen komt er een met een kleppet, zo'n goddomisse stille smeris en die neemt Ka op. – Jezis mierande, denk ik en ik de trap af – as de verdommenis! Hoe ik er niet afgesodemierterd ben, begriip ik nog niet! – Van tweehoog, begriip es an!... Net wou die Toos, die an het schreeuwe ging, ook opneme... Godverdommenisse sodemieter, wil jij met je klauwe van de kindere blijve, zeg ik en neem 'm zo het kind uit z'n pote. Toen zegt ie: juffrouw wees voorzichtig, ik ben van de politie. An me kont, lazerstraal, zeg ik: mot jij kindere stele!... Toen liet ie z'n penning zien. Nou die ken ik van vroeger, hè? en toen zeit ie: de vader zit in het rijtuig en die het de machting van de president van de rechtbank, hoor je, om de kindere te neme: Ben jij de moeder? – Nee, zeg ik: je most je goddome schame om mee te helpe an zo'n schooierstreek! – Als je de moeder niet ben, zeit de smeris, heb je d'r helemaal geen bliksem mee te maken. Geef op dat kind en bran je vingers niet. – Nou, ik vrat net zo lief me eigen stront, hè? – Zo, zeg ik: zit de vader in dat bakkie en het de vuilik niet eens het lef om er uit te komme! – Ik naar het pertier en daar zate d'r twee en de ene die hield Ka op z'n schoot. – Nou, toen ik tegen hem! Godverdomme wat heb ik tegen 'm opgespeeld! Rotzeiker, zeg ik: mot jij kindere stele as de moeder niet thuis is? stinkende kinderverkrachter – op je gemene smoel most je hebbe – op je smoel!... Ik ben een lekkere as ik begin, hoor! In een wip stinge d'r hope wijve om het bakkie! Kan je begriipe: dát most ik hebbe, dat wou ik juist, daar was 't me om te doen. – Mense, zeg ik: die kerel die haalt kindertjes weg van de juffrouw bóven, die sallemander, die flikker! – Toen zeit de agent: wil je nou opdondere en het kind geve? Toen zeg ik: de stoep is vrij: commandeere jij godverdomme je soort, stuk stront van een kerel! Bewijs jij me, dat die smous de vader is, de kindere lijke geen mieter op 'm. Ben jij belazerd! – En toen zei de juffrouw van naastan: da's me óók een lekkere as die begint, die kan er wel drie an: – Gooi 'm met stront die vuilik om kindere van d'r moer weg te hale! – Toen zei de agent: ik waarschouw jullie: maak me geen haarlemmerdijkies: vooruit! doorlope!... Jawél, wij lope door! Om de verdommenis niet... Wat een opstand! D'r ware wel tweehonderd mense. Toen kwamme d'r een paar andere smerisse bij en die woue met geweld beginne. Mense, zeg ik, de moeder die is effe uitgegaan voor baleine voor d'r korset en nou wil die stinkerd stiekem de twee engele van meissies weghale: laat ie dan goddome wachte tot de moeder thuis is! Ik mot op

de kindere passe en ik verdom het! Ik laat me niet verneuke...! Wat hebbe ze die kerel uitgejouwd!... Kinderedief! Vuile smous! Rotzak! Inbreker! Lazermakkro! Wat ze maar wouen. Toen zei die ene kerel binne in: late we verstandig zijn en tot vanavond wachte as zé thuis is en toen zeit die ander wat an de stille smeris en toen zeit die tegen mijn: we komme vanavond om zeven uur terug, dan mag de juffrou eerst d'r kindere gedag zegge en dan geen gedonder hoor, anders ben je d'r gloeiend verdomd bij! – Verrek jij maar, dacht ik en ik gauw met Ka en Toos naar binnen en de deur op het nachtslot... Zulke sansodemieters!... Toen ik uit het raam, maar 't rijtuig was weg en al de mense voor de deur en toen ging die rotte pelisie d'r op in slaan met d'r latte omdat de mense het verdomde om dadelijk door te lope – alsof de straat niet van iedereen is – en toen werd me goddome Arie van de hoek nog opgebracht, die kale sallermanders! Maar ík had de kindere... Ze motte met mijn beginne, dan zijn ze an het goeie kantoor! Sulleke snotkokers!... Sulleke lamstrale!... Mét komt Sorsien thuis en die vraagt wat is er an 't handje... En toen zij 't op d'r zenuwe, op d'r zenuwe..., godverdomme ik mot erom huile as ik er an denk... Die arreme bliksem! Die arreme méid! – om d'r meissies te motte misse!

'Nou, huil maar niet,' zei Scherp, die haar een glas water gaf.

'Nou en toen vroeg ze mijn om jou te gaan hale... toen ben ik gauw met me kont op de tram gaan staan en nou weet je het! Hoe zijn jullie ook zo godverdommes stom geweest om het zó an te legge... die schape... die dot van een Ka... die Tosie. Ik zou me d'r dood om vechte... Ga je nou mee?'

'Ja, ik ga mee,' zei ik bevend.

'Ik ook.'

'Nee, Scherp. Nou niet. Dank je... Nee, laat me alleen gaan.'

'Je mot ze niet afgeve vanavond hoor. Zou je zo'n vent niet in z'n schurftige sodemieter neme dat ie schaapjes van díé jare van d'r moeder haalt? ... Wat bliksem, jullie benne toch góéd voor ze geweest!... Zo'n flikker, zo'n lazersteen die in geen jare na ze om het gekeke?... Die arme Sorsien! God, wat heb ik 'n meelij met die meid!'

Kwart over zes kwamen we op de Ruysdaelkade.

'Waar is m'n vrouw, juffrouw?'

'Achter. Bij mij.'

'Bij u? Waarom niet op haar eigen kamer?'

'Ze wou vóór geen licht ophebbe... Als het rijtuig wéér komt... met d'r man... begrijp u... en dán vóór licht op... dat staat zo akelig... vin u ook

niet?’

In de voorkamer brandde de haard, lichtvlammingen laaiend naar het plafond. Ik liep de tussendeur van de alkoof door, zag Georgine, die aan het kleine, bezeilde tafeltje zat, Kaatje, aangekleed, met haar zondags bloemenhoedje op, vloog op me toe, Toos zat op de schoot van Leentje Plas, die haar opgenomen had.

‘Dag Georgine.’

‘Dag Alf.’

Ik dorst haar niet aankijken. Als we elkander in de ogen gezien hadden zouden we beiden gehuild hebben, zou de scène wanhopiger geweest zijn.

‘Ome, we gaan uit, Toos en ik.’

‘Ga je uit?’

‘Ja, Tosie en ik. Ben ik netjes, ome?’

‘Nou!’

‘En ikke ome?’

‘Jij óók, Toos.’

‘Wil u een koppie koffie meneer?’ vroeg juffrouw Perron.

‘Dank u.’

Ik ging naast Georgine zitten, háár hand in mijn hand, Ka op mijn knie. Er kwam een stilte van lang drensend klokkegetik. Georgine bleef zonder spreken, stil wit – Leentje Plas keek mij aan met dik-rode ogen, juffrouw Perron schuchter, verlegen, zat bij de klok.

‘We gaan rije ome met pappa...’ zei Ka vrolijk.

‘Zo!’

‘Hij kwam ons hale in een rijtuig, ome, en toen kwam er pelisie... en zó’n boel mense... en nou komt ie wéér... niewaar mamma?... niewaar mamma?’

‘Niet zóveel prate,’ zei ik met beverige stem.

‘Ik heb de kleertjes vast ingepakt,’ fluisterde juffrouw Perron, ‘jammer dat de koffers er nog niet zijn... nou is er maar zo’n béétje linnegoed, niewaar... van Tosie haast helemaal niks... van Ka maar twee hemmetjes en een paar schone sokke.’

‘Wat leg ie nou te kutkauwen!’ viel Leentje Plas uit. ‘Daar mot die sodemier dan maar zelf voor zorgen. Licht dat ie wát doet, die...’

Ze hield zich in, waarschijnlijk voelend hoe wreed schelden nu was.

‘Ik meen dat er nog wat zakdoekies in de kast ligge,’ zei Georgine, lichtschuw kijkend naar juffrouw Perron bij de klok.

‘Nee. Ze legge d’r niet.’

‘Op de bovenste plank... En legt daar nog niet een schone smul?’

Juffrouw Perron liep de alkoof in, scharrelde in de donkere voorkamer.

‘Heb u ze?’

‘Een, twee, drie zaddoekies,’ telde juffrouw Perron in het donker... ‘én een smul net as je zegt... en dan is er nog wat dat ik nie-weet wat het is.’

In de deuropening kwam ze met een wit, scherp-in-de-stijfsel krakend kinderbroekje, een mál wit, klein broekje.

‘Zal ik dat er nog maar bij doen?’

‘Ja, doet u dat er maar bij.’

Op de tafel speldde de kleine vrouw het pakje open, waarin een paar rokjes, hemdjies, kousjes – allemaal poppegoed, poppegoed. Haar bruine handen pluisten het goed glad, de spelden glimmerden in haar mond.

Georgines ogen liepen vol.

‘Zouen we vóór het licht opsteke, kind?’

‘Nee. Nog niet.’

‘Toe – laat me het licht opsteke.’

‘Nee. Nee. Ik wil ze zien instappe...’

‘Wat gezellig! Wat heerlijk,’ zei Ka met vreugdewiebelende beentjes, ‘uit rije... en zo laat op, hè ome.’

‘Ja snoet.’

Toosje zat bleek-witjes op de schoot van Leentje Plas, knikkend van slaap.

Dát zette Leentje Plas weer in woede.

‘Zo’n stuk pest-ellende!... Neem me niet kwalijk, Sorsien... Maar ik vin het toch beestachtig om zo’n schaap nou weg te late hale. Laat ie dan morrege terugkomme as het schaap geslape het... Ze valt haast om...’

‘Ach got nee,’ verzocht juffrouw Perron, verlegen, ‘niet overdag... Dan krijg ik weer zo’n herrie voor me deur... niewaar?’

‘Nee,’ zei Georgine, kalm, ‘nóú – wij hebben er geen beschikking over – nóú, nóú...’

Schemerig in het licht van de laaghangende lamp, vierkantten de behangselwanden met portretglimmingen en lijsten. Glad van kringerige witheid bolde de lampepeer. Leentje Plas huilde, juffrouw Perron hield het pakje in haar schoot. Wij waren straf van ingehouden angst-smart. Zenuwheesheid kropte in mijn keel – ik moest sterk het been op en neer wiegelen om me goed te houden.

Ka keek verwonderd.

‘Waarom huilt tante Plas, mamma?’

‘Weet ik niet.’

‘Heb u kiespijn, juffrouw?’

Leentje lachte even op.

‘Nee málle! Nee lekkere drol-met-een hoed!’

‘Waar rije we met pappa naar toe, ome?’

‘Weet ik niet...’

‘Echt! Echt!... In een rijtuig zitte... met een paard er voor... Is het wéér Sinterklaas?’

‘Née. Niet zoveel prate.’

Maar ze kon niet stil zijn van kindervreugd. Haar koontjes gloeiden scharlaken. Haar ogen stonden groot. Haar handjes speelden met een knoop van m’n jas en ze begon gezelligjes-blij, zachjes te zingen.

*Onder het tafeltje dáár ik zat
daar ik gebraje vleessie at
daar ik rooie wijntje dronk
die al in mijn bartje klonk.*

Ik had niet de moed haar stil te laten zijn.

‘Niet zinge,’ zei Leentje Plas, met dikke ogen, ‘je moe het zo’n hoofdpijn.’

‘Heb u hoofdpijn, mamma?’

‘Ja, m’n engel, m’n goddelijkheid... Geef’r even hier Alf.’

Ze hield het kind in haar armen, aandrukkend het scharlaken kopje tegen haar wit gezicht.

‘Huil u, mamma?’

‘Nee. Ik huil niet. Ik heb zo’n hoofdpijn.’

‘Zo goed?’

Het kleine, mollige handje legde ze op het voorhoofd van Georgine.

‘Ja – zo gaat het beter. – Zul je nou altijd an mamma denke – als je rijdt – als je rijdt?’

‘Altijd en altijd!’

‘Altijd?’

‘Altijd én altijd én altijd en honderdmaal-en-altijd en as ik terugkom dan breng ik lekkers mee, hè mamma, wat hééééél lekkers, hè? Sjkola? Wil u sjkola?’

‘Goed Ka, goed me snoetje. As je maar an me denkt en me nooit vergeet hoor je?... Wat heb je me vanmiddag beloofd?’

‘Vanmiddag?’

‘Ben je het nou al vergete?’

‘Dat ik elleke avond mot zegge: dag mamma... Maar dat dóé ik ommers altijd?’

‘Zul je het altijd doen?’

‘Altijd én altijd en honderdmaal-en-altijd.’

‘Goed me snoetje.’

'Mag de pop ook meerije, mamma?'

'Nee, de pop niet.'

'Waarom niet?'

'Nee, de pop niet.'

'Ik heb 'm toch van ome Alfred gekrege?'

'Zou ik 'm meegeve, Alf? – Als *bij* vraagt van wíe ze 'm heeft?'

'Geef 'm maar mee. Wat hindert het!'

'Weet je waar ik zo bang voor ben?'

'Voor wat?'

'Dat ze – als de kindere zijn bij zijn moeder, bij dat wijf, dat me eens in me gezicht gespoegd heeft – dat ze dan – wat de joden doen – en dát is zo'n vúlle jodin – dat ze dan me kinderen een krieje zullen snije... Daar denk ik al de hele tijd an!'

'Wat is een krieje snije?'

'Dat doen ze as een vader of een moeder gestorreve is... O god as ze dát maar niet doen!'

'Zo wraakzuchtig zal ze niet zijn.'

'Je ken d'r niet... Je ken d'r niet... Over een paar maande make ze het zeker an Ka wijs dat ik dóód ben... Niet gelove Ka as ze zegge dat ik dood ben... Ik ga niet dood, hoor! Ik ga nóóit dood, hoor! O! O! O grote God!' ... Zacht snikte ze tegen het kransje van goudglanzend haar.

'Nee mamma... as pappa zegt dat mamma dóód is, dan zeg ik: da's níéwaar... niewaar mamma?'

'Ja, snoet.'

'Heb u nog hoofdpijn?'

'Nee. Nou is 't over...'

'Waar blijft het rijtuig nou?... Zou pappa niet koinne?... Waar blijft ie nou?'

Ongeduldig keek ze naar de deur.

'Reje ze maar in een grach,' zei Leentje Plas, met ingeslapen Toosje op haar schoot, 'och jezis, niemand is gelukkig voor ie z'n houten palletootje om het!'

'Laat 'r niet slape,' waarschuwde juffrouw Perron, 'dan hebbie strakkies last met 'r.'

'Neem jij Ka weer, Alf – dan neem ik 't kleinste hondje... Kom nou Tosie, kom nog es bij me.'

Toos, blind van slaap, met saamgetrokken oogjes, begon klaaglijk te huilen.

'Ik wil naar bedje toe!... Ik wil naar be-é-é-d!'

'Dadelijk Tosie... Nou niet huile... Kom nou me hartje, me schatje, me

dotje...'

'Ik wil naar b-ée-éd!'

'Je gaat lekker rije met pappa... met een paardje hè?... Tóé nou, niet huile...'

'Nee-ee-ee! Bij mamma blijve! Niet rije... Niet rije!'

'Sust! Sust! Dódó... Do-do... Dodo... Niet huile... grote meid... Zo... Zo ben je zoet...'

Het slaperig hoofdje vlijde ze aan tegen Georgine. Zacht zuchtte het borstje.

'Wat een kléin kind, hè, ome?... Om te huile, hè!... Ik huil niet, hè ome?...'

'Daar is het rijtuig,' schrikte Leentje Plas. Wielengeratel klepperde over de keien, dreunde aan door het huis. Nee. Het reed voorbij. Stilte was ermee in de kamer geslagen.

'Is dat 't?'

'Sust... Niemeer prate Ka... Stil zijn.'

De klok stond op vijf minuten voor zeven. Stil, het slapend kind in de armen, wit in de schrijving van de lamp, met omkringde ogen, keek Georgine naar de grond.

'Geef mij 't vast,' zei Leentje Plas, voorzichtig.

Het kind ging over in haar armen. Dof, starend met zwart-open pupillen keek Georgine naar de lamp. Haar handen trilden.

En we wachtten of het niet kwam, maar het kwam niet.

In mijn ogen gloeiden tranen, heet-benauwde tranen. Een zakte er weg, stoterig-heet langs mijn neus, plaste op het zondagse bloemenhoedje van het kind. Ik verroerde me niet, heeswarm tintelend van zenuw-inspanning.

Juffrouw Perron, schuchter, zacht-betastend de koffiepot, schonk zich een kopje koffie in, slurpte voorzichtig rustig slobberend, ophoudend als ze te hard slurpte.

Dan wou Leentje Plas weer opvrolijken.

'Ik heb tóch lol van vanmiddag... die schooiers! Om het zo stiekem te doen!... Zo judasgemeen kindere van de straat oppakke... Dat heet nou goddome een vrij land!... Daar heb je pelisie voor!'

'Ja,' zei juffrouw Perron, slurpend, 'het is állesbehalve, állesbehalve... Weet je nog Sorsien dat ik hem nóóit mocht lije, hè?... Mocht ik hem ooit lije?... Die man had zoiets om z'n neus dat me niet anstond...'

'Mens zit toch niet te neukepitten en laat Sorsien met rust,' zei Leentje grof-goedig.

Het werd weer stil, stilte van lang-rekkerig klokkegetik.

'Komme ze niet, ome?'

‘Ja, ja, Ka. Niet zo dikkels vrage.’

Pien. Pien. Pien. Pien. Pien Pien. Pien. Zeven uur. Achter elk slaagje een snorrend gebrom.

‘Ze zijn over d’r tijd,’ zei Leentje Plas, zenuwachtig, ongeduldig ‘God, ik vréét me op.’

Maar op hetzelfde ogenblik kraakte wielengeratel op de hoek van de straat, zachter hobbelen, verstervend voor de deur. Er sloeg een portier dicht. De bel ging over, als een klacht door het stille huis.

Georgine schokte wakker, stond star-van-kijken op, zoende Ka op de oogjes, op het mondje, nog eens, nog eens – toen nóg eens, haar opnemend van de grond, haar klampend tegen het lichaam – zónder huilen. ‘Dag mamma... Ik zal wat voor u meebrengen... Dag ome.’

En terwijl Georgine zich bukte over Toos, gaf ik Ka een éneke zoen, zág haar niet door de hete natheid der ogen... toen Toos... toen Toos.

Georgine was in de voorkamer, zocht daar suf. Ik trok de deur achter me dicht. We waren alleen in de donkere voorkamer, waar het haardvuur laaiingen gaf op het plafond. In het huis gingen deuren open, werden ramen opengeschoven, kraakte de trap onder het geloop van de vrouwen. ‘Worde ze... worde ze...’ Verder bracht zij het niet. Uitgillend haar smart, uitkrijsend het ingehouden verdriet, jammerend als een vrouw in weeën, rukte zij aan de knop van de deur die gesloten was.

‘Me kinderé!... Me kinderé!’

Woest, de tafel opzij duwend vloog zij naar het raam, trok met één ruk van drift het gordijn op. Het rijtuig, glad-glimmend-vierkant, reed weg. Er stond een agent naast een heer met een paraplu. Anders niet. Het gordijn barstte neer, neerflappend van de rol en met een snijdende angst-kreet, rauw-gillend, rende zij naar de deur, met de vuisten en het hoofd bebonzend het hout, hees-krijgend gillend: ‘Me kin-de-re!... Me kin-de-re!... O God me kindertjes!’ Ik greep haar in mijn armen, sleurde haar weg van de deur, waartegen zij het arme, krankzinnige hoofd beukte, zoende, suste haar, maar ze zág me niet, worstelde om los te komen, jammerend, rauw gillend, het hoofd in smartkramp achterover, tot ze verstijfde en in mijn armen wegzakte naar de grond, waar ze bewusteloos bleef liggen, dicht bij de vlamme haard die haar dode gelaat belichtte.

Volgende dag was zij dof-rustig, kwam er een deurwaarder met een papier, dat ik las – omdat zij het niet wou:

EXTRACT der minuten, berustende ter GRIFFIE der Arrondissements Rechtbank te *Amsterdam*.

Aan de Arrondissements Rechtbank te *Amsterdam*.

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen

Isaac Davidson, ten deze buiten beroep handelende, wonende te Amsterdam aan de Jodenbreestraat no... doch ten deze domicilie kiezende ten kantore van den procureur Mr. Mozes Gluip, aan de Heerengracht no... te Amsterdam;

dat verzoeker den 5den Maart 1887 te Amsterdam is gehuwd met *Georgine Casper* en uit dit huwelijk zijn geboren twee kinderen met name *Catherina* en *Cateau Davidson*;

dat verzoeker van zijne echtgenootte voornoemd gedurende dit huwelijk heeft moeten ondervinden, dat zij in ongeoorloofde betrekking heeft geleefd en nog leeft met een andere man dan verzoeker en wel afzonderlijk heeft gewoond van af vijf November 1893 tot Donderdag den twaalfden Maart 1894 in de Jan Steenstraat no. ... te Amsterdam ten huize van den heer J. Doedelaar, dat de Gerequireerde met den bedoelden persoon een kamer met alkoof en keuken gedurende dien tijd bewoond heeft en op die kamer zich toen heeft bevonden slechts één tweepersoonsbed; dat meerdere personen gezien hebben dat de Gerequireerde met den bedoelden persoon te zamen in nachtgewaad op hetzelfde bed hebben plaats genomen, dat deze feiten daarstellen overspel door de gehuwde vrouw gepleegd en grond moeten opleveren tot het toewijzen eener eventueele vordering van verzoeker tot echtscheiding;

dat verzoeker de voormelde kinderen wenscht onttrokken te zien aan de macht zijner vrouw en hoe eer hoe liever deze onder zijn hoede wenst te nemen;

dat de verzoeker voornemens is, na bekomen verlof van den Edelachtbaren Heer President Uwer Rechtbank, eene rechtsvordering in te stellen tegen zijne genoemde echtgenootte tot echtscheiding, op grond van overspel door de Gerequireerde bij herhaling gepleegd, een en ander met veroordeeling van de Gerequireerde in de kosten op deze procedure vallende;

Redenen weshalve verzoeker zich wendt tot uwe Rechtbank met eerbiedig verzoek dat het UEA. moge behagen om, nadat door hem uit kracht van een daartoe door den Edelachtbaren Heer President dezer Rechtbank te verleen verlot, bij gewone dagvaarding de eisch tot echtscheiding zal zijn ingesteld, aan hem toe te wijzen de conclusiën, die hij voornemens is daarbij te nemen, strekkende om bij vonnis dezer Rechtbank het huwelijk van den verzoeker met Gerequireerde te verklaren ontbonden door middel van echtscheiding met alle gevolgen daaraan door de Wet gehecht, een en ander met condemnatie van de Gerequireerde in

de kosten der procedure, en met voorloopige machtiging om gedurende den duur van gezegde procedure de beide kinderen tot zich te nemen, zonder gehouden te zijn Gerequireerde in zijne woning te ontvangen.

't Welk doende enz.

(get.) MOZES GLUIP, *Procureur*.

Wij President der Arrondissements Rechtbank te Amsterdam: Gezien het verzoekschrift op heden in persoon aan ons overhandigd door Isaac Davidson, wonende te Amsterdam, strekkende tot ontbinding door echtscheiding van het tussen hem en Georgine Casper bestaande huwelijk, op grond van overspel, waarvan hij zijne echtgenote beschuldigt;

Gelet dat genoemde verzoeker op onze aan hem voorgehouden bedenkingen verklaard heeft bij zijn verzoek te volhardens;

Gezien de artikelen 816 en 817 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering;

Bevelen dat de verzoeker en zijne echtgenoot in persoon voor ons zullen verschijnen op Woensdag den vijf en twintigsten Maart 1894, des namiddags te half twee ure, in onze Audiëntie-Kamer ten paleize van Justitie alhier, teneinde door het maken van zoodanige aanmerkingen als wij raadzaam zullen oordelen eene verzoening tusschen deze echtgenooten, zoo mogelijk, teweeg te brengen, zullende een afschrift van dit bevelschrift door den Heer Griffier bij deze Rechtbank aan de hiervoren genoemde Georgine Casper, overeenkomstig de voorschriften der wet worden toegezonden.⁶

Gedaan te Amsterdam den achttienden Maart 1894.

(get.) KNIBBELAAR.

No. 852. Geregistreerd te Amsterdam den een en twintigsten Maart 1894, deel 307, folio 2, recto vak 2. Een blad geen renvooi. Ontvangen voor recht twee gulden veertig cent. f 2,40. De ontvanger G. A.

(get.) ROOD.

De Griffier bij de Arrondissements Rechtbank te Amsterdam verklaart dat een afschrift van nevenstaand bevelschrift aan de daarin genoemde Georgine Casper toegezonden is. (dito)⁶

Amsterdam den een-en-twintigsten Maart 1894.

(get.) BOF.

No. 852, Geregistreerd te Amsterdam den een en twintigsten Maart 1894, deel 307, folio 2, recto vak 2. Een blad geen renvooi. Ontvangen

voor recht een gulden twintig cent. *f* 1,20. De ontvanger G. A. (get.)
ROOD. Voor extract conform (get.) BOF, Griffier.

Verschot	<i>f</i>	6,05
Leges	„	4,55
	<i>f</i>	10,60

EXTRACT der minuten berustende ter GRIFFIE der Arrondissements
Rechtbank te *Amsterdam*.

Heden den vijf-en-twintigsten Maart 1800 vier-en-negentig is voor ons
President der Arrondissements Rechtbank te Amsterdam ingevolge ons
bevelschrift van den achttienden Maart 1800 vier-en-negentig verleend
op een door den hierna te melden comparant aan ons ingediend verzoek-
schrift, gericht aan deze Rechtbank, strekkende tot echtscheiding, in
persoon verschenen en wel in onzen Audiëntie-Kamer ten Paleize van
Justitie alhier:

Isaac Davidson, zonder beroep, wonende te Amsterdam aan de Jodenbree-
straat no...; zijnde zijne echtgenootte Georgine Casper in gebreke geble-
ven voor Ons te verschijnen, niet-tegen-staande haar een afschrift van
ons gemeld bevelschrift door den heer Griffier bij deze Rechtbank was
toegezonden geworden. (dito)⁷ Hebbende hij comparant alsnu zijn eisch
tot echtscheiding herhaald en verklaard daarbij te blijven volharden,
niettegenstaande de bedenkingen welke wij vermeend hebben hem daar-
tegen te moeten voorbehouden.⁸ – Waarop de comparant het hierboven
gerelateerde heeft ondertekend. (get.) I. DAVIDSON.

Wij President voormeld bepalen, dat de twee uit het huwelijk van partij-
en geboren kinderen, genaamd Catherina en Cateau, voorloopig aan de
zorgen van hem, comparant, zullen blijven toevertrouwd en verleen
hem, comparant, verlof om tegen zijne echtgenote den eisch tot echt-
scheiding in te stellen.

En is van een en ander opgemaakt dit proces-verbaal, door ons President
en den vervangenden Griffier geteekend.

(get.) KNIBBELAAR.
PAF V. GR.

No. 815. Geregistreerd te Amsterdam den zes-en-twintigsten Maart
1800 vier en negentig, deel 307, folio 418, vak 3. Een blad geen renvooi.
Ontvangen voor recht twee gulden veertig cent. *f* 2,40. De ontvanger G.
A. (get.) ROOD. Voor extract conform (get.) BOF, Griffier.

Min. Exp.
 Verschot f 4,-
 Leges f 3,10

 f 7,10

Voor afschrift:
 MOZES GLUIP, *Procureur*.

In den jare 1800 vier-en-negentig, den een-en-dertigsten Maart; Ten verzoeken van Isaac Davidson, ten deze buiten beroep handelende, wonende te Amsterdam aan de Jodenbreestraat no... doch voor deze zaak domicilie kiezende ten kantore van den procureur Mr. M. Gluip aan de Heerenracht no... te Amsterdam en krachtens een door den EdelAchtbaren Heer President van de Arrondissements Rechtbank te Amsterdam, den vijf-en-twintigsten Maart 1800 vier-en-negentig verleend verlof, zijnde geregistreerd: Heb ik Pieter Willem Penning, eerste deurwaarder bij de Arrondissements Rechtbank te Amsterdam, aldaar wonende en kantoor houdende aan de Vijzelstraat no...

BETEEKEND

en met het tegenwoordig exploit afschrift overgeleverd aan Georgine Casper, wonende rechtens te Amsterdam ten huize van den Eischer, doch feitelijk thans verblijf houdende aan de Ruysdaelkade no... ten huize van de Weduwe Perron te Amsterdam, aldaar ter harer verblijfplaats mijn exploit doende aan en sprekende met H.Ed. in persoon, van:
 1e. een door den Eischer aan de Arrondissements Rechtbank te Amsterdam, den achttienden Maart vier-en-negentig, ingediend verzoekschrift, houdende verzoek om verlof tot het instellen tegen de Gedaagdes eener rechtsvordering tot echtscheiding op grond van overspel door de Gedaagdes gepleegd, alsmede 2e. van een proces-verbaal van het daarop dienselfden dag door den EdelAchtbaren Heer President van gemelde Rechtbank gehouden verhoor van den Eischer en het daarop gevolgde bevel tot oproeping van de Gedaagdes ter verschijning voor ZEAchtbare op Woensdag den vijf-en-twintigsten Maart 1800 vier-en-negentig, behoorlijk geregistreerd; 3e. van eene verklaring van den EdelAchtbaren Heer Griffier bij welgemelde Rechtbank dd. twintig Maart 1800 vier-en-negentig, insgelijks geregistreerd en eindelijk 4e. van een proces-verbaal van comparitie van den Eischer voor den EdelAchtbaren Heer President der Rechtbank voornoemd van Woensdag den vijf-en-twintigsten Maart jongstleden, houdende verlof tot het instellen eener rechtsvordering door Eischer tegen Gedaagdes, ter bekoming van echtscheiding, strekkende deze beteekening opdat de Gedaagdes er kennis van drage.

En voorts heb ik deurwaarder exploiteerende en sprekende, met domiciliekeuze als voren, de voormelde Georgine Casper

GEDAGVAARD

Om bij behoorlijk te voren gestelden procureur op Donderdag den negenden April 1800 vier-en-negentig, des ochtends ten half-twaalf ure, te verschijnen ter rolle van de tweede kamer van de Arrondissements Rechtbank te Amsterdam, zitting houdende in het daartoe bestemde lokaal van het Paleis van Justitie aan de Prinsengracht, bij de Leidsche straat, te Amsterdam,

TEN EINDE

Aangezien de Eischer den vijfden Maart 1887 te Amsterdam is gehuwd met de Gedaagdesse;

Aangezien gedurende dit huwelijk de Eischer heeft moeten ondervinden, dat de gedaagdesse in ongeoorloofde betrekking heeft geleefd met een anderen man dan den Eischer, immers met dien anderen man bij herhaling vleeschelijke gemeenschap heeft uitgeoefend en bovendien afzonderlijk heeft gewoond van af 5 November 1893 tot Donderdag den twaalfden Maart 1800 vier-en-negentig in de Jan Steenstraat No... te Amsterdam ten huize van den Heer Jacobus Doedelaar, met dien anderen man dan den Eischer;

Aangezien de gedaagdesse met den bedoelden persoon één kamer met alkoof en keuken gedurende dien tijd heeft bewoond en op die kamer zich toen heeft bevonden slechts één tweepersoonsbed;

Aangezien meerdere personen gezien hebben, dat de Gedaagdesse met den bedoelden persoon te samen in nachtgewaad op hetzelfde bed hebben plaats genomen;

Aangezien deze feiten daarstellen overspel door de gehuwde vrouw gepleegd en dat de Eischer mitsdien gerechtigd is om de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding te vorderen;

Aangezien de Eischer, zoo de Rechtbank het noodig acht, bereid is deze feiten door getuigen en andere middelen rechtens te staven, Mitsdien bij vonnis van welgemelde Rechtbank en Kamer zal worden uitgesproken de ontbinding van het tusschen partijen bestaande huwelijk door Echtscheiding, met al de wettelijke gevolgen daarvan; alles met veroordeeling van de Gedaagdesse in de kosten van dit rechtsgeding – onder voorbehoud voor den Eischer om, pendente lite, zoodanige incidenteele vorderingen te doen als hij naar aanleiding van de daartoe bij de wet verleende

bevoegdheid zal vernemen te behooren. En ik heb deurwaarder aan de gedaagdes

AANGEZEGD

dat Mr. Mozes Gluip, procureur bij de Arrondissements-Rechtbank te Amsterdam, voor den Eischer als zoodanig in deze procedure zal occiperen en haar tevens in exploit doende aan en sprekende als voren, gelaten afschrift van voorschreven stukken, ook van dit exploit waarvan de kosten zijn f 6,60.

P.W.PENNING, *Deurwaarder.*

Ik smeed deze bevuiling van huwelijksschoonheid, het EdelAchtbaar gedoe van rechters, advocaten, griffiers, procureurs, deurwaarders tegen de grond, liet er de schurftige hond van Veuve Perron mee spelen, die het plezierig aan stukken scheurde.

Daarna geschiedde weinig. Veuve Perron schuchterde verlegen binnen, de bruine handjes in de zakken van haar voorschoot knutselend.

‘As ik u vrage mag, meneer... U ben vannacht hier gebleve... voor Georgien... met die gebeurtenis van de kindere, niewaar?... Dáár zeg ik niks van... Dáár zeg ik niks van... Georgien had wel troost nodig... Het was verschrikkelijk... Máár... as ik vrage mag... Was... Was het uw plan... om élleke nacht... ik bedoel wou u...’

‘Ja, dat was éérst m’n plan.’

‘O... O... Máár ziet u.’

‘Maar we gaan strakkies weg... Ik weet zo iets van uw dochters Amélie en Sophie... Wil u, als er nog verdere papieren van de rechtbank komen, die voor ons aannemen en... en... én nazenden.’

‘God, wil u zo dádelijk weg? Zo dadelijk?’

‘Ja. We blijven geen dag langer. Dat kun je zo hebben... De fabriek stinkt en het bed is te klein.’

‘Ik had ook maar op een éénpersoons gerekend, niewaar Georgine?... Maar ás u een tweépersoons wil hebbe.’

‘Nee. Dánk u. Wij gaan strakkies.’

Op straat vertelde ik Georgine het afgeluisterde gesprek – wáárom ik Veuve Perron in de rede viel. Mijn hóófdreden was de gedachte aan de herinneringen van díé kamer.

Wij aten, zochten Scherp op, die met koorts te bed lag. Tegen half-twaalf wilden we een kamer nemen bij *Mast*. De portier schelde. De ober-

kelner kwam naar beneden, inspecteerde ons, zag dat we géén bagage hadden, vroeg of we getrouwd waren. Ik zei néé. En er wáren géén kamers. We gingen naar *Suisse*. Er waren geen kamers. We gingen naar *Polen*. Er waren géén kamers. Wij hadden geen bagage. Wij waren niet getrouwd. Oberkelnars zijn wél zo edel achtbaar als de president van een Rechtbank.

Toen nam ik, om niet langer bekeken te worden door kelnars en portiers, een kamer in een rendez-vous.

De juffrouw bracht fris water.

De juffrouw bracht schone handdoeken.

De juffrouw vroeg of het voor een uurtje was of voor de hele nacht.

Ik zei voor de héle nacht.

En betaalde vijf gulden.

Zij sloot de deur.

Ik deed de knip erop.

En huiverig in de kille kamer kleedden wij ons uit, kropen bij elkander, zoenden elkaar goeienacht, woelden onrustig tot de morgen door de neergelaten gordijnen grauwe, de morgen die eerbaar Amsterdam kwam wakker maken.

Vroeg stond ik op, sterk door m'n werkende zenuwen, keek door een gordijnkier naar buiten. Fletse, vale wolken druilden langs roodvuile daken. Een zwarte schoorsteen stompde vlakbij, naast een dakgoot. Het was een uitzicht op goorbruine, verweerde stadsmuren, beslagen, schimmeland cement, verslijkte stofbulten. Van de straat was niets te zien. Schuinover een zolderraam met grijze tulen gordijntjes.

Een goeie afgelegen buurt voor een rendez-vous, voor een naaikrot in dienst der bourgeoisie, een huis zonder burens.

Op het ledikant ging ik zitten, keek haar aan, zo ze daar lag, wit vermoeid, wekte haar. Zij sloeg de armen om mij heen, zoende me, zoende me. Ik zoende haar. De eerste reine kussen in dit bordeel. Uit het bed, uit de kamerhoeken, uit de meubels sloeg de stank van een zedeloze, rottende bourgeoisie op.

Wij kleedden ons aan.

Wij gingen naar beneden.

De dienstmeid maakte de deur open.

Wij stonden op straat.

Een arbeider, met een kalkbak op zijn schouder, zag ons uit het rendez-vous komen, spuwde zijn tabakskwijn tot dicht bij mijn voeten.

Het was nog héél vroeg.

Samen gingen wij zoeken naar níéúwe kamers.

XXII OPGANG

Ween vrijelijk, mijn vrouw: er bestaat geen wijde, wijde wereld – er is een aarde met klamme kamertjes en straten, er is geen God: er zijn kerken – er is geen liefde: er is gehoereer om geld en bezit – er zijn geen mensen: er zijn níét-voelende, stupide clowns – er is geen vrijheid: er is de gedrochtelijke overheersing van een alles bevuilende klasse. Laat uw tranen gaan door dit boek, mijn kind – dit eerlijk boek dat in rinkelen zal door de ruiten dezer liederlijke burgerij, niet vragend om datgeen waarom anderen plegen te vragen.

O, ik bén weer sterk door mijn geloof in de bevrijding van alle verdrukten – er daagt een horizon, er daagt nieuw leven. En al ondergaan we nog de smart, de ellende der heersende levensbeschouwing, wij mogen niet te lang verwijlen bij dingen die klein zijn in verhouding tot de grote strijd die wij mee gaan strijden. Want nú weet ik hóé het zal zijn, nu wéét ik ik volkomen wat mij vroeger vaag voor de geest stond, nu wéét ik dat geen waarlijk vrije, bevrijde liefde voor een vrouw of een kind mogelijk is, vóór het moeras dat ons allen verpest, is gedempt.

Berusting, mijn kind, is een schoon iets en voorwaar, zij past ons als denkende mensen, als kleinlingen tegenover een godheid, die wij ons voorstellen willen als almacht van waarheid en recht. Het past ons ernstig te bepeinen de dagen van de oude dag en het onvergankelijk-grootse der materie in haar oneindige fasen. Maar berusting tegenover deze clowns, die wreed, zelfzuchtig en driest, geen andere schoonheid kennen dan het beest Kapitaal, berusting tegenover onderdrukkers, lieden-zonder-verheffing, zónder idealen, ware de dood voor ons best zieleleven.

Samen zullen wij thans mede onze schouders zetten onder dit oude, hideuze gebouw, onder deze verachtelijke ruïne, al beleven wij nimmer de donderende instorting, de razende tuimel van binten en muren op de hoofden der fulpen schooiers.

Nú nog is huwelijk een beschimping, een hóón, een stinkend bourgeoisbraaksel, nu nog is de godheid boerenbedrog, kwijl van dienstjes en boeken, maar het einde nadert van dit verkankerd leugenras dat moordt, er op los hoert, vrouwen versjaggert en kinderen opkweekt in bedrog. Het einde nadert door hén, die onze makkers en genoten zullen zijn.

Mijn kind, ge moet mét mij trachten het triestige van kamertjesleven te ontvluchten. Bij tijden in stille schemeruren zullen wij zacht-spreken over onze herinneringen, de oude smart hervoelen. Maar nu wij geleerd hebben kracht bij en met anderen te zoeken, zullen wij beiden de schone

opgang kennen uit deze stratenwalm, uit de besmetting der bourgeoisie,
de opgang door de wijde poorten van ons nieuw en groot geloof.
En, wanneer onze kinderen ouder geworden zijn, zullen zij tot ons komen
– in eerbiedige liefde.

9 september – 15 december 1896

NOTEN

1. Is dit geen passende zin voor een christelijke scheurkalender?
2. Hier begon de tweede zin.
3. De wet van 7 juli 1896 heeft hierin 'verandering' gebracht. Daarin wordt bepaald dat de dagvaardingen en alle andere exploiten zullen gedaan worden als volgt:

'Nummer 9. Ten aanzien van de getrouwde, niet van tafel en bed gescheiden vrouw, wat betreft de dagvaardingen en alle andere exploiten, die haar ten verzoeken van haren echtgenoot worden uitgebragt, aan haar in persoon of aan haar werkelijk verblijf, en wanneer dit is ter woonplaats van haren echtgenoot, alsdan aan haar in persoon, of, zoo de deurwaarder haar aldaar niet vindt, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur van die woonplaats, of aan dengene, die hem vervangt, invoege, als in art. 2 vandit wetboek is voorgeschreven, terwijl bovendien in dit geval het exploit zal moeten worden aangekondigd in een dagblad der woonplaats van den man, of bij gebreke daarvan een naburige plaats en een afschrift van die aankondiging zal moeten worden aangeplakt aan de buitenzijde der hoofdeur van het door hem bewoonde huis. Deze aankondiging zal alleen bevatten de dagteekening van het exploit, de aanwijzing van den persoon te wiens verzoeken, en de persoon aan wie het exploit is gedaan, de vermelding van den deurwaarder, die het gedaan heeft en van den persoon aan wie afschrift van het exploit gelaten is; voorts, indien de aankondiging eene dagvaarding betreft, de aanwijzing van den regter voor wien, en van dag en uur der terechtzitting tegen welke gedagvaard is, en indien de aankondiging de beteekening van eene rechterlijke uitspraak of beschikking betreft, de aanwijzing van den regter door wien en van den dag waarop de uitspraak gewezen of die beschikking genomen is. Het aangeplakte afschrift der aankondiging zal op het verzoek van de vrouw door den deurwaarder onmiddellijk moeten verwijderd worden.'

Verder heeft genoemde wet 'gunstige' – ei, mijn hemel! – 'gunstiger' bepalingen betreffende het 'onherroepelijk van kracht zijn van een bij verstek gewezen vonnis' en dito-dito. – O, voorwaar, Dirk heeft me verteld dat zandaardapelen van het jaar zo slecht zijn, zo glazig, zo helemaal niet geschikt voor gestampte pot – 'gunstiger' condities aangaande maatregelen 'tot behoud der goederen tijdens de procedure tot scheiding van goederen, tot echtscheiding en tot scheiding van tafel en bed – maar deze wet trad in werking 1 januari 1897, toen bovenstaande dialoog al klassiek van ouderdom was. En, melieven, wat betekent

het wanneer zotte bepalinkjes door minder-zotte of éven-zotte vervangen worden? Ik voorspel u dat er eens een tijd zal zijn van simpel verhuisbiljet-aanvragen, dat onze hersenen zó zwaar zullen groeien, dat het beneden-navelige niet meer van 'invloed' zal zijn op *eer*, *overspel* etc. Eer mummelt een kikker over Kant, eer groeit een bloem op uw hand – ei, ei, dit rijmt – éér canceert de doodsangst in uwe binnen-kamers gelijk een dronken krankzinnige, eer drinkt gij uw wijn uit uw schedel, eer zuigt gij honig uit rots en olie uit kei – vergelijk testament – eer werpt een smousje leeuwen, eer wordt de zee een venijn-gezwel, eer baart góúd (tientjes met beeltenis van Wilhelmina Regina), eer wordt het nierevet der tarwe druivenbloed – éér perkamenten wetjes, wijze kwijl uit pruimemonden – éér sabbelpaatjes eens onvruchtbren mans, het van de aarde allerschoonste, liefde, *huwelijk*, snoert in drekton van een *bindend* reglement. – O, klootjesvolk! draagt út het laken uwer dochteren, draagt út het rood-bevlekt van weggeslagen kuisheid én bidt tachtig dagen. Wellicht verstaat gij huwelijk ééns als niets meer is onteerd dat is bevrucht, wellicht dáágt eens de Dag in uw ontuchtige harten, zal óns hoereren ú een lichtnis zijn.

4. Deuteronomium XXII, 8.
5. Deuteronomium XXIII, 3.
6. Dit papiertje werd nóóit door Georgine ontvangen. Waarschijnlijk werd het bij de man zélf, 'het wettig domicilie,' bezorgd – zie bladzijde 335. Wat doet het er toe? – Wat zegt één triestige grap méér of minder? SPIER.
7. Zie noot 6.
8. O grappenmakerij! Het kan goed geweest zijn – zo'n rechter-Cupido.

NAWOORD

Kamertjeszonde, waarvan de handeling in maart 1894 eindigt, werd in 1896 geschreven. Heijermans publiceerde in 1897 delen ervan in het door hem opgerichte, geredigeerde en voor een groot deel gevulde tijdschrift *De jonge gids* onder de titel *Kamertjeszonde. Herinneringen van K. Habbema*. In een voetnoot meldde hij: 'Schrijver van dit werk, in 2 dln, is er niet in geslaagd een uitgever te vinden. Wij zullen fragmenten opnemen.' In 1898 verscheen het boek dan toch, onder het pseudoniem Koos Habbema, en het had succes. De meeste drukken ervan (in 1933 verscheen de twintigste) werden gepubliceerd onder de echte naam van de auteur, met als ondertitel: *Herinneringen van Alfred Spier*.

Heijermans liet aan zijn boeken graag verklarende, verdedigende of aanvallende inleidingen voorafgaan, en dit keer verzoon hij een briefwisseling, die kennelijk bedoeld was om de critici bij voorbaat de mond te snoeren. Een zekere J.T. schreef op 29 december 1896 aan de heer Koos Habbema, dat hij met verwondering en gedeeltelijke verbazing nota had genomen van diens verzoek om *Kamertjeszonde* bij het Hollands publiek in te leiden. Hij vond het boek schaamteloos, onzedelijk, slecht, verderfelijk, als artistieke arbeid waardeloos, langdradig, vervelend, en gaf de auteur de raad om aangename schetsen te schrijven 'tot lering onzer dochteren, die onze vróúwen kunnen lezen'.

Op 9 januari 1897 antwoordde Koos Habbema, dat nooit iets 'gemeen' kan zijn dat volkomen wáár beschreven wordt en dat er een groot verschil was tussen Ohnet, Daudet, Zola en hem, omdat dezen 'spreken met zekere geheimzinnigheid over een verrichting, die niets geheimzinnigs behoorde te hebben, daar de coïtus nóch onschoon, nóch gemeen, nóch <onterend> is. Het gezond naar bed gaan van twee gezonde mensen, die van elkander houden, is een eenvoudige natuurvreugde, die de bourgeoisiebeschaving met een kleverig privaatdoek omhangt. Daarom zijn de sexuele flikjes en geslachtspasteitjes welke genoemde auteurs en hun scholieren een geilgraag publiek voorzetten, kernrot en typisch als produkt der klasse, te wier gerieve zij geschreven werden en waaruit zij voortkwamen.'

Het was Koos Habbema die dit schreef. In maart 1903 begeleidde Herm. Heijermans Jr. (sinds 1898 getrouwd) de vijfde druk met een voorwoord waarin gesproken wordt over 'dit zéér onvolkomen boek, dat de fouten en kwaliteiten van jongelingsonstuimigheid bezit – mede de sporen van een vermoeiend driejarig journalistiek scholierschap'. Hij zette uiteen dat de lotgevallen van Alfred Spier en Georgine Casper voor een bij-

komstig deel aan bepaalde gebeurtenissen waren ontleend, maar dat voor het overwegende deel herinneringen aan meer dan één levenslot waren ingeschakeld.

In 1906 tenslotte, bij de zevende druk, distantieerde Heijermans zich van het 'succes' door 'zijn rustige minachting uit te spreken'. Hij schreef: 'Aan de ene zijde ondergaat de bourgeoisie de potigste strieming gelijk een zinnen-streling – aan de andere, duidt zij de maat harer ontarding door de uitbundige lezing van een boek, waarvan *zij* het reine bemodert, aan.' Vandaag, beweerde hij, zou hij *Kamertjeszonde* met de oude overtuiging schrijven, 'mogelijk met sterker vermijding van de sexuele *schijn* die het boek deed beduimelen'.

Zeventig jaar na het ontstaan van *Kamertjeszonde*, lezend in een periode die de seksuele taboes, althans in de literatuur, heeft opgeheven, zal men het boek niet licht meer geilgraag beduimelen; wie naar prikkeling of onthulling verlangt kan gemakkelijker terecht. Maar jammer genoeg voor Heijermans zal men zijn werk evenmin lezen omdat er met goede bedoelingen in wordt gefilosofeerd over liefde en huwelijk. Want juist die met hartstochtelijke overtuiging geschreven uiteenzettingen doen zo verbleekt, schimmig aan of zij nooit enige kans hebben gehad om werkelijkheid te worden.

Men voelt niet eens de neiging om met de auteur in debat te gaan. En wat wilde hij eigenlijk? Hoewel hij fel te keer ging tegen het bourgeois-huwelijk, dat hij verontreinigd achtte door zakelijke overwegingen, stelde hij er niet iets als vrije liefde of kameraadschaps-huwelijk tegenover, maar een heel huiselijk gezinsideaal, waarbij de partners uit vrije wil en zonder aankondiging ten stadhuize nu juist deden wat zij volgens de huwelijkswetgeving zouden behoren te doen. In feite was hij een bewonderaar van het rustige monogame huwelijk tussen een hard werkende man en een lieve vrouw die voor hem zorgt. Zijn woede richtte zich niet tegen een principe maar tegen degenen die ten onrechte beweerden dit principe in praktijk te brengen.

Die heeft hij mooi in beeld gebracht, de liederlijk dagdromende kapper Doedelaar, enkel in hebzucht verenigd met zijn onaantrekkelijke vrouw, de uitgezwabberde neef van Moos Scherpenzaal, die een gezond meisje trouwt hoewel hij zelf een geslachtsziekte heeft. En naast deze schandig-fatsoenlijke echtparen leven de artiesten in vrije liefde al even schandig: de arme Dirk, door zijn Guus uitgebeend en bedrogen, is een voorbeeldig slachtoffer van de strijd der geslachten die in de negentiende-eeuwse literatuur zo fel woedde. En de jonge, idealistische Moos Scherpenzaal dreigt al evenzeer onder te gaan, verslingerd als hij is aan de

genotzuchtige Trees. Het totaalbeeld is somber: in de zakelijk opgezette huwelijken is de vrouw de dupe, in de vrije liefdesverbintenissen de man. Tegenover deze valse relaties stelde de jonge auteur Alfred Spier en Georgine Casper, beiden bezield met goede bedoelingen. Er is geen twijfel aan, dat veel van zijn eigen belevingen in het boek terecht zijn gekomen. Heijermans was in 1892 uit zijn geboortestad Rotterdam naar Amsterdam gegaan om als schrijver en journalist zijn bestemming te zoeken en werd er verliefd op de soubrette Maria Sophia Peers. Hij trouwde in 1898 met haar, en zoals hier tevoren werd betoogd was dat enkel in schijn inconsequent.

De onontwikkelde, wantrouwige, conventioneel denkende, heftige, jaloerse, bijgelovige, lieve Georgine, met haar dochttertje Ka de overtuigendste figuur in het boek, is duidelijk naar levend model getekend. En ik hoop vurig, dat de briefjes van haar moeder en haar eigen roerende pogingen tot poëzie niet door de auteur zijn verzonnen. Zelfs in deze reportageachtige roman doen zij ietwat vreemd aan, alsof de schrijver-journalist het materiaal te mooi had gevonden om weg te laten, al had hij het strikt genomen voor de typering van de personen en de ontwikkeling van de gebeurtenissen niet nodig.

Maar wie is Alfred Spier? Herkent men Heijermans in deze man van even dertig, die met zijn 'ouwelijke bakkes, rooie haren, rooie snor' door zijn eigen boek wandelt zoals – naar terecht werd geschreven – Hildebrand door de *Camera Obscura*, een wat droevige pedant, een overwijze allesweter? Heijermans, die ook voor zijn toneelstukken soms uit zijn eigen ervaringen putte, heeft bijvoorbeeld in *De opgaande zon* en *Eva Bonheur* zichzelf, zijn eigen gevoel, gedrag, overtuiging verbeeld in figuren, die het gelijk wat al te gemakkelijk aan hun zijde hebben, en Alfred Spier kan uitstekend hun jongere broer zijn. In elk geval, hij is socialist en schrijver, leeft in een Amsterdamse artiestenwereld en komt uit een groot Rotterdams bourgeois-gezin. Tot zover klopt alles. Maar één ding klopt niet; Alfred Spier, hoewel zijn naam best joods zou kunnen zijn, is per se géén jood, en Heijermans was zoals men weet de zoon van een in zijn tijd zeer bekend joods journalist, die als raadsverslaggever, reporter en humorist tot op hoge leeftijd aan de *Nieuwe Rotterdamse Courant* en het *Zondagsblad* meewerkte.

Was diens zoon antisemiet geworden? Hij zag bij de voorstelling van een klucht een 'zwart diamantjoodje,' met 'dichtgeknepen oogjes, opgetrokken lebberkonen en een wijd-open vlezige lippenmond'. Aan het Scheveningse strand zag hij 'jodenfamilies met jodenpa, jodenma, en een half-dozijn bij-de-pinken jodenkindjes'. Georgine heeft het over haar man in

Amerika, ook al een diamantjood, en zegt: 'als ie praat... een echt joden spoegspraakje'. Er wordt telkens over smouzen en jodenstreekjes gesproken, verachtelijk, en de enige jood die er in het boek goed afkomt is Moos Scherpenzaal, die zijn joodzijn woedend verloochent in een uitval naar zijn gemene neef Tobias Kaan: 'Denk je dat ik me jood voel zoals jij? Al is me vader honderd maal parnes, al was ik duizendmaal besnejen, dan ben ik het nog niet! Daar snap jij de ballen van! Ik verdom het! Ik wil geen jood zijn. Ik heb genoeg van jullie zwijnderij, van jullie geknoei! *Jij* ben een jood, *jij, jij, jij...* jij met je honderd pop om je eigen kind te versjaggeren.'

Antisemitisme? De jodenpa met zijn bij-de-pinken jodenkindjes is in Scheveningen omringd door 'geldpatsters, deftige Geheimraths, Frans pratende referendarisdochters, lorgnettende Duitse patroonszootjes, rijk geworden slagers, in één woord het gewone strandproletariaat'. De afschuwelijke Tobias Kaan wordt in afschuwelijkheid waarlijk geëvenaard door de niet-joodse dames Doedelaar en Stengevis. Het is in de eerste plaats door onze gerechtvaardigde overgevoeligheid, dat de boosaardigheden over de joden ons opvallen, terwijl we die over Hollandse burgerjuffrouwen en het christendom zonder moeite aanvaarden.

Bovendien, in Heijermans' nauwkeurige realisme paste het ook de anti-joodse conversatie te 'verslaan' die in zijn dagen zeker gevoerd werd, en men kan hem niet aansprakelijk stellen voor wat de personen die hij observeerde zoal zeiden. En één keer voegt hij een vermakelijke toespeling in. Over de toneelkritiek wordt door tiende rangs-komedianten zo gepraat: 'Die smous van *De Telegraaf* was het ergst. Die schreef met zo'n minachting over álles, dat je kregel werd als je het las. – Da's zo'n bleke jood hé? – Ja, zo'n godverdommisse schreeuwer. – Nou maar die scharrelde tenminste niet. – Alsof je zo iets kon weten! – Dat zo'n vuile smous zo maar alles mocht schrijven en dat er nog lui zijn die hem gatlikken.' De recensent die hier over de tong gaat was Heijermans zelf...

In zijn omstreden boek over W. A. Paap, de auteur van het beroemde *Vincent Haman*, poogt dr. J. Meijer aan te tonen, dat Paap antisemiet was en dat dit antisemitisme culmineerde in *Jeanne Colette*, een sleutelroman over de joodse bankier en filantroop A. C. Wertheim. Die roman verscheen in 1896, het jaar waarin *Kamertjeszonde* werd geschreven. In *Vincent Haman* (1898), genadeloze satire op artiestenallure en Tachtigers-woordkunst, wordt ook Heijermans op de hak genomen, als Tachtiger-epigoon. Hij heet er Helmers en wordt er gekarakteriseerd als 'kraak-hard realist,' 'thuis alleen in één kringetje der maatschappij, bij joden met vuile neuzen en christenen met luizen'. 'Zijn boeken stonken,' schrijft Paap, wiens

typering van Heijermans' werk uit deze realistische periode amusant raak is, al zal men zijn oordeel niet delen.

Dr. Meijer nu ziet ook in *Vincent Haman* antisemitische trekjes. Hij beweert dat Paap zijn slachtoffer Helmers heeft genoemd mede om te herinneren aan de vroeg-negentiende eeuwse dichter Helmers. 'Want Helmers,' schrijft hij, 'de dichter van *De Hollandsche natie*, vertegenwoordigt de ontaarde kunstenaar, zoon van de *Joodse* <natie>.'

Het is alleszins merkwaardig, dat Meijer *Kamertjeszonde* niet noemt, terwijl hij wél uitspraken over joden van Kloos, Van Deyssel, Van Looy op antisemitische trekjes keurt. Maar hoe men verder ook over zijn boek denkt, het kan ons helpen om het 'antisemitisme' van *Kamertjeszonde* te begrijpen.

Meijer zet uiteen, dat de vorige eeuw vooral in Amsterdam een veel scherper joods vraagstuk kende dan men zich vóór 1940 wilde realiseren. Met name, schrijft hij, 'zijn het twee facetten, die onze aandacht verdienen: de onder invloed van het wetenschappelijk socialisme gewekte afkeer van de geld-jood en daarnaast wat men zou kunnen noemen: de angst voor het <illegaal> binnendringen van de gesaeculariseerde jood in de Westeuropese cultuur en maatschappij.'

Er bestaat, schrijft hij, een socialistische jodenhaattraditie, die teruggaat op Marx en diens *Zur Judenfrage*, waarvan de grondidee in zijn woorden is: 'Woeker geïdentificeerd als de gesaeculariseerde cultus van de jood. Diens vleesgeworden God: het geld.' En even verder: 'Het marxisme haatte de geld-jood, de woeker-jood, de sjacher-jood en leidde een fase in van virulente jodenhaat, waarvan men de uitlopers kan vervolgen tot in het Amsterdam der jaren negentig!'

Een citaat uit Meijers boek is voor begrip van Heijermans van bijzonder belang: 'Doordat in de gesloten joodse gemeenschap van Amsterdam de klassen-tegenstellingen nog niet waren doorgedrongen en de joodse proletariër zich nog altijd (nationaal) gebonden wist en voelde aan zijn kapitalistische mede-jood kon voorlopig geen sprake zijn van het doordringen van bewust-proletarische denkbeelden in het gettoproletariaat. Integendeel! De joodse pauper zag in zijn kapitalistische jood minder een vijand, dan in die nieuwlichters met hun anti-kapitalistische frasen, waarin de joden er zo slecht afkwamen. Zo zien wij de joden meedoen aan de talloze, geprovoceerde relletjes tegen anarchisten en protosocialisten.'

In 1904 liet Heijermans de roman *Diamantstad* verschijnen, een van zijn meest verouderde boeken, geschreven in bar woordkunst-proza, maar het was bedoeld als socialistisch document, als aanklacht en reportage.

Hij geeft in dit boek een beschrijving van de Amsterdamse eilanden Marken en Uilenburg, het getto, gezien door de ogen van een geëmancipeerde joodse jongeman die gevaren heeft en met walging, droefenis en medelijden constateert, dat zijn familieleden en vrienden, ellendige paupers, verstokt conservatief blijven volharden in geloof en bijgeloof en in trouw aan hun, eveneens joodse, uitbuiters. *Diamantstad* bevestigt volkomen dr. Meijers uiteenzetting.

Heijermans, sinds 1895 lid van de SDAP en hartstochtelijk propagandist voor het socialisme, dacht in klassentegenstellingen, niet in rassentegenstellingen, zijn 'antisemitisme' was opstand tegen een klasse, tegen bekrompenheid, geldzucht, huichelarij, en om deze fouten viel hij andere bevolkingsgroepen even hard. In de 'geld-jood' veroordeelde hij niet de jood, maar de kapitalist. En nogmaals: zijn realisme spaarde de vuile neuzen van de joden evenmin als de luizen van de christenen. Het is goed om dit te beseffen wanneer men bij de lectuur van *Kamertjeszonde* telkens verrast wordt door wat nú onvergefelijke smakeloosheden zouden zijn.

Behalve in kamertjes, verhuurd door kleinburgerlijke, kwaadaardige, nieuwsgierige en ordinair-fatsoenlijke arme mensen, speelt de roman zich af in cafés. Wie rijk wilde dineren ging naar Kras (Krasnapolsky aan de Warmoesstraat) of naar Van Laar in de Kalverstraat of naar Riche aan het Rokin. Zijn grokje dronk men op het Rembrandtsplein, in de nu verdwenen etablissementen Mast en 'Die Quelle' of 'Zur guten Quelle'. Mast stond op de plaats waar tot voor kort Heck's te vinden was, heette eigenlijk 'Mille Colonnes', maar werd in de wandeling genoemd naar de eigenaar die dus Mast heette. Het was een trefpunt van schilders, journalisten en acteurs. De 'Quelle' bevond zich aan dezelfde kant van het Rembrandtsplein, naast 'Het Gouden Hoofd'; het 'Mosselenhuis' was eveneens aan die zijde van het Rembrandtsplein gelegen. Niet ver er vandaan, in de Amstelstraat, was 'De groote Slok' gevestigd.

Dat onder het burgemeesterschap van mr. S. A. Vening Meinesz, in het begin van de jaren negentig, het de cafés verboden werd om na enen open te blijven, kan men uit het boek begrijpen. Alfred Spier, die pas laat in de nacht naar bed wil, gaat immers daarom met Dirk en Guus verder bitteren op hun kamer.

In de Nes vond men de café-chantants waar de Tachtigers hun vermaak zochten. Eén ervan, 'De Vic' (eigenlijk Victoria), wordt in het boek genoemd. In de Warmoesstraat waren, volgens Heijermans, de chanteuses tevens prostituées en dáár heeft Georgine dan ook nooit gezongen.

Een gedenkwaardige excursie ondernemen de artistieke nachtbrakers naar 'zo'n geméne societeit in de Pijp', in die jaren een nieuwe buurt vol

prostitutie. Er is geen twijfel aan dat de zanger die Alfred Spier daar ziet en hoort Eduard Jacobs is, de eerste Nederlandse cabaretier, een man die zich aan de piano begeleidend zelf gemaakte liedjes zong. Heijermans noemt er twee, 'Het lied van Tingeling' en 'De lellen'. Alex de Haas, die aan Eduard Jacobs een uitstekend boek wijdde, heeft de tekst van 'De lellen' uit de mond van een tachtigjarige jeugdvriend van Jacobs opgetekend. Het begint zo:

*Het geen ik hier bezingen wil
was voor velen een gewichtig spel:
de lellen.*

*Wie zich voor haar niet heeft gewacht
is vaak in 't ongeluk gebracht
door de lellen,*

*die, vaak geboren in een krot,
nu drijven met een elk de spot,
de lellen,
Eéns aan de wastobbe 'juffrouw',
worden ze nu genoemd 'Mevróúw'!,
de lellen!!*

*Wie zijn op weelde zó gesteld
dat niéts te vuns is, geeft het geld?
De lellen.
Wie staan voor elke ontucht klaar,
met mannen, vrouwen, altegaer?
De lellen.*

De laatste strofe:

*En tóch, ik zeg 't U op mijn woord:
'k heb menigmaal de klacht geboord
dier lellen,
en dacht dan: Wie zijn uiteraard
toch meestentijds beklagenswaard?
De lellen!!!*

Waarom was Alfred Spier eigenlijk zo boos op Eduard Jacobs? Die 'getuigende zanger' veroordeelde blijkens andere liedjes even fel als hijzelf

de uitbuiting van vrouwen door rijke mannen en de huwelijken tussen reine jonge meisjes en verliederlijke jongelingen. Blijkbaar kon Spier het niet hebben dat Jacobs op zijn manier van de prostitutie profiteerde.

Rest mij te vermelden, dat 'Maison Weinthal', waarover Heijermans in het hoofdstuk 'Biecht' vertelt, een van de bekendste bordelen van Amsterdam was, gelegen aan de N.Z. Voorburgwal. En dit moge dan voldoende zijn als nawoord voor een boek dat misschien geen nawoord nodig heeft. Het was eens een aanklacht, een niet erg artistieke reportage. Dat element van reportage heeft het voor veroudering behoed. Want na zeventig jaar volgt men de auteur vooral omdat hij de 'kabotijns', de comedianten, in hun doen en laten toont, al die kleine maar veelbetekende inlichtingen verschaft over gedrag en verleden van Georgine, grappig bericht over de opschudding die *De Nieuwe Gids* verwekte en het meest omdat hij in het hoofdstuk 'Biecht' zo onthutsend het verdrietige liefdesleven beschrijft uit het eind van de vorige eeuw.

Alfred Kossmann